

שבוע פרשת דברים-חזון

(23 - 29 July 17)

כ"ט תמוז - ו' מנחם אב תשנ"ז

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנחם החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהרהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְתָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֵךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הדיוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשִׁנְנָתָם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמְלַקֵּשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעַצַּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֵת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵאָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֵת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעֲרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנּוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֵת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החרדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה'") בצירוף שםם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניהולם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ייהפך ל"חרד ובית של צדקה".

תהלים

קטז.

שבחים גדולים להקדושיברוך-הוא והיאך דוד אמר ברין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנָיִ: ב כִּי־הִפְתָּ אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אַקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבִלֵי־מָוֶת
וּמִצְרֵי שְׁאוֹל מִצְאוּנִי צָרָה וַיְגֹזֶן אִמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אַקְרָא אֲנִהּ יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה
וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלְתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹכֵן נַפְשִׁי לְמִנְחֵיכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלַיְכִי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינַי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּז כַּחֲפוּז כִּלְהָאֲדָם פִּזּוּב: יב מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה
כָּל־תַּגְּמוֹלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אַקְרָא: יד גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקָּר בְּעֵינַי יְהוָה הַמְּוֹתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִהּ יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בְּנֶאֱמַרְךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי:
יז לָךְ אֲזַבַּח וְזָבַח תֹּודָה וּבִשְׁם יְהוָה אַקְרָא: יח גִּדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֵרוֹת |
בֵּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחֻהוּ כָּל־הָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסֵדוֹ וְאַמְתֵּי־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטז מתוך "תהילות מנחם"

יג – כוס ישועות אשא

כיצד נעשים "כוס ישועות" ? !

ג. הפירוש בפסוק "כוס ישועות אשא" עפ"י פנימיות הענינים: "כוס" – קאי על כנסת ישראל¹, שהיא כלי לישועות דלעילא.

והאופן שנעשה כלי ("כוס") הוא ע"ד מאמר חז"ל² "אין האישה כורתת ברית, אלא למי שעשאה כלי", כמו"כ כדי שכנסת ישראל תהי' כלי לישועות דלעילא, עלי' לכרות ברית. והו"ע הביטול, שהאדם אינו מלא ברצונות, שזה רוצה וזה אינו רוצה, כי אז אינו עובד הוי' אלא עובד את עצמו רח"ל, אלא עבודתו היא מתוך ביטול, שמפנה את עצמו מכל הרצונות³, כמארז"ל⁴ "כלי ריקן מחזיק כלי מלא אינו מחזיק", ובכך הוא זוכה להיות כלי לכל הישועות דלעילא⁵.

(1) ראה לקו"ת דרושים לסוכות פ, ג שדוד המלך אמרו על מדתו, מדת המלכות. וראה סה"מ עטר"ת ע' תרנה שמכיון שכל ישראל בני מלכים, שרשם מבחי' המלכות, לכן "כוס ישועות אשא" קאי על כל ישראל.

(2) סנהדרין כב, ב.

(3) ראה תר"א משפטים עט, א.

(4) ברכות מ, א.

(5) מד"ה מצוותה משתשקע החמה ה'תשי"ג.

מפתח כללי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד :	ב	א) סדר הנחת תפילין	ב
כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים	ג	ב) מזמורי תהלים קטז, קיז	ג
ריב אדמו"ר הזקן		ג) מאמר ד"ה ציון במשפט תפדה	ג
כא) שולחן ערוך הלכות פסח	ה	ה) שבת פרשת דברים, שבת חזון, ד' מנחם-אב, היתשכ"ט	ה
ריב לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן		ד) משיחות ש"פ דברים,	ד
כב) לקוטי תורה	יב	שבת חזון היתש"נ	יב
רטו אדמו"ר הזקן		ה) לקוטי שיחות פרשת דברים כרך יט	ה
כג) שערי תשובה	ו	ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל	ו
ריח אדמו"ר האמצעי	כד	רי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כד
כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו	כה	ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת דברים	כה
ריט אדמו"ר ה"צמח צדק"		ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת דברים	כו
כה) תורת שמואל תרל"ב	נב	ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת דברים	נב
ריט אדמו"ר מוהר"ש		י) שיעורים בספר התניא (מוגה)	י
כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	נג	לשבוע פרשת דברים	נג
רכ אדמו"ר מוהרש"ב		יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת דברים	סה
כז) ספר המאמרים ש"ת	סח	יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	סח
רכא אדמו"ר מוהרי"צ		שיעורי רמב"ם	
כח) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק		ג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת דברים	עא
רכב אדמו"ר מוהרי"צ		יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת דברים	קמד
כט) אגרות קודש		טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת דברים	קע
רכד אדמו"ר מוהרי"צ		טז) נביאים וכתובים	קעב
ל) רמב"ם – הלכות בית הבחירה		ישעיה פרק מד-מה, איוב פרק כח	קעב
לא) ביאורים לפרקי אבות פרק ג		יז) משניות – מסכת פסחים	קעז
לב) חומש לקריאה בציבור		ביאור קהתי	קעד
לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש		יח) עין יעקב מסכת תענית	קפג
לד) לוח זמנים לשבוע פרשת דברים		יט) מסכת סנהדרין עם ביאורים	קפז
לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש		מדף א' עד דף יג	קפד

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 נאמר בנבואת ישעיה על הגאולה העתידה לבוא:
 2 ציון במשפט היא תורה תפדה ושביה החוורים מן הגלות יידרו
 3 בצדקה¹. הנה משמעות הפתוב הוא שהשביה החורה מן
 4 הגולה ("ושביה"²) תהיה באופן של צדקה, הינו, בצדקתו
 5 של הקדוש-ברוך-הוא, כמו
 6 שפתוב³ בספר דניאל לך הוי' הצדקה, שהיא צדקתו של
 7 הקדוש-ברוך-הוא בלי הגבלות
 8 כלל⁴, שזהו ההסבר הפנימי על כך
 9 שפאשר ישראל עושין
 10 תשובה אזי מיד הן נגאלין⁵
 11 ללא כל עיכוב והגבלה, כי צדקתו של
 12 הקדוש-ברוך-הוא היא בלי גבול.
 13 וזהו גם הביאור הפנימי על מה
 14 שפתוב⁶ בנבואת מיכה פימי
 15 צאתך מארץ מצרים אראנו
 16 נפלאות לעתיד לבוא, בגאולה
 17 השלימה, דכשם שהיציאה
 18 ממצרים [לאחרי שהיו בידם
 19 שתי המצוות שנצטוו בני ישראל לפני
 20 יציאת מצרים דם פסח ודם
 21 מילה⁷, שעל כך נאמר "בדמיון
 22 לשון רבים היי"⁸] היתה
 23 בצדקתו של הקדוש-ברוך-
 24 הוא, שנגלה עליהם מלך
 25 מלכי המלכים הקדוש-ברוך-
 26 הוא בכבודו ובעצמו
 27 וגאלם⁹, כמו-כן תהיה גם
 28 הגאולה העתידה בצדקתו
 29 של הקדוש-ברוך-הוא, ללא
 30 תנאים בלי הגבלות כלל.
 31 וידוע הדייק השאלה בזה
 32 המבוססת על דיוק בלשון הכתוב, אם
 33 הגאולה היא ללא הגבלות כלל, אם כן
 34 מהו הטעם שנאמר בפתוב
 35 גם הלשון "במשפט",
 36 שמשמעו בדין ולאחר שהעניין נבדק
 37 ונבחן שהוא באופן של
 38 הגבלה דוקא, ולא כמו
 39 צדקה שהיא בלי גבול?

בס"ד. שבת פרשת דברים, שבת חזון, ד' מנחם-אב, ה'תשכ"ט
(הנחה בלתי מוגה)

1 ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה¹. הנה
 2 משמעות הפתוב הוא שהשביה מן
 3 הגולה ("ושביה"²) תהיה באופן של צדקה,
 4 הינו, בצדקתו של הקדוש-ברוך-הוא, כמו
 5 שפתוב³ לך הוי' הצדקה, שהיא בלי הגבלות
 6 כלל⁴, שזהו שפאשר ישראל עושין תשובה אזי
 7 מיד הן נגאלין⁵. וזהו גם מה שפתוב⁶ פימי
 8 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות,
 9 דכשם שהיציאה ממצרים [לאחרי שהיו בידם דם פסח
 10 ודם מילה⁷, "בדמיון היי"⁸] היתה בצדקתו של
 11 הקדוש-ברוך-הוא, שנגלה עליהם מלך מלכי
 12 המלכים הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו
 13 וגאלם⁹, כמו-כן תהיה גם הגאולה העתידה
 14 בצדקתו של הקדוש-ברוך-הוא, בלי הגבלות
 15 כלל. וידוע הדייק בזה, מהו הטעם שנאמר
 16 בפתוב גם הלשון "במשפט", שהוא באופן של
 17 הגבלה דוקא, ולא כמו צדקה שהיא בלי גבול.
 18 אף הענין הוא, כפי שמבאר ה'צמח צדק'
 19 ברשימותיו¹⁰, שהלשון "במשפט" נאמר גבי "ציון", והלשון "בצדקה" נאמר
 20 גבי "ושביה", ש"ציון" קאי על העוסקים בתורה, שאצלם תהיה הגאולה
 21 "במשפט", מן הדין. ומה שפתוב "ושביה" קאי על האנשים הפשוטים,
 22 שאצלם תהיה הגאולה "בצדקה", בצדקתו של הקדוש-ברוך-הוא.

41 אף הענין הוא, כפי שמבאר ה'צמח צדק' ברשימותיו¹⁰
 42 על פסוק זה (שנדפסו בספר 'אור התורה'), שהלשון "במשפט" נאמר
 43 גבי "ציון" שהפדות והגאולה שלה תהיה 'במשפט', והלשון
 44 "בצדקה" שמשמעה פרייה ללא הגבלה וללא תנאי נאמר גבי
 45 "ושביה" היהודים החוורים
 46 מהגלות, ועל כך מבאר ה'צמח צדק'
 47 ש"ציון" קאי מכון על אותם
 48 יהודים העוסקים בתורה,
 49 שאצלם תהיה הגאולה
 50 "במשפט", מן הדין כיוון שהם
 51 ראויים להגאל. ומה שפתוב
 52 "ושביה" קאי מכון על
 53 האנשים הפשוטים, שאצלם
 54 כיוון שמצד מעמדם ומצבם הרוחני
 55 הנחות אינם ראויים להגאל תהיה
 56 הגאולה "בצדקה", בצדקתו
 57 של הקדוש-ברוך-הוא.
 58 (ב) ויש לקשר זה עם המאמר
 59 של אדמו"ר המהר"ש דיבור-המתחיל
 60 'בכה תבכה בליה' שנאמר לפני
 61 מאה שנה¹¹, בשנת תרכ"ט,
 62 שמבאר בענין 'בית ראשון'
 63 ו'בית שני' [שעל זה על חורבן
 64 שני בתי המקדש נאמר¹² נחמו
 65 נחמו עמי, נחמה כפולה על חורבן
 66 כפול, כמאמר רז"ל¹³ לפי
 67 שפתוב¹⁴ במגילת איכה בכה
 68 תבכה, ביטוי כפול של בכי על
 69 'בית ראשון' ועל 'בית
 70 שני'¹⁵, לך נאמר בגאולה

19 ברשימותיו¹⁰, שהלשון "במשפט" נאמר גבי "ציון", והלשון "בצדקה" נאמר
 20 גבי "ושביה", ש"ציון" קאי על העוסקים בתורה, שאצלם תהיה הגאולה
 21 "במשפט", מן הדין. ומה שפתוב "ושביה" קאי על האנשים הפשוטים,
 22 שאצלם תהיה הגאולה "בצדקה", בצדקתו של הקדוש-ברוך-הוא.
 23 (ב) ויש לקשר זה עם המאמר שנאמר לפני מאה שנה¹¹, שמבאר בענין 'בית
 24 ראשון' ו'בית שני' [שעל זה נאמר¹² נחמו נחמו עמי, כמאמר
 25 רז"ל¹³ לפי שפתוב¹⁴ בכה תבכה, על 'בית ראשון' ועל 'בית שני'¹⁵, לך נאמר בגאולה

(1 ישעי' א, כז. 2 פי' מצו"ד. 3) דניאל ט, ז. 4) ראה גם תניא אגה"ק סי"ז. 5) ראה סנהדרין צז, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. 6) מיכה ז, טו. 7) מכילתא ופירש"י בא יב, ו. 8) יחזקאל טז, ו. 9) נוסח הגש"פ. 10) אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' צה). 11) ד"ה בכה תבכה תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' רפז ואילך). 12) ישעי' מ, א. 13) יל"ש ישעי' רמז תמה. 14) איכה א, ב. 15) סנהדרין קד, ב.

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 והשפעת הַנְּחָמוֹ הַנְּחָמוֹ שש המידות העליונות המרומזות באות ו' של שם הוי'
 44 בַּה"א תַּתְּאָה ספירת המלכות המרומזת באות ה' אחרונה של שם הוי',
 45 וכפי שיתבאר עוד להלן.
 46 וְהַעֲנֵן בְּנֵה, שְׁעַקַר הַחֹרֶבֶן המשמעות הרוחנית של חורבן בית
 47 המקדש הוא הַחֶסְרוֹן שְׁנַעֲשֶׂה
 48 בַּה"א (הראשונה - בינה, או
 49 האחרונה - מלכות) שאינה מקבלת
 50 מידה מרובה של אור ושפע כפי
 51 שנמשך בעת שישינו היחוד, בשעה
 52 שהבית קיים (מַצַּד הַסִּתְּלָקוֹת
 53 הַיּוֹד החכמה, בחורבן בית ראשון
 54 או הַנְּאִו המידות, בחורבן בית
 55 שני), שְׁזָהוּ הפירוש הפנימי במה
 56 שְׁאָמְרוּ רַז"ל¹⁹ בגמרא על לשון
 57 הכתוב בנבואת חגי וְאָכְבַּד²⁰, וזה
 58 לשון הכתוב: 'עלו ההר והבאתם עץ
 59 ובנו הבית, וארצה בו ואכבד אמר ה'
 60 (אַף שְׁקָרִינוּ וְאָכְבַּדָה", מכל-
 61 מקום הכתיב הוא) חֶסֶר ה', בִּינֵן
 62 שְׁבִית שְׁנֵי חֶסְרוֹ בּוֹ חֲמִשָּׁה
 63 דְּבָרִים, ובלשון הגמרא, "מאי
 64 דכתיב וארצה בו ואכבד, וקרין
 65 ואכבדה מאי שנא דמוסר ה"א אלו
 66 חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון
 67 למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת
 68 וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש
 69 ואורים ותומים". הַנְּנו, והמשמעות
 70 הפנימית של חסרון חמשת הדברים
 71 הללו בבית שני היא שְׁבִית שְׁנֵי
 72 הָיָה חֶסֶר בְּחִינַת ה"א עֲלָאָה,
 73 ה' העליונה, ה' ראשונה של שם הוי'
 74 בחינת החכמה וְהָיָה הארה והשפעה
 75 רַק מִבְּחִינַת ה' תַּתְּאָה²¹, ה'
 76 התחתונה, ספירת המלכות אֲלָא
 77 שְׁבִיזָה גּוֹפָא עצמו כאשר ההשפעה היא רק מה' תתאה ולא מה' עלאה
 78 הַעֲקָר מה שנחסר בגלל חורבן הבית הוא הַחֶסְרוֹן בַּה"א תַּתְּאָה,
 79 שְׁחָסַר הַיַּחֲדוּד דו"ה וכשאין יחוד וחבור בין המידות והמלכות, או
 80 האור והשפע במלכות חסר והוא מועט וְהִנְנוּ, שְׂאָף-עַל-פִּי שְׁגוֹם
 81 עֲכָשׁוּ (לְאֲחָרֵי חוֹרְבַן בֵּית שְׁנֵי) יִשְׁנֵנו הַחֶסְרוֹן שֶׁל שְׁנֵי
 82 הַמְּקַדְּשִׁים, ולא רק בית שני חסר אלא גם בית ראשון חסר שְׁהָרִי גַם
 83 בְּזִמְנָן בֵּית שְׁנֵי חֶסְרוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים שְׁהָיוּ בְּבֵית רִאשׁוֹן,
 84 כמבואר לעיל מדברי הגמרא, וְכִינֵן שְׁכָל מִי שְׁלֵא נִבְנָה בֵּית

1 ביטוי כפול של נחמה "נְחָמוֹ נְחָמוֹ עַמִּי", שְׁזָהוּ שְׁחָטְאוּ
 2 בְּכַפְלָיִם, לְקוֹ בְּכַפְלָיִם בחורבן שני בתי המקדש וּמִתְנַחֲמִים
 3 בְּכַפְלָיִם¹⁶], ועל כך מבאר אדמו"ר מהר"ש שְׁבִית רִאשׁוֹן הוא
 4 בְּחִינַת בִּינָה, וְהוּא עֲנֵן יַחֲדוּד י"ה, חיבור והמשכה פנימית בין
 5 בחינת החכמה העליונה (הנרמזת
 6 ביו"ד של הוי' שכן צורת האות יו"ד,
 7 כנקודה בלבד, רומזת לחכמה שהיא
 8 הנקודה וההברקה הראשונית של
 9 הרעיון) עם בחינת הבינה העליונה
 10 (הנרמזת באות ה' של שם הוי' שכן
 11 צורת האות ה' שיש אורך ורוחב רומזת
 12 על התרחבות והסתעפות נקודת
 13 החכמה לבחינה הבינה) וְבֵית שְׁנֵי
 14 הוּא בְּחִינַת מְלָכוּת, וְהוּא
 15 עֲנֵן יַחֲדוּד ו"ה¹⁷ חיבור והמשכה
 16 פנימית מששת המידות העליונות חסד
 17 וגבורה וכו' (הנרמזות באות ו' של
 18 הוי') עם ספירת המלכות הנרמזת באות
 19 ה' אחרונה של שם הוי'. וּמְבָאָר עוד
 20 הרבי מהר"ש במאמר זה, שְׁחֹרְבַן
 21 שְׁנֵי הַמְּקַדְּשִׁים הוּא עֲנֵן
 22 מְנִיעַת הַשְּׁפַע בְּה' עֲלָאָה ה'
 23 העליונה, בחינת חכמה (ה' ראשונה
 24 של שם הוי') וְה' תַּתְּאָה, ה'
 25 התחתונה (ה' אחרונה של שם הוי')
 26 דְּהִנְנוּ, ענין מניעת השפע בחורבן
 27 שני בתי המקדש הוא הַסִּתְּלָקוֹת
 28 הַיּוֹד מִן הַה"א עֲלָאָה החכמה
 29 מהבינה, השפעה שהייתה בעת היחוד
 30 בין שתי בחינות בְּבֵית רִאשׁוֹן,
 31 הַסִּתְּלָקוֹת הַנְּאִו מִן הַה"א
 32 תַּתְּאָה המידות מהמלכות, השפעה
 33 שהיתה בעת היחוד בין שתי בחינות
 34 אלו בְּבֵית שְׁנֵי, דְּכָשֵׁם
 35 שְׁבַעֲנֵן יַחֲדוּד י"ה ההשפעה הפנימית מחכמה לבינה הַעֲקָר הוּא
 36 שְׁתַּהֲיָה הַמְּשַׁכֵּת הַיּוֹד הַה"א עֲלָאָה, פְּמַבְאָר בְּעֵנֵן נְקוּדָה
 37 בְּהִיכְלָא¹⁸, ההמשכה וההשפעה מיו"ד העליונה (יו"ד ראשונה של שם
 38 הוי'), בחינת חכמה, לה"א העליונה, בחינת בינה, נקראת נְקוּדָה הִיכְלָא,
 39 כמבואר בחסידות ש'היכל' הוא ענין ההשגה, שהוא כמו היכל ובית בו שוכן
 40 אור החכמה (ח"י כ"ל: כ"ל הן ג' שערי בינה, שנמשך מיו"ד בה', המשכה
 41 מחכמה לבינה), פְּמִוּבְּכֵן בְּעֵנֵן יַחֲדוּד ו"ה ההמשכה וההשפעה
 42 מהמידות למלכות הַעֲקָר של פעולת היחוד הוּא שְׁתַּהֲיָה הַמְּשַׁכֵּת

(16) איכ"ר ספ"א. יל"ש שם. (17) כמ"ש בזה"א ד"נ ע"ב ובזה"ב ד"ט ע"ב — סה"מ תרכ"ט שם. (18) ראה זה"א ו, רע"א. תקו"ז ריש ת"ה (יט, א). תכ"ח (עב, ב). ועוד. לקו"ת ר"פ ראה. (19) יומא כא, ב. (20) חגי א, ת. (21) לקו"ת דרושי ר"ה נז, ג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והשפע המאיר במוחין, האור והשפע המאיר במידות הוא מועט) והמלכות
 2 (הנקראת 'נוקבא', בחינת מקבל כמו הנקבה המקבלת מהזכר המשפיע)
 3 לפני-זה.
 4 ומקבאר הרבי מהר"ש במאמר, ששאף-על-פי ש'חכמה-ובינה' הם
 5 תרין רעין דלא מתפרשין²⁶,
 6 שני חברים שלא נפרדים לעולם
 7 וזווגיהו תדיר²⁷, ויחוד חכמה
 8 ובינה (יחוד י"ה) הוא תמידי ללא
 9 הפסק (כי החכמה והבינה משלימות זו
 10 את זו וצריכות זו לזו, כמבואר
 11 ב'מאמרי אדמו"ר הזקן': "שבינה אי
 12 אפשר להיות לבד בלא חכמה, כנודע
 13 שבחינת חכמה הוא בחינת כח השכל
 14 לבד ומקורו וכו', ובחינת בינה הוא
 15 בחינת התפשטות השכל באורך ורוחב
 16 בביאור היטב איך ומה וכו', לזאת אי
 17 אפשר להיות בחינת בינה בלא חכמה
 18 כמו שאי אפשר להיות התפשטות
 19 השכל בלי כח ומקור וכו'"), מכל-
 20 מקום הרי זה החיבור התמידי בין
 21 חכמה ובינה המשפיע חיות בבינה,
 22 הוא רק 'יחוד חצוני' המביא
 23 השפעת חיות רק במידה הנדרשת
 24 לצורך קיום וחיית העולמות,
 25 שישנו 'יחוד חיצוני' זה גם בזמן
 26 הגלות, אבל בכדי שיהיה
 27 'יחוד פנימי' ד'חכמה-
 28 ובינה', שמביא תוספת הארה
 29 והשפעה, למעלה מהמוכרח לצורך
 30 קיום העולמות, הגה על זה נאמר
 31 "ולא אבוא בעיר" בירושלים
 32 של מעלה: היינו יחוד חכמה ובינה
 33 (יחוד י"ה), כיון שצריך לבא
 34 לירושלים של מטה תחלה,
 35 שהוא ענין יחוד 'זעיר-אנפין
 36 ונוקבא' מידות ומלכות (יחוד ו"ה).
 37 ד'חכמה ובינה' שאמנם בא לאחר שקודם לכן יש 'יחוד חיצוני' של
 38 מידות ומלכות פועל גם על ה'יחוד החצוני' שלצורך קיום
 39 וחיית העולמות, ולאחר שישנו 'יחוד פנימי' יש יתרון ותוספת גם
 40 ב'יחוד חיצוני' שלכן בגאולה העתידה לבא (שאז יהיה 'יחוד
 41 פנימי' ד'חכמה ובינה', כמבואר לעיל שבזמן הגלות ישנו רק 'יחוד
 42 חצוני' המביא שפע וחיות רק במידה המוכרחת לקיום העולמות) ותוסף

1 המקדש פנימי, כאלו נחרב פנימי²², נמצא, שגם עכשו
 2 לאחר חורבן בית שני ישנו לא רק החסרון ד'בית שני' (שענינו
 3 יחוד ו"ה), היינו העדר השפעה ממידות במלכות, אלא גם החסרון
 4 ד'בית ראשון' (שענינו יחוד י"ה), היינו העדר השפעה מחכמה
 5 לבינה מפל-מקום, עקר
 6 החסרון לאחר החורבן אינו העדר
 7 השפע מחכמה לבינה אלא עיקר
 8 החסרון הוא הוא ההעדר ד'יחוד
 9 ו"ה היינו העדר השפע ממידות
 10 למלכות.
 11 ועל זה מביא אדמו"ר מהר"ש
 12 במאמר מה שאמרו רז"ל²³
 13 על הפסוק²⁴ ולא אבוא
 14 בעיר, נשבע ה' שלא יכנס
 15 בירושלים של מעלה עד
 16 ש'יכנס בירושלים של מטה
 17 תחלה,
 18 ובלשון הגמרא: "אמר ליה רב נחמן
 19 לר' יצחק: מאי דכתיב 'בקרבת קדוש
 20 ולא אבוא בעיר'. משום דבקרבת קדוש
 21 לא אבוא בעיר? אמר ליה: הכי אמר
 22 ר' יוחנן, אמר הקדוש-ברוך-הוא, לא
 23 אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא
 24 לירושלים של מטה [רש"י: הכי קאמר
 25 עד שיהא בקרבן קדוש למטה דהיינו
 26 ירושלים לא אבוא בעיר שלמעלה]. ומי
 27 איכא ירושלים למעלה? אין, דכתיב
 28 ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה
 29 יחידו [רש"י: ירושלים שלמטה תהא
 30 בנויה כעיר שחבורה לה שהיא כיוצא
 31 בה חבירתה ודוגמתה, מכלל דאיכא
 32 ירושלים אחרית והיכן אם לא
 33 למעלה], ומשמעות הדברים על-פי
 34 חסידות היא ד'ירושלים של
 35 מעלה' הינו בחינת בינה,
 36 המקבלת תוספת שפע ביחוד י"ה בבית ראשון וירושלים של מטה
 37 הינו בחינת מלכות²⁵ המקבלת תוספת שפע ביחוד ו"ה בבית שני,
 38 כמבואר לעיל. וענין 'שלא יכנסו הקדוש-ברוך-הוא וישרה את שכנתו
 39 בירושלים של מעלה עד ש'יכנס בירושלים של מטה
 40 תחלה' הינו שאי-אפשר להיות יחוד 'חכמה-ובינה' המביא
 41 תוספת שפע בה' עליונה, 'ירושלים של מעלה' בלי שיהיה יחוד
 42 'זעיר-אנפין ונוקבא' המידות (הנקראות 'פנים זעירות' כי לעומת האור

(22) ראה ירושלמי יומא פ"א ה"א. מדרש תהלים עה"פ קלז, ז. (23) תענית ה, א. זח"ג טו, ב. (24) הושע יא, ט. (25) פרדס שער ח (שער מהות והנהגה) ספ"ג. (26) ראה זהר ח"ב נו, א. ח"ג ד, א. (27) ראה זח"ג (אד"ז) רצ, ב. עץ חיים שער הכללים פ"ג.

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גם בַּחַיִּוֹת הָעוֹלָמוֹת בגשמיות בְּאוֹפֵן שֶׁתְּהִיָּה הַטּוֹבָה מוֹשְׁפַעַת
2 הַרְבֵּה וְכָל הַמַּעֲדָנִים יִהְיוּ מְצוּיִין כְּעֶפְרָ²⁸, וּכְמוֹ-כֵן בְּזִמְן
3 הַבַּיִת הָיָה רַבּוּי הַשְּׁפַעַת הַטּוֹבָה, וְעַד שֶׁמְצִינּוּ אֶפִּילוֹ בְּזִמְן
4 'בַּיִת שְׁנִי' שֶׁהָיוּ חֲטִיִּים גְּדוֹלוֹת וּשְׁמוֹנוֹת כְּכִלְיוֹת כו'²⁹].
- 5 וּמִכָּל זֶה הַמְּבֹאֵר לְעֵיל שִׁיחֹד י"ה
6 בֵּא רַק לֵאחֵר יִחֹד ו'ה וְנוֹסֵף לֹה יִחֹד
7 י"ה מוֹסִיף חַיּוֹת וּשְׁפַע בִּיחֹד ו'ה עַד
8 הַלוֹסֵפֶת שְׁפַע גִּשְׁמִי בְּעוֹלָם מוֹכֵן
9 גוֹדֵל הָעֲלוּי דִּה"א תַּתְּאָה,
10 סְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁמְנִיעַת הַשְּׁפַע
11 מִמֶּנָּה הוּא עֶקֶר עֲנָן הַחֹרֶבֶן
12 וְהַגְּלוּת, שֶׁלְכֵן בְּגַל גוֹדֵל
13 הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל הַמִּשְׁכַּת הַשְּׁפַע לְמַלְכוּת
14 צָרִיף לְהַיּוֹת תַּחֲלָה עֲנָן יִחֹד
15 ו"ה, הַמִּשְׁכַּת תּוֹסַפֵּת חַיּוֹת בְּמַלְכוּת,
16 ה' אַחֲרוֹנָה שֶׁל שֵׁם הוּי' וְאֵז יָכוֹל
17 לְהַיּוֹת גַּם יִחֹד י"ה כְּמְבֹאֵר
18 לְעֵיל.
- 19 ג) וַיֵּשׁ לֹמֵר בְּדֶרֶךְ אֲפֹשֶׁר,
20 שְׁעָנָן זֶה הַמְּבֹאֵר לְעֵיל אֹדוֹת
21 עֲנִינָה הַמִּיּוּחַד שֶׁל הַהִשְׁפַּע
22 וְהַהִמְשָׁכָה לַה' תַּתְּאָה, סְפִירַת הַמַּלְכוּת,
23 קָשׁוּר גַּם עִם מַה שֶׁכְּתוּב³⁰
24 בְּסוּק הַפּוֹתַח אֵת פֶּרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעַ,
25 פֶּרֶשֶׁת דְּבָרִים אֲלֵה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
26 דִּבֶּר מֹשֶׁה גו', שְׂזוּהִי הַתַּחֲלַת
27 סֵפֶר דְּבָרִים, הַנִּקְרָא 'מִשְׁנֵה
28 תּוֹרָה'. דִּהְיָה, אִמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
29 'מִשְׁנֵה תּוֹרָה' סֵפֶר דְּבָרִים מִשְׁנֵה
30 מִפִּי עֲצֻמוֹ אֲמָרוּ³¹, וְכְמְבֹאֵר
31 בְּנִמְרָא שֶׁהִדְבֵּר נִלְמַד מֵהַשִּׁינּוּי בֵּין
32 נוֹסֵף דְּבָרֵי הַתּוֹכַחָה שֶׁבְּחֹמוֹשׁ וַיִּקְרָא
33 לְאֹלוֹ שֶׁבְּחֹמוֹשׁ דְּבָרִים וְכַפִּירוֹשׁ רש"י
34 שֶׁבְּחֹמוֹשׁ וַיִּקְרָא מִשָּׁה רַבִּינוּ 'נַעֲשֵׂה
35 שְׁלִיחַ לֹמֵר כֵּן אִמְרוּ לִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
36 הוּא שֶׁהָרִי אִמְרוּן בְּלִשׁוֹן וְנַתִּי
37 וְהַפְּקֵדִיתִי וְשִׁלַּחְתִּי מִי שֶׁחִיכֹלֶת בִּידוֹ
38 לַעֲשׂוֹת, אֲבָל בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (חֹמוֹשׁ
39 דְּבָרִים) כְּתִיב יִכַּחֵ ה' יִדְבֵּק ה' בך,
- 40 מִשָּׁה אִמְרוּן מֵאִלוֹ אִם תַּעֲבֹרוּ עַל מִצְוֹתַי הוּא יִפְקֹד אֲתֶכֶם, וַיְבָרַח
41 הַקְּדוֹשׁ גַּם מִשָּׁה אִמְרוּ 'מִפִּי עֲצֻמוֹ' בְּרוּחַ הַקְּדוֹשׁ (כְּדֹאִיתָא כְּמוֹבָא
42 בְּ'תוֹסְפוֹת'³² עַל הַגְּמָרָא שם), מַה-שְּׂאִין-כֵּן אֲרַבְּעָה הַסְּפָרִים
- שֶׁלְּפָנֵי-זֶה, הַחֹמוֹשִׁים בְּרֵאשִׁית, שְׁמוֹת וַיִּקְרָא וּבְמִדְבַר שֶׁלֹּא כְּתוּב⁴³
מִשָּׁה כְּמִדְבַר בְּעַד עַל אֹדוֹת עֲצֻמוֹ, אֲלֵא כְּשֶׁלִּישֵׁי הַמִּדְבָּר
בְּעַד עַל אֹדוֹת שְׁנַיִם אַחֲרָיִם³³, שֶׁזָּהוּ מַה שֶׁכְּתוּב "וַיְדַבֵּר ה'
אֶל מֹשֶׁה", בְּסַגּוֹן שֶׁל שְׁלִישֵׁי הָאוֹמֵר מַה אִמַּר ה' אֶל מֹשֶׁה (וּמִשָּׁה לֹא
אִמַּר וְכַתֵּב – וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי) וְעַל-פִּי
חֲסִידוֹת מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָר הַיְנוּ,
שְׁעֲצֻמוֹת הַמַּאֲצִיל' עֲצֻמוֹתוֹ
וּמִהוֹתוֹ שֶׁל הַכּוֹרָא בְּעֲצֻמוֹ מְסַפֵּר
אֹדוֹת דְּבֹרּוֹ שֶׁל הוּי' אֶל
מִשָּׁה.
- וְזָהוּ גַם דִּיּוֹק הַלְשׁוֹן
"שְׁלִישֵׁי"³⁴, שְׁמוֹרָה עַל
מַעֲלָתוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה
מִשְׁנֵיהֶם, וּבְעֵינֵינוּ, 'עֲצֻמוֹת
הַמַּאֲצִיל' הוּא לְמַעְלָה מִשֵּׁם הוּי'
וְלְמַעְלָה מִמִּשָּׁה רַבִּינוּ וְדְבָרֵי הַתּוֹרָה
בְּאִים מִמֶּנּוּ שֶׁזָּהוּ עַל-דֶּרֶךְ
שְׁמַתָּן תּוֹרָה הָיָה בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי³⁵, שֶׁל שְׁלוֹשֶׁת יָמֵי
הַגְּבֻלָה, וְעַל-דֶּרֶךְ מַה שֶׁנֶּאֱמָר³⁶
יַחֲזִינוּ מִיָּמִים, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
יִקְמְנוּ וְנַחֲיָה לְפָנָיו, וְגַם בְּעֵינֵין
זֶה ה'שְׁלִישִׁי' נִעְלָה מֵהַשְּׁנַיִם הָאֲחֵרִים,
וּכְמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאֵר לְעֵיל³⁷ בְּמֵאמֵר
שֶׁנֶּאֱמָר בִּי"ג תְּמוֹד שְׁנֵה זו, תִּשְׁכַּחֵט,
שְׁ"יּוֹמִים" הֵם שְׁנֵי הַגְּלוּיִים
שֶׁל הָאוֹר הָאֱלוֹקִי הַנִּמְשָׁךְ וּמֵאִיר
בְּעוֹלָמוֹת דְּ'מִמְלֵא-כָּל-עֲלָמִין'
אוֹר מוֹגֵבֵל הַמַּתְּלַבֵּשׁ בְּכָל עוֹלָם וּבְכָל
נִבְרָא בְּפֶרֶשׁ בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית,
בְּרוּמָה לְנִשְׁמָה ה'מִמְלֵא'ת אֵת הַגּוֹף
וְ'סוֹבֵב-כָּל-עֲלָמִין' אוֹר בְּלִי גְבוּל
שֶׁמֵאִיר עַל הָעוֹלָמוֹת בְּדֶרֶךְ 'מִקְוֵי'
וְ'סוֹבֵב' מִלְּמַעְלָה, וְ'יּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי" הוּא גְלוּי עֲצֻמוֹת
אוֹר-אִין-סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה
מִשְׁנֵיהֶם (לְמַעְלָה לֹא רַק מֵאוֹר
ה'מִמְלֵא כֵל עֲלָמִין' שֶׁהוּא אוֹר מוֹגֵבֵל
אֵלָּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת
'סוֹבֵב' הַקְּלָלִי הָאוֹר הַמֵּאִיר עַל כֻּלַּל הָעוֹלָמוֹת בְּשׁוּהוֹ).
וְעַל-פִּי-זֶה נִמְצָא לְכֹאֲרָה שֶׁסֵּפֶר דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִכְתַּב כִּישְׁלִישִׁי
הַמִּדְבָּר' כְּמוֹ הַסְּפָרִים הַקְּדוּמִים שְׁנִיתָנוּ מֵעֲצֻמוֹת הַמַּאֲצִיל', אֵלָּא נִאֲמַר מִפִּי

(28) רמב"ם סוף הל' מלכים. (29) תענית כג, רע"א. (30) ריש פרשתנו. (31) מגילה לא, ב. (32) ד"ה משה — שם. (33) רמב"ן בהקדמתו לפירושו עה"ת. (34) ראה אוה"ת פרשתנו ע' ב. (35) שבת פה, א. (36) הושע ו, ב. (37) ד"ה תפלה למשה דיי"ג תמוז ס"ד (תורת מנחם ספר המאמרים תמוז ע' לח ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 משה הוא באופן של ירידה שלא בערך ללא כל יחס והשוואה
 2 לגבי ארבעה הספרים שלפני-זה. אך באמת יש מעלה
 3 יתרה בספר דברים לגבי ארבעה הספרים שלפני-זה כפי
 4 שממשיך ומבאר.
 5 דהנה, ענינו של 'משנה
 6 תורה' הוא לכאר את עניני
 7 התורה ומצות שהיו צריכים
 8 באור³⁸ נוסף, והינו, הן בנוגע
 9 לענינים שנאמרו כבר
 10 בארבעה הספרים שלפני-זה,
 11 ארבעת החומשים הקודמים
 12 שב'משנה תורה' נוספו בהם
 13 עוד כמה פרטים שלא מפורשים
 14 בחומשים הקודמים, והן בנוגע
 15 לענינים שנאמרו לראשונה
 16 ב'משנה תורה' ולא נתפרשו
 17 כלל בארבעה הספרים
 18 שלפני-זה ובחומש דברים נאמרו
 19 לראשונה בצורה מפורטת ומפורשת
 20 (כמובן גם מכך שבתחילת ספר דברים
 21 נאמר 'הואיל משה באר את התורה
 22 הזאת').
 23 ונמצא, שכללות הענין התוכן
 24 הכללי ד'ספר דברים' הוא
 25 הלכה למעשה, שענינו
 26 בספירות הוא ספירת
 27 המלכות כמבואר בקבלה וחסידות
 28 הספירות נחלקות לשלוש – מוחין,
 29 מידות, והמלכות שכנגד המעשה
 30 בפועל.
 31 וזהו גם ש'ספר דברים'
 32 שהוא הספר התמישי,
 33 בגימטריא ה' הוא פנגד ה'
 34 תתאה³⁹, ה' התחתונה, ה' אחרונה
 35 של שם הוי', ספירת המלכות.
 36 ומובן גם על-פי מאמר
 37 רז"ל⁴⁰ בגמרא על הכתוב ('חכמות
 38 בנתה ביתה') תצבה עמודיה
 39 שבבעה⁴¹ אלו שבבעה ספרי
 40 תורה, ולפי זה התורה לא נחלקת
 41 לחמישה ספרים אלא לשבעה ספרים 'ויהי בנסע'
 42 ספר לעצמו, ונמצא ש'ספר במדבר' אינו ספר אחד בלבד אלא
 43 נחלק לשלשה ספרים, ויחד עם שאר ארבעה הספרים

בראשית, שמות, ויקרא, דברים ישנם שבעה ספרים, ועל-פי-זה
 הנה ארבעה ספרים ראשונים בראשית, שמות, ויקרא ובמדבר
 הנחלק לשלוש (שהם בסך הכל ששה ספרים) הם ו' קצות
 ד'זעיר-אנפין', המידות העליונות שמספרם שישה (ומבאר ב'ספר יצירה'
 שלמציאות יש ששה קצוות – מזרח,
 מערב, צפון, דרום, מעלה ומטה.
 ומבאר בחסידות שהם כנגד שש
 המידות. חסד – דרום, גבורה – צפון,
 תפארת – מערב, נצח – מעלה, הוד –
 מטה, יסוד – מזרח) ו'ספר
 דברים' (שהוא השביעי) הוא
 בחינת מלכות⁴² השביעית מבין
 המידות. ויהי ידוע ששרש
 המלכות האחרונה מבין הספירות
 הוא נעלה ביותר, בספירת הפתח
 בחינת 'כתר עליון' שלמעלה מכל
 הספירות שהראשונה מביניהם היא
 החכמה (כשם שכתר גשמי הוא מעל
 הראש).
 וזהו גם העלוי היתרון המיוחד
 שבהלכה שבתורה (ענינו של
 'משנה תורה' שכאמר בו יש
 פירוש ופירוט למעשה בפועל יותר
 מבשאר הספרים) לגבי כללות
 ענין התורה (ארבעה הספרים
 שלפני-זה), כמאמר רז"ל⁴³
 והוי' עמו⁴⁴ שהלכה כמותו,
 כדברי הגמרא לגבי השבחים שנאמרו
 על דוד המלך, "הנה ראיתי בן לישי
 בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש
 מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו
 וגו'", שהכוונה למעלות בלימוד
 התורה, "יודע נגן - שיועד לישאל,
 גבור - שיועד להשיב, איש מלחמה -
 שיועד לישא וליתן במלחמתה של
 תורה, איש תואר - שמראה פנים
 בהלכה, ונבון דבר - שמבין דבר מתוך
 דבר, וה' עמו שהלכה כמותו בכל
 מקום", ומבואר על כך בחסידות
 שהכוונה כי כדי לברר את ההלכה
 לאמתתה לא די בחכמה אנושית ובהבנה טובה בתורה על פי השכל אלא
 צריך להיות 'והוי' עמו', להיות מחובר לאלוקות שבתורה, שזהו למעלה
 יותר מהענין ד'אלו ואלו דברי אלקים חיים'⁴⁵, כמאמר

(38) אברבנאל בהקדמתו לפרשתנו — הובא באוה"ת שם ע' ד. (39) לקו"ת (טעה"מ"צ) להאריז"ל פ' האיזינו — הובא באוה"ת שם. (40) שבת קטז, א. (41) משלי ט, א. (42) אוה"ת שם. (43) סנהדרין צג, ב. (44) שמואל-א טז, יח. (45) עירובין יג,

ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 חז"ל שגם הדעה בתורה שלא נפסקה הלכה כמותה היא דבר ה' שֶׁעֲנִינוּ
2 של 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים' בַּסְפִּירוֹת הוּא סְפִירַת הַבֵּינָה⁴⁶,
3 וְלַמַּעֲלָה גַם מְדַרְגֵת הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּכַחֲנֵינָה חֻמָּה,
4 כְּמֵאמֶר⁴⁷ הוֹרַח אֲוִרְיָתָא מְחַכְמָה נְפָקַת, הַתּוֹרָה מְחַכְמָתוּ שֶׁל
5 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יֵצֵא וְנִמְשַׁכָּה עַד
6 לְבַחֲנֵינָה חֻמָּה הַעֲלִינָה 1
7 ד'אָדָם-קְדָמוֹן', כַּמְבוּאָר בְּקִבְלָה 2
8 וְחִסְדוֹת, כִּשְׁם שֶׁלְכָל עוֹלָם וּמְדַרְגָה 3
9 פְּרִיטָה ב'סֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת' קִדְּם רִצּוֹן 4
10 לְהַתְּהוּוֹת עוֹלָם וּמְדַרְגָה זו, כִּן גַּם בִּיחֹס 5
11 לְכַלּוֹת כָּל סֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת קִדְּם 6
12 רִצּוֹן כְּלָלִי, וְהוּא מְדַרְגַת "אָדָם קְדָמוֹן" 7
13 ("א"ק"), הַנִּקְרָא גַם "אוֹר כְּלָלִי" 8
14 (שֶׁלְמַעֲלָה מֵהַתְּחַלְקוֹת לְפָרְטִים 9
15 מוּגֵדְרִים) בּו כָּל הַנִּבְרָאִים נִסְקָרִים 10
16 בְּסִקְרֵיהֶם מִחֻשְׁבָה אַחַת כְּלָלִית, שְׂוִזְהֵי 11
17 הַחֻכְמָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּכַחֲנֵינָה 'אָדָם 12
18 קְדָמוֹן' הַבְּחִינָה ד'שְׁלִישִׁי 13
19 הַמְדַבֵּר⁴⁸ (וּבַתּוֹרָה גּוֹפֵא 14
20 עֲצֻמָה הוּא עֲנִיָן "שְׁלִישִׁי 15
21 הַמְכְרִיעַ"⁴⁹ בַּמְקוֹם שִׁישׁ שְׁחִי 16
22 דְעוֹת, וְהוּא לְמַעֲלָה מִשְׁנֵיהֶם), וְאֵלּוּ 17
23 עֲנִיָן הַהֲלָכָה הוּא בְּדִרְגָה 18
24 נְעֻלִית עוֹד יוֹתֵר⁵⁰ אִפְּלוּ 19
25 מֵהַחֻכְמָה ד'אָדָם קְדָמוֹן'. 20
26 וְכַלּוֹת הָעֲנִיָן בְּזָה, מַעֲלַת 21
27 הַהֲלָכָה עַל כָּל שְׂאֵר חֻלְקֵי הַתּוֹרָה 22
28 שֶׁעֲנִיָן הַהֲלָכָה הוּא מְשַׁכְּתָה 23
29 וְהַתְּגַלּוֹת רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן הָאֱלוּקִי 24
30 לְבַחֲנֵינָה הַמַּעֲשֶׂה בְּעוֹלָם 25
31 לְמַטָּה, וְיִדְוַע שְׂכָרֵי לְפַעוֹל 26
32 הַהַמְשַׁכָּה שֶׁל דְרָגָה נְעֻלִית 27
33 וּמְרוּמָמַת בְּאֱלֻקוֹת לְמַטָּה צְרִיף 28
34 לְהַמְשִׁיף מִבְּחִינָה שְׁלֵמָעֲלָה 29
35 מְעֵלָה בְּיוֹתֵר⁵¹. וְכַמְבוּאָר 30
36 בְּחִסְדוֹת לְגַבֵּי מַעֲלַת חוּמֵשׁ דְּבִרָּם,
37 'מִשְׁנַת תּוֹרָה', לְגַבֵּי שְׂאֵר הַסְּפִירִים שְׁבַתוֹרָה שֶׁאֵמָנָם הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל 'מִשְׁנַת תּוֹרָה'
38 הוּא מְסִפִּירַת הַבֵּינָה אֲבָל הַבֵּינָה עֲצֻמָה שׁוֹרֵשָׁה מֵהַכְּתוּר וְכֵן הַכּוּחַ שִׁישׁ בְּמִידַת
39 הַמַּלְכוּת לְהוֹתוֹת בְּרִיאָה יֵשׁ מֵאִין שׁוֹרֵשׁוֹ מֵהַאִין-סוּף עֲצֻמוֹ שְׁהוּא לְבַדּוֹ בְּכוּחוֹ
40 וְיִכְוַלְתּוּ לְהוֹתוֹת יֵשׁ מֵאִין.

ב. וש"נ. 46) ראה סה"מ תרכ"ז ע' דש ואילך. 47) זח"ב סב, א. פה, א. קכא, א. ועוד. 48) אוה"ת שם ע' ה. 49) ראה שבת לט, סע"ב. וש"נ. וראה סה"מ תרכ"ז ע' שז ואילך. המשך תרס"ו ע' תלד ואילך. ובכ"מ. 50) ראה גם תורת מנחם ספר המאמרים טבת ע' רלה. 51) ראה גם אוה"ת שם ע' ז. 52) זח"ב קסא, רע"ב. 53) ראה זח"ג יא, ב. וראה גם לקו"ת חוקת נו, סע"ג ואילך. 54) ראה זח"ג (רע"מ) רכב, ב. לקו"ת שלח מז, ג. נא, א. 55) מכאן ואילך — ראשי פרקים בלבד (המו"ל). 56) נצבים כט, כח. 57) ראה זח"ג (רע"מ) קכג, ריש ע"ב. תקו"ז ת"י (כה, ב). ת"ע (קכט, א). 58) זח"א קג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הִינּוּ, שְׂיֵשׁ בְּזֶה חִלּוּקֵי דְרָגוֹת כּוֹ', שֶׁהָרִי אֵין כָּל הַשְּׁכָלִים
2 וְהַדְּעוֹת שֶׁל כָּל בְּנֵי הָאָדָם שׁוֹת, וְאֵין שְׁכָל אָדָם זֶה מִתְפַּעֵל
3 וּמִתְעוֹרֵר מִמָּה שֶׁמִּתְפַּעֵל וּמִתְעוֹרֵר שְׁכָל חֲבֵרוֹ (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
4 בְּהַקְדַּמַּת סֵפֶר הַתְּנַיָּא לַעֲנִיִּין הַהִבְדֵּל בֵּין לִימּוּד דְּבָרֵי מוֹסֵר בִּסְפָרִים
5 לְשִׁמְעֵת דְּבָרֵי מוֹסֵר פְּנִים אֶל פְּנִים),
6 "וְהַנְּגָלוֹת" וְהָרִי תְחִילַת הַמִּלְהָה
7 הִיא בְּאוֹתִיוֹת וִ"ה, הוּא הַחֶלֶק הַשְּׁנִי
8 שֶׁל שֵׁם הוֹי' עֲנָנָן וִ"ה דְּשֵׁם
9 הוֹי', שְׁעֲנַנְיָם שֶׁל אֹתִיוֹת וִ"ה שֶׁל
10 שֵׁם הוֹי' בְּעֵבֻדָּה הַרוֹחֲנִית שֶׁל
11 הָאָדָם הוּא קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
12 בְּמַעֲשֵׂה בְּפוֹעֵל⁵⁹, שְׁבֻזָּה
13 כְּעִנְיִן הַמַּעֲשֵׂה, בְּנִיגוּד לַעֲנִיִּין הַהִבְנָה
14 שְׁוִים כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל.
15 וְכִיּוֹן שְׁכָל הָעֲנַנְיָם שִׁתְּגַלוּ
16 לַעֲתִיד לְבוֹא, בִּימֹת הַמֶּשִׁיחַ תְּלוּיִים
17 בְּמַעֲשֵׂינּוּ וְעֵבֻדָּתֵנוּ בְּקִיּוֹם
18 הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עַל־יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
19 כָּל זְמַן מִשְׁךְ הַגְּלוּת⁶⁰, וְכָל
20 שְׁבֻזָּה יִשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה
21 וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּפוֹעֵל בּוֹמֵן הַגְּלוּת, כִּךְ
22 יִגְדֵּל וַיִּתְוַסֵּף גִּילּוֹי הָאֱלוֹקוֹת לַעֲתִיד
23 לְבוֹא, מוֹבָן, שְׁכָדֵי לְפַעוּל
24 לְמַעֲלָה יְחִיד וִ"ה תּוֹסֶפֶת
25 הַמִּשְׁכַּת אֱלוֹקוֹת בְּמִדַּת הַמַּלְכוּת
26 (שְׁבַעֲנִין זֶה בְּהַעֲדֵר הַהִמְשָׁכָה
27 הַנוֹסֶפֶת בְּמִדַּת הַמַּלְכוּת תְּלוּי עֲקָר
28 הַחֲוֹרְבָן כֹּאשֶׁר הַמִּשְׁכָּה זֹו קִיּוֹמָת,
29 נִתְקַן עֲנִיִּין הַחֲוֹרְבָן, וְרַק לְאַחֲרֵי־
30 זֶה לְאַחַר שֵׁישׁ יְחִיד וִ"ה וְיֵשׁ הַמִּשְׁכָּה
31 וְהַשְּׁפָעָה מְמִידוֹת לְמַלְכוּת יְכוֹל
32 לְהִיּוֹת גַּם יְחִיד וִ"ה, הַמִּשְׁכָּה
33 וְהַשְּׁפָעָה מִחֻכְמָה לְבִינָה כְּנִזְכָּר
34 לְעֵיל סְעִיף ב), הָרִי זֶה הָעִנְיִין
35 הַעִקְרִי הָאֲמוּר, יְחִיד וִ"ה, עַל־יְדֵי
36 עֲבוּדָתֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם
37 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּמַעֲשֵׂה
38 בְּפוֹעֵל דְּרָקָא, שְׁבֻזָּה
39 "וְהַנְּגָלוֹת", וִ"ה דְּשֵׁם הוֹי'
40 כְּמִבּוֹאֵר לְעֵיל שְׁדוּקָא מִדַּת הַמַּלְכוּת
41 שִׁיכַת לַעֲנִין הַמַּעֲשֵׂה בְּפוֹעֵל.

וְעַל־יְדֵי־זֶה שִׁמְתַקְנִים מִה שֶׁנֶּעֱדַר בְּעַת הַחֲוֹרְבָן וַיִּשְׁנֵנו יְחִיד וִ"ה
פּוֹעֲלִים בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דְּלַעֲתִיד, עָלְיוֹ עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
הַשְּׁלִישִׁי נֶאֱמַר⁶¹ גְּדוּל יְהִיָּה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן הַבַּיִת
הַשְּׁלִישִׁי, אֲפִילוֹ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, וְכָלְלוֹת הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה,
שְׂאֻז לַעֲתִיד לְבוֹא יְהִיָּה הָעֲנָנָן
ד'נְקֻבָּה תְּסוּכָב גְּבֵר"⁶²
וְתִתְגַּלֵּה מַעֲלַת סְפִירַת הַמַּלְכוּת, כְּחִינַת
נְקֻבָּה (הַמַּקְבֵּלַת מִהַמְשַׁפֵּיעַ). וְזֶהוּ
גַּם הָעֲלִי ד'וְשְׁבִיָּה
בְּצִדְקָה", שְׁדוּקָא עַל־יְדֵי
עֲבוּדָתֵם שֶׁל אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים
שְׂאִיִם בְּדִרְגָּה גְבוּחָה כְּעִנְיִין הַהִבְנָה
וְהַהֲשָׁנָה אֲבָל מְכַל־מְקוֹם הֵם עוֹבְדִים
עֲבוּרָתֵם כְּרֹאֵי בְּעֲנִין הַמַּעֲשֵׂה
בְּפוֹעֵל - מְגִיעִים עֲבוּרָתֵם מִגַּעַת
וְנוֹעֲמַת' לְמַעֲלָה בְּיוֹתֵר בְּאֱלוֹקוֹת,
שְׁפוֹעֲלִים אֶת הַגְּאוּלָּה בְּאוֹפֵן
שֶׁל צְדָקָה, וְלֹא רַק מִשׁוֹם
שְׂרָאוּיִים לְגִאוּלָּה מִצֵּד הַמִּשְׁפָּט,
צְדָקָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא שֶׁהִיא לְלֹא הַגְּבֻלוֹת
כָּלְל, וּבְאוֹפֵן כְּזֶה נִמְשָׁכַת
הִיא הַצְדָקָה שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
לְמַטָּה בְּעוֹלָם, שְׂגָם בְּעוֹלָם
זוֹה תַּחֲתוֹן תְּרֻבָּה הַדְּעָה
וְהַחֲכָמָה וְהָאֱמֶת⁶³, כִּלְשׁוֹן
הַרְמַב"ם, וְעַד לְקִיּוֹם הַיְעוּד
בְּנִבּוּאֵת יִשְׁעִיָּו וְרֵאוּ כָּל בְּשָׂר
יְחִידוֹ כִּי פִי הוֹי' דְּבָר⁶⁴,
וְכַפִּי שְׁמַכָּאֵר אֲדָמוּר
הָאֲמַצְעִי⁶⁵ אֶת מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב
עַל־פִּי חֲסִידוֹת שְׂאֲפִילוֹ הַדּוּמָם
הַגְּשָׁמִי הַיְבֵשׁ וְיִגְיֵשׁ (וְעֵט
אֲנַהֲעֵרְן יְכִיד וְיִשְׁמַע' וְיִקְלוֹט) כִּי
פִי הוֹי' דְּבָר, שְׁכָל קִיּוֹם הָעוֹלָם
הוּא בְּרַבֵּר ה', בְּכִיּוֹת גּוֹאֵל
צְדָקָה, גּוֹאֵל רֵאוּשׁוֹן, מִשָּׂה
רַבְּנוֹ, שֶׁהוּא גּוֹאֵל אֲחֵרוֹן⁶⁶,
עָלְיוֹ עַל הַגּוֹאֵל הָאֲחֵרוֹן נֶאֱמַר⁶⁷
וְדוּד עֲבָדֵי נְשִׂיא לְהֵם
לְעוֹלָם.

לְהֵם לְעוֹלָם.

31

(59) תניא אגה"ת ספ"ד. (60) תניא רפ"ז. (61) חגי ב, ט. וראה זח"א כח, א. (62) ירמ"י לא, כא. (63) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. (64) ישעי' מ, ה. (65) ראה תורת חיים תצוה תפכ, א ואילך (בהוצאה החדשה — ח"ב שכט, א ואילך). שער האמונה פכ"ה. (66) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים להאריז"ל ויחי מט, י. (67) יחזקאל לז, כה.

בס"ד. משיחות ש"פ דברים, שבת חזון ה'תש"נ.

27 וכיון שהעיקר בכל דבר היא הכוונה והתכלית,
28 נמצא, שמהותה של הירידה היא – העלי' שבאה על
29 ידה, היינו, שהירידה עצמה היא התחלה ושלב של
30 העלי'.

31 וענין זה מודגש גם בה"מחזה" ש"מראין
32 לכאו"א המקדש דלעתיד" בשבת השלישית
33 ד"תלתא דפורענותא" – כיון שהתוכן האמיתי
34 דירידת החורבן (דהתחלתו בשבת הסמוכה לתשעה
35 באב) הוא התחלה ושלב של העלי' דהמקדש
36 דלעתיד.

37 ג. אבל, ביאור זה אינו מספיק:
38 כיון שירידה ועלי' כשלעצמם הם הפכיים זמ"ז,
39 ורק מפני שקבע הקב"ה הסדר בעולם שעלי' באה
40 לאחרי ירידה⁸, נעשה הכרוח (מצד דבר צדדי
41 לכאורה) בהקדמת הירידה (בשביל העלי') – אין זה
42 שהירידה עצמה היא התחלה ושלב של עלי'.

43 ועוד וג"ז עיקר – שצריך ביאור בהכלל גופא
44 דירידה צורך עלי', דלכאורה, למה עשה ה' ככה
45 שיהי' צורך בירידה בשביל העלי' שלאח"ז,
46 ובנדרו⁹, שהעלי' דהמקדש דלעתיד אינה יכולה
47 להיות אלא ע"י הקדמת הירידה דחורבן ביהמ"ק,
48 ועד כדי כך, שלכן זה יאמרו לעתיד לבוא "אורך?
49 ה' כי אנפת ביי"?"

50 ד. ויובן בהקדם הקשר והשייכות דשבת חזון
51 לפרשת השבוע – ששבת חזון היא לעולם בפרשת
52 "אלה הדברים"¹⁰:

53 בכיבור הדיוק ד"אלה הדברים אשר דבר משה
54 אל כל ישראל" (ולא וידבר משה אל כל ישראל,
55 וכיו"ב) – יש לומר, שבזה מרומז ש"הדברים אשר
56 דבר משה אל כל ישראל", "משנה תורה", שכולל
57 ד' הספרים שלפניו, כל התורה כולה, צ"ל באופן
58 ד"אלה", מראה באצבעו ואומר אלה, היינו,
59 שלימוד התורה דכאו"א מישראל בכל הזמנים צ"ל
60 באופן שמראה באצבעו ואומר "אלה הדברים אשר

1 א. ידוע הפירוש ד"שבת חזון" – "לשון מחזה,
2 שמראין לכאו"א המקדש דלעתיד"¹.

3 וצריך להבין²:
4 פירוש זה הוא היפך הפירוש הפשוט ד"שבת
5 חזון" – ע"ש התחלת ההפטורה "חזון ישעי"³,
6 מחזה הנבואה בענינים של היפך הנחמה (כמודגש
7 בכך שההפטורות דג' השבתות ד"בין המצרים"
8 נקראות "תלתא דפורענותא"³, וענין הנחמה מתחיל
9 בשבת שלאח"ז, "שבע דנחמתא"³) – היפך
10 בתכלית מה"מחזה" ש"מראין לכאו"א המקדש
11 דלעתיד", שהרי ראית ביהמ"ק השלישי היא ראי'
12 בשלימות הנחמה!?

13 בסגנון אחר קצת: ה"מחזה" ש"מראין לכאו"א
14 המקדש דלעתיד" הי' צ"ל (לכאורה) בזמן ד"שבע
15 דנחמתא", כשמנחמים את בני' על חורבן ביהמ"ק,
16 ואיך זה שדוקא בזמן ד"תלתא דפורענותא",
17 ובשבת השלישית, שממנה נכנסים לשבוע שחל בו
18 תשעה באב⁴ (זמן החורבן)⁵ – "מראין לכאו"א
19 המקדש דלעתיד"??

20 ב. והביאור בזה – ע"פ הכלל שירידה היא
21 צורך עלי'⁶:

22 ירידה (כשלעצמה) – אין לה מקום בעולמו של
23 הקב"ה, דכיון שהקב"ה הוא עצם הטוב, ומטבע
24 הטוב להיטיב⁷, לא יתכן שיהי' בעולמו ענין של
25 ירידה, היפך הטוב. ועכצ"ל, שכוונת ותכלית
26 הירידה, היא, כדי שעי"ז תהי' עלי' גדולה ביותר,

(1) אוה"ת נ"ך ח"ב ע' אצ"ג – בשוה"ג.

(2) בהבא לקמן – ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 608 ואילך.

(3) טושו"ע אר"ח סו"ס תכח.

(4) ודיני האבילות בשבוע שחל בו תשעה באב* חמורים יותר
משאר ימי ג' השבועות והימים שמר"ח אב (טושו"ע אר"ח
סתקנ"א ס"ג ואילך).

(5) ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שמוצאי שבת חל
בשבעה באב** שבו נכנסו נכרים להיכל (תענית כט, א).

(6) כמשנ"ת בארוכה בהתועדות שלפניו¹⁰ (קונטרס משיחות
ש"פ מטו"מ ס"ב ואילך).

(7) ד"ה אתה אחד לאדהאמ"צ (קה"ת תשכ"ה) ע' ד. וראה
לקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה. וש"נ.

(* ולהעיר שנקרא שבת שחל בו תשעה באב. אף שפשוטו כאן –
שבוע.

** בסמיכות הכי אפשרית לשבעה באב. כי שבעה באב אינו חל ביום
השבת. כהסימן א"ת (ביום א' דפסח חל תשנה באב), ולא בד" דפסח.

(8) בעלי' שלא בערך דוקא, כי, עלי' שבערך אפשרית גם ללא

הקדמת ירידה, כהסדר בכל עניני קדושה ש"מעלין בקודש" (ראה
קונטרס הנ"ל ס"ד).

(9) ישעי' יב, א.

(10) כפי שנקראת בכמה ספרים – "אלה הדברים", ולא
"דברים" סתם.

קרויין אדם¹⁹, ע"ש אדמה (לעליון²⁰) באופן
 שמזמן לזמן מוכרח לישון²¹, ועד שהסדר הרגיל
 אצל רובם ככולם של בני-אדם שישנים בכל יום
 כמה שעות, ועד "שמונה שעות"²² (כמרומז
 בפסוק²³ "ישנתי אז (בגימטריא שמונה) ינוח
 לי"²⁴), שעי"ז מוכרח להיות הפסק של כמה שעות²⁵
 במילוי תכלית בריאתו לשמש את קונו ע"י לימוד
 התורה²⁶ וקיום המצוות!
 וזה שאמרו חז"ל²⁷ ש"הנשמה הזו . . . בשעה
 שאדם ישן היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלה"²⁸
 – ה"ז הסדר שקבע הקב"ה בבריאת האדם, אבל
 אין זה מבאר הטעם למה ברא הקב"ה את האדם
 באופן שנשמתו תצטרך לעלות ולשאוב חיים
 מלמעלה, הרי בודאי שביכולתו של הקב"ה לברוא
 את האדם²⁹ באופן ששאיבת החיים תהי' בשעה
 שנשמתו נמצאת בגופו בכל התוקף, בהיותו ער,
 ללא הפסק של שינה שמסתלק עיקר החיות³⁰

1 דבר משה", כאילו שומע היום ממה רבינו, ע"ד
 2 מארז"ל¹¹ "בכל יום יהיו בעיניך חדשים"¹².
 3 והענין בזה:
 4 החידוש דמתן-תורה בכל יום¹³ מודגש בברכת
 5 התורה שבהתחלת כל יום – "נותן התורה" לשון
 6 הוה¹⁴, שבכל יום נעשה מתן תורה מחדש. והטעם
 7 י"ל, ש"בכל יום נעשה האדם ברי' חדשה"¹⁵ (לאחרי
 8 שבלילה "מפקיד נשמתו (עיפה) והקב"ה מחזיר לו
 9 (חדשה ורגועה)¹⁶), צריך להיות אצלו מתן תורה
 10 וקבלת התורה מחדש¹⁷.
 11 ובענין זה נשאלת שאלה (ע"ד השאלה דלעיל
 12 בענין ירידה צורך עלי") – למה עשה ה' ככה
 13 שבכל יום יהי' צורך בנתינת התורה מחדש כיון
 14 שנעשה הפסק והיחס הדעת מלימוד התורה ע"י
 15 השינה:
 16 כיון ש"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני'¹⁸,
 17 שבריאת האדם כל משך זמן קיומו אינה אלא
 18 "לשמש את קוני'" (ע"י לימוד התורה וקיום
 19 המצוות) – למה ברא הקב"ה את האדם ("אתם

(19) יבמות סא, רע"א.

(20) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

(21) ועד ש"שבעה שלא אישן ג' ימים מכין אותו וישן
 לאלתר", כי "נשבע לשוא . . . כנשבע על העמוד של אבן שהוא
 של זהב, שאף זה נשבע על דבר שאי אפשר" (סוכה נג, א
 ובפרש"י).

(22) רמב"ם הל' דיעות פ"ד ה"ד.

(23) איוב ג, יב.

(24) מג"א אר"ח סר"ח. ועוד.

(25) אף שאפילו שעה אחת, גם "שעה" מלשון הפנה ("איין
 קער"), צריך לנצל כדי לשמש את קונו, ועד שאמרו חז"ל (אבות
 פ"ד מ"ז) "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל
 חיי העוה"ב".

(26) ואף שמצינו שהעוסקים בלימוד התורה במסירה ונתינה
 זוכים שיגלו להם עניני תורה בעת השינה, ועד שלפעמים מגלים
 להם ענינים נעלים יותר שלא היו יכולים להשיג ע"י לימודם ביום
 (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1026. ויש"נ) – הרי, עיקר הענין (והסדר
 הרגיל) דלימוד התורה הוא היגיעה בלימוד התורה כפשוטו
 (בשעה שהוא ער), כפשוטו.

(27) ב"ר פי"ד, ט.

(28) וראה פרד"א פי"ב: "אדם שוכב וישן והוא מזונן
 ורפואתו וחיים לו ומנוחה לו, שנאמר אז ישנתי ינוח לי", ובפי'
 הרד"ל: "לכן מתחדש כח חיי בריאות הגוף אחר השינה כו".

(29) ובפרט שבלאה"כ צ"ל חידוש בריאת והתהוות האדם
 (והבריאה כולה) מאין ואפס המוחלט בכל רגע (כתורת הבעש"ט
 שנתבארה בהתחלת שעהיוה"א), ולא עוד אלא שהבריאה מאין
 ליש היא מ"מחורו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא
 מעצמותו ואינו עלול מאיה עילה שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לבדו
 בכחו ויכולתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש כו" (אגה"ק
 ס"כ) – הרי בודאי שאין בזה הגבלות כלל.

(30) ועד ששינה היא אחד מששים במיתה (ברכות נו, ב).

(11) ראה פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז. ועוד.
 (12) להעיר מההתחלה בלקו"ת דפרשת השבוע (לאחרי הד"ה
 ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה) – "הנה כתיב והיו הדברים
 האלה אשר אנכי מצוך היום, פי' קאי על כל יום, כי בכל יום יהיו
 בעיניך כחדשים". ואולי י"ל שבוה מרומז גם הקשר והשייכות
 להתחלת הפרשה, "אלה הדברים" – כיון ש"אלה" (הדברים)
 קשור עם הענין דבכל יום יהיו בעיניך חדשים (כבפנים).
 (13) כלומר, החידוש דיום זה לגבי היום שלפניו, נוסף לכך
 שהלימוד במשך כל השעות והרגעים שבוים זה עצמו הוא באופן
 של חידוש, דכיון ש"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה
 כנגדו", נמצא, שברגע זה ממש אומר הקב"ה דברי התורה כמו
 במעמד הר סיני (ראה תו"א יתרו סז, ב. סח, ג).
 (14) לקו"ת תזריע כג, א. דרושי סוכות פא, ג. ובכ"מ.
 (15) שו"ע אדה"ז אר"ח רס"ו.
 (16) שם רס"ד. סמ"ז ס"ו.
 (17) ולכן, לכמה דעות "אם הי' ניעור כל הלילה . . . א"צ לברך
 (ברכת התורה) כשיאור היום כל זמן שלא הסיח דעתו מללמוד".
 וגם להדעות שצריך לברך, ה"ז "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין
 לברך אע"פ שלא נתחייב בהן" (שו"ע אדה"ז אר"ח סמ"ז ס"ז).
 (18) משנה וברייתא סוף מס' קידושין. וראה סה"מ מלוקט ח"ג
 ע' קפו. ושי"ג.

(* ועפ"ו יומתק שמדייק להביא הפסוק "והיו הדברים האלה אשר
 אנכי מצוך היום", אף שדרשת חז"ל "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"
 היא (גם) בפסוקים שלא נאמר בהם הלשון "אלה", כמו: "ביום הזה באו
 מדבר סיני" (יתרו שם). "והי' אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי
 מצוה אתכם היום" (עקב שם).

22 ובדוגמת החידוש שב"נס" לגבי "טבע" 44.
 23 ועד"ז בעבודת האדם גופא – שלאחרי שמרגיל
 24 את עצמו בעבודה מסויימת עד שנעשית אצלו כמו
 25 טבע 45, צריך להוסיף חידוש בעבודתו באופן
 26 שלמעלה מרגילותו ("נס"), כמבואר בתניא 46
 27 בהחילוק שבין "עובד אלקים" ל"אשר לא
 28 עבדו" 47, ש"עובד אלקים היינו מי ששונה פרקו
 29 מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו מי ששונה
 30 פרקו מאה פעמים לבד" 48, כי, "זאת הפעם המאה
 31 ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו
 32 (שבשביל זה צריך האדם "לשנות טבע הרגילות")
 33 שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן . . . להיות נקרא
 34 עובד אלקים".

35 ו. וענין זה מודגש גם בכללות החידוש ש"בכל
 36 יום נעשה האדם "ברי' חדשה" לאחרי ההפסק ש"ע"י
 37 השינה:
 38 כאשר עבודת האדם בהשימוש לקונו ע"י לימוד
 39 התורה וקיום המצוות היא ללא הפסק המוכרח
 40 מצד טבע הבריאה (כמו ההפסק דשינה) – לא ניכר
 41 בהדגשה כל כך החידוש שבעבודתו, להיותה באופן
 42 תמידי. ולא עוד אלא שגם כאשר העבודה ברגע זה
 43 היא בהוספה על רגילותו, ה"ה בהמשך אחד (ללא
 44 הפסק) לכללות עבודתו התמידית.

45 ועפ"ז יש לבאר טעם לבריאת האדם באופן
 46 שבכל יום צריך לישון ולמחרת נעשה "ברי'
 47 חדשה" – כדי להדגיש החידוש שבעבודתו, שאף
 48 שמצד טבע הבריאה (כפי שנבאר ע"י הקב"ה)
 49 מוכרח להיות הפסק בעבודתו בלימוד התורה וקיום
 50 המצוות, מ"מ, כשנעשה "ברי' חדשה", מתחדשת
 51 עבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות, "בכל יום .
 52 חדשים".

53 [ויש לומר שמצד מעלת החידוש שנעשה ע"י
 54 השינה שייך ענין זה לישראל דוקא, ואעפ"כ,
 55 נעשה גם בטבע אוה"ע ההכרח דשינה, כדי שלא

ביהב"ח רפ"ב), נעשה בו עליו גדול יותר ע"י עבודתם של
 ישראל בבניית ביהמ"ק על גבי הר המור".

44 ראה כש"ט סג"ו: "ענין הנס הוא שנתחדש הדבר בפעם
 הראשון על הטבע כר".

45 וע"ד מארו"ל "מנפשי' כרע" (ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד
 – הובא בתוס' שבת קיח, סע"ב. ועוד).

46 פרק טו.

47 מלאכי ג, יח.

48 חגיגה ט, ב.

1 ונשאר רק "קיסטא דחיותא" 31 (והרי נעשה כן
 2 בהמשכת החיות ע"י נשימה שהיא ללא הפסק 32,
 3 בכל רגע ורגע במשך היום והלילה, בין ער ובין
 4 ישן 33), ובמילא לא יהי' צורך בהפסק (ובפרט הפסק
 5 של כמה שעות) במילוי תכלית בריאתו לשמש את
 6 קונו ע"י לימוד התורה וקיום המצוות 34.

7 ה. ויש לומר הביאור בזה:

8 תכלית בריאת האדם (גמר ושלימות הבריאה
 9 כולה 35) היא לפעול עליו ושלימותו בכל הבריאה כולה,
 10 דאף שהבריאה ע"י הקב"ה היא באופן ש"וירא
 11 אלקים כי טוב" 36, מ"מ, "ברא אלקים לעשות" 37,
 12 "לתקן" 38, כדי שיתוסף חידוש ע"י עבודת האדם,
 13 שנעשה "שותף להקב"ה במעשה בראשית" 39.

14 וחידוש זה נעשה ע"י קיום התומ"צ, שממשיך
 15 קדושה בעולם, ופועל עליו והרמה בטבע העולם –
 16 כלשון חז"ל בנוגע להחידוש דמתן תורה:
 17 "תחתונים יעלו לעליונים" 40, היינו, שמצד בריאתו
 18 ע"י הקב"ה ה"ה "תחתון", ועי"ז שהאדם מקיים
 19 תומ"צ ה"ה "עולה לעליונים", ועד לאופן ד"ארים
 20 נסי" 41, "כמו הנס על ההרים" 42, נס והרמה גם
 21 לגבי הר"ה 43 (שלמעלה ממקום מישור), ע"ד

(31 ראה זח"א פג, א.

(32 ובלא נשימה – לשעה קלה מת הוא (שיעור שעה קלה זו

– ראה נ"כ שו"ע אה"ע סי"ז סל"ב. שו"צ צ"צ לאה"ע סי' סח"ע.
 שד"ח כללים אות כ' סק"ח).

(33 ראה ב"ר שם (ובפרש"י): "בשעה שאדם ישן נשמתו
 מחממת את הגוף שלא יצטנן וימות", ומסיים (לנ"ך) על כל
 נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא".

(34 ואף שלאחרי שנבאר האדם באופן שזקוק לשינה, "אם
 ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו . . . שינה שלו עבודה
 למקום ברוך הוא . . . כל מעשיך יהיו לשם שמים . . . בכל דרכיך
 דעהו" (רמב"ם הל' דעות ספ"ג) – אין זה דומה למעלת העבודה
 דלימוד התורה וקיום המצוות שהיתה יכולה להיות אצלו בשעות
 אלו, אילו הי' נבאר באופן שלא יהי' זקוק לשינה והי' ער בהם.
 (35 שלכן נבאר ביום הששי למעשה בראשית "כדי שיכנס
 לסעודה מיד", "שימצא הכל מוכן" (סנהדרים לח, א ובפרש"י).

(36 בראשית א, יו"ד. ועוד.

(37 שם ב, ג.

(38 ראה ב"ר פ"א, ו ובפרש"י.

(39 ל' חז"ל – שבת קיט, רע"ב. וש"נ. וראה לקו"ש ח"י ע'
 74 הערה 27. וש"נ.

(40 נתחומא וארא טו. שמור"ר פ"ב, ג. ועוד.

(41 ישע"י מט, כב.

(42 סהמ"צ להצ"ע עג, א (ע"פ לשון הכתוב (שם ל, יז) –
 "כנס על הגבעה").

(43 כולל גם הר דקדושה, כמו הר המורי', שאף שהיתה בו
 מעלה יתירה (קדושה) לגבי הארץ כולה (ראה רמב"ם הל'

24 נוסף לכך שביורו ההלכות בתורה נעשה ע"י
 25 התחתונים דוקא⁵², הרי, עיקר הריבוי דחידושי תורה
 26 נעשה בזמן הגלות דוקא, מתחיל הריבוי והאריכות
 27 דגמרא (ובפרט תלמוד בבלי, "במחשכים הושיבני
 28 זה תלמודה של בבלי"⁵³) לגבי הקיצור דמשנה, עד
 29 לתכלית הריבוי דחידושי תורה שניתוסף בדורות
 30 האחרונים שבסוף זמן הגלות – כי, מצד גודל
 31 הירידה דהחושך כפול ומכופל שבעקבתא
 32 דמשיחא, מודגש יותר החידוש בכללות עבודתם
 33 של ישראל, כולל ובמיוחד הכח לחדש בתורה,
 34 וחידושים נעלים ביותר (וע"ד ההוספה בתורה
 35 באופן ד"כפלים לתושי" בלוחות שניות⁵⁴ לאחרי
 36 הקדמת הירידה דשבירת לוחות ראשונות⁵⁵).
 37 ונקודת הענין – שבמעמד ומצב של אור וגילוי,
 38 שהעבודה היא באופן של עלי' תמידית, לא ניכר
 39 (כ"כ) החידוש שבעבודת האדם בכח עצמו, שהרי
 40 יתכן שעבודתו באופן של עלי' תמידית אינה אלא
 41 מפני שנמצא במעמד ומצב של אור וגילוי, ולא
 42 ידוע איך תהי' עבודתו במעמד ומצב של העדר
 43 האור והגילוי; אבל לאחרי שיש מעמד ומצב של
 44 ירידה, עד לתכלית הירידה שאין למטה ממנה,
 45 ואעפ"כ, אינו מתפעל מזה ועובר עבודתו בכל
 46 התוקף, אזי מתגלה החידוש שבעבודת האדם בכח
 47 עצמו⁵⁶, ועד שעבודתו היא באופן של קביעות
 48 ונצחיות (בכל זמן ובכל מצב).

1 תהי' נתינת מקום לומר שיש מעלה לאוה"ע לגבי
 2 בני"י שאינם זקוקים לשינה⁴⁹.
 3 וכיון שגדר ה"חידוש" כשלעצמו מחייב (ע"פ
 4 שכל"ש⁵⁰) הקדמת ההפסק, כי ללא הפסק לא שיך
 5 חידוש [ואין זה דומה לירידה צורך עלי', שגדר
 6 ה"עלי" כשלעצמו אינו מחייב הקדמת הירידה,
 7 ואדרבה, ירידה ועלי' הם הפכיים זמ"ז], הרי ההפסק
 8 בעבודתו (מצד טבע הבריאה) הוא חלק מעבודתו
 9 לשמש את קונו באופן של חידוש.
 10 ז. ויש לומר שזהו גם טעם והסבר להכלל
 11 דירידה צורך עלי':
 12 כאשר עבודת האדם היא באופן של עלי'
 13 תמידית, לא ניכר (כל כך) החידוש שבענין העלי',
 14 והרי עלי' מדרגא לדרגא היא סדר הרגיל בעבודה,
 15 "מעלין בקודש", היינו, שהעלי' ברגע זה היא
 16 בהמשך אחד לעליות שלפניו. משא"כ לאחרי
 17 ההפסק בעליות (ע"י הירידה), אזי ניכר ומודגש
 18 ביותר החידוש שבענין העלי'.
 19 ומצד החידוש שבעלי' הבאה לאחרי ההפסק
 20 דהירידה – נעשית גם העלי' עצמה באופן נעלה
 21 יותר.
 22 ועד"ז בהתחדשות בלימוד התורה (בכל יום
 23 יהיו בעיניך חדשים) – בנוגע לחידושי תורה⁵¹:

(49) וע"פ האמור שיש מעלה בענין השינה שעי"ז נעשה
 החידוש – נעשה זה גם אצל אוה"ע בשביל ענין הבחירה (ראה
 סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט. ועוד).
 (50) ולהעיר, שמצד יכלתו ית', שהוא כל יכול, אפשרית
 הבריאה באופנים רבים, ושלא ע"פ כללי השכל כו', ועד לאופן
 של "נמנעות" – "חידוש" ללא הקדמת הפסק. אבל, עלה ברצונו
 ית' (בבחירתו החפשית כביכול) ש"כל מה שאפשר להיות ע"פ
 השכל . . . יהי' ע"פ השכל כו'" (סה"מ תרנ"ח ע' קכ. וראה
 בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 134 ואילך), ובודאי – לא באופן
 של "נמנעות".

(51) ושייך גם להענין דבכל יום יהיו בעיניך חדשים – כי,
 הענין ד"חדשים" הוא מפני שכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה
 כנגדו, וכיון שלימודו של הקב"ה הוא בודאי באופן של הוספה
 וחידוש לגבי התורה שלפניו (ולא רק שחזור ולומד התורה שלמד
 לפניו, שאינו זקוק לכך כיון שהלימוד שלפניו הוא נצחי, כמ"ש
 "ודבר אלקינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד"), עכצ"ל,
 שגם לימודו של האדם הוא באופן של הוספה וחידוש על מה
 שלמד לפניו (ובפרט ש"הקב"ה קורא ושונה כנגדו", היינו,
 שלימודו של האדם קודם ללימודו של הקב"ה, והקב"ה קורא
 ושונה (שחזור על) לימודו של האדם*).

(* לאחרי הקדמת הלימוד באופן של ביטול – "תען לשוני אמרתך",
 "שהתורה היא אמרתך. אלא שלשוני תען. כעונה אחר האומר מה
 שהוא אמור" (תנ"א יתרו טו, ב).

(52) וכמארז"ל שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך
 אצל ב"ד של מטה כו'" (דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו, ב).
 – וראה אגה"ק סכ"ו: "העליונים אין בהם כח לברר ולהעלות
 מהשבירה שבקליפת נוגה ("שהקליפות שולטים עליהם ומעלימים
 חכמת התורה כו'") אלא התחתונים לבד, לפי שהם מלובשים
 בגוף חומרי משכא דחויא מקליפת נוגה והם מתישים כחה
 בשבירת התאוות ואתכפיא ס"א . . . ולכן באים העליונים לשמוע
 חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות חכמה
 שהיו כבושים בגולה עד עתה".

(53) סנהדרין כד, א.

(54) שמו"ר רפמ"ו.

(55) ועפ"ז יומתק ש"אלה הדברים" "הן דברי תוכחות* . . .
 והזכרים ברמז מפני כבודן של ישראל" (פרש"י ריש פרשתנו) –
 מעלת החידוש בתורה ("אלה הדברים") לאחרי הקדמת הירידה
 דהענינים הבלתי-רצויים שנתהפכו לטוב עד שלא נשאר אלא רמז
 בלבד, ש"ל שענינו העילוי דאתהפכא (וראה הערה הבאה).

(56) ויש לומר, שבענין זה מודגש העילוי דספר דברים
 ("משנה תורה") לגבי ד' הספרים שלפניו – ש"משה מפי נצמו
 אמרן" (מגילה לא, ב), הדגשת מעלת עבודתם של ישראל בכח

(**) כולל גם התוכחה על חטא העגל שבגללו היתה שבירת הלוחות.

26 דפורענותא" – שה"פורענות" היא התחלת הגילוי
 27 הכי נעלה ד"אתפריעו" . . כל נהורין"65).

28 ט. וע"פ האמור שע"י החידוש שלאחרי ההפסק
 29 נעשה עילוי גדול יותר, מוכן, שלאחרי ההפסק
 30 דהחורבן נעשה ביהמ"ק חדש באופן נעלה יותר:

31 כתיב"66 "גדול יהי כבוד הבית הזה האחרון מן
 32 הראשון", ודרשו חז"ל"67 שקאי על בית שני שהי'
 33 גדול מבית ראשון "בבנין" (שהי' גובהו מאה
 34 אמות) ו"בשנים" (בית ראשון עמד ד' מאות ועשר
 35 שנים ובית שני ד' מאות ועשרים). וההסברה בזה
 36 – ע"פ האמור – שבנין ביהמ"ק חדש (לאחרי
 37 ההפסק דחורבן ביהמ"ק שלפניו) הוא נעלה יותר"68.

38 ועד"ז (ובמכ"ש וק"ו) בנוגע לביהמ"ק
 39 השלישי, שמצד החידוש שבו לאחרי ההפסק הכי
 40 גדול דחורבן בית שני (שלא בערך מההפסק
 41 דחורבן בית ראשון, שהרי חורבן בית ראשון הי'
 42 רק במשך שבעים שנה, ואילו חורבן בית שני
 43 נמשך כבר יותר מאלף ותשע מאות שנה), יהי'
 44 בעילוי גדול עוד יותר, ועד לעילוי שבאיך-עודך –
 45 כדאיתא בזהר"69 ש"גדול יהי' כבוד הבית הזה
 46 האחרון מן הראשון" קאי על מעלת בית שלישי
 47 לגבי בית ראשון ובית שני, שבית ראשון ובית שני
 48 היו "בניינא דבר נש דלית בי' קיומא", שנתקיימו
 49 במשך זמן מוגבל (בית ראשון ת"י שנה, ובית שני
 50 ת"כ שנה), ובית שלישי יהי' "בניינא דקוב"ה",

1 ח. עפ"ז מוכן גם בנוגע לשבת חזון – שבשבת
 2 השלישית מ"תלתא דפורענותא" (השבת שלפני
 3 תשעה באב, זמן החורבן) "מראין לכאו"א המקדש
 4 דלעתיד":

5 כוונת הירידה דהחורבן בשביל העלי' שתהי'
 6 בהמקדש דלעתיד, היא, בשביל מעלת החידוש
 7 בביהמ"ק (ע"י החידוש בעבודתם של ישראל
 8 שאליהם נאמר"57 "ועשו לי מקדש"58) – בית מקדש
 9 חדש.

10 וכיון שהצורך בבניית ביהמ"ק חדש מנריח
 11 ההפסק דחורבן ביהמ"ק הקודם, הרי, לא זו בלבד
 12 שהחורבן אינו סתירה להבנין, אלא יתירה מזה,
 13 החורבן הוא התחלת הבנין החדש"59.

14 והטעם שענין זה מתגלה בשבת חזון (ולא
 15 בתשעה באב) – יש לומר"60, שביום השבת מודגש
 16 ביטול הכמות (חיצוניות) לגבי האיכות (פנימיות)
 17 – שהכמות דריבוי כל הנבראים שבעולם ("מה רבו
 18 מעשיך ה'"61) שנבראו בששת ימי המעשה בטלה
 19 (כשרגא בטיהרא) לגבי תכלית ומטרת הבריאה
 20 (איכות) – עבודת האדם (שנברא בסוף מעשה
 21 בראשית) לפעול עילוי ושלמות בהבריאה כולה,
 22 "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"62, ולכן, ביום
 23 השבת מודגש יותר שהחורבן הו"ע חיצוני שבטל
 24 לגבי הפנימיות, הכוונה והתכלית – התחלת בנין
 25 חדש"63 (ועד"ז בנוגע לכללות הענין ד"תלתא

64 ולהעיר מהשייכות המיוחדת לשבת השלישית ד"תלתא דפורענותא" – שבה קורין "אלה הדברים", התחלת ספר חמישי, "החמישית לפרעה". ובקביעות שנה זו (שת"ב חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב) ה"ה גם השבת הראשונה בחודש החמישי (משא"כ כשת"ב חל ביום השבת או ביום הראשון), וערב שבת ("מי שטרח בערב שבת יאלל בשבת") חל ביום החמישי דחודש החמישי* (משא"כ כשת"ב חל ביום חמישי).

65 זח"א רי, א.

66 חגי ב, ט.

67 ב"ב ג, סע"א ואילך ובפרש"י – הובא בפרש"י עה"פ.

68 ולהעיר, שבסוף זמן בית שני גופא ניתוסף חידוש – בנין הורדוס, כמארז"ל (סוכה נא, ב) "מי שלא ראה ביהמ"ק בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם. . זה בנין הורדוס".

69 ח"א כח, א. וראה גם ח"ג רכא, א.

עצומם, לאחרי הקדמת הירידה דדור המדבר, שלאח"ז נאמר ספר דברים.

57 תרומה כה, ח.

58 מתחיל מעבודתם בעשיית המקדש הפרטי דכאו"א מישראל (בלבם פנימה, בביתם ובסביבתם), כהמשך הכתוב "ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כאו"א (ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד).

59 וע"ד שמצינו ש"אסור לסתור דבר מבית הכנסת אלא אם כן עושה על מנת לבנות" (רמ"א או"ח סו"ס קנב – ממרדכי פ"ד דמגילה), כי, סתירה זו היא בנין (ראה בארוכה לקו"ש דברים – שבת חזון תשד"מ ס"ה. וש"נ).

60 נוסף על השייכות דיום השבת לגאולה – "מזמור שיר ליום השבת (בר אומר) בתור שיר היום), ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (תמיד בסופה).

61 תהלים קד, כד.

62 בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ.

63 ולהעיר, שגם ענין החידוש מודגש ביום השבת – כידוע שביום השבת נעשית העלי' לבחי' שלמעלה מהזמן, ועי"ז נתחדש כללות ענין הזמן, שלכן, לאחרי יום השבת מתחיל עה"פ יום ראשון (לקו"ת שה"ש כה, א. ובכ"מ).

* יום ההילולא של האריז"ל, שעל ידו התחיל הגילוי דפנימיות התורה ("מצוה לגלות זאת החכמה"), עד להגילוי באופן ד"תפרנסון" ע"י תורת חסידות חב"ד. בחי' היחידה (חמישית) שבתורה.

למטה, וע"י חורבן בית שני מתגלה החידוש³¹
 בעבודתם של ישראל בהעלאה מלמטה למעלה³²
 (שהרי עיקר העבודה דבירור המטה במעמד ומצב³³
 של העלם והסתר וחושך הגלות היא לאחרי חורבן³⁴
 בית שני דוקא⁷⁸).³⁵

ובצירוף שניהם יחדיו זוכים להחידוש דבית³⁶
 המקדש השלישי, שבו יהי' החיבור וההתאחדות³⁷
 דהמשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה³⁸
 למעלה, "בשתי ידים" (יד ימין ויד שמאל, חסד³⁹
 וגבורה, המשכה והעלאה) – כיון שיהי' בו גילוי⁴⁰
 העצמות (כנגד יעקב, תפארת, שעולה עד הכתר)⁴¹
 שלמעלה מכל ציור וגדר דמעלה ומטה, ומחברם⁴²
 יחד, היינו, שגם בהקוין דהמשכה והעלאה (בחי'⁴³
 הגילויים, אור) נמשך וחודר בחי' העצמות⁴⁴
 ("מאור"⁷⁹), ודוגמתו בביהמ"ק השלישי – שכולל⁴⁵
 גם בית ראשון ובית שני⁸⁰, אלא שמוסיף ופועל⁴⁶
 (וגם בהס) מעלת הנצחיות, "מקדש אדני כוננו⁴⁷
 ידיך", "בנינא דקוב"ה", בית נצחי לעולם ועד.⁴⁸

* * *

יא. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה⁵⁰
 בפועל:⁵¹

גם כשנמצאים ב"תלתא דפורענותא", וגם ועד⁵²
 בסמיכות לתשעה באב, ועד לרגע זה ומשיח צדקנו⁵³
 לא בא, אין זה מביא לנפילת הרוח ויאוש, ח"ו,⁵⁴
 כיון שיודעים שכללות ענין החורבן הוא התחלת⁵⁵
 בנין חדש דמקדש העתיד, כפי ש"מראין לכאור"א⁵⁶
 המקדש דלעתיד" בשבת חזון.⁵⁷

[ועד"ז בעבודתו הפרטית של כאור"א מישראל⁵⁸
 – שלא יפול לבו בקרבו כשרואה ענין של ירידה⁵⁹
 או הפסק בעבודתו, החל מההפסק דשינה המוכרח⁶⁰
 מצד טבע הבריאה (כנ"ל ס"ד), שיש מקום⁶¹
 לאפשרות שיהיו "אוה"ע מונין את ישראל"⁸¹ על⁶²
 זה שגם הם מוכרחים בענין השינה, אף ש"אתה⁶³
 בחרתנו מכל העמים . . ורוממתנו" (ועד"ז בשאר⁶⁴

1 "מקדש⁷⁰ אדניי כוננו ידיך"⁷¹, ולכן "יהא קיימא
 2 לדרי דריין", בקיום נצחי לעולם ועד.

3 י. ויש לומר, שענין זה (החידוש דהמקדש
 4 דלעתיד לאחרי ההפסק דהחורבן) מרומז בקרא⁷²
 5 "כתית למאור":

6 "כתית" – רומז למספר השנים שנתקיימו בית
 7 ראשון ובית שני, "כת(ית)" דבית שני ו"כת(ית)"
 8 דבית ראשון⁷³; ו"כתית" מלשון כתישה ("כותש
 9 במכתשת"⁷⁴) – רומז על החורבן דבתי המקדשות
 10 ("שני חורבנין"⁷⁵) שקיומם הי' למשך זמן (ת"כ
 11 ות"י שנים) בלבד⁷⁶.

12 ועז"נ נאמר "כתית למאור" – שכוונת החורבן
 13 ("כתית" – כתישה) היא בשביל החידוש והעילוי
 14 ד"מאור" שלמעלה מ"אור" (מקור האור):

15 בית ראשון ובית שני היו מבחי' הגילויים
 16 ("אור"), ובהתאם לכך היתה גם עבודתם של
 17 ישראל במעמד ומצב של אור וגילוי (בלבד). ועי'
 18 החורבן ("כתית"), שלא הי' האור והגילוי
 19 דביהמ"ק, ועבודתם של ישראל היתה במעמד
 20 ומצב של העלם והסתר, עד לחושך כפול ומכופל
 21 דסוף זמן הגלות – מתגלה החידוש בעבודתם של
 22 ישראל בכח עצמם, ועי"ז מגיעים לבחי' "מאור"
 23 ("כתית למאור"), מהותו ועצמותו ית' (שלמעלה
 24 ואינו מוגדר כלל בבחי' הגילויים), ומתגלה
 25 המקדש דלעתיד, בנינא דקוב"ה, בית נצחי.

26 וע"פ הידוע⁷⁷ שבית ראשון הו"ע ההמשכה
 27 מלמעלה למטה (כנגד אברהם, חסד), ובית שני
 28 הו"ע ההעלאה מלמטה למעלה (כנגד יצחק,
 29 גבורה) – יש לומר, שע"י חורבן בית ראשון נתגלה
 30 החידוש בעבודתם של ישראל בהמשכה מלמעלה

(70) בשלח טו, יז.

(71) "בשתי ידים, ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלך
 לעולם ועד, לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו" (פרש"י עה"פ).

(72) ר"פ תצוה.

(73) בעה"ט עה"פ.

(74) פרש"י עה"פ.

(75) כמ"ש "משכן משכן, שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן
 בשני חורבנין" (פרש"י ר"פ פקודי).

(76) ועפ"ז יומתק שבתבית "כתית" (שפירושה כתישה) נרמזת
 גם המעלה דבית שני על בית ראשון, שמקדים "כת" (ת"כ שנים)
 דבית שני ל"ית" (ת"י שנים) דבית ראשון – כי הגדלות דבית שני
 בשנים (ת"כ שנים, "כת") היא בגלל החידוש שלאחרי הפסק
 החורבן, התוכן דתיבת "כתיות".

(77) ראה לקו"ש ח"ט ע' 26 ואילך. וש"נ.

(78) ובפרט ע"פ הידוע שבזמן חורבן בית ראשון הי' גילוי
 נעלה יותר מאשר בזמן בית שני (ראה ע"ח שער מיעוט הירה
 פ"ב).

(79) וי"ל דבזה גופא – "מאור הגדול", מקור לאור גדול, חסד,
 המשכה (בית ראשון), ו"מאור הקטן", מקור לאור קטן, גבורה,
 העלאה (בית שני).

(80) ראה זח"ג רכא, א.

(81) לשון רש"י ר"פ חוקת.

26 לכאו"א המקדש דלעתיד מרחוק" כפי ש"בנוי
27 ומשוכלל" בשמים⁹⁰, רואים כל בני" ביהמ"ק
28 השלישי למטה שמתגלה ויורד למטה, בארץ הלזו
29 הגשמית, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש
30 ובהר הקודש.

31 וכפי שכל בני" מבקשים בכל תפלה שבכל יום,
32 הן בימי החול והן ביום השבת, וגם בשבת חזון
33 (כש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד") –
34 "ותחזינה⁹¹ עינינו בשוכך לציון", כפי שהתפללו
35 בשחרית ובמוסף, ויתפללו גם במנחה, לאחרי
36 הקדמת הקריאה בפ' ואתחנן, "אחד מעשרה
37 לשונות שנקראת תפלה"⁹², ובפרט לאחרי ריבוי
38 התפלות והבקשות של כל בני" על הגאולה – ריבוי
39 שלא בערך אפילו לגבי "תקט"ו⁹³ תפלות" כמנין
40 "ואתחנן"⁹⁴ – הרי בודאי שהקב"ה ממלא בקשתם
41 של בני" להביא את הגאולה תיכף ומיד ממש.

42 ובפרט שנוסף על ריבוי התפלות והבקשות דבני",
43 ישנו גם הפס"ד של כו"כ רבנים ומורי-הוראה
44 שליט"א (ומספרם הולך וגדל) שהקב"ה מוכרח
45 (כביכול) להביא את הגאולה תיכף ומיד ממש,
46 נוסף על הפס"ד המפורש בתורה ש"כלו כל
47 הקיצין"⁹⁵, ההכרזה והפס"ד של כ"ק מו"ח
48 אדמו"ר נשיא דורנו⁹⁶ לפני יותר מארבעים שנה:
49 "אלתר לתשובה לאלתר לגאולה", כיון שכבר

1 ענינים כיו"ב) – בידעו שההפסק הוא התחלת
2 החידוש שלאח"ז].

3 ואדרבה: הירידה וההפסק דחורבן ביהמ"ק
4 בשביל בנין ביהמ"ק חזש מעוררת להוסיף
5 בעבודתו ביתר שאת וביתר עוז באופן של חידוש,
6 החל מהחידוש בלימוד התורה, הן נגלה תורה והן
7 פנימיות התורה⁸², "בכל יום יהיו בעיניך חזשים",
8 כולל גם היגיעה בלימוד התורה עד שיוכל לחזש
9 בתורה⁸³, שע"ז ממהרים ומזרזים עוד יותר קיום
10 היעוד⁸⁴ "תורה חזשה מאתי תצא"⁸⁵ (וכן החידוש
11 בקיום המצוות – עשי' "כמצות רצונך"⁸⁶).

12 ובמיוחד – בנוגע ללימוד התורה בענינים
13 שהזמן גרמא: עריכת "סיומים" על מסכתות הש"ס
14 (כמדובר בהתוועדות שלפנ"ז⁸⁷), לא רק מסכתות
15 שכולן משנה אלא גם גמרא, כולל מסכתות
16 שבחלקן יש גמרא, כמו מסכת תמיד, ובפרט
17 שלימוד מסכת תמיד הוא מעניני העבודה
18 בביהמ"ק, (ע"ד לימוד מסכת מדות⁸⁸ שכולה
19 משנה) אודות בנין הבית, אשר, ע"י הלימוד בעניני
20 הבית "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין
21 הבית", ויתירה מזה, שע"ז אין "בנין ביתי בטל"⁸⁹.

22 יב. ויה"ר שקבלת החלטות טובות בכנה"ל
23 (בהוספה על כל עניני העבודה שכבר נעשו ונשלמו
24 לפנ"ז) תמהר ותזרו ותביא תיכף ומיד המקדש
25 דלעתיד בפועל ממש, כלומר, נוסף לכך ש"מראין

(90) ראה פרש"י ותוס' – סוכה מא, סע"א. ועוד.

(91) ראה אוה"ת שבהערה 1: "ומחזון ותחזינה עינינו כו".

(92) פרש"י ר"פ ואתחנן.

(93) להעיר מהרמזו במספר תקט"ו – ט"ו פעמים ת"ק, שכולל
כל סדר ההשתלשלות "מן הארץ עד לרקיע מהלך ת"ק שנה
ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה וכן בין כל רקיע ורקיע כו",
"למנין ז' רקיעים . . . הוא ט"ו פעמים ת"ק" (תוס' וחדא"ג
מהרש"א חגיגה יג, א), שבזה מרומז שע"י תפלתו של כאו"א
מישראל ("ואתחנן" בגימטריא תקט"ו) ממשיך רצון חדש
שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות (ת"ק פעמים ט"ו), להיותו
למעלה מכל סדר ההשתלשלות.

(94) ראה דבר"ר פי"א, ט – הובא בדעת זקנים מבעה"ת עה"פ.

(95) סנהדרין צז, ב.

(96) ששמותיו קשורים עם הגאולה: יוסף* – "ביום ההוא
יוסיף אדניי שנית ידו לקנות את שאר עמו גו' מאשור וממצרים
גו' ומאיי הים" (ישעי' יא, יא), ויצחק – "אז ימלא שחוק פיננו"
(תהלים קכו, ב), ולעת"ל יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו"
(שבת פט, ב)**.

* ראה לקו"ת פרשתנו ג: "ציון גימטריא יוסף".

** ראה לקו"ת סוף פרשתנו (ב. ב.) "ובענין ציון במשפט תפדה י"ל
עוד על פי מה שכתוב סד"ה תורה צוה בענין שלעתידי יאמרו ליצחק
כי אתה אבינו".

(82) ובהדגשה יתירה בנוגע לפנימיות התורה – כיון ש"בהאי
חיבורא דילך . . . יפקן ב' מן גלותא" (זח"ג קכד, ב (ברע"מ)),
וכהבטחת מלך המשיח להבעש"ט שכאשר "יפוצו מעינותיך
חוצה" אתי מר דא מלכא משיחא (אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט
בתחלתו).

(83) ראה אגה"ק סכ"ו (קמה, א): "כל איש ישראל יוכל לגלות
תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש שכל חדש הן בהלכות הן
באגדות הן בנגלה הן בנסתר . . . ומחוייב בדבר". וראה הל' ת"ת
לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

(84) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(85) "תצא" דייקא – שיוצאת (כביכול) מרשותו של הקב"ה
ובאה לרשותם ובעלותם של ישראל, ואולי י"ל שגם בה"תורה
חדשה" נעשה הסדר ד"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה
כנגדו", שלימודו של הקב"ה הוא לאחרי הלימוד דישאל (כנ"ל
הערה 51). ועצ"ע.

(86) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.

(87) קונטרס משיחות ש"פ מטו"מ ס"ט. ועוד.

(88) להעיר, ש"מדות" הו"ע של מדידה והגבלה, ו"תמיד"
הו"ע הנצחיות, בלי גבול, וחיבורם יחד הו"ע המשכת הבלי גבול
גבול, ע"ד וברוגמת מעלת ביהמ"ק השלישי (כנ"ל ס"י).

(89) נתחומא צו יד. וראה לקו"ש ח"י"ח ע' 412 ואילך. וש"נ.

12 כהלכתא קדמייתא, והיינו כמשארז"ל¹⁰⁴ אין
 13 הגליות מתכנשות אלא בזכות המשניות כו" (13)
 14 ובצדקה ("כללות המצוות שנקראו צדקה"¹⁰⁵,
 15 ובפרט צדקה כפשוטה), שעי"ז נעשה הפדי'
 16 מהגלות, שתמורת ה"צדקה (ש)עשה הקב"ה
 17 בישראל שפיזון לבין האומות"¹⁰⁶, "הוא עצמו . .
 18 אוחו בידו ממש איש איש ממקומו כענין
 19 שנאמר¹⁰⁷ ואתם תלוקטו לאחד אחד בני
 20 ישראל"¹⁰⁸, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
 21 ובבנותינו"¹⁰⁹, ונשיא דורנו בראשנו, ו'קהל גדול
 22 ישו בו הנה"¹¹⁰, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר
 23 הקודש, להר הקודש, לבית המקדש ולקדש
 24 הקדשים.

1 סיימו כל עניני העבודה, ואין הדבר תלוי אלא
 2 בהקב"ה! ...
 3 ומהפס"ד של רבנים ומורייהוראה זוכים תיכף
 4 ומיד לקיום היעוד שבסיום ההפטורה דשבת חזון:
 5 "ואשיבה⁹⁷ שופטיך כבראשונה וגו'"⁹⁸, "בטבריא
 6 עתידין לחזור תחלה ומשם נעתקין למקדש"⁹⁹,
 7 בלשכת הגזית¹⁰⁰.
 8 ועד לסיום וחותם ההפטרה – "ציון כמשפט
 9 תפדה ושבי' בצדקה"¹⁰¹, ע"י ההוספה בתורה
 10 (כמבואר בלקו"ת דפרשת השבוע¹⁰² ש"במשפט
 11 היינו הלכות, כתרגומו ע"פ¹⁰³ כמשפט הראשון

(97) ישעי' א, כו.

(98) ומהמשך הכתוב "אחרי כן יקרא לך עיר הצדק גו'",
 משמע, ש"ואשיבה שופטיך גו'" יהי' "לפני בוא המשיח" (ראה
 פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"א מ"ג. וראה לקו"ש ח"ט ע' 105
 הצרה 74).

(99) רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"ב.

(100) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ה. פי"ד ה"ו. הל' ביאת
 המקדש פ"ו הי"א. הל' סנהדרין שם. הל' ממרים פ"א הי"ד.

(101) שם, כז.

(102) א, סע"ב ואילך.

(103) וישב מ, יג.

(104) ויק"ר פ"ז, ג.

(105) לקו"ת שם, ד.

(106) פסחים פז, ב.

(107) ישעי' כז, יב.

(108) פרש"י נצבים ל, ג.

(109) בא יו"ד, ט.

(110) ירמי' לא, ז.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום רביעי עמ' א

12 דְּחַי מְחִית – שכשמכה אתה את הנידון הכה על גב אדם חי, שיהא
 13 עליו שם 'אחיר', ולפיכך יש לבדוק קודם לכן כמה מלקות יוכל
 14 לקבל ולהשאר בחיים.
 15 שו רב אחא ושאל לרב אשי: אָלָא הָא דְּתַנְיָא בברייתא, אָמְדוּהוּ
 16 לְקַבֵּל עֶשְׂרִים – אם שיערו הבודקים שיכול הנידון לקבל רק
 17 עשרים מלקות, ואם יקבל מכה אחת נוספת ימות בה, אִין מְכִין
 18 אוֹתוֹ בֵּית דִּין אָלָא מִבּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהַשְׁתַּלֵּשׁ – להתחלק לשלשה
 19 חלקים, מאחר שצריך להכותו שני שלישי מהמלקות מאחוריו,
 20 ושליש אחד מלפניו, וְכַמְּהָ הֵן תַּמְנֵי כְּרִי – ולפיכך לא ילקוהו אלא
 21 שמונה עשרה מלקות, כדי שיוכלו לחלקם, שתיים עשרה מאחוריו
 22 ושש מלפניו. ואם מלקות במקום מיתה עומדת,

1 ופטרה אותו בעונש מלקות בלבד, ולפיכך יש לדון מלקות אלו
 2 באחת ממיתות בית דין, ואין לחייבם אלא על פי בית דין של
 3 עשרים ושלשה.
 4 הגמרא מקשה על דברי רבא: אָמַר לִיה רַב אֶהָא בְּרִיה דְּרַבָּא לְרַב
 5 אָשִׁי, אִי הָבִי שְׁחִיב מַלְקוֹת הוּא בְּמִקּוּם מִיתָה, אוּמְדָנָא לְמַת לִי –
 6 מדוע הדין הוא שצריך לבדוק את הלוקה קודם שמלקים אותו
 7 ולשער כמה מלקות יכול הוא לקבל שלא ימות, לְמַתְיָה וְאִי מְאִית
 8 לְיָמוֹת – יש להכותו, ואם ימות מחמת כן ימות, שהרי מעיקר הדין
 9 חייב הוא מיתה.
 10 אָמַר לִיה רַב אָשִׁי לְרַב אַחָא בְּרִיה דְּרַבָּא, אָמַר קָרָא (דברים כה א)
 11 וְנִקְלָה אַחִירָא לְעֵינַיָךְ, וְיֵשׁ לְלַמּוּד מִתִּיבַת 'אחיר' דְּבִי מְחִית אֲנִיבָא

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' ב

11 קְנָסוֹת – וכמו כן נוטנים לו רשות לדון מעתה דיני קנסות.
 12 הגמרא מקשה על מה שנתבאר בברייתא שסמיכת חכמים
 13 בשלשה: וְחָד לָא סְמִיךְ – האם אדם אחד אינו רשאי לסמוך, וְחָא
 14 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּרַם (אבל) וְכֹר אוֹתוֹ הָאִישׁ לְמוֹב, וְרַבִּי
 15 יְהוּדָה בֶּן כָּבָא שָׁמוּ, שְׁאִילְמָא (ש'אם לא) הוּא נִשְׁתַּבְּחוּ (זהו
 16 משתכחים) דיני קנסות מִיִּשְׂרָאֵל.
 17 שואלת הגמרא: נִשְׁתַּבְּחוּ, נְגוּסִינְהוּ. כלומר, מדוע היו משתכחים,
 18 הרי ניתן לחזור ולשננם. אָלָא כוונת הדברים היא, שאילולי רבי
 19 יהודה בן בבא

1 יחיד היה בשעה שמסך ליהושע, וְכִי תִּמָּא מוֹשֶׁה בְּמִקּוּם שְׁבָעִים
 2 וְחָד קָאִי – ואם תאמר שמושה היה שקול כנגד שבעים ואחד דיני
 3 הסנהדרין, אִי הָבִי לְיָבֵי שְׁבָעִים וְחָד – אם כן יש ללמוד משם שאין
 4 סומכים את החכמים אלא בבית דין של שבעים ואחד. קָשְׁיָא – אכן
 5 קושיא זו בעיניה עומדת.
 6 הגמרא מבררת כיצד נעשית סמיכה זו: אָמַר לִיה רַב אֶהָא בְּרִיה
 7 דְּרַבָּא לְרַב אָשִׁי, בְּרַבָּא מוֹשֶׁה סְמִיךְ לִיה – האם מניחים הסומכים את
 8 ידיהם ממש על ראשו של הנסמך. אָמַר לִיה רַב אָשִׁי, אינם מניחים
 9 עליו את ידיהם, אלא סְמִיכִין לִיה בְּשִׁמְאָא – בקריאת שם, דהיינו, קְרִי
 10 לִיה רַבִּי – קוראים לו בשם 'רבי', וְהָבִי לִיה רְשׁוּתָא לְמִידֵן דִּינֵי

לקוטי שיחות פרשת דברים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

19 "מפי הגבורה", ואת משנה תורה אמר משה "מפי
20 עצמו".

21 ב"מפי עצמו" אין הכוונה, חס וחלילה, שמשה
22 אמר ב"משנה תורה" דברים עצמיים משלו⁷, אלא כפי
23 שרש"י מסביר במקום אחר⁸: "משה לאו מאליו היה
24 שונה להם משנה תורה... אלא כמו שקיבלה הוא והיה
25 חוזר ומגיד להם, וכל מה שכתוב בדברות האחרונות
26 היה כתוב בלוחות וכן שמע בסיני"; וכפי שנאמר
27 בתוספות⁹, שמה ש"משה מעצמו אמרם" היה "ברוח
28 הקודש".

29 וצריך להבין: אם גם במשנה תורה לא אמר משה
30 את דבריו שלו, אלא ברוח הקודש – "שכינה מדברת
31 מתוך גרונו"¹⁰, שלכן¹¹ אמר "ונתתי מטר..."¹², כי
32 "רוח הוי' הוא שדיבר"¹³ – אם כך, מדוע נאמר על כך
33 "מפי עצמו"?

34 אותה שאלה קיימת גם על דברי הגמרא¹⁴,
35 ש"אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא, במשנה
36 תורה דריש" (=אפילו מי שאינו דורש סמוכים, במשנה
37 תורה הוא דורש) וראב"ן¹⁵ מסביר: "וטעמא משום
38 דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מוקדם ומאוחר
39 אבל משה שסידר משנה תורה פרשה אחר פרשה, לא
40 סידר אלא להדרש".

41 ואינו מובן בזה: משה אמר את ה'משנה תורה'
42 "ברוח הקודש", ומדוע, אם כן, תלוי הסדר בחומש
43 דברים במשה, בעוד אשר בארבעת הספרים הראשונים,

א.

שני הפירושים לתוכנם של דברי משה לישראל,
וההבדל ביניהם

1 על הפסוק¹ "ויהי בארבעים שנה... דיבר משה אל
2 בני ישראל..." יש שני פירושים של שני פשטנים לגבי
3 דבריו של משה לישראל:
4 (א) רש"י מביא מספרי², שהיו אלו דברי תוכחה
5 ("שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה").
6 (ב) ספורנו אומר: "החזיר להם כל התורה כולה עד
7 הנה בכלל"³.

8 שני הפירושים אינם סותרים זה את זה, כי "הא
9 והא איתנהו ביה" (=גם זה וגם זה נמצאים בו)⁴:
10 בספר דברים ישנם דברי תוכחה, וגם חזרה על "כל
11 התורה כולה"⁵, כמודגש בשמו – משנה תורה. ההבדל
12 בין שני המפרשים הוא: על מה הדגש, מהו העיקר.

13 אך צריך להבין: "דיבר משה..." מוסב על ספר
14 דברים כולו, ויש, אם כך, לומר, ששני הדברים – (א)
15 דברי תוכחה (ב) משנה תורה – כוללים זה את זה, או
16 שיש להם תוכן משותף.

ב.

דברי הגמרא על ההבדל בין "דברים" לחומשים
האחרים

17 על ההבדל שבין ארבעת הספרים הראשונים לבין
18 ספר דברים נאמר בגמרא⁶, שארבעת הראשונים הם

(7) שהרי "האומר שאין התורה מעם ה'.. אפילו תיבה אחת, אם אמר
משה אמרו מפי עצמו ה' כופר בתורה" – רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח.
פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק יסוד השמיני. ואבוהן דכולהי –
רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"א*.

(8) סנהדרין נו, ב ד"ה כאשר צוך.
(9) מגילה שם ד"ה משה.
(10) נסמן בלק"ש [המתורגם] ח"ד ע' 69.
(11) לקו"ת בחקותי ג, א.
(12) עקב יא, יד.
(13) ראה זח"ג (ו, רע"א. רסא, א): מפי עצמו מפי ההוא קול דאחיד
ב'י.
(14) ברכות כא, ב. בימות ד, א.
(15) ס' לד (נעתק בהגהות מהר"ב ונשבורג בימות שם). ופליג על
תוספות בימות שם סד"ה וכו'. רמב"ן וריטב"א שם.

(* בפסטי דינים להצ"צ חידושים על הרמב"ם שם (ע' 686): ואף שכ' התוס' וברוה"ק, מ"מ עכ"פ אי"ז דומה למפי הגבורה. עכצ"ל דזוה רק בקללות שבמשנה תורה
אבל כל ספר משנה תורה משה מפי הגבורה אמר.

אבל לכאורה אין חוננו לפרוש כן במקום שלא נזכר "קללות" (זח"ג דלעיל הערה 6). והרי בלאה"כ עכצ"ל דכמה דרגות ב"מפי הגבורה" ועד "אנכי ולא יהי' לך מפי
הגבורה שמענתי" (מכות כד, רע"א).

ה.

שתי דרכים לקישור: "מעבר" ו"התלבשות"

ישנן שתי דרכים²⁵ למעבר השפעה באמצעות
 "ממוצע"²⁶:
 (א) דרך "מעבר"²⁷ – ההשפעה איננה מתאחדת עם
 המקשר באופן של התלבשות בו, ואין הממוצע משנה
 את ההשפעה, הוא רק מעביר אותה, כמות שהיא,
 מדרגה גבוהה לנמוכה.
 (ב) דרך "התלבשות"²⁷ – ההשפעה מתלבשת
 ומתאחדת עם המקשר, ונעשים בה שינויים. היא
 משתנה בהתאם לדרגת המקשר, וכך יכולים אחר-כך
 המקבלים לקבל את ההשפעה בכלי ההשגה שלהם.
 זה ההבדל בין ארבעת הספרים הראשונים לבין
 משנה תורה²⁸:
 בארבעת הספרים הראשונים היה משה מקשר
 בדרך של "מעבר", ובלשון רש"י²⁹: נעשה שליח,
 ודברי התורה לא נתפסו בהשגתו שלו באופן של
 התלבשות, אלא נשאו בדרגה של "מפי הגבורה",
 לעומת זאת במשנה תורה, למרות שנאמר "ברוח
 הקודש", אך "רוח ה'" נתפסה בהשגת משה בדרך של
 התלבשות, ולכן נקרא "מפי עצמו"³⁰,

1 שגם הם הועברו לבני ישראל באמצעות משה, אין
 2 הדבר כך?

ג.

התורה נעלית מן העולם

3 ההסבר לכך:
 4 חז"ל¹⁶ אומרים שהתורה קדמה לעולם כאלפיים
 5 שנה. "קדמה" – לא (רק) בזמן, אלא (בעיקר)
 6 בחשיבות¹⁷. תורה בפני עצמה היא נעלית לחלוטין מן
 7 העולם. לפיכך, כדי שהתורה תרד לעולם, צריך הדבר
 8 להיעשות על-ידי "ממוצע", שיש לו שני הצדדים¹⁸ –
 9 הוא גם נעלה מן העולם, וגם בתוך העולם – וכך הוא
 10 יכול לחברם.
 11 המקשר בין התורה לעולם הוא משה רבינו, שיש
 12 בו שני הקצוות¹⁹: מצד אחד הוא היה בשיא
 13 ההתבטלות העצמית, העודד מציאות "ונחנו מ"ה"²⁰
 14 – התבטלות שמעבר לעולם, ומצד שני הוא היה
 15 שלימות המציאות²¹ כפי שהיא בעולם (ולכן הוא
 16 היה "בעל קומה"²² – "עשר אמות"²³, הרבה יותר
 17 מקומתו של אדם רגיל: ג' אמות²⁴) – וכך הוא
 18 יכול היה לחבר בין התורה, שמעל לעולם, לבין
 19 העולם.

ביחד עם הראש.

(25) דוגמא הכי פשוטה: כתיבת דבר שכל ע"י אצבעות היד, שאין
 האצבע משנה השכל, והשכל עובר דרך האצבעות רק דרך מעבר לבד:
 התלבשות השכל במוח, או בשאר כחות הנפש (כגון התלבשות השכל
 במדות), שהשכל מתמצם בהם לפי ערכם ("ד"ה יין ושכר שבהערה
 הבאה. המשך תרס"ו ע' תכה. ועוד). וראה בארוכה שיחת ש"פ מטו"מ
 הנ"ל. לקמן ע' 151.
 (26) ראה בכ"ז אוה"ת שמיני (כרך ב') ד"ה יין ושכר פ"ו. סד"ה פנים
 בפנים שם (ע' קצרה). וראה ד"ה עוטה אור ה'ש"ת. ובכ"מ.
 (27) ראה החילוק דמעבר והתלבשות – תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש
 בפע"ח (קנח, א). לקו"ת מסעי פט, ב ואילך. ובארוכה ד"ה יין ושכר
 הנ"ל. ועוד.
 (28) ראה אוה"ת פרשתנו ע' ו'. ועייג"כ לקו"ת שה"ש כ, ג. אוה"ת
 אמור ע' תתמ"א (סה"מ תרכ"ו ע' שטו ואילך).
 בד"ה פנים בפנים שם מבואר, דממוצע דמשה הוא בדרך מעבר לבד
 (וממוצע שבנוולמות הוא בדרך התלבשות. וראה ג"כ ד"ה עוטה אור שם.
 ובכ"מ) – אבל מובן, שכמה מדרגות ב"מעבר" ו"התלבשות", שלכן
 ההתלבשות דמשנה תורה נק' מעבר בערך ההתלבשות דממוצע
 שבעולמות [שלכן גם משנה תורה היא "דבר ה' ממש" – ראה ד"ה פכ"פ
 שם, שזה שתורה היא "דבר ה' ממש" הוא לפי שהממוצע דמשה הוא
 רק בדרך מעבר], אף שבערך ד' ספרים הראשונים נק' התלבשות. ואכ"מ.
 (29) מגילה שם ד"ה משה מפי הגבורה (הובא בלקו"ת שם).
 (30) ראה ג"כ תפארת ישראל – למהר"ל מפראג – פמ"ג.

(16) ראה מדרש תהלים צ, ג. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד'. זח"ב
 מט, א. ועוד.
 (17) ראה ד"ה איתא במדרש תילים תרנ"ג (סה"מ תש"ח ס"ע 272).
 ובכ"מ.
 (18) בדוגמת מתורגמן שיש לו איזה קצת ערך אל המשפיע ולכן
 ביכולתו לקבל ההשפעה מן המשפיע ויש לו ג"כ ערך אל העם שע"י
 יכולים לקבל ההשפעה כו' (ראה בארוכה ד"ה פנים בפנים תרנ"ט ע'
 קצ ואילך). המשך תרס"ו ע' קב"ג). וראה בארוכה שיחת ש"פ מטו"מ
 תשל"ז.
 (19) להעיר גם ממחול" (דב"ר פי"א, ד. מדרש תהלים (באבער)
 מזמור צ') דמשה "מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה האלקים" – ראה
 רד"ה פכ"פ שם.
 וגם בנבואתו ב' קצוות שבפנים: דרגת נבואתו למעלה מכל הנביאים,
 ולאורך ה' "עומד על עומדו" (לא ככל הנביאים שהיו "יראים ונבהלים
 ומתמוגגין") – ראה בכ"ז רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה". פיהמ"ש סנהדרין
 פ' חלק יסוד השביעי. ח' פרקים פ"ז.
 (20) לשון הכתוב בשלח טז, זח.
 (21) להעיר מפיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק יסוד השביעי: הנבחר
 מכל מין האדם.
 (22) ראה שבת צב, א. ובנדרים (לח, א): גבור ועשיר* כו' וכולן
 ממש.
 (23) ברכות נד, ב. וש"י. וראה שבת שם.
 (24) ראה עירובין מח, א. וברשב"ם ורמב"ן ב"ב (ק, סע"ב) שזהו

* על השינויים בין מס' שבת, נדרים ורמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו בתחילתו – ראה לקוטי לוי"צ אגרות קודש ס"ע תא ואילך. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 82 ואילך.

30 וכיוון שמשנה "החזיר להם" את "כל התורה כולה" –
 31 חל ענין זה גם על לימוד ארבעת הספרים.
 32 משה הוא הממוצע המקשר בין כל ישראל לבין
 33 הקב"ה³⁶, גם אלה השרויים במצב השפל ביותר (כפי
 34 שידוע בענין "מאין לי בשר"³⁷, שמשנה לא היה מסוגל
 35 להשפיל את עצמו בהשפעה של בשר – תאוה³⁸ – עד
 36 אשר אמר לו הקב"ה "אספה לי שבעים איש מזקני
 37 ישראל... ואצלתי מן הרוח אשר עליך"³⁹... – גם
 38 השפעה זו צריכה היתה לעבור באמצעות משה, כי כל
 39 ההשפעות לישראל באות דוקא באמצעות משה⁴⁰).

40 לפיכך, על-ידי שהתורה התלבשה ב"ממוצע" של
 41 משה רבינו, בכל "עשר אמותיו", גם באמה הנמוכה
 42 ביותר, הרי מגיעה התורה לכל ישראל, אפילו לפשוט
 43 ביותר.

ו.

שני הקצוות ביחד אפשריים בדבר שמקורו
בעצמותו ית'

44 כיצד, בכל זאת, ייתכנו שני ההפכים ביחד, שתורה
 45 המתלבשת בשכל הנברא ונקראת על שמו⁴¹ והוא יכול
 46 למחול על כבודו שמצד התורה⁴², היא, ביחד עם זאת
 47 "דבר ה"⁴³?

48 זאת מפני ש'משנה תורה' נובעת מעצמותו של
 49 הקב"ה⁴⁴, הנעלה מפירוד. לגבי אורות וגילויים, הרי
 50 אפילו האורות העליונים ביותר אינם נעלים מפירוד,
 51 ולפיכך, או שהם מתגלים במלוא תוקפם, ללא
 52 "התלבשות", או שחלים בהם שינויים וירידות, אם הם
 53 מתלבשים בנבראים.

54 רק בדבר שמקורו בעצמותו יתברך, שמעל להפרדה
 55 ושינויים, ייתכנו שני הענינים כאחד⁴⁵: ההשפעה יורדת
 56 ומתלבשת בנברא, עד שנאמר על כך⁴⁶ "מפי עצמו" –
 57 השגת הנברא, ובה בשעה היא במהותה "דבר ה"⁴⁷.

1 זהו גם ההסבר לכך, שאפילו לפי הדעה ש"לא
 2 דריש סמוכים", הרי "במשנה תורה דריש":

3 ארבעת הספרים הראשונים לא התלבשו בשכלו של
 4 משה, ולכן למרות שסדר הפסוקים מדויק ביותר³¹,
 5 בכל זאת הסדר "עליון" יותר, ה"סמוכים" איננו לפי
 6 הבנת הנבראים, ולפיכך "לא דריש סמוכים".

7 לא כך במשנה תורה. שם התלבש דבר ה' בהשגת
 8 משה, וגם סדר הדברים והפסוקים בנוי לפי הבנת משה
 9 והנבראים, ולכן "דריש סמוכים".

ה.

השפעה באופן "מעבר" נשאת מעל למקבלים

10 אך יש להבין: מדוע עשה ה' כך, ש'משנה תורה'
 11 "יתלבש" בהשגתו של משה, כך שייקרא "מפי
 12 עצמו"? הרי לכאורה זהו ענין של ירידה.

13 ההסבר לכך הוא:

14 כאשר ההשפעה איננה מתאחדת עם ה"ממוצע",
 15 היא נשאת נעלית מהשגת המקבלים, כי במהותה היא
 16 איננה בהשגתם והמקשר איננו משנה בה, וההשפעה
 17 שהמקבלים "מקבלים" בהשגתם שלהם, איננה בערכה
 18 של ההשפעה עצמה.

19 לפיכך, אם התורה היתה יורדת באמצעות משה רק
 20 באופן של "מעבר", לא היו בני ישראל יכולים להשיג
 21 בכלי ההבנה שלהם את עצם התורה, ולקבל את "דבר
 22 ה'", הנעלה מהשגה³². שכלם היה משיג רק הארה
 23 מ"דבר ה"³³.

24 פעולתו של 'משנה תורה' היא, שעל-ידי-זה שמשנה
 25 "החזיר להם כל התורה כולה" כפי שהיא נתפסה בכלי
 26 ההשגה שלו – "מפי עצמו" – מקבל כל יהודי הלומד
 27 תורה אחר-כך, בכל מצב שהוא (ואפילו כאשר הוא
 28 אינו טהור ר"ל) את התורה בעצמה – "דברי כאש"³⁴,
 29 "דבר ה' ממש"³⁵.

(40) ד"ה צאינה וראינה תר"ס. המשך ר"ה תרצ"ה פ"ט (סה"מ קונט' ח"ב שלג, ב).

(41) ע"ז יט, א.

(42) קידושין לב, ריש ע"ב.

(43) ראה לעיל הערה 33.

(44) ראה אוה"ת פרשתנו ע' ז. אמור ע' תתמא (סה"מ תרכ"ו ע' שידח).

(45) להעיר ג"כ מד"ה זאת תורת הבית תרפ"ט (סה"מ קונט' ח"א מא, ב ואילך), דדוקא משום שהנשמה היא עצמי יכולה להתלבש בגוף כו' בהתלבשות ממש, כי העצמי אינו מקבל העלמות והסתרים, עיי"ש בארוכה.

(46) ראה אוה"ת אמור שם (ע"ע תתמ. סה"מ תרכ"ו שם): כאילו משה מפי עצמו אמרן כו'.

(47) להעיר מתו"א ב, ס, ב"ג.

(31) ראה של"ה תושבע"פ (תב, ב) – דאף שאין מוקדם ומאוחר בתורה, "תורתנו הקדושה אשר היא בתכלית השלימות ובוראי היא המסורת בתכלית הסידור כו'", עיי"ש.

(32) והכלי לדבר ה' הוא רק ע"י ביטול בתכלית, לימוד באופן דתען לשוני אמתר כו' כעונה אחרי הקורא.

(33) ראה ד"ה פכ"פ שם, "שאם ה' מרגיש ה' מתעצם הדבר ה' בו ואח"כ ה' יוצא אי"כ אין זה דבר ה' ממש כ"א דבר משה מה שקיבל מה' כו'".

(34) ראה ברכות כב, א.

(35) ראה גם לקו"ש חלו"ש ע' 41 ואילך.

(36) ד"אנכי עומד בין ה' ובניכם גו'" (ואתחנן ה, ה).

(37) בהעלותך יא, יג.

(38) תו"א ד, א. ובכ"נ. וראה ג"כ לקו"ת בהעלותך לא, ד. לג, ב.

(39) בהעלותך שם, טז"ז.

ובעבודת התשובה יש אותו ענין כבמשנה תורה⁵³,
28 כמוסבר לעיל.
29

ח.

חסידות חב"ד - "משנה תורה" - הכנה לגאולה

מובן, שכמו שהיה צורך בהתעלות של משנה תורה
30 כהכנה לכניסתם הראשונה של ישראל לארץ ישראל⁵⁴,
31 כך גם עתה, בהכנות לכניסה לארץ ישראל על-ידי
32 משיח צדקנו.
33

זהו גילוי תורת החסידות, ובמיוחד תורת חסידות
34 חב"ד, שיש להן אותו תוכן כ'משנה תורה': בחסידות
35 חב"ד מוסברים עניני אלקות באופן שחב"ד של בני-
36 אדם מסוגלים להבין, עד שנהיה "יחוד נפלא... להיות
37 לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופינה"⁵⁵.
38

עם זאת אין הדברים משתנים ח"ו, הם נשארים
39 אלקות⁵⁶.
40

הכח לכך נובע מהיות תורת החסידות גילוי של
41 בחינת "יחידה" שבתורה (כפי שהוסבר פעם⁵⁷
42 בהרחבה), "עצם פנימיות התורה"⁵⁸, ולכן אין היא
43 משתנה גם כאשר היא מושגת בשכל אנושי.
44

זהו גם הקשר בין תורת החסידות לבין "יפוצו
45 מעינותיך חוצה, – שה"מעין" עצמו צריך לצאת
46 "חוצה"⁵⁹ – כי ההשפעה על "חוצה", שאין לו
47 לכאורה, שום קשר ל"מעיינות", יכולה להיעשות רק
48 בכח של ה"מעין" עצמו⁶⁰.
49

לפיכך זוהי ההכנה ל"קאתי מר"⁶¹, שאז יתגלה
50 "וידע כל פעול כי אתה פעלתו"⁶², שגם ה"חוצה"
51 שב"חוצה"⁶³ – ה"פעול" בעצמו, כפי שהוא בחיצוניות,
52 שאין נראה הקשר שלו אל כח הפועל – מאוחד עם
53 הקב"ה, מפני "שאתה"⁶⁴ – עצמותו ית' – "פעלתו"⁶⁵.
54 (משיחת ש"פ וארא תשכ"ו)

1 זהו ההבדל בין ארבעת הספרים הראשונים לבין
2 משנה תורה:

3 ארבעת הספרים הראשונים הם "מפי הגבורה".
4 יתר-על-כן, כפי שאומר רמב"ן⁴⁸, הם נכתבו בלשון
5 "שלישי המדבר" ומספר (ש"וידבר ה' אל משה"
6 וכדומה) – ומוסבר בחסידות⁴⁹, שזוהי עצמותו של
7 הקב"ה, הנעלית משם הוי', ולפיכך בכוחה לחבר בין
8 ה"וי" לבין "משה".

9 בכל זאת, עצם העובדה שזה מכונה "שלישי
10 המדבר", המקשר בין שניים – מורה שיש כאן הפרדה.
11 ואילו 'משנה תורה' נובע מעצמותו יתברך, הנעלית
12 מ"שלישי המדבר". לכן ייתכנו שני הקצוות – "מפי
13 עצמו", ו"דבר ה'" – להיות בו יחדיו.

ז.

ענין התשובה - "משנה תורה" של עבודת
האדם

14 בעבודת האדם קיים ענין דומה ל'משנה תורה'
15 בעבודת התשובה:

16 ההתעוררות לתשובה נובעת מבעל התשובה
17 עצמו⁵⁰, שהרי לפני החטא הוא היה מנותק מאלקות
18 ר"ל, ויוצא, שהתעוררותו לתשובה אינה נובעת מגילוי
19 אור מלמעלה, אלא ממנו עצמו.

20 אך קיים כלל⁵¹, שכל התעוררות באה על-ידי מתן
21 כח מלמעלה. הענין הוא, שהכח לתשובה נובע
22 מ"העלם העצמי דאין-סוף"⁵², הבא באופן נסתר, כך
23 שנראה, שהתשובה באה מבעל התשובה בעצמו,
24 בדומה לאמור על "מפי עצמו" של משנה תורה.

25 זהו הקשר בין שני הפירושים לתוכנו של ספר
26 דברים – (א) דברי תוכחה, (ב) "החזיר להם כל התורה
27 כולה": תכליתם של דברי תוכחה היא התשובה,

(48) בפתיחתו לפירושו עה"ת.

(49) אה"ת ריש פרשתנו. וראה שם אמור ע' תלט ואילך (סה"מ תרכ"ו ע' שטו ואילך).

(50) ראה בכ"ז המשך תער"ב ח"ג ע' אשכו ואילך. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 65 ואילך ובהערות שם.

(51) ראה המשך תער"ב שם ע' א' שכת: בהכרח שזהו ע"י אור עליון דוקא. וראה ויק"ר פנד, ב.

(52) המשך תער"ב שם ע' א'ש"ג.

(53) עפ"י המבואר בפנים השייכות דדברי תוכחה (תשובה) ומשנה תורה, דבשניהם הוי"ע ד"מפי" עצמו" – כי ההתעוררות מלמעלה לתשובה היא באופן נעלם – יומתק זה שהדברי תוכחה (דריש פרשתנו) "הזכירם ברנח" (פרש"י ריש פרשתנו).

(54) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 70 ואילך.

(55) גניא פ"ה.

(56) שלכן צ"ל זהירות יתרה לשמור "דברי הרב" – סה"מ תש"ח ע'

296. ועוד.

(57) קונטרס ענינה של תורת החסידות סעיף ה' ואילך.

(58) ד"ה פדה בשלום תרפ"ה, בשם אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (י"ט סלול עטר"ת – סה"מ עטר"ת "קה"ת, תשמ"ח) ע' תרעג.

(59) ספר השיחות תש"ד ע' 106. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 304. ועוד.

(60) ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 309-10.

(61) אגה"ק דהבעש"ט – נדפסה בסו"ס בן פורת יוסף. ובכ"מ.

(62) נוסח התפלה דר"ה.

(63) ראה בכתבי האריז"ל (בסידורו שם. ועוד) ש"פעול" קאי על עש"י.

(64) ראה ד"ה תפלין דמארי עלמא תרנ"ג פ"ב. חכמות בחוץ תרצ"ד פ"ב (סה"מ קונטרסים ח"ב רצו, א"ב). ועוד.

(65) ראה ביאורה"ז לאדהאמ"צ בשלח מג, ג. ד"ה ולקחתם תרס"א. ובכ"מ – דיש הנבאר שייך ליש האמיתי דוקא.

ילקוט לוי יצחק על התורה

יו"ד, מ"ם.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שכט

בראשית לה, כח: וַיְהִי יְמֵי יִצְחָק מֵאֵת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה:

מאורי"ל (מגילה כא): "רכות מעומד קשות מיושב", ורמז לזה במספר ימי יצחק – בחי' גבורה – ק"פ שנים

במסכת מגילה¹ רכות מעומד קשות מיושב.

רכות² הוא חסדים הם מעומד וכמ"ש באברהם³ חסדים⁴ אל המקום אשר עמד.

קשות⁵ גבורות הם מיושב. וזהו⁶ ה' למבול ישב⁷, כי המבול ה' מצד הגבורות, וכתוב⁸ וישב משה לשפוט את העם, כי משפט ודין הוא מצד הגבורות.

והנתוסף בישב⁹ על עמד הוא מספר צח"ק בחי'¹⁰ גבורות דיצחק, והנתוסף בקשו"ת¹¹ על רכות, היינו בקשה על רכה, הוא ק"פ, מספר שני חיי יצחק דגבורות. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמוח'דברים עמוד מ

רמז דיצחק חפר בארות מים, מים" במילואו מספר ק"פ

יצחק עבודתו היתה בחפירות בארות מים חיים וכו'. ימי יצחק ה' ק"פ, כמספר מים" במילואו¹², מ"ם,

ביאור הקשר דמנין שני חיי יצחק – ק"פ, עם פעודת אחשוורוש – ק"פ ימים, זה לעומת זה

מנין שני חיי יצחק ק"פ¹³.

וסעודת אחשוורוש שבמגילת אסתר היתה ימים רבים¹⁴ ק"פ יום.

ומגילת אסתר שייך ליצחק, כי מגל"ה אותיות הגמ"ל את יצחק, וכתוב¹⁵ משתה גדול ביום הגמל את יצחק, וכן בנשואי אסתר ה' משתה גדול¹⁶.

וגזירת המן והנס דפורים ה' ביין, והמלך¹⁷ והמן ישבו לשתות, ובסעודת אסתר ה' משתה יין, יין הוא בחי'¹⁸ גבורות¹⁹ יצחק שכתוב ברו²⁰ ויבא לו יין וישת.

ובפורים צ"ל לבסומי עד דלא ידעי²¹, והוא כמו ביצחק שכתוב ברו²² לא ידעתי יום מותי, וכשברך את יעקב ה' סבור שהוא עשו.

ור"ח בני המן ור"ב²³ בניו הם הלעומת דיצחק שמספרו ר"ח, ארב"ה²⁴, וכמ"ש במ"א²⁵ בס"ד.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שלח

(1) דף כא: כתוב אחד אומר (דברים ט, ט) ואשב בהר, וכתוב אחד אומר (שם י, י) ואנכי עמדתי בהר וכו', רבא אמר רכות מעומד וקשות מיושב. ופרש"י: רכות, דברים רכים ונוחים, שאדם מהיר לשמען.

(2) ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן יט, ובהערה 7 שם. ל. קלט.

(3) אברהם בחי' חסדים, וכמ"ש (מכה ז, כ) חסד לאברהם". ראה גם זוהר בראשית דף מז, ב. תניא — אגרת הקדש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

(4) בראשית יט, כז.

(5) בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד תלח מציין למאורי אור מע' קשה, וז"ל: קשה" בגי' אלקיים פשוט ומילוי* ביודיין, והאותיות פשוט ומלוי, ולכן קשה מצד הדין, גם קושיא מצד הגבורות עכ"ל.

(* פירוש: אלקיים פשוט הוא 86 + אלקים במילוי יודיין, הוא: אל"ף (111), למ"ד (74), ה"י (15), יו"ד (20), מ"ם (80) = 300.

+ 5 אותיות של אלקיים (פשוט) + 13 אותיות של המילוי. סך הכל, היינו 86 + 300 + 5 + 13 = 404, ועם הכולל הוא 405, כמנין קשה"ה, (ושם אלקיים מורה בכלל על דין וגבורה).

(6) תהלים כט, י.

(7) ראה תורת מנחם — ספר המאמרים ה'תשכ"ג עמוד עג, עה. (8) שמות יח, יג.

(9) פירוש: עמד (בגי' 114) + צח"ק (198) = 312, כמספר ישב", ויצחק" הוא על שם צח"ק כמ"ש (בראשית כא, ו) צחק עשה לי אלקים". (ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן קכז).

(10) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינייים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן פרשיות התורה חלק ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג. ד.

(11) פירוש: רכה (225) + ק"פ (180) = 405, כמספר קשה"ה. (12) מ"ם (בגי' 80), + יו"ד (20), + מ"ם (80) = 180, ק"פ.

(13) ראה בפנים בתורת לוי יצחק בביאור המשנה מס' כלים פכ"ט משנה י"ב שלשה סדינין" (המחוברין בתפירה ואם נגעה טומאה באחד מהם נטמאו כולם). סדיין נט' ס' דין, ושלשה פעמים ס' דין" הוא ק"פ דינים — כמנין שנות יצחק — בחי' גבורות ע"ש.

(14) אסתר א, ד.

(15) בראשית כא, ח.

(16) אסתר ב, יח.

(17) שם ג, טו.

(18) ראה לעיל סימן פז. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סימן קכה*.

(19) גבורות יצחק: ראה פרדס שער (כג) הכינייים פרק ד. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה חלק ב' עמוד תקפ, ובהנסמן שם. תורת חיים בראשית עמוד קמז, ג.

(20) בראשית כז, כה.

(21) מגילה ז: אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי.

(22) בראשית כז, ב.

(23) מגילה דף טו: ורב בניו (מגילת אסתר ה, יא), וכמה רוב בניו, רמי בר אבא אמר כולן מאתים ושמונה הוו שנאמר ורב בניו. ראה גם לקמן סימן קלד.

(24) יהושע כד, ג. "ארבה את זרעו ואתן לו את יצחק". ראה לקוטי תורה מהארז"ל סוף פרשת וירא. ארב"ה בגי' ר"ח, וכן יצחק. ראה תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ז חלק ב' עמוד 355 הערה 8.

ה'תשמ"ח חלק ד' עמוד 106. לעיל סימן ה.

(25) וכמ"ש במ"א בס"ד, ראה גם בקשר יצחק (האבות) עם פורים ומגילה לעיל סימן סח. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן קלח.

פ. פא. קפב.

זה לא ה'!);

ועוד יותר באריכות בסיום הפרשה, שם מדובר אודות הכניסה לארץ ישראל גופא (מעבר הירדן מערבה), וגם אודות הכיבוש, החלוקה והישיבה מעבר לירדן מזרחה⁵ "ולראובני" ולגדי נתתי גו' ה' אלקיכם נתן לכם את הארץ הזאת לרשתה גו' ושבתם איש לירושתו אשר נתתי לכם". תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ט עמוד 100 ואילך, משיחות ש"פ 9 דברים שבת חזון

א, ה – בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר

ב. הואיל משה. הואיל אותיות אליהו, עתיד לדרוש את התורה לישראל מעין משה.
רמזי רבנו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

ב, ה – אל תתגרו בם כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר

ג. עד מדרך כף רגל. פירש רש"י עד ביאת המשיח, משמע מאז ולהלן יהי' הר שעיר לבית ישראל ולקמן כתיב ירושה לעשו עד היום הזה משמע לעולמי עולמים והרגיש בזה מורי ורבי בהפלאה. ולפע"ד יען כתיב (עובדי' א, יח) ולא יהי' שריד לבית עשו ומסקינן פרק קמא דעבודה זרה בעושה מעשה עשו ולא ישאר מהם כי אם הגרים וגר אינו יורש אביו, וממילא תפול ארץ אדום לישראל בתורת ירושת אחים אחינו בני עשו ולא בדרך כיבוש אלא בדרך ירושה ונקראת על שם עשו, ומכלי מקום היא שלנו ממדרך כף רגל ואילך היינו ממשיח ואילך, ובכל זאת היא לעולם נחלת עשו עד היום הזה.

חתם סופר

– לפי שהוא דבוק לארץ ישראל קוראו גדול" (פירוש רש"י לך שם. ועל דרך זה בפירוש רש"י פרשתנו שם), היינו שארץ ישראל פועלת גם בעולם (בנהר פרת שהוא מחוץ לארץ ישראל) שנעשה "גדול".

5) ולהעיר, שכיבוש ארץ סיוון ועוג וכניסת משה לנחלת בני גד וראובן, שהוא חלק מארץ ישראל (על ידי שמושה הנחיל להם חלק זה – גו"א ר"פ ואתחנן), היא על דרך ההתחלה וכניסת משה לארץ ישראל (כפי שיהי' בשלימות לעתיד לבוא, כנ"ל בפנים), ולכן כשנכנס משה לנחלת בני גד וראובן "שמח ואמר (משה) כמדומה לי שהותר לי נדרי" (פירוש רש"י פנחס כו, יב. וראה פירוש רש"י ריש פרשת ואתחנן: לאחר שכבשת ארץ סיוון ועוג דמיתו שמא הותר הנדר).

6) פרשתנו ג, טז ואילך.

7) עיין בפנים יפות כאן בד"ב ובשעיר וכו' ומה שאמר וכו' מדייק מלשון וישבו תחתם עד היום הזה היינו עד ימות המשיח ומביא פירוש רש"י בכמה מקומות וכתוב עד היום הזה הוא לדורות עיין שם, ועיין להלן בפרשת עקב בד"ה ואשר, עמוד מב.

א, א – אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרת ודי זהב

א. נרמז ענין הגאולה בפרשת דברים:

אף על פי ש"אלה הדברים" הם "דברי תוכחות", אומר רש"י ש"סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל": אפילו כשמדובר אודות "דברי תוכחות" על חטאים של בני ישראל, הרי הם רק "ברמז" (ויתירה מזה לא רמז על החטאים, אלא על ה"מקומות שהכעיסו לפני המקום בהן"), ועל ידי זה בא בגלוי כבודן של ישראל, – וכבוד גדול ביותר, שאף על פי שמדברים אליהם "דברי תוכחות", הרי זה כתוב רק "ברמז" בגלל כבודם.

ויש לומר בפנימיות הענינים, שזהו בגלל שבשבת זו (לפני תשעה באב) נמצא בגלוי (קצת) הפנימיות של "אלה הדברים" (דברי תוכחות), אלה לשון גילוי – הענין הטוב שבוה [ע"ד שבשבת (חזון) מגלים לכל אחד ואחד את הבית השלישי, כנ"ל].

וכך גם בהמשך הפרשה מדובר בגלוי אודות ההבטחה של הקב"ה לתת ולהכניס את בני ישראל לארץ ישראל [וגם אודות כיבוש האומות בדרך במדבר – ששלימות ענין זה יהי' בגאולה העתידה!]

ששלימות ענין זה (הכניסה לארץ) תהי' לעתיד לבוא – ועל כך התפלל משה מיד בפרשה שלאחרי זה ("ואתחנן") כנ"ל,

הן תיכף בתחלת הפרשה בדברי הכניסה לארץ וגבולות הארץ – "פנו" וסעו לכם ובאו גו' בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הכנעני והלבנון עד הנהר הגדול נהר פרת, ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם גו" – אשר שלימות כיבוש וישוב הארץ עד "נהר פרת" (כפי שהובטח לאברהם, ובכמה פעמים בתורה בנוגע לגבולות הארץ³), תהי' רק בגאולה העתידה" (משא"כ בזמנים שלפני זה, אפילו בימי שלמה,

1) ראה של"ה חלק תורה שבכתב פרשת דברים.

2) א, ז ואילך.

3) לך טו, יח. פרשתנו שם עקב יא, כד. יהושע א, ד. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך ארץ ישראל עמוד רט. ושם נסמן.

4) ובפנימיות הענינים יש לומר: הנהר הרביעי הוא פרת (המאוחר בד' הנהרות היוצאים מעדן), כנגד ספירת המלכות, ה"א האחרונה (ראה ד"ה ויאמר יהושע תרנ"ו. ושם נסמן), ששם נעשה החסרון והחורבן על ידי הסתלקות ה"ט"ם ממלכות, ותיקון ענין יהי' לעתיד לבוא, ואז יתעלה הנהר פרת, שעליו נאמר "והניף ידו על הנהר" (לעתיד לבוא) (גילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא – ראה לקוטי תורה צו י, א), עד שנעשה "הנהר הגדול", "דאף על פי שהוא מאוחר בד' הנהרות היוצאים מעדן"

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

1 רבי יהודה אומר, מעבירין את השנה מפני הטומאה, כדי שיוכלו
2 לעשות הפסח בטהרה. אמר רבי יהודה, מעשה בחוקיה מלך יהודה
3 שעבר את השנה מפני הטומאה, שנמארו ישראל בימי אחז אביו,
4 ועבר השנה כדי שיוכלו לעשות הפסח בטהרה, ולאחר מכן נוכח

5 שטעה בזה ועבר השנה שלא כדין, ובקש רחמים על עצמו שימחל
6 לו העון. דכתיב (דברי הימים ב' ל יח) 'כי מרבית העם רבת מאפרים
7 ובגושה רשעך ויבולזן לא מהתירן,

♦ יום ראשון כ"ט תמוז ♦

א (א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר בְּעֶרְבָה מִזֶּה סוּף בֵּין־פָּאָרְן וּבֵין־תַּפֵּל וּלְבָן וַחֲצֹרֹת וְדִי זָהָב:

א אליו פתגמיא די מליל משה עם כל ישראל בעבר הירדן אוכה יתהון על דחבו במדברא ועל דארגיזו במישרא לקבל ים סוף בפארן דאתפלו על מנא ובחצרות דארגיזו על בשרא ועל דעבדו עגל דדדב:

שאמרו (שם יד א): "המבלי אין קברים במצרים? וכן בנסעם מתוך הים, שנאמר (תהילים קו ו): "וימרו על ים בים סוף", כדאיתא ב'ערכין' (טו). בין־פארן ובין־תפל ולבן אמר רבי יוחנן: תורנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תפל ולבן, אלא הוכיח על הדברים שתפלו על הפן שהוא לבן, שאמרו (במדבר כא ח): "ונפשנו קצה בלחם הקלקל", ועל מה שעשו במדבר פארן על־ידי המרגלים. וחצרות • במחלקתו של קרח (ספרי). דבר אחר, אמר להם: היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום. ודי זהב • הוכיח על העגל שעשו בשביל רב זהב שהיה להם, שנאמר (הושע ב ו): "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל".

כ"ט אֵלֶּה הַדְּבָרִים • (ספרי) לפי שהן דברי תוכחות, ומנה פאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז מפני כבודן של ישראל. אל־כָּל־יִשְׂרָאֵל • אלו הוכיח מקצתן, היו אלו שבשוק אומרים: אתם הייתם שומעים מן עמכם ולא השיבותם דבר מןך וכו'! אלו היינו שם, היינו משיבין אותו; לכה בנסעם בלם ואמר להם: הרי בלכם פאן, כל מי שיש לו תשובה, ישיב. במדבר • לא במדבר היו אלא בערבות מאב, ומהו "במדבר"? אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, שאמרו: (שמות א טו) "מי יתן מותנו וגו'". בערבה • בשביל הערבה, שחטאו בבעל פעור בשטים, בערבות מאב. מול סוף • על מה שהמרו בים־סוף בבואם לים־סוף,

כלי יקר – עזו והדר

זו, והמה "נגד כל ישראל", כי כל תוכחה היא דברים קשים המתנגדים אל כל ישראל, ויקרא אותם ב"אזניהם", הינו ברמז שדומה למדבר בלחישתו, באפן שלא יבנס כי אם באזני זה היודע בעצמו שהוא חזב בדבר. וזהו הרמז באלה הדברים אשר דבר משה אל כל הגדולים אשר בשם ישראל יבנו, ומה דבר להם, הינו במדבר בערבה וגו', רצה לומר "מפני תראו וכן תעשו" להוכיח ברמז (ע"פ שופטים י ז), כי זה סבה גדולה לקבלת התוכחה: ויש אומרים כי דוקא אל הגדולים שקרא ישראל דבר ברמז מחמת הכבוד, אבל בסמוך נאמר (פסוק א) דבר משה אל בני ישראל דהינו ההמון עם, ולקחם לא חלק כבוד, אלא בפרוש אמר להם מעשה המרגלים והעגל. ואף על פי שהגדולים מסתמא לא נאשמו בכל הדברים אשר דבר ברמז, מכל מקום מאחר שלא הוכיחום, תלה האשמה בהם ברמז:

את העם, ואם לא יוכיחום אזי אשמת העם תלויה בהם (ראה רש"י פסוק א), על כן ירום משה על זה, יען שאין להם מקום לפטור מן הענש באמרום שגלוי לנו שאין התוכחה מועלת כי לא תועיל התוכחה ל"עם קשה ערף" (שמות לב ט), לפי שאם לפניו יתברך גלוי לפנייהם מי גלוי (ראה שבת נה). וכן האשימם הנביא (ירמיה ב ח) באמרו "ואחרי לא יועלו הלבבו", שתלו העדר התוכחה בטענת שלא יועיל להם כי "לא אבו שמוע" (ישעיה ל ט), וזה באמת אינו טענה, כי על כל פנים המוכיח יעשה את שלו: ומכל מקום למד אותם דרך התוכחה, כי כל מוכיח הרוצה שיהיו דבריו נשמעים ולא יבעטו בתוכחתו, אז יוכיחם ברמז ולא בפרוש, באפן שלא יבין דבריו כי אם זה המרגיש בעצמו כי הוא זה האיש, אבל ב"תוכחת מגלה" (משלי כו ח) מסתמא יבעט. לכה אמר הקדוש ברוך הוא למשה (להלן לא א) ש"יקרא התורה הזאת", המה הדברי מוסר שבפרשה

א (א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל. לא מצינו בכל המקרא שמושה ידבר אל כל ישראל באחד, וכי אפשר שיוכל לדבר עם ששים רבוא איש בפעם אחד. ולא מצינו לשון זה בכל המקרא, כי אם פאן ובפרשת הקהל, שנאמר (להלן לא א) "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם", ואמרו רבותינו ו"ל (סוטה מא). שהיה קורא המלך מן אלה הדברים והלאה, כי בודאי יש יחוס ודמיון ביניהם, כי בכל התורה נאמר 'בני ישראל', וכי אל ישראל דבר, והלא אל בני ישראל דבר כל דבריו: והנה קרוב לשמע שבכל מקום שמזכיר 'בני ישראל', הוא מדבר בכלל ההמון עם, כי כלם בני ישראל המה, אבל במקום שמזכיר 'ישראל', הוא מדבר עם הגדולים שבני ישראל, אשר כל אחד בשם ישראל סבא יבנה ודומה לו. ולפי שגדולי ישראל עליהם מטל להוכיח

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטר-שיחות כדך יד פרשת דברים)

יִשְׁבֶּה בְּדָד וְגו' – שֵׁשׁ בָּזָה גַם מִדָּה טוֹבָה, וְהוּא מָה שִׁפְתוֹב "עַם לְבַדְד יִשְׁכֹּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב", שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְעַרְבִים עִם אוֹמוֹת הָעוֹלָם, וְכַמְּאֹר רז"ל "הַשְּׂמֹן אֵינוֹ מִתְעַרֵב אֶלָּא עוֹמֵד, כִּי יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְעַרְבִים עִם הָעוֹפִים".

וּמִצַּד **מַעֲלָה** זֶה שֶׁבְּ"אֵיכָה יִשְׁבֶּה בְּדָד", שְׂאִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְעַרְבִים עִם הָאוֹמוֹת, נִזְכָּר **שִׁיתְגַּלָּה** "כְּבוֹדֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" בְּגִלּוֹי, בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁגַם הוּא נִרְמַז בְּפֶסוּק זֶה, שִׁיבְנָה בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ וּבַעֲגָלָא דִּידָן.

כְּלָלוֹת עֲגִין "בֵּין הַמְצָרִים" הוּא שֶׁהַזְּמַן עֲצָמוֹ "מוֹכִיחַ" אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִלְמַדְנוּ פְרוּשׁ רש"י בְּרֵאשׁ וּתְחַלַּת הַפְּרָשָׁה שֶׁגַם בְּ"תוֹכְחָה" נִזְכָּר הַקִּבְּ"ה בְּכַבוֹדֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּי תַכְלִית הַכְּוִנָּה בְּ"תוֹכְחָה" וְהִירִידָה שֶׁל הַגְּלוּת הִיא בְּשִׁבִיל הָעֲלִיָּה, לְגַדֵּל "כְּבוֹדֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל", וְלִכֵּן מוֹבֵן שֶׁגַם בְּעַת הַגְּלוּת הַ("תוֹכְחָה") גּוֹפֵא, נִיכָר "כְּבוֹדֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" (כַּנ"ל בְּפִירוּשׁ רש"י).

אֶחָד הָעֲנִינִים שֶׁמוֹדַגְשׁ בּוֹ "כְּבוֹדֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" גַּם בְּעַת הַגְּלוּת **גּוֹפֵא**, הוּא מָה שִׁפְתוֹב בְּתַחֲלַת מְגִילַת אֵיכָה: "אֵיכָה

כלי יקר – עזי והדר

מְקוֹם אֶתִּי לְהוֹסִיף שְׁנֵית יָדַי, וּלְפָרְשׁוּ עַל מָה דְּבִינִי בִינִי בֵּין שְׁבַעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז לְתַשְׁעָה בְּאָב. כִּי **פֶּאֶרְזָן** הָיִינוּ מַעֲשֵׂה מִרְגְּלִים, אֲשֶׁר בּוֹ כָּבוֹ בְּכִיָּה שֶׁל חֲנָם וְהִקְבַּע בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת לְבִילַל תַּשְׁעָה בְּאָב (תַּעֲנִית כ"ט). **וְתַפֵּל** הָיִינוּ הֶעֱגֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ, כִּי מָה שֶׁפָּרַשׁ רש"י "שִׁתְּפִלוּ עַל הַמֶּן" אֵין לוֹ דְּמִיוֹן בְּמִקְרָא, וְיֹתֵר הִיָּה נָכוֹן אִם הִיָּה רש"י מְפָרְשׁוֹ מִלְשׁוֹן "הֵינְאֵכֵל תִּפֵּל מִבְּלִי מִלֵּחַ" (איוב ו' א), כִּי כָּל דְּבָר שֶׁאֵין בּוֹ טַעַם נִקְרָא תִּפֵּל, וְזֶה הִיָּה מִסְכֵּיִם לְדַבְּרֵי רש"י:

אֵכָל לְפִי דְרַכְנוּ קְרוֹב לְשִׁמְעַ שְׁמַעֲשֵׂה הֶעֱגֵל רָמַז בְּתַפֵּל, כִּי מִצִּינּוֹ לְשׁוֹן זֶה בְּעַבְדוּתָה וְרָה בְּכַמְהָ מְקוֹמוֹת, בְּיִרְמִיָּה (כ"ג א) כְּתִיב "וּבִנְבִיאֵי שְׁמֵרוֹן רְאִיתִי תַפְלָה תִּפְלָה הִנְבָּאוּ בְּבַעַל" וְגו', וְכְתִיב (איכה ב' ד') "נְבִיאֵיךָ חֲזוּ לָךְ שׁוֹא וְתַפֵּל" וְגו', וְכֵן יִחְזַקְאֵל קָרָא אוֹתָם "וַיִּשְׁחֵט תַּפֵּל", וְכֵן אָמְרוּ עוֹשֵׂי הֶעֱגֵל "אֵלֶּה אֵלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל" (שְׁמוֹת לב' ד) וּבְזֶה נִתְנוּ תַפְלָה לְאֵלֹהִים. וְזֶה הִיָּה בְּשַׁבְּעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז, וְבוֹ בַּיּוֹם נִשְׁתַּבְּרוּ הַלְּיוֹחוֹת (תַּעֲנִית כ"ו). וּבְקִיעַת אֲבָנִים אֶלֶּוּ הַקִּבְּעָה לְדוֹרוֹת, כִּי בְּשַׁבְּעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז הִבְקַעָה חוֹמַת הָעִיר וְאֲבָנֶיהָ (שם). וּבֵין שְׁנֵי גְבוּלִים אֶלֶּוּ יִשְׂרָאֵל "רֹבֵץ בֵּין הַמְּשֻׁפְּתִים" (בְּרַאשִׁית מט' ז), וְזֶהוּ לְשׁוֹן "**בֵּין וּבֵין**" הַנֶּאֱמָר כָּאן, וְכַמּוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (איכה א' א) "כֵּל רִפְיָהּ הִשְׁיִגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים", כִּי בֵּין חֲטָא הֶעֱגֵל וּבֵין חֲטָא הַמְּצָרִים "כְּרַע רְבִיץ" (בְּרַאשִׁית שם ט) וְ"דָחוּ לֹא יוֹכְלוּ קוֹם" (עִ"פ תְּהִלִּים לו' א):

כִּי בְּדִרְךָ הִטְבַּע אֵין הַצֵּלָה "מִפְּנֵי עֲקַת" אוֹיֵב (עִ"פ שם נה' ד), כִּי אִם בְּאֶחָד מִשְׁנֵי דְרָכִים, אוֹ בְּשִׁנְיָהֶם כְּאֶחָד. הֵן מִצַּד הַשְּׂגָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, הַמִּצִּיל

הַזְּכִיר לְפָחוֹת בְּרָמּוֹ עֲגִין מִי מְרִיבָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (תְּהִלִּים ק' לז) "וַיִּקְצִיפוּ עַל מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בְּעַבְדוֹרָם", אִם כֵּן הֵם הָיוּ מְקַצְיָפִים לָהּ, וְלָמָּה לֹא זָכְרוּ מֹשֶׁה בְּכָלֵל כָּל הַכְּעָסִים שֶׁהִכְעִיסוּ. אֶלָּא וְדַאי שֶׁרָמּוֹ לָהֶם בְּלִשׁוֹן "**בֵּין וּבֵין**", כִּי בְּפֶאֶרְזָן הִיָּה מַעֲשֵׂה הַמִּרְגְּלִים, וְתַפֵּל עֲגִינּוּ שִׁתְּפִלוּ עַל הַמֶּן וְאָמְרוּ "וַנִּפְשְׁנוּ קִצָּה בְּלִחָם הַקֶּלֶקֶל" (בַּמִּדְבָּר בא' ח), וּבִינֵינוּ בֵּין קִרְיָה עֲגִין מִי מְרִיבָה. וְאֵף עַל פִּי שֶׁמְחַלְקָתוֹ שֶׁל קִרְחַן נִכְתַּב אַחַר מַעֲשֵׂה מִרְגְּלִים, מִכָּל מְקוֹם קִדְּם לּוֹ, שֶׁהָיִי רש"י פִּרַשׁ "**וּחִצְרָתָה** זֶה מְחַלְקָתוֹ שֶׁל קִרְחַן שֶׁהָיָה בְּחִצְרוֹת, וְכְתִיב (שם יב טו) וַיִּסְעוּ "מִחִצְרוֹת וַיִּחַנוּ בְּמִדְבַר פֶּאֶרְזָן" וּמִשָּׁם נִשְׁתַּלַּחוּ הַמִּרְגְּלִים, שִׁמְעַ מִינְיָה שְׁבִין מַעֲשֵׂה מִרְגְּלִים שֶׁפֶּאֶרְזָן וּבֵין מַעֲשֵׂה תַפֵּל לֹא הִיָּה בְּיָדָם כִּי אִם מָה שֶׁהִקְצִיפוּ עַל מִי מְרִיבָה, כְּאֵלֶּוּ אָמַר זָכְרוּ הַמַּעֲשֵׂה שֶׁעֲשִׂיתֶם בֵּין שְׁנֵי גְבוּלִים אֶלֶּוּ:

וְזֶהוּ רָמּוֹ תוֹף רָמּוֹ, לְפִי שֶׁגַם מֹשֶׁה חֲטָא בְּזֶה, וְהִיָּה מִתְנַבֵּא פֶן יֵאֱמָרוּ לוֹ 'טַל קוֹרְה' כּו', עַל כֵּן הִבְלִיעַ חֲטָא זֶה בְּקוֹדֵם וּבְמֵאֶחָר, כִּי מִהֶם לָקַח רֵאֵיָה שֶׁהֵמָּה הָיוּ סִבָּה וְעַקֵּר הַחֲטָא תְלוּי בָכֶם, כִּי רֵאֵו מָה שֶׁעֲשִׂיתֶם בְּפֶאֶרְזָן שֶׁאֲמַרְתֶּם "וַתִּנְהָרֵאשׁ וַנְּשׁוּבָה מִצְרִימָה" (שם יד ז), וְכֵן בְּתַפֵּל אֲמַרְתֶּם "לָמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמְּצָרִים" (שם כא ח), וְכֵן בְּמִי מְרִיבָה אֲמַרְתֶּם "וְלָמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמְּצָרִים" (שם כ' ח), מִזֶּה רֵאֵיָה שֶׁכָּל עֲבָרָה גוֹרְרַת עֲבָרָה כְּכִיּוֹצֵא בָּהּ, וְהַקּוֹדֵם וְהַמֵּאֶחָר מוֹרָה שֶׁגַם חֲטָא זֶה שֶׁנַּעֲשֵׂה בִינֵינוּ בִינֵינוּ יֵשׁ לְתַלּוֹת בָּכֶם וְלֹא בִּי:

בֵּין פֶּאֶרְזָן וּבֵין תַּפֵּל. לְשׁוֹן 'בֵּין וּבֵין'

וְנִרְאָה לִי לִישֵׁב בְּזֶה, מָה שֶׁהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים, לָמָּה לֹא נֶאֱמָר **וַיְהִי בְּאַרְבַּעִים שָׁנָה** (שם) בְּתַחֲלַת הַפְּרָשָׁה. לְפִי שֶׁעַקֵּר טַעַם שֶׁל הוֹדַעַת זְמַן זֶה, טַעַמּוֹ הַהוֹדִיעַ שֶׁהַתּוֹכְחָה טוֹבָה לְהִיּוֹת סְמוּךְ לְמִיתָה כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה מוֹכִיחוֹ וְחֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ (רש"י שם), רִצָּה לוֹמַר, שֶׁמָּא הַיּוֹם אוֹ מִקְרָא יִהְיֶה לוֹ מְקוֹם לוֹמַר אֶל הַמוֹכִיחוֹ 'טַל קוֹרְה' כּו' (ראַה עֲרִיז כ"ז טו), וְדָבָר רַע בְּזֶה אִם הוּא אֲפָשְׁרִי לְהַמְצִיא אֶצֶל כָּלֵל הַחֲמוּן עִם, מִכָּל מְקוֹם כָּל "אִישׁ חֵיל רַב פְּעֻלִים" (שְׁמוֹת ב' כג א) בַּל יִשָּׂא עַל שִׁפְתָיו דְּבוּר בְּזֶה. לְפִיכֵף תּוֹכְחָה רֵאשׁוּנָה שֶׁהָיָה אֶל הַגְּדוּלִים לְבַד, לֹא הִצְרָךְ לְכַתֵּב זְמַן זֶה, כִּי אֲפִלוּ בְּשֶׁאֵר זְמַנִּים תּוֹכְחָה לָהֶם טוֹבָה, כִּי לֹא יִבְעֵט לוֹמַר 'טַל קוֹרְה' כִּי אִם הֶעֱצַב נִבְזָה הָאֲחוּז בְּחִבְלֵי בּוֹ, וְכָל אִישׁ יִרָא אֲלֵהֶם לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיו דְּבוּר בְּזֶה. וְעוֹד שֶׁהוֹקָא הַתּוֹכְחוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּפִירוּשׁ מִן **וַיְהִי בְּאַרְבַּעִים שָׁנָה וְגו'** וְהֵלָּא, בְּהֶם יֵשׁ לְחוּשׁ שְׁלֹא יִהְיֶה מוֹכִיחוֹ וְחֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ לְאֹמַר 'טַל קוֹרְה' כּו', אֲבָל תּוֹכְחָה רֵאשׁוּנָה זֶה הִאֲמוּרָה בְּרָמּוֹ, אֵין לְחוּשׁ לָזֶה, כִּי כָּל אֶחָד יְכוֹל לַעֲשׂוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּלֹא יוֹדַע: **דְּבָר** אַחַר, תּוֹכְחָה רֵאשׁוּנָה לְפִי שֶׁמֹּשֶׁה מַעֲצָמוֹ אֲמָרָה, עַל כֵּן הַזְּכִירָה בְּרָמּוֹ, כִּי הִיָּה יָרָא פֶן יִכְוֶה בְּגַחֲלָתָן כְּאֲשֶׁר קִרְיָה לוֹ בְּשֶׁאֲמַר "שִׁמְעוּ נָא הַמְּרִים" (בַּמִּדְבָּר ב' ז), אֲבָל בְּסִמּוּךְ נֶאֱמַר **דְּבָר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּלֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם, אֲתוּ אֲלֵהֶם,** הִצְרָךְ לוֹמַר דְּבָרִים כְּהוֹנְתִין:

בֵּין פֶּאֶרְזָן וּבֵין תַּפֵּל. לְשׁוֹן 'בֵּין וּבֵין' "אֵין לוֹ שְׁחָר" (שְׁעִיחָה ח) וַיִּשׁוּב כָּלֵל לְפִירוּשׁ רש"י. וְעוֹד קִשָּׂה לָמָּה לֹא

(ב) אחד עשר יום מחרב דרך הר-שעיר עד קדש ברנע:
במהלך חד עשר יומין מחרב ארץ טורא דשעיר עד רקם גיאה:

מהם שלשים יום שעשו בקברות התאנה, שאכלו הפשר חדש ימים, ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים, נמצא, בג' ימים הלכו כל אותו הדרך, וכל-כף היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ, ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה.

כ"ט אחד עשר יום מחרב • אמר להם משה: ראו מה שגרמתם: אין לכם דרך קצרה מחרב לקדש ברנע בדרך הר שעיר, ואף הוא מהלך י"א יום, ואתם הלכתם אותו בשלשה ימים, שהרי בעשרים באיר נסעו מחרב, שנאמר (במדבר י"א): "ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו'", (תענית כט) ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע. צא

ג והנה בארבעין שנין בחד עשר ירחא בחד לירחא מליל משה עם בני ישראל ככל די פקיד יי יתה לותהון:

(ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי-עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל-בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו אלהים:

אלא סמוך למיתה, אמר: ראובן בני, אני אומר לך, מפני מה לא הוכחתך כל השנים הללו? כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי. ומפני ארבעה

כ"ט ויהי בארבעים שנה בעשתי-עשר חדש באחד לחדש • מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה. ממי למד? ממצקב, שלא הוכיח את בניו

כלי יקר – עזו והדר

על כן אמר משה בתוכחה זו, ראו כי אתם עומדים בין שני גבולים אלו 'בין המצרים', מצד מעשה פארן ומעשה תפל. וכדי לזרזם על התשובה אמר כן, כי אם לא ישובו, אז מעשה של פארן יקבע להם בכיה לזרות, כי בו מאסו בארץ הקדושה, על כן יהיה דינם לגלות ממנה כאשר באמת גלו בתשעה באב, ובמעשה תפל יסבבו בקיעת העיר בשבעה עשר בתמוז, וביני ביני ירצו בין המשפטים ואויב כל דהו ירדפם:
ולפרוש זה צריכין אנו לומר שמלת **ולכו** רמז על שקלקו על המן שהיה לכן כפרוש רש"י, **והי זהב** רמז לחטא בני גד וראובן, שהיה ממונם חביב עליהם יותר מגופם אף על פי שהיה להם **די** (ראה במדבר לב טז וברשי"ט שם): **ובחבורי** עיר גבורים, פראשו על צד הרמז פסוק **אחד עשר יום מחרב**, על אחד עשר יום שמתאבלים על הרבן בית המקדש בשנה, והינו תשעה ימים של חדש אב, ושבעה עשר בתמוז, ועשרה בטבת. ויען כי הוא רחוק מפשוטו קצרנו בזה, אבל לשון **'בין ובין'** סובל פרוש זה אף בדרך פשוטו: תורה ב

שונא אותם בחנם, אם כן ודאי טבע הענין מחוב זה שכל אחד ישנא את חברו. ותהר צרה זו ותלך מדה רעה זו אשר התריבה בית ראשון ושני, כי בכית ראשון היה שנאת חנם בין נשיאי ישראל, ובכית שני פשתה הנגע בין כל ישראל כדאיתא מסכת יומא (ט). וזה היה בחדש אב שמוזל ארצה, כי כל אחד "דמינו בארצה יכסוף לטרוף" את חברו (ע"פ תהלים יז יב), ואז אבדו גם ההצלה הטבעית, כי אם אין אהבה ביניהם ואין אחד סומך ועוזר לחברו, "מי יקום יעקב כי קטן ודל הוא" (עמוס א: **נמצא** שבין גבולים אלו נתפרדה החבילה מכל וכל, כי "סרו מהר מן ה'" (ע"פ שמות לב ח), וסרו גם "איש מעל אחיו" (ע"פ בראשית יג יא), ונמצא שבעה עשר בתמוז ותשעה באב "גדר מנה וגדר מנה ואין דרך לנטות ימין ושמאל" (ע"פ במדבר כב כז-כח), לפיכך 'כל רדפייה השיגוה בין המצרים', 'כל' משמע אפלו רודף 'כל' דהו' חלוש יוכל להם (ראה סנהדרין עח), כי בזמן אחד "נאצו את קדוש ישראל" (ישעיה שם), חללו קדשת ישראל התלוי באחדות האמה, ובזמן שני 'נזרו אחור' מן השכינה, ויאל מי נגוסו לעזרה:

לכל הדבקים בו אף אם אינן עצומים בטבע, מפל מקום בשהו מקימין "ואהבת את ה' אלהיך" (מלכו ה) הגורם הדבקות בהשם יתברך, או הוא מציל לכל הדבקים בו. הן מצד הטבע, כשהו מקימין "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט ח) או "איש את רעהו יעזרו" (ישעיה מא ח), אף אם הם חוטאים וסר ה' מעליהם, מפל מקום יש להם קצת תקנה בדרך הטבע אם לא תתנגד להם המערכה: **ובשני** ומנים אלו אבדו ישראל שניהם באחד, ואם כן 'אל' מי נגוסו לעזרה" (ע"פ ישעיה י א). כי בשבעה עשר בתמוז שעשו העגל, בו ביום "נזרו אחור" (שם א ד) ופנו אל השם יתברך ערף ולא פנים, בחדש שמוזל סרטן שדרכו לילך לאחוריו כף 'נזרו אחור', ואז אבדו ההצלה הבאה מפאת ההשגחה. ובתשעה באב היה מעשה המרגלים, בו ביום נולדה מדת שנאת חנם בישראל, כמו שנאמר (פסוק כז) "ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו" וגו', פרש רש"י (שם) 'מה דבלבך על רחמך מה דבלביה עליך', כי המה סברו מאחר שכל אחד מהם שונא את חברו, כף מסתמא שונא אותם גם הקדוש ברוך הוא. ועוד מאחר שטענו לומר שהקדוש ברוך

וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֲלָא סְמוּךְ לַמִּיתָה. וְכֵן שְׂמוּאֵל, שְׁנֵאמַר (ש"א יב): "הֲנִי, עֲנוּ כִי!". וְכֵן דָּוִד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ (מ"א ב).

דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה: כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו וכו' כדאיתא ב'ספרי'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (התועודיות תשמ"ז חלק ד עמוד 176 – מתוך 'לקראת שבת')

גדר התוכחה שבסמיכות למיתה

דהנה, בכל הפעמים שהוכיחם לפניו, היה זה בשעת מעשה, ולכן לא היתה זו תוכחה גרידא, כִּי־אם גם על־מנת לאפרושי מאסורא וכיוצא בזה.

מה־שאינו בנדון־דין, שהיתה התוכחה על כל המארכות הרבים שארעו במדבר, ולא על חטא שחטאו בו עכשו, ובפרט שהדברים נאמרו לא לחוטאים עצמם כִּי־אם בפני בניהם.

ואם־כן היו הדברים דברי תוכחה בלבד, ועל־זה פתב רש"י ש"לא הוכיחו אלא סמוך למיתה".

ויהי בארבעים שנה בעשתי־עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל־בני ישראל גו'

מלמד שלא הוכיחו אלא סמוך למיתה (א. ג. ובפירוש רש"י) לכאורה צריך־עיון, שהרי מאז שהוציא משה רבנו עליו השלום את בני ישראל ממצרים, מצינו פעמים רבות שנתן להם דברי תוכחה, ומהו שכתב רש"י ש"לא הוכיחו אלא סמוך למיתה"?

ויש לומר, דנשתנו דברי התוכחה שבפרשתנו ממה שהוכיחם משה לפני כן.

ד בטר דמחא ית סיחון מלפא דאמרא דיתב בחשבון וית עוג מלפא דמתנן דיתב בעשתרת בארעיי:

(ד) אחרי הכתו את סיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרת בארעיי:

על־אחת־כמה־וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה. אשר־יושב בעשתרת. המלך קשה והמדינה קשה. עשתרת. הוא לשון צוקין וקשי, כמו: "עשתרות קרנים", ועשתרות זה הוא עשתרות קרנים, שהיו שם רפאים שהכה אמרפל, שנאמר (בראשית יד): "ויכו את רפאים בעשתרות קרנים", ועוג נמלט מהם, והוא שנאמר (שם יא): "ויכא הפליט", ואומר (לקמן ג): "כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים". בארעיי. שם המלכות (צ"ל מקום המלחמה. הגר"א).

כ"י ◀ אחרי הכתו. אמר משה: 'אם אני מוכיחם קדם שיפנסו לקצת הארץ, יאמרו: מה לזה עלינו? מה היטיב לנו? אינו בא אלא לקנות ולמצא עליה, שאין בו פח להכניסנו לארץ'. לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם, ואחר־כך הוכיחו. סיחון וגו' אשר יושב וגו'. (ספרי) אלו לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון, היה קשה, שהמדינה קשה. ואלו היתה עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה היתה קשה, שהמלך קשה,

ה בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר פרוש ית אוילפן אורייתא הדא למימר:

(ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את־התורה הזאת לאמר:

כ"י ◀ הואיל. התחיל, כמו (בראשית יח): "הנה נא הואלתי". באר את־התורה. בשבעים לשון פרושה להם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 862)

פרוד בעולם, שבעים לשון, פאשר איש אינו מבין את שפת רעהו. מובן אם כן, שתרגום התורה מלשון קדש לשבעים לשון, משמעותו – המשכת אחדות גם במקום הפרוד. וזה היה מכרח להעשות על ידי משה דוקא, כי רק הגבוה גבוה ביותר יכול לרדת עד 'למטה מטה ביותר'.

הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר (א. ה) בשבעים לשון פרושה להם (רש"י) יש לשאל, מדוע היה צריך בתרגום התורה, והרי כל ישראל דברו אז לשון קדש? ואפלו אם היה בזה צורך, למה היה משה רבנו עצמו צריך להתעסק בתרגום זה? ויש לומר, דהנה לפני חטא דור הפלגה דברו כלם שפה אחת, לשון הקדש, והחטא גרם

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות כרך כד עמוד 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גדר הקשי שבתרגום התורה

איתא במסכת סופרים (פרק א הלכה ז): מעשה בחמשה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יגנית, והיה אותו

הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר: בשבעים לשון פרושה להם (א. ה. ובפירוש רש"י)

כי "בטוח היה שיבוא משה ויעבדו את המקום" (פירוש רש"י שם), ורק שלפעל ביום שלאחר־יזה השפימו (תשא לב, ו) וקטאו לפני שבא משה, ונמצא שיום עשית העגל לא היה "קשה" מצד־עצמו, ורק שגם לחטא העגל לאחר־יזה. וכמו כן תרגום התורה אינו "קשה" מצד־עצמו, וכמו שמצינו שמשוה תרגם את התורה, אלא שיכול לגרם לענין שלילי, שיטעו בהבנת התרגום, וכמו שמצינו (מסכת סופרים שם) ש"ג דברים שנו בה", כדי שלא יטעה תלמי בהבנת התרגום. ונמצא שגם תרגום התורה אינו "קשה" מצד־עצמו אלא שיכול לבוא מזה ענין שלילי. וקל־להבין.

היום קשה לישראל, כיום שנעשה בו העגל, שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה. ולכאורה תמותה, הרי התורה כבר נתרגמה ונתפרשה בשבעים לשון על־ידי משה רבנו, ואם־כן מדוע דמו תרגום התורה ל"יום שנעשה בו העגל"? וביותר תמותה הטעם "שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה" אחרי שכבר נתרגמה ונתפרשה על־ידי משה בשבעים לשון? ויש לומר הבאור בזה, שדקו רבותינו ז"ל וכתבו שאותו היום היה כ"יום שנעשה בו העגל" ולא כתבו כ"חטא העגל" וכיוצא בזה. כי יום שנעשה בו העגל, לא היה קשה מצד־עצמו, שהרי אהרן אמר "חג לה' מקור" (תשא לב, ה),

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לו עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת)

הצרך בפרוש התורה בשבעים לשון

ויש לחדש, שבזה נפעל שתהיה חלול גדר הקדשה דתורה גם בלמוד התורה בשבעים לשון. דבלעדי זאת יש מקום לומר, שפינון שנתנה תורה בלשון הקדש, הרי קדשת התורה, וגדר למוד התורה לא חלים פשלומד עניני התורה בלשונות אחרים.

ולכן היה צורך בפעלה מיחדת בחדוש קדשת התורה גם בשבעים לשון (ונפקא־מינה להלכה בזה – האסור לדבר דברי תורה בשאר לשון כשהוא ערום; חייב ברפת התורה כשמדבר בשאר לשון. ועוד).

וכיון שנתנית התורה לישראל היתה על־ידי משה רבנו על־ידי־השלום, הרי גם פעלת ענין זה, דחלות קדשת התורה על ה'שבעים לשון', היתה על־ידי שפרש משה רבנו בעצמו את התורה לשבעים לשון בפני כל ישראל.

ויהי בארבעים שנה . . הואיל משה באר את־התורה הזאת לאמר:

בשבעים לשון פרשה להם (דברים א, גה. ובפירוש רש"י) לכאורה הדבר צריך־עיון, לשם מה הצרך משה לפרש את התורה לישראל בשבעים לשון?

יש שכתבו ש"מפני שראה משה רבנו על־ידי־השלום שישראל יגלו לבין שבעים אמות, לפיכך באר אותה בשבעים לשון, שבא־יזה מקום שישראל יבואו, ולמדו באותו לשון" (הובא באמרי שפר לפירוש רש"י תבא כז, ח).

אף אין בזה ישוב לזה שהצרך משה בעצמו ללמדה לכל ישראל בשבעים לשון, בעוד שרבים ככלם לא הבינו את הלשונות בהם פרש התורה. ודחק לומר שכל זה הוא עבור הדורות הבאים, כשיגלו לבין האמות, שהרי היו יכולים לתרגמה לאחר זמן, ולא על־ידי משה וינא.

(ו) יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב־לכם שבת בהר הזה:

ו יי אלהנא מליל עמנא בחרב למימר סגי לכון דיהבתון בטורא הדין:

כ"ט ~ רב לכם שבת • כפשוטו, ויש מדרשי אגדה: הרבה גדלה לכם ושכר על שביבתכם בהר הזה:

עשיתם משכן, מנורה וכלים, קבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין, שרי אלפים ושרי מאות.

כלי יקר – עוז והדר

בפחזותכם קיימיתון' (ע"פ שבת פחא). כי אני אמרתי פנו וסעו, שבשפתלכו מן הר חורב מקום שלמדתם עליו תורה, תפנו פניכם אל הארץ מקום שמירת התורה, כי לא המדרש עקר אלא המעשה' (אבות פ"א מ"ו). ואתם בלכתכם מחורב, "רוח אחרת היתה" עמכם (ע"פ במדבר יד כד). לשע ממקום מיוחד לתלמוד תורה, ואל מקום שמירת המצות לא פניתם פניכם, ובמרדכם אתם עומדים

(ו) רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם. זו תוכחה ראשונה על שהאנשים שנאו את הארץ, ונתישבו בהר זה ושיבה של קבע, ולא פנו פניהם אל הארץ מקום מיוחד לקיום המצות. ורב לכם הוא מלשון "רב לכם בני לוי" (במדבר טו ז), כלומר המעט הוא המרד והמעל הזה, כי רב הוא באמת לכם ענין שבת ושיבה של קבע בהר הזה, פנו, הסבו

פניכם אל הארץ, וסעו לכם, אל עצמות מקור שלכם, כי משם נוצר חמר של אדם הראשון, כדרך שאמר לאברהם "לך לך" (בראשית יב א, ראה דברי רבנו שם); ולקמן עשה פרוש מבאר על תוכחה זו, ואמר (פסוק יט) ונסע מחורב ונלך את כל המדבר וגו', והיה לו לומר ונסע מחורב, כדרך שאמר פנו וסעו. אלא כך אמר להם, עדין

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרדך כד עמ' 18)

'ושוב' במקום אחד, אם הוא נשאר באותה דרגה בעבודת ה' ואינו מתקדם הלאה, הנה אף שהיא דרגה טובה ונעלית - הרי זה 'הרבה יותר מדאי'. עליו להיות 'מהלף', תמיד עליו לשאף וללכת מחיל אל חיל, בבחינת מעליו בקדש.

רב לכם שבת בהר הזה (א, 1) על הפסוק רב לכם בני לוי (קרח טז, א) פרש רש"י: הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדלה. ואף כאן - 'שבתם כבר בהר הזה הרבה יותר מדאי. יש כאן הוראה כללית בעבודת האדם לקונו: אם הוא

זאתפנו וטילו לכוז ועולו לטורא דאמרא וכלל מגירוהי במישריא בטורא ובשפלתא ובדרומא ובספר ימא ארעא דכנענאה ולקנו עד נהרא רבא נהרא פרת:

(י) פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפנעני והלבנון עד הנהר הגדל נהר הפרת:

כדאיתא ב'ספרי'. עד הנהר הגדל • מפני שזכר עם ארץ ישראל, קוראו גדול, משל הדיוט אומר: 'עבד מלך, מלך, מלך', 'הדבק לשחור וישתחוו לך', (שבועות מז) 'קרב לגבי דהינא ואדחן'.

כ"י • פנו וסעו לכם • זו הדרך ערד וחרמה. ובאו הר האמרי • כמשמעו. ואל כל שכניו • עמון ומואב והר שעיר. בערבה • זה מישור של יער. בהר • זה הר המלך. ובשפלה • זו שפלת דרום. ובנגב ובחוף הים • אשקלון ועזה וקסרי וכו',

ח חזי דיהבית קדמיכוז ית ארעא עולו ואחסינו ית ארעא די קים יי לאבתיכוז לאברהם ליצחק וליעקב למתן להון ולבניהון פתריהון:

(ח) ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם:

מרגלים, לא היו צריכין לכלי זין. לאבתיכם • למה הזכיר שוב לאברהם, ליצחק וליעקב? אלא אברהם כדאי לעצמו, יצחק כדאי לעצמו, יעקב כדאי לעצמו.

כ"י • ראה נתתי • בעיניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאמד ומשמועה. באו ורשו • אין מערער בדבר, ואינכם צריכים למלחמה. אלו לא שלחו

~ נקודות משיחות קודש ~ (מהתועדות שבת פרשת דברים התשמ"א)

ובקרב ממש זוכים לשלמות כל ארץ ישראל לגבולותיה - "בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפנעני והלבנון עד הנהר הגדול נהר הפרת", גביאת משיח צדקנו, שאז קים היעוד "פי ירחיב ה' אלוקיך את גבולך", כולל - ארץ קניזי קניזי וקדמוני, במהרה בנימינו ממש.

מאחר שגמציאים במעמד ומצב של "ראה נתתי לפניכם את הארץ", "בעיניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאמד ומשמועה", ויודעים שהקב"ה אומר "בואו ורשו את הארץ" - אזי הולכים בני ישראל מתוך בטחון גמור בה', ובאפן ש"אין מערער בדבר", ועד ש"אינכם צריכים למלחמה", כי "תפל עליהם אמתה ופחד".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרדך לד עמ' 5)

לרש"י הקשה, בפסוקים הקודמים כבר נאמר שבני ישראל ירשו את ארץ ישראל לגבולותיה, ולשם מה אומר בואו

ראה נתתי. בעיניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאמד ומשמועה (א, ח)

אשר ה' אלהינו נתן לנו, מדקאמר 'לנו' הנה לו לומר 'באנו עד הר האמרי'. אלא כף אומר, אתם באתם עד הר האמרי ולא אני, פי אתם הסעתם דעתכם ומחשבותכם מכל וכל מן הר חורב, אכל אני תמיד מחשבותי משוטטת שמה כאלו עדין אני שמה, פי המעמד הנכבד ההוא לכגד עיני הוא תמיד: תורה ז

הר חורב פתינוק הבורח מבית הספר (ראה שבת קטו. ובתוס' שם ד"ה פורענות), ועל זה אמר רב לכם, פי הימים אשר ישבתם בהר לא היו בעיניכם "בנימים אחדים באהבתם" אותם (ע"פ בראשית כט ב), אלא בנימים רבים של צער. וזהו רב לכם, שהיה רב והרבה לכם שבת בהר הזה, לכם ולא לי. ונראה לי שישב בזה מה שנאמר (פסוק ב) באתם עד הר האמרי

לשנא את הארץ. לך אמר ונסע מחרב ונלף את כל המדבר, כל אחד מכם ישית "אל המדבר פניו" (ע"פ שם כד א) ולא אל הארץ, שהרי המרגלים אמרו "נשובה מצרימה" (שם ד ד). אכל אחר מעשה המרגלים שיעד להם ענש גדול, חורו בתשובה שלא בטובתם, ושם נאמר "ונסע" (להלן ב א): ויש אומרים שהאשימם על שברחו מן

ברנע, עליה מספר בפסוקים הקודמים, כאשר הלכו בשלשה ימים נסיעה של י"א יום. בנפלאות שראו בנסיעה זו, שבה בקש הקב"ה להביאם לארץ, ראו בחוש שמצד הקב"ה נתונה להם כבר הארץ בפעל.

ורשו את הארץ? לכן מפרש שהכתוב מחדש, שבני ישראל יכולים לראות במוחש שארץ ישראל כבר נתונה להם, ולא כפי שהיה עד עכשו, שההבטחה היא בגדר אמד ושמועה. והיכן ראו דבר זה? - בנסיעה הנסית מהר סיני לקדש

(ט) ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא-אוכל לבדי שאת אתכם:

א: "כי מי יוכל לשפט את עמך הכבד הזה?" אפשר מי שכתוב בו (שם ט): "ויחכם מכל האדם", אומר: "מי יוכל לשפט וגו'?" אלא כך אמר שלמה: אין דיני אמה זו כדיני שאר האמות עובדי פוכבים, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגו'זל, אין בכך כלום, אני אם חיבתי ממון שלא כדין, נפשות אני נתבע, שגאמר (משלי כב): "רקבע את קבעיהם נפש".

ט"ו ואמר אלכם בעת ההוא לאמר • מהו 'לאמר'? אמר להם משה: 'לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדוש-ברוך-הוא'. לא-אוכל לבדי וגו' • אפשר שלא היה משה יכל לדון את ישראל? אדם שהוציאם ממצרים, וקרע להם את היס, והוריד את המן והגיו את השלו, לא היה יכול לדונם? אלא כך אמר להם: "ה' אלהיכם הרבה אתכם", הגדיל והרים אתכם על דיניכם, נטל את העגש מכם ונתנו על הדין. וכן אמר שלמה (מלכים א

כלי יקר - עז והדר

שלא אוכל כלל, וגם עכשו אינו מן הראוי, ועל ההנהיג אני אומר איכה אשאל לבדי וגו'!

השני, מסכים לפרוש רש"י שפרש ה' אלהיכם הרבה אתכם, 'נטל העגש מכם והטילו על הדינים'. והדין דין אמת, כי זה המחזיק הממון שלא כדין סובר שהדין עמו, מאחר שהדין פוסק לו בן הרי באמת הוא שלו, ועל כן דין היא שהדין קים והדין "נשא אלתמיתו" של זה (ע"פ תהלים סו). ונראה שלקף אמר **והנכם היום כפוכבי השמים** שהם קימים' (רש"י) וקיום זה בא לכם מצד שה' אלהיכם הרבה והגדיל אתכם והטיל עגש שלכם על הדינים. ועל זה אמר גם בן (פסוק יא) **ואשימם בראשיכם**, שאשמות העם תלוי בכל מקום בראשיהם (ראה רש"י). כי ענין הדינים בנין אב לכל התורה: **ועל העגש אמר לא אוכל לבדי שאת אתכם**, לא אמר 'שאת סרחכם ומשאכם', לפי שהנושא עגשו של זה דומה כאלו נשא עצמותו עליו, והעגש לא אוכל שאת כלל, כי ה' אלהיכם הרבה אתכם וגו' וכפרוש רש"י. אכל אחר כך אמר על נשיאת סרחם ומשאם וריבם, אף על פי שהוא אפשרי, מכל מקום אינו מן הראוי, ועליו אמר איכה אשאל לבדי וגו'! תורה י

לפרשו בשני פנים. האחד הוא, שלשון **לא אוכל** מורה על הדבר הנמנע ובלתי אפשרי לעשותו כלל, ולשון **איכה אשאל** מורה על דבר אפשרי אך שאינו מן הראוי לעשותו. **ולא אוכל** משמע גם להבא, כי בזמן ההוא "באשר הוא שם" (בראשית כא יז) היה הדבר אפשרי ולא נמנע, כמו שפרש רש"י 'אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל, אדם שהוציאם ממצרים' כו', ואם בן בדור ההוא כפי המספר אשר היו בעת ההיא ודאי היה יכול, אף שאם יסוף ה' עליכם ככם אלה פעמים (פסוק יא), אזי יהיה ודאי הדבר נמנע. וכשאמר **איכה אשאל לבדי**, אמר בן על הזמן ההנהיג אף על פי שהוא אפשרי, מכל מקום אינו מן הראוי. וכשאמר **לא אוכל**, אמר סוף סוף להבא **לא אהיה אוכל לשאת לבדי**: **ונתן טעם לדבר**, כי עכשו ה' אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום כפוכבי השמים לרב (פסוק ט), וזכותכם לבד מצד שהוא אלהיכם העמיד אתכם על שעור מספר זה, ואותו סך אוכל לסבל. אמנם בשיצטרף אל זה גם זכות אבות מצד שהוא אלהי אבותיכם (פסוק יא), ודאי יסוף עליכם ככם אלה פעמים וגו', ועל זה הזמן הראוי לבא בכל עת אני אומר סופי

(ט) ואמר אלכם בעת ההוא לאמר. 'בעת ההוא' מורה באצבע על הזמן שאמר להם באו ורשו את הארץ (פסוק ח). כי ראיתי שבזמן ההוא צרף שעה במנוי הדינים, כי זכות זה יספיק לכם להושיב אתכם על האדמה, כמו שגאמר (להלן טו ט) "צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ", פירש רש"י (שם) 'כדאי הוא מנוי הדינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתם'. וכן פרשנו למעלה פרשת יתרו (שמות יח כב) פסוק "וכל העם על מקמו יבא בשלו", מודלא קאמר 'ישב בשלו' שמע מינה שמדבר במקום שעדין לא באו שמה, ומודלא קאמר 'איש על מקומו' שמע מינה שמדבר במקום המיוחד לכל העם בכללו, וזה כל ארץ ישראל בכלל, שכל ישראל ירשהו בזכות מנוי הדינים. לך אמר (פסוק יא) **הבו לכם אנשים**, אם תמצוי לומר שלא תרצו לעשות בגיני להקל מעלי, מכל מקום תעשו לכם' להנאתכם כדי שתירשו את הארץ. ועוד שגאמר (שמות שם יח) "נבל תבל גם אתה גם העם", לך נאמר **הבו לכם** אם לא למעני: **ומה שגאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם**, ואחר כך אמר (פסוק יב) **איכה אשאל לבדי סרחכם וגו'**, יש

(י) יהוה אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב:
י' אלהיכם אסגי יתכן והא איתכון יומא דין ככוכבי שמיא למסגי:

כ"י - והנכם היום ככוכבי השמים • וכי ככוכבי השמים היו באותו היום, והלא לא היו אלא ששים רבוא, מהו "והנכם היום"? הנכם משולים פיוס, קנימים לעולם פתמה וכלבנה וככוכבים.

(יא) יהוה אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם:
יא "אלהא דאבהתכון יוסף עליכון פנתכון אלף זמניו ויברך זתכון כמא די מליל לכון:

כ"י - יסף עליכם ככם אלף פעמים • מהו שוב: "ויברך אתכם כאשר דבר לכם"? אלא אמרו לו: 'משה, אתה נותן קצבה לברכתינו? כבר הבטיח הקדוש-ברוך-הוא את אברהם (בראשית י'): "אשר אם יוכל איש למנות וגו'!" אמר להם: 'זו, משלי היא! אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם'.

♦ יום שני א' מנחם-אב ♦

(יב) איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם:
יב אכדין אסובר פלחודי טרחכון ועסקיכון ודינכון:

כ"י - איכה אשא לבדי • אם אמר לקבל שכר לא אוכל, זו היא שאמרתי (ספרים אחרים: שאמרנו) לכם, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדוש-ברוך-הוא. טרחכם • מלמד שהיו ישראל טרחנין: היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין, אומר: 'יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא! מוסיף אני עליכם דנין'. ומשאכם • מלמד שהיו (סנהדרין טז) אפיקורסין: הקדים משה לצאת, אמרו: 'מה ראה בן עמרם לצאת, שמא אינו שפוי בתוך ביתו'. אחר לצאת, אמרו: 'מה ראה בן עמרם שלא לצאת, מה אתם סבורים, יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות'! (ספרים אחרים: מצות וקשבנות). וריבכם • מלמד שהיו רוגנים.

(יג) הבו לכם אנשים חכמים ונבנים לשבטיכם ואשימם בראשיכם:
יג הבו לכון גברין חכימין וסוכלתנון ומדען לשבטיכון ואמננון רישין עליכון:

כ"י - הבו לכם • הזמינו עצמכם לדבר. אנשים • וכי תעלה על דעתך נשים, מה תלמוד לומר "אנשים"? צדיקים. חכמים • פסופים. ונבנים • מבינים דבר מתוך דבר. זו היא ששאל אריס את רבי יוסי: 'מה בין חכמים לנבנים'? חכם, דומה לשלחני עשיר, כשמביאין לו דינרין לראות, רואה; וכשאינ מביאין לו, יושב ותוהה. נבון, דומה לשלחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות, רואה; וכשאינ מביאין לו, הוא מתער ומביא משלו.

כלי יקר - עזי והדר

ראשיכם. ורבותינו ו'ל דרשו (ספרי יג) 'שאשמת העם תלויה בראשיהם, אמנם צריך לפרש זה כפי הפשוט. ואומר, כי הראשים שהוקיר אינן הדיינים כי אם נשיאי השבטים, ואמר משה אתם יש בידכם פח למנות דיינים שיהיו רודים גם בנשיאים שהם ראשיכם: תורהדי

(יג) הבו לכם אנשים ונו'. מתחלה תלה בהם בשראל שיהיו ממנים מהם, ואחר כך אמר ואשימם בראשיכם, משמע שמפי משה יהיו ממנים. ועוד ב"ת של בראשיכם מה טיבו, פי היה לו לומר ואשימם

(יד) וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:

עֲכָשׂוּ וַתִּמְנְוּ עָלֵינוּ דַּיְנִין הַרְבֵּה, אִם אֵין מַכִּירֵנוּ, אָנוּ מְבִיאִין לוֹ דוֹרוֹן וְהוּא נוֹשֵׂא לָנוּ פְּנִים. לַעֲשׂוֹת • אִם הֵייתִי מִתְעַצֵּל, אַתֶּם אוֹמְרִים: 'עֲשֵׂה מְהֵרָה'.

כִּי־יֵי וַתַּעֲנוּ אֹתִי וְגו' • חֲלַטְתֶּם אֶת הַדָּבָר לְהַנְּאֻחַתְכֶם, הִיָּה לָכֶם לְהִשִּׁיב: 'מִשֵּׁה רַבְּנוּ, מִמִּי נֹאֵה לְלַמֵּד, מִמֶּךָ אוֹ מִתְּלַמִּידְךָ, (ספרי) לֹא מִמֶּךָ, שֶׁנֶּצֶטְעַרְתָּ עָלֶיךָ? אֵלֹא יַדְעֵתִי מִחֻשְׁבוֹתֶיכֶם שֶׁהֵייתֶם אוֹמְרִים:

טו וַדָּבַרְתִּי יְת רִישֵׁי שְׁבֻטֵיכֹן גְּבַרִין חֲסִימִין וּמִדְּעֵן וּמִגַּתִּי וְתַהוֹן רִישֵׁין עֲלֵיכֹן וּרְבַנִי אֶלְפִין וּרְבַנִי מְאוֹתָא וּרְבַנִי חֲמִשִּׁין וּרְבַנִי עֲשׂוֹרִיתָא וְסַרְכִין לְשֻׁבְטֵיכֹן:

(טו) וַאֲקַח אֶת־רֵאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם אֲנָשִׁים חַכְמִים וַיִּדְעוּ וַיֹּאמְרוּ אֹתָם רָאשִׁים עָלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים וְשְׂרֵי מְאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת וְשְׂמֵרִים לְשֻׁבְטֵיכֶם:

רָאשִׁים עָלֵיכֶם • שֶׁתִּנְהַגוּ בָהֶם כְּבוֹד, רָאשִׁים בְּמִקְוֵה, רָאשִׁים בְּמִמְכָר, רָאשִׁים בְּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן, נִכְנָס (מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַקִּנְיָה) אֶתְרוֹן וַיֹּצֵא רֵאשׁוֹן. שְׂרֵי אֱלֹפִים • (סנהדרין יח) אֶחָד מִמֶּנֶּה עַל אֶלְפֵי. שְׂרֵי מְאוֹת • אֶחָד מִמֶּנֶּה עַל מֵאָה. וְשְׂמֵרִים • מְנִיתֵי עָלֵיכֶם לְשֻׁבְטֵיכֶם, אֵלוֹ הַכּוֹפְתִין וְהַמְכִּין בְּרִצּוֹעָה עַל־פִּי הַדַּיְנִין.

כִּי־יֵי וַאֲקַח אֶת־רֵאשֵׁי שְׁבֻטֵיכֶם • מִשְׁכַּתִּים בְּדָבָרִים: אֲשֶׁרֵיכֶם, עַל מִי בָאתֶם לְהַתְּמַנּוֹת, עַל בְּנֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ 'אֲחִים וְרַעִים', חֲלַק וְנִחַלְהוּ, וְכָל לְשׁוֹן חִבָּה. אֲנָשִׁים חַכְמִים וַיִּדְעוּ • אֲבָל נְבוֹנִים לֹא מְצֵאתִי. (ספרי) זֶה אַחַת מִשְׁבַּע מִדּוֹת שֶׁאָמַר יְתָרוֹ לְמֹשֶׁה, וְלֹא מְצֵא אֵלֹא ג': אֲנָשִׁים צַדִּיקִים, חַכְמִים וַיִּדְעוּ • (עיין בחזקוני).

טז וּפְקַדִּית יְת דַּיְנֵיכֹן בְּעֵדְנָא הֵיא לְמִימַר שְׁמַעוּ בֵּין אַחֵיכֹן וְתַדּוּנֹן קוֹשְׁטָא בֵּין גְּבַרָא וּבֵין אַחֵיהִי וּבֵין גִּיּוֹרָה:

(טז) וַאֲצִוֶּה אֶת־שְׁפֹטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַעוּ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטְתֶם לְדַק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין־גֵּר:

הָרִי אַתֶּם מְשַׁעְבְּדִין לְצַבּוֹר. שְׁמַעוּ • לְשׁוֹן הָוָה, אוֹדֵנִי טְבִלְעִי (הַעֲרַעְרֵנִי) כְּמוֹ: "זְכוֹר וְשִׁמּוֹר". וּבֵין־גֵּר • (ספרי) זֶה בְּעַל דַּיְנו, שְׂאוּגַר עָלָיו דְּבָרִים. (סנהדרין ט) דָּבָר אַחֵר: "וּבֵין־גֵּר", אֵף עַל עַסְקֵי דִירָה בֵּין חֲלַקַת אֲחִים, אֶפְלוּ בֵּין תַּנּוּר לְכִירִים.

כִּי־יֵי וַאֲצִוֶּה אֶת־שְׁפֹטֵיכֶם • (ספרי) אֶמְרַתִּי לָהֶם: 'הוּוּ מִתּוֹנִים בְּדִין!, אִם בָּא דִין לְפָנֶיךָ פַּעַם אַחַת, שְׁתִּים וְשִׁלֵּשׁ, אַל תֹּאמַר: כִּכָּר בָּא דִין זֶה לְפָנַי פַּעַמִּים הַרְבֵּה, אֵלֹא הֵיוּ נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בּוֹ'. בְּעַת הַהוּא • (ספרי) מִשְׁמַנִּיתִים, אֶמְרַתִּי לָהֶם: אֵין עֲכָשׂוּ כְּלַשְׁעֵבֶר: לְשַׁעֲבֹר, הֵייתֶם בְּרִשׁוֹת עֲצָמְכֶם. עֲכָשׂוּ,

כלי יקר – עזר והדר

וַאֲצִוֶּה 'וַאֲצִוֶּה' דְּגַמַּת מַה שֶׁנֶּאֱמַר פְּרִשַׁת וַאֲתַחֲנוּן (להלן דב) 'וְעֵשִׂיתֶם לָכֶם תְּמוּנֹת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵיךָ', פֶּרֶשׁ רִשׁוֹי צִוָּה שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת, וְהִיָּה 'צִוָּה' לְשׁוֹן אֲוֶהֲרָה שֶׁהוֹהִירָה שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת. כִּי וַאֲצִוֶּה אֶת שְׁפֹטֵיכֶם הוּא לְשׁוֹן אֲוֶהֲרָה, רְצָה לֹמַר הוֹהֲרַתִּיךָ עַל בְּעַת הַהִיא לֵאמֹר, שְׁלֵא יַחֲתֵךְ הַדִּין מִהֲרָה בְּעַת הַהִיא, אֵלֹא יִהְיֶה מִתּוֹן בְּדִין. וְהוּא עֲנִין נְכוּן מִצַּד הַלְּשׁוֹן: תוֹרָה יו

שֶׁמִּשְׁמַעוֹתוֹ לְהוֹהִיר עַל עֲנוּי הַדִּין, וּמִכָּל מְקוֹם לְמִדִּין מִזֶּה גַם לְהִיּוֹת מִתּוֹן בְּדִין, דָּאִם לֹא כֵן לְשַׁתַּק קְרָא מִיָּבִיָּה, 'אָטוּ בְּרִשְׁעֵי עֲסָקִינִי' (ע"פ יזמא ו) הַמְעַנִּים אֶת הַדִּין בְּחֻסָּם, אֵלֹא וּדְאִי שְׁכָל דִּין צָרִיךְ לְהִיּוֹת מִתּוֹן בְּדִין, וְיֵשׁ לְחוּשׁ שְׁעַל יָדֵי זֶה יָבֹא לִידֵי עֲנוּי הַדִּין וְיִשְׁקָה יוֹתֵר מִן הַקְּרָאִי, עַל כֵּן אָמַר בְּעַת הַהִיא לֵאמֹר: וְיִכּוֹל לְהִיּוֹת שְׂדַעַת רִשׁוֹי לְפֶרֶשׁ

(טז) וַאֲצִוֶּה אֶת שְׁפֹטֵיכֶם בְּעַת הַהִיא לֵאמֹר. מַהוּ 'לֵאמֹר' לְמִי יֹאמְרוּ הַשּׁוֹפְטִים זֶה, וּבְעַת הַהִיא מִיָּתֵר לְגַמְרֵי. וְנִרְאֶה שֶׁהוֹהִירָם עַל עֲנוּי הַדִּין, אֵלֹא בְּעַת הַהִיא לֵאמֹר, בְּאוֹתוֹ עַת שְׁבֻרֹר לְדִין לְהִיכֹן הַדִּין נוֹטָה, מִיָּד יֹאמַר פְּלוֹנִי אֶתָּה זְכָאִי פְּלוֹנִי אֶתָּה חֲזָב: וְמָה שֶׁפֶרֶשׁ רִשׁוֹי 'מִכָּאן הוּוּ מִתּוֹנִים בְּדִין, אוֹלֵי גַם רִשׁוֹי סוֹבֵר

**(י) לֹא־תִכְרֹוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט בַּקָּטָן בַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן
לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא
וְהִדְבַר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִפֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשִׁמְעֵתוּ:**

י' לֹא תִשְׁתַּמְדְּעוּן אִפְּיָן בְּדִינָא מְלִי זַעְרָא
כְּרַבָּא תִשְׁמָעוּן לֹא תִדְחִלוּן מִן קֳדָם גְּבַרָא
אַרְי דִּינָא דִּינָא הוּא וּפְתַגְמָא דִּי יִקְשִׁי מִנְכֻון
תִּקְרְבוּן לְוֹתִי וְאַשְׁמַעְנָה:

וּכְשִׁינֵצָא לַחֲוִין אוֹמַר לוֹ: 'תֵּן לוֹ, שְׂאֵתָה חֵיב לוֹ'.
לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ • (ספרי) לֹא תִירָאוּ. דְּבַר אַחֵר:
"לֹא תִגְוְרוּ", לֹא תִכְנִיס דְּבַרְיָךְ מִפְּנֵי אִישׁ, לְשׁוֹן (משלי)
"אוֹגֵר בְּקִיץ". כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא • מֵה
שְׂאֵתָה נוֹטֵל מִזֶּה שְׂלֹא בְּדִין, אֵתָה מִזְקִינִי לְהַחֲזִיר
לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִטִּית עָלַי הַמִּשְׁפָּט. תִּקְרְבוּן אֵלַי •
(ספרי) עַל דְּבַר זֶה נִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּט בְּנוֹת צְלַפְחָד.
וְכֵן שְׂמוּאֵל אָמַר לְשֹׁאֵל (שְׂמוּאֵל א ט): "אֲנֹכִי הִרְאָה".
אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'חֲיִיךְ שְׂאֵנִי מוֹדִיעֶךָ
שְׂאֵין אֵתָה רוֹאֶה, וְאִמְתִּי הוֹדִיעוּ? כְּשִׁבָא לְמִשַׁח
אֵת דְּוֹד (שם טו): "וַיִּרְא אֵת אֲלֵיָאב וַיֹּאמֶר אֵךְ נִגְדַּה'
מְשִׁיחוֹ", אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: וְלֹא אָמַרְתָּ
"אֲנֹכִי הִרְאָה"? (שם) "אֶל־תִּבֹּט אֶל־מְרֹאֵהוּ".

כ"י • לֹא־תִכְרֹוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט • (ספרי) זֶה הַמְּמַנֶּה
לְהוֹשִׁיב הַדִּינִים, שְׂלֹא יֹאמַר: 'אִישׁ פְּלוֹנִי נָאָה, אוֹ
גְבוּר, אוֹשִׁיבְנוּ דִין. אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיבְנוּ דִין
בְּעִיר', וְהוּא אֵינּוּ בְּקִי בְּדִינֵין, נִמְצָא מְחִיב אֵת
הַזְכָּאִי וּמְזַכֶּה אֵת הַחֵיב, מַעֲלֶה אֵנִי עַל מִי שְׁמַנְהוּ
כְּאֵלוֹ הַפִּיר פָּנִים בְּדִין. כַּקָּטָן בַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן •
(סנהדרין ח) שִׁיָּהָא חֵיבֵיב עֲלִיךְ דִּין שְׁל פְּרוּטָה כְּדִין שְׁל
מָאָה מְנָה, שְׂאֵם קָדָם וּבָא לְפָנֶיךָ לֹא תִסְלַקְנּוּ
לְאַחֲרוֹן. דְּבַר אַחֵר: "כַּקָּטָן בַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן",
כְּתוּבָמוּ, שְׂלֹא תֹאמַר: 'זֶה עָנִי הוּא וְחִבְרוּ עִשִׂיר,
וּמְצָה לְפָרְנָסוֹ, אֲזַכֶּה אֵת הָעָנִי וְנִמְצָא מִתְּפָרְנָס
בְּנִקְיוֹת'. דְּבַר אַחֵר: שְׂלֹא תֹאמַר: 'הִיאָךְ אֵנִי פּוֹגֵם
בְּכְבוֹדוֹ שְׁל עִשִׂיר זֶה בְּשִׁבִיל דִּינָר, אֲזַכְּנוּ עֲכָשׁוּ',

**(יח) וְאַצְוָה אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא אֵת פְּלִי־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:**

כ"ג • אֵת פְּלִי־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן • אֵלוֹ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נַפְשׁוֹת.

תִּקְרְבוּן אֵלַי וְאֵנִי אֶמְלַךְ בְּגְבוּרָה
וְשִׁמְעֵתוּ, וְאַחֵר שְׂאֲשַׁמַּע מִפִּי הַגְּבוּרָה
וְאַצְוָה אֶתְכֶם, רְצָה לוֹמַר אָשִׁיב לְכֶם
תְּשׁוּבָה תִּכְף בְּלִי אַחֵר, אֲלֵא בְּעַת
הַהִיא אֲשֶׁר תִּשְׂאֵלוּ מִמֶּנִּי, אָשִׁיב לְכֶם
אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן. וְאֵל תַּחֲשְׁבוּ "מִי
יֹדַע אִם לַעַת כְּזֹאת" אֲגִיעַ לְמַלְךְ
מְלָכֵי הַמְּלָכִים (ע"פ אֶסְתֵר ד יד) לְשֹׁאֵל
מִמֶּנּוּ דְּבַר הַלְכָה, וְאוּלַי עַל יְדֵי זֶה
יִבֹּאוּ לְיַדִּי עֲבוּי הַדִּין. אֲלֵא תִכְף בְּעַת
הַהִיא אָשִׁיב שׁוֹאֲלֵי דְבַר, כִּי כָךְ
מְבַחֲטִי, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר (במדבר טו ט) "עֲמִדוּ
וְאַשְׁמַעְהוּ מִה יִצְוָה ה' לְכֶם", פִּרְשׁ רִש"י
(שם פסוק ז) 'אֲשֶׁרִי יְלוּד אִשָּׁה שְׂכָךְ מְבַחֵט
שְׂכָל זְמַן שְׁהִיָּה רוֹצֶה הִיָּה מְדַבֵּר עִם
הַשְּׂכִינָה, לְכָךְ נֶאֱמַר 'עֲמִדוּ וְאַשְׁמַעְהוּ',
אֵל תִּלְכוּ מִכָּאן, אֲלֵא עֲמִדוּ פֹה וְתִכְף
'אַשְׁמַעְהוּ מִה יִצְוָה ה', וְעַל זֶה אָמַר
וְאַצְוָה אֶתְכֶם בְּעַת הַהִיא וְגו'. וְזֶה
פִּרְשׁ יִקְר: תוּרַה יט

וּמְצָאוּ לוֹ חוֹבָה. יַעֲתָה מִרְצָחִים, אִם
הִיָּה נִרְאָה בְּעִינֵיהֶם בְּאוֹתוֹ יוֹם הַחוֹבָה,
אֲזוּ יַעֲתָה' תִּכְף בְּלֵא לִינָה הִיָּו מוֹכְנִים
לְרַצְחוֹ וְלִגְמַר דִּינוֹ לַחוֹבָה:
וְעַדִּין קְשָׁה לִי עַל פְּרוּשׁ זֶה, לְמָה אָמַר
וְאַצְוָה אֶתְכֶם, הִיָּה לוֹ לֹמַר
'וְאַצְוָה אֵת שׁוֹפְטֵיכֶם'. וְנִרְאָה לִישִׁב זֶה
עַל דְּרָךְ שְׁמַצִּינוּ בְּפִרְק דִּינֵי מְמוֹנוֹת
(סנהדרין ח), שְׁדַרְשׁ רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק
מֵה שְׁנֶאֱמַר (פסוק י) וְהִדְבַר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה
מִפֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וְשִׁמְעֵתוּ, הִיָּנוּ
'וְשִׁמְעֵתוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה', וְנִכְוֹן הוּא, כִּי
אִיךְ יִתְלָה מִשָּׁה אִישׁ עָנִי בְּעֶצְמוֹ.
וְעַדִּין לֹא הוֹכִיר מִשָּׁה שְׂאֵחֵר שִׁישְׁמַע
מִפִּי הַגְּבוּרָה יִשִׁיב לָהֶם "מֵה דְבַר ה'"
(במדבר כג ז):
וְנִרְאָה שְׂעַל זֶה אָמַר וְאַצְוָה אֶתְכֶם
בְּעַת הַהִיא אֵת פְּלִי הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן, וּמְקַרָא זֶה מְחַבֵּר
אֲשִׁלְמַעְלָה. כִּי הִדְבַר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִפֶּם

(יח) וְאַצְוָה אֶתְכֶם בְּעַת הַהִיא וְגו'.
פִּרְשׁ רִש"י 'אֵלוֹ עֲשֶׂרֶת
דְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי
נַפְשׁוֹת, וְהֵם בְּסַפְרֵי (פסיקא יח), וְכָרֶם
הַר"א מוֹרְחִי, וּמְכַלְלֵם הוּא שְׁדִינֵי
מְמוֹנוֹת גּוֹמְרִין בּוּ בִיּוֹם בֵּין לְזִכּוֹת בֵּין
לְחוֹבָה, וְדִינֵי נַפְשׁוֹת גּוֹמְרִין בּוּ בִיּוֹם
לְזִכּוֹת וּבִיּוֹם שְׂלֵאֲחֲרֵיו לְחוֹבָה. וְנִרְאָה
שְׂעַל זֶה אָמַר וְאַצְוָה אֶתְכֶם בְּעַת
הַהִיא אֵת פְּלִי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן,
וּמְקַרָא מְסַרְס הוּא, וּכְאֵלוֹ אָמַר
שְׂאֲצְוָה לְכֶם פְּלִי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן,
בְּעַת הַהִיא אוֹ בִיּוֹם שְׂלֵאֲחֲרֵיו:
וְעַל זֶה הֶאֱשִׁימֶם הַנְּבִיא בְּאָמְרוֹ (ישעיה
א כב) "מִלְאֲתִי מִשְׁפָּט צִדְקָ לִילִין בְּהַ
וְעַתָּה מִרְצָחִים", כִּי בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת
מְלִינִין הַחוֹבָה וְגּוֹמְרִין לְאַלְתֵּר הַחוֹבוֹת,
וְהֵם הַחֲלִיפוּ הַשִּׁטָּה, 'צִדְקָ לִילִין בְּה',
אִם הִיָּה נִרְאָה לָהֶם שְׁהוּא צִדְקָ בְּדִינוֹ,
אֲזוּ 'לִילִין בְּה', הִיָּו מְלִינִין הַחוֹבוֹת אוּלַי

יט ונטלנא מחרב והליכנא ית כל מדברא
רפא ודחילא ההוא די חזיתון ארח טורא
דאמרנא קמא די פקיד יי אלהנא יתנא
ואתניא עד רקס גיאה:

(יט) ונטע מחרב ונלך את כל-המדבר הגדול והנורא
ההוא אשר ראיתם דרך הר האמרי כאשר צוה יהוה
אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע:

כט"ו ◀ המדבר הגדול והנורא • שהיו בו נחשים פקורות ועקרבים פקשות.

כ ואמרית לכו איתיו עד טורא דאמרנא
דיי אלהנא יהב לנא:

(כ) ואמר אלכם באתם עדי-הר האמרי אשר-יהוה
אלהינו נתן לנו:

כא חזי יבב יי אלהך גדמך ית ארעא סק
אחסן קמא די מליל יי אלהא דאבהתך לך
לא תדחל ולא תתבר:

(כא) ראה נתן יהוה אליך לפניך את-הארץ עלה
רש כאשר דבר יהוה אליי אבתיך לך אל-תירא
ואל-תחת:

♦ יום שלישי ב' מנחם-אב ♦

כב ויקרבתו לתי פלכו ואתו נשלח
גבריו גדמנא ויאלליו לנא ית ארעא
ויתבונו יתנא פתגמא ית ארעא די נסק בה
זית קרנא די געול להן:

(כב) ותקרבוני אלי פלכם ותאמרו נשלח אנשים
לפנינו ויחפרו לנו את-הארץ וישבו אתנו דבר
את-הדרך אשר נעלה-בה ואת הערים אשר נבא
אליהן:

כג בערבוביא, ילדים דוחפין את הזקנים, וזקנים
דוחפין את הראשים. וישבו אתנו דבר • (ספרי)
באינה לשון הם מדברים. את-הדרך וגו' • אין
דרך שאין בה עקמימות. ואת הערים אשר נבא
אליהן • תחלה לכפש.

כט"ו ◀ ותקרבוני אלי פלכם • בערבוביא, ולהלן הוא
אומר (דברים ה'): "ותקרבוני אלי כל ראשי שבטיכם
וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו'", אותה קריבה
היתה הוגנת: ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום
לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת
לפניהם, אבל פאן: "ותקרבוני אלי פלכם",

כלי יקר - עזו והדר

(בראשית כט א), "ורב מוהית קלת ה"
באהלינו (ע"פ שמות ט כח) "לעת וקנה
בכלות" פחנו (ע"פ תהלים עא ט), וזה היתה
טעם לכבודם שכבדו את הזקנים:
ותחלתו, שהרי כשבאתם
לשלח מרגלים כדי לנחל את הארץ
אשר לא יחסר כל טוב בה, דחיתם
הזקנים בשתי ידיים לומר אנחנו
קודמים להשתמש בחמדות העולם
הזה אשר מן הארץ מוצאם:
ועוד היום כך המדה בישאל, שדוקא
בעסק התורה מכבדים זה את זה,
ולפעמים הפבוד להקל מעליו ולתן על

מתן תורה לא היתה כהגן לשם שמים,
ואדרבה היא רציה שכל חפציהם קנינו
הגוף, אבל קנינו התורה רחוק
מפליתיים (ע"פ ירמיה יב א), ועל כן שלחו
הילדים את הזקנים לפניהם, לומר אתם
קודמים לקבל התורה פי ב"שיששים
חכמה" (אויב יב), ואנחנו אחרונים כי אין
התורה נאותה לנו, כי אמרתם אחר
שכל יקן כבד כה חם הטבעי שלו ואינו
הומה אחר חמדות העולם הנה כל כך
כמו שזאמר (שמואל ב' ט' לו) "אם יטעם
עבדך את אשר אכל", על כן לכם יאות
להתעסק בחכמות, ואנחנו "נתעלטה
באבהים" (משלי י' ח) "הן עוד היום גדול"

(כב) ותקרבוני אלי פלכם. פרש רש"י
'בערבוביא כו', קריבה
של מתן תורה כהגן היתה כו'. למה לו
להזכיר עכשו קריבה של מתן תורה.
אלא לפי שכל זה מענין התקנה, לומר
כי עתה אני מאשים אתכם על הקריבה
של מתן תורה. וכך אמר להם, במתן
תורה דחית אתכם לכף זכות, כשראיתי
ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום
לפניהם, אמרתני "מי יתן והיה זה
לבכם כל הימים" (ע"פ הלן ה' כו), האמנם
כשבאתם לשלח המרגלים, באתם
בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים,
אגלאי מלתא למפרע שגם קריבה של

כג וישפר בעיני פתגמא ודברית מנכון תרין עשר גבריין גברא חד לשבטא: **כג) וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדָּבָר וַאֲקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אַנְשִׁים אִישׁ אַחַד לְשִׁבְטוֹ:**

זֶה שְׁלֹא אָמְצָא בּוֹ מוֹס', מִיָּד אָמַר לוֹ: 'טל מעותיך, וְאִינִי מְנַסְהוּ מֵעַתָּה', אֲף אֲנִי הוֹדִיתִי לְדַבְרֵיכֶם, שְׁמָא תַחֲזִרוּ בְּכֶם כְּשֶׁתֵּרְאוּ שְׂאִינִי מֵעַכְב, וְאַתֶּם לֹא חֲזַרְתֶּם בְּכֶם. וַאֲקַח מִכֶּם • מִן הַבְּרוּרִים שְׂבָכֶם, מִן הַמְּסֻלְתִּים שְׂבָכֶם. **שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אַנְשִׁים אִישׁ אַחַד לְשִׁבְטוֹ •** (ע"פ) מִגִּיד שְׁלֹא הָיָה שְׂבָט לֹוִי עִמָּהֶם.

כ"ג) « וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדָּבָר • בְּעֵינֵי וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם, וְאִם בְּעֵינֵי מִשָּׁה הָיָה טוֹב, לְמָה אָמְרָה בַּתּוֹכַחְוֹת? מִשָּׁל לְאָדָם שְׂאוֹמֵר לְחֻבְרוֹ: 'מִכֹּר לִי חֲמוּרָךְ זֶה'. אָמַר לוֹ: 'הֵן'. 'נֹוֹתְנֹו אֶתָּה לִי לְנִסְיוֹן? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. 'בְּהָרִים וּגְבֻעוֹת? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. כִּיִּן שָׂרָאָה שְׂאִין מֵעַכְבּוֹ כְּלוּם, אָמַר הַלּוֹקֵחַ כְּלָבוֹ: 'בְּטוֹחַ הוּא

כד ואתפניו וסליקו לטורא ואתו עד נחלא דאתכלא ואלילו יתה: **כד) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הַהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד-נַחַל אֲשַׁבֵּל וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ:**

כ"ד) « עַד-נַחַל אֲשַׁבֵּל • (ע"פ) מִגִּיד שְׁנֹקְרָא עַל שֵׁם סוּפוֹ. וַיִּרְגְּלוּ אֹתָהּ • (ע"פ) מְלַמֵּד שֶׁהֲלָכוּ בָּהּ אַרְבָּעָה אוֹמְנִין שְׁתֵּי וְעַרְב.

כה ונסיבו בידיהון מאבא דארעא ונאחיתו לנא ונאחיבו יתנא פתגמא ונאמרו טבא ארעא דינא אלהנא יהב לנא: **כה) וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיּוֹרְדוּ אֵלֵינוּ וַיִּשְׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:**

כ"ה) « וַיּוֹרְדוּ אֵלֵינוּ • מִגִּיד שְׂאֲרִץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהַ מִפְּלַ הָאֲרָצוֹת. וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ • (ע"פ) מִי הֵם שְׂאֲמָרוּ טוֹבָתָהּ? יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב.

כלי יקר - עזר והדר

קְלָלוֹת קָלַל יִשְׁעִיָּה אֶת יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ עַד שְׂאֲמַר "יִרְהֹבוּ הַנֶּעַר בְּנֹקֵן" (ישעיה ג ט), וְכִי הִגְבִּיאִים הָיוּ שְׂמַחִים לְאִידָם חֲלִילָה עַד שְׂאֲמַר "שְׁנַתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ. אֲלֵא כִּף פְּרוֹשׁוֹ, שְׂבָכָל הַקְּלָלוֹת 'חַם לָבוֹ כְּקָרְבוֹ' (ע"פ תהלים לט ט) מִשְׂרַפָּה אֲשֶׁר שָׂרַף בּוֹ הַסֶּפֶק לְדַעַת לְמָה זֶה וְעַל מַה זֶה "הַפְּלֵא ה' אֶת מַכְתָּם" (ע"פ להלן כח טט), וְאִי זֶה עוֹן פְּרִטִי גֵרָם לָהֶם כֹּל זֶה. וְלֹא נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ עַל בְּלִי הַגִּיד לוֹ לָבוֹ מִבְּטָן מִי יֵצְאוּ כֹל הַתְּלָאוֹת הָאֵלֶּה, עַד שְׂאֲמַר לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ 'יִרְהֹבוּ הַנֶּעַר בְּנֹקֵן, אֲזַ נִוְדַע לוֹ שֶׁכָּל הַעֲנֻשִׁים הַלְלוּ גַּמְשָׁכוֹ מִן חֶטָא הַמְּרַגְלִים שֶׁהָיוּ הַיְהוּדִים דוֹחֲפִים אֶת הַזְּנִיבִים, וְכֹהֵן קָבְעוּ בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. וְעוֹד הַיּוֹם לֹא הִסְתַּרְנוּ מִמֶּדָּה רַעָה זֶה, הֲלֹא הִיא הַמְּחַרְבֵּת שְׁנֵי בְּתֵי מִקְדָּשִׁים, וְעוֹד יִדְּהָ נְטוּיָה "עַד אֲשֶׁר יִשְׁקִיף ה' יִירָא" (ע"פ איכה ג ט): תורה כג

הַדָּבָר, אָמַר, 'הֵן לוֹ יְהִי כְּדַבְרֵיכֶם" (ע"פ בראשית ל ט) שְׁלָכֶם הַיְהִי הָאָרֶץ וְלִי וְלְכָל בְּנֵי גִילֵי הַזְּקֵנִים תִּהְיֶה הַתּוֹרָה לָנוּ לְנַחֲלָה, כִּי חֲלָקָה זֶה וְדַאי יִשְׂרָה בְּעֵינֵי וּמוֹכֵן אֲנִי לְקַבְּלָהּ, וּמִכָּל מָקוֹם "אֲבָל אֲשָׁמִים" אֶתֶם (ע"פ בראשית מב כא), הֵן עַל פְּרוֹק עַל תּוֹרָה מְעַלְיָכֶם, הֵן הַיּוֹתֵכֶם לְהוֹטִין כֹּל כִּף אַחַר קַנְיִן הַמְּמוֹן: **דָּבָר** אַחַר, לְפִי שְׂאֲמַרְתֶּם וַיִּשְׁבוּ אֹתָנוּ **דָּבָר, וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדָּבָר** שִׁישִׁיבוּ, כִּי הֵייתִי בְּטוֹחַ בְּהַבְטָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שִׁישִׁיבוּ טוֹבָה הָאָרֶץ, וְקָדַם שְׂשִׁמְעֵתִי תִשׁוּבָתָם וַיִּטֹּב בְּעֵינֵי הַדָּבָר שְׂסוּפֵן לְהִשִּׁיב, אֲבָל כֹּל עֲנִינֵיהֶם לֹא הוֹטְבוּ בְּעֵינֵי, הֵן עֲנִין שְׁלוּחַ הַמְּרַגְלִים, הֵן הַקְּרִיבָה שְׁלֹא כַּהֲגֵן, עַל כֵּן פְּרִט הַדָּבָר: **וּמִן** קְרִיבָה זֶה שֶׁהִיָּתָה שְׁלֹא כַּהֲגֵן, נִרְאָה לִי לִישֵׁב מַה שְׂאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְי"ל (חגיגה יד) 'שְׂמוּנָה עֲשָׂרָה

הַתּוֹרָה עַל זוֹלָתוֹ. וְעַל כֹּל פָּנִים כְּשֶׁבָּאִים לַעֲסֹק מְמוֹן 'גְּלָה כְּבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל" (שמואל א' ד כא), כִּי לְעוֹלָם לֹא יִכְבְּדוּ הַיְהוּדִים אֶת הַזְּקֵנִים לוֹמַר וְקֵן זֶה וְאִינוּ לְפִי כְּבוֹדוֹ לַעֲשׂוֹת בְּכֶסֶף וּבְזָהָב, וְרֹאוּי לְהַקְדִּימוֹ בְּאִינוּ הַנָּאָה, אֲלֵא כֹל דְּאֵלִים גְּבַר, "וְאִין חֲקִמָה וְאִין תְּבוּנָה" לְנַגְדָם שׁוּה לְכָלוֹם (ע"פ משלי כא ל): **וְנִרְאָה** שְׂרַשְׁיִי דִיק כֹּל זֶה מִדְּאֲמָרוּ **וַיִּחַפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ**, 'לָנוּ' מִיָּתֵר, אֲלֵא כִּף פְּרוֹשׁוֹ, כְּשֶׁרָאָה מִשָּׁה קְרִיבָה זֶה שֶׁהִיָּלְדִים קָדְמוֹ לְזִקְנִים שְׂאֵלֶם לְמָה זֶה, וְהִשִּׁיבוּ לוֹ כִּי **שִׁיחַפְּרוּ לָנוּ הָאָרֶץ** לָנוּ וְלֹא לָהֶם, כִּי כֹל חֲמִדוֹת הָאָרֶץ אֵינָן שׁוּיִן כִּי אִם לָנוּ, וּמִדִּיק מִנָּה שְׂדוּקָא הָאָרֶץ לָנוּ, אֲבָל קַנְיִן הַתּוֹרָה לָהֶם, מִכָּאֵן הַבְּנֵי מִדְּבִירֵיהֶם שֶׁגַם קְרִיבָה שֶׁל מִתָּן תּוֹרָה שְׁלֹא כַּהֲגֵן הִיָּתָה: **וְיָמָה** שְׂנַאֲמַר (פסוק כג) **וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי**

(כו) וְלֹא אָבִי־תֵם לַעֲלֹת וּתְמָרוֹ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כו וְלֹא אָבִי־תֵם לַמְסַק וְסִרְבָּתוֹן עַל מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵכּוֹן:

כ"ט - וְתַמְרוֹ • לְשׁוֹן הַתְּרַסָּה, הַתְּרַסָּתֶם כְּנֶגֶד מֵאֲמָרוֹ.

(כו) וְתַרְגְּמוּ בְּאֵהֱלִיכֶם וּתְאֲמָרוּ בְּשִׁנְאֵת יְהוָה אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתַת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֲמָרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ:

כו וְאֲתַרְעַמְתוּן בְּמִשְׁכְּנֵיכּוֹן וְאֲמַרְתוּן בְּדַסְנֵי דִּי יְתַנָּא אֶפְסָקָא מֵאֲרַעָא דְמִצְרַיִם לְמִמְסַר יְתַנָּא בִּידָא דְאֲמָרָא לְשִׁצְיֹתָנָא:

וְדָם, שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, וַיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי שְׂדוֹת: אַחַת שֶׁל שִׁקְיָא וְאַחַת שֶׁל בַּעַל, לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵב נוֹתֵן שֶׁל שִׁקְיָא, וְלְמִי שֶׁהוּא שׁוֹנֵא נוֹתֵן לוֹ שֶׁל בַּעַל. אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁל שִׁקְיָא הִיא, שְׁנִילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה אוֹתָהּ, וְאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁל בַּעַל, וְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם לְתַת לָנוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן.

כ"ט - וְתַרְגְּמוּ • לְשׁוֹן הַרַע, וְכֵן (מְשִׁלִּי ח): "דְּבַרֵּי נִרְגָּז", אָדָם הַמוֹצִיא דְבָהּ. בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ • וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אָבָל אַתֶּם שׁוֹנְאִים אוֹתוֹ, מִשְׁל הַדִּיּוּט אוֹמֵר: מַה דְּבַלְבַּף עַל רַחֲמַף, מַה דְּבַלְבִּיָה עַלְף. בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • הוֹצֵאתוֹ לְשִׁנְאָה הַיְתָה, מִשְׁל לְמַלְךְ בְּשֵׁר-

- נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֶשׁ - (קוּדֵי שִׁיחוֹת נִרְךְ לִד עֲמ' 23)

שָׁגַם כְּאֲשֶׁר אֶהְבַּתֶם הַטְּבַעִית לְאֲבִיחֶם שֶׁבְּשָׂמִים מְסִתְרַת, וְאִין הֵם מְרַגְּשִׁים אֶת חֶסְדֵּי, וְעַד שֶׁשָּׂמִים אוֹר לְחִשְׁף וְחִשְׁף לְאוֹר - אִין שׁוּם חֲלִישׁוֹת כָּלֵל וְכָלֵל, חֲלִילָה, בְּאֶהְבַת הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל.

בְּשִׁנְאֵת ה' אוֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (א, כו) וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם (רש"י) מְבַאֵר בְּסִפְרִים, שֶׁאֲמִירָה זוֹ גְרַמָּה לְתַשְׁעָה בָּבָב, וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אֵיכָה וְשָׁבָה בְּדָד הָעִיר - רֵאשִׁי־תַבּוֹת אֵיכָה. וְרש"י מְעוֹדֵד וּמְחַזֵּק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,

(כח) אָנָּה | אֲנַחְנוּ עַלִּים אַחִינוּ הַמִּסּוֹ אֶת־לִבְנָנוּ לֵאמֹר עִם גְּדוֹל וְרֵם מִפְּנֵי עָרִים גְּדוֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׂמִים וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם:

כח לְאֵן אֲנַחְנָא סְלִקִּין אֶחְנָא תְּכַרְוּ יַת לְבָנָא לְמִימֵר עִם סְגִי וְתַקִּיף מִנְּנָא קְרוּיִן וּבְרִבְרִין וּבְרִיבְרִין עַד צִית שְׂמִיָא וְאֶף בְּנֵי גִבְרָאִי חֲזִינָא תַמָּן:

כ"ט - עָרִים גְּדוֹלֹת וּבְצוּרֹת בְּשָׂמִים • דְּבַרְוּ הַפְּתוּבִים לְשׁוֹן הַבָּאִי (חולין ע).

(כט) וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעֲרָצוּן וְלֹא־תִירָאוּן מֵהֶם:

כ"ט - לֹא־תַעֲרָצוּן • לְשׁוֹן שְׁבִירָה, כְּתַרְגוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ (אִיִּב ב): "בְּעַרְוֵן נְחָלִים לְשָׁכֵן", לְשִׁבְרֵי נְחָלִים.

(ל) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הֵהֱלֵךְ לְפָנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לָכֶם כָּלֵל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:

ל לִי אֱלֹהֵכּוֹן דְּמַדְבַּר קְדָמִיכּוֹן הוּא יְגִיחַ לְכוֹן כָּלֵל דִּי עֶבֶד עִמְכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכּוֹן:

כ"ט - יִלְחֶם לָכֶם • בְּשִׁבְלֵכֶם.

(לא) וּבְמַדְבַּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדְרָף אֲשֶׁר הִלְכְתֶם עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:

לא וּבְמַדְבַּר דִּי חֲזִימָא דִּי סוּבְרָף לִי אֱלֹהֶיךָ כְּמָא דִּי מְסוּבֵר גְּבַר יַת כְּרָה כָּלֵל אֶרְחָא דִּי הִלְכְתוּן עַד מִיחֵיכּוֹן עַד אַתְרָא הַדִּין:

יִשְׂאֵא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ • כְּמוֹ שֶׁפָּרַשְׁתִּי אֶצֶל (שְׁמוֹת יד) "וַיִּסַּע מִלְאָךְ הָאֱלֹהִים הֵהֱלֵךְ לְפָנַי מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וְגו'", מִשְׁל לְמַהֲלֵךְ בְּדָרְךָ וּבְנֵי לְפָנָיו וּבָאוּ לְסֻטִּים לְשִׁבּוֹתוֹ וְכו'.

כ"ט - וּבְמַדְבַּר אֲשֶׁר רָאִיתָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁאַף וְגו'; מִעֲלָה הִימְנוּ: "כָּלֵל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם"; וְעַתָּה, אֶף "בְּמַדְבַּר אֲשֶׁר רָאִיתָ כִּי נִשְׁאַף וְגו'". כַּאֲשֶׁר

שיעור יומי ליום שלישי ב' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - א - פרשת דברים

לט
(לב) וּבְדַבֵּר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֱמִינִם בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לִב וּבִפְתָנָא הַדִּין לִיתִיכּוֹן מִהֵימְנִין
בְּמִימְרָא דִּינִי אֱלֹהִיכּוֹן:

כז"ג ◀ וּבְדַבֵּר הַזֶּה • שְׁהוּא מְבִטִיחְכֶם לְהִבְיָאְכֶם אֶל הָאָרֶץ, אֵינְכֶם מֵאֱמִינִים בּוֹ.

(לג) הַהֲלֹךְ לִפְנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מְקוֹם
לְחַנְתְּכֶם בְּאִשׁ לִילָה לְרֵאתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר
תִּלְכוּ-בָהּ וּבַעֲנֵן יוֹמָם:
לג די מדבר גדמיכון בארְחא לאתְנַנְאָה
לְכוֹן אַתְר בֵּית מִישְׁרֵי לְאִשְׁרֵיהֶתְכוֹן
פְּעֻמוּדָא דְאִשְׁתָּא בְּלִילָא לְאִחְזִייתְכוֹן
בְּאִרְחָא דִי תִהְיוֹן בֵּה וּבַעֲמוּדָא דַעֲנָנָא
בִּימְמָא:

כז"ד ◀ לְרֵאתְכֶם • כְּמוֹ לְהִרְאוֹתְכֶם, וְכֵן (שמות יג): "לִנְחַתֶּם הַדֶּרֶךְ", וְכֵן (תהילים כו): "לְשִׁמְעַ בְּקוֹל תוֹדָה", וְכֵן
(מלכים ב ט): "לְלַכֵּת לְגִיד בִּינוֹרְעָאֵל".

(לד) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת-קוֹל דְּבַרְיֶיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע
לְאִמּוֹר:
לד וַיִּשְׁמַע קְדָם יְיָ קוֹל פְּתָנִיכּוֹן וּרְגִזוּ
וְקָנַם לְמִימְרָא:

(לה) אִם-יִרְאֶה אִישׁ בְּאִנְשֵׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הַרְעָה
הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לְתַת
לְאֲבֹתֵיכֶם:
לה אִם יִחְזִי גְבַר בְּגִבְרֵיָא הָאֵלִין דְּרָא בִּישָׂא
הַדִּין יְת אַרְעָא טַבְתָּא דִי קִימִית לְמַתָּן
לְאֲבֹתְהֶתְכוֹן:

(לו) זוֹלָתִי כָּלֵב בְּנֵי-יִפְנֶה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ-אֶתֶּן
אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּרְדַּבְּתָּה וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מָלָא
אֲחֵרֵי יְהוָה:
לו לֹא אֶלְהֵן כָּלֵב בְּרַ יִפְנֶה הוּא יִחְזַנְהָ וְלֹא אֶתֶן
יְת אַרְעָא דִי דִרְבַּךְ בֵּה וְלְבָנֵיהּ חֶלֶף דִי
אֲשֵׁלִים כְּתִר דְּחִלְתָּא דִּינִי:

כז"ה ◀ אֲשֶׁר דִּרְדַבְּתָּה • חֲבוֹרוֹן, שְׁנָאֲמַר (במדבר יג): "וַיָּבֵא עַד חֲבוֹרוֹן".

(לז) גַּם-בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בְּגַלְלֵכֶם לְאִמּוֹר גַּם-אֵתָהּ
לְאִתְבָּא שְׁמִי:
לז אִף עָלִי תִהֵה רְגִזוּ מִן קְדָם יְיָ בְּדִילְכוֹן
לְמִימְרָא אִף אֶתְ לֹא תַעוֹל תַּמָּן:

כז"ו ◀ הִתְאַנַּף • נְתַמְלָא רְגִזוּ.

כלי יקר - עזר והדר

בַּעֲצָמוֹ אִירָא שְׁאֲמַר אֵלֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂה
הַמְרַגְלִים וּבְדַבֵּר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֱמִינִים
בְּה' וְגו' (פסוק לב), וְהוֹדִיאתָ בַעַל דִּין
כְּמִתְּוָה עֲדִים דְּמִי (גישין מ), כִּי מִשֵּׁה
הוֹדִיָּה שְׁבַמְעֵשֶׂה הַמְרַגְלִים נַעֲשׂוּ בְּלִתֵּי
מֵאֱמִינִים, וְכָל שְׁכֵן שְׁהִיָּה לֹא לַעֲשׂוֹת
עֲנִין הוֹצֵאתָ מִיָּם מִן הַסֵּלַע בְּאִפְּן
שִׁיחֻרוֹ לְקַדְמוֹתָם בַּעֲנִין הָאֲמוּנָה וְלֹא
עֲשֵׂה, עַל כֵּן נִגְזַר עָלֵינוּ שְׁלֹא לְבֹא
שְׁמוֹה. עַל כֵּן אָמַר אַחַר פְּסוּק וּבְדַבֵּר
הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֱמִינִים וְגו', גַּם בִּי הִתְאַנַּף
ה' בְּגַלְלֵכֶם לְאִמּוֹר גַּם אֵתָהּ לֹא תִבֵּא

הָאֲמוּנָתָם, 'אֲמוּנָתָם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלֶּא
'הָאֲמוּנָתָם' שֶׁהוּא לְשׁוֹן מִפְּעִיל יוֹצֵא
לְשׁוֹנֵי, שְׁלֹא גִרְמַתָּם לְיִשְׂרָאֵל לְהַחְזִיקָם
בְּאֲמוּנָה, וּמִי צָרִיךְ חֻזֵק, לֹא זֶה שֶׁהוּא
מְקַטְנֵי אֲמוּנָה, אֲבָל אִם גַּם מְקַדְמַת דְּנָא
הֵיךְ חֻזְקִים בְּאֲמוּנָה, לֹא הִיָּה צָרִיךְ כָּל
כֶּף לַעֲשׂוֹת בְּפִנְיָהֶם מַעֲשֵׂה נְסִים כְּדִי
לְחַזֵּק לָבָם בְּאֲמוּנָה:
וְאִף עַל פִּי שְׁכָרָר נֶאֱמַר (שמות יד לא)
'וַיִּאֲמִינוּ בְּה' וְגו', מְכַל מְקוֹם
הַמְרַגְלִים גְּרַמוּ שִׁשְׁבוּ לְהִיּוֹת 'בְּנִים לֹא
אֲמוּן בָּם' (וּלְהֵן שֵׁם), כְּמוֹ שְׁאֲמַר מִשֵּׁה

(לז) גַּם בִּי הִתְאַנַּף ה' בְּגַלְלֵכֶם וְגו'.
בְּפְסוּק זֶה "וַיִּצְאוּ" רַב
הַמְפָּרְשִׁים "לְלַקֵּט וְלֹא מִצְאוּ" טַעַם
מְסַפֵּיק (ע"פ שְׁמוֹת טו כו) אִירָא הַכְּנִיס גִּזְרַת
מִשֵּׁה בֵּין הַמְרַגְלִים, עֵינֵן בְּרַמְבִּין
וּבְמַהֲרֵי אֲבַרְבֵּנָאֵל וּבִשְׁאָר מְפָרְשִׁים.
וְלִפִּי מַה שְׁפָרְשְׁנוּ לְמַעְלָה פְּרִשְׁתָּ חֻזְקָה
(במדבר כח) בַּעֲנִין חֻזְקָא מִי מְרִיבָה, שְׁאֵלוּ
הֵיךְ יִשְׂרָאֵל "בְּנִים אֲמוּן בָּם" (ע"פ לְהֵן לֵב
ט) וְלֹא הֵיךְ מְקַטְנֵי אֲמוּנָה, לֹא הִיָּה עֲנִשׁוֹ
שֶׁל מִשֵּׁה גְדוֹל עַל שְׁלֹא גִרְם לְהֵאֲמוּן,
כְּמוֹ שְׁנָאֲמַר (במדבר שם יב) "יַעַן לֹא

(לח) יהושע בן־נון העמיד לפניך הוא יבא שמה אתו חוק ביה הוא ינחלנה את־ישראל:

♦ יום רביעי ג' מנחם-אב ♦

לט וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה וכו' אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה:

(לט) וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה וכו' אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כרך כג עמ' תי)

יזתרו! שכן, בכל עניני טוב וקדושה קיימת תמיד האפשרות להתעלות יותר ויותר. וכאשר הילד יודע שהשגיו מזפים גם את הזריו - הוא מתאמץ ביותר שאת וביותר עז.

וטפכם... המה יבואו שמה ולהם אתננה (א, לט) התורה הקדושה, שהיא נצחית, נותנת לנו כפן הנראה נצחית: ילד צריך לדעת, שמבלי הבט על עצם וגדל מעלת הזריו, הוא יכול וצריך לשאף להגיע להשגים גדולים עוד

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 581)

מז, יב). זו היתה טענת המרגלים: אם יפסו לארץ ישראל ויתעסקו שם בדברים ארציים, יהיה עסק התורה והמצוה שלא לשמה והוא 'תפוזר'. על כך בא מענה ה', שעבודת ה' ש'ף' יקרה יותר מעבודת דור המדבר, וזאת מצד מעלת ה'אתכפיא' - האדם כופה את עצמו ועוסק בתורה ובמצוות.

וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה (א, לט) לכאורה, מהי ההדגשה על הטף דוקא, והרי המרגלים טענו שכלם יהיו לבז, גם הגדולים? ויש לבאר, דהנה 'קטן' בעבודת ה' הוא מי שעוסק בתורה ובמצוות שלא לשמה, וכתוצאה מכך לא נקלט מזון רוחני זה בפנימיות, אלא הוא 'מתפוזר', וכדרכו של תינוק, שמפוזר יותר ממה שאוכל (לקט טוב וישג

(מ) ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים־סוף:

מ ואתון אתפניו לכוון וטולו למדברא ארצה ימא דסוף:

לדרומה של הר שער, הנה מפסיק בין ים סוף לר שער, עתה המשכו לצד הים ותסובבו את הר שער, כל דרומו מן המערב למזרח.

כ"י פנו לכם • אמרתי להעביר אתכם דרך רחב ארץ אדום לצד צפון ליבנס לארץ, קלקלתם וגרמתם לכם עיוב. פנו לכם • לאחוריתם ותלכו במדבר לצד ים סוף, שהמדבר שהיו הולכים בו

(מא) ותענו ותאמרו אלי חטאנו ליהוה אנחנו נעלה ונלחמנו בכל אשר־צונו יהוה אלהינו ותחגרו איש את־פלי מלחמתו ותהינו לעלת ההרה:

כ"י ותהינו • לשון (כמדבר יד): "הננו ועלינו אל המקום!" זה הלשון שאמרתם, לשון 'הן', כלומר נדמנתם.

כלי יקר - עז והדר

ואלו לא חטאו המרגלים, היו נכנסים לארץ מיד עם מרינם, ולא הנה משה בא לכלל ענש זה: ומה שאמר בגללכם ולא אמר 'בעבורכם', יש לישוב על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה יד) 'שמשה נקבר מול בית פעור כדי

דבר אחר, לכך הכניס לכאן גזרה שעל משה פי הא בהא תליא, כי על ידי גזרת המרגלים נתעבבו במדבר ארבעים שנה, ובתוך זה הגיע זמנה של מרים למות, ועל ידי זה פסק הבאר במיתתה וחסרו להם המים, ונתגלגל ענן מי מריבה על ידי זה.

שמה, מהו 'גם' אתה, אלא כמו שהמרגלים לא יבואו שמה מצד שאינם מאמינים בה' כאמור, כך גם אתה לא תבא שמה מנה הטעם כמו שנאמר 'ען לא האמנתם בי', כי 'המחטיא הרבים חטא הרבים תלוי בו' (ראה אבות פ"ה מ"ח):

מב ויאמר יי לי אמר להון לא תסקון ולא תגיהון קרב ארי לית שכנתי שרוא ביניכון ולא תתברון קדם בעלי דבכיכון :

(מב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֲמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא תִלַּחֲמוּ כִּי אֲנִי בְקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לִפְנֵי אֵיבֹיכֶם: כ"ט • לֹא תַעֲלוּ • לֹא עֲלֶיָה תֵהָא לְכֶם, אֱלָא יְרִידָה.

מג ומללית עמכון ולא קבלתון וסרביתון על גזרת מימרא דיי וארשעתון וסלקתון לטורא :

(מג) וַאֲדַבֵּר אֵלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתִּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתִּזְדוּ וַתַּעֲלוּ הַהֶרֶה:

מד ונפק אמרא דיתב בטורא ההוא לקדמותכון וירדפו תכון קמא די נתון דברייתא וטרדו תכון בשעיר עד חרמה :

(מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֵּשֵׁב בְּהַר הַהוּא לְקִרְאֲתְכֶם וַיְרִדְפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם בְּשַׁעִיר עַד־חֲרָמָה:

כ"ט • כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים • מַה הַדְּבֻרָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא מְכֶה אֶת הָאָדָם - מִיָּד מֵתָה, אִף הֵם כְּשֶׁהָיוּ נוֹגְעִים בְּכֶם - מִיָּד מֵתִים.

מה ומתבתון ובכיתון קדם יי ולא קביל יי צלותכון ולא אצית למליכון :

(מה) וַתִּשְׁבוּ וַתִּשְׁבוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקִלְכֶם וְלֹא הִיָּזִין אֵלֵיכֶם:

כ"ט • וְלֹא־שָׁמַע ה' בְּקוֹלְכֶם • כְּבִיכּוֹל, עֲשִׂיתֶם מִדַּת רַחֲמָיו כְּאֵלוֹ אֲכַזְרִי.

מו ויתבתון ברקם יומין סגיאיין כיומניא די תבתון :

(מו) וַתִּשְׁבוּ בְקֹדֶשׁ יָמִים רַבִּים כַּיּוֹמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם:

הולכים ומטרפים וחרו לקדש, כמו שנגמר (במדבר לז) : "וַיִּנְיַעַם בַּמִּדְבָּר", כַּף מְצֹאֵתִי בְּסֹדֶר עוֹלָם' (פ"ח).

כ"ט • וַתִּשְׁבוּ בְקֹדֶשׁ יָמִים רַבִּים • י"ט שָׁנָה, שְׁנָאֵמַר: "כַּיּוֹמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַתֶּם" בְּשָׂאֵר הַמַּסְעוֹת, וְהֵם הָיוּ ל"ח שָׁנָה, י"ט מֵהֶם עָשׂוּ בְקֹדֶשׁ, וְי"ט שָׁנָה

א ואתפניא ונטלנא למדברא ארח נמא דסוף קמא די מליל יי עמי ואקפנא ת טורא דשעיר יומין סגיאיין :

ב (א) וַנִּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דְרָף יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וַנָּסֵב אֶת־הַר־שַׁעִיר יָמִים רַבִּים: ס

אצל דרומו מן המערב למזרח, דרף ים סוף, דרף יציאתן ממצרים, שהיא במקצוע דרומית מערבית, משם היו הולכים לצד המזרח. ונסב את-הר-שעיר • כל דרומו עד ארץ מואב.

כ"ט • וַנִּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה • אֵלוֹ לֹא חֲטָאוּ, הָיוּ עוֹבְרִים דְרָף הַר שַׁעִיר לִיְכַנֵּס לְאַרְץ מִן דְּרוֹמוֹ לְצַפּוֹנוֹ, וּבִשְׁבִיל שְׁקָלְלוֹ, הִפְכוּ לְצַד הַמִּדְבָּר, שֶׁהוּא בֵּין יַם סוּף לְדְרוֹמוֹ שֶׁל הַר שַׁעִיר, וְהִלְכוּ

♦ יום חמישי ד' מנחם-אב ♦

ב ויאמר יי לי למימר :

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

עבר" (להלן ד כב) 'אפלו עצמותי אינן עוברים, וכל זה כדי לכפר על מעשה פשע: תורה לח

הגלל" (מלכים א' יו ט). ולכן נאמר 'אם אלהי, לרבות עצמותיו, כמו שפרש רש"י על פסוק הנה "אנכי מת אינני

לכפר על מעשה פשע, שהיו מתרזזים בנגדו רעי וגלל (ראה סנהדרין סד), לכן אמר 'בגללכם', מלשון "כאשר יבער

(ג) רַב־לָכֶם סֵב אֶת־הָהָר הַזֶּה פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה:

ג סגי לכוּן דאקפתון ית טורא הדין אתפניו לכוּן צפונא:

מזרחית, וזהו שְׁנָאֵמַר (שופטים יא): "ויבא ממזרח-שמש לארץ מואב".

כ"ט"ו פנו לכם צפנה • סובו לכם לרוח מזרחית מן הדרום לצפון, פניכם לצפון, נמצאו הולכים את רוח

(ד) וְאֶת־הָעַם צִוּ לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בְּגִבּוֹל אַחֵיכֶם בְּנֵי־עַשׂוּ הַיְשָׁבִים בְּשַׁעֲרֵי וַיִּרְאוּ מִפֶּם וַנְּשַׁמְרֵתֶם מֵאֵד:

ד וית עמא פקד למימר אתון עברין בתחום אחוכון בני עשו דיתבין בשעיר וידחלוון מנכוון ותסתמרון לחדא:

כ"ט"ו ונשמרתם מאד • ומהו השמירה? "אל תתגרו בם".

(ה) אֶל־תִּתְגְּרוּ בָּם כִּי לֹא־אֵתֶנּוּ לָכֶם מֵאֲרָצָם עַד מִדְּרָךְ פַּר־רִגְלֵי כִּי־יִרְשָׁה לַעֲשׂוֹ נַתַּתִּי אֶת־הָר שַׁעֲרֵי:

ה לא תתגרון בהון ארי לא אתון לכוון מארצהון עד מדרך פרסת רגלא ארי ירמא לעשו יהבית ית טורא דשעיר:

כ"ט"ו עד מדרך פה-רגל • אפלו מדרך פה רגל, פלומר, אפלו דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות. ומדרש אגדה: עד שיקבא יום דריסת פה רגל על הר הזיתים, שנאמר (זכריה יד): "ועמדו רגליו ורגו". ירשה לעשו • מאברהם,

עשרה עממים נתתי לו: שבעה לכם; וקניזי וקדמני, הן עמוון, ומואב ושעיר, אחד מהם לעשו והשתיים לבני לוט, בשכר שהלף אתו למצרים ושמק על מה שהיו אומרים על אשתו 'אחותו היא', עשאו כבנו.

(ו) אַכֹּל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתֶם בַּכֶּסֶף וְאִכְלֵתֶם וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאֲתֶם בַּכֶּסֶף וּשְׂתִיתֶם:

ו עבירא תזבנון מנהון בכספא ומיכלון ופא מיא תכרון מנהון בכספא ותשתיון:

כ"ט"ו תכרו • לשון מקח, וכן (בראשית ג): "אשר פריתי לי", (ר"ה כו) שפן בכרפי הים קורין למכירה 'פירה'.

(ז) כִּי יְהוּה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ יִדַע לְכַתְּבֶךָ אֶת־הַמַּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוּה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חִסְרֵת דְּבַר:

ז ארי יי אלהיך ברכך בכל עבד ידך ספק לך צרפך במהךך למדברא רבא הדין דגון ארבעין שנין מימרא דיי אלהיך בסעדה לא מנעתא מדעם:

כ"ט"ו כי יי אלהיך ברכך • לפיךך לא תקפוך (ספרים אחרים: תקפוך) את טובתו, לראות כאלו אתם עניים, אלא הראו עצמכם עשירים.

כלי יקר - עו והדר

עשו, כי לדעתם הכל גזולה בידם מהם, מן ברפת יעקב אבינו שלקח ברכותיו של עשו במרמה (בראשית פרק כח). וכן יעקב צוה לבניו "למה תתראו" (בראשית מב א), פרש רש"י 'בפני בני ישמעאל ועשו כאלו אתם שבעים, כי שניהם סוברים שישחק גול הצלחת ישמעאל, ויעקב גול הצלחת עשו על ידי השתדלות. על כן צוה דוקא על עשו פנו לכם צפנה, שלא יתקנא

על הר הזיתים" (רש"י פסוק ה), וכל זמן שישאל הולכים סחור סחור, נאמר להם פנו לכם צפנה, ודרשו בזה (רבי א יט) 'אם הגיע שעתו של עשו הצפיינו עצמכם'. וענין הצפנה זו נראה לי, שאם ימצא האיש הישראלי בגלות החל הדרה" (עובדיה א ב) איזו הצלחה ועיר שם, אזי יטמינו ויצפינו הכל בפני עשו, כי אין לה אמה שממתקנאת בישראל כמו

(ג) רב לכם סב את ההר הזה. רבים אומרים כי פסוק זה נוקב ויורד עד תהום' (ע"פ סנהדרין צז), ויש בו רמז לשעה ולדורות. וענין סיבוב זה, שילכו סחור לחרם ה' צבאות לא יקרבו, כי "ימים רבים לישראל" שיהיו נדים ונעים סביבו (ע"פ דברי הימים ב' טו א), ולא יתן לישראל כח עליהם עד מדרך פה רגל (פסוק ה), 'עד שיבוא מי שנאמר בו (זכריה יד ד) 'ועמדו רגליו ביום ההוא

ח ועברנא מקדם אַחוּנא כְּנִי עֲשׂוּ דִיתְכִין
בְּשַׁעִיר מֵאֲרַח מִיִּשְׂרָאֵל מֵאִילַת וּמֵעֲצֵין גְּבַר
וְאִתְפְּגִינא וְעִבְרִנא אֲרַח מְדַבְּרָא דְמוֹאֵב:

(ח) וְנִעְבַר מֵאֵת אַחִינוּ בְּנֵי־עֲשׂוֹ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר
מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאִילַת וּמֵעֲצֵין גְּבַר וְנִפְּן וְנִעְבַר דֶּרֶךְ
מִדְּבַר מוֹאֵב:

כ"ט◀ וְנִפְּן וְנִעְבַר • לְצַד צְפוֹן, הִפְכְּנוּ פָּנִים לְהַלּוֹךְ רוּחַ מִזְרַחִית.

ט וְנֹאמַר יְיָ לִי לֹא תִצּוֹר עַל מוֹאֲבָאֵי וְלֹא
תִתְגַּרֵּי לְמַעַבְד עִמָּהוֹן קָרִב אֲרִי לֹא אֶתֶן לָךְ
מֵאֲרֵעָה יִרְתָּא אֲרִי לְכַנֵּי לוֹט וְיִהְיִית יִת
לְחֵית יִרְתָּא:

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֲלֵי־תִצַּר אֶת־מוֹאֵב וְאֲל־תִּתְגַּר
בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֶן לָךְ מֵאֲרָצוֹ יִרְשָׁה כִּי
לְבַנְי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עַר יִרְשָׁה:

בְּכַנֵּי עִמּוֹן נֹאמַר: "וְאֵל תִּתְגַּר בָּם", שׁוּם גְּרוּי,
בְּשֹׁכֵר צְנִיעוֹת אָמַם, שְׁלֵא פִרְסָמָה עַל אָבִיָּה כְּמוֹ
שֶׁעֲשִׂתָּה הַבְּכִירָה שְׁקָרָאָה שֵׁם בְּנֵה מוֹאֵב. עַר • שֵׁם
הַמְדִינָה.

כ"י◀ וְאֲל־תִּתְגַּר וְגו' • לֹא אָסַר לָהֶם עַל מוֹאֵב
אֲלֵא מִלְחָמָה, אֲבָל מִיִּרְאִים הָיוּ אוֹתָם וְנִרְאִים לָהֶם
כְּשֶׁהֵם מְזִינִים. לְפִיכֹף פְּתִיב (במדבר כב): "וַיִּגַּר מוֹאֵב
מִפְּנֵי הָעַם", שֶׁהָיוּ שׁוֹלְלִים וּבוֹזְזִים אוֹתָם, אֲבָל

י אִימְתַנִּי מִלְקַדְמִין יִתִּיבוּ בֵּה עִם רַב וְסַגִּי
וְתַקִּיף כְּגַבְרָא:

(י) הָאֱמִים לְפָנִים יֵשְׁבוּ בֵּה עִם גְּדוֹל וְרַב וְרַם
כְּעַנְקִים:

רְפָאִים יֵשְׁבוּ בֵּה לְפָנִים, אֲבָל לֹא זֶה הָיָא, כִּי אוֹתָן
רְפָאִים שְׁנַתִּיתִי לוֹ לְאֲבָרָהֶם, לְפִי שֶׁהָאֱמִים שֶׁהֵם

כ"ג◀ הָאֱמִים לְפָנִים וְגו' • אֶתָּה סְבוּר שְׁזוֹ אֲרַץ
רְפָאִים שְׁנַתִּיתִי לוֹ לְאֲבָרָהֶם, לְפִי שֶׁהָאֱמִים שֶׁהֵם

יא גְּבַרְאֵי מִתְחַשְׁבִּין אַף אֲנוּן כְּגַבְרָאֵי
וּמוֹאֲבָאֵי יִקְרִין לְהוֹן אִימְתַנִּי:

(יא) רְפָאִים יַחֲשָׁבוּ אֶרְהֵם כְּעַנְקִים וְהַמְאֲלִים
יִקְרָאוּ לָהֶם אֱמִים:

מְטַלַת עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכֵן "וּבְשַׁעִיר יֵשְׁבוּ
הַחֹזְרִים" וְנִתְתִים לְכַנֵּי עֲשׂוֹ.

כ"ד◀ רְפָאִים יַחֲשָׁבוּ וְגו' • רְפָאִים הָיוּ נִחְשָׁבִים
אוֹתָם אֱמִים כְּעַנְקִים הַנִּקְרָאִים רְפָאִים, עַל שֵׁם שְׁכַל
הַרוֹאָה אוֹתָם, יָדִיו מִתְרַפּוֹת. אֱמִים • עַל שֵׁם

יב וּבְשַׁעִיר יִתִּיבוּ תִרְצֵי מִלְקַדְמִין וּבְנֵי עֲשׂוֹ
תְּרַכְּנוּן וְשַׁצִּינּוּן מְקַדְמִיהוֹן וְיִתִּיבוּ
כַּאֲתִרְיִהוֹן כְּמָא דִּי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא
יִרְתָּתָהּ דִּיבַב יְיָ לְהוֹן:

(יב) וּבְשַׁעִיר יֵשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֲשׂוֹ יִירְשׁוּם
וַיִּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
יִשְׂרָאֵל לְאַרְץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם:

כ"ה◀ יִירְשׁוּם • לְשׁוֹן הָהָה. כְּלוּמַר, נִתְתִי בָּהֶם כַּחַ שֶׁהָיוּ מוֹרִישִׁים אוֹתָם וְהוֹלְכִים.

יג כְּפִצּוֹ קוּמוּ וְעִבְרוּ לְכוּן יִת נַחְלָא דְזָרְד
וְעִבְרִנָא יִת נַחְלָא דְזָרְד:

(יג) עֲתָה קוּמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרְד וְנִעְבַר
אֶת־נַחַל זָרְד:

וְהוּא הַפָּךְ מִמָּה שִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין
בְּדוֹרוֹת הַלְלוּ בְּאַרְצוֹת אוֹיְבֵיהֶם, כִּי מִי
שֵׁשׁ לוֹ מְנָה, הוּא מִרְאָה אֶת עֲצֻמוֹ
בְּמַלְבוּשֵׁי כְבוֹד וּבִתִּים סְפוּנִים

וְחֹשׁוּבִים בְּאֵלוֹ הָיוּ לוֹ כְּמֵה אֲלָפִים,
וּמְגִרִים הָאֱמוֹת בְּעֲצָמָם, וְעוֹבְרִים עַל
מָה שֶׁנֶּאֱמַר פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה. וּמְנַהֵג זֶה
"הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי" עֲמִינוּ (ע"פ לַחֵן ג' י"א),

וְהוּא הַמְסַבֵּב "אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר
מִצְאָתָנוּ" (במדבר כ' י"ד), וְהַמְשַׁכִּילִים יְבִינוּ
לְקַח מוֹסָר: תוֹרַה ד'

יְיָ וַיִּמְצֵא דֵי הַלְכָנָא מִרְקַם גִּיּאָה עַד דֵּי עֲבָרְנָא יַת נַחְלָא דְזִרְדַּת תְּלַתִּין וְתַמְנֵי שְׁנִין עַד דְּסַף כָּל דְּרָא גְבַרִי מְגִיחֵי קִרְבָּא מְגוּ מְשֻׁרְיָתָא קָמָא דֵי קַיִים יְיָ לְהוֹן :

(יד) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הִלְכְּנוּ מִקִּדְשׁ בְּרִנֵּעַ עַד אֲשֶׁר עֲבָרְנוּ אֶת־נַחַל זֶרֶד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־הֵם כָּל־הַדֹּר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקִּרְבֵּי הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם:

טו וַיֵּאָף מִקָּא מִן קָדָם יְיָ הָיָה כְּהוֹן לְשַׁצִּיחֵיהוֹן מְגוּ מְשֻׁרְיָתָא עַד דְּשְׁלִימוּ :

(טו) וְגַם יַד־יְהוָה הִיָּתְהָ כֹּס לְהַמָּם מִקִּרְבֵּי הַמַּחֲנֶה עַד תַּמָּם:

טז « הִיָּתְהָ כֹּס • לְמַהֵר וּלְהַמָּם בְּתוֹף מ' שָׁנָה, שְׁלֵא יִגְרְמוּ לְכַנְיָהֶם עוֹד לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר.

טז וַהוּה פִּד שְׁלִימוּ כָּל גְבַרִי מְגִיחֵי קִרְבָּא לְמַמַּת מְגוּ עָמָא :

(טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקִּרְבֵּי הָעָם: ׀

טז « וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמוּ וַגּוֹ'.

יז וּמְלִיל יְיָ עָמִי לְמִימָר :

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

פְּנִים וַיִּשׁוּב הַדַּעַת, לְלַמְדֶּךָ שְׂאִין הַשְּׂכִינָה שׁוֹרָה עַל הַנְּבִיאִים אֲלֵא בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל. אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה • מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה הַיּוֹצֵאִים בְּצַבָּא.

טז « וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי וַגּוֹ' • אֲבָל מִשְׁלוֹחַ הַמְּרַגְלִים עַד כָּאֵן לֹא נֶאֱמַר בְּפִרְשֵׁה [זו] "וַיְדַבֵּר", אֲלֵא "וַיֹּאמֶר", לְלַמְדֶּךָ שְׁכָל ל"ח שָׁנָה שְׁהִיו יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים, לֹא נִתְיַחַד עִמּוֹ הַדְּבֹר בְּלִשׁוֹן חֶבְדָּה פְּנִים אֵל

יח אַתְּ עֲבַר יוֹמָא דִּין יַת תְּחוּם מוֹאָב יַת לְחֵית:

(יח) אַתָּה עֲבַר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָרַי:

יט וְתִקְרַב לְקַבֵּל בְּנֵי עַמּוֹן לֹא תַצּוֹר עֲלֵיהוֹן וְלֹא תִתְגַּרֵּי לְמַעַבְדַּ עַמְהוֹן קִרְבֵּי אַרְי לֹא אַתָּן מֵאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לָךְ יִרְשָׁא אַרְי לְבְנֵי לוֹט יְהַבְתָּה יִרְשָׁא:

(יט) וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תִּצְרַם וְאֶל־תִּתְגַּר בָּם כִּי לֹא־אֵתָּן מֵאַרְצְךָ בְּנֵי־עַמּוֹן לָךְ יִרְשָׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט נִתְתִּיחָ יִרְשָׁה:

טז « [יח-יט] אַתָּה עֲבַר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב וַגּוֹ' וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן • מִכָּאֵן שְׂאָרְךָ עַמּוֹן לְצַד צְפוֹן.

כלי יקר - עוז והדר

נֶאֱמַר כָּאֵן וְאֵל תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה' כְּדַרְךָ שְׁנֶאֱמַר לְמַעַלָּה (פסוק ט) אֲצַל מוֹאָב, לְפִי שְׁגִרְוֵי בְּעֵלְמָא בְּלֹא מִלְחָמָה לֹא נֶאֱסַר לְמוֹאָב, אֲבָל לְעַמּוֹן אֶסַר אֶפְלוּ סַתֵּם גְּרִוֵי בְּלֹא מִלְחָמָה (רש"י שם). לְפִי שְׁמוֹאָב "שִׁכְר" עַל יִשְׂרָאֵל "אֵת בְּלַעַם" (להלן כג ד), וְלֹא מִצִּינּוּ שְׁהִיָּה לְעַמּוֹן חֶלֶק בְּזוּה, אִף עַל פִּי שְׁלֹא הוּעִילוּ מַעֲשָׂיו, מִכָּל מְקוֹם גְּרָם צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד שְׁמוֹאָב הִיָּה לוֹ חֶלֶק גַּם בְּנִגּוֹת (במדבר כה א), וְלֹא מִצִּינּוּ וְהַ בְּבִי עַמּוֹן. אִף עַל פִּי שְׁמִצַּד "שְׁלֵא" קִדְמוּם "בְּלַחֵם וּמִיָּם" (להלן שם)

קְשׁוֹת וְרַכּוֹת בְּלִשׁוֹן דְּבֹר וְאַמִּירָה, הִנְנוּ מִצַּד הָעֵינָן עֲצֻמוֹ אִם יֵשׁ בּוֹ רַחֲמִים אוֹ דִין, אֲבָל לֹא מִצַּד הַמִּקְבָּל, כִּי בְּזִמְנֵי שְׁהָאוּהָב חֶפֶץ בְּנֶאֱהָב וְרוּצָה שְׁיִהְיֶה רִשָּׁם הַדְּבֹר קְבוּעַ בּוֹ "לֹא יִסּוֹר מִמֶּנּוּ" (שמואל ב' ז טו), הוּא מְדַבֵּר קְשׁוֹת, וְקוֹלוֹת וּבְרַקִּים שֶׁל מַתָּן תּוֹרָה יוֹכִיחוּ, שְׁנֶאֱמַר (שמות כ ז) "וּבְעֵבֹר תִּהְיֶה יִרְאֵת ה' עַל פְּנִיכֶם לְבַלְתִּי תִחַסְאוּ". אֲבָל בְּזִמְנֵי שְׂאִין הָאֶהָבָה עֲזָה כָּל כְּף, הוּא מְדַבֵּר בְּשִׁפְהָ רַפָּה וְלִשׁוֹן רַפָּה, וְאִין רְשׁוּמֵם קְבוּעַ כָּל כְּף: תּוֹרָה יז (יט) אֵל תִּצְרַם וְאֵל תִּתְגַּר בָּם. לֹא

(טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמוּ וַגּוֹ' וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי. פִּרְשׁ רִשְׁ"י, מִן שְׁלוּחַ הַמְּרַגְלִים לֹא נִתְיַחַד אֵלַי הַדְּבֹר, וּמִקְשִׁים כָּאֵן, וְהֵלֵא אֲמִירָה רַפָּה מוֹרָה יוֹתֵר עַל חֶבְדָּה, מִן לִשׁוֹן דְּבֹר הַמּוֹרָה עַל הַקְּשׁוֹת (ראח מכות יא). וְאֹמֵר אֲנִי הִיא הַנּוֹחֲנַת, לְפִי שְׁכָל דְּבֹר קְשָׁה הוּא תּוֹכְחָה וּמוֹסָר, כְּמוֹ אֵלֶּה הַדְּבָרִים (לעיל א א) "לְפִי שְׁהֵם דְּבַרֵי תּוֹכְחוֹת' כּו' (רש"י שם), וְעַל כֵּן יֵשׁ בָּהֶם יוֹתֵר חֶבְדָּה, "כִּי אַתָּה אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחֶ" (משלי ג יב), לְאַפְּוִקֵי אֲמִירָה רַפָּה אִין בְּהַ מוֹסָר, וְעַל כֵּן אִין בְּהַ חֶבְדָּה כָּל כְּף. כִּי מַה שְׂאָמְרוּ לִשׁוֹן

כ ארעא גבריא מתחשבא אף היא גבראי
יתיבו בה מלקדמין ועמונאי קרן להון
חשפני:

(כ) ארץ־רפאים תחשב אף־הוא רפאים יִשְׁבוּ־בָהּ
לִפְנֵים וְהַעֲמִינִים וְקִרְאוּ לָהֶם זְמוּמִים:

כ"ט ארץ־רפאים תחשב • ארץ רפאים נחשבת אף היא, לפי שהרפאים יִשְׁבוּ בָהּ לִפְנֵים, אֲבָל לֹא זֹו הִיא שְׁנַתִּי לְאַבְרָהָם.

כא עם רב וסגי ומקיף כגבריא ושצנזן יי
מקדמיהון ותרנזון ויתיבו באתריהון:

(כא) עם גדול ורב ורם פענקים וישמידם יהוה
מפניהם וירשם וישבו תחתם:

כב קמא די עבד לכגי עשו דיתבין בשעיר
די שצי ת חוראי מקדמיהון ותרנזון
ויתיבו באתריהון עד יומא קדין:

(כב) באשר עשה לבני עשו הישבים בשעיר אשר
השמיד את־החרי מפניהם וירשם וישבו תחתם
עד היום הזה:

כג וענאי דיתבין בדפיח עד עזה קפוטקאי
דנפקו מקפוטקאי שצנזן ויתיבו
באתריהון:

(כג) והעוים הישבים בחצרים ערעזה פפתרים
היצאים מפפתר השמידם וישבו תחתם:

ומפני השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, לא יכלו
ישאל להוציא ארצם מידם, והבאתי עליהם
פפתורים והשמידום וישבו תחתם. ועכשו, אתם
מתרים לקחתה מידם.

כ"ט וְהַעֲוִים הַיִּשְׁבִּים בְּחֻצְרִים וְגו' • (חולין ס) עוים
מפלטתים הם, שעממם הם נחשבים בספר יהושע
(א), שצנזמר: "חמשת סרני פלשתים: העזתי,
והאשדודי, והאשקלוני, הגתי, והעקרוני והעוים".

כד קומו טולו ועברו ת נחלא דארנן חזי
דמסרית בידך ת סיהן מלפא דחשפון
אמרעה וית ארעה שרי לתרכותה ואתגרי
למעבד עמה קרבא:

(כד) קומו סעו ועברו את־נחל ארנן ראה נתתי
בידך את־סיהן מלך־חשפון האמרי ואת־ארצו
החל רש והתגר בו מלחמה:

כה יומא קדין אשרי למתן זעפה ודחלפה
על אפי עממאי די תחות כל שמאי די
ישמעון שמעך ויזועון וידחלון מן קדמך:

(כה) היום הזה אחל תת פחדי ויראתך על־פני
העמים תחת כל־השמים אשר ישמעון שמעך
ורגזו וחלו מפניך:

כ"ט תחת כל־השמים • (תענית כ וע"ז כה) למד שעמדה חמה למשה ביום מלחמת עוג (ספרים אחרים: סחון), ונודע
הדבר תחת כל השמים.

כלי יקר - עז והדר

א "ערים גדלת ובצורת בשמים" (לעיל א
כה), ולא דרך גומא אמרו 'בשמים',
אלא אמרו שכל מעשה תקפם
וגבורתם מצד המזלות שבשמים.
וכשהקדוש ברוך הוא מפיל האמה, או
תחלת נפילתן הוא על ידי שמפיל
תחלה אלהיה, ואחר כך על מלכי
האדמה תרד (ראה שמרר כא ה), על כן

לקדו מן גורה שוה ד'אחל אחל/
שמשה העמיד החפה, בדרך שהעמיד
יהושע (ראה יהושע יב-ד). ורמו זה במלת
'אחל', כי ודאי זה התחלה המביאה
לידי גמר הענין, כי לא יכול להיות
הגמר וזלת התחלה זו. לפי שהאמות
בטחו בכח המזלות, ורבים היו עובדים
לשמש, וכן אמרו המרגלים שיש להם

גמרו להם לזנות כמבאר למעלה
פרשת פנחס (כה ז), מכל מקום לא
מצינו שהפקירו בנותיהם. ואולי נמשך
זה לשרשם, כי גם במעשה של בנות
לוט היתה אדם צנועה קצת (ראה בראשית
ט לז-לז וברש"י שם: תורה כ
(כה) היום תהא אחל תת פחדי.
רבותינו ז"ל (תענית כ)

(כו) וַאֲשַׁלַח מְלָאכִים מִמִּדְבָּר קִדְמוֹת אֶל-סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשִׁבוֹן דְּבָרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר:

כז"י ◀ מִמִּדְבָּר קִדְמוֹת • אף-על-פי שלא צוני המקום לקרא לסיחון לשלום, למדתי ממדבר סיני, מן התורה שקדמה לעולם: כשקרא הקדוש-ברוך-הוא לתנה לישראל, חזר אותה על עשו וישמעאל, וגלוי לפניו שלא יקבלוהו, ואף-על-פי-כן פתח להם

בשלום, אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום. דבר אחר: ממדבר קדמות, ממך למדתי שקדמת לעולם. יכל היית לשלח ברק אחד ולשרף את המצריים, אלא שלחתיני מן המדבר אל פרעה לאמר: "שלח את עמי!" במתון.

(כו) אַעֲבֶרָה בְּאַרְצֶךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֵלֶיךָ לֹא אֶסוּר יְמִין וּשְׂמֹאל:

כח) אֶכַל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֶכְלֵתִי וּמִים בַּכֶּסֶף תִּתֵּן לִי וְשִׁתִּיתִי רַק אַעֲבֶרָה בְּרַגְלִי:

כט) כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ-לִי בְנֵי עֵשׂוֹ הַיִּשְׁבִּים בְּשַׁעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעַר עַד אֲשֶׁר-אֶעֱבֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

כט"י ◀ כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ-לִי בְנֵי עֵשׂוֹ • לא לענין לעבר בארצם, אלא לענין מכר אכל ומים. עד אשר-אעבר את הירדן • מוסב על "אעברה בארצך".

(ל) וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשִׁבוֹן הַעֲבֵרָנוּ בּוֹ פִּי הַקָּשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת-רוּחוֹ וְאִמַּן אֶת-לִבָּבוֹ לְמַעַן תִּתֵּן בְּיַדְךָ פְּיוֹם הַזֶּה: ׀

ל ולא אבי סיחון מלכא דחשבון למשבקנא למעבר בתחומה ארי אקשי יי אלהך ית רוחה ומקיף ית לבה בדיל לממסרה בידך פיומא הדין:

כלי יקר - עזו והדר

פתח בשלום מפני הלול השם, שלא יאמרו האמות שבאים עליהם בעקפינו. ולמד זה ממדבר קדמות (פסוק כז) כפרוש רש"י, כי גם במתן תורה היה גלוי לפניו יתברך שלא ירצו לקבלה, וגם היה גלוי לפניו יתברך שלא ישמע פרעה (ראה שמות ז ט):

ואמר למען תתן בידך פיום הזה' (פסוק ל), רצה לומר כמו הגלגל היומי הזה דהינו החמה נתונה בידך, כף הוא יהיה נתון בידך, ומקאן רמו נכון שמושה העמיד השמש: תורה כו חסלת פְּרִשְׁת דְּבָרִים

אם בן למה אמר ראה 'החלתי', כבר היה גם הגמר. אלא ודאי שעל העמדת החמה אמר בן. ויכול להיות שגם זה דעת רש"י (פסוק לא) שאמר 'כפה שר של אמוריים למעלה' כו, אבל השר לא פרש במקרא. בשלמא העמדת החמה רמוז בגזרה שנה ד'אחל אחל:

ומה ששלח משה אל סיחון דברי שלום (פסוק כז), אף על פי שכבר אמר לו ה' (פסוק כד) החל רש והתגר בו מלחמה. לפי שידע משה ברוח הקודש שעליו שלא ישמע סיחון, ומכל מקום

היתה העמדת החמה במשה ויהושע התחלה לנפילתן, פי כשהמנול עומד מן תנועתו, בהכרח "יפלו בנפלים" כל הבוטחים בו (ע"פ ירמיה ו טו), ורגזו וחלו מפניו. על כן נרמו העמדת החמה ב'אחל אחל', להורות שגפילתן היתה תלויה בהתחלה זו.

ועל זו ההתחלה אמר (פסוק לא-לב) ראה החלתי תת לפניך את סיחון ואת ארצו החל רש וגו' ויצא סיחון וגו', על מה אמר 'החלתי' כי עדין לא נתן כלום בידו, ואם מתת ה' והבטחתו כאלו היא נתונה כבר (ראה ביר מד כב),

♦ יום שישי ה' מנחם-אב ♦

לא ואמר יי לי חזי שריתי לממסר קדמך ית
סיחן ונת ארעה שרי לתרכותה למירת ית
ארעה:

(לא) ויאמר יהוה אלי ראה החלתי תת לפניך
את-סיחן ואת-ארצו החל רש לרשת את-ארצו:

כ"ט • החלתי תת לפניך • כפה שר של אמוריים של מעלה פתח רגליו של משה, והדררכו על צוארו.

לב ונפק סיחן לקדמונתא הוא וכל עמה
לאגהא קרבא לנהי:

(לב) ויצא סיחן לקראתנו הוא וכל-עמו למלחמה
יהצה:

כ"ט • ויצא סיחן • לא שלח בשביל עוג לעזר לו, ללמדך שלא היו צריכין זה לזה.

לג ומסרה יי אלהנא קדמנא ומחנא יתה ונת
בנוהי ונת כל עמה:

(לג) ויתנהו יהוה אלהינו לפנינו ונד אתו ואת-בנו
ואת-כל-עמו:

כ"ט • ואת-בנו • בנו פתיב, שהיה לו בן גבור כמותו.

לד וכבשנא ית כל קרווהי בעדנא והיא
וגמרנא ית כל קרוי גבריא ונשיא וטפלא
לא אשארנא משזב:

(לד) ונלכד את-כל-עריו בעת ההוא ונחרם את-כל-
עיר מתם והנשים והטף לא השארנו שריד:

בהמה ובגדים, ולא נטלו כ"אם כסף וזהב, לכך
נאמר: "בזונו לנו", לשון בזיון, כך נדרש ב'ספרי'
בפרשת (במדבר כה) "וישב ישראל בשטים".

כ"ט • מתם • אנשים. בבזת סיחון נאמר: "בזונו
לנו", לשון בזה, שהיתה חביבה עליהם, ובזונו
איש לו, וכשבאו לבזת עוג כפר היו שבעים
ומלאים, והיתה בזויה בעיניהם ומקרעין ומשליכין

לה לחוד בעירא בזנא לנא ועדי קרויא די
כבשנא:

(לה) רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר
לכדנו:

לו מערער די על פיך נחלא דארנן וקרמא
די בנחלא ועד גלעד לא הות קרמא די
תקפת מננא ית פלא מסר יי אלהנא
קדמנא:

(לו) מערער אשר על-שפת-נחל ארנן והעיר אשר
בנחל ועד-הגלעד לא היתה קריה אשר שגבה
ממנו את-הכל נתן יהוה אלהינו לפנינו:

לי לחוד לארעא בני עמון לא קרבמא כל
פיך נחלא יובקא וקרני טורא וכל די פקיד
יי אלהנא:

(לי) רק אל-ארץ בני-עמון לא קרבת כל-יד נחל יבק
וערי ההר וכל אשר-צוה יהוה אלהינו:

כ"ט • כל-יד נחל יבק • כל אצל נחל יבק. וכל אשר-צוה ה' • שלא לכבש, הנחנו.

א ואתפנינא וסלקנא ארח דמתנן ונפק עוג
מלקא דמתנן לקדמונתא הוא וכל עמה
לאגהא קרבא אדרעי:

ג (א) ונפן ונעל הרף הבשן ויצא עוג מלך-הבשן
לקראתנו הוא וכל-עמו למלחמה אדרעי:

כ"ט • ונפן ונעל • כל צד צפון הוא עליה.

ב ואמר יי לי לא תדחל יתה ארי בידך
מסרית יתה וית כל עמה וית ארעה ותעבד
לה כמא די עבדתא לסיחון מלכא דאמרא
די יתב בחשבון :

(ב) ויאמר יהוה אלי אל-תירא אתו כי בידך נתתי
אתו ואת-פלעמו ואת-ארצו ועשית לו כאשר
עשית לסיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון:

זכות ששמש לאברהם, שנאמר (בראשית יד) : "ויבא
הפליט", והוא עוג.

כ"ט - אל-תירא אתו • ובסיחון לא הצרף לומר "אל
תירא אותו", אלא מתירא היה משה שלא תעמד לו

ג ומסר יי אלהנא בינא אף ית עוג מלכא
דמתנן וית כל עמה ומחנהי עד דלא
אשתאר לה משזב :

(ג) ויתן יהוה אלהינו בידנו גם את-עוג מלך-הבשן
ואת-פלעמו ונבחו ערב-בלתי השאירו-לו שריד:

ד וכבשנא ית כל קרווהי בעדנא ההיא לא
הות קרתא די לא נסבנא מנהון שתין קרוין
כל בית פלך טרכונא מלקותא דעוג
דמתנן :

(ד) ונלכד את-פלערו בעת ההוא לא היתה קרויה
אשר לא-לקחנו מאתם ששים עיר כל-חבל ארזב
ממלכת עוג בבשן:

"את הארזב" דמלכים, אצל היכל מלך הרגו פקח
בן רמליהו לפקחיה בן מנחם, למדתי שפך נקראת
שם ההפרכיא.

כ"י - חבל ארזב • מתרגמינן: 'בית פלך טרכונא',
וראיתי תרגום ירושלמי ב'מגלת אסתר', קורא
ל'פלטין' 'טרכונין'. למדתי חבל ארזב, הפרכיא,
היכל מלך, כלומר שהמלכות נקראת על שמה, וכן

ה כל אליו קרוין פריבן מקפן שור רם
דילתן דשין ועפרין בר מקרוי פצחיא סגי
לחדא :

(ה) כל-אלה ערים בצרת חומה גבהה דלתים
ובריח לבר מערי הפרזי הרבה מאד:

כ"י - מערי הפרזי • פרזות ופתוחות בלא חומה, וכן (זכריה ב) "פרזות תשב ירושלים".

ו ונמרנא יתהון כמא די עבדנא לסיחון
מלכא דחשבון גמר כל קרוי גבריא נשיא
וטפלא :

(ו) ונחרם אותם כאשר עשינו לסיחון מלך חשבון
החרם כל-עיר מתם הנשים והטף:

כ"י - החרם • לשון הנה, הלך וכלות.

ז וכל בעירא ועדי קרויא פננא לנא :

(ז) וכל-הבהמה ושלל הערים בזונו לנו:

ח ונסבנא בעדנא ההיא ית ארעא מידא
תריין מלכי אמרא די בעברא דנרדנא
מנחלא דארנן עד טורא דחרמון :

(ח) ונקה בעת ההוא את-הארץ מיד שני מלכי
האמורי אשר בעבר הירדן מנחל ארנן עד-הר
חרמון:

כ"י - מיד • מרשות.

ט צידנאי קראן לחרמון סרין ואמראי קראן
לה טור תלגא :

(ט) צידנים יקראו לחרמון שרין והאמורי יקראו-לו
שניר:

א רץ ישראל, שהיו ארבעה מלכיות מתפארות בכך:
זו אומרת על שמי יקרא, וזו אומרת על שמי יקרא.
שניר • הוא שלג בלשון אשפנו ובלשון פנען.

כ"י - צדנים יקראו לחרמון וגו' • ובמקום אחר
הוא אומר: "ועד-הר שיאן הוא חרמון", הרי לו
ארבעה שמות, למה הצרכו לפתב? להגיד שבת

י כל קרוי מישראל וכל גלעד וכל דמתנן עד סלכה ואדרעי קרוי מלכותא דעוג במתנן :

(י) כל ערי המישר וכל-הגלעד וכל-הבשן עד סלכה ואדרעי ערי ממלכת עוג בבשן:

יא ארי לחוד עוג מלפא דמתנן אשתאר משאר גבריאי הא ערסה ערסא דפרזלא הלא היא ברבת בני עמון תשע אמין ארפה וארבע אמין פתיה באמת מלך :

(יא) פי רקיעו מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון תשע אמות ארפה וארבע אמות רחבה באמת איש:

• (בראשית יח) : "ויבא הפליט", זהו עוג. באמת-איש • באמת עוג.

כ"י • מיתר הרפאים • שהרגו אמרפל וחקריו בעשתרות קרנים, והוא פלט מן המלחמה, שנאמר

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת יז עמ' 7)

יחטא הבן ויךדף אחרי מותרות, דבר שיפגע, בסופו של דבר, גם בבריאות הגוף. ומפלת עוג היתה בדרך הטבע, לא בדרך נס, שהרי משה רבנו קפץ והכהו בחרב בקרקסליו (רש"י סוף פרשת חקת), שהיא פעלה טבעית. לומר לך: גם בריאות הגוף - ונצחון גשמי - תלויה בבריאות הנפש, הבאה על ידי אמונה שלמה באלקים.

הנה ערשו ערש ברזל, הלא היא ברבת בני עמון (ג, יא) ערשו: ערסה של קטן (רשב"ם) שטתו של 'עוג מלך הבשן' היא, שבהנוף קטנים העקר הוא בריאות הגוף, 'ערש ברזל'. והוא הפיץ ופרסם שטה זו ברב עם, בעיר הביירה - רבת בני עמון. אף האמת היא, שגם בריאות הגוף תיבת להיות מבוססת על רוחניות ואמונה, פי בלאו הכי, למה לא

יב ונתת ארעא דא ריתנא בעדנא הדיא מערער די על נחלא דארנן ופלגות טורא דגלעד וקרנוהי יקבית לשבטא דראובן וילשבטא דגד :

(יב) ואת-הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא מערער אשר-על-נחל ארנן וחצי הרהגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי:

יג של מקרא אלא לסופו, על "נתתי לראובני ולגדי", אבל לענין ירשה עד הר חרמון הנה.

כ"י • ואת-הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא • האמונה למעלה: "מנחל ארנן ועד הר חרמון". מערער אשר-על-נחל ארנן • אינו מחבר לראשו

יד ושאר גלעד וכל דמתנן מלכותא דעוג יקבית לפלגות שבטא דמנשה כל בית פלך טרכונא לכל מתנן הדיא מתקרי ארעא גבריאי :

(יד) ויתר הגלעד וכל-הבשן ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה כל חבל הארנב לכל-הבשן ההוא יקרא ארץ רפאים:

כ"י • ההוא יקרא ארץ רפאים • היא אותה שנתתי לאברהם.

יז יאיר בר מנשה נסיב ית כל בית פלך טרכונא עד תחום גשורא ופסקירוס וקרא יתהון על שמה ית מתנן פפגני יאיר עד יומא הדין :

(יז) יאיר בן-מנשה לקח את-כל-חבל ארנב עד-גבול הגשורי והמעכתי ויקרא אתם על-שמו את-הבשן חות יאיר עד היום הזה:

♦ שבת קודש ו' מנחם-אב ♦

טו ולמכיר יקבית ית גלעד :

(טו) ולמכיר נתתי את-הגלעד:

טז וּלְשִׁבְטָא דְרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְגַד יְהִיבִית מִן גִּלְעָד וְעַד נַחֲלָא דְאֲרֵן גֹּו נַחֲלָא וְתַחֲסוּם וְעַד יַבְקָא דְנַחֲלָא תַחֲסוּם בְּנֵי עַמּוּן :

(טז) וְלְרְאוּבֵנִי וְלְגַדִּי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחֲלֵא אֲרֵן תּוֹךְ הַנַּחֲלֵא וְגַבֵּל וְעַד יַבֶּק הַנַּחֲלֵא גְבוּל בְּנֵי עַמּוּן:

כ"ט - תוך הנחל וגבול • כל הנחל, ועד מעבר לשפתו. כלומר, עד ועד בכלל ויותר מכאן.

יז וּמִיִּשְׂרָאֵל וַיִּרְדְּנָא וְתַחֲסוּמָהּ מִגְּנוֹסֵר וְעַד זִמְאָה דְמִיִּשְׂרָאֵל זִמְאָה דְמִלְחָמָה תַּחֲסוּת מִשְׁפָּךְ מִרְמָתָא מְדִינְתָא :

(יז) וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וְגַבֵּל מִכְנָזֵת וְעַד יַם הָעֲרָבָה יַם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֶׁרֶת הַפְּסָגָה מִזְרַחָה:

הַיַּרְדֵּן פְּנִימָה. וְעוֹד מֵעֵבֶר לַשִּׁפְתוֹ, עַד כְּנָזֵת, וְזֶהוּ שְׁנַאֲמַר: "וְהַיַּרְדֵּן וְגַבֵּל", הַיַּרְדֵּן וּמֵעֵבֶר לוֹ.

מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי הִיָּה, וְנַחֲלַת בְּנֵי גַד מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמְּזֻרְחִי, וְנִפְלַ בְּגוֹרְלָם רַחֵב

יח וּפְקֻדֵי יַחֲכוּן בְּעִדְנָא הִיאָה לְמִימְרֵי יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְהִי לְכוֹן יְת אֲרַעָא הָדָא לְמִירְתָּהּ מְזֻרְזִין תַּעֲבִירוּן קְדָם אַחֲרִיכוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מְזֻרְזֵי חֵילָא :

(יח) וְאַצּוּ אֶתְכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חִלּוּצִים תַּעֲבִרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חֵיל:

לְמַלְחָמָה, לְפִי שְׁהִיו גְּבוּרִים, וְאוֹיְבִים נּוֹפְלִים לְפָנֵיהֶם, שְׁנַאֲמַר (דברים א): "וְיִטְרַף זְרוּעַ אַף קָדְקֵד".

כ"ט - וְאַצּוּ אֶתְכֶם • לְבְנֵי רְאוּבֵן וְגַד הִיָּה מְדַבֵּר. לְפָנֵי אַחֵיכֶם • הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ דברים תשד"מ - התוועדות תשד"מ ד עמ' 2321)

עַל מְנִיעָה גְּשָׁמִית, שְׁקֻשָּׁה לוֹ לִוְתַר עַל עֲנִינֵי הַגְּשָׁמִיִּים כְּדֵי לְעַסֵּק בְּכַבוֹשׁ זֶה. וְהָיו חוֹתְכִים הָרֵאשׁ עִם הַזְרוּעַ בְּמִפְּקָה אַחַת (רש"י ברכה לג, ט), כְּלוֹמַר: אֵין זְמַן לְעַסֵּק עִם הַזְרוּעַ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְעִם הָרֵאשׁ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, בְּסִדֵּר מְסֻדָּר. וְכִיְדוּעָה, שְׁבַזְמַן הַזֶּה אֵין סִדֵּר בְּעַבּוּדַת הַבְּרוּרִים, אֱלָא צְרִיף לְהִיּוֹת 'חֲטָף וְאֶכֶל חֲטָף וּשְׂתִי'.

חִלּוּצִים תַּעֲבִרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם (ג, יח) שְׁהִיו גְּבוּרִים . . . שְׁנַאֲמַר וְיִטְרַף זְרוּעַ אַף קָדְקֵד (רש"י) כָּל יְהוּדֵי חֲיִיב לְעַסֵּק בְּכִיבוֹשׁ הָאָרֶץ' - עָלָיו לְכַבֵּשׁ אֶת 'חֲלָקוֹ בְּעוֹלָם' וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ 'אָרֶץ יִשְׂרָאֵל'. וְקִיּוּמִים שְׁנֵי סוּגֵי מְנִיעוֹת שֵׁשׁ לְהַתְגַּבֵּר עָלֵיהֶם: קָדְקֵד רּוֹמְזוֹ עַל מְנִיעָה שְׁכֻלִית, שְׁנַדְמָה לוֹ לְאֲדָם שְׁאֵין בְּכֹחוֹ לְחַלֵּם מַלְחָמָה זוֹ. וְזוּרְעַ וּרְמִזוֹ

יט לְחֹדֵד נְשִׁיכוּן וְטַפְלִכוּן וּבְעִירְכוּן יִדְעָנָא אֲרִי כְּעִיר סָגִי לְכוֹן יַתְבוּן בְּקִרְוֵיכוּן דִּי יְהִיבִית לְכוֹן :

(יט) רַק נְשִׁיכֶם וּמַפְכֶם וּמִקְנֵכֶם יִדְעֵתִי כִּי־מִקְנֵה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטר שיחות כרך ט עמוד 14 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הַסְבָּה לְטַעֲנַת בְּנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן

כְּמָה טַעֲמִים, אַף בְּמִן מְצִינּוֹ (יזמא עה, א) "הַמֶּן . . . מוֹצֵאִין בּוֹ כְּמָה טַעֲמִים" וְיִתִּירָה מִזֵּו אֵינָא שְׁם "הַמֶּן מִתְהַפֵּךְ לְכְמָה טַעֲמִים", שְׁהִיו בּוֹ טַעֲמִים הַפְּסִיִּים, כִּי הַמֶּן הִיָּה "לְחֵם מִן הַשְּׂמִיִּים" (בשלה טז, ט) - לְחֵם רוֹחֵנִי, וְלִכֵּן לֹא הָיוּ בּוֹ הַגְּבֻלוֹת גְּשָׁמִיּוֹת. וּמִכִּיּוֹן שְׁהִיו מְרַגְלִים בְּ"לְחֵם רוֹחֵנִי", זֶה גֵרַם לָהֶם שְׁלֹא יִרְצוּ לְהִכְנֵס לְאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי שֵׁם יִצְטָרְכוּ לְעַסֵּק בְּעֲנִינֵים גְּשָׁמִיִּים וְ"אֲרַצִּיִּים", כְּמוֹ לְחַרֵּשׁ וְלִזְרַע וְכִיּוּצָא בְּזֶה. וְרָצוּ לְהַשָּׂאָר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלְהִיּוֹת רוּעֵי צֹאן, כִּי אֵין בְּעַבּוּדָה זוֹ טְרִדָה דוֹמָה, וְיִכּוֹלִים לְהִיּוֹת תְּמִיד דְּבוֹקִים בְּהַקְבֵּ"ה.

יִדְעֵתִי כִּי־מִקְנֵה רַב לָכֶם (ג, יט) בְּתַפְאָרַת יְהוֹנָתָן (מטות לב, א) מִקְשָׁה: "יֵשׁ לָתֵת טַעַם לְמָה יִדְוִקָא לְשִׁנֵּי שְׂבָטִים הִלְלוּ הִיָּה מִקְנֵה רַב"? וּמִתְרַץ ד' שְׁנֵי הַשְּׂבָטִים הִלְלוּ חֲבָבוֹ אֶת הַמֶּן, וְלִכֵּן מִקְנֵה רַב הִיָּה לָהֶם מֵאֲשֶׁר הִבִּיאוּ מִמְצֻרֵם. מִה־שְּׂאִירֵי שְׂאֵר הַשְּׂבָטִים דְּשִׁחְטוּ בְּהַמּוֹת, וְלֹא חֲבָבוֹ אֶת הַמֶּן לְאֶכְלוֹ בְּכָל פַּעַם". וְיֵשׁ לְבֹאֵר דְּהָא דְחַבְתָּ הַמֶּן גְּרָמָה לְזֶה שְׁלֹא רָצוּ לְכַנֵּס לְאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הִיָּתֵה רַק מִצַּד זֶה שְׁעַל־יְדִיזָה הִיָּה לָהֶם מִקְנֵה רַב, אֱלָא הִיָּה בְּזֶה גַם עֲנִין עֲמֹק יוֹתֵר. דְּהַנָּה כָּל מֵאֶכֶל גְּשָׁמִי, יֵשׁ לוֹ רַק טַעַם אֶחָד וְלִכְלֵל הִיּוֹתֵר

כ עד די יגים יי לאחיכון פותכון ורתון אף
אנון ית ארעא דיי אלהכון יהב לכון
בעברא דירדנא ותתובון גבר לירתמה די
יהבית לכון:

(כ) עַד אֲשֶׁר־יִנִּיחַ יְהוָה | לְאַחֵיכֶם פְּכֶם וּרְשׁוֹ
גַמְיָהֶם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לָכֶם:

כא ונת יהושוע פקדית בעדנא הדיא למימר
עיניך חזאה ית כל די עבד יי אלהכון
לתרין מלכנא האלין פן יעבד יי לכל
מלכותא די את עבר לתמן:

(כא) וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ
הֲרֹאת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשְׁנֵי
הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה פֶּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמְּמַלְכֹת
אֲשֶׁר אֶתָּה עֹבֵר שָׁמָּה:

כב לא תדחלון מנהון ארי יי אלהכון
מימרה יגים לכון: ס ס ס

(כב) לֹא תִירְאוּם בִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנְּלַחֵם
לָכֶם:

ק"ה פסוקים. מלכ"ה סימן. חסלת פרשת דברים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלג - רלו

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' א

מקור נוסף: רב אחא בריה דרב איקא אמר, מהבא, אגר בקנין בן
משביל' (שם י ה) - הבן המשכיל אוגר מוזנו בימי הקיץ.
הגמרא מביאה דברי מוסר הנוגעים לדיינים: אמ"ת ממו"ן ירא"ה
סימן. אגר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל דיון שדון דין
אמת לאמיתו משרה שכנינה בישראל שנאמר (תהלים פב א) 'אלהים נצב
בעדות אל, בקרב אלהים ישפט' - כלומר, הטעם שהקדוש ברוך
הוא משרה את שכנינו על ישראל והמכונים 'עדת אל' היא
משום שהם שופטים על פי המשפטים שאלהים קבע, וכל דיון
שאינו דין אמת לאמיתו, גורם לשכנינה שתסתלק מישראל,
שנאמר על בית דין שאינו דין אמת, (שם יב ו) 'משד עניים מאנקת
אכיונים עתה אקום יאמר ה' וגו' - משום שהנכם שודדים את
העניים, ומצערם את האכיונים, אסתלק עכשיו מבית הדין, כך
אומר ה'.
ואמר רבי שמואל בר (נחמן) אמר רבי יונתן, כל דיון שנוטל מזה -
מאחר מבעלי הדין, ונותן לזה - לבעל דין השני שלא בדין, תקדוש
ברוך הוא נוטל מןנו את נפשו, שנאמר (משלי כב כב) 'אל תגזל דל
כי יל הוא ואל תדבא עני בשער' - אל תגזול את העני, במחשבה
שעני הוא, ואין בכחו לעמוד כנגדך, ואל תדבאו (מלשון השפלה)
את העניים בשערי בית הדין, 'כי ה' ריב ריבם וקבע את קבעיהם
נפש' - כי אף שאין בכחו לריב את ריבו, ה' ריב עבורו, ויטול מן
הגוזלים אותם, את נפשם.
ואמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן, לעולם יראה דיון עצמו,
כאילו ריב מופתח לו בין ירבותיו לדוקרו בה אם יטעה, וגינהם
שתוקח לו מתקתיו לבלועו, אם יטעה בדין, ודבר זה נלמד ממה

ששים אמה אינה מספיקה לנו. אמר רב הונא, קראי כתיבי -
אימרה זו כתובה כבר בפסוקים, שכן מעיקרא כתיבי - בתחילת
השראת השכינה בישראל, נאמר, (שמות כה כב) 'ונועדתי לך שם,
ודברתי אתך מעל הכפורת' ששם תשרה השכינה, ומשם ידבר
הקדוש ברוך הוא עם משה, ותניא ארון גובהו תשעה ופפורת טפה,
הרי כאן סך הכל גובה עשרה טפחים מן הקרקע, באורך שתי אמות
וחצי, ורוחב אמה וחצי, הרי שהקדוש ברוך הוא משרה שכנינו
במקום מועט זה, (ובתיב) [ולכסוף כתיבי] - ולאחר שחטאו ישראל,
על אף שנאמר (מלכים א' ו ב) 'והבית אשר בנה המלך שלמה לה',
ששים אמה ארבו, ועשרים רחבו, ושלשים אמה קומתו, ולכסוף
כתיבי - בכל זאת נאמר (ישעיה סו א) 'בה אמר ה', השמים כסאי
והארץ הרים רגלי, איזה בית אשר תבנו לי וגו', שכאשר חטאו אמר
להם הקדוש ברוך הוא איזה בית יכולים אתם לבנות לי שתהיה
שכניתי מצומצמת בתוכו, על אף שהיה גדול ששים אמה, ועל אף
שבתחילה היה די בגובה עשרה טפחים ובמקום מועט.
הגמרא חוזרת לבאר את מאמרו של רבי חנין (לעיל ה) שהפסוק 'לא
תגורו מפני איש' מלמד 'שלא תכניס דבריך מפני איש', ואין
לתלמיד הרואה שרבו טועה בדין להימנע מלומר את דעתו.
מבררת הגמרא: מאי משמע דהאי 'לא תגורו' לישנא דבגושי הוא -
מנין המשמעות 'שלא תגורו' הוא מלשון 'הכנסה'. משיבה הגמרא:
אמר רב נחמן, אמר קרא - נאמר בפסוק (דברים כח לט) 'ויין לא תשתה
ולא תאגר', שפירושו לא תכניסנו לביתך. מקור נוסף: רב אחא בר
יעקב אמר, מהבא, 'תבין בקנין לחמה, אגרה בקציר מאכלה' (משלי
ו ה) - שהנמלה מכינה בקיץ אוכל לימות החורף, על ידי שכונסת
דברי מאכל בשעת הקציר, ומכאן שאגרה' הוא לשון הכנסה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת דברים

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - ג' מנחם-אב מפרק יח עד סוף פרק כב</p>	<p>יום ראשון - כ"ט תמוז מפרק קמ עד סוף פרק קנ</p>
<p>יום חמישי - ד' מנחם-אב מפרק כג עד סוף פרק כח</p>	<p>יום שני - א' מנחם-אב פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט</p>
<p>יום שישי - ה' מנחם-אב מפרק כט עד סוף פרק לד</p>	<p>יום שלישי - ב' מנחם-אב מפרק י עד סוף פרק יז</p>
<p>שבת קודש - ו' מנחם-אב פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ט תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ק, ומה שמשבחים ומברכים... עד עמ' 200, היא מיד.

45 יום ויום ג' פעמים מברכים: "ברוך אתה ה' חנון המרבה
46 לסלח"; - על המחילה שהקב"ה מוחל או, וכמאמר רבותינו
47 זכרונם לברכה: תפלה כנגד תמיד תפלה, ותמיד של
48 שחר היה מכפר על עברות הלילה, ותמיד של בין הערבים
49 - היה מכפר על -

50 עבירות, של יום, וכן
51 מדי יום ביום לעולם; -
52 היתה המחילה שמחל
53 הקב"ה על העבירות על-
54 ידי קרבן התמיד (ועתה
55 עליידי תפלה ותשובה).
56 אך, במה מתבטא ההבדל
57 בין המחילה שבכל יום,
58 למחילה של יום כיפור,
59 שאנו אומרים "מעביר
60 אשמותינו בכל שנה
61 ושנה" - המוסב על יום
62 כיפור? - אלא שיום
63 הכפורים מכפר על
64 עברות המורות,
65 ותמיד, שהוא קרבן
66 עולה, מכפר על מצות
67 עשה בלבד, וכן - גם,
68 התפלה בזמן הזה -
69 כשאין אפשרות להקריב
70 קרבנות, עם התשובה, -
71 שבשעת התפלה, תפלה
72 היא הרי במקום קרבנות
73 התמיד - היא גם כן
74 מכפרת רק על מצות
75 עשה בלבד, כנזכר לעיל.
76 - שבשעת התפלה

77 מברכים "חנון המרבה לסלוח" - על המחילה שמוחל או הקב"ה.
78 ואין זה - ענין של "אחטא ואשוב", - שחכמינו ז"ל אומרים¹¹
79 על האומר כך: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה", שלבאורה
80 קשה: אם שלש פעמים ביום אומרים "חנון המרבה לסלוח" מפני
81 שעושים אז תשובה, ובינתיים ישנו שוב ענין החטאים, הרי
82 שהוא עוסק תמיד בחטא ובתשובה על החטא? כי - "אחטא
83 ואשוב", היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לבבש יצרו,
84 אלא שסומך בלבו על התשובה, - שיעשה לאחר מכן,
85 ובגלל זה אין הוא כובש את יצרו הרע וחוטא, ולכן הואיל
86 והתשובה גורמת לו לחטא - שהרי הוא סומך על התשובה,
87 ולכן הוא חוטא, "אין מספיקין וכו'". - בידו לעשות תשובה,
88 ואף גם זאת - בשעה שהוא סומך על תשובתו המאוחרת, וזה

1 ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלח" -
2 כל השבחים שמשבחים בהם את הקב"ה ב"שמונה עשרה" הם
3 הרי דברים שרק הקב"ה עושה אותם ולא האדם, ואם משבחים
4 את הקב"ה שהוא מרבה לסלוח הרי הכוונה היא גם שרק הוא
5 עושה כך; וכיוון שאנו
6 אומרים, שגם מדתו של
7 אדם היא כך, שעליו
8 למחול כשמבקשים ממנו
9 מחילה, איזה שבח יש
10 בכך להקב"ה? - אלא,
11 השבח להקב"ה מתבטא
12 בכך שהוא "המרבה" -
13 לסלוח, דוקא, - דוקא,
14 וכמו שכתוב בעזרא:
15 "רוב לסלח", דהינו
16 שפמדת בשרודם, אם
17 אחטא איש לאיש ובקש
18 ממנו מחילה ומחל לו
19 ואחר כך חזר לסורו -
20 וחטא שוב כנגדו, קשה
21 מאד שימחל לו שנית,
22 ומכל-שכן בשלישית
23 ורביעית, - אם מחל לו
24 והוא שוב חטא נגדו,
25 בודאי שקשה הדבר מאד
26 למחול לו שוב בפעם
27 השלישית
28 הרביעית. אבל במדת
29 הקדושה-ברוך-הוא אין
30 הפרש בין פעם אחת
31 לאיף פעמים, כי
32 המחילה - שמוחל

אגרת התשובה

ומה שמשבחים ומברכים

את ה' חנון המרבה לסלוח המרבה דייקא וכמ"ש
בעזרא ורב לסלוח. דהיינו שבמדת ב"ו אם יחטא איש
לאיש וביקש ממנו מחילה ומוחל לו ואח"כ חזר לסורו
קשה מאד שימחול לו שנית ומכ"ש בשלישית ורביעית.
אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאיף
פעמים כי המחילה היא ממדת הרחמים ומדותיו
הקדושות אינן בכחי' גבול ותכלית אלא בכחי' א"ס
כמ"ש כי לא כלו רחמיו. ולגבי כחי' א"ס אין הפרש
כלל בין מספר קטן לגדול דכולא קמו' כלא ממש
חשיב ומשוה קטן וגדול וכו'. ולכן מעביר אשמותינו
בכל שנה ושנה וכל החטאי' שמתוודים בעל חטא מדי
שנה אף שחזר ועבר עליהם חוזר ומתודה עליהם
ביוה"כ בשנה הבאה וכן לעולם. ובכל שנה ושנה
לאו דוקא אלא כמו כן בכל יום ויום ג"פ מברכי' בא"י
חנון המרבה לסלוח וכמארו"ל תפלה כנגד תמיד
תפלה, ותמיד של שחר ה' מכפר על עבירות הלילה
ותמיד של בין הערביים על של יום וכן מדי יום ביום
לעולם. אלא שיוה"כ מכפר על עבירות המורות.
והתמיד שהוא קרבן עולה מכפר על מ"ע בלבד. וכן
התפלה בזמן הזה עם התשובה כנ"ל. ואין זה אחטא
ואשוב. כי היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש
יצרו אלא שסומך בלבו על התשובה ולכן הואיל
והתשובה גורמת לו לחטוא אין מספיקין וכו'. ואף

33 הקב"ה, היא ממתת הרחמים, - של הקב"ה, ומדותיו
34 הקדושות - של הקב"ה, אינן בבחינת גבול ותכלית, אלא
35 בבחינת אין-סוף, - בלי גבול ותכלית, כמו שכתוב: "כי לא
36 כלו רחמיו", - שמדת הרחמים של הקב"ה היא בלי סוף. ולגבי
37 בחינת אין-סוף אין הפרש כלל בין מספר קטן לגדול,
38 דכלא קמיה פלא ממש חשיב, - כי לפניו הכל נחשב לכלום,
39 ומשוה קטן וגדול וכו'. - הרי שאין הבדל כלל אם הוא
40 מוחל בפעם הראשונה או הרבה פעמים, ולכן "מעביר
41 אשמותינו בכל שנה ושנה", וכל החטאים שמתוודים -
42 עליהם, ב"על חטא" מדי שנה, אף שחזר ועבר עליהם -
43 חוזר ומתודה עליהם ביום הכפורים בשנה הבאה, וכן
44 לעולם. ו"בכל שנה ושנה" לאו דוקא, אלא כמו כן בכל

- 1 גורם לו לחטוא, הרי, "אין מספיקין" דיקא, - חכמינו ז"ל
 2 משתמשים בלשון "אין מספיקין" דוקא, שלא עוזרים לו בכך,
 3 על-ידי מתן אפשרות
 4 לעשות תשובה, אַבְל אַם
 5 דַחַק וְנִתְחַזַּק וְנִתְנַבֵּר עַל
 6 יִצְרוּ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה -
 7 מְקַבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ. - כל
 8 האמור הוא בשעה שישנו
 9 הענין של "אחטא
 10 ואשוב", כי בשעת החטא
 11 הוא סומך על התשובה,
 12 אַבְל אֲנִי שֶׁמְבַקְּשִׁים
 13 בְּכָל יוֹם: "סֵלַח לְנוּ" -
 14 אֲנִי מְקַדְּמִין לְבִקְשׁ:
 15 "וְהִחְזִירֵנוּ בְּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ", - שהתשובה תהיה
 16 שלמה, דְּהֵינּוּ שְׁלֵמָה נֶשׁוּב עוֹד לְכַסְּלָהּ, - שלא נחטא עוד,
 17 וְיְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁלֵמָה
 18 סומך על התשובה, באופן
 19 שתגרום לו לחטוא - ולכן
 20 מְסַפִּיקִין וּמְסַפִּיקוֹ, -
 21 מעניקים ומעניקים לו
 22 ההודמנות לחזור
 23 בתשובה, כְּמֵאמֶר
 24 רַבּוֹתֵינוּ וְכַרְזָנִם
 25 לְבִרְכָתָהּ: "הֵבֵא לְפָנֶיךָ
 26 מְסִיעֵין אוֹתוֹ" - "הֵבֵא"
 27 דִּיקָא, - דוקא, לשונם
 28 של חכמינו ז"ל "הבא
 29 לטהר" מדוייק הוא,
 30 והכוונה היא מִיָּד שְׂבָא -
 31 לעשות תשובה - עוזרים לו מיד, וְאִי לְאוֹתָהּ, גַּם הַפְּלִיחָה
 32 וְהַמְחִילָה הִיא מִיָּד.

יום שני א' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 200, ומ"ש וחמאתי... עד עמ' קא, פשעיו.

- 33 וְמָה שְׂבִתְבוֹנָה: "וְחַטָּאתֵי נַגְדֵי תְּמִיד" - אִין הַמְּכוּן לְהִיּוֹת
 34 תְּמִיד עֵצֶב נְבוּזָה חֲסִי וְשִׁלּוּם, - להיות שרוי בעצבות תמידית
 35 מפאת חטאיו, דְּהָא בְּתִיב בְּתִרְיָהּ: " - שהרי כתוב לאחר מכן:
 36 "תְּשִׁמְעֵנִי שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה וְגו' וְרוּחַ נְדִיבָה תְּסַמְכֵנִי וְגו'":¹⁵
 37 וּמְשׁוּם שְׁצַרְיָךְ לְהִיּוֹת
 38 כֹּל יָמָיו בְּתְשׁוּבָה
 39 עֲלֵאָה, שְׁהִיא - התנועה
 40 של "תשובה עילאה" היא
 41 בְּשִׂמְחָה רַבָּה כְּנִזְכָּר
 42 לְעֵיל - הרי מה שחכמינו
 43 ז"ל אומרים¹⁶ שעל אדם
 44 להיות "כל ימיו בתשובה",
 45 הכוונה היא "לתשובה
 46 עילאה" הנעשית בשמחה
 47 גדולה, שלכן מבקשים
 48 "תְּשִׁמְעֵנִי שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה",
 49 להיות שרוי בשמחה
 50 מתשובה זו, אֵלֵא -
 51 הכוונה במה שכתוב
 52 "חטאתי נגדי תמיד" היא,
 53 "נַגְדֵי" דִּיקָא, - ממולי דוקא, כְּמוֹ: "וְיֵאָתֶה הַתְּנִיצָב מִנְּגֵד"¹⁷,
 54 "מִנְּגֵד סְכִיב לְאֵהֵל מוֹעֵד יָחַד"¹⁸, וּפְרַשׁ רַש"י - "מְרַחֵק".
 55 כך, שהכוונה היא, שמרחוק, במחשבתו, יזכור תמיד על חטאו.
 56 וְהַמְּכוּן, - והכוונה בכך היא רק לְבִלְתִּי רוּם לְכַבֵּוּ, וְלְהִיּוֹת
 57 שְׁפֵל רוּחַ כְּפָנֵי כָּל הָאָדָם, כְּשִׁיחִיה לְזַכְּרוֹן בֵּין עֵינָיו שְׁחָטָא

1 בעולמות העליונים, וכן הוא בכל המצות מעשיות, -
 2 שעושים למטה בעולם זה בדברים גשמיים, ציצית בצמר גשמי,
 3 תפילין בקלף גשמי, וכדומה, יש לפעולות גשמיות אלו בעולם
 4 הזה השפעה חזקה בעולמות העליונים, כנודע מהאר"י ז"ל.
 5 וזהו שאמר רבותינו
 6 זכרונם לברכה על
 7 פסוק: "והתקדשתם" 1 בכל המצות מעשיות כנודע מהאר"י ז"ל. וז"ש רז"ל
 8 והייתם קדושים" - אך 2 ע"פ והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו
 9 מקדש עצמו מעט (כ"ק) 3 מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה וכו'
 10 אדמור"ר שליט"א: כמות) 4 (וכמ"ש לעיל בענין אשר קדשנו במצותיו וכו' בחי'
 11 מלמטה, (כ"ק אדמור"ר 5 סוכ"ע וכו') וככה ממש הוא בענין שחר ועונש
 12 שליט"א: איכות) 6 (מקדשין 7 כמארז"ל שחר מצוה מצוה וכו' וכמ"ש במ"א. ודעת
 13 אותו הרבה מלמעלה 7 לנבון נקל ומשכיל על דבר ימצא טוב:
 14 וכו' - פעולתו הפעוטה
 15 של האדם למטה בקידוש
 16 עצמו - גורמת קדושה רבה ביותר עליו מלמעלה, (וכמו
 17 שנתבאר לעיל - בפרק י' ב"אגרת התשובה" ובפרק מ"ו בחלק
 18 הראשון, בענין "אשר קדשנו במצותיו" וכו', - ש"קדשנו"
 19 מלשון "קדש" היינו פחינת "סוכב כל עלמין, וכו'). -
 20 שלמעלה מעולמות, ואין באפשרותה להתלבש בהם בפנימיות,

אגרת התשובה

יום רביעי ג' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קב, א פותחין בברכה... עד עמ' 204, שבנפש.

41 אגרת הקודש:
 42 א. בהסכמתם לספר ה"תניא", מציינים הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל
 43 נ"ע (נדפסה ב"מבוא ל"תניא"), שכל סימני "אגרת הקודש" (כולל גם
 44 ה"קונטרס אחרון" הבא אחרי "אגרת הקודש" ואגרות הקודש שלאחריו).
 45 נכתבו בכתב-יד קדשו ובלשונו הקדוש של רבנו הזקן, השם "אגרת
 46 הקודש" ניתן, מפני שרוב הסימנים שבחלק זה, הם אגרות שנשלחו על
 47 ידי רבנו הזקן (אל חסידים) "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה
 48 אשר יעשון", ובגלל זה מצאו הרבנים, בני הגאון המחבר, לנכון לצרף
 49 אגרות קודש אלו לספר ה"תניא".
 50 בתחילת האגרת הראשונה, מדובר אודות המנהג שנתקן באותם הימים
 51 בין חסידים (מנהג שנהוג עד לימינו אנו), שבכל עיר או "מנין" של
 52 חסידים, מחלקים את הש"ס (וכפי שמובא בסוף "קונטרס אחרון" - שם
 53 דן רבנו הזקן שוב בענין זה - שבאם אין ב"מנין" אחד מספיק אנשים לכך,
 54 מצרפים אליהם אנשים מ"מנין" אחר). על מנת ללמוד אותו במשך
 55 השנה, ונהוג שאת הסיום והחלוקה מחדש לקראת השנה הבאה -
 56 עורכים ב"ט בכסלו או בכ"ד בטבת.
 57 והרבי שליט"א דיבר כבר פעמים רבות (בשעת סיום הש"ס), שכשם
 58 שבמלאכה הנעשית בשבת על ידי שני אנשים, הרי אם אין אותה
 59 מלאכה יכולה להיעשות על ידי אחד מהם, נקרא הדבר שכל אחד מהם
 60 עשה את כל המלאכה² - כך הדבר גם לגבי ענין זה, שכיוון שלימוד
 61 וסיום הש"ס נעשים על ידי כל אלה המשתתפים בחלוקה (ומן הנמנע

שכל אחד ללמוד את כל הש"ס בשנה אחת), הרי זה כאילו כל אחד למד
 והשלים את כל הש"ס.
 באגרת זו מסביר רבנו הזקן, שלימוד ההלכות שבתורה שבעל-פה, מוסיף
 עליו (התעלות) בנפשו של יהודי גם בעבודתו הפנימית בהשגה
 ובהתבוננות בגדלות ה', ובהתעוררות של אהבת ה' ויראת ה' שלו, וזה
 אור את הנשמה בגבורה ומייצב גם את ראשו ולבו של יהודי, שכלו
 ומדותיו.
 אודות אגרת זו, סיפר הרבי הרי"צ נ"ע באחת משיחותיו (ב' בניסן
 תש"ח):
 בשנת תרמ"ח, בהתועדות שמחת בית השואבה, אמר הוד כ"ק אדמור"ר
 הרה"ק, שאת אגרת הקודש "פותחין בברכה" כתב רבנו הזקן בשלשה
 חלקים בשנים שונות. בפעם הראשונה - כשהוד כ"ק רבנו הזקן החליט
 ללכת למזריטש, אז נתן למחונכיו פתק-התעוררות "פותחין בברכה" עד
 "הן בחינת הזרועות והגוף שבנפש". בפעם השנייה - כשהוד כ"ק רבנו
 הזקן שב ממזריטש, ורבו הוד כ"ק המגיד ממזריטש, בפקודת מורנו
 הבעל-ש"ט טוב ובברכת מורו הקדוש ח"י³, גילה מי הוא - הוד כ"ק רבנו
 הזקן - מטרת ירידת נשמתו הקדושה והאחריות הגדולה וסכנת נפשות
 רוחניות הקשורות בכך - כתב הוד כ"ק רבנו הזקן את חלקה השני של
 אגרת הקודש מ"אך מי הוא הנותן" עד "עד מיצוי הנפש".
 הוד כ"ק רבנו הזקן מספר לבנו, הוד כ"ק אדמור"ר האמצעי, ולנכדו, הוד
 כ"ק אאזמור"ר הרה"ק "צמח צדק" את חוויותיו הפנימיות בשנים

1. יומא לט, א. 8. קדושים כ, ז. 9. אבות פ"ד מ"ב. 1. הרבי שליט"א מעיר, שלכאורה היה צריך להיות שם חלק זה "אגרות קודש", לשון רבים - "ואולי הוא אגב דהשם "אגרת התשובה". וצ"ע. 2. שבת צג, א. ראה לקוטי שיחות ח"י ע' 267. 3. ספר המאמרים ה'תשי"ח ע' 170. 4. אחי השילוני.

40 (חסד), ואילו תורה שבעל-פה היא ב"בינה"¹⁴, וספירת הבינה
 41 ("אני בינה לי גבורה"¹⁵) היא בקו השמאל (גבורה¹⁶), וכדי
 42 להודיע ענין הגבורה שמעניקה תורה שבעל-פה לנשמתו של
 43 יהודי - פֶּרֶשׁ - פִּירַט והסביר, שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלְיוֹ-הַשְּׁלֹמֹם:¹⁷
 44 "הִנְהָרָה בְּעוֹ מִתְּנִיָּה כו'"
 45 - "אשת חיל", כנסת

46 ישראל ונשמות ישראל,
 47 חוגרת את מתניה ב"עוז"
 48 של תורה, ("עוז" היינו
 49 תורה¹⁸, "אין עוז אלא
 50 תורה"¹⁹), שהתורה
 51 מחזקת מתניה של נשמה,
 52 כשם שגבור מחזק את
 53 עצמו על ידי שחוגר עצמו
 54 בחגורה. מה הוא, איפוא,
 55 ענין ה"מתניים" ביחס
 56 לנשמה, שהתורה חוגרת
 57 ומחזקת אותם? -
 58 "מְתַנִּים", הֵם דְּבָר
 59 הַמְעַמֵּד כָּל הַגּוֹף עִם
 60 הָרֹאשׁ הַנִּצָּב וְעוֹמֵד
 61 עֲלֵיהֶם, וְהֵם הַמּוֹלִיכִים
 62 וּמְבִיאִים אוֹתוֹ - את הגוף והראש, לְמַחֲזוֹ חֲפָצוֹ. וְכֵמוֹ שֶׁהוּא
 63 בְּנִשְׁמֵי הַגּוֹף, - שֶׁה"מתניים" מעמידים ומייצבים את כל
 64 הגוף ומביאים אותו למקום שהוא רוצה להיות שם, כִּף הוּא -
 65 גַּם, בְּבַחֲבִינַת רִוְחָנִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, - שעל ה"מתניים" של
 66 הנשמה, עומד כל הגוף של הנשמה יחד עם הראש של הנשמה,
 67 ודבר זה מביא את הנשמה לתכליתה הנכספת. מה הם, איפוא,
 68 ה"מתניים" של הנשמה? הרי זה - הַאֲמוּנָה הָאֱמִתִּית בְּה' אֱחָד
 69 - שהוא, אִינְסוֹף - בלי קץ, בְּרוּךְ-הוּא, דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל
 70 עֲלְמִין - שהוא ממלא כל העולמות בחיות פנימית המצומצמת
 71 ומותאמת לכל נברא במיוחד, וְסוֹבֵב כָּל עֲלְמִין, - והוא סובב
 72 ומקיף כל העולמות ומחיה אותם בחיות שהיא למעלה מעלה
 73 מהם, ואשר לכן אין חיות זו יכולה להתקבל בהם בפנימיות,
 74 אלא היא מקיפה עליהם, וְלִית אֲתֵר שְׁנוֹ מְנִיָּה, - אין מקום
 75 (ומדריגה) שיהיה פנוי ממנו, שלא יהיה מצוי שם, לְמַעַלָּה עַד
 76 אִין קִין - אינ-סוף וקץ לבחינת ההתעלות שלו והיותו נעלה
 77 מהעולם, ומהיותו "מופשט" מהעולם, וְלִמְטָה עַד אִין תְּכֵלִית,
 78 - שאין-סוף וקץ לכוח ירידתו מטה מטה ולהתלבשותו בעולם

1 הראשונות מאז הודיע ומסר לו מורו הרב המגיד השליחות של מורו רבנו
 2 הבעל-שם-טוב. האמונה הפשוטה, אומר הוד כ"ק רבנו הזקן, שהיתה
 3 לנו, תלמידי הרב המגיד, בכ"ק הרב המגיד, יחד עם ההתמסרות של
 4 מסירות נפש אליו, העניקה לי תוקף עזו, לבצע את כל ציווייו של רבנו
 5 המגיד בדיוק גמור ובמסירות
 6 נפש פנימית ועצמותית. 1
 7 כעבור כמה שנים, 2
 8 כשהאברכים, תלמידי, 3
 9 התיישבו בעיירות ובישובים 4
 10 שונים, הרי לרגלי המעמסה 5
 11 שהטיל עלי כ"ק רבנו המגיד, 6
 12 וכדי לבצע, בעזרת השם 7
 13 יתברך, את הכוונה הפנימית 8
 14 של ירידת נשמתו לעולם זה - 9
 15 הוספתי באגרת "פותחין 10
 16 בברכה" את הקטע "ועתה 11
 17 הפעם כו' נא ונא. אך 12
 18 בשבתות כו' ובגן דא כו' ואין 13
 19 טוב אלא תורה וכו'". 14
 20 פוֹתְחִין בְּבִרְכָּה, לְבָרֵךְ 15
 21 וְלַהּוֹדוֹת לַה' כִּי טוֹב.⁵ 16
 22 שְׂמוּעָה טוֹבָה שְׂמָעָה

23 וְתַחֲי נַפְשִׁי, - שמעתי שמועה טובה שהחיייתה את נפשי, אִין
 24 טוֹב אֶלָּא תוֹרָה, - כשאומרים "טוב" הכוונה היא לתורה,
 25 כמאמר המשנה במסכת אבות⁶, ועל איזה טוב של תורה אנו
 26 מדברים כאן? - "תוֹרַת ה' תְּמִימָה"⁷ - שעל תורת ה' כפי
 27 שהיא "תמימה" הרי כתוב שהיא "משיבת נפש", היא מחיה
 28 ומרעננת את הנפש, זו הַשְּׁלֵמַת כָּל הַשְּׂמִים בְּלוֹיָם⁸ - סיום כל
 29 הש"ס כולו¹⁰, בְּרַב עֲדוּת וּמְנִינִים מְאֹנֵשׁ, - חסידים, הוֹרְאָה
 30 עַל הָעֵבֶר - תודה על שעשו זאת בעבר, וּבִקְשָׁה עַל הָעֵתִיד,
 31 - ובקשה לעשות זאת גם בעתיד, בְּה' יִתֵּן - ה', וְכֵה יוֹסִיף ה'
 32 לְאִמְצֵן לְכֶם בְּגוֹבְרִים¹¹, מְדִי שְׁנָה בְּשִׁנָּה, בְּגוֹבְרָה שֶׁל תוֹרָה.
 33 - כך יתן ויוסיף ה' (ותוספתו של השי"ת היא הרי הוספה יותר
 34 מאשר העיקר עצמו¹²), לחזק ולייצב את לבוניהם בין החוקים
 35 (שגם ביחס לחוקים יהיה זה חזק) בגבורה ובחזק שהתורה
 36 מעניקה. וְלַהּוֹרִיעַ לְבְנֵי אָדָם גְּבוּרָתָהּ שֶׁל תוֹרָה שְׂבַע-עֶלְפָּה¹³
 37 וְבִקְחָה עוֹ, - גבורה של תורה, הכוונה התורה שבעל-פה דוקא,
 38 שכך הדבר בשורש התורה (בספירות העליונות). שתורה
 39 שבכתב היא ב"חכמה", וספירת החכמה היא הרי בקו הימין

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקשר ועל הבשו"ט שמודים ע"ז (פרש"י חיי שרה כד, נב. והוא מב"ר פנ"ח, וא"ו). 6. פ"ו מ"ג.
 7. תהלים יט, ח. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מכאן דחלוקת הש"ס צ"ל גם המס' שאין בהם גמרא". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הכוונה לשלול רובו ככולו (עיין ט"ז ואחרונים בשו"ע או"ח סתקפ"ב ס"ז), גם זרעים וטהרות (כנ"ל), גם תמיד ומדות (ואף שאינן אלא סיפור - ראה פיהמש, הועתק בתי"ט שם)". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאו 'תמימה' גם במוכן זה".
 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה בזה - שבנדו"ד ה"ז ת"ת דרבים, שע"ז הלימוד דכאו"א (בהיותו חלק מהרבים) ותוצאותיו (לאמץ הלב) ביותר". 12. ב"ר פס"א, ד. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דבה עסקינן - הש"ס". 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמש"כ אנה"ק סוסכ"ט". 15. משלי ג, ב. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יותר נ"ל: תושב"כ ותושבע"פ - זר"ן רובו חסדים או גבורות". 17. משלי לא, יז. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א (ואוה"ת) ס"פ יתרו". 19. ספרי האזינו לב, ב. ובכ"מ.

1 באופן שהעולם מסתיר על האלקות - הרי, שה"אין סופיות" שלו
 2 היא גם למעלה וגם למטה. וכן לד' ספרין - וכך הדבר כלפי
 3 ארבעת הצדדים, מזרח, מערב, דרום וצפון, בבחינת אין-סוף
 4 ממש, - כל האמור הוא ביחס ל"מקום", בשש הקצוות של
 5 מקום: מעלה, מטה וארבע
 6 רוחות. וכן - וכך הדבר
 7 גם בבחינת שנה ונפש, 1
 8 פנודע - שכן, הבריאה 2
 9 מתחלקת ל"עולם", "שנה" 3
 10 ו"נפש" (כפי שכתוב בספר 4
 11 יצירה²⁰): עולם - מקום 5
 12 (מעלה, מטה וד' רוחות). 6
 13 שנה - זמן (עבר, הווה 7
 14 ועתיד) ונפש - חיות. הרי, 8
 15 כשם שהוא "אחד" ו"אין" 9
 16 סוף" ב"עולם" (במקום). 10
 17 כך הדבר גם ב"שנה" 11
 18 (בזמן) וב"נפש". הנה 12
 19 אמונה זו נקראת בשם 13
 20 בחינת "מתנים"²¹, - 14
 21 המתנים של הנפש²², דבר 15
 22 המצמיד ומקנים את
 23 הראש, - של הנפש, הוא השכל המתבונן ומעמיק דעת
 24 בגדלות אין-סוף פרוץ-הוא בבחינת עולם-שנה-נפש, - כפי
 25 שהוא אין-סופי במקום, זמן וחיות של כל הנבראים. אמונה זו
 26 מקיימת ומחזיקה את הראש, השכל, שכן היסוד עליו עומד
 27 ומתקיים השכל וההבנה בגדלות ה' הוא האמונה באחדות הוי'.
 28 וההתבוננות היא גם וברב חסדו ונפלאותיו עמנו, להיות עם
 29 קרובו, - עם שהוא קרוב אליו, ולדבקה בו - יתברך, ממש,
 30 פנודע - וכפי שידוע, ממאמר - חכמינו ז"ל²³: "יפה שעה אחת
 31 בתשובה ומעשים טובים פעולם הוה מפל חיי עולם הבא",
 32 זאת מדוע? משום, שהוא - העולם הבא. הוא רק זיו והארה
 33 מבחינת הנקראת "שכינה" - והוא נקרא "שכינה" מפני שהוא
 34 השוכן בו, - בנבראים ומחיה אותם. ואם כן הרי זו בחינה
 35 ומדרגה שיש לה שייכות לנבראים, שכן הגילוי בגן עדן, שאליו
 36 מתכוונים כאן במשמעות "עולם הבא", הוא רק - הארה מבחינת
 37 "שכינה", ונקרא - והעולם הבא וגן העדן נבראו, פיו"ד אחת -

אגרת הקדש

קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' ספרין בבחי' א"ס
 ממש. וכן בבחי' שנה ונפש כנודע. הנה אמונה זו
 נק' בשם בחי' מתנים דבר המעמיד ומקיים את הראש
 הוא השכל המתבונן ומעמיק דעת בגדולת א"ס ב"ה
 בבחי' עולם שנה נפש. וברוב חסדו ונפלאותיו עמנו
 להיות עם קרובו ולדבקה בו ממש כנודע ממאמר
 יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי
 עוה"ב שהוא רק זיו והארה מבחי' הנק' שכינה השוכן
 בו' ונברא ביו"ד א' משמו ית' בו' אבל תשובה
 ומעשים טובים מקרבין ישראל לאביהם שבשמים
 ממש למחותו ועצמותו כביכול בחי' א"ס ממש וכמ"ש
 הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו בו' אקב"ו בו'
 וכמים הפנים בו' להוליד מתבונה זו דו"ר שכליים או
 טבעיים להיות בחי' צעק לכם אל ה' או בחי' רשפי
 אש ושלחבת עוה בבחי' רצוא ואח"כ בבחי' שוב

1 זו שהוא קדוש ומובדל מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין", כנזכר
 2 לעיל בפרק האחרון של "אגרת התשובה", ולפני כן בחלק
 3 הראשון, וכשארם מתבונן בחסדו הגדול של הקב"ה אתנו,
 4 להיות עם קרובו ודבוקים בו יתברך ממש, צריך הרי הדבר
 5 לגלות ולעורר - ו"כמים הפנים בו"²⁸, להוליד מתבונה זו -
 6 שהוא מבין גדלותו של הקב"ה וחסדו הגדול אתנו, דחילו
 7 ורחימו - יראה ואהבה, שכליים - הנולדות באמצעות השכל,
 8 או טבעיים, - האהבה והיראה שישנן בטבע בכל נשמה של
 9 יהודי, והשכל וההתבוננות מגלים אותן בלבד²⁹, להיות - אצלו,
 10 בחינת "צעק לכם אל ה'", - לבס צעק והתגעגע להקב"ה
 11 לדבקה בו. זוהי אהבה באופן של "צעקה", געגועים ודביקות. או
 12 - שההתבוננות תעורר בו בחינת - אהבה של רשפי אש
 13 ושלחבת עוה, בבחינת "רצוא", - צמאון וכליון להקב"ה,
 14 ואתר-ך - אחרי שהתעורר ב"רצוא", שהוא רוצה להיכלות
 15 ולהיכלל בהקב"ה, עליו להיות לאחר מכן בבחינת "שוב", -

20. פ"ג מ"ג. ובכ"מ. 21. על השאלה, כיצד מתאים "מתנים" ל' רבים למה שאמונה היא אחת, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: (1) "גם מים חיים וכו' וכו' - ל' רבים. (2) עיי"ש [באוה"ת] עה"פ והי' צדק איזור מתניו דחלק הגוף למטה מהלב זהו "מתנים" ואולי י"ל דנק' ל' רבים מפני ש"ממש" בשני ירכים, וכן ממש ואולי עוד יותר באמונה היא אחת אבל גם שמים אנכי ולא יהי' לך. וילי"פ עפ"ז הטעם למה גם בזה אחת דיבר אלקי' שמים זו שמעתי. ולהעיר ג"כ מתניא רפ"כ - לביאור הנ"ל וק"ל". 22. על השאלה, מדוע אין רבנו הזקן מבאר בנמשל (אמונה) הענין מה שהמתנים מוליכים את הגוף למחוז חפצו, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר כוונת אגה"ק זו - אף שמחזק לימוד הש"ס וכו' - בנוגע לתפלה וענייני". וגם פ"י הכתוב חגרה בעוז בא לבאר זה בו' (ולא כ"כ - לבאר הכתוב מצ"ע). ולכן מבאר בנוגע לזרועות - דו"ר - שזוהו ענין התפלה, בקיצור עכ"פ ע"ד ראש - התבוננות, אבל הגוף (מצות - כמובן בספ"מ) אין ענין ביאורו כאן. וכמובן ג"כ מההמשך בנוגע "עת וזמן - שעת תפלת כו'" - שמשמט "הגוף". עפ"ז י"פ ג"כ הנמשל דענין דמוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו שהרי התפלה ענינה הליכה בסולם המוצב כו". 23. אבות פ"ד מ"ז. 24. מנחות כט, ב. 25. ישעי' כו, ד. 26. תהלים קמה, יג. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הל' קרן וחומש". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנת ח"א פמ"ט". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנת ח"א פמ"ד".

- 1 לשוב אל מקומו, נשמה בגוף תוך ביטול אל הקב"ה, לְהִיּוֹת – כך
 2 שיהיה, פָּחַד ה' בְּלִבּוֹ וּלְבוֹשׁ מְגֻדְלָתוֹ כו', - שהיראה תהיה
 3 בבחינתה הנעלית,
 4 להתבייש בפני גדלותו של
 5 הקב"ה, בושה המונעת 1
 6 אותו מלעשות דבר שהוא 2
 7 רע בעיני הקב"ה, וְהוּא – 3
 8 הבחינה של יראה, פחד
 9 ובושה, היא בְּחִינַת "שְׂמֹאל דוֹחָה", - בחינת שמאל וגבורה
 10 שלמעלה, הדוחה שלא לעמוד בקירוב של אהבה (הבאה

אגרת הקדש

- 1 להיות פחד ה' בלבו וליבוש מגדולתו כו' והוא בחי' שמאל דוחה כמ"ש במ"ת וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק כו' והן בחי' הזרועות והגוף שבנפש:
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20

יום חמישי ד' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 204, אך מי הוא הנותן... עד עמ' 204, הנפש כו'.

- 21 אֵךְ מִי הוּא הַנּוֹתֵן כֶּחַ וְעוֹ לְבַחֲנִית "מְתַנִּים", - לאמונה
 22 הנקראת "מתניים" כנזכר לעיל בתחילת האגרת, לְהַעֲמִיד
 23 וּלְקַבֵּם הָרֹאשׁ וְהַזְרֻעוֹת - מי נותן את הכוח לאמונה זו
 24 להעמיד ולהחזיק את השכל המתבונן בגדלות ה', ה"ראש"
 25 שבנפש, ואת אהבת ה'
 26 ויראת ה', ה"זרועות"

אגרת הקדש

- 27 שבנפש? גם כשיש 4
 28 לאמונה ה"מזון" שלה, 5
 29 כמו שכתוב³³: "ורעה" 6
 30 אמונה", וממילא היא 7
 31 בגילוי - מה נותן כוח ועוז 8
 32 לאמונה זו להעמיד וכו' 9
 33 את ה"ראש" וה"זרועות" 10
 34 בבחינה שלמעלה 11
 35 מאמונה? הוּא - הרי זה,

- 36 עֶסֶק וְלִמּוּד הַלְכוֹת בְּתוֹרַה שְׁבַע־לִפְיָהּ, - תורה היא הלחם
 37 והמזון לאמונה של הנשמה, כפי שכתוב³⁴: "לכו לחמו בלחמיי",
 38 שהכוונה היא לתורה, ובמיוחד ללימוד תורה שבעל-פה, שְׂהִיָּא
 39 - תורה שבעל-פה, היא בְּחִינַת גִּלּוּי רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן, - הרצון
 40 העליון הוא באופן של "גילוי", כשהוא מתגלה בבחירות על כל
 41 פרטיו - זהו דוקא בתורה שבעל-פה. שכן, מן התורה שבכתב
 42 לא יודעים בבחירות ובדיקו מהו הרצון העליון במצוה מסוימת.
 43 כגון במצות תפילין: מן התורה שבכתב, בה כתוב רק "וקשרתם
 44 לאות על ידיך והיו לטוטפות בין עיניך"³⁵, לא יודעים עדיין מה
 45 לקשר, כיצד הן הטוטפות והיכן הוא "בין עיניך"; רק בתורה
 46 שבעל-פה מתבהר בצורה ברורה מה הוא רצונו של הקב"ה
 47 במצות תפילין על כל פרטיו. וכך הדבר בשאר המצוות,
 48 שהתורה שבעל-פה היא הגילוי של הרצון העליון (כפי שהדבר
 49 מתבאר בפרוטרוט להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט). למרות
 50 שעל התורה בכלל הרי אומרים³⁶ "אורייתא מחכמה נפקת",

30. שה"ש ח, ג. 31. יתרו כ, טו. 32. תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו). 33. תהלים לז, ג. 34. משלי ט, ה. 35. ואתחנן ו, ח. 36. זח"ב קכא, א. ועוד. 37. תהלים ה, יג. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דצינה ככ"מ - מגן המגין על הגוף מג' צדדים וככ"ז מסיים תעטרנו (ולא תסובכנו - ראה פרש"י כאן) - היינו שגם ענין דעטרה כאן". 39. משלי יב, ד. 40. הקדמת התקו"ז. 41. שה"ש ו, ה. 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאיאת בששה"ר (שם)". 43. סוף נדה, וש"נ.

1 תורה שבעל-פה. אך עת וזמן החזק ואמוץ הורועות
 2 וְהָרֵאשׁ, - האהבה והיראה, והשכל המתבונן, היא שעת
 3 תפלת השחר, שהיא שעת רחמים ועת רצון העליון
 4 לְמַעְלָה. - אז מאיר ומתגלה הרצון העליון; וכיוון שהרצון הוא
 5 הרי מחזק את ה"זרועות",

6 אהבת ה' ויראת ה', ואת
 7 ה"ראש", השכל המתבונן,
 8 לכן השעה בה מאיר
 9 הרצון העליון, הוא הזמן
 10 לחיזוק ה"זרועות"
 11 וה"ראש", שבשעת

12 התפלה מתבונן יהודי
 13 בגדלות ה', ויוצר או
 14 מגלה בתוכו יראת ה'
 15 ואהבת ה'. ולזאת, -
 16 ולכן, אומר רבנו הזקן,
 17 אִתָּה אֶבְקֵשׁ מִמְּבַקְשֵׁי
 18 ה', שִׁיבִינוּ וְיִשְׁכְּלוּ
 19 יְחִדּוּ, וְלִהְיוּ - ושיהיה,
 20 לְפָרוֹן בֵּין עֵינֵיהֶם כֵּל
 21 מֵה שִׁכְתַּבְתִּי אֲלֵיהֶם
 22 אֲשַׁתְּקֶם⁴⁵ בְּכֻלָּל, וּבְפֶרֶט

23 - מזה שכתבתי, מְעַנֵּן בְּנֵת הַתְּפִלָּה מְעַמְקָא דְלִפְא, -
 24 מעומק הלב, יום יום יִדְרָשׁוּן ה' - להיות קרוב אל הקב"ה
 25 ולדבקה בו, בְּכָל לְבָב וּבְכָל נַפְשָׁם, וּנְפִשָׁם תִּשְׁתַּפְּדוּ בְּמֵימ
 26 נְכַח פְּנֵי ה', - תפלה הרי נקראת שפיכת הנפש⁴⁶, וּבְמֵאמָר
 27 רְבוּתֵינוּ וְכְרוֹנָם לְבָרְכָה בְּסִפְרֵי - על הפסוק⁴⁷ "ובכל נפשך",
 28 שעל התפלה להיות "עַד מִצְוֵי הַנֶּפֶשׁ כּוֹ": - שהנפש
 29 מתפרצת ומתבטאת בהשתפכות של אהבת ה'. המלה "מיצוי"
 30 מתפרשת לעתים, כמו למשל חבית כשהיא מלאה ואין בה
 31 מקום יותר לקלוט את היין או שאר משקין, מתפרץ - דרך
 32 הסדקים - החוצצה קצת מהמשקה, שלמרות שמדובר במשהו
 33 מהמשקה, הרי זה נוצר ממה שה'עצם' דוחק זאת החוצצה מפאת
 34 גדישותו. כך גם מוכן שבשעה שעצם הנפש משתפר באהבה,
 35 הרי בהתגלות, בחיצוניות, יוצא מכך משהו בלבד, המתפרץ עד
 36 שהוא נראה בחיצוניות.

1 של עולם הבא? - הרי זה דוקא ההלכות של תורה שבעל-פה,
 2 שמדון נוצר לבוש לנשמה, שתוכל לקלוט את ההתגלות
 3 האלקית, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט להלן בסיומן כ"ט.
 4 וְזוּהוּ - מה שכתוב: "הַגֵּרָה בְּעוֹ מִתְּנִיחָ" - "אֵין עוֹ אֱלָא
 5 תוֹרָה"⁴⁴, - התורה

6 נקראת "עזר", חזק, שְׁהִיא
 7 - מפני שהיא, נוֹתַת בְּחַ
 8 וְעוֹ לְבַחֲנֵת מִתְּנִים - של
 9 הנשמה, הַחֲגוּרִים
 10 וּמְלַבְּשִׁים בָּהּ, - בתורה
 11 שבעל-פה, לְחִזֵּק וּלְאַמֵּץ
 12 וְרוּעוֹתֶיהָ, - של הנשמה,
 13 שֶׁהֵן דְּחִילוֹ וְרַחֲמוֹ -
 14 יראה ואהבה, שְׁבָלִים -
 15 שהשכל מוליד אותן, או
 16 מְבַקְּשִׁים, - יראה ואהבה
 17 שזקן בטבע בנשמה,
 18 והשכל רק מגלה אותן,
 19 כֵּל חַד לְפִיָּם שְׁעוּרָא
 20 דִּילָהּ - כל אחד בהתאם
 21 ל"שיעורו" הוא, אם הוא
 22 שייך ליראה ואהבה

23 "שבליים", או שהוא שייך ליראה ואהבה "טבעיים" בלבד, כל
 24 זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל-פה. לכן
 25 אומר הפסוק "חגרה בעזר מתניי", כמו שהגבור על ידי שהוא
 26 חוגר את מתניו - הוא מתחזק על ידי זה, כך מתחזקת הנשמה
 27 על ידי ה"חגירה" וה"אור מקיף" הנמשך עליה מהרצון העליון
 28 שבגילויה בהלכות של תורה שבעל-פה. (ועל העמדת וקיום
 29 בְּחִינַת הָרֵאשׁ שֶׁבְּנֶפֶשׁ, הוא הַשְּׁבָל הַמְתַּבְּוֵן כּוֹ, - כמוסבר
 30 לעיל, אָמַר - על כך שלמה המלך: "מְעַמְּה כִי טוֹב סִתְּרָה
 31 כּוֹ", - היא "טעמה" שה"מסחר" שלה טוב, וּמְבַאֵר בְּמִקּוֹם
 32 אַחֵר): - שכן, כאן מתכוון רבנו הזקן בעיקר להסביר ענינה של
 33 עבודת התפלה, אהבת ה' ויראת ה', כפי שהוא מציין להלן,
 34 שהזמן לחיזוק וייצוב ה"מתניים" (אהבת ה' ויראת ה') הוא זמן
 35 התפלה, לכן הוא מוכיר כאן בקיצור בלבד את ענין ה"ראש",
 36 השכל המתבונן, שגם הוא מתחזק על ידי לימוד ההלכות של

אגרת הקדש

בעזר מתניה אין עזר אלא תורה שהיא נותנת כח ועזר
 לבחי' מתנים החגורים ומלוכשים בה לחזק ולאמץ
 זרועותיה הן דו"ר שכליים או טבעיים כל חד לפום
 שיעורא דיליה. (ועל העמדת וקיום בחינת הראש
 שבנפש הוא השכל המתבונן כו' אמר טעמה כי
 טוב סחרה כו' ומבואר כמ"א): אך עת וזמן החיזוק
 ואימוץ הזרועות והראש היא שעת תפלת השחר
 שהיא שעת רחמים ועת רצון העליון למעלה. ולזאת
 אותה אבקש ממבקשי ה' יבינו וישכילו יחדיו ולהיות
 לזכרון בין עיניהם כל מה שכתבתי אליהם אשתקד
 בכלל. ובפרט מענין כוונת התפלה מעומקא דלבא
 יום יום ידרשון ה' בכל לבם ובכל נפשם ונפשם
 תשתפך כמים נוכח פני ה' וכמארו"ל בספרי עד
 מיצוי הנפש כו':

יום שישי ה' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קג, ועתה הגני הפעם... עד עמ' קג, תורה וכו'.

אגרת הקדש

73 וְעֵתָה הַפְּעַם, הַגְּנִי יוֹסִיף
 74 שְׁנֵית יְדֵי בְּתוּסַפַּת
 75 בְּאִוֵּר, וּבְקִשָּׁה בְּפֹלָה
 76 שְׁמוּחָה וּפְרוּשָׁה לְפָנֵי
 77 כֵּל אֲנָשֵׁי שְׁלוּמִים
 78 הַקְּרוּבִים וְהַרְחוּקִים,¹⁹ להם פנאי כ"ב. רק אותם שיש להם פנאי או
 15 וְעֵתָה הַפְּעַם הַגְּנִי יוֹסִיף שְׁנֵית יְדֵי בְּתוּסַפַּת בִּיאוֹר
 16 וּבְקִשָּׁה כְּפֹלָה
 17 אֲנָשֵׁי שְׁלוּמִים וְהַרְחוּקִים לְקִיּוּם עֲלֵיהֶם שְׁכַל
 18 יְמוֹ חוּל לֹא יִרְדּוּ לְפָנֵי הַתִּיבָה הַבְּעֵלִי עֲסָקִים שְׁאִין
 19 לְהֵם פְּנָאֵי כ"ב. רק אותם שיש להם פנאי או

44. ספרי האזינו שם. ובכ"מ. 45. באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח - שבסוף הקו"א. 46. שמואל א' א, טו. 47. ואתחנן ו, ה.

36 שצריך להיות גם "לכם", ואילו בשבת צריך להיות **כלו לה'**,
 37 – למסור הכל לענינים של ה' אלקיך. מכיוון שכל זה הוא מפני
 38 שזה בא אחרי "ששת ימים תעבוד", אחרי שבששת ימי החול
 39 עובדים בענינים גשמיים, הרי בעלי עסקים וכדומה, שבכל ימי
 40 השבוע הם עסוקים
 41 ב"תעבוד", בעבודה
 42 בענינים גשמיים, בודאי
 43 שצריך להיות אצלם שכל
 44 השבת תהיה לה'. **ולואת**
 45 – ולכן, גם הם – בעלי
 46 העסקים, ירדו לפני
 47 התבה בשבת יום טוב,
 48 על-פי הגורל – מי יהיה
 49 הבעל-תפלה, או פיצוי
 50 הרב, כמו שכתבתי
 51 אשתקד:
 52 וכן דא צריך
 53 לאודועי, – ובכונן זה
 54 יש להודיע, שבעדתי,
 55 אם ירצה ה', לשלח
 56 לכל המנינים מרגלים
 57 בפתח, לידע ולהודיע,
 58 – אודות, כל מי
 59 שאפשר לו וכל מי
 60 שיש לו פנאי להאריך
 61 ולעין בתפלה –
 62 להתפלל באריכות ומתוך
 63 כוונה, ומתעצל – יהיה
 64 נדון פרחוק מקום,
 65 להיות נדחה בשתי
 66 ידים כבואו לפה – אל רבנו הזקן, לשמע "דברי אלהים
 67 תיים", – דברי חסידות, ומכלל לאו – אתה שומע הן.
 68 – מה"לאו" אתה שומע "הן", שמי שיאריך בעבודת התפלה
 69 יקרבוהו וכו', ולשומעים ינעם, ותבא עליהם ברכת טוב,
 70 ואין טוב אלא תורה וכו'!

1 – ירדו לפני התיבה, או המלמדים, או הסמוכים על שלחן
 2 אביהם, שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה
 3 ומחצה לפחות⁵¹ כל ימות החול⁵², מהם יהיה היורד לפני
 4 התבה, על-פי הגורל, – שיעלו בגורל מי יתפלל לפני העמוד,
 5 או על-פי רצוי הרב. –
 6 של המתפללים, יקבע מי
 7 יהיה הבעל-תפלה. והוא
 8 – הבעל-תפלה, יאסף
 9 אליו בסביב לו כל
 10 הסמוכים על שלחן
 11 אביהם, או מלמדים
 12 שיוכלו להאריך –
 13 בתפלה, כמוהו, –
 14 שיעמדו סביבו, כדי שלא
 15 יבלבל אותו מי שממחה,
 16 ככל ישנה – שלא ישנו
 17 את הדברים, אלא כך
 18 יעשה, נא ונא:
 19 אך בשבתות וימים
 20 טובים, שגם כל בעלי
 21 עסקים יש להם פנאי,
 22 ושעת הפקר – היא אז,
 23 להאריך בתפלתם
 24 בכונת לבם ונפשם לה',
 25 ואדרבה עליהם – על
 26 בעלי העסקים, מטל
 27 ביתר שאת ויתר עו, –
 28 להאריך בכונת תפלת
 29 שבת, כמו שכתוב
 30 ב"שלחן ערוך" אר"ח
 31 חיים⁵⁰, – שעל בעלי העסקים העסוקים כל השבוע, להקדיש
 32 בשבתות זמן רב יותר לתורה ולתפלה, וכמו שכתוב בתורת
 33 משה⁵¹: "ששת ימים תעבד בו' ויום השביעי שבת לה'
 34 אלהיך" דיקא – שכל השבת צריך להיות לה' אלקיך, לענינים
 35 של ה' אלקיך, שלא כמו ביום-טוב שנאמר בו גם "לכם",

אגרת הקדש

המלמדים או הסמוכים על שלחן אביהם שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות כל ימות החול מהם יהיה היורד לפני התיבה ע"פ הגורל או ע"פ ריצוי הרוב. והוא יאסוף אליו בסביב לו כל הסמוכים על שלחן אביהם או מלמדים שיוכלו להאריך כמוהו בכל ישונה נא ונא:

אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם בכונת לבם ונפשם לה'. ואדרבה עליהם מוטל ביתר שאת ויתר עז כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים וכמו שכתוב בתורת משה ששת ימים תעבוד בו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך דייקא כולו לה'. ולואת גם הם ירדו לפני התיבה בשבת ויום טוב על פי הגורל או בריצוי הרוב כמ"ש אשתקד:
וכגון דא צריך לאודועי שבעדתי אי"ה לשלוח לכל המנינים מרגלים בסתר לידע ולהודיע כל מי שאפשר לו וכל מי שיש לו פנאי להאריך ולעין בתפלה ומתעצל יהי' נדון פרחוק מקום להיות נדחה בשתי ידים בבואו לפה לשמוע דא"ה ומכלל לאו אתה שומע הן ולשומעים ינעם ותבא עליהם ברכת טוב ואין טוב אלא תורה וכו'!

יום שבת קודש ו' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 206, ב קטנתי מכל... עד עמ' קד, הפנים וגו'.

75 להתפשטות תורת החסידות. כיוון שהמאסר היה הרי (כמאמר
 76 הרביים¹) תוצאה מקטרוג למעלה על שיטתו של רבנו הזקן, "להוריד"
 77 את תורת החסידות בשכל ובהבנה, כפי שהדבר מתבטא בחסידות
 78 חב"ד, ולהפיצה באופן שתגיע אל כל אחד מישראל, הרי מובן,

אחר ביאתו מפרבורג

71
 72 ב. – אגרת זו כתב רבנו הזקן לאחר ששב מפרבורג, (שם היה כלוא
 73 במאסר כתוצאה מהלשנה שהוגשה נגדו בגין פרסמו תורת ושיטת
 74 החסידות. שחרורו מהמאסר הביע (גם) הסכמה מצד הממשלה

48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מזח"א סב, ב ובמפרשי שם. ואגה"ק בס' מאה שערים ב, ב ובהנסמן שם. וראה מאה שערים ט, ב".
 49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ (ברכות לב, ב) דאפילו חסידים הראשונים היו מאריכים בתפלה עצמה שעה אחת – שם הכוונה לתפלת העמידה".
 50. סריצ ס"ב בהגהה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה תו"א ד"ה מי יתנך".
 51. יתרו כ, ט. 1. ראה לקוטי שיחות ח"א ע' 74.

45 האמת, כלומר, ש"נתמעטו זכויותי על ידי החסדים והאמת
 46 שעשית עמי". על כך אומר הרמב"ן "ואינו נכון בלשון הכתוב",
 47 שהרי בפסוק כתוב "קטנתי", אני נעשיתי קטן יותר ולא
 48 שהזכויות נתקטנו, מיעוט באיכות ולא מיעוט בכמות,⁷ והרמב"ן
 49 מפרש באופן אחר⁸ את
 50 ה"קטנתי", שאני קטן מדי
 51 לקלוט את כל החסדים
 52 והאמת. בהתאם לפירושו
 53 זה של הרמב"ן, הרי
 54 ה"קטנתי" אינו תוצאה
 55 מהחסדים והאמת, כי-אם
 56 שהוא קטן מדי ואינו זכאי
 57 לכל החסדים והאמת.
 58 ברם, רבנו הזקן מפרש
 59 כפירוש רש"י, שה"קטנתי"
 60 הוא תוצאה מהחסדים
 61 והאמת, כפשטות הפסוק

אגרת הקדש

אחר ביאתו מפ"ב.

ב קטנתי מכל החסדים ומכל כו'. פי'

שבכל חסד וחסד שהקדוש ב"ה

עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד. כי חסד

דרועא ימינא. וימינו תחבקני. שהיא בחי' קרבת

אלהים ממש ביתר שאת מלפנים. וכל הקרוב אל

ה' ביתר שאת והגבה למעלה מעלה. צריך להיות

יותר שפל רוח למטה מטה כמ"ש מרחוק ה' נראה

לי. וכנודע דכולא קמי' דווקא כלא חשיב. וא"כ

62 "קטנתי מכל החסדים", שמהחסדים והאמת נעשה "קטנתי".
 63 אלא שרבנו הזקן יפרש זאת באופן שה"קטנתי" מוסב אכן על
 64 האדם עצמו, שהוא עצמו התקטן כתוצאה מריבוי החסדים
 65 והאמת (ולא שהזכויות נתקטנו ונתמעטו ובגלל כך נתקטן גם
 66 הוא,⁹ אלא שה"קטנתי" הוא תוצאה ישירה מהחסדים והאמת).
 67 זה מה שרבנו הזקן אומר "פירושו", כלומר, "קטנתי" מוסב אכן
 68 על האדם, ובכל זאת זה בא כתוצאה מהחסדים והאמת, שְׁבָכְל
 69 חֶסֶד וְחֶסֶד שְׁהַקְדוּשׁוֹ בְּרִוְיָהּ הוּא עוֹשֶׂה לְאָדָם צָרִיךְ - האדם
 70 לעצמו, לְהוֹיֹת שְׁפַל רוּחַ בְּמַאֲד. - להחזיק עצמו נמוך ביותר
 71 כתוצאה מהחסד שעשה אתו הקב"ה, כִּי חֶסֶד - למעלה,
 72 בספירות העליונות, דְּרוּעָא יְמִינָא, - הוא הבחינה של זרוע
 73 הימין, ענין של ימין וקירוב, וְיְמִינוּ תְּהַבְקֵנִי¹⁰, - הימין
 74 שלמעלה מקיף את האדם, שְׁהֵיא בְּחִינַת קְרִיבַת אֱלֹהִים מִמֶּשׁ
 75 בְּיָתֵר שְׂאֵת מִלְּפָנֶיךָ, - בחסד שעושה הקב"ה עם האדם,
 76 נעשה האדם קרוב יותר אל הקב"ה מאשר היה לפני שנעשה
 77 אתו חסד, וְכָל הַקְּרִיב אֶל ה' בְּיָתֵר שְׂאֵת וְהִנְבְּה לְמַעְלָה
 78 מֵעֵלָה - צָרִיךְ לְהוֹיֹת - בתוך עצמו, יוֹתֵר שְׁפַל רוּחַ לְמַטָּה
 79 מִטָּה, - עליו להחזיק עצמו נמוך מאוד מאוד, כְּמוֹ שְׁבָתוּב:¹¹
 80 "מִרְחוֹק ה' נִרְאָה לִי". - כשהקב"ה נראה לאדם על ידי החסד
 81 שהוא עושה אתו - צריך הדבר לפעול על האדם הרגשה של
 82 "מרחוק", להחזיק עצמו בריחוק ובנמיכות, או שהכוונה היא,
 83 שהכלי לקלוט את "ה' נראה לי" - הוא כשהאדם מחזיק עצמו
 84 "מרחוק" ובנמיכות. וְכַנּוּדֵע, דְּכָלָא "קְמִיָּה" דְּיָקָא - כָּלָא
 85 הַשֵּׁיב, - וכידוע שהכל נחשב לגבוי דוקא ככלום, אפילו
 86 המדריגה הנעלית ביותר, להיות "קמי", להיות לפניו, קרוב
 87 אליו יתברך, היא "כלא חשיב", היא בטלה וכאילו איננה קיימת
 88 כלל (שכן, לגבוי לא נחשב ולא קיים שום דבר). וְאִם-כֵּן כָּל

1 שהשחרור למטה בא כתוצאה מביטול הקטרוג למעלה, ואדרבה -
 2 ניתנה הסכמה וניתן כוח לפרסם את תורת החסידות לפי שיטתו של
 3 רבנו הזקן) - אז כתב רבנו הזקן אגרת קודש זו סימן ב. דבר המרמז,
 4 שאז החלה התקופה השנייה בהתפשטות תורת ושיטת החסידות. מעניין
 5 לציין, שכאן כתוב "פרק ב"
 6 אחרי שצוין שזה נכתב
 7 "אחר ביאתו מפ"ב".
 8 בסימן כ"ז של "אגרת"
 9 הקודש", שם מובאת, לפני
 10 הפנים של האגרת, הקדמה
 11 (המסבירה את המאורע
 12 שבגללו כתב רבנו הזקן אותה)
 13 (אגרת), כתוב בתחילה "סימן
 14 כ"ז", ולאחר מכן ההקדמה
 15 לאגרת. ואילו באגרת
 16 שלפנינו מובאת בתחילה
 17 ההקדמה ולאחריה "סימן ב"
 18 וזאת מפני שסימן ב' - התקופה השנייה (או בלשון החסידות² "גדלות
 19 שני") החלה אחרי ביאתו מפטרבורג.
 20 "קְטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִידִים וּמִכָּל כו'" - מילים אלו אמר יעקב
 21 אבינו בתור הקדמה לבקשתו, שהקב"ה יציל אותו מעשו.
 22 למרות שהקב"ה הרי הבטיח לו⁴ "והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל
 23 אשר תלך". הרי שלא היה לו ממה לפחד? אלא כיוון ש"קטנתי
 24 מכל החסידים" - בגין כל החסידים שעשה אתו הקב"ה, נעשה
 25 יעקב קטן יותר והוא מפחד שהוא נתון במצב שהוא זקוק לבקש
 26 מחדש "הצילני נא", שהקב"ה יציל אותו. (ומה שרבנו הזקן מביא
 27 מהפסוק רק המילים "מכל החסידים", ואת המילים "מכל האמת"
 28 אין הוא מביא בפירושו, רק המלה "ומכל" ו"וגומר" - הסביר
 29 פעם הרבי שליט"א, שלפי פירושו רש"י, הכוונה ב"חסידים" היא
 30 שהקב"ה עשה אתו חסידים שלא הבטיח לו, והכוונה ב"אמת"
 31 מה שהקב"ה אימת וקיים ההבטחה שהבטיח לו במפורש. ואילו
 32 בגאולתו של רבנו הזקן, היו אמנם "חסידים" בגלוי, אבל "אמת"
 33 - קיום הבטחה גלויה לרבנו הזקן - הרי לא היה, שהרי לא
 34 היתה שום הבטחה גלויה לגאולתו. לכן אין רבנו הזקן מביא
 35 בפירושו ("ומכל) האמת". ומה שהוא מביא את המלה "ומכל"
 36 וגם מרמז על ה"אמת" ב"וגו", הרי זה מפני שלאמיתו של דבר,
 37 קיימת הבטחה שהובטחה לכל אחד מישראל ההולך בדרך
 38 התורה והמצוות, ש"אם בחוקתי תלכו" יחולו עליו כל הברכות
 39 הכתובות לאחר מכן בפרשה⁵, ובמיוחד לנשיא בישראל המוסר
 40 נפשו לפרסם שיטת החסידות. אלא, כיוון שלא היתה זו הבטחה
 41 מפורשת לרבנו הזקן בפרט, הרי ביחס אליו בפרט, ההבטחה
 42 היא באופן של העלם (לא בגלוי, שהכוונה היא אליו), לכן גם
 43 רבנו הזקן מרמז זאת באופן של העלם במלה "וגו". פְּרוּשׁ, -
 44 שהרי רש"י⁶ מפרש, שה"קטנתי" בא כתוצאה מכל החסידים וכל

2. ראה אור התורה במדבר ע' שסז ואילך. 3. וישלח לב, יא. 4. ויצא כח, טו. 5. בחוקתי כו, ג. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מיוסד בש"ס שבת לב, א". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה חדא"ג שם". 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן הוא בכ"ר כאן". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ככחדא"ג שם". 10. שיר השירים ב, ו. 11. ירמיה לא, ב.

47 שכן "חסד דרועא ימינא" הוא חסד של הספירות העליונות, חסד
 48 של סדר השתלשלות, שזה אור בכלי, כמו הזרוע שהוא חיות
 49 וכוח באבר, ו"וימינו תחבקני" הוא ימין וחסד עליון שלמעלה
 50 מהשתלשלות, שמחבק (סובב) בלבד את האדם באופן של מקיף
 51 (ואינו מתלבש בפנימיות)

52 כמו חיות הזרוע באבר),
 53 מפני שזה למעלה
 54 מהתלבשות אורות
 55 בכלים. מה־שְׁאִינְפֵן
 56 בְּיָה לְעַמְתָּהּ, - הצד
 57 הנוגד לחסד של קדושה,
 58 הוא יִשְׁמַעְאֵל חֶסֶד
 59 דְקִלְפָּה, - שכן, הניגוד
 60 לחסד של קדושה,
 61 לאברהם, הוא ישמעאל,
 62 חסד של "קליפה", והניגוד
 63 ליצחק, גבורה של
 64 קדושה, הוא עשו, גבורה
 65 של קליפה, שלגביו, אצל
 66 מי שהוא בבחינת
 67 ישמעאל - כָּל שֶׁחֶסֶד
 68 גָדוֹל - הוא הולך וגדל
 69 בְּגִבָּה וְנִסְתָּה הָרוּחַ וְרָחַב
 70 לְבָו. - ועל יהודי

71 להישמר ולהיזהר מאופן
 72 חסד זה של ישמעאל, שחסד זה לא יפעול ח"ו עליו גדלות
 73 וגסות הרוח, אלא עליו להשתדל שהחסד יהיה אצלו באופן של
 74 חסד של קדושה, כמו שהיה אצל אברהם ואצל יעקב, שהחסד
 75 פועל ביטול וענוה. וְלִזְאֵת - ולכן, בְּאֵתִי מִן הַמּוֹדִיעִים מוֹדְעָה
 76 רְבָה לְכָלִּזֵּת אֲנִי, - לכל החסידים, עַל רַבּוּי הַחֲסִידִים
 77 אֲשֶׁר הִגְדִּיל ה' לְעֲשׂוֹת עִמָּנוּ, - שבחינת חסד הרי נקראת
 78 בשם "גדולה" (המדות העליונות כפי שהן מנויות בפסוק¹⁶: "לך
 79 ה' הגדולה והגבורה" וכו', הרי הכוונה ב"הגדולה" היא למדת
 80 החסד). וגדולה מבטאת מדריגה גבוהה יותר בחסד מאשר חסד
 81 סתם, לכן אומר רבינו הזקן "אשר הגדיל ה' לעשות עמנו",
 82 החסד הגדול שעשה ה' אתנו - חסידים - בגאולתו של רבינו
 83 הזקן - יפעול חסד זה לְאַחוּ בְּמִדּוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב - "שְׂאֵר עִמּוֹ"
 84 ו"שְׂאֵרִית יִשְׂרָאֵל", - בני ישראל נקראים הרי "שאר עמו"¹⁷
 85 ושאריית ישראל¹⁸, שיש בהם המדה של "שאר" ושל "שאריית",
 86 שְׁמֵשִׁים עִצְמוֹ - ומחזיק עצמו, כְּשִׁירִים וּמוֹתְרוֹת¹⁹ - דבר
 87 שאין הוא עיקר כלל, אלא שיריים מדבר שהוא מיותר, מְמֹשׁ
 88 שְׂאִין בּוֹ שׁוֹם צָרָה. לְבִלְתִּי רוּם לְבָבְךָ מֵאַחִיָּהֶם כּוֹ, -
 89 המנגידים שגרמו למאסרו של רבינו הזקן, וְלֹא לְהַרְחִיב עֲלֵיהֶם
 90 פֶּה, - שלא לדבר אליהם ברחבות ובתנועה של ניצחון, אִי
 91 לְשָׂרֵךְ עֲלֵיהֶם חֶסֶד וְשְׁלוֹם, הֵם מְלַהֲזִכִּיר בְּאֻזְרָה נּוֹרָאָה, -
 92 שלא לעשות זאת, רק לְהַשְׁפִּיל רוּחָם וְלָבָם, בְּמִדַּת אֲמַת

1 שְׁהוּא "קְמִיָּה" יוֹתֵר - כל מי שהוא יותר "לפניו", קרוב יותר
 2 אליו יתברך, הוּא יוֹתֵר כְּלֵא וְאִין וְאָפֶס. - כל אחת משלש
 3 המילים - "כלא", "אין" ו"אפס" - מבטאת אופן התבטלות מיוחד
 4 הבא מצד ה"קמיי", מצד הקירוב אליו יתברך, וְזוּ הִיא בְּחִינַת
 5 יְמִין שְׁבַקְדוּשָׁה, וְחֶסֶד -
 6 הנמשך לְאֲבֵרָהּ, -

אגרת הקדש

7 כל שהוא קמיי' יותר הוא יותר כלא ואין ואפס וזו
 8 בחי' ימין שבקדושה וחסד לאברהם שאמר אנכי
 9 עפר ואפר. וזו היא ג"כ מדתו של יעקב. וכזאת
 10 התנצל על יראתו מפני עשו ולא די לו בהתבטלותו
 11 והנה אנכי עמך כו'. מפני היות קטן יעקב בממד
 12 מאד בעיניו מחמת ריבוי החסדים כי במקלי כו'.
 13 ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל כו'. וכמארז"ל שמא
 14 יגרום החטא שנדמה בעיניו שחטא. משא"כ בולע"ז
 15 הוא ישמעאל חסד דקליפה. כל שהחסד גדול
 16 הוא הולך וגדל כגובה וגסות הרוח ורוחב לבו.
 17 ולזאת באתי מן המודיעים מודעה רבה לכללות
 18 אנ"ש על ריבוי החסדים אשר הגדיל ה' לעשות עמנו
 19 לאחוז במדותיו של יעקב שאר עמו ושאריית ישראל
 20 שמשים עצמו כשיריים ומותרות ממש שאין בו שום
 21 צורך. לבלתי רום לבנם מאחיהם כו' ולא להרחיב
 22 עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו. הם מלהזכיר
 23 באזהרה נוראה רק להשפיל רווחם ולבנם כמדת אמת
 24 תכלית ההתבטלות.
 25 וְזֹאת הַתְנַצֵּל - יעקב,
 26 עַל יְרֵאתוֹ מִפְּנֵי עֵשׂוֹ, וְלֹא - היה, דִּי לוֹ בְּהִבְטָחְתּוֹ²⁰ - של
 27 הקב"ה אליו: "וְהִנֵּה אֲנִי עֹמֵךְ כּוֹ", - "ושמרתוך בכל אשר
 28 תלך", מִפְּנֵי הָיוֹת קָטָן יַעֲקֹב בְּמֵאֵד מֵאֵד בְּעֵינָיו, מִחֶמֶת
 29 רַבּוּי הַחֲסִידִים - כפי שאמר²¹: "כִּי בְּמִקְלִי כּוֹ", - "עברתי את
 30 הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות", וסבר ש- וְאִינּוֹ רְאוּי
 31 וְכִדְאִי כָּלִל לְהִנְצֵל כּוֹ, וְכִמְאֵמֵר רַבּוּתֵינוּ וְכִרְוֹנֵם
 32 לְכַרְכָּה²²: - שיעקב פחד, שְׁמֵא יִרְם הַחֲטָא, - שלא יינצל,
 33 שְׁנִדְמָה בְּעֵינָיו שְׁחָטָא. - עד כדי כך פעל בו החסד ביטול
 34 והתקטנות, להחזיק עצמו במצב של חוטא. זה פירוש "קטנתי
 35 מכל החסידים", שריבוי החסדים פעל בו "קטנתי", להרגיש עצמו
 36 קטן ונמוך, עד לידי פחד שמא חטא, וזקוק הוא לכן לבקש
 37 מחדש "הצילני נא", למרות שכבר הובטח לו "והנה אנכי עמך
 38 ושמרתוך בכל אשר תלך" וכו'. ההוראה מהאמור לכל אחד
 39 מישראל היא, שכל חסד שהקב"ה עושה אתו, צריך הדבר
 40 לפעול בו "קטנתי", להחזיק עצמו קטן ונמוך. מה שרבנו הזקן
 41 אומר "שבכל חסד וחסד", פירש פעם הרבי שליט"א, שהכוונה
 42 היא לשני סוגי חסדים: ישנו חסד של סדר ההשתלשלות הבא
 43 בענין של חסד הנעשה עם האדם על פי הטבע, וישנו חסד
 44 שלמעלה מהשתלשלות הבא בענין של חסד הנעשה עם האדם
 45 באופן שלמעלה מן הטבע. לכן הוא אומר גם הטעם "כי חסד
 46 דרועא ימינא", שזה ענין אחד, ו"וימינו תחבקני", שזה ענין שני,

12. מיכה ז, ב. 13. וירא יח, כז. 14. וישלח שם. 15. ברכות ד, א. 16. דה"א כט, יב. 17. ראה ישעי' יא, יא. 18. ראה ירמי' ו, ט, לא, ו. ועוד. 19. ראה ר"ה ז, א.

אגרת הקדש

1 ואולי יתן ה' בלב
2 אחיהם – המנגדים,
3 "כמים הפנים וגו'" –
4 שזה יבטל התנגדותם וגם
5 הם יתנהגו באופן כזה.

ליעקב מפני כל אדם בנמיכות רוח ומענה רך משיב
חימה. ורוח נכאה כו'. וכולי האי ואולי יתן ה' בלב
אחיהם כמים הפנים וגו':

1 ליעקב מפני כל אדם,
2 בנמיכות רוח, ומענה
3 רך משיב חמה, ו'רוח'
4 נכאה כו' פ"ט – עה"פ עצם מעצמי וע"י רוח נכאה יהי' לא רק משיב חמה כ"א גם שיתפייסו ועוד יותר וכולי האי כו' כמים
5 ואולי – ועל ידי כל זה,

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן: 1) מה מוסיף בזה. 2) למה מרמז בכותבו גו' דכל ג' הכתובים (משלי טו, יג. יז, כב, יח, יד) המדברים ברוח נכאה לכאורה אין שייכים לכאן כלל (ואדרבא אינם לטוב). 3) לפני זה בהכתוב מענה גו' מביא כל הענין וכאן מרמזו ב"גו'". ו"ל דכוונתו למשלי (יז, כב) ורוח נכאה תיבש גרם. דגרם ענינו תוקף וקשה להתפייס (ב"ר ספ"ז. ו"ג וכן גם באדר"נ פ"ט – עה"פ עצם מעצמי) וע"י רוח נכאה יהי' לא רק משיב חמה כ"א גם שיתפייסו ועוד יותר וכולי האי כו' כמים הפנים וגו'. וכיון דפשוטו דהסיום הכתוב אינו בטוב לכן רק רמזו ב"גו'". 21. משלי כז, יט.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' ב

35 נחמן, מְּרִי מְּוֹרִיא לְפִי־הָא תְּלִיזִין יוֹמִין הוּו – הרי מפורים ועד
36 פסח יש שלושים יום, וּמְּוֹרִיא דְּרִשְׁיָנָן – וממילא יש לדרוש כבר
37 מפורים כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח, דְּתִנְיָא – שהרי כך שנינו בברייתא, שוֹאֲלִין
38 כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח קוֹדֵם לְפֶסַח שְׁלֹשִׁים יוֹם, זו היא שיטת חכמים. רַבֵּן
39 שְׁמַעוֹן בֶּן נְטַלְיָא אָמַר, אין מקדימים לדרוש בהלכות הפסח אלא
40 שְׁתֵּי שָׁבָתוֹת – שבועיים קודם הפסח. ומעתה, לדברך שטובר
41 אתה שבדיעבד חל העיבור ביום שלושים של אדר, אם כן יש
42 להקשות, שהרי נוקטים אנו להלכה כשיטת חכמים, ונמצא שכבר
43 החלו לדרוש בהלכות הפסח מיום הפורים, שהרי לא ידעו
44 שתתעבר השנה, וְכִי מְּרִי רִישׁ יְרֵחָא מְּרַחֲקִין לִיה – ועתה כשמגיע
45 ראש חודש ניסן מעברים השנה, ומרחיקים את הפסח בחודש
46 נוסף, ויש לחשוש דְּאִתִּי לְלוּלִי בְּחֻמְיָא – שיבואו האנשים לזלזל
47 באיסור חמץ, שמאחר וכבר שמעו הדרשה אינם מאמינים
48 לשלוחי בית דין שנתעברה השנה, וסבורים הם שהפסח בזמנו בא,
49 וכשוראים שכל העם אוכלים בו חמץ, יבואו לזלזל באיסור זה.
50 משיבה הגמרא: אָמַר לִיה רב נחמן לרבא, אין לחשוש לדבר זה,
51 מאחר שמידע ידעי דְּשֵׁתָא מְּעַבְרָתָא בְּחוּשְׁבָנָא תְּלִיא מִלְּתָא – הכל
52 יודעים שקביעת שנה מעוברת תלויה בחשבון ההפרש שבין מנין
53 שנות החמה למנין שנות הלבנה, ולפיכך אָמַרִי חוּשְׁבָנָא הוּא דְּלֵא
54 סְלִיק לְהוּ דְּרַבְּנָן עַד הַשְּׁתָּא – אומרים הם, שהטעם שלא עיברו
55 חכמים את השנה עד עתה, מחמת שלא עלה בידם החשבון יפה
56 עד עכשיו, וסברו שאין צריך לעבר את השנה, ועתה נתברר להם
57 שצריך לעברה. ועל כן אין לחשוש שיוזלו באיסור חמץ.
58 הגמרא מפרשת את הדין שנתבאר לעיל (א) שמעברים את השנה
59 על התקופה: אָמַר רב יהודה אָמַר שְׁמוּאֵל, אין בית דין מְּעַבְרִין אֶת
60 הַשְּׁנָה על התקופה הנפולת שלא בזמנה, אֵלֵא אִם בֶּן הַיְּתֵה הַתְּקוּפָה
61 [תקופת תמוז] תְּסִרָה מֵהַשְּׁלֵמַת יְמֵיהָ אֶת רוּבּוֹ שֶׁל חוֹדֶשׁ תְּשֵׁרֵי,
62 וְכִפְתָּה הוּא רוּבּוֹ שֶׁל חוֹדֶשׁ, שְׁשָׁה עָשָׂר יוֹם, דְּהֵינּוּ, אם רואים בית
63 דין בחודש אדר שעתידיה תקופת תמוז להתאחר לתוך חודש
64 תשרי ששה עשר יום, ותיפול תקופת תשרי ב"ז בתשרי, אזי יש
65 להם לעבר את השנה על התקופה, אבל אם אין תקופת תמוז
66 מתאחרת אלא חמשה עשר יום, ותקופת תשרי נופלת בט"ז תשרי,
67 אין מעברים על כך את השנה. אלו דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה.

1 טמאים, וכלל הוא בידינו 'איש נדחה לפסח שני ולא ציבור', שאם
2 רוב הציבור טמאים יש להם לעשות פסח ראשון בטומאה, אך אם
3 מונים את הנשים יחד עמם, נמצא שרוב העם טהור ומיעוטו טמא,
4 ויש על הטהורים לעשות פסח ראשון בטהרה, ואילו הטמאים
5 יידחו לפסח שני. ובענין זה היתה טעותו של חזקיה, מְּעִיקְרָא –
6 מתחילה כבר נָשִׂים בְּרָאשׁוֹן חוּבָה – שהנשים חייבות בפסח ראשון
7 מן התורה, ולפיכך יש למנותן בכלל העם, ואם כן נמצא דְּהוּו
8 מְּיַעוּבָן מְּמָאִים – שרק מיעוט העם טמא, ומיעוּבָן מְּיַדְּחוּ לְפֶסַח שְׁנִי
9 – והמיעוט נדחה לפסח שני, ולפיכך הורה לטמאים שלא יעשו
10 פסח ראשון, וּלְכַסְּפָה כְּכָר נָשִׂים בְּרָאשׁוֹן רְשׁוּת – שאין הנשים
11 חייבות בפסח מן התורה, ולפיכך אין למנותן בכלל העם, ואם כן
12 נמצא דְּהוּו לְהוּ מְּמָאִים רוּבָא – שרוב העם טמא, וְרוּבָא לֹא מְּדָחוּ
13 לְפֶסַח שְׁנִי – ורוב טמאים אינם נדחים לפסח שני, אלא עושים את
14 הראשון בטומאה, ונמצא שהוראתו לעשות פסח שני שלא כדין
15 היתה, ולפיכך ביקש רחמים על עצמו.
16 הגמרא שבה לבאר את דברי שמואל: נוּפָא – נשוב לבאר את גוף
17 הענין. אָמַר שְׁמוּאֵל, אין מְּעַבְרִין אֶת הַשְּׁנָה בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים שֶׁל חוֹדֶשׁ
18 אָדָר, הוּאִיל וַיּוֹם זה רָאִי לְקוֹבְעֵי רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִסְכָּן. מבררת הגמרא,
19 עֵיבְרִיהָ מָאִי – מה יהא הדין באופן שעשו בית דין שלא כהלכה
20 ועיברו את השנה ביום שלושים של אדר, האם חל עיבור זה. אָמַר
21 עוּלָא, בדיעבד חל עיבור זה, אלא שאין בית דין מְּקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ,
22 כלומר, אין להם לומר על חודש זה שהוא מקודש לשם אדר שני,
23 מאחר שכבר היה ראוי להיות ניסן, ויש לומר בזה את דרשת
24 חכמים 'זה ניסן ואין אחר ניסן', אלא הם שותקים ואינם מקדשים
25 אותו כלל, ולכשיגיע ראש חודש הבא יקדשוהו לשם ניסן.
26 שבה הגמרא ומבררת: קְּרִישׁוֹ מָאִי – מה יהא הדין באופן שלא
27 שתקו בית דין, אלא קידשוהו לשם אדר שני, האם גם באופן זה
28 חל עיבור השנה. אָמַר רַבָּא, כְּמֵיל הַעֵיבּוּר של השנה, וממילא אף
29 בטל הקידוש של החודש לשם אדר שני, שמאחר וראוי היה
30 לקובעו ניסן אי אפשר לקדשו במפורש לשם חודש אחר, שהרי 'זה
31 ניסן ואין אחר ניסן'. רַב נְחֻמֵּי אָמַר, מְּעִיבְרָ וּמְּקוֹדֶשׁ, דְּהֵינּוּ, בדיעבד
32 חל עיבור השנה אף באופן זה, וממילא חל אף קידוש החודש לשם
33 אדר שני.
34 רבא מקשה לרב נחמן על שיטתו שחל העיבור: אָמַר לִיה רַבָּא לְרַב

יום ראשון **יום ראשון**
 כט תמוז
 ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
 תהלים: קמ"קג.
 תניא: פרק ט. וביאור . . . דר"ה.

מִצְאוּ פֶתַח כְּתָב־יְדִ-קֹדֶשׁ הַ"צֶמַח צֶדֶק", וְתִכְנֶה, שֶׁחֲלִיט לְלַמֵּד בְּכָל יוֹם שֵׁשׁ שָׁעוֹת בְּלִילָה
 בְּעֶמֶדֶה נִגְלָה, וְתִדְהָ לְהַ' שְׁקִים וְעֵבֶר עַל שֵׁ"ס בְּבִלִי וִירוּשָׁלַיִם וְאַרְבָּעָה חֲלָקִי שְׁלַחַן-עֲרוּף בְּעֵינָן.

יום שני **יום שני**
 א מנחם אב, ראש חודש
 ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שני עם פירש"י.
 תהלים: א"ט.
 תניא: פרק י. והנה . . . דומרה כנודע.

מַעֲלַת הַמְּשִׁיחַ, שִׁיְהִיָּה עֲנֹו. דְהַגֵּם שִׁיְהִיָּה בְּתַכְלִית הַגְּדֻלוֹת, וְיִלְמַד תּוֹרָה עִם הָאֲבוֹת וּמֹשֶׁה
 רִבְנֹו עֲלִיּוֹה־שְׁלוֹם, בְּכָל זֶה יְהִיָּה בְּתַכְלִית הַעֲנֻוָה וְהַבְּטוּל לְלַמֵּד גַּם עִם אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים.

יום שלישי **יום שלישי**
 ב מנחם אב
 ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: י"ז.
 תניא: ומאחר שהתפלה . . . עילאה.

הַרְאָה לְרַבִּים: מִתְחִילִין לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין שְׁנֵי חֲדָשִׁים קִדְם הַבֵּר מִצְוָה. בְּתַחֲלָה בְּלֹא בְּרָכָה,
 וְכַעֲבוֹר אֵיזָה שְׁבוּעוֹת בְּבְרָכָה.

יום רביעי **יום רביעי**
 ג מנחם אב
 ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: יח"ב.
 תניא: פרק יא. ואמנם . . . ק לאין קץ.

מְשִׁיחַת אַמּוֹ"ר: יַעֲמָאֵלְט וּוְעַן מְשִׁיחַ וּוְעַט קוֹמְעַן בְּב"א וּוְעַט מְעַן עֲרֵשֶׁט בִּינְקַעַן
 נֶאָךְ דִּי גְלוֹת טַעַג. יַעֲמָאֵלְט וּוְעַט עֲרֵשֶׁט פֶּאֶרְדְּרִיסְעַן פֶּאֶר וּוְאָס מ'הֶאֱט נִיט גַעֲטָאָן אִין
 עֲבוּדָה. מְעַן וּוְעַט עֲרֵשֶׁט דַּעֲרָה־עֲרַעַן דַּעַם גְּרוּיסְעַן וּוְיִיטָאָג פֿוֹן הַעֲדָר הַעֲבוּדָה. אִיצֵטֶער
 אִין דִּי יְמֵי הַגְּלוֹת, אִיז דִּי יְמֵי הַעֲבוּדָה צו מְכִין זִיין זִיךְ צו בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ בְּב"א.

מְשִׁיחַת אֲדִנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב]: אָז, כְּאֲשֶׁר מְשִׁיחַ יָבֵא בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אֲמֵן, יִתְגַּעְגַּעוּ
 לְיָמֵי הַגְּלוֹת; אָז יִצְטָעְרוּ, מִדּוּעַ לֹא עָסְקוּ ב'עֲבוּדָה'. אָז יִחוּשׁוּ אֶת הַצַּעַר הַגְּדוֹל שֶׁל הַעֲדָר
 ה'עֲבוּדָה'. כְּעַת בִּימֵי הַגְּלוֹת, הֵם יְמֵי הַעֲבוּדָה לְהַכִּין עֲצָמוֹ לְבִיאַת הַמְּשִׁיחַ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אֲמֵן.

יום חמישי

יום חמישי

ד מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: כג"כח.
 תניא: ומה שמשבחים . . . 200 היא מיד.

מיט דער גרעסטער האָרעוואַניע קען מען ניט פארדינען קיין איין סענט מעהר וויפיל השי"ת האָט אָפגעשטעלט, אז דער און דער מענש זאָל פארדינען. מען בעדארף טאָן וויפיל עס איז נויטיג, אָבער מען מוז געדיינקען, אז די גאַנצע ארבעט, איז מער ניט ווי א טפל, דער עיקר איז די ברכה פון השי"ת, און די ברכה פארדינט מען ווען מען איז א ערליכער איד: תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים בא מלמדים ערליכע אידען.

ביגיעה הגדולה ביותר, אי אפֿשר להרויח אפלו אגורה אחת יותר, מאַפֿר הקדוש־ברוך־הוא קבע, שאָדם פֿלוגי ירויח. צריך לעשות כמה שנוחין, אָך תיבים לזכר, שְׁכַל הַעֲבוּדָה אֵינָה אֵלָא טִפֿל, הַעֵקֶר הוּא בְּרַכַּת ה' יִתְבָּרֵךְ, וְאֵת הַבְּרָכָה מְרוֹיְחִים כְּאִשֶׁר הִנְנוּ יְהוּדִים יְרָאֵי שָׁמַיִם: [מקפידים על] תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים אצל מלמדים [שהם] יהודים יראי שמים.

יום שישי

יום שישי

ה מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: דברים, ששי עם פירש"י.
 תהלים: כט"לד.
 תניא: ומ"ש וחטאתי . . . פשעיו.

סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, האָט דער בעש"ט געזאָגט: אין יעדער דבר גשמי פון דברים המותרים זיינען פאראן טוב ורע: דער גשמי איז רע און דער חיות אלקי וואָס איז מחי' דעם גשמי איז טוב. באדארף דער מענש וואָס באנוצט דעם גשמי זיין א סור מרע, ניט וועלען דעם תענוג וואָס איז פאראן אין דעם גשמי, און זיין ועשה טוב וועלען געשפייזט און געהאַלפֿען ווערען פון דעם חיות אלקי וואָס איז אין דעם דבר הגשמי. בקש שלום ורדפהו דער מענש וואָס איז א סור מרע און א ועשה טוב, באדארף זוכען און נאָכלויפֿען צו מאַכען שלום צווישען דעם גשמי און חיות אלקי וואָס איז איהם מחי'.

"סור מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו". פֿרש הבעל־שם־טוב: בְּכֹל דָּבָר גִּשְׁמִי מֵהַדְּבָרִים הַמְּתָרִים נִמְצָאִים טוֹב ורע: הַגִּשְׁמִי הוּא רע, וְהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי הַמְּחַיֶּה אֶת הַגִּשְׁמִי הוּא טוֹב. הָאָדָם הַמְּשַׁתְּמֵשׁ בַּגִּשְׁמִי, צָרִיךְ לִהְיוֹת 'סור מרע', לֹא לְרַצּוֹת אֶת הַתְּעוּנָה הַנִּמְצָא בַּגִּשְׁמִי, וְלִהְיוֹת 'עֹשֶׂה טוֹב', לְרַצּוֹת לִהְיוֹת נֹזֵן וְלִהְיֶשֶׁע מֵהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁבְּדָבַר הַגִּשְׁמִי. 'בְּקִשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפֵהוּ', הָאָדָם שֶׁהוּא 'סור מרע ועשה טוב', צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ וְלִרְדֹּף לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין הַגִּשְׁמִי לְבֵין חַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁמְחַיֶּהוּ.

שיעורים. חומש: דברים, שביעי עם פירש"י.
תהלים: להליל.

תניא: פרק יב. וטעם . . . ימצא טוב.

דער רבי (רבינו הזקן) בעת ער איז געקומען פון פעטערבורג, האָט ער געזאָגט פאר'ן מיטעלען רבי'ן א מאמר – אינגאַנצען עטליכע שורות: שאו ידיכם קדש – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, וברכו את ה' – שממשיכים על ידי זה שם הוי' דלעילא, שעיי"ז פועל שיהי' – יברכך ה' מציון – המשכת שם הוי' מעצמיות הנשמה, עושה שמים וארץ – שעיי"ז הוא קיום העולמות.

הַרְבֵּי (רַבְּנוּ הַזְקֵן), כַּאֲשֶׁר בָּא מִפֶּטְרִיבּוּרְג, אָמַר לְפָנָי אֲדַמּוּר הָאֲמָצְעֵי מֵאֲמַר, – רַק כִּמָּה שוֹרוֹת: "שָׂאוּ יַדְיֵכֶם קִדְשׁ" – זֶהוּ הַעֲלָאת הַמְּדוֹת בְּמוֹחִין וְהָאֲרֵת הַמְּחִין בְּמְדוֹת, "וּבְרַכּוּ אֶת ה'" – שְׁמַמְשִׁיכִים עַל-יַדֵּיזָה שֵׁם הַיְיָ דְלַעֲלָא, שְׁעַל-יַדֵּיזָה פּוֹעֵל שִׁיְהִיָּה "יְבָרְכֶךָ ה' מְצִיּוֹן – הַמְּשַׁכֵּת שֵׁם הַיְיָ מְעַצְמִיּוֹת הַנְּשָׁמָה, "עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ" – שְׁעַל-יַדֵּיזָה הוּא קִיּוּם הָעוֹלָמוֹת.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

29 ממה שנאמר (שמות כג א) 'לא תשא שמע שוא', 'לא תשא' היינו לא
30 תקבל, ומכאן אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיבוא
31 חבירו. וכמו כן ניתן לקרוא את הפסוק 'לא תשא', שזוהי אזהרה
32 לבעל דין שלא ישמע דבריו עד שיבוא חבירו.
33 הגמרא מוסיפה לדרוש את המשך הפסוק 'ואצוה את שופטיכם':
34 עוד נאמר (דברים א טו), 'ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע
35 בין אחיכם ושפטיהם צדק'. אמר ריש לקיש, התורה מצוה לדיין,
36 צדק את הדין בלבד, וראה עם מי האמת, ורק אחר כך תתקחו –
37 פסוק אותו.
38 עוד נאמר שם: 'ושפטיהם צדק בין איש ובין אחיו (ובין גרו)', אמר
39 רב יהודה, אפילו בין בית לעלייה – קומה שניה, כלומר, כשבאים
40 לפניך אחים שנפל להם בית בירושה, אל יאמר הדיין מה בכך
41 שעלייה שזה פחות, העיקר שלכל אחד יש דירה לגור בה, אלא
42 צריך להשוות החלוקה לפי ערך הנכסים.
43 עוד נאמר שם: 'ובין גרו' שהוא מלשון 'מגורים', אמר רב יהודה,
44 אפילו באים אליך שתדון להם בין תנור שדמיו יקרים לבירים
45 שדמיהם פחותים, אל תאמר לאחד שיקח תנור, ולשני שיקח
46 כירה, אלא חלוק להם באופן שזה לפי שוים בדמים.
47 עוד נאמר בפסוק שאחריו (דברים א יז), 'לא תכירו פנים במשפט', רבי
48 יהודה אומר, אם אחד מבעלי הדין הוא אוהבך לא תכירו לזכותו
49 בדין משום כך. רבי אלעזר אומר, אם הוא שונאך לא תנכרוהו –
50 לא תיעשה לו כנכרי לחייבו בדין.
51 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: אושפיזיניה דרב – מארחו של רב
52 אתא לקמייה לדינא – בא לפניו לדין, אמר לו אותו אדם לרב, לאו
53 אושפיזיני את – וכי לא אורחי אתה, אמר לו רב, אין – אכן, אמר
54 ליה – אמר לו (אותו אדם) לרב, דינא אית לי – דין יש לי, וברצוני
55 שתדון אותי, אמר ליה – אמר לו רב,

1 'לא תעלה במעלות' וקמיה ליה 'ואלה המשפטים אשר תשים'
2 המדברת בדיינים, ללמדנו שאף השופטים מזהרים שלא יעלו
3 במעלות, דהיינו שלא יראו כעולים [פוסעים] על ראשי הקהל.
4 הגמרא דורשת את סוף הפסוק 'ואלה המשפטים אשר תשים
5 לפניהם'. שואלת הגמרא: 'אשר תלמדם' מיכני ליה – היה צריך
6 להיכתב לשון 'לימוד' שהרי בפסוק פסוק זה עוסק בדיינים.
7 משיבה הגמרא: אמר רבי ירמיה, ואיתנימא רבי תיא בר אבא, אלו
8 פלי הדיינין – שתשים לפניהם את הכלים המשמשים את הדיינים,
9 כדלהלן.
10 הגמרא מביאה את מאמרו של רב הונא, ללמדנו מה הם כלי
11 הדיינים: רב הונא, כי תהו נפק לדינא – כשיצא לדין, אמר הכי –
12 אמר לשמשו כך, אפיקו לי סאני הנותאי – הוציאו לי את כלי בית
13 הדין, שהם, מקל למכת מרדות, ורצועה למלקות, שהדיינים
14 מלקים אותו עד שיחזור בו, ושפרא – שופר לנידוי, וסנדלא –
15 סנדל לחליצה.
16 אימרה נוספת בענין כלי הדיינים: נאמר (דברים א טו), 'ואצוה את
17 שופטיכם בעת ההיא', 'צו' הוא מלשון 'זירוז', אמר רבי יוחנן, כנגד
18 מקל ורצועה תהא זרי, כלומר, היו זרוזים להטיל על ידיהם אימה
19 על הציבור, רק לשם שמים.
20 הגמרא דורשת את המשך של הפסוק 'ואצוה את שופטיכם':
21 נאמר (שם), 'ואצוה את שפטיכם בעת ההוא לאמר, שמע בין
22 אחיכם ושפטיהם', אמר רבי חנינא, מכאן אוהרה לבית דין שלא
23 ישמע הדיין דברי בעל דין, קודם שיבא לבית הדין בעל דין חבירו.
24 וכן אוהרה לבעל דין שלא ימעים דבריו – יפרש את טענותיו לדין
25 קודם שיבא בעל דין חבירו, שכן קרי ביה נמי – ניתן לקרוא את
26 הפסוק גם כאילו נאמר 'שמע בין אחיכם', כלומר, השמע דבריו
27 לדיין רק בעמד שניכם.
28 לימוד אחר לכך: רב כהנא אמר מהקא – מכאן יש ללמוד זאת,

מחיר החזרה

יום ראשון כ"ט תמוז ה'תשע"ז

ב. לדעת ראשונים 'דינא דגרמי' נקרא רק כאשר נעשה ההיזק בעת המעשה, ולכן יש לחלק: במכירת הזרעונים הנזק לא נעשה מיד עם פעולת המוכר אלא לאחר זמן – בעת זריעתם על ידי הקונה, אך כאן הרי מיד בחזרת האשה נגרם הנזק לארוס שהפסיד את הוצאותיו, ולכן היא נחשבת כגורם ישיר לנזק וחיבת לשלם (אור שמח).

ג. לגבי זרעונים מדובר שהמוכר לא ידע שהם מקולקלים ולא היתה מצדו כוונת נזק, אך האשה יודעת שבחזרתה היא גורמת לארוס נזק ולכן עליה לשלמו (אבן האול).

וכתבו הפוסקים, כי גם לדעת הרמב"ם אם נערכה סעודת אירוסין מפוארת יותר מהממוצע, אין לחייב את הכלה אלא במחיר סעודה רגילה, שכן בהסכמתה לשידוך לא גרמה להוצאה גדולה כזו אלא לסעודה רגילה והחתן הוא שהחליט להוציא עליה ממון רב ולכן אין האשה אחראית (רדב"ז ח"א סי' שכט, תשב"ץ ח"ב סי' קסו).

הלכות זכיה ומתנה פרק ו, הלכה כד: הורו רבנותי, שאם היה מנהג המדינה שיעשה כל ארוס סעודה ואכיל רעיו... ועשה כדרך שעושים כל העם, וחוזה בו - משלמת הכל.

לדעת הרמב"ם, אם חזרת הכלה מההסכמה לשידוך גרמה הפסד לחתן, עליה לפצות את החתן. והראב"ד משיג על כך וכותב שדין זה דומה לאדם המוכר לחברו זרעונים לזריעה, ולאחר שזרע אותם התברר שאינם צומחים שאין המוכר צריך לשלם לקונה את הוצאות הזריעה, כי גרימת נזק באופן זה נחשבת כ'גרמא' בלבד ואינה מחייבת בתשלום.

וביישוב דעת הרמב"ם המחלק בין המקרים, כתבו המפרשים כמה אופנים:

א. רכישת הזרעונים לא נועדה לשימוש פרטי אלא למטרת ריווח ועל כך אין המוכר צריך לשאת באחריות, אך עריכת סעודה לרגל האירוסין היא מנהג רגיל של כל אדם ולכן על האשה לשלם הפסד זה שנגרם על ידי חזרתה (מגיד משנה).

איזה קנין התירו לעשות בשבת ל'שכיב מרע'? יום שני א' מנחם אב ה'תשע"ז

בשבת.

והקשה ה'לחם משנה' (וכן הקשה הרא"ש ב"ב פ"ט אות לו): מסופר בגמרא (גיטין עז, ב) אודות שכיב מר שכתב גט לאשתו והוצרך לתת אותו בשבת. וכיון שהגט מוקצה ואסור לטלטלו בשבת התיר רבא לבעל לגרש את האשה (מבלי לטלטל את הגט) על ידי שיקנה לה את החדר בו מונח הגט והיא תסגור ותפתח את דלת החדר, והוא קנין 'חזקה' שקונה בקרקעות (הל' מכירה פ"א ה"ח) ועל ידי זה תקנה את הגט בקנין 'אגב' (שם פ"ג ה"ח). ומשמע שהתירו לשכיב מרע לעשות קנין בשבת גם במקום שצריך לעשותו!

ותירץ:

חכמים התירו לשכיב מרע לתת את הגט בקנין 'אגב' אם קנין המקום בו נמצא הגט נעשה בסגירתו ופתיחתו הדלת, כיון שפעולה זו אינה נראית כקנין שהרי כך היא הדרך לסגור ולפתוח את הדלת, אבל כשניכר שזהו קנין, לא התירו לעשותו בשבת אפילו לשכיב מרע.

הלכות זכיה ומתנה פרק ח, הלכות ב-ג: החולק ש'ש'ש ב'ח' כל גופו... הוא הנקרא 'שכיב מרע'... אם אמר: 'קנו ממני' - אפילו בשבת, קנין ממנו, מפני שזה הקנין אינו צריך מתנת שכיב מרע אינה צריכה קנין ('דברי שכיב מרע ככתובין ומסורין') כי חכמים חששו שמא מחמת חוליו לא יוכל לעשות קנין ודעתו תיטרף עליו מחמת צערו על אי קיום צוותו, אבל אם זו 'מתנה במקצת' (ושייר חלק מנכסיו לעצמו) הרי היא צריכה קנין (להלן ה"ט).

והנה, לדעת הרשב"ם (ב"ב קנו, בד"ה קנין) התירו לעשות קנין לשכיב מרע אפילו בשבת (שכדור כלל אסור לעשות בה קנין, ה"ל שבת פכ"ג ה"ב) בין במקום שיש צורך בקנין ('מתנה במקצת') ובין במקום שאין צריך קנין (מקנה כל נכסיו) בגלל החשש שמא תיטרף דעתו. אבל הרמב"ם כתב שקונים משכיב מרע אפילו בשבת מפני "שזה הקנין אינו צריך", היינו כיון שאינו פועל בקנינו כלום והרי זה כאילו לא עשה קנין, אבל במקום שצריך קנין (מתנה במקצת) לא התירו לעשות לשכיב מרע קנין

חלומות שווא ידברון? יום שלישי ב' מנחם אב ה'תשע"ז

וכתב התשב"ץ (ח"ב סי' קכח) שלכאורה יש לחלק בין חלום שחלם האדם על עצמו, הנחשב כרמז משמים על העתיד לבוא אליו, לחלומות שחלמו אחרים עליו שאין בהם ממש ודין הלכה זו נחשב כחלום על אחרים, כיוון שחולם שהמעות שבידו שייכות לאחר, אך מסתימת דברי הגמרא "דברי חלומות אין מעלין ואין מורידין" נראה שהכלל הוא לגבי כל החלומות, ללא הבדל מי החולם.

ומבאר על פי דברי הגמרא (ברכות נה, ב) כי יש חלומות שבאים על ידי מלאך ויש שעל ידי שדים. ולפי זה בכל חלום

הלכות זכיה ומתנה פרק י, הלכה ז: הרי שהיה מצטרף על מעות שהניח לו אביו, ולא ידע היכן התביאן, ואמר לו בחלום: 'כך וכך הן, ובמקום פלוני הן, וישל פלוני הן, או ישל מעשר שני הן, ומצאן במקום שנאמר לו... זה היה מעשה, ואמר חכמים: 'דברי חלומות - לא מעלין ולא מורידין'.

בהלכה זו מבואר שאין צריך לחשוש לנאמר בחלום, שמעות מסוימות הן של חברו או של מעשר, אך בגמרא (נדרים ה, א) אמרו שהרואה בחלום שנידוהו צריך להתיר את נידויו.

וכן פסק הרמב"ם (הל' תלמוד תורה ז, יב)!

משימים בנבואה ובדרך כלל הנבואה היא הודיע דברים העתידיים להיות, והרואה בחלום שנידוהו פירוש הדבר שפורענות עומדת להתרגש עליו והרי זה כנבואה על העתיד ולכן צריך לחשוש לכך, אך כשנאמר לו בחלום שאביו הניח מעות של חברו או של מעשר, הרי זה סיפור דברים על העבר ועל כך נאמר שאין חוששים לחלומות.

יש להסתפק אם הוא על ידי מלאך והרי הוא אמת או שהוא על ידי שדים ואין לו שחר. ולכן בנידוי יש לחשוש שמא החלום נכון והוא אכן מגורה, שכן 'ספק איסור לחומרא' אך לגבי ממון אין צריך לתת לחברו מספק שהרי בספק ממון אין מוציאים מיד המוחזק (וראה יד מלאכי כללי הדינים, קטז) וב'שיבת ציון' (סי' נב) כתב לחלק בין חלומות על העבר לחלומות על העתיד, שכן אמרו חז"ל שהחלום הוא אחד

יום רביעי ג' מנחם אב ה'תשע"ז

חלוקה על פי גורל

ועל פי זה כוונת הראב"ד לומר שדברי הרמב"ם, שהגורל עושה את הקנין ואין צריך להוסיף קנין, אינם מחוורים, אלא גם לאחר שהחלקים התבררו על ידי הגורל, צריך שכל אחד יחזיק בחלקו (כשיטת הרא"ש).

וה'אבן האזל' פירש:

לשיטת הרמב"ם כאשר עלה הגורל לראשון - קנו כולם, ומדובר שהאחים הסכימו לחלק לפי סדר מסוים; לאחר שהראשון יעלה בגורל יהיה חלקו של השני על ידו ושל השלישי על יד השני, וכשעלה הגורל לראשון כל אחד קנה את חלקו המסומן (כשיטה הראשונה שהביא המגיד משנה).

והראב"ד סובר (כשיטה השנייה במגיד משנה) ששאר האחים לא קנו לפני שעשו גורל (אף שהסכימו על סדר החלוקה). ומה שנאמר בגמרא "כיון שעלה הגורל לאחד מהן, קנו כולן", פירושו שזה שעלה לו הגורל זכה בחלקו אך שאר האחים קנו רק לענין שחייבים להתחלק על פי גורל שיטילו בחלקים שקבעו קודם, ואין אחד מהם יכול לחזור בו ולבקש חלוקה לא ע"י גורל אלא באופן אחר.

הלכות שכנים פרק ב, הלכה יא: האחין שחלקו, ועשו ביניהן גורל - בין שעלה הגורל לאחד מהן, קנו כולן.
כלומר, "ביררו שנים ושלשה חלקין שוין ואחר כך יפילו גורלות" (רשב"ם בבא בתרא קו, ב) - "כיון שעלה הגורל לאחד מהן - קנו כולן".

הראב"ד השיג וכתב: "לא נתחוויר דבריו", ה'מגיד משנה' תמה מה כוונתו, וה'לחם משנה' ביאר: לדעת הרשב"ם (שם, ד"ה אמר רב אשי) הגורל עושה גם את הקנין ואין צורך שיחזיק או יעשה קנין אחר, כי בהנאה ש"עשמעין זה לזה לחלוק בגורל כדי שיטול כל אחד חלקו... אין רוצין שיהא עוד עיכוב בדבר וגמרו ומקנו אהדדי". וזו גם שיטת הרמב"ם שכתב "כיון שעלה הגורל לאחד מהן - קנו כולן". אך לדעת הרא"ש אין הגורל עושה קנין אלא צריך שיחזיק כל אחד בחלקו. ואף שבדרך כלל חזקה קונה גם בלי גורל, הרי זה רק כשחלקו קודם שהחזיקו, ואילו בגורל אם "שעלה הגורל והלך והחזיק בלא מחאת חברו... מהני כאילו חלקו ואח"כ החזיקו".

יום חמישי ד' מנחם אב ה'תשע"ז

זכויות הדייר בבית משותף

ומבאר: הנכנסים והיוצאים מתחלפים בכל יום ולכן יכול השכן לטעון: יכולתי לסבול את הרעש מאלו שנכנסו אתמול, אך איני יכול לעמוד ברעש של הבאים היום, אבל קול הפטיש והרחיים הוא קול אחיד שאינו משתנה מיום ליום, ולכן אינו יכול לחזור בו מההסכמה שבשתיקה שנתן לכך אתמול.

ולפי זה, אם השכן ניגן בכלי נגינה מסוים ולא מחו במשך זמן, זכותו להמשיך לעשות כן, אך אינו רשאי להחליף לכלי אחר (ראה ערוך השולחן קנו, ב).

וכל זה לדעת הרמב"ם, אך יש סוברים שלעולם אין אדם יכול למחות על רעש שחברו עושה בתוך ביתו, ויכול למחות על ריבוי הנכנסים מחמת הצפיפות הנגרמת על ידי כך בחצר המשותפת (רשב"א ב"ב כ, ב).

וב'שלחן ערוך' (ח"מ סי' קנו, ב) נפסק כדעת הרמב"ם שהשכנים יכולים למחות ביד השכן המרעיש אלא אם כן החזיק בכך. ואילו הרמ"א פוסק כדעת שאר הראשונים שכל מה שעושה בביתו או ברשותו אי אפשר למחות בידו, אולם אם אחד השכנים חולה והקול מזיק לו, יכול למחות.

הלכות שכנים פרק ו, הלכה יב: הנות שפחצר, וכולין השכנים למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין... אבל אינן יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הפטיש או מקול הרחיים, שחרי החזיק לעשות כן.

האם דיירים בבניין משותף יכולים למנוע משכן לנגן בביתו?

מדברי הרמב"ם כאן עולה שהדיירים יכולים למחות בשכן הגורם רעש על ידי ריבוי נכנסים ויוצאים לביתו, אך אינם יכולים להתנגד לקול הפטיש והרחיים משום שנכבד החזקן לעשות כן.

ובטעם הדבר שהחזקה מועילה לגבי קול הפטיש ולא לגבי קול הנכנסים והיוצאים, מבאר הסמ"ע (ח"מ קנו, ב) שהוא משום שהכאת הפטיש נעשית בביתו, ואילו ההפרעה מהנכנסים והיוצאים נעשית בחצר המשותפת.

והקשה ה'נתיבות המשפט' (שם, א): אם הסיבה היא משום שרעש הפטיש נעשה בתוך הבית, מדוע צריך 'חזקה' כדי להתיר זאת להרי בלאו הכי אי אפשר למחות באדם העושה בתוך ביתו?

הרחקת הכותל מחלון בית הכנסת יום שישי ה' מנחם אב ה'תשע"ז

ונחלקו הפוסקים בשיעור ההרחקה מחלון בית הכנסת: לדעת ה'אגודה' (הובא בב"י אר"ח ס' ק"ג) בית הכנסת צריך אור גדול יותר וצריך להרחיק יותר מארבע אמות. וכן פסק ב'שלחן ערוך' (אר"ח שם ס"ד).

וכתב ה'נודע ביהודה' (מהדורת אר"ח ס' ט"ז) שדין זה הוא חידוש של ה'אגודה' ואינו במשמעות שאר הראשונים, ואדרבה מתשובת הרשב"א (ח"ג סי' קנ"ו) משמע ששיעור הרחקה ארבע אמות מחלון חברו הוא שיעור קבוע, ושיעורו חכמים שאם הרחיק ארבע אמות, אף שעדיין מאפיל קצת על החלון הן של חברו והן של בית הכנסת – אין צריך להרחיק יותר.

אך להלכה מסיק ה'נודע ביהודה': "כיון שבעל האגודה היה קדמון... וה'בית יוסף' הביאו בשולחנו באר"ח סי' ק"ג לפסק הלכה בלי שום חולק... בוודאי שאין לזוז מפסק רבינו בעל ה'שלחן ערוך'. וצריך להרחיק יותר מד' אמות לפי ראות עיני החכמים. ועל כל פנים אינו צריך להרחיק יותר משמונה אמות, וההבדל שבין ארבע לשמונה יכריעו החכמים לפי ראות עיניהם שיספיק לבית הכנסת".

מתי אין דין 'בר מצרא'?

שבת קודש ו' מנחם אב ה'תשע"ז לבעל המצר, שמא בינתיים יתחרט הקונה והמוכר יפסיד "ולא תיקנו לעשות 'הטוב והישר' למצרן - שיהא רע למוכר".

וה'שיטה מקובצת' (ב"מ שם) כתב לחלק: כאשר כל אחד מבני המצר רוצה לקנות את השדה הסמוכה לו, אין כאן דין 'בר מצרא' ואינם יכולים לסלק את הקונה כי יכול המוכר לומר איני מעוניין להרבות עלי שטרי מכירה, אבל אם אמרו מכור לאחד מאתנו או לכולנו בשטר אחד - הדין אתם ומסלקים את הקונה.

והט"ז (חור"מ שם סקל"ו) דייק מלשון ה'שלחן ערוך' שדין זה (שהמוכר כל נכסיו אין בו דין 'בר מצרא') הוא לאו דוקא במוכר הרבה שדות, אלא גם אם היו לו רק שתי שדות, כי יש לחשוש שמא עד שיודיע לבעל המצר הקונה יתחרט ולא ירצה לקנות את שתי השדות והמוכר יפסיד.

והש"ך (שם סק"ב) סובר שרק אם היו למוכר הרבה שדות אין המצרן יכול לסלק את הקונה, כי לא מצוי שאדם אחד יקנה את כולן, אבל בשתי שדות מצוי שאחד יקנה את שתיהן, ולכן עליו להודיע תחילה למצרן כי הוא קודם.

הלכות שכנים פרק ז, הלכה א': ואם בא חברו לקנות בתל כנגד החלון כדי שישיר הנוק ראותו - צריך להרחיק את הבתל מנגד החלון ארבע אמות, כדי שלא יאפיל עליו.

החובה להרחקת הכותל ארבע אמות היא כאשר בעל החלון החזיק בו בהיתר, כגון "שמחל לו בעל החצר או... שבא וסייע עמו או שידע הנוק ולא ערער" (להלן ה"ח). אבל אם החלון לא הוחזק בהיתר אין צריך להרחיק את הכותל ארבע אמות (סמ"ע חור"מ סי' קנד ס"ק ג).

וזאת אם החלון פתוח לחצר חברו, אך אם החלון פתוח לרשות הרבים, וחברו מהצד השני של רשות הרבים רוצה לבנות כותל כנגדו, רשאי לעשות כן גם אם אין ביניהם ארבע אמות. ואין זה נחשב שבעל החלון החזיק בהיתר, כי כשפתח את חלונו לרשות הרבים, לא היה חברו יכול למחות נגדו כיון שזו דרך הרבים שכל אחד יכול לפתוח לשם חלון, וכיון שלא היה יכול למחות אין זו חזקה, ואינו יכול 'להחזיק' באויר של חברו, ואילו עתה כשרוצה לבנות את הכותל אינו מזיק אלא רק מונע ממנו את האור שברשותו, ורשאי לעשות זאת (שו"ע חור"מ סי' קנד סטו וסלא, סמ"ע שם סקל"ח).

הלכות שכנים פרק יב, הלכה ו': המוכר כל נכסיו לאחד - אין בעל המצר של שדה אחת מהן מסלק את חלוקת מאותה השדה, שהרי היא ואחרת קנה פאחד.

ופירש רש"י (בבא מציעא קח, ב ד"ה ליה): תקנו חכמים שכאשר יש 'בר מצרא', על הקונה להסתלק מהקניה משום 'ועשית הישר והטוב', אך זהו רק אם אין הפסד למוכר, וכאן שיש לו הפסד, כי הקונה לא ירצה לקנות את שאר הנכסים כשלא יקבל גם שדה זו - "במקום פסידא דמוכר, לא תקון דינא דבר מצרא".

ולפי זה כתב ה'בית יוסף' (חור"מ סי' קעה ס"ד) שאם המצרן רוצה לקנות את כל השדות וכן אם כל המצרנים של כל השדות רוצים לקנות כל אחד את השדה שבמיצר שלו - יש להם דין 'בר מצרא' ויכולים לסלק את הקונה שהרי במקרים אלו אין הפסד למוכר. והביא מ'תרומת הדשן' (סי' שלח) שגם הרמב"ם סובר כן, אבל לדעת הרא"ש (ב"מ שם) והטור (חור"מ שם), גם אם המצרן רוצה לקנות את כל השדות אינו יכול לסלק את הקונה, לפי שאין מצוי מי שיקנה את כל נכסיו יחד וכשמזדמן קונה הרוצה את כל הנכסים אינו צריך להודיע

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

1 לכאורה הרי זה כשיטת תנא קמא, שאף הוא סובר שאם חסירה
2 התקופה ששה עשר יום מעברים על כך את השנה.

1 הגמרא ממשיכה לברר את דברי הברייתא: שנינו בברייתא, רבי
2 שמעון אוימר אף אם נמשכת תקופת תמוז עד ששה עשר לפני ה'הג
3 מעברין על כך את השנה. מקשה הגמרא: ה'יני תנא קמא -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט תמוז - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה עא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - כ"ט תמוז' מנחם-אב תשע"ז

17 לְאָדָם שְׁלֵא בְּפָנָיו, וְאֵין חֲבִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו; וְזָכוֹת
18 הוּא שְׁתַּתְּנָן לוֹ מִתְּנָה, אִם יִרְצֶה, אֶבֶל אִם לֹא יִרְצֶה
19 - אֵין נוֹתְנִין מִתְּנָה לְאָדָם בְּעַל פְּרָחוֹ.

(10) גיטין יא: במשנה. (11) בבא בתרא קלח. (12) הסכים מפורש מיד עם קבלת המתנה לידו, או שתק ולא מנח. (13) גיטין שם במשנה.

20 ג. זָכָה¹⁴ לוֹ עַל יְדֵי אַחַר, וּכְשִׁשְׁמַע הַמִּקְבֵּל שְׂתַק, וְאַחַר כִּף צָוַח וְאָמַר 'אֵינִי מִקְבֵּלָה' - הָרִי זֶה סַפֵּק¹⁵
21 אִם זֶה שְׂשַׁתַּק כְּכֹר רְצָה¹⁶, וְזֶה שְׁחָזַר וְצָוַח חָזַר
22 בּוֹ¹⁷; אוֹ שְׂשַׁתַּק מִפְּנֵי¹⁸ שְׂעִדִין לֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ
23 כְּלוּם¹⁹, וְזֶה שְׁצָוַח הוֹכִיחַ²⁰ סוֹפוֹ עַל תְּחִלְתּוֹ²¹.
24 לְפִיכָף: אִם קָדַם אַחַר וְזָכָה בֵּה לְעִצְמוֹ - אֵין²²
25 מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שְׁמָא הַמִּקְבֵּל זָכָה, וְכִינּוֹן שְׁאָמַר
26 'אֵינִי רוֹצֶה בֵּה' הָרִי הַפְּקִידָה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרִנוּ²³, וְזֶה
27 שְׁקָדָם וּלְקַחְתָּה מִן הַהַפְּקָר - זָכָה. וְאִם חָזְרוּ הַבְּעָלִים
28 הָרְאוּשׁוּנִים וּתְפִשׁוּהָ מִיָּד זֶה שְׁקָדָם וְזָכָה בֵּה - אֵין²⁹
29 מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדָם; שְׁמָא הַמִּקְבֵּל לֹא זָכָה, וְכִינּוֹן
30 שְׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה' הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלְתּוֹ, וְלֹא
31 קָנָה אוֹתָהּ, וּבְרִשׁוֹת פְּעָלִים הָרְאוּשׁוּנִים הִיא קָנִיתָ
32 עֲדִין.
33

(14) בבא בתרא שם. מימרא של רב נחמן בר יצחק, וברייתא המובאת על ידו, ובה מחלוקת על נושא זה בין החכמים ורבן שמעון בן גמליאל, לפי הפירוש של רבא בחולין לט: (15) בבבא בתרא שם לא הכריעו בין התנאים, ובחולין (שם) הביאו עובדא, שלא רצו בה להכריע. (16) ששתיקה זו כמו כל שתיקה שפירושה הסכמה. (17) ודינו כמו שכתב בהלכה א. (18) כדברי רבא (בבא בתרא שם). (19) ואין לו עדיין על מה לצווח או למחות. (20) גילה. (21) שאף אז כששתק דעתו הייתה לשלילה. (22) כדין כל ספק בממון. (23) בהלכה א.

34 ד. רְאוּבֵן שְׂרָצָה לְתַן מָאָה דִּינָרִין לְשִׁמְעוֹן, וְשִׁלַּח
35 לוֹ הַמָּאָה עַל יְדֵי לִוִי: אִם אָמַר לוֹ 'זָכָה'²⁴ בְּמָאָה זָוֹ
36 לְשִׁמְעוֹן, אוֹ 'תָּן'²⁵ מָאָה זָוֹ לְשִׁמְעוֹן' - אֵינִי יָכוֹל
37 לְחָזַר בּוֹ²⁶; אֶבֶל אִם אָמַר לוֹ 'הוֹלֵךְ'²⁷ מָאָה זָוֹ
38 לְשִׁמְעוֹן' - יָכוֹל לְחָזַר בּוֹ עַד שְׁיִגִיעַ הַמָּאָה לְיָד
39 שִׁמְעוֹן.

(24) בלשון זו אין כל ספק שוודאי זכה המקבל, אף על פי שלא הגיע לידו, כיוון שבא ליד השליח, ראה גיטין יא: יד. ועוד. (25) גיטין יא: "כל האומר תנו כאומר זכר". (26) רק לעניין זה, שאינו יכול לחזור בו, אמרו "תן - זככה", אבל לעניין זכיה אין הדבר כן, אלא אינו זוכה עד שיגיע לידו, כמפורש להלן הלכה יא. אולם כל זה אינו אלא באומר "תן", אבל באומר "זכה" - זכה מיד (ראה פרק ו

יום ראשון כ"ט תמוז ה'תשע"ז

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמִתְּנָה

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו המקבל מתנה ואינו רוצה בה או שלא הגיעה לידו, ודין הזוכה במתנה על יד אחרים או על יד רשותו, ודין אם נחלקו זה אומר נתתיה וזה אומר לא קיבלתיה או שאומר בהיפך.

1 א. הַמִּקְבֵּל אֶת הַמִּתְּנָה וְזָכָה² בֵּה, וְאַחַר שְׁבִאָה לְיָדוֹ
2 וְהוּא שׁוֹתֵק חָזַר בּוֹ וְאָמַר 'אֵינִי רוֹצֶה בֵּה'³, אוֹ 'אֵינִי
3 מִקְבֵּלָה'⁴, אוֹ 'הָרִי הִיא בְּטִלָּה'⁵, אוֹ שְׁאָמַר 'מוּם זֶה
4 נִרְאָה לִי בֵּה'⁶ - לֹא אָמַר כְּלוּם⁷. וּכְשֵׁם שְׁאֵין הַנּוֹתֵן
5 יָכוֹל לְחָזַר בּוֹ, כִּף הַמִּקְבֵּל אֵינִי יָכוֹל לְחָזַר בּוֹ אַחַר
6 שְׂזָכָה. מִתְּנָה זוֹ שְׁאָמַר הַמִּקְבֵּל 'אֵינִי רוֹצֶה בֵּה' אַחַר
7 שְׂבִאָת לְיָדוֹ - הָרִי הִיא הַפְּקָר, וְכֹל הַקּוֹדֵם בֵּה - זָכָה
8 בֵּה; שְׁהָרִי הַפְּקִידָה הַמִּקְבֵּל אַחַר שְׂזָכָה בֵּה. אֶבֶל⁸
9 אִם הָיָה צוּחַ מַעְקָרוֹ - לֹא קָנָה הַמִּקְבֵּל, וְחוֹזְרָת⁹
10 לְבְּעָלִים הָרְאוּשׁוּנִים.

(2) בקניין הראוי. (3) "אי אפשי בה". בבא בתרא קלו: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה אי אפשי בהן - קנה, ואפילו עומד וצווח", אם שתק מעיקרא. (4) היינו "אינה מתנה" שבכרייתא שם. ורבינו גרס כגירסת הספרים בגיטין לב. ובכריתות כד. שהובאה בתוספות שם דיבור המתחיל מבוטלת "אי אפשי בה, בטלה היא, אינה מתנה - דבריו קיימין" וכמסקנת הגמרא בכריתות שם ש"דבריו קיימין" אינו שיחזור לבעלים אלא שהוא לא קנה אותם, והם הפקר אין הכוונה לעבר וחוזר לבעל המתנה אלא לעתיד והם הפקר. (5) בגמרא שם "בטלה היא" ורבינו אינו מחלק ביניהם (ועיין ראב"ד). וכן נראה להלן הלכה יג שכתב "או שאמר בטילה, אבל אם אמר סתם "בטילה היא", לא אמר כלום. וכן כתב המגיד משנה שם. (6) המדובר במום גלוי שוודאי ראה אותו מיד ומכיוון ששתק אז ודאי הסכים וקיבל, וכשאומר עתה "מום זה נראה לי בה" אינו יכול לבטל את המתנה למפרע (ראה כסף משנה). (7) שכל אלו אינן לשונות של עבר, לבטל המתנה למפרע, אלא לשונות של להבא. (8) בבא בתרא קלח. מסקנת רבי אבא בר ממל. (9) לפי פירוש התוספות (שם) דיבור המתחיל כאן).

11 ב. הַמְזָכָה¹⁰ לְחַבְרוֹ בְּמִתְּנָה עַל יְדֵי אַחַר - פִּינּוֹן
12 שְׁהַחֲזִיק בֵּה אַחַר, כְּגוֹן שְׁמִשְׁךְ הַמַּטְלָטְלִין אוֹ הַגִּיעַ
13 שְׁטַר הַקְּרָקַע לְיָדוֹ אוֹ הַחֲזִיק בַּקְּרָקַע, זָכָה חֲבֵרוֹ, אִף
14 עַל פִּי שְׁלֵא הִגִּיעַ הַמִּתְּנָה לְיָדוֹ, וְאֵין הַנּוֹתֵן יָכוֹל
15 לְחָזַר בּוֹ. אֶבֶל¹¹ הַמִּקְבֵּל - יָדוֹ עַל הַעֲלִיוֹנָה: אִם
16 רְצָה¹² - מִקְבֵּל; אִם לֹא רְצָה - אֵינִי מִקְבֵּל. שְׂזָכִין¹³

עב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון כ"ט תמוז – ספר קנין – הלכות זכיה ומתנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

44) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרבינא, שאמר שישאל זוכה לגוי מדברי סופרים.

ז. קָטָן⁴⁵ שְׁנוֹתַיִן לוֹ צָרוּר⁴⁶ וְזוֹקֵן⁴⁷, אָגוּז¹⁴ וְנוֹטְלוֹ⁴⁸ - זֹכֶה לְעֶצְמוֹ⁴⁹, וְאִינוֹ זֹכֶה לְאַחֵרִים; פְּחוֹת⁵⁰ מִזֶּה - לֹא זֶכֶה לְעֶצְמוֹ וְלֹא לְאַחֵרִים. וְכֵן הַשּׁוֹטֵה אִינוֹ זֹכֶה לֹא לְיָדוֹ⁵¹ וְלֹא לְאַחֵרִים. וְהַמְזֻפֶּה לְשׁוֹטֵה עַל יְדֵי בֶן דָּעַת - זֶכֶה⁵². אָבֵל הַחֵרֶשׁ זֹכֶה⁵³ לְעֶצְמוֹ⁵⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת גְּזֵלָה⁵⁵.

45) גיטין סה. מימרא של רבא. 46) אבן. 47) הרי יודע הוא לברוח מן הרע. 48) הרי שידוע לבחור בטוב. 49) מן התורה. לפי שדעת אחרת מקנה לו (מגיד משנה כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א. עיין שם), אבל במציאה אין לו קניין מן התורה אלא מדרבנן משום דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). 50) שם. 51) מן התורה, אבל מדרבנן, זכה, ואסור לגזול ממנו מפני דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). ומקור הדבר ממה שאמרו ביבמות ק"ג: ששוטה אין לו יד לקנות (קצות החושן סימן רמג סעיף קטן ה). ויש שהביאו מסוגיית הגמרא ביבמות לא. וכתובות כ. ונאף על פי ששם מדובר במקח וממכר, שגם בקטן אינו מן התורה, כיוון שנתנית הדמים שלו אינה נתניה (מגיד משנה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) - סובר רבינו שכל עיקר תקנת חכמים בקטן וחרש במקח וממכר משום כדי חייהם (פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) אינו אלא מפני שיש להם קניין מן התורה במתנה. ושוטה שלא תקנו בו חכמים קניין במקח וממכר, הוא מפני שאין לו שום קניין מן התורה, ונאף לא במתנה, וראה להלן לגבי חרש]. 52) שוודאי אינו גרוע מקטן בן יום אחד דלהלן הלכה ח (סמ"ע רמג סעיף קטן ל). ומה שאמרו ביבמות ק"ג. שפיקח שנשא שוטה, זכתה בכתובה שכתב לה - על כורחך כשזיכה לה על ידי אחר, וראה במגיד משנה. אבל צריך עיון ממה שאמרו בבבא מציעא עב. שזכין לקטן מפני שעתיד להיות גדול, ואין זכין לגוי שבלי מעשה גירות לא יהיה ישראל, ואם כן גם שוטה, מי יודע אם יתפא, ונאף אם יתפא זה לא יהיה ממילא אלא על ידי מעשה. וראה בקצות החושן שם סעיף קטן ו. 53) והיינו, כאמור, במציאה מפני דרכי שלום, ובמתנה מן התורה. 54) נלמד מתוך מה שתיקנו חכמים שמקחו מקח וממכרו ממכר, משום כדי חייו (למעלה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) ואם אין לו עיקר קניין מן התורה במתנה לא היו חכמים מתקנים במקח וממכר. וההבדל בין שוטה לחרש הוא: שוטה אין לו יד (יבמות ק"ג): ואילו חרש יש לו יד שהרי חרשת מקבלת גיטה (שם ק"ב), ראה בקצות החושן שם סעיף קטן ה]. ורק לעצמו יש לו יד אבל לזכות לאחרים אינו יכול, כמפורש בבבא מציעא ח. 55) פרק יז הלכה ד, שחרש אינו מקנה לאחרים (ראה בהערה הקודמת. ועיין מגדל עוז ולחם משנה).

ח. זְכִינָן⁵⁶ לְקָטָן אָפְלוֹ בֶן יוֹם אֶחָד⁵⁷, וְלְגְדוֹל⁵⁸ בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שְׁלֹא בְּפָנָיו⁵⁹. וְחָצְרוֹ⁶⁰ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ שְׁלֹא מִדְּעָתוֹ. אָף עַל פִּי שְׁאִינוֹ עוֹמֵד שָׁם, בֵּין שֶׁהִגִּיעַ הַמִּתְנָה לְחָצְרוֹ⁶¹ - כְּפֹאֵל זֶכֶה בָּהּ אַחֲרָיִם⁶².

מהלכות עבדים הלכה א). ומה שכתב רבינו "אינו יכול לחזור בו" - לא כתב אלא על "תן" ולא על "זכה". ומשמעותו שהנותן עושה אותו רק שליח להולכה, ולא שנותן לו לזכות מיד בשביל המקבל, שם יד: ולב: (וראה להלן פרק י הלכה יב בדין שכיב מרע). ודקדק רבינו לכתוב "ראובן שרצה ליתן וכו'" שדווקא במתנה הדין כן, אבל בפריעת חוב אינו יכול לחזור בו (פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) וכן בהחזרת פיקדון כשהנפקד כבר בו עד עכשיו (פרק א מהלכות שכירות הלכה ו), ועיין רבב"ד.

ה. הֵלֵךְ²⁸ לְוִי בְּמֵאָה זֹוֹ שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ עִמּוֹ לְהוֹלִיכֵן לְשִׁמְעוֹן, וּבִקֵּשׁ שִׁמְעוֹן וְלֹא מִצְאָהוּ - יַחֲזִיר לְרֵאוּבֵן²⁹. מֵת³⁰ שִׁמְעוֹן בְּחַיֵּי רֵאוּבֵן - יַחֲזִיר לְרֵאוּבֵן³¹ אוֹ לְיִוְרְשִׁי³². מֵת רֵאוּבֵן בְּחַיֵּי שִׁמְעוֹן - יִתֵּן הַמֵּאָה לְשִׁמְעוֹן אוֹ לְיִוְרְשִׁי³³; שִׁמְעוֹן³⁴ לְקִיָּים דְּבָרֵי הַמֵּת, וְאֵף עַל פִּי שְׁאֵמַר הַדְּבָרִים וְהוּא בְּרִיא³⁵, שֶׁהָרִי הַמֵּאָה בְּיָדוֹ שֶׁל שְׁלִיחַ עֲדִין³⁶.

28) המשך להלכה הקודמת והמדובר כשאמר לו "הולך". ומקור הדברים בברייתא שם יד: 29) שהרי הולך לאו כזכי, ולא זכה השליח בשביל המקבל. 30) ברייתא שם. 31) כנ"ל, שלא זכה עדיין שמעון, והנותן התכוון רק לשמעון ולא ליורשיו. 32) של ראובן אם מת ראובן אחרי מיתת שמעון. 33) שהרי מיד עם מיתת ראובן, זכה בהם שמעון, מפני הטעם הבא בסמוך ש"מצוה לקיים דברי המת", וממנו זכו היורשים (עיין רש"י שם וש"ך סימן קכה סעיף קטן לג). 34) גיטין שם ברייתא בשם רבי מאיר. 35) כדברי רב פפא שם. ובדין שכיב מרע, ראה להלן פרק י הלכה יב. 36) שלא החזיר לראובן בחייו של זה ובירו לקיים דברי המת. [בתוספות כתובות ע. דיבור המתחיל הא, הוכיחו שלא אמרו מצוה לקיים דברי המת אלא אם נמסר ליד שליח לשם כך (וראה להלן פרק י"א הלכה כג בהגהות מיימוני אות ט). שאם לא כן למה הוצרכו לתקן בשכיב מרע שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין. וזה גם מקור לדברי רבינו].

ו. אִין אָדָם זֹכֶה בְּמִתְנָה לְחֵבְרוֹ עַד שִׁיחֶיהָ הַזֹּזָה גְדוֹל³⁷ וְבֶן דָּעַת. וְאֶחָד אִישׁ וְאֶחָד אִשָּׁה³⁸, וְאָפְלוֹ אִשָּׁת אִישׁ³⁹, וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה⁴⁰. אָבֵל הָעֶפְרוֹם אִינוֹ זֹכֶה; הוֹאֵיל וְאִין רְאוּי לְשְׁלִיחוֹת לְעוֹלָם⁴¹, כֶּף אִינוֹ זֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל⁴². וְכִשֵּׁם שְׁאִין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְעֶפְרוֹם⁴³, כֶּף אִינוֹ זֹכֶה לְעֶפְרוֹם⁴⁴.

37) עירובין עט: במשנה וקידושין מב. מימרא של רב יצחק. 38) עירובין שם. 39) עירובין שם: "על ידי אשתו". 40) בעירובין שם: "ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו", הרי שרק על ידי עבדו אינו יכול לזכות לאחרים, אבל על ידי עבד כנעני של אחר יכול הוא לזכות לאחרים. וראה בפרק א מהלכות עירובין הלכה כ. 41) להוציא מדברי רב אשי לפי לשון אחת בבבא מציעא עא: שרק לעניין תרומה אין שליחות לגוי, אבל לעניין אחר יש לו שליחות. 42) שזכייה היא מטעם שליחות. 43) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרב אשי בלשון אחרונה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון כ"ט תמוז – ספר קנין – הלכות זכיה ומתנה עג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

72) רחוב צדרי, או קרן זוית של רשות הרבים (מגיד משנה שם). והיא מימרא של רב ששת בבבא מציעא י: שבסימטא "לא דחקי רבים". (73) גמרא שם. וגם שם לא שכיחי רבים (כתובות לא:). (74) שם, תשובת רב פפא, ולפי גירסת הרי"ף. (75) שם בדברי רב ששת: "רשות הרבים דקא דחקי רבים לא תקינו רבנן [ארבע אמות]". (76) שם, לרב פפא. (77) שם יא. לפי הלשון האחרונה, ולדברי הכל, או זו שלפני האחרונה, וכרבי יוחנן משום רבי ינאי. (78) שבקטנה גילתה התורה שחצרה נחשבת כידה לעניין גט. ולומדים מזה גם ליתר השטחים, כגון מציאה ומתנה, מה שאין כן בקטן. (79) שהחצר אינה נחשבת אצלו כיד, וגם אינה יכולה להיות נחשבת כשליחות, שאין שליחות לקטן. ואף על פי שזכין לקטן (למעלה הלכה ח), הרי שזכיה אינה מטעם שליחות - אינה דומה חצר לשליח ממש שעושה פעולת הקניין וזוכה עבור הקטן (וראה בהשגת הראב"ד כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה יב וקצות החושן סימן רמג סעיף קטן יא).

11 י. המתנה⁸⁰ כגט⁸¹, שאין אדם יכול למסר דברים⁸² 12 לשליח. כיצד? אמר לשלשה: אמרו לפלוני ופלוני 13 שיקטבו ויתנומו בשטר מתנה ויתנוה לפלוני - אין 14 זה כלום⁸³; ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו 15 למקבל - לא קנה. וכן אם אמר לשנים: כתבו 16 וחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני - אינן יכולין 17 לומר לסופר לכתב, אלא הן עצמן פותבין, כמו 18 כגט⁸⁴.

80) גיטין כט. כשמואל וכרבא, ולא כרב ואביי. (81) וראה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ו. (82) שהשליח יאמר דברים מסויימים למישהו, במקום שיעשה פעולה מסויימת. (83) שדברים אינם נמסרים לשליח (משנה גיטין סו:) אפילו אם אמר להם שיאמרו לאחרים (שם עא.). וראה בהלכות גירושין שם. וכל שכן אם אמר להם רק: "תנו גט לאשתי". שאף על פי שהם שלושה ונראה שעשה אותם בית-דין שיאמרו לאחרים לכתוב ולחתום - לא קנה שאין זה עדיף מ"אומר אמרו" וראה בלחם משנה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ה. [ונכתב הטור בשם הראב"ד "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם והוא הדין אם אומר להם תנו" ואף על פי שלפינו בראב"ד אין הנוסחא כן. נראה שנוסחת הטור היא הנכונה, וזהו פירושו: אם "אומר אמרו" לא מועיל למה שאמר ואם אמרו לעדים וכתבו לא קנה - כל שכן שאם לא עשו כמאמרו אלא חתמו הם בעצמם, שוודאי לא עשו כלום, שהרי על זה לא נצטוו (ולפי הנראה נפלו מלים אלו "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם" בטעות מלשון הראב"ד הנ"ל אל תוך דברי המגיד-משנה, ועיין לחם משנה) "והוא הדין אם אומר להם תנו" כלומר גם באומר להם תנו, אומרים שברור הדבר שעשאו בית-דין ולא מועיל אם הם חתמו בעצמם, שהרי לא נצטוו על כך, ולעשות שליח לכתובה גם כן אינם יכולים, שדברים אינם נמסרים לשליח, כנ"ל. וראה להלן בהערה הבאה]. (84) שם במשנה גיטין סו:סו: "אמר לשניים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו". [ואף על פי שכבר כתב רבינו שאפילו אומר מפורש

56) כלומר, אחר זוכה עבורו, בבא בתרא קנו: במשנה, ונראה מדברי רבינו שזהו מן התורה. וכוונת הספרים (שהובאה בתוספות כתובות יא. דיבור המתחיל מטבילין) בבבא מציעא שם שגרסו "קטן - אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכיה" ולא גרסו "מדרבנן" וכן הוא בכמה כתבי יד. ראה בדקדוקי סופרים לבבא מציעא שם. (57) [שהרי למאן דאמר אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם מזכין אף לעובר. בבא בתרא קמא: וראה למעלה פרק כ"ב מהלכות מכירה הלכה י]. (58) שם קנו: במשנה לפי רבי יהושע. ולפי רבי מאיר בבביתא שם - גם לדברי רבי אליעזר. (59) משנה בגיטין יא: וראה למעלה הלכה ב. (60) בבא קמא מט: מימרא של רבי יוסי בר חנינא. (61) או לאוויר חצרו, ראה בפרק ה מהלכות גירושין הלכה ג. (62) כלומר, כאילו זכה בה על ידי שליח, שחצר מטעם שליחות היא (בבא מציעא י:).

1 ט. במה דברים אמורים⁶³? בהצטרף המשתמרת⁶⁴; 2 אכל בהצטרף שאינה משתמרת⁶⁵, כגון שדהו וחרבתי 3 - עד שיהיה עומד בצדה⁶⁶ ויאמר: זכתה לי שדי⁶⁷. 4 וכן ארבע⁶⁸ אמות⁶⁹ של אדם שהוא עומד בצדן⁷⁰ 5 קונין לוי⁷¹, כסמטא⁷² או בצדי רשות הרבים⁷³ או 6 בהצטרף שאין לה בעלים⁷⁴; אכל ברשות הרבים⁷⁵ או 7 בשדה חברו⁷⁶ - אינו זוכה עד שגייע מתנה לידו. 8 וקטנה⁷⁷ תזכה לה חצרה⁷⁸ וארבע אמות שלה; אכל 9 הקטן⁷⁹ אינו זוכה עד שתגיע מתנה לידו או עד 10 שיזכה לו אחר.

63) שחצרו קונה לו, אף על פי שאינו עומד שם. (64) שם יא. שאז היא נחשבת כשליח המשמר דבר הנשלח על ידו (כסף משנה בשם ה"ר). (65) שאז אינו דומה לשליח (שם). (66) שאז היא משתמרת על ידו. וראה במגיד משנה פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח. שיש מחלוקת בין המפרשים אם צריך לעמוד בתוך השדה או שאפשר לעמוד גם מחוצה לה. ודעת רבינו, שגם במתנה צריך שיעמוד בצד שדה ודלא כרב פפא בבבא מציעא יא: אלא כפי התירון הראשון שם בגמרא. וכן נראה בקידושין כו: ויש פוסקים כרב פפא (מגיד משנה). (67) דעת רבינו שבחצר שאינה משתמרת ועומד בצידה צריך גם אמירה. כמו שאמרו במשנה (שם יא): "ראה אותן רצין וכו' ואמר זכתה לי שדי וכו'". וכן כתב רבינו בהלכות גזילה שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל זכתה, כתבו ש"אמר" לאו דווקא. (68) בבא מציעא י. מימרא של ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא, ורא"ש בשם הירושלמי (שם) שקונות גם במציאה וגם במתנה. (69) שיעור קומה של אדם בפשוט ידיים ורגליים. (70) ואף על פי שבחצר שאינה משתמרת, צריך גם עמידה בצידה וגם אמירה, כנ"ל - בארבע אמות, אין צורך באמירה "מפני שהוא יכול לנטות עצמו וליטלה" (מגיד משנה בהלכות גזילה שם). [וברור הדבר שגם בחצר שאינה משתמרת, אם הייתה המציאה קרובה אליו בתוך ארבע אמות, שוודאי זכה בה, אף על פי שלא אמר, כיוון שעומד קרוב לה]. (71) תקנת חכמים היא כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה (הלכות גזילה שם הלכה ט).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

95 שם, המשך הברייתא. (96) המדובר, כשהמקבל רוצה במתנה אלא שמספר האמת שלא קיבלה (סמ"ע רמה סעיף קטן ז). (97) יש לשון "חשש" שאינו ספק, אלא וודאי (תוספות שם דיבור המתחיל חיישינן). וכן לשון התוספתא (בבא בתרא פרק י'): "לא אמר כלום", והיינו, שאין מתחשבים כלל עם דברי המקבל. ברם בשולחן-ערוך חושן משפט סימן רמה, סעיף ד, מביא המחבר לשון "דאיכא למימר", והיינו, שיש לומר, ואין וודאות גמורה. ולכאורה, זהו פירוש המלה "שמא". (98) וזה לא ידע על זה כלל. וכך אנו יכולים על ידי זה לסלק את הסתירה שביניהם ולאמת את דברי שניהם. (99) היינו, שהנותן מדגיש שהוא בעצמו נתן לידי המקבל, ואין המקבל יכול לטעות בזה. (100) הוא המקבל שהוא זכור יותר מן הנותן, לפי שהנותן הייתה לו מחשבה לתת לפני שייתן, ופעמים שהוא סבור שכבר נתן (מגיד משנה בשם התוספות). ויש מפרשים, שלעולם מקבלים את ההודאה של התובע ולא של הנתבע, מאחר שישנה התנגשות בין הודאתו של זה לבין הודאתו של זה, אנו אומרים העמד ממון בחזקתו (רשב"א שם). (101) על ידי עדים. מפני שהדבר ספק, שמא קיבל זה את המתנה והבן אינו יודע, ואם כן אין הודאתו הודאה (גיטין שם).

18 יג. מקבל מתנה שטען ואמר: זו שתחת ידי אינה
19 מתנה בידי, אלא שומר אני עליה וכיוצא בו, או
20 שאמר: בטלה היתה מתחלתה, לפי שלא קבלתי
21 אלא בעל פרחי פאנס או בטעות, וכיוצא בדברים
22 אלו - דבריו קניינין¹⁰²; ונשבע על זה שבועת
23 הסת¹⁰³, ותחזר לבעליה.

(102) גיטין לב. מימרא של רב ששת (לפי נוסחה שלפנינו): "מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו - בטילה היא (משמע בטילה הייתה מקודם שקיבלתי - רש"י), אינה מתנה - דבריו קיימין". וראה למעלה הלכה א. (103) הראב"ד מעיר כאן שענין השבועה כאן הוא "רעיון רוח", ואמנם לא מצינו שבועה אצל הודאת בעל הדין, שהרי הוא מוותר על שלו, ומה מקום לשבועה? אך המגיד-משנה מפרש, שכאן מדובר, שבעלי חוב של המקבל רוצים לגבות את חובם מהשדה, ולפיכך צריך להישבע שאינו מערים עליהם, וכן הביא בשולחן-ערוך סי' רמה סעיף ז. ואף על פי שבפרק ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ב כתב רבינו שאם יש לו ללווה ממון וטוען שהוא של אחרים אינו נאמן אלא בעדים - כאן, שידוע שהיו הנכסים של הנותן, נאמן הוא לאמר שלא קבלם במתנה ושנשארו ברשותו של הנותן (לחם משנה).

24 יד. טען הנותן ואמר 'שומר אתה עליה', או שאמר
25 'שלא מדעתי'¹⁰⁴ נתתי, או 'גזולה היא בידיך', וזה
26 ואמר 'אתה נתת לי' - נשבע¹⁰⁵ המקבל שבועת הסת
27 ונפטר.

(104) שלא מרצוני. (105) כדין כל כופר בכול, כיוון שהמטלטלין בידו, ראה פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה

"אמרו לפלוני ולפלוני וכו'", לא מועיל - אם קל וחומר הוא שבאומר "כתבו וחתמו וכו'", שאינם יכולים לומר לסופר לכתוב - יש חידוש באומר "כתבו וחתמו", שהרי ב"אומר אמרו", לא מועיל אם כתבו וחתמו בעצמם, כנ"ל, ואילו ב"כתבו וחתמו", "הרי הן עצמם כותבים", ויש מקום לטעות, שכיוון שהם עצמם יכולים לעשות מעשה - יכולים לעשות גם שליח, ומשמיענו רבינו שגם באופן זה אינם יכולים למנות שליח. וכתב הראב"ד (הובא במגדל עוז): "והוא הדין אם אמר להם (לשניים) תנו צריכין הם לכתבו". כלומר, בניגוד לאומר לשלושה תנו, שעשה אותם בית-דין, ואינם יכולים לכתוב בעצמם (חוץ ממה שאינם יכולים לעשות שליח) - באומר לשניים "תנו", לא עשאו בית-דין, אלא כוונתו שיכתבו בעצמם. וכן מפורש במשנה גיטין שם, ובמקום "צריכין" שבדבריו - צריך להיות "יכולין", וראה באור שמח].

1 יא. הפותב⁸⁵ בשטר נתתי⁸⁶ שדה פלונית לפלוני,
2 או שפתב נתתי⁸⁷ לו, או יהרי היא שלו' - הרי
3 זוכה בה פשיגוע השטר לידו. אבל⁸⁸ אם פתב בשטר
4 אתונה⁸⁹ לו, אף על פי שהעידו עלי העדים - לא
5 זכה המקבל⁹⁰, עד שיאמר לעדים פתבו שטר מתנה
6 ותנו לו, וכותבין⁹¹ ונותנין לו; שאין⁹² המקבל זוכה
7 עד שפגיע שטר המתנה לידו⁹³, או עד שזיפה לו בו
8 על ידי אחרים, כמו שבאנונו⁹⁴.

(85) גיטין מ: בברייתא. (86) לשון עבר. (87) זוהי גירסת הרי"ף. וצריך עיון מה בין "נתתי" ל"נתתייה" - שניהם מלשון עבר (סמ"ע סימן רמה, סעיף קטן א). ובגמרא שם: "נתונה", והוא לשון הווה. (88) כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (89) לשון עתיד. (90) שאין כאן נתינה אלא הבטחה לתת. (91) אפילו הלשון "אתונה לו", שרק אם נותן השטר מידו ליד המקבל, שהמתנה מתקיימת מיד, צריך לכתוב בלשון עבר "נתתי" או בלשון הווה "נתונה", אבל אם אומר לעדים שיכתבו ויתנו, שאין המתנה מתקיימת עתה כשנותן לעדים אלא אחר כך כשיבוא השטר לידי המקבל - בזה אפשר לכתוב גם לשון עתיד "אתונה" (כסף משנה). (92) וממילא אף הלשון: "אתונה" היא טובה, אחרי שאין המקבל זוכה, אלא אחרי שמוסרים את השטר לידו, ולשעה זו כיוון הנותן בלשון "אתונה" (כסף משנה). (93) [ראה בפרק ו מהלכות עבדים הלכה א ש"תן אינו כ"זכה" ולא זכה עד שיעג לידו. וראה ברש"י גיטין ט: וברי"ף שם]. (94) למעלה הלכה ב.

9 יב. האומר⁹⁵ נתתי שדה פלונית לפלוני, והוא
10 אומר לא נתן לי⁹⁶ - חוששין⁹⁷ שמה זכה לו על
11 ידי אחר⁹⁸. אבל אם אמר פתבתי ונתתי לו⁹⁹, והוא
12 אומר לא פתב ולא נתן לי: אם המקבל מתנה הוא
13 שאמר בן - הודאת בעל דין¹⁰⁰ כמאה עדים הוא,
14 והנותן אוכל פרות שדהו; ואם בן המקבל הוא
15 שאמר לא נתת לאבי שדה זו, והוא אומר פתבתי
16 ונתתי לו - מניחין את הפרות על ידי שלישי עד
17 שפידע הדבר היאך הוא¹⁰¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט תמוז - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה עה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 וְאֶפְלוּ הַיְתָה הָרֵאשׁוֹנָה סֶתֶם, וְאֵין בָּהּ לֹא עֲנִין
13 סְתִירָה וְלֹא עֲנִין גְּלוּי, אֲלֵא מִתְּנָה סֶתֶם¹² - הָאֲחֵרוֹן
14 קְנָה.

א, ובקרקעות, כשיש לו חזקת שלוש שנים, ועיין פרק י"א שם הלכה א.

פָּרֶק חֲמִישִׁי

1 נתבאר בו איכות עשיית המתנה שצריך שלא תהיה מסותרת, וכל הנמשך אחר זה, ודין שתי שטרות על שדה אחת שניהם במכר או אחד במתנה ואחד במכר, וכל הנמשך.

1 א. הַנּוֹתֵן² מִתְּנָה, בֵּין בְּרִיא בֵּין חוֹלָה³, צָרִיף
2 שְׁתֵּהִיָּה גְלוּיָה וּמְפָרְסָמַת. אָמַר⁴ לְעֵדִים: פְּתוּ בִּסְתֵר
3 וַתְּנוּ לוֹ - אֵינָה פְּלוּם; שְׂזָה מְעַרִים פְּדִי לְאַבְד מְמוֹן
4 אַחֲרֵים⁵, שְׁיִחְזוּר וְיִמְכְּרוּ אַחַר שְׁיִתָּן.

10 בבא-בבא-בבא שם. 11 ואין המתנה הראשונה יכולה לשמש כמודעה לבטל המתנה השניה (ראה פ"י מהלכות מכירה הלכה א) - לפי שנעשתה בסתר (מסקנת הגמרא שם). 12 שאמרנו למעלה שחוששים שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל מספק, כיון שקרקע בחזקת בעליה עומדת (למעלה הערה ו) - הרי היא ברשות הבעלים ליתנה לאחר.

15 ד. כָּכָר בְּאַרְנוֹ¹³, שֶׁהַמּוֹסֵר מוֹדְעָה וְאַחַר כֵּן נָתַן -
16 הַמִּתְּנָה בְּטֵלָה, אָף עַל פִּי שְׂאִין¹⁴ זֶה אָנוּס. שְׂאִין
17 הוֹלְכִין בְּמִתְּנָה¹⁵ אֲלֵא אַחַר דַּעַת הַנּוֹתֵן; הוּאֵיל¹⁶
18 וְגֵלָה דַּעַתוֹ שְׂאִינוֹ רוֹצֵה בָּהּ - מִתְּנָתוֹ בְּטֵלָה.
19 לְפִיכָף¹⁷, מִי שֶׁהָיוּ הַדְּבָרִים מוֹכִיחִין שְׂאִין דַּעַתוֹ לָתֵן
20 מִתְּנָה זֵו¹⁸, אֲפֹלוּ שְׁנִתְּנָה מִתְּנָה גְלוּיָה וְנִמְצְאָת
21 שְׁנִתְּנָה מְקַדֵּם מִתְּנָה מְסֻתֶּרֶת - הָרִי שְׁתֵּי הַמִּתְּנוֹת
22 בְּטֵלוֹת: הָרֵאשׁוֹנָה - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת; וְהַשְּׁנִיָּה
23 - מִפְּנֵי שֶׁהַדְּבָר מוֹכִיחַ שְׂאִינוֹ רוֹצֵה, וְהָרִי קָדְמָה זֵו
24 הַמִּתְּנָה שְׁנִמְצְאָה כְּמוֹ מוֹדְעָה לָהּ¹⁹.

2 בבא-בבא-מ: מימרא של רב יהודה, ש"מתנה שמירתא (מסותרת) אינה כלום. 3 נלמד מדברי הרי"ף בבבא-בבא שם בשם רב האי, והעתיקו רבינו להלן פ"ט הלכה א. ובין במתנה במקצת נכסיו, בין בכל נכסיו (ראה שם הערה ב). 4 כלשון הראשון של רב יוסף, שאמר בפירושו מימרתו של רב יהודה (שם). ולפי זה, אם לא אמר לכתוב בסתר, אע"פ שלא אמר לעשותה בפרהסיא - אין זו "מתנה טמורה". ואילו ללשון השני, גם זו היא מתנה טמורה, כיון שלא אמר לעשותה בפרהסיא. וראה להלן הערה ה. 5 היינו הלוקחות המאוחרים למתנה, כהמשך דברי רבינו. והראב"ד מפרש, ש"אחרים" - היינו מקבל המתנה, כלומר: הוא מכר אותה מקודם לאחר ואחר-כך הוא נתנה במתנה לזה, ולפיכך הוא רוצה שהדבר יעשה בסתר, והוא מערים לאבד "ממון אחרים", היינו הטובה שקיבל מקודם ממקבל המתנה שתמורתה נתן לו המתנה. וכנראה שבספר שהיה לפני הראב"ד היו חסירות המילים "שיחזור וימכור אחר שיתן", ועיין מגיד-משנה.

5 ב. לְפִיכָף⁶, כָּל שֶׁטֶר מִתְּנַת קָרְקַע⁷ שְׂאִין פְּתוּב בּוֹ:
6 וְאָמַר לָנוּ פְּלוּנֵי הַנּוֹתֵן שָׁבוּ בְּשִׁוּקִים וּבְרַחֲוּבוֹת
7 וְכִתְּבוּ לוֹ מִתְּנָה גְלוּיָה וּמְפָרְסָמַת, וְכִיּוֹצֵא⁸ בְּעֵנִינִים
8 אֵלוֹ - חוֹשְׁשִׁין⁹ לָהּ שֶׁמָּא מִתְּנָה מְסֻתֶּרֶת הִיא, וְלֹא
9 זָכָה הַמְּקַבֵּל.

13 בפרק י מהלכות מכירה הלכה ג. ומקור הדברים בבבא-בבא-בבא שם. 14 בניגוד לפירוש רשב"ם שם, ד"ה גילוי מילתא בעלמא. 15 בניגוד למכר, שמקבל כסף, שאז אין מודעה גרידא מספיקה, אלא אם הוא אנוס, כי יתכן שבשעת המכירה גמר למכור מפני שהיה צריך לדמים, מה שאין לומר כן במתנה. 16 שם: "במתנה, גילוי מילתא בעלמא היא". 17 כלל מופשט שהסיק רבינו מהעובדא שבהלכה הבאה המובאת בגמרא (שם). 18 ובהוכחה זו גרידא, אין אנו יכולים לבטל המתנה השניה, אלא בהצטרף גם המתנה המוסתרת המשמשת כאן כמודעה. 19 בבא-בבא-בבא שם. ואף שמתנה טמירה כשהיא לעצמה, אינה מספיקה לשמש כמודעה, כאמור למעלה הלכה ג - כאן מצטרפת ההוכחה, שאין דעת הנותן ליתן מתנה זו לשני, לבטל המתנה השניה.

6 כלומר, לפי שאמרנו ש"מתנה מסותרת", אינה כלום, אם לא אמר להסתיר וגם לא אמר לפרסם, שבזה נחלקו שתי הלשונויות של רב יוסף (ראה למעלה הערה ג), ספק הוא, וחוששין שמא מתנה מסותרת היא, וכמו שאמרו בגמרא שם: "סתמא מאי - רב אשי אמר חיישין, והלכתא חיישין" (לחם-משנה). 7 גם במטלטלין יש דין של "מתנה מסותרת" (מגיד-משנה), ומה שכתב רבינו "קרקע" הוא מחמת סוף הדברים שכתב: "חוששין שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל". וזה לא שייך אלא בקרקע שעומדת בחזקת בעליה הראשונים, אבל במטלטלין, אם הם ביד המקבל, הם בחזקתו (הגר"א סימן רמב, ס"ק י). 8 היינו, ביטויים דומים, המדגישים את הפומביות. 9 כרב אשי שם, וכמו שכתב הרי"ף. וראה למעלה הערה ה.

25 ה. מַעֲשֵׂה²⁰ בְּאַחַד, שֶׁרָצָה לִשְׂא אִשָּׁה. אָמַרָה לוֹ:
26 אֵינִי נֹשֵׂאת לָךְ עַד שֶׁתִּכְתֵּב לִי כָּל נְכָסֶיךָ. שְׁמַע בְּנוֹ
27 הַגְּדוֹל וְצָנוּחַ עַל שְׁמֵינֵיהוּ רִיקָן. אָמַר לְעֵדִים: לָכוּ
28 וְהִחְבְּאוּ וְכִתְּבוּ לוֹ כָּל נְכָסֵי בְּמִתְּנָה. וְאַחַר כֵּן פְּתַב
29 לָהּ כָּל נְכָסָיו וְנִשְׂאָהּ. וְכֹא מַעֲשֵׂה לְפָנֵי חֲכָמִים,
30 וְאָמְרוּ: הַכֵּן לֹא קְנָה וְהֵאֱשָׁה לֹא קְנָתָה; שֶׁהָרִי לֹא
31 בְּרִצּוֹנוֹ פְּתַב לָהּ, וְכֹאנוּס²¹ בְּדָבָר הוּא, שֶׁהָרִי גֵלָה
32 דַּעַתוֹ בְּמִתְּנָה הָרֵאשׁוֹנָה, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּטֵלָה
33 מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסֻתֶּרֶת. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְּעֵנִינִים אֵלוֹ²².

10 ג. הַפּוֹתֵב¹⁰ שְׁתֵּי מִתְּנוֹת עַל שְׂדֵה אַחַת, הָרֵאשׁוֹנָה
11 מְסֻתֶּרֶת וְהָאֲחֵרוֹנָה גְלוּיָה וּמְפָרְסָמַת - אֲחֵרוֹן קְנָה¹¹.

20 הובאה בבבא-בבא-בבא שם. 21 "כאנוס", ולא אנוס ממש. שלא היה אנוס גמור, שהרי אם ירצה לא ישאנה ולא יתן לה נכסיו (מגיד-משנה) - ובכל זאת בטלה המתנה בצירוף המודעה, ע"י המתנה המוסותרת. 22 היינו, כל

13 ח. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצְאִים עַל שְׂדֵה אַחַת בְּשֵׁם קוֹנֵה
14 אֶחָד, וְאֵין זְמַנָּם שְׁוֵה⁴⁰: אִם הָיָה שְׁטָר אֶחָד מְכָר
15 וְאֶחָד מִתְּנָה: אִם הָיָה הַשְּׁטָר הָרִאשׁוֹן מִתְּנָה וְהַשְּׁנִי
16 שְׂאֲחָרָיו מְכָר - לֹא בִטֵּל הָאֲחֵרוֹן אֶת הָרִאשׁוֹן; שֵׁשׁ
17 לוֹמֵר: לְהוֹסִיף לוֹ אֲחֵרִיּוֹת⁴¹ חָזַר וְכָתַב בְּשֵׁם מְכָר⁴².
18 אִף עַל פִּי שְׁלֹא הָיָה כְּתוּב שֵׁם אֲחֵרִיּוֹת, שְׂאֲחֵרִיּוֹת
19 טְעוּת⁴³ סוֹפֵר הוּא. וְכֵן⁴⁴ אִם הָרִאשׁוֹן מְכָר וְהַשְּׁנִי
20 מִתְּנָה - קָנָה הַשְּׂדֵה מִזְמַן רִאשׁוֹן; שְׁלֹא כְּתוּב לוֹ
21 שְׁטָר מִתְּנָה אֲלֵא לִפְתוֹת כַּחוֹ, וּמִשׁוּם דִּין בֶּן
22 הַמְּצָר⁴⁵.

מקום שיש צירוף של שני גורמים: הוכחות בגוף המתנה, ומתנה טמירה קודמת לה, אם כי מתנה טמירה גרידא אינה נחשבת מודעה, וההוכחות כשלעצמן אינן מספיקות לבטל את המתנה - שתייהן ביחד מבטלות את המתנה.

1 ו. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת שְׁזַמְּנָן²⁴ בְּיוֹם אֶחָד, וְהֵן פְּתוּבִין עַל
2 שְׂדֵה אַחַת, בֵּין בְּמְכָר בֵּין בְּמִתְּנָה: אִם דְּרָף אֲנָשִׁי
3 הַמְּקוֹם לְכָתוּב שְׁעוּת²⁵ - כָּל הַקוֹדֵם זָכָה²⁶; וְאִם אֵין
4 דְּרָף הַמְּקוֹם לְכָתוּב שְׁעוּת - הָרִי הַדְּבָר מְסוּר
5 לְדַגְנִים²⁷: כָּל שְׂדֵעֲתָם נוֹטָה²⁸ לְהַעֲמִיד שְׂדֵה זוֹ בְּיַדוֹ
6 - יַעֲמִידוּ²⁹.

39) כתובות מד. מימרא של רב נחמן. (40) זה ביום אחד, וזה ביום שני. ונתעורר ספק אולי ביטל השני את הראשון, שכיון שיש ביד בעל השטר שני השטרות, הרי זה כאילו מודה שהראשון בטל, וראה להלן הלכה ט. (41) שאם יטרפנו בעל חובו, יחזיר לו דמיו. (42) שהרי סתם מתנה אין בה אחריות. (43) שאנו אומרים, שהמוכר צויה לכתוב באחריות, והסופר טעה ושכח, ולפיכך אפילו לא כתובה אחריות מפורש, הרי היא כאילו כתובה (בבא מציעא יד. ולמעלה פ"ט מהלכות מכירה הלכה ג). (44) אף זה בגמרא שם. (45) שהוא קודם לקנות השדות הגובלות עם שדהו (פ"ב מהלכות שכנים הלכה ה), אבל במתנה אין דין ברמצרא (שם פ"ג הלכה א). ואע"פ שמתנה שכתוב בה אחריות, דינה כמכירה, ויש בה דין ברמצרא (שם) - כאן שלא כתב בשטר מתנה שום אחריות אע"פ שכתב לו גם שטר מכר - אין בו דין ברמצרא (מגיד-משנה בשם רשב"א). אבל יש להבין כאן, כיצד אפשר לבטל המכירה בשטר מתנה שאחר-כך (משנה למלך). ויש אומרים ש"לייפות כחו" היינו שתהיה לו האפשרות ללוקח להעלים את שטר המכירה ולגלות רק את שטר המתנה, ובזה יסלק ממנו את טענת הברמצרא, ואם כן אין ראייה ששטר המתנה מבטל את שטר המכירה שלפניו, שהרי לצורך הניל נכתב. ואמנם אם יתברר שיש לו גם שטר מכר, לא יסתלק הברמצרא, וראה במגיד-משנה.

23 ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת בְּמְכָר אוֹ שְׁנֵיהֶם בְּמִתְּנָה: אִם⁴⁶
24 הוֹסִיף בְּשְׁנֵי פְּלוֹם⁴⁷ - הָרִי הָרִאשׁוֹן קָיָם⁴⁸, שְׁלֹא
25 כְּתוּב הַשְּׁנִי אֲלֵא מִפְּנֵי הַתּוֹסֵפֶת; וְאִם⁴⁹ לֹא הוֹסִיף -
26 בִּטֵּל שְׁטָר שְׁנֵי אֶת הָרִאשׁוֹן⁵⁰, וְאֵין לוֹ אֲחֵרִיּוֹת אֲלֵא
27 מִזְמַן הַשְּׁנִי⁵¹. לְפִיכֵן⁵², כָּל הַפְּרוֹת שְׂאֵכֵל הַלּוֹקֵחַ
28 מִזְמַן רִאשׁוֹן עַד זְמַן שְׁנֵי - מִחֲזִיר אוֹתָם⁵³. וְאִם הָיָה
29 עַל אוֹתָהּ שְׂדֵה חֶק לְמִלְךָ בְּכָל שָׁנָה - הַנּוֹתֵן אוֹ
30 הַמוֹכֵר נוֹתֵן אוֹתוֹ חֶחֶק עַד זְמַן הַשְּׁטָר הַשְּׁנִי⁵⁴.

46) כתובות שם, מימרא של רב פפא, כפירוש והוספה לדברי רב נחמן. (47) אע"פ שלא הודגש בשטר שזויה הוספה, אלא שמידת השטח הוגדלה בשטר זה, ביחס לשטר הקודם, וראה להלן. (48) וכנראה שכוונת רבינו, שאת העיקר גובה המקבל מזמן הראשון, ואת התוספת מזמן השני (מגיד-משנה). ואע"פ שבשתי כתובות ובאחת מהן

23) כתובות צד. (24) התאריך, שבו נכתבו השטרות. (25) ונמסר בלי עדים, שכיון שחתמו בו עדים הוא כשר גם בלי עדי מסירה (פ"א מהלכות גירושין הלכה טז), ואם כן אי-אפשר לברר מי קדם במסירה]. (26) שם צד: כלומר כל ששטרו מוקדם, הוא זכה, שכיון ששטרו נכתב קודם בוודאי גם נמסר קודם, כשם שאנו תולים כך בשטרות אחרים, שאחד מהם מוקדם ביום או בכמה ימים (מגיד-משנה). (27) מקביל לביטוי התלמודי: "שודא דדיינא". וכשמואל בניגוד לרב (כתובות שם). (28) שהם משערים, למי היתה דעתו של הנותן נוטה יותר ואותו היה מעדיף על השני, ובוודאי לו מסר מקודם. וה'תוספות' בבא-בתרא לה. ד"ה שודא, פירשו ש"שודא דדיינא" היינו שהדיינים עושים כרצונם. וראה בסמ"ע סימן רמ, ס"ק יב. (29) שהרי לשיטת רבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי (כורתים או חותכים את הגט) בגט ובכל השטרות, הכל תלוי למי נמסר השטר ראשון, וברור שיש כאן אחד שזכה, אם כי אין אנו יודעים מיהו - האפשרות שהשטרות נמסרו כאחד היא נדירה ואין להביאה בחשבון - ומוטב לנו, איפוא, לתת לאחד על סמך השערת הדיינים, מאשר לקיים חלוקה (מגיד-משנה).

7 ז. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים³⁰? בְּשְׁטָר שְׂאִין³¹ בוּ קִנְיִן³²,
8 אֲלֵא³³ קָנָה שְׂדֵה זוֹ בְּשְׁטָר זֶה, שְׂאִין אָנוּ יוֹדְעִין מִי
9 הוּא מְשַׁנְיָהֶם שְׁהַגִּיעַ³⁴ שְׁטָרוֹ לְיָדוֹ תַּחֲלָה; אֲבָל אִם
10 הָיָה בְּכָל שְׁטָר מֵהֵן קִנְיִן³⁵ - כָּל שְׂקָדָם לוֹ הַקִּנְיָן
11 זָכָה, וְיִשְׁאָל³⁶ הַעֲדִים. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁם³⁷ עֲדִים שְׂדֵה
12 הַגִּיעַ לְיָדוֹ שְׁטָר מִתְּנָתוֹ תַּחֲלָה - קָנָה הָרִאשׁוֹן³⁸.

30) שהכל תלוי במסירת השטר, שמי שנמסר לו קודם, הוא זכה. הרי"ף בכתובות פרק מי שהיה נשוי (שם). (31) שלא הוזכר בו. (32) סתם קנין, הוא קנין חליפין. (33) שהשטר הוא הוא הקנין. (34) ואין השטר קונה אלא עם המסירה, ולפיכך מי שהגיע לידו תחלה - קונה תחלה, ולפיכך אנו מסתמכים על שעות כראייה לקדימת המסירה, ואם אין כותבים שעות - סומכים על הכרעת הדיינים, כמו שפורט בהלכה שלמעלה. (35) כלומר, שכתוב בו "וקנינא מפלוני וכו'" ואין השטר אלא לראייה. (36) את עדי החתימה, מי קדם בקנין. ואם אי-אפשר לברר מי קדם, נוהגים כמו בהלכה הקודמת: "שודא דדיינא" (טור סימן רמ). (37) באופן שלא כתוב בו קנין. (38) למסירה, אף שאינו הראשון לכתובה, ואף שהשטר השני נמסר אף הוא באותו היום, וראה סמ"ע שם ס"ק טו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) בבא-בתרא קמו: כרבי שמעון בן מנסיא שאמר: "אזלינן בתר אומדנא". וכן פסק רב נחמן, שם קלב. (3) בדיני ממונות, יש וצריך תנאי כפול (למעלה פ"ג הלכה ז"ח), ויש שמספיק גילוי דעת גרידא (למעלה פ"א מהלכות מכירה הלכה ח), ויש שאפילו אומד הדעת קובע, כמו כאן. וראה 'תוספות' קידושין מט: ד"ה דברים שבלב. (4) על רקע הנסיבות ועל יסוד הערכה פסיכולוגית, אנו משערים דעתו של הנותן, אף שהוא עצמו לא פירש אותה. (5) בבא-בתרא שם. (6) לא פירש רבינו אם זה בשכיב מרע, או אף בבריא, כמו שפירש בהלכה ב. ויש אומרים, שהדברים אמורים רק בשכיב מרע. אבל בבריא אע"פ שבא בנו, מתנתו קיימת, שאם על עצמו לא חס ולא השאיר לעצמו כלום, קל-יחומר שעל בנו אינו חס (וראה בכתובות עט. 'טור' חו"מ סימן רמו בשם הרמב"ן, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק ג). (7) דוקא "כל נכסיו", אבל אם השאיר לעצמו כל שהוא מנכסיו - מתנתו קיימת, כמו שמפרש בסמוך, וכן הוא לשון הברייתא הנזכרת, וראה עוד להלן. (8) ראה למעלה פ"ה הלכה א"ב. (9) מבלי להשאיר כלום לבנו. (10) כלומר, כיון שכל ההוכחה היא מזה שלא השאיר כלום - לפיכך אם השאיר כל שהוא, שבטלה ההוכחה הנ"ל - מתנתו קיימת. (11) כן הוא בבא-בתרא קמט: ראה להלן בסמוך. (12) מקור דברי רבינו, מלשון הברייתא הנ"ל של רבי שמעון בן מנסיא "וכתב כל נכסיו" (וכן הוא בתוספתא כתובות פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 265.14) לפי כ"י ויין ודפוס ראשון) - הרי שדווקא אם כתב כל נכסיו, אבל אם שייר - מתנתו מתנה, כנ"ל. ועוד שבגמרא בבא-בתרא שם, השוו דין ברייתא זו לדין מתנת שכיב מרע, ושם מפורש במשנה: "שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, ושייר קרקע כל שהוא - מתנתו קיימת, לא שייר קרקע כל שהוא - אין מתנתו קיימת". ושם קמט: אמרו שקרקע לאו דוקא, אלא אפילו שייר מטלטלין, מתנתו קיימת, וראה להלן פ"ח הלכה טו (מגיד-משנה), ושם הלכה ז והערה מח.

- ב. וכן¹³ הכותב¹⁴ פל נכסיו מתנה¹⁵ לאחד מבניו,⁹
 בין שהיה בריא¹⁶ בין שהיה שכיב מרע, אפלו¹⁷ היה
 בן קטן המטל בעריסה¹⁸ - לא עשהו אלא¹⁹
 אפטרופוס²⁰, והרי הוא בכל הנכסים כאחד מאחיו.
 אמרין דעת הוא, שלא נתפון אלא להיות אחיו
 נשמעין²¹ לו. ואם שיר פל שהוא, בין קרקע בין
 במטלטלין - זכה בהן במתנה²².

(13) מילת קישור זו, באה לציין שאף הלכה זו, כמו זו הקודמת, שייכת למסגרת ההלכות מטעם אומד הדעת, ובשתייהן, אם שייר כל שהוא - מתנתו מתקיימת. (14) שם קלא: [דוקא כותב, שבכתיבה מכוון להוציא קול ולהחשיבו כדי שיכבודוהו, אבל באמירה בלבד שאין לה קול, בוודאי אין כוונתו לעשותו אפטרופוס. וכן כתב רבינו להלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב, והיא דעת הר"ח (הובא ברא"ש פרק יש נוחלין סימן לא, עיין שם) והר"ף שם. ומקורם ממשנת רבי יוחנן בן ברוקא (בבא בתרא קל). שאם אמר בני פלוני יירשני - דבריו קיימין (ראה להלן פ"ב הלכה א). וכל-שכן אם אמר בלשון מתנה, שוודאי קנה. ר"י מיגאש

תוספת על השניה (בלי הדגשת התוספת), פסק רבינו (בפ"ז מהלכות אישות, הלכה כט) ש"גובה באיזה מהן שתוצה ותבטל השניה", ואם כן גם כאן צריך להיות כן, שאם רצה לפי השטר הראשון אין לו אלא כפי הכתוב בו, בלי התוספת, ואם רצה לפי השטר השני, יש לו גם העיקר וגם התוספת מהזמן השני (וכן אמנם דעת רש"י בכתובות שם) - אין לדמות שטר לכתובה, שבכתובה הדרך לכתוב "ואוספית לך וכו'", וכיון שלא הדגיש ההוספה בכתובה השניה, אין כוונתו להוסיף, אלא אם רצתה גובה מזו ואם רצתה גובה מזו, אבל במכירה אין הדרך לכתוב כן, ולפיכך אף שלא הדגיש ההוספה, הרי הוא כאילו הדגיש, וגובה העיקר מזמן ראשון והתוספת מזמן שני (סמ"ע סימן רמ ס"ק ז, והגר"א שם ס"ק ח). (49) מימרא של רב נחמן, שם. (50) בגמרא שם, נחלקו בטעמו של דבר: לרב אחא הוא, מפני שבקבלת השטר השני, מותר המקבל על שעבודו מזמן השטר הראשון עד זה של השני. ולרפרם, מפני שבזה מודה המקבל שהראשון מזויף, ורבינו פסק כרפרם, ראה להלן. (51) שאם בא בעל חובו של הנותן או המוכר וטרף ממנו מזמן השטר הראשון עד זמן השטר השני, אינו יכול לחזור ולתבוע מהנותן או מהמוכר. (52) לפי סוגיית הגמרא שם, מילה זו תמוהה, שהרי רבינו העתיק את דברי רב נחמן (שם) כלשונם, ועל זה נחלקו שם רב אחא ורפרם, הנ"ל, ואמרו שההבדל ביניהם אם הלוקח או הנותן מחזירים הפירות שבין זמן השטר הראשון לבין זמן השטר השני, וכן אם הוא משלם מס המלך לזמן הנ"ל - שלדעת רב אחא, שהלוקח מותר על שעבודו, אינו מחזיר הפירות, והוא משלם מס המלך; ולדעת רפרם, שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, מחזיר הוא את הפירות, והמוכר משלם מס המלך. והנה דעת רבינו להלן ברורה כרפרם, אבל זה לא כלול במילים "ביטל שטר שני את הראשון", כנ"ל, ואם כן מאי לפיכך? (לחם-משנה). (53) אחרי שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, ואין לו אלא מזמן השטר השני. (54) כנ"ל לדעת רפרם. ושם אמרו עוד הבדל שלישי - שלרב אחא, עדי השטר הראשון כשרים. ואילו לרפרם, הם פסולים (וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא בינייהו), ורבינו השמיט דבר זה (לחם-משנה).

פרק נש"י

1) נתבאר בו משפטי האומדנות במתנה שאומדין כוונת הנותן למה הייתה ולמי נתכווין אחר זה, ומשפטי הדברים שהן נקנין בגילוי הדעת בלבד או באמירה שלא בקניין, ומשפט הקידושין והסבלונות שבין איש לארוסתו ולא נגמר העניין ביניהם, והנמשך אחר זה.

- 1 א. לעולם² אומדין³ דעת⁴ הנותן. אם היו הדברים
- 2 מראין סוף דעתו - עושין על פי האמד, אף על פי
- 3 שלא פירש. פיצד? משי⁵ שהלך בנו למדינת הים,
- 4 ושמע⁶ שמת, וכתב פל נכסיו⁷ לאחר מתנה גלויה
- 5 גמורה⁸, ואחר כך בא בנו - אין מתנתו קיימת;
- 6 שהדברים מוכיחין, שאלו ידע שבנו קיים - לא היה
- 7 נותן פל נכסיו⁹. לפיכך¹⁰, אם שיר מנכסיו פל
- 8 שהוא, בין קרקע בין במטלטלין¹¹ - מתנתו קיימת¹².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אצל הבנים ואשה אצל האחים, שלפ"ז מפורש אליבא דרבינא שגם "בת אצל הבנים" - לא קנתה, אלא היה כתוב: "איבעיא להו, אשה אצל האחים" (רא"ש שם סימן לא) וכ"ה בגמרא כ"י ה' שבידי בעל "דקדוקי סופרים". (24) אע"פ שלדעת הר"ף (למעלה) זוהי הלכה בלי טעם - יש בזה קצת מן ההגיון, שהבנות בלא זה יכבדו את הבן. (25) בנות שהן יורשות, כגון בנות בניו שמתו בחייו (ערוך השלחן). [ועיי' 'נתיבות' סימן רמו ס"ק א, וראה בבבא בתרא קמג: "ולסלוקי לברתי מעישור קאתי"ן]. (26) שאין הוא דואג לכבודה כמו לזה של הבן. (27) שוודאי אינו דואג לכבודו. (28) שלא אמרו אלא בכותב לאחד מבניו.

ד. וכן²⁹ הפותב³⁰ פל נכסיו³¹ לאשתו, בין פריא בין שכיב מרע, אף על פי שקנו מידו³² - לא עשאה אלא אפטרופא על ירשיו. בין שהיו ירשיו בניו מננה או מאשה אחרת³³, או אחיו³⁴ או שאר ירשיו³⁵. ואם³⁶ שיר פל שהוא, בין קרקע בין משלטלין - קנתה פל שכתב לה.

(29) אף כאן מדובר בענין אומד הדעת. (30) שם קלא: מימרא של רב יהודה בשם שמואל. (31) בלשון מתנה (וראה במגיד-משנה למעלה הלכה ב, שכן גרס בגמרא שם) שאם בלשון ירושה אפילו אם שיר כל שהוא לא קנתה, לפי שאינה ראויה ליורשו, ראה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה ב"ה. (32) אף שלכאורה, לעשות אפטרופוס אין צורך בקנין. והמקור לזה, ממה שאמר בסתם: "הכותב כל נכסיו" - משמע בין בקנין ובין שלא בקנין (נמוקיי-וסף). וכן מדין מתנת בריא, שאמרו שהיא צריכה קנין. וכן ממה שאמרו להלן "שיר כל שהוא" וגם בזה צריך קנין, הרי שגם קנין אינו מועיל כאן (ביאור הגר"א לאבן-העזר סימן קז, ס"ק ב). ואם נכתב הקנין בשטר השכיב-מרע צריך לכתבו בלשון יפוי כח ותוספת על המתנה, שאם לא כן, בטל השטר לגמרי, כדלהלן פ"ח הלכה י ('חלקת מחוקק' שם ס"ק א). (33) שם, בעיא שנפתרה, ולשתי הדעות, של רבינא ושל רב עירא, ושניהם בשם רבא. (34) כרבינא בשם רבא, ולא כרב עירא (לפי גירסת הר"ף שם). (35) למד מדין אחיו, והרא"ש בתשובה חולק על זה, ראה ב'חלקת מחוקק' שם ס"ק ג. (36) שם קנ: מימרא של רבא בשם רב נחמן.

ה. במה דברים אמורים²³? פשתב לבן²⁴ בין הבנים; אבל אם כתב פל נכסיו לבן בין הבנות²⁵, או לבת²⁶ בין הבנות, או לאחד מן היורשין²⁷ בין שאר היורשין, אף על פי שלא שיר פלום - מתנתו קימת²⁸.

(37) שם קלא: כדבר פשוט. (38) שעדיין אינו דואג כל כך לכבודה. (39) ראה להלן הלכה ו שאחר, שאינו יורש - קנה.

ו. הפותב⁴⁰ פל נכסיו לאחד מבניו ולאחר - זה האחר קנה חצי⁴¹ הנכסים במתנה, ונשארו החצי לבניו; והבן שנתנו לו - אפטרופוס מנהו על שאר אחיו⁴².

(40) שם קלא: כדבר פשוט, ועיין שם ברשב"ם ד"ה פשיטא,

ב"ב קלא: לפי דעה זו]. (15) [לדעת רבינו, הר"ח והר"ף, אין הבדל בענין זה בין מתנה לבין ירושה, אלא בין כותב לאומר, שבאומר - זכה בין במתנה ובין בירושה (ראה למעלה), ובכותב - לא זכה לא במתנה ולא בירושה (שלא כהגהת חוות-יאיר על הר"ף שם), ולא כדעת רשב"ם (ב"ב קל).] שעיקר החילוק בין מתנה, שיש חשש של אפטרופוסות, לבין ירושה שלא שייך בה אפטרופוסות, לפי שאפטרופוס אינו יורש. ועיין שם שבנה יסודו ממה שאמר רב הונא (ב"ב קלג): "שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר - רואים אם ראוי ליורשו, נוטלן משום ירושה" ואילו לדעת הר"ף ורבינו, מדובר שם בבת בין הבנות וכיוצא בזה, שלא שייך שם ענין אפטרופוסות (ראה להלן פ"ט הלכה ה). ומה שדקדק רבינו לכתוב כאן "מתנה", הוא מחמת "בריא" שהביא להלן, שבו לא מועילה לשון ירושה בהעברת נכסים מבן לבן, אלא לשון מתנה דוקא (בבא-בתרא קלא. וקנו: וראה בדברי רבינו להלן פ"ב הלכה ב, ובפ"ו מהלכות נחלות הלכה ד-ה]. (16) בבא-בתרא קלב. בעיא של רבא, שאולי דוקא בשכיב מרע אמרו, שלא נתכוון אלא להיות אחיו נשמעין לו, מאחר שהוא הולך למות. אבל בבריא, לא אמרו כן. ולא נפתרה בעיא זו, ומכיון שבכל ספק הלכתי בדיני ממונות, הולכים לקולא לנתבע - אין מוציאים כאן מחזקת הבנים, וקובעים להלכה שלא עשאו אלא אפטרופוס (ר"ף שם). (17) שם, מימרא של רב חנילאי בר אידי בשם שמואל, כתשובה לבעיא שהועלתה שם. (18) שלכאורה, אין מקום להשתדלות זו לכבודו. (19) בבא-בתרא שם. (20) להלן הלכה ד, בדין "הכותב כל נכסיו לאשתו", כתב רבינו: "אף-על-פי שקנו מידו - לא עשאה אלא אפטרופא", וצריך-עיון למה השמיטו כאן. (21) שאין להניח שיקיים אדם הפלייה בין הבנים, ויתן את כל נכסיו רק לאחד מהם, ומן הסתם התכוון רק לחזק את כבודו ומשמעתו בין האחים. אבל אם כתב כל נכסיו לזר, שאין מקום להשערה זו שהתכוון למשמעת, אחרי שאין עליו הדאגה לכבודו של אדם זה - מתנתו מתנה. (22) שם קנ: מימרא של רבא בשם רב נחמן. שכוין שלא כתב לו כל הנכסים, בוודאי נתכוון למתנה גמורה, ולא לעשותו אפטרופוס.

ג. במה דברים אמורים²³? פשתב לבן²⁴ בין הבנים; אבל אם כתב פל נכסיו לבן בין הבנות²⁵, או לבת²⁶ בין הבנות, או לאחד מן היורשין²⁷ בין שאר היורשין, אף על פי שלא שיר פלום - מתנתו קימת²⁸.

(23) כן הוא בר"ף בבא-בתרא פרק יש נוחלין (קלא:), ומקור דבריו ממה שאמר רב הונא (שם קלג): "שכיב מרע שכתב כל נכסיו כו' נוטלן משום ירושה". וכתב על זה שם שדברי רב הונא בשאר יורשין, כגון בת בין הבנות ואח בין האחים, אבל בן בין הבנים בכתיבה לא עשאו אלא אפטרופוס. ואם תאמר: "בנו מאי טעמא לא קנה בכתובה - וכל היורשים קנו - כבר אמרו עלה בגמרא דהלכתא בלא טעמא היא, ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים". ובגמרא שבידי הר"ף לא היה כתוב (שם קלא:): "איבעיא להו, בת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ט תמוז - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה פא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. יחד¹¹⁸ לו בַּיַּת וְעַלֶּיהָ¹¹⁹ - בַּיַּת קָנָה, עַלֶּיהָ לֹא¹²
 קָנָה¹²⁰. וְכֵן¹²¹ אִם יָחַד לֹא בַּיַּת וְאַכְסְדָּרָה¹²² - בַּיַּת¹³
 קָנָה, אַכְסְדָּרָה לֹא קָנָה¹²³. שְׁנַיִם¹²⁴ בָּתִּים זֶה לְפָנִים¹⁴
 מִזֶּה - לֹא קָנָה אֶלָּא הָאֶחָד שֶׁנֶּשְׂא בּוֹ.¹⁵

(118) שם, כדבר פשוט. (119) היינו, שלבית שבו התקיימו
 הנישואין יש עוד עלייה. (120) מפני שהעלייה אינה חלק
 של הבית לענין זה, והיא רשות נפרדת [וראה בפכ"ה
 מהלכות מכירה הלכה א, ופ"ט מהלכות נדרים הלכה טו].
 (121) בעיא בגמרא שלא נפתרה. ומספק, כדין כל ספק
 הלכתי בדיני ממונות, אין מוציאין מן המוחזק, היינו, האב
 (הגהות מיימוניות). (122) מרפסת, שממנה נכנסים לבית.
 (123) מפני שאין בה תשיש בית (תוספות) שם, ד"ה בית
 ואכסדרה). (124) אף זו בעיא שלא נפתרה, שם.

יז. כָּבֵר בְּאֶרְנוּ בְּנִשְׂוֹאִין¹²⁵, שְׁשָׁנִים¹²⁶ שְׁהֵיָה בְּיָהֵם¹⁶
 שְׂדוּכִין¹²⁷, וּפְסֵק¹²⁸ זֶה עַל יְדֵי¹²⁹ בְּנוֹ זֶה עַל יְדֵי
 בְּתוֹ, וְאֶמְרוּ¹³⁰: פְּמָה¹³¹ אֵתָה נּוֹתֵן לְבִנְךָ¹³²? פָּךְ¹⁸
 וְכָךְ! וְכָמָה אֵתָה נּוֹתֵן לְבִתְךָ¹³³? פָּךְ וְכָךְ! וְעַמְדוֹ¹⁹
 וְקִדְשׁוֹ¹³⁴ - קָנוּ בְּאֶמְרָה¹³⁵. וְאִין¹³⁶ קוֹנִין בְּאֶמְרָה²⁰
 זו עַד שְׁעַת נִשְׂוֹאִין; שְׁפָל הַפּוֹסֵק¹³⁷ - דַּעְתוֹ לְכַנְסוֹ.²¹
 וְצִרְכִּין שְׁיָהוּ הַדְּבָרִים שֶׁהֵן פּוֹסְקִין מְצוּיִן²²
 בְּרִשׁוֹתוֹ; שְׁאִין אָדָם מְקַנֶּה דָּבָר שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם,²³
 כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוּ¹³⁸. וְדָבָרִים אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּ לְהַפְתִּיב¹³⁹,²⁴
 לְפִיכָךְ¹⁴⁰ אִין פְּשָׁטֵר¹⁴¹ עַד שְׁיִטְרָף¹⁴² בְּהֵן.²⁵

(125) פכ"ג מהלכות אישות הלכה יב-טו. (126) היינו, אבי
 החתן ואבי הכלה, ובהלכות אישות (שם הלכה יב) הוסיף
 רבינו אף האיש והאשה עצמם. וראה במגיד-משנה.
 (127) התקשרות לנישואין. (128) התחייב. (129) בשביל.
 (130) אמירה בלבד, בלי קנין וכתובה. (131) כתובות קב:
 מימרא של רב גידל בשם רב. (132) בהלכות אישות (שם
 יד) ציין רבינו "ובנישואין ראשונים". ולפני המגיד-משנה
 היתה כנראה שם הגירסא: "לבנו הגדול", ראה מגיד-משנה
 ולחם-משנה כאן. (133) בהלכות אישות שם, כתב רבינו:
 "בין קטנה ובין גדולה". (134) זו לשונו של רב גידל.
 ומזה נראה, שדווקא בעת קידושין ממש, ולא קודם לזה ולא
 לאחר מכן. וראה בפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז, ובהערה
 עה שם. (135) בלי קנין, והטעם בגמרא (כתובות שם)
 בסיום דברי רבא: מפני הנאת החיתון, יש כאן גמירות דעת
 גמורה. כלומר, ולא צריך קנין, שכרגיל, משמש סמל מוחשי
 לגמירות דעת. (136) יוצא מתוך דברי המשנה, כתובות סו.
 ומפורש בירושלמי שם. וראה הלכות אישות שם הלכה טו.
 (137) דברי רב ספרא, בירושלמי שם. (138) פכ"ב מהלכות
 מכירה הלכה ה. ושם, שדבר שאינו ברשותו של המקנה,
 הוא כדבר שלא בא לעולם. ועיין 'בית שמואל' אבן-העזר
 סימן נא ס"ק ד. [בהלכות מכירה שם הלכה י, ולהלן פ"ח
 הלכה ה כתב רבינו שהמזכה לעובר, אע"פ שלא בא לעולם
 - קנה, שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ובפכ"ג מהלכות
 אישות הלכה יד השתמש רבינו בסברא, ש"דעתו של אדם
 קרובה אצל בנו", כסיבה לזה שדברים אלו נקנין באמירה,
 ואעפ"כ זה לא מועיל להקנות לדבר שלא בא בעולם, לפי

משנה). וכן נראה גם בלשון הירושלמי (כתובות שם)
 "והבנות בכלל" - שדין קדימה לבנים. ויש מנמקים בזה,
 שבעצם הדבר כיון שאמר "לבני" ביטוי זה במשמעותו
 הראשונית מכוון רק לבנים, ורק אם יש דברים שהם ראויים
 רק לבנות, אנו משערים שלא יתכן שהתכוון בזה לבנים
 אלא לבנות, אבל דבר הראוי לשניהם ינתן לבנים. ובדין
 אמר "לבית" דלהלן, והיו דברים הראויים לבנים ולבנות,
 ראה להלן הערה צט. (98) יש דיון בין המפרשים, אם יש
 דמיון בין הלכה זו, לבין מה שנאמר למעלה (באומר
 "לבני"). ראה להלן הערה צט. (99) בבא-בבא קמג:
 (100) ואם הם ראויים לבנים, ינתן לבנים (גמרא שם).
 והשמיט זאת רבינו כאן, מפני שכבר כתב כן למעלה. ואם
 ראויים לבנים ולבנות, יש אומרים שאף כאן, כמו למעלה,
 הבנים קודמים. ויש אומרים, שאין זה אמור אלא למעלה
 כשאמר "לבני", ואז הבנים קודמים (ראה לחם-משנה).
 פניות. והן קודמות לנשי בניו (גמרא שם). ואם יש לו
 אשה, מה דינו? ראה במשנה-למלך ובשו"ע חו"מ סימן רמז
 סעיף ב. (102) ואם לא היו נשים לבניו - יטלו בנותיו
 הנשואות (סמ"ע סימן רמז ס"ק ה).

1 טו. הַמְשִׂיא¹⁰³ בְּנוֹ גְדוֹל¹⁰⁴ לְבִתּוֹלָה בְּבֵית - קָנָה¹⁰⁵
 2 הַבֵּית. וְהוּא¹⁰⁶ שְׁיָהוּ נִשְׂוֹאִין רֵאשׁוֹנִים לְזֶה הַבֵּן,
 3 וְלֹא הִשִּׂיא הָאָב בֶּן אַחֵר קֹדֵם לוֹ¹⁰⁷, וְלֹא¹⁰⁸ שִׁיר
 4 הָאָב בְּזֶה הַבֵּית שְׁיָחַד לוֹ כְּלוֹם. וְדָבָרִים¹⁰⁹ אֵלּוּ
 5 פְּהִלְכָה שְׁאִין לָהֶם טַעַם הֵם, וְנִגְעוּ¹¹⁰ חֲכָמִים בְּדָבָר
 6 הַזֶּה מֵאֲמֵדֵן הַדַּעַת, שְׁמֵרֵב שְׂמַחְתוֹ וְאַהֲבָתוֹ גְּמַר¹¹¹
 7 וְהִקְנֵהוּ הַבֵּית, שְׁהָרִי לֹא שִׁיר בָּהּ לְעַצְמוֹ כְּלוֹם¹¹².
 8 לְפִיכָךְ, אִם שִׁיר שָׁם אֶפְלוּ פָּךְ¹¹³ אַחַד - לֹא קָנָה
 9 הַבֵּית. יַחַד¹¹⁴ לוֹ בַּיַּת וְכָלִי בַּיַּת, אֵף עַל פִּי¹¹⁵ שְׁשִׁיר
 10 בְּבֵית כָּלִי אַחַד לְעַצְמוֹ, אִין¹¹⁶ הִיָּה לוֹ שָׁם אוֹצֵר¹¹⁷
 11 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - קָנָה כָּלִי הַבֵּית, אֶבֶל הַבֵּית לֹא קָנָה.

(103) בבא-בבא קמד. מימרא של רבי חנינא.
 (104) כלומר: "גדול שבבניו" (רמ"ה). (105) הבן.
 (106) כלומר: ודוקא. (107) אבל אם השיא האב, בת קודם
 לו - כיון שלגבי זכרים, הנישואין של עכשיו הם ראשונים,
 וזה הבן בבית, וכן כתב הרא"ש (בבא-בבא פ"ט סימן יא).
 (108) מדברי רב ירמיה שם, שתיריך ברייתא שהובאה
 כסתירה למימרת רבי חנינא. וכן אמרו שם עוד אמוראים.
 (109) מימרא של מר זוטרא, שם. (110) הנימוק הוא של
 רבינו, ואינו במקור התלמודי. ולפיכך אמרו: "כהלכתא בלא
 טעמא", ולא אמרו "הלכתא בלא טעמא" - שקצת טעם יש
 בזה. וראה 'תוספות' שם, ד"ה כהלכתא. (111) ושיעור
 חכמים שאין אהבה ושמחה גמורה, אלא דוקא כשישנם כל
 התנאים הנ"ל. (112) וזו הוכחה שרוקן את הבית למוסרו
 לבנו. (113) שם, עובדא של רב אשי כשהשיא את בנו.
 (114) ברייתא שם. (115) מכאן דקדק המגיד-משנה, שאם
 לא השאיר כלום בבית, וקנה הבן את הבית עצמו, כל-שכן
 שקנה עם הבית אף את כלי הבית, שזהו שאומר רבינו
 שאפילו לא קנה את הבית קנה את הכלים, וכל-שכן אם
 קנה הבית, שוודאי קנה הכלים. (116) מימרא של רב
 ירמיה. (117) מחסן לתבואה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דיני המתנות. וכן פסק המאירי בכתובות עו: (עמוד 823) כמאן דאמר קידושין לטיבועין ניתנו. וראה במדרכי קידושין פ"ג סימן תקלה, ובמגיד-משנה כאן].

6 **יט. ואם היו קדושי טעות - חוזרין המעות**¹⁴⁹.
149) כן מפורש בכתובות שם, בדברי רב נחמן בר יצחק.

7 **כ. והמקדש**¹⁵⁰ **אחותו**¹⁵¹ - **המעות מתנה**¹⁵². **אדם**
8 **יודע שאין קדושין תופסין בעריות, ואין זה טועה,**
9 **אלא גמר ונתן לשם מתנה.**

150) קידושין מו: ובבא מציעא טו: ושם מחלוקת בזה בין רב ושמואל, ופסק כשמואל, בהתאם לכלל הידוע שהלכה כשמואל בדיני ממונות. 151) שהיא מן העריות המפורשות בתורה (פ"א מהלכות אישות הלכה ה) ואין קידושין תופסין בה (שם פ"ד הלכה יב). 152) בפ"ט מהלכות גזילה הלכה ז, פסק רבינו, בקונה שדה מחבירו והכיר הלוקח שגזילה היא ביד המוכר, שמחזיר לו הקרן, כדעת רב שם (בניגוד לשמואל), שאדם יודע שקרקע אין לו, וגמר ונתן לשם פקדון. ויש מחלקים, לפי סוגיית הגמרא בבבא מציעא שם, בין נכרי שנותן לו רק לפקדון, לבין אחות שנותן לה לשם מתנה. ועיין לחס-משנה כאן, ומשנה-למלך בהלכות גזילה שם.

10 **כא. השולח**¹⁵³ **סבלונות**¹⁵⁴ **לבית חמיו, בין מרבין**¹⁵⁵
11 **בין מועטין**¹⁵⁶, **בין שאכל**¹⁵⁷ **שם סעדת ארוסין בין**
12 **שלא אכל, בין שמת הוא בין שמתה היא, או שחזר**
13 **בו האיש - יחזרו הסבלונות בלן**¹⁵⁸, **חוץ מן המאכל**
14 **והמשקה**¹⁵⁹.

153) בבא-בתרא קמו. וקמו: 154) מלשון סבל, משא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (מדברי רבינו בפירוש המשניות). 155) שוודאי חוזרים, כמפורש במשנה שם. וכפירושו של הר"י בן מיגאש, שאפילו אם אכל חוזר וגובה, ראה להלן. 156) במועטין, מפורש במשנה שם שאין נגבין, אבל רבינו פוסק כדעת רבין (שם קמו:), ראה להלן. 157) רבינו מפרש המשנה הנ"ל כדעת ר"י בן מיגאש, שבין במרובין ובין במועטין מדובר כשאכל, וסוף המשנה הוא המשך של הרישא (שחילקה בין אכל שאינו נגבה לבין לא אכל שגובה), שאם לא אכל חוזר וגובה אפילו במועטין, ואם אכל אינו גובה במועטין, ואילו במרובין אפילו אם אכל חוזר וגובה. וכשבא רבין שם ואמר שלעולם סבלונות חוזרים, על-כרחנו שאפילו במועטין ואפילו אם אכל, הם חוזרים. 158) היינו, כל אלה שעודם קיימים ולא בלו. אבל אם בלו - דינם כמאכל ומשקה, כמו שכתב רבינו בפירוש המשנה שם. 159) שנאכלו ואינם קיימים.

15 **כב. וכן פלים מועטים ששולח לה להשתמש שם**
16 **בבית אביה**¹⁶⁰: **אם נשתמשה בהן ובלו או אבדו -**
17 **אינן משתלמין; אבל אם היו קנימין - חוזר הפל,**
18 **וגובה אותם בבית דין; שהדבר ידוע שלא שלחם**
19 **אלא דרך נוי בלבד.**

שיש כאן "תיתי לריעותא" (=שני חסרונות): דברים בעלמא בלי קנין, וגם דבר שלא בא לעולם, וראה להלן פ"ח שם הערה סכ]. 139) בכתובות שם: "אל רבינא לרב אשי, דברים הללו [=הנקנין באמירה] ניתנו ליכתב או לא ניתנו ליכתב, אל לא ניתנו ליכתב" ופירש רבינו "לא ניתנו ליכתב" כלומר, שאף אם נכתבו אין להם תוקף של שטר (וראה בראב"ד ומגיד-משנה, וכן דעת הגאונים במאירי שם) ואין דעות כל המפרשים שוות בזה (ראב"ד, ועיין 'תוספות' שם). 140) כלומר, מכיון שאין להם תוקף של שטר, כנ"ל. 141) שיש, כידוע, הפרש בין מלוה בעל-פה, שגובה רק מנכסים בני חורין, שנמצאים ברשותו של הלוה, לבין מלוה בשטר, שגובה אף מנכסים משועבדים, היינו, שנמכרו לאחרים. 142) שיגבה מן הלקוחות. שלא עלה על דעתם להשתעבד אלא מנכסים בני חורין, ולא מנכסים משועבדים (מגיד-משנה ומאירי).

1 **יח. המקדש**¹⁴³ **את האשה, אפלו קדשה באלה**
2 **דינר**¹⁴⁴, **בין שחזרה היא**¹⁴⁵ **בין שחזר הוא**¹⁴⁶, **בין**
3 **שמת**¹⁴⁷ **הוא בין שמתה היא - אין הקדושין**
4 **חוזרין**¹⁴⁸ **לעולם, אלא הרי הן מתנה גמורה שאין**
5 **להם חזרה.**

143) בבא-בתרא קמה. פלוגתא בין התנאים והאמוראים בברייתא ובגמרא, וראה להלן. 144) בברייתא שם: "קדשה בככר". 145) ובעלה גרש אותה בהסכמתו לדרישתה (חלקת מחוקק' סימן נ ס"ק א). 146) וגירשה. ובזה אין שום פלוגתא, כי הרי הוא גרם. 147) ואף בזה הכל מודים, מכיון שהיא יכולה לטעון: הבו לי בעלי ואשמח בו (גמרא שם). [וברשי" לכתובות עו: "דמאן-דאמר קידושין לאו לטיבועין ניתנו - שאם מת החתן הקידושין חוזרין", ולפי הגמרא בבבא-בתרא שם, אם מת החתן - אף לאמאן דאמר קידושין לאו לטיבועין ניתנו, אין הקידושין חוזרין. אבל ברשי" מהדורא קמא (בשטמ"ק שם) כתב: "במארס את הבתולה ומתה, האב חייב להחזיר את הקידושין לבעל, לפי שלא ניתנו קידושין לטיבועין"]. 148) בגמרא שם: "אמר רב פפא, הלכתא בין שמת הוא, בין שמתה היא והדר ביה הוא (=חזר בו הוא) - קידושין לא הדרי (=כסף הקידושין אינו חוזר), הדרא ביא איהי (=חזרה בה היא) אפילו קידושי נמי הדרי. אמימר אמר, קידושי לא הדרי, גזירה שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה". כלומר, אם יראו שהקידושין חוזרין, יחשבו שהקידושין היו בטעות ולא תפסו, וממילא מותר המקדש באחותה. [ומתוך זה, שרבינו לא העתיק גזירה זו בחזרה היא, ואדרבה כלל ביחד חזר הוא וחזרה היא - נראה שאין זה מטעם גזירה, אלא על-פי הדין, מפני שפוסק כרבי יהודה הנשיא שאמר "קידושין לטיבועין ניתנו" (בבא-בתרא שם) כלומר, כסף הקידושין נטבעין, נשקעין לעולם אצלה ולא היה ברעת המקדש ליתן לה דוקא אם יחיו ביחד, אלא נתכוון למתנה גמורה בכל אופן. ולפיכך הביא הלכה זו כאן בהלכות זכיה ומתנה. ובפרק זה, שכולו עוסק באומדן דעת במתנה, ולא הביאה בהלכות אישות, שאין טעמה מפני החשש שיתירו את אחותה, אלא שזוהי מתנה גמורה על-פי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני א' מנחם-אב – ספר קנין – הלכות זכיה ומתנה פג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שם) ולא קנסו חכמים שוגג אטו מזיד, כמו שכתב רבינו בפ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ג. וראה בבב"א האזל].

יום שני א' מנחם-אב ה'תשע"ז

פָּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבארו בו משפטי השושבינות - והוא מנהג ברוב המדינות ששולחים החברים זה לזה מעות ביום חתונתן - ויש ביניהם משפט ודין לפי שאינן מתנה גמורה אלא על דעת להשתלם, וכל הנמשך בזה.

א. מְנַהֵג² פְּשׁוּט בְּרַב הַמְּדִינּוֹת, שֶׁפְּזָמַן שִׁישָׁא אָדָם
אִשָּׁה מְשַׁלְּחִין לוֹ רַעֲיוֹ וּמִדְּעָיו מְעוֹת, כְּדִי שִׁיתַּחֲזֶק
בָּהֶן עַל הַהוֹצָאָה שְׁמוּצִיא בְּאִשְׁתּוֹ, וּבָאִים אוֹתָן
הַרְעִים וְהַמִּדְּעִים שֶׁשְׁלָחוּ לוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִם
הַחֲתָן בְּשִׁבְעַת יָמֵי הַמְּשֻׁתָּה אוֹ בְּמִקְצָתָן, הַכֹּל כְּמִנְהַג
הַמְּדִינָה. וְאֵלוּ הַמְּעוֹת³ שֶׁמְשַׁלְּחִין נִקְרָאִין
שׁוֹשְׁבֵינּוֹת; וְאוֹתָם שֶׁשְׁלָחוּ הַמְּעוֹת וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין
עִם הַחֲתָן נִקְרָאִים שׁוֹשְׁבֵינִין.

(2) דין השושבינות במשנה בבא בתרא קמד: ובגמרא שם קמה: (3) ש"לא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד" (להלן הלכה טו, מהמשנה שם). (4) מלשון ריעות. וראה רשב"ם שם דיבור המתחיל הכי גרסינן האחין.

ב. הַשׁוֹשְׁבֵינּוֹת⁵ אֵינָהּ מִתְּנָה גְּמוּרָה. הַדְּבָרִים
יְדוּעִים, שֶׁלֹּא שָׁלַח זֶה עֲשָׂרָה דִּינָרִין בְּשִׁבְלִי שִׁיאֲכֹל
וְיִשְׁתֶּה בָּזֶה; וְלֹא שָׁלַח אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁבֻדְעָתוֹ הִיא,
שָׂאֵם יִשָּׂא הוּא אִשָּׁה - יַחֲזֹר וְיִשְׁלַח לוֹ כְּמוֹ שֶׁשְׁלַח
לוֹ. לְפִיכָף, אִם נִשָּׂא זֶה אִשָּׁה וְלֹא הַחֲזִיר לוֹ
הַשׁוֹשְׁבֵינּוֹת - הֲרֵי זֶה תּוֹכְעוֹ בְּדִין⁷ וּמוּצִיא מִמֶּנּוּ.

(5) משנה וגמרא שם קמה: (6) [בכתב יד אברבנאל: "בוזו", ובכתב יד תימן: "בוזו אחד". וראה בגמרא שם: "עד זוזא"]. (7) משנה וברייתא שם.

ג. וְאִין יְכוֹל לְתַבְּעוֹ עַד שִׁישָׁא כְּדָרְךָ שֶׁנִּשָּׂא הוּא⁸.
כִּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁנִּשָּׂא בְּתוּלָה⁹, וְשָׁלַח לוֹ שְׁמַעוֹן
שׁוֹשְׁבֵינּוֹת, וְאַחַר כֵּן נִשָּׂא שְׁמַעוֹן אֶלְמְנָה¹⁰ - אֵינּוּ
יְכוֹל לְתַבְּעַ לְהַחֲזִיר לוֹ הַשׁוֹשְׁבֵינּוֹת; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר
לוֹ: אֵינִי מַחֲזִיר לָךְ אֶלָּא בְּתוּלָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְּתָ לִי.
וְכֵן אִם שָׁלַח לוֹ בְּנִשׁוּאֵי אֶלְמְנָה - אֵינּוּ יְכוֹל לְתַבְּעוֹ
לְהַחֲזִיר לוֹ בְּנִשׁוּאֵי בְּתוּלָה.

(8) כלומר, באותם התנאים ממש, לא גרועים ולא מעולים, כמו שמפרש להלן. ומקור דבריו בברייתא שם: "עשו עימו בשנייה (=בנישואי אשתו שנייה), וביקש לעשות עימו בראשונה, יכול לומר לו לכשתינשא אשה אחרת, אעשה עמך". ומזה מוכח שאם עשה עימו בשמחה קטנה אינו יכול לתבעו לשמחה גדולה. אבל צריך עיון שהשמיט רבינו בבא זז. (9) ששמחתה מרובה. (10) ששמחתה מועטת.

ד. עֲשָׂה¹¹ רְאוּבֵן מְשֻׁתָּה בְּגִלּוּי וּבְפִרְהוּסָא, וְעֲשָׂה¹²

(160) המפורש במשנה שם, שאינן נגבין שהרי פירש לה שתשתמש בבית אביה, - גם על זה חלק שם רבין ואמר שכל שהוא קיים חזור לעולם.

1 כג. הַחֲזָרָה¹⁶¹ הִיא בָּהּ - חוֹזֵר הַכֹּל; וְאֶפְלוּ הַמַּאֲכָל
2 וְהַמְּשֻׁקָה¹⁶² נוֹתְנָת דְּמִיו בְּזוּלָה¹⁶³. וּכְבֹר הַסְּפִימוֹ
3 הַגְּאוּנִים, שָׂאֵם הָיוּ דְּמֵי מַאֲכָל וּמְשֻׁקָה [שְׁוֹה] שִׁשָּׁה
4 - מְשֻׁמְלָת אַרְבַּעַה¹⁶⁴, אִם חֲזָרָה בָּהּ; שֶׁלֹּא נִתַּן לָהּ
5 מִתְּנָה זֹאת אֶלָּא לְדַעַת שֶׁלֹּא תַחֲזֹר בָּהּ.

(161) בבא-בתרא שם, סוף המימרא של רבין. (162) שכבר כלו. (163) פחות משווים האמיתי של האוכל, משלמין בזול, מכיון שאלמלי ידע זה האוכל שהוא ישא בהוצאות, לא היה אוכל את המאכלים היקרים. (164) בגמרא שלפנינו שם, מפורש כן: "עד כמה בזול עד תילתא". אבל בכל כתביהיד שם חסרות מילים אלו, וכן אינן ברי"ף. ולפיכך מביא זאת רבינו בשם הגאונים.

6 כד. הוֹרוּ רַבּוּתִי, שָׂאֵם הָיָה מְנַהֵג הַמְּדִינָה שִׁיעֲשֶׂה
7 כָּל אָדָם סְעֵדָה וְנֹאכִיל לְרַעֲיוֹ, אוֹ יַחֲלֵק מְעוֹת
8 לְשִׁמְשִׁים וְלַחֲזַנִּין¹⁶⁵ וּכְיוּצָא בָּהֶן, וְעֲשָׂה כְּדָרְךָ
9 שְׁעוֹשִׂין כָּל הָעָם, וְחֲזָרָה בָּהּ - מְשַׁלְּמָת הַכֹּל; שֶׁהֲרֵי
10 גְרָמָה לוֹ לְאַבְדַּ מְמוֹן, וְכָל הַגּוֹרֵם לְאַבְדַּ מְמוֹן חֲבָרוֹ
11 - מְשַׁלֵּם¹⁶⁶. וְהוּא שִׁיחִיו לוֹ עֲדִים כְּמָה הוּצִיא, שֶׁאִין
12 זֶה נִשְׁבַּע וְנוֹטֵל¹⁶⁷.

(165) [היינו שליחי ציבור. וכן דעת רבינו בפ"ד מהלכות תפלה הלכה ח. ולא כמו שכתבו ה'תוספות' ברכות לד. ד"ה לא יענה, שחזן הוא שמש בית הכנסת]. (166) כמו שכתב רבינו בפ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה ז. והיינו מטעם "דיני דגרמי", וכמו שהסבירו ה'תוספות' (בבבא-בתרא כב: ד"ה זאת אומרת, בשם הר"י) שאם נעשה ההיזק בשעת מעשה, הרי זה דיני דגרמי וחייב לשלם, ואף כאן כעת שחוזרת בה, נעשה ההיזק (ט"ז באהע"ז סימן נ ס"ק ד). והראב"ד חולק על דברי רבינו, וראה במגיד-משנה. [ואע"פ שבחזרתה לא נתכוונה להזיק, ולדעת רבינו אין חיוב ב"גרמי", אלא במתכוון להזיק (ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א) - יש להבדיל בין דין שטעה, שאם נחייבהו לשלם, לא ידון לעולם, כמו שכתב הר"ף בפ"ד דסנהדרין (ראה בסמ"ע סימן כה ס"ק ו), לבין מזיק אחר, שאע"פ שלא התכוון להזיק - חייב לשלם. ומה שכתב רבינו בתשובה בדין הפורץ גדר לפני בהמת חבורו, שאם נתכוון כדי שתזיק - חייב, ואם לא נתכוון לכך פטור (ראה פ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגדל-עוז ובמגיד-משנה) - כנראה שבפורץ גדר הקילו יותר, מפני שההיזק אינו בא מיד בשעת המעשה]. (167) [אע"פ שבגנזל תיקנו חכמים שיהא נשבע ונוטל (פ"ד מהלכות גזילה הלכה א) וכמו כן במזיק (פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יז) ובמוסר ממון חבירו לגוי, שהוא מדיני דגרמי, השאירו חכמים ב"תיקו" אם עשו תקנה זו או לא (ב"ק סב.). ופסק רבינו שאם תפש הנמסר אין מוציאין מידו, ונשבע וזוכה במה שתפש (שם פ"ח הלכה ז) - כאן בחזרה בה שלא התכוונה להזיק אין הדין כן, מפני שכל תקנה זו אינה אלא מדין קנס (הלכות גזילה

22 ח. ³⁰ מְסַלֵּע וּלְמַעֲלָה - אוּמְדִין דַּעַת הַמְּשַׁלֵּחַ וְשַׁעוֹר
23 הַשּׁוֹשְׁבֵינּוֹת: אִם אָדָם חָשׁוּב - מְנַכָּה לוֹ מְחֻצָּה³¹; וְ
24 וְאִם צָר עֵינַי וּמְדַדְקָן בְּהוֹצָאתוֹ - אֵינּוּ מְנַכָּה לוֹ אֶלָּא
25 שַׁעוֹר מִה שְׂאֵכָל וְשִׁתָּה³², וּמִשְׁלֵם לוֹ הַשָּׂאָר.

(30) [ציון הלכה ח כאן הוא טעות, שהכול קשור ביחד: "אומדין דעת המשלח ושיעור השושבינות (רש"ש). כלומר, אומדין דעתו אם הוא צר עין. וכמו כן מחשבין כמה שלח לו, בכדי לדעת כמה היא מחצה, באופן שהוא אדם חשוב. וכן בכתב-יד תימן ובדפוס רומי הכול מחובר כנ"ל. וכן נראה בבית יוסף אכן העזר סימן ס]. (31) אף שמסכום גדול הרי המחצית הרבה יותר ממה שאכל, אין מדרכו של אדם חשוב לעשות חשבון מדוייק. והוא מוכן להעניק יותר ממה שהוא מקבל. (32) [כלומר, דינר אחד ולא יותר. ואף על פי שאם שלח שלושה דינרין מנכה לו דינר ומחצה כמבואר למעלה, זה אינו אלא באופן הנ"ל שאין אומדין ואין מחשבין כלל, אבל כאן שאומדין ומחשבין - מחשבין בדיוק, כעין מה שכתב רבינו בפרק יח מהלכות מכירה הלכה יא, שאם בא לנפות מנפה את הכל, עיין שם].

26 ט. מִתְּ³³ שְׁמַעוֹן קָדָם שִׁישָׂא אִשָּׁה, אִי³⁴ שְׁנָשָׂא וּמַת
27 בְּתוֹךְ יָמֵי הַמְּשֻׁתָּה - אֵינּוּ רְאוּבֵן חֵיב לְהַחְזִיר לְיֹרְשֵׁי
28 שְׁמַעוֹן פְּלוֹם; שְׁהָרִי אוֹמֵר לָהֶם: תְּנוּ לִי שׁוֹשְׁבֵינִי
29 וְאֶשְׁמַח עִמּוֹ.

(33) שם קמד: בגמרא. (34) יוצא מתוך דברי רב יוסף (שם קמה). שדווקא אחרי שכלו כל שבעת ימי המשתה אפשר לדרוש את השושבינות.

30 י. לְפִיכָף³⁵, אִם שְׁמַח עִמּוֹ³⁶ וְאַחַר כֵּף מַת שְׁמַעוֹן,
31 או קָרָא לוֹ וְלֹא בָּא³⁷, או שְׁלָא הִיָּה בְּמַדִּינָה³⁸, או
32 שְׁלָא הוֹדִיעֵנוּ³⁹ - הוֹאִיל וְשִׁלְמוּ יָמֵי הַמְּשֻׁתָּה וְאַחַר
33 כֵּף מַת שְׁמַעוֹן, חֵיב רְאוּבֵן לְהַחְזִיר הַשּׁוֹשְׁבֵינּוֹת
34 לְיֹרְשֵׁיו; או פְּלוֹם⁴⁰, או בְּנִכּוּי אִם לֹא הוֹדִיעֵנוּ או לֹא
35 הִיָּה עִמּוֹ בְּמַדִּינָה⁴¹.

(35) מימרא של רב יוסף (שם). (36) שכבר נתחייב להחזיר השושבינות. (37) כאמור למעלה הלכה ה שבמקרה זה מחזיר לו כל השושבינות. (38) שמחזיר לו השושבינות בניכוי מה שאכל ושתה (למעלה הלכה ו). (39) שגם בזה מנכה לו (שם). (40) כשקרא לו ולא בא. (41) שאינו חייב לשלם ליורשים, אלא כמה שהיה משלם לשושבין עצמו.

36 יא. מִתְּ⁴² רְאוּבֵן וְאַחַר כֵּף נָשָׂא שְׁמַעוֹן אִשָּׁה,
37 וְשִׁלְמוּ יָמֵי הַמְּשֻׁתָּה: מְקוֹם שְׁנִהְגוּ לְגַבּוֹת
38 הַשּׁוֹשְׁבֵינּוֹת מְיֹרְשֵׁין - פּוֹפִין יֹרְשֵׁי רְאוּבֵן לְהַחְזִיר
39 בְּנִכּוּי⁴³; וּמְקוֹם שְׁלָא נִהְגוּ - אֵינּוּ הַיֹּרְשֵׁין מְשַׁלְּמִין
40 פְּלוֹם.

(42) כבר העיר הראב"ד שאין מקור בגמרא למנהג בעניין שושבינות. אולם רבינו למד כן מדיני סבלונות בקידושין כשם שלמדו משם (מה שנאמר בהלכה ט) שאם מת שמעון אין ראובן חייב להחזיר מפני שאומר ליורשי שמעון: תנו לי

1 שְׁמַעוֹן בְּצַנְעָה, או¹² שְׁעֵשָׂה רְאוּבֵן בְּצַנְעָה, וְשַׁמְעוֹן
2 בְּפִרְהֶסְיָא - אֵינּוּ יָכוֹל לְתַבְעוּ; שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי
3 עוֹשֶׂה עִמָּךְ אֶלָּא כְּדָרְךָ שְׁעֵשִׂית עִמִּי.

(11) שם בכרייתא. (12) אף זה לא הוזכר בכרייתא.

4 ה. רְאוּבֵן שְׁנָשָׂא אִשָּׁה, וְשִׁלַּח לוֹ שְׁמַעוֹן שׁוֹשְׁבֵינּוֹת
5 וְאָכַל וְשִׁתָּה עִמּוֹ¹³, וְאַחַר כֵּף נָשָׂא שְׁמַעוֹן בְּנִשְׂוֹאֵי
6 רְאוּבֵן עִצְמוֹ, וּבָא רְאוּבֵן וְאָכַל וְשִׁתָּה עִמּוֹ; או
7 שְׁקָרָא לוֹ שְׁמַעוֹן וְלֹא רָצָה לְבוֹא¹⁴; או שְׁהָיָה
8 בְּמַדִּינָה וְשָׁמַע קוֹל טְבִלָּא¹⁵, בְּמְקוֹם שְׁאִין דְּרַבָּן
9 לְקָרוֹת אֶחָד אֶחָד אֶלָּא כָּל הַשּׁוֹמְעֵי כְּבוֹא, וְשָׁמַע וְלֹא
10 בָּא - חֵיב לְהַחְזִיר לוֹ הַשּׁוֹשְׁבֵינּוֹת פְּלוֹם¹⁶; שְׁהָרִי
11 יַדְעִי¹⁷ וְלֹא בָּא, או קָרָא לוֹ בְּמְקוֹם שְׁדַרְבָּן לְקָרוֹת
12 אֶחָד אֶחָד וְלֹא בָּא.

(13) בזה בוודאי מחזיר לו כל השושבינות. (14) גם בזה אין ספק שמחזיר לו כל השושבינות ואינו מנכה לו כלום, שהרי קרא לו ולא בא. (15) לוח חלק שעליו מכים בקורנוס להזמנת האורחים. [וכנראה שלפני רבינו הייתה הגירסא בבבא בתרא קמה: "הווה כמתא (=היה בעיר) ושמע קול טבלא, איבעי ליה למיתא (=הרי עליו לבוא)". ולפנינו גירסה אחרת]. (16) כלומר, בלי ניכוי כלל. (17) על ידי קול הטבלא, במקום שאין קוראין כל אחד.

13 ו. לֹא¹⁸ הִיָּה רְאוּבֵן בְּמַדִּינָה - מְנַפִּין¹⁹ לוֹ דְּמֵי מַה
14 שְׂאֵכָל וְשִׁתָּה שְׁמַעוֹן אֶצְלוֹ, וּמַחְזִיר לוֹ שְׂאָר
15 הַשּׁוֹשְׁבֵינּוֹת²⁰. וְכֵן אִם הִיָּה בְּמַדִּינָה וְלֹא קָרָא²¹; או
16 לֹא הוֹדִיעֵנוּ²² - מְנַפִּין לוֹ; וְיֵשׁ לוֹ עֲלֵיו תַּרְעֻמַּת²³
17 מְפִנֵי שְׁלָא הוֹדִיעֵנוּ.

(18) נלמד מתוך ראשית המימרא שם, שדווקא אם היה במדינה צריך לבוא. (19) שם בגמרא. (20) ואין לו עליו תרעומת, על שלא קראו לו ולא הודיעו לו, שהרי לא היה במדינה. (21) נראה שרבינו גרס שם כגירסת כתב-יד מינכן: "לא ידע, איבעי ליה לאודועיה, לא אודעיה תרעומת אית ליה". והיינו, במקום שדרכן לקרות כל אחד ואחד. (22) על ידי קול טבלא במקום שאין קוראים לכל אחד ואחד. ונלמד מהרישא שם שאם שמע קול טבלא היה עליו לבוא - ומזה מוכח שאם לא שמע, יש לו עליו תרעומת על שלא הודיעו. (23) שם בגמרא.

18 ז. וְכַמָּה²⁴ מְנַפִּין? נִהְגוּ²⁵ בְּנִפּוּי: אִם דִּינָר אֶחָד שְׁלַח
19 לוֹ שְׁמַעוֹן²⁶ - אֵינּוּ מַחְזִיר לוֹ פְּלוֹם, שְׁהָרִי²⁷ זֶה דְּמֵי
20 מַה שְׂאֵכָל; וְאִם יָתֵר עַל הַדִּינָר עַד סְלַע²⁸ - מְנַכָּה
21 לוֹ מְחֻצָּה²⁹.

(24) שם. (25) כך אמר שם אביי, שכן נהגו בני גננא. (26) בתור שושבינות. (27) כרגיל אוכל אדם בסעודת חתן בעד דינר אחד, אם שלח לו רק דינר. (28) שאז מאכילים אותו בריווח יותר. (29) [ומכיוון שהסכום הוא קטן אין אומדין דעת המשלח, ואין חוששין שמא הוא צר עין, עיין לחם משנה].

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני א' מנחם-אב – ספר קנין – הלכות זכיה ומתנה פה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שהרי הגיע זמנה (מגיד משנה). (54) כדין בכור, שנוטל חלק כפול בירושה. (55) שאינו מוחזק ביד המוריש בעת מיתתו, וחוב שהוא ביד אחרים הרי הוא ראוי (פרק ג מהלכות נחלות הלכה א). (56) בהלכות נחלות שם.

17 יד. השולח תשורה⁵⁷ לחברו⁵⁸, או שנתן לו מעות
18 כשטטה ידו⁵⁹, והוא ממאן לקח, וזה נשבע שאי
19 אפשר שלא תקח, והפציר בו עד שלקח⁶⁰, וכן כל
20 פיוצא בהן - אף על פי שלא פירש, הרי אלו מתנה,
21 ואינו יכול לחזור הוא⁶¹ ולתבע, עד שיפירש שהוא
22 מלוה.

(57) היא מנחה שולחה ממניי אוכלים כמו שנאמר (שמואל-א ט, ז): "כי הלחם אזל מכלינו ותשורה אין להביא". ולא פירש שהיא מתנה אלא שלח לו בסתם]. (58) [ואף על פי שלא מיאן לקבל, ולא הפציר בו. לפי שתשורה ממניי אוכלים, לעולם היא מתנה, וכמו שכתב להלן הלכה טו בדין שולח לחבירו כדי יין]. (59) שאינו מצווה לתת לו צדקה דווקא אלא להחזיק בידו גם על ידי הלוואה או עשיית שותפות איתו או להמציא לו מלאכה - כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות, כמפורש בפרק ח מהלכות מתנות עניים הלכה ז]. (60) [דווקא אם נתן בצורה זאת של הפצרה, אבל אם נתן מעות סתם הרי זו הלוואה כמו בשושבינות (למעלה הלכה א ולהלן הלכה טו). ונראה שלכך תיקנו במשלוח מנות בפורים שישלח בשר או תבשיל או מיני אוכלים (פרק ב מהלכות מגילה הלכה טו, ועיין ביצה יד: במשנה), שמשלוח זה הוא למתנה ואילו מעות הם להלוואה כנ"ל. פרט למתנות לאביונים, שאף על פי שהן מעות, כיוון שנותנן לפני הפושט יד ומבקש, בוודאי כוונתו למתנה ולא להלוואה. ומסתבר, לפי זה, שעני הנותן לחבירו אפילו פירות בוודאי כוונתו על מנת להחזיר. ולפיכך כתב רבינו בפרק ו מהלכות מתנות עניים הלכה יז: "מעשר עני וכו' ואין עושין שושבינות", הרי שגם בנתינת פירות יש דין שושבינות, כיוון שהנותן הוא עני. ואילו בהלכות שמיטה ויובל, שלא מדובר בעני, כתב (פרק ו שם הלכה י): "דמי שביעית וכו' ואין עושין בהן שושבינות", דקדק לכתוב "דמי שביעית", שרק בדמים יש דין שושבינות, אבל בפירות אין דין שושבינות כנ"ל. וכמו כן בהלכות מעשר שני (פרק ג הלכה כא), שאף שם לא מדובר בעני, נראה שהמדובר בדמי מעשר שני (עייין שם) ועליהם כתב ש"אין עושין בהן שושבינות", אבל בפירות אין דין שושבינות. וכן מדוקדקים דברי התוספתא שדין מעשר עני המדבר בפירות נשנה לחוד במסכת פאה שם, ואילו דיני מעשר שני ושביעית, שהמדובר בהם בדמים, נשנו ביחד בשביעית פרק ז. וראה בתוספתא כפשוטה, בפאה שם עמוד 40]. (61) בכתב יד תימן חסרה תיבת "הוא".

23 טו. וכן השולח⁶² לחברו פדי יין ופדי שמן ופרות
24 בעת הנשואין - אין נגבין בבית דין, מפני שהיא
25 גמילות חסדים; ולא נאמרו דיני שושבינות אלא
26 במעוֹת בלבד⁶³.

(62) שם קמד: בסוף המשנה. (63) הראב"ד כתב על שתי

שושביני ראובן ואשמה בו, וזה נלמד כמו שאמרו שם לעניין קידושין שאם מת הבעל אין האשה חייבת להחזיר המתנות מפני שאומרת להם תנו לי בעלי ואשמה עימו - כמו כן למד רבינו דין זה של מת ראובן שתלוי במנהג, ממה שאמרו שם שאם מתה האשה "מקום שנהגו להחזיר קידושין מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין". וכן כתב ר"י מיגאש. (43) שהרי אביהם לא היה ולא אכל שם, וכבר כתב למעלה (הלכה ו) שאם לא היה ראובן במדינה מנכין לו דמי מה שאכל ושתה שמעון אצלו.

1 יב. מת⁴⁴ ראובן אחר שנשא שמעון אשה, ושלמו
2 ימי המשטה⁴⁵ - כופין את יורשיו ומשלמין
3 השושבינות בכל מקום; שהרי נתחייב אביהן לשלם.
4 ואם פלה היה חייב לשלם - משלמין פלה; ואם
5 בנכיו - משלמין בנכיו.

(44) המגיד-משנה מביא את דברי הר"י מיגאש ומסתמך על הסברה הפשוטה, שכיוון שנתחייב האב - חייבים היורשים לשלם את חובו, אבל באמת אפשר למצוא מקור מפורש להלכה זו, והיא: המימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן (בבבא בתרא שם) כפירוש למשנה, ושם שאם מת השושבין, נגבית השושבינות מבניו, והיינו באופן הנ"ל כשמת ראובן אחרי שבעת ימי המשטה, שהרי באופן אחר - זה תלוי במנהג (למעלה הלכה א). (45) או כגון ששמח עימו ואחר כך מת (למעלה הלכה י). שאם לא שמח ומת בתוך ימי המשטה אין ראובן חייב (למעלה הלכה ט).

6 יג. תמשה⁴⁶ דברים נאמרו בשושבינות: נגבית בבית
7 דין, שאינה אלא כמו מלוה⁴⁷. ואינה משתלמת אלא
8 בעונתה⁴⁸ קעין נשואי ראשון⁴⁹; שזה כמו תנאי
9 הוא, אף על פי שלא פירש שעל דעת זה שלקחה⁵⁰.
10 ואין בה משום רבית. אפלו שלח לו דינר והחזיר
11 לו עשרה - מתר; שלא על מנת להוסיף⁵¹ לו שלח.
12 ואין השביעית משמטתה⁵²; שאינו יכול לגש אותו
13 ולתבעו עד שישא כדרך שנשא הוא⁵³. ואין הבכור
14 נוטל בה פי שנים⁵⁴ כשתחזור לירושין; מפני שהוא
15 ראוי⁵⁵, ואין הבכור נוטל פראוי, כמו שיתבאר
16 במקומו⁵⁶.

(46) ברייתא שם קמה. וההנמקה שלה בגמרא שם קמה: (47) כלומר, ולא כמתנה. (48) כשמגיעה עונת הנישואין לחבירו. (49) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ג והלכה ה. (50) שיחזיר לו בעת נישואיו ולא קודם לכן "שיכול לומר לו: איני רוצה לקבל [עתה] שאני רוצה לשמוח עימך, כדרך ששמחת עימי (מגיד משנה). (51) שיכול היה גם לתת פחות, והוסיף לו מרצונו הטוב, מחמת ידידות וריעות. (52) ויכול לתבוע את השושבינות אחרי שמיטה. (53) והרי זה דומה למלווה את חבירו לעשר שנים, היינו, שזמן הפירעון מאוחר לשביעית, שאין השביעית משמטתו (פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ט), אחרי שאינו יכול ליגוש אותו עכשיו בהגיע השנה השביעית. ואמנם אם היו הנישואין בשנה השביעית - השביעית משמטתה בסופה,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בדמיו כל קרבן שירצה. שכן הדין במקדיש טומטום ואנדרוגינוס (ראה בפ"ג מהלכות איסורי מזבח, הלכה י'). ולזה נתכוון רבינו במה שכתב בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ש"אם אמר אם תלד זכר וכו' וילדה טומטום וכו' הרי הן חולין כמו שביארנו", וזה ודאי נמשך למה שכתב לפנינו בהלכה ו "כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח", והיינו בפ"ג שם הלכה י, כלומר שאינו קדוש מצד שאינו ראוי למזבח, וזה תלוי באיזה לשון אמר, אם אמר "לעולה" - אין עליו קדושה כלל. ואם אמר "למזבח" - ימכר ויביא בדמיו כל קרבן שירצה. שכן הדין במקדיש טומטום ואנדרוגינוס (ראה בפ"ג מהלכות איסורי מזבח, הלכה י'). ולזה נתכוון רבינו במה שכתב בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ש"אם אמר אם תלד זכר וכו' וילדה טומטום וכו' הרי הן חולין כמו שביארנו", וזה ודאי נמשך למה שכתב לפנינו בהלכה, ו"כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח", והיינו בפ"ג שם הלכה י, כלומר שאינו קדוש מצד שאינו ראוי למזבח, וזה תלוי באיזה לשון אמר, אם אמר "לעולה" אין עליו קדושה כלל ואם אמר "למזבח" - ימכר ויביא בדמיו איזה קרבן שירצה, כנ"ל, אבל לעולם כוונת המקדיש גם לטומטום ואנדרוגינוס. וכמו שכתב כאן. ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה כאן, ובלח"מ בהלכות איסורי מזבח שם.

יוחנן, שם קמב: שהעלה נימוק זה להסביר את המשנה שם קמ: שרבינו מביא את תוכנה להלן הלכה ו. (35) ויש כאן גמירות דעת גמורה, וזה מועיל אף שאינו בעולם. (36) בהלכות מכירה, שם.

- 1 ו. אָמַר³⁷: אִם³⁸ יִלְדָּה³⁹ אֲשֶׁתִּי זָכָר - יִטַּל מִנָּה, וְאִם
- 2 נִקְבָּה - מֵאֲתִים⁴⁰, וְיִלְדָּה זָכָר - נוֹטֵל מִנָּה; יִלְדָּה
- 3 נִקְבָּה - נוֹטֵלֶת מֵאֲתִים; יִלְדָּה זָכָר וְנִקְבָּה⁴¹ - הַזָּכָר
- 4 נוֹטֵל מִנָּה, וְהַנִּקְבָּה מֵאֲתִים; יִלְדָּה טֹמְטוֹם⁴²
- 5 וְאֲנֵדְרוּגִינוֹס⁴³ - נוֹטֵל בְּפָחוֹת שְׁבִשְׁנֵיהֶם⁴⁴.

(37) משנה שם קמ: והיינו, שכיב מרע, הנזכר לעיל, שהרי בברייתא צריך קנין ולא די באמירה בלבד. וראה במגיד-משנה מה שכתב בשם ר"י מיגאש. (38) שם. (39) כלומר אם תלד, וכו"ה במשנה שם. (40) כן דרכו של אב לדאוג יותר לבתו, שאינה יכולה לחזור אחר מזונותיה, כבן (שם קמא). (41) כלומר, תאומים. [ונראה שלפני רבינו היתה הנוסחה במשנה שם: "האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה, ילדה זכר יטול מנה. נקבה מאתים, ילדה נקבה נוטלת מאתים. ילדה זכר ונקבה, זכר נוטל מנה, נקבה נוטלת מאתים". וכן הוא בכ"י מינכן (והמילים "אם זכר מנה, אם נקבה מאתים" שלפני המילים "ילדה זכר ונקבה" - חסרות) ולפי"ז על-כרחנו נפרש "ילדה זכר ונקבה" - היינו שילדה תאומים, ומה שאמרו ברישא "האומר אם ילדה אשתי וכו'", היינו שאמר שני הדברים ביחד: אם ילדה זכר יטול מנה, נקבה מאתים. ורשב"ם שם גרס במשנה כמו שהוא לפנינו, ופירש ששתי בבות הן במשנה. וילדה זכר ונקבה, היינו ילדה זכר או נקבה, אבל בתאומים אין להם כלום. והוכיח כן מהגמרא, שם קמא: באומר "המבשרני". ורבינו סובר שרק שם אין להם כלום, מפני שלידת תאומים אינה בשורה בשבילו. אבל כשמזכה לבניו - מזכה גם לתאומים, שהרי הם ילדיו - לחם-משנה]. (42) אדם שמקומם של אברי המין - אטום. ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. וראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה א. (43) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. ודעת רבינו, שדינו כספק זכר וספק נקבה, ראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה כד. ולגבי קדושת הבכור, נתמעט בפירוש (בכורות מב. וראה בפ"ב מהלכות בכורות, הלכה ה). (44) כן פסק גם בפ"ה מהלכות נחלות, הלכה ב. ומקור הדברים, מהרישא של המשנה שם: "הניח בנים ובנות וטומטום וכו' הזכרים דוחים אותו אצל נקבות וכו' הנקבות דוחות אותו אצל זכרים", ובדעת רבא בגמרא שם "דוחים אותו ויש לו", כפחות שבשניהם. ומה שאמרו במשנה שם: "האומר אם תלד אשתי זכר וכו' ילדה טומטום אינו נוטל" - הוא לדעת רבן שמעון בן גמליאל, שאמר בדין מקדיש עובר אם זכר ואם נקבה, ש"אם ילדה טומטום ואנדרוגינוס, אין קדושה חלה עליהן", שלדעתו אין כוונת המקדיש אלא לזכר ודאי או לנקבה ודאית. ואין הלכה כמותו, אלא שאם אמר "אם זכר לעולה, ואם נקבה לשלמים" אין קדושה חלה על הטומטום, שהרי אפילו אם הקדישו בפירוש לכך אינו קדוש, לפי שאינו ראוי לקרבן, אמנם אם יאמר "אם זכר ואם נקבה - הרי אלו למזבח", וילדה טומטום - ימכר ויביא

- 6 ז. שְׂכִיב מִרְעָה⁴⁵ שְׂאָמְרוּ לוֹ: נִכְסֵי לְמִי? וְאָמַר לָהֶם:
- 7 דוּמָה⁴⁶ שְׂיֵשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שְׂאֲשֻׁתוֹ מֵעֵבֶרְתָּ, עַכְשָׁיו⁴⁷
- 8 שְׂאִין לוֹ בֵּן אוֹ שְׂאִין אֲשֶׁתוֹ מֵעֵבֶרְתָּ נִכְסֵי לְפָלוּגֵינוּ⁴⁸;
- 9 וְנוֹדַע שְׂיֵשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שְׂהִיתָה אֲשֶׁתוֹ מֵעֵבֶרְתָּ, אָף עַל
- 10 פִּי שְׂהִפִּילָה אוֹ מֵת הַבֵּן אַחֵר כָּךְ - אֵין⁴⁹ מִתְּנָתוֹ
- 11 מִתְּנָה.

(45) שם, קמו: - קמו. (46) עד עכשיו חשב. (47) ששאלתם העמידה אותו על הטעות. (48) "נכסיו" ולא "כל נכסיו" - הרי ששייר לעצמו כל שהוא, וראה להלן. (49) בגמרא שם אמרו שזה אפילו לחכמים שחולקים על רבי שמעון בן מנסיא, ואינם הולכים אחרי אומד הדעת, באופן שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת ועמד וכתב כל נכסיו לאחר ואחר-כך בא בנו - מודים הם כאן כיון שגילה דעתו מפורש. ואע"פ שרבינו פוסק כרבי שמעון בן מנסיא (לעיל פ"ו הלכה א) - הביא גם הלכה זו, להשמיענו שאע"פ שלענין אומדנא (בפ"ו שם) יש הבדל בין כתב כל נכסיו לבין שייר לעצמו כל שהוא - כאן במפורש, אפילו אם שייר לעצמו, אין מתנתו מתנה.

- 12 ח. מִתְּנָתוֹ⁵⁰ שְׂכִיב מִרְעָה אֵינָה קוֹנָה אֶלָּא לְאַחַר
- 13 מִיתָה⁵¹. וְאֵין אַחֵר זוֹכֶה בְּדָבָר שְׂעֻזָּה לוֹ, בֵּין
- 14 בְּמִקְרָעֵי בֵּין בְּמִטְלָטְלֵי, אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה⁵².

(50) בבא-בתרא קלה. ויותר מפורש שם קלז. (51) כלומר, לאחר גמר המיתה, ולא עם גמר המיתה. וכרבא ולא כאביי, ואף אביי חזר בו (שם). (52) כלומר, לא זו בלבד שאין קנינו אלא לאחר מיתה - אלא שגם אינו זוכה בזה למפרע משעת אמירה ולא כדעת ה'תוספות' (גיטין יד: ד"ה הא)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5 זשוכה למפרע. וראה 'קצות החושן' סימן רנ ס"ק א
שהאר"ך בזה.

1 ט. לפיכך⁵³ מוציאין לקתבת⁵⁴ האשה ומזון
האלמנה והבנות⁵⁵ מיד אלו שצונה לתת להם⁵⁶;
שהרי במיתתו⁵⁷ נתחייבו הנכסים בכתובה ובמזונות,
ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה.

53 כלומר, לפי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר
מיתה. 54 היינו, "כתובת בנין דכרין" (פט"ז מהלכות
אישות הלכה ז), שהיא כירושה ואינה גובה מנכסים
משועבדים (=לקוחות ומקבלי מתנה) כמפורש בכתובות
נב: ונה. וכן פסק רבינו בפ"ט שם הלכה ט. אבל סתם
כתובה - גובה אף ממשועבדים (פט"ז שם הלכה י). ועיין
מגיד-משנה. 55 שאין מוציאין למזון האשה והבנות
מנכסים משועבדים (גיטין מח: ופרק יח מהלכות אישות
הלכה יג). 56 בבא-בבא קלג. מימרא של רבא, לגבי
מזון האלמנה. וסובר רבינו שהוא-הדין למזון הבנות
ולכתובת בנין דכרין. והראב"ד בפ"ט מהלכות אישות שם
חולק על רבינו בזה, עיין שם. 57 אין הכוונה ל"עם גמר
מיתה", לעומת מתנת שכיב מרע שהיא "לאחר גמר מיתה"
(ראה בבא-בבא קלז:), שהרי כתובת בנין דכרין היא
כירושה (למעלה הערה נג) וירושה אינה אלא לאחר גמר
מיתה (ועיין 'קצות החושן' סימן רנב ס"ק א) - אלא
בשניהם, גם בכתובת בנין דכרין ומזון האשה והבנות, וגם
במתנת שכיב מרע, אין הדבר נגמר אלא לאחר גמר מיתה.
ומה שכתב "במיתתו" היינו לאחר גמר המיתה, ולפי
ששניהם באים כאחד - אין מתנת שכיב מרע יכולה לבטל
מזון האשה והבנות וכתובת בנין דכרין. וכן כתב הר"ף
בבא-בבא פרק ח (קלג). וכן כתב גם רבינו בעצמו בפ"ט
מהלכות אישות שם: "הואיל ומתנת שכיב מרע אינה קונה
אלא לאחר מיתה - הרי המתנה וחייב הנכסים בתנאים אלו
(=מזון האלמנה והבנות וכתובת בנין דכרין) באין כאחד,
ולפיכך אלמתו ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים
כתובת אמן שמתה בחיי בעלה". וב'קצות החושן' שם
הטעים הלכה זז, שמתנת שכיב מרע שבאה בכת אחת עם
התנאים הנ"ל אינה מבטלת אותם, מפני שמתנת שכיב מרע
אינה אלא "דברי תלמיד", כלומר מרצונו של האדם עצמו,
ואילו מזון האשה והבנות וכתובת בנין דכרין הם "דברי
הרב", כלומר תקנת חכמים, וכלל הוא בידינו - דברי הרב
ודברי התלמיד, דברי הרב קודמין, ומקור לזה דברי הגמרא
בתמורה כה. "אמר על הבכור עם יציאת רוכו (=שאז
נתקדש מאליו בקדושת בכורה), עולה (=יתקדש לעולה) -
דברי הרב (=קדושת בכורה שהיא במצוות התורה) ודברי
התלמיד (=קדושת עולה שהיא בנדבת לבו של האדם) דברי
מי שומעים?" כלומר, חלה עליו קדושת בכורה. וראה
בלחם-משנה כאן. ועיין בהלכות אישות שם הערה נז.
ולהלן פרק יב הלכה י ובהערה מג.

7 יא. ואם⁵⁵ קנו ממונו פדי⁶⁶ ליפות פח המקבל⁶⁷,
8 כגון⁶⁸ שפתיב: וקנינו ממונו מוסיף על מתנה זו -
9 הרי היא קנימת⁶⁹.

65 שם בגמרא, דברי רבא ואחרים. 66 והדגיש את זה
מפורש בעת הקנין או בשטר כדלהלן. 67 ולא לבטל
זכות מתנת שכיב-מרע. 68 על נוסח אחר, ראה להלן
הלכה יג. 69 והיא מתנת שכיב מרע.

10 יב. שכיב מרע⁷⁰ שאמר 'פתבו' ונתנו לפלוני
11 מנה⁷², ומת קדם שיקתבו ונתנו לו⁷³ - אין פותבין
12 ואין נותנין; שפמא לא גמר להקנותו אלא בשטר,
13 ואין שטר לאחר מיתה.

70 שם קלה: מימרא של רבי אלעזר, והסכים לו רבי יוחנן.
71 שטר קנין. 72 קרקע שוה מנה, שקנינה בשטר (וראה
לחם-משנה). והמדובר במצווה מחמת מיתה שאינו צריך
קנין (להלן הלכה יז). וראה למעלה הלכה ין. 73 שאם
כתבו ומסרו בחיים, קנה המקבל מיד, שאינה גרועה ממתנת
בריא, ומכאן שמדובר בשטר קנין, ומנה היינו קרקע שוה
מנה (לחם-משנה).

14 יג. ואם אמר 'פתבו' פדי ליפות פח המקבל, כגון⁷⁴
15 שאמר 'נתנו מנה לפלוני', ואמר 'ואף פתבו ונתנו לו'
16 - הרי אלו פותבין וחותמין ונותנין לאחר מיתה.
74 שם קלו.

17 יד. שכיב מרע⁷⁵ שכתב פל⁷⁶ נכסיו מתנה סתם⁷⁷,
18 ולא שיר פלום⁷⁸, אם עמד - חוזר⁷⁹. ואפלו⁸⁰ קנו
19 מידו פדי ליפות את פחו⁸¹. בין שהקנה פל נכסיו

1 ט. לפיכך⁵³ מוציאין לקתבת⁵⁴ האשה ומזון
האלמנה והבנות⁵⁵ מיד אלו שצונה לתת להם⁵⁶;
שהרי במיתתו⁵⁷ נתחייבו הנכסים בכתובה ובמזונות,
ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה.

53 כלומר, לפי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר
מיתה. 54 היינו, "כתובת בנין דכרין" (פט"ז מהלכות
אישות הלכה ז), שהיא כירושה ואינה גובה מנכסים
משועבדים (=לקוחות ומקבלי מתנה) כמפורש בכתובות
נב: ונה. וכן פסק רבינו בפ"ט שם הלכה ט. אבל סתם
כתובה - גובה אף ממשועבדים (פט"ז שם הלכה י). ועיין
מגיד-משנה. 55 שאין מוציאין למזון האשה והבנות
מנכסים משועבדים (גיטין מח: ופרק יח מהלכות אישות
הלכה יג). 56 בבא-בבא קלג. מימרא של רבא, לגבי
מזון האלמנה. וסובר רבינו שהוא-הדין למזון הבנות
ולכתובת בנין דכרין. והראב"ד בפ"ט מהלכות אישות שם
חולק על רבינו בזה, עיין שם. 57 אין הכוונה ל"עם גמר
מיתה", לעומת מתנת שכיב מרע שהיא "לאחר גמר מיתה"
(ראה בבא-בבא קלז:), שהרי כתובת בנין דכרין היא
כירושה (למעלה הערה נג) וירושה אינה אלא לאחר גמר
מיתה (ועיין 'קצות החושן' סימן רנב ס"ק א) - אלא
בשניהם, גם בכתובת בנין דכרין ומזון האשה והבנות, וגם
במתנת שכיב מרע, אין הדבר נגמר אלא לאחר גמר מיתה.
ומה שכתב "במיתתו" היינו לאחר גמר המיתה, ולפי
ששניהם באים כאחד - אין מתנת שכיב מרע יכולה לבטל
מזון האשה והבנות וכתובת בנין דכרין. וכן כתב הר"ף
בבא-בבא פרק ח (קלג). וכן כתב גם רבינו בעצמו בפ"ט
מהלכות אישות שם: "הואיל ומתנת שכיב מרע אינה קונה
אלא לאחר מיתה - הרי המתנה וחייב הנכסים בתנאים אלו
(=מזון האלמנה והבנות וכתובת בנין דכרין) באין כאחד,
ולפיכך אלמתו ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים
כתובת אמן שמתה בחיי בעלה". וב'קצות החושן' שם
הטעים הלכה זז, שמתנת שכיב מרע שבאה בכת אחת עם
התנאים הנ"ל אינה מבטלת אותם, מפני שמתנת שכיב מרע
אינה אלא "דברי תלמיד", כלומר מרצונו של האדם עצמו,
ואילו מזון האשה והבנות וכתובת בנין דכרין הם "דברי
הרב", כלומר תקנת חכמים, וכלל הוא בידינו - דברי הרב
ודברי התלמיד, דברי הרב קודמין, ומקור לזה דברי הגמרא
בתמורה כה. "אמר על הבכור עם יציאת רוכו (=שאז
נתקדש מאליו בקדושת בכורה), עולה (=יתקדש לעולה) -
דברי הרב (=קדושת בכורה שהיא במצוות התורה) ודברי
התלמיד (=קדושת עולה שהיא בנדבת לבו של האדם) דברי
מי שומעים?" כלומר, חלה עליו קדושת בכורה. וראה
בלחם-משנה כאן. ועיין בהלכות אישות שם הערה נז.
ולהלן פרק יב הלכה י ובהערה מג.

2 י. מתנת⁵⁸ שכיב מרע שכתוב בה קנין⁵⁹, בין שהיתה
3 במקצת⁶⁰ נכסיו בין שהיתה בכל נכסיו⁶¹ - חוששין
4 לה שפמא לא גמר להקנותו אלא בשטר⁶²; והואיל⁶³

17 יח. אַל תִּטְעֶה בְּשָׂכִיב מְרַע שֶׁפֶתֵב כָּל נִכְסָיו וּפְרֵשׁ
 18 שְׁנֵתָן הַכֹּל מֵעֲכָשׁוֹ וְהִקְנָה מִחַיִּים⁹⁸; שְׂאִינוֹ⁹⁹ זֶה מִתְּנַת
 19 שְׂכִיב מְרַע, אֲלֵא כִּשְׂאָר כָּל מִתְּנוֹת הַבְּרִיאִים, שְׂאֵם
 20 הַגִּיעַ הַשְּׁטֵר לִיד הַמְּזַבֵּל אוֹ שֶׁקְּנִי מִיד הַנוֹתֵן - קְנָה
 21 הַכֹּל, וְאִין יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ.

98 כלומר, אל תטעה שווהי מתנת שכיב מרע.
 99 כלומר, אלא דע שאין זה מתנת שכיב מרע, כיון שפירש
 שמקנה לו מחיים. וזה נלמד מתוך ההלכה הבאה, שאם
 כתב לו מחיים בלבד הרי זו מתנת בריא. וכן הוא בכמה
 מקומות בתלמוד, שיטעה מתנת שכיב מרע שהיא במתנת
 בריא (מגיד-משנה).

22 יט. הַנוֹתֵן¹⁰⁰ מִתְּנָה כִּשְׂהוּא שְׂכִיב מְרַע, וְכֵתֵב בָּהּ
 23 'בְּחַיִּים וּבְמָוֹת', אוֹ 'מִחַיִּים'¹⁰¹ וּבְמָוֹת', בֵּין כָּל בֵּין
 24 בְּמִקְצָת¹⁰² - הוֹאִיל וְכֵתוּב בּוֹ 'וּבְמָוֹת', הֲרִי זֹ מִתְּנַת
 25 שְׂכִיב מְרַע. שְׂזָה שֶׁפֶתוּב בָּהּ 'וּבְמָוֹת' - שְׂלֵא יִקְנָה
 26 אֲלֵא לְאַחַר מִיתָה¹⁰³; וְזֶה שֶׁפֶתוּב בָּהּ 'מִחַיִּים' -
 27 סִמְן לִישָׁב אֶת דְּעָתוֹ שֶׁיִּחְיֶה מִחְּלֵי זֶה¹⁰⁴.

100 בבא-בתרא קנג. ושם מחלוקת רב ושמואל על רקע
 עובדא מסוימת, ונהרדעי פסקו כרב. 101 כאמימר ולא
 כרבא, שאם כתב "מחיים" כוונתו שיקנה מחיים, אלא גם
 בזה, כאומר "בחיים", כוונתו לסימן טוב וליישב דעתו,
 כדלהלן. 102 שהרי כתב בפירוש "ובמות" (וראה למעלה
 הלכה טז). וראה במגיד-משנה ולחם-משנה. 103 כיון
 שהוא שכיב מרע. ואולם, בריא הכותב כן, כוונתו להקנות
 לו מהיום ועד עולם (לקמן פי"ב הלכה טז). 104 גמרא
 שם. שלפי שהזכיר מיתתו, לא רצה להיות פותח פיו לשטן,
 ולפיכך כתב שם "בחיים" או "מחיים", לאמר: המקום
 יצילני מחולי זה ולא אמות (רשב"ם שם).

28 כ. שְׂכִיב מְרַע¹⁰⁵ שְׁנֵתָן הַנִּכְסִים¹⁰⁶, שֶׁהִדְבֵּר גְּלוּי¹⁰⁷
 29 שְׁחָן כָּל נִכְסִים שְׂיֵשׁ לוֹ - הֲרִי זֶה כְּמִתְּנָה בְּמִקְצָת,
 30 וְאֵם קְנִי מִדָּוָד¹⁰⁸ וְעַמְדָּה¹⁰⁹ - אִינוֹ חוֹזֵר; חוֹשֵׁשׁ¹¹⁰
 31 אָנוּ, שְׂמָא¹¹¹ נִשְׂאָרוֹ לוֹ נִכְסִים אַחֲרִים בְּמִדְּנֵת הַיָּם.
 32 עַד שְׂיֵאמַר 'כָּל נִכְסֵי שְׁחָן אֵלּוּ'¹¹², אוֹ¹¹³ שְׁהִיָּה
 33 מִחֲזַק¹¹⁴ שְׂאִין לוֹ נִכְסִים אֲלֵא אֵלּוּ, וְאַחַר כֵּן תִּהְיֶה
 34 הַמִּתְּנָה בְּכֹל.

105 שם קמח: מימרא של רב אחא בר מניומי בשם רב
 נחמן. 106 ולא כתב בשטר "כל נכסי נתונים לך". ומה
 שאמרו שם: "שכתב כל נכסיו לאחרים", היינו שפירט כל
 הנכסים הידועים לנו (רשב"ם ור"י מיגאש שם).
 107 כלומר, שעד כמה שגלוי וידוע לנו, אין לו כאן נכסים
 אחרים. 108 שהרי מתנה במקצת צריכה קנין.
 109 ואם מת זוכה המקבל אף בלי קנין, כדין מתנת שכיב
 מרע בכולה. וכל החשש, שמא היא מתנה במקצת, אינו
 אלא לטובת המקבל (מגיד-משנה). ויש חולקים עליו. וראה
 הגהת הרמ"א לחושן-משפט סימן רנ סעיף ט.
 110 בספרות התלמודית, משתמשים בביטוי "חוששים" אף
 להקל, וראה סמ"ע שם ס"ק כט. 111 אחרי שלא כתב

1 לְאַחַד⁸² בֵּין שֶׁפֶתֵב לְשָׁנִים⁸³. שְׂאֵמַד דַּעַת הוּא,
 2 שְׂלֵא נִתֵּן זֶה הַכֹּל⁸⁴, אֲלֵא שְׁנֵתָנוֹן שְׂלֵא יִקְנִי כְּלוּם
 3 אֲלֵא לְאַחַר מוֹתוֹ.

75 משנה, שם קמו: ומימרא של שמואל שם קנא:
 76 ודוקא כל, כדלקמן. 77 שלא כתב מפורש שזו היא
 מתנת שכיב מרע, וראה להלן הלכה יז. 78 במשנה, שם:
 "ולא שייר בקרקע", אבל בגמרא שם קנ: שרקע לאו
 דוקא, ואפילו מטלטלין - הם שיור. וראה להלן הלכה טו.
 79 כלשונו של שמואל. ובמשנה שם: "אין מתנתו קיימת",
 שאפילו לא חזר במפורש, המתנה בטלה מאליה, אם עמד,
 וראה להלן הלכה כו, ובשו"ע סימן רנ סעיף ב. 80 שם,
 כדברי שמואל. 81 שבלי זה אינו קונה אפילו לאחר
 מיתה, כמבואר למעלה הלכה יא. 82 גיטין ט. מימרא של
 רב נחמן. 83 במשנה, ובמימרא של שמואל: "הכותב כל
 נכסיו לאחרים", - לשון רבים. וראה בשו"ע שם סעיף יא,
 ובסמ"ע שם ס"ק לב. 84 כלומר בחייו, שאין אדם נותן
 כל נכסיו לאחרים כל זמן שהוא חי.

4 טו. שְׂיֵר⁸⁵ כְּלוּם לְעַצְמוֹ, בֵּין קְרַקְעוֹ⁸⁶ בֵּין מִטְּלָטְלִין⁸⁷
 5 - הֲרִי⁸⁸ זֹ מִתְּנָה בְּמִקְצָת, וּסְתָמָה⁸⁹ בְּמִתְּנַת בְּרִיא,
 6 שְׁקוּנָה מְזַמֵּן הַפְּתִיבָה⁹⁰. לְפִיכֵן אִינוֹ חוֹזֵר⁹¹. וְהוּא
 7 שְׁקוּנֵי מִדָּוָד; שֶׁמִּתְּנַת שְׂכִיב מְרַע בְּמִקְצָת צְרִיכָה
 8 קְנָנוֹ⁹², בֵּין עַמְדָּה⁹³ בֵּין לֹא עַמְדָּה.

85 משנה, שם קמו: וגמרא שם קנא: 86 משנה, שם.
 87 גמרא שם קנ: 88 משנה, שם. 89 כשלא כתב
 מפורש כי היא מתנת שכיב מרע. 90 [בפ"א מהלכות
 מכירה הלכה ז, כתב רבינו בשטר מכירה או מתנה: "כיון
 שהגיע השטר לידו קנה", וכן כתב להלן הלכה יח. וכן הוא
 בשו"ע חושן-משפט סימן קצא סעיף א (ועיין שם בבאור
 הגר"א ס"ק ב), ואם כן צריך להיות כאן: "מזמן הנתנה",
 כלומר: נתינת השטר ליד המקבל. 91 כיון שכבר קנה
 מחיים. והמגיד-משנה (להלן הלכה טז) הביא כן בלשון
 הגמרא בבא-בתרא קנא: ובמשנה (שם קמו): "שייר קרקע
 כל שהוא - מתנתו קיימת". 92 גמרא שם קנא:
 93 ככל מתנת בריא.

9 טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֵׁנֵתָן סֵתָם; שְׁהֲרִי אָנוּ
 10 אוֹמְרִין דְּעָתוֹ וְאוֹמְרִין: הוֹאִיל וְשְׂיֵר⁹⁴, לֹא נִתְּפַן
 11 אֲלֵא לְהַקְנוֹת לוֹ מִחַיִּים בְּמִתְּנַת בְּרִיא.

94 וזהו סימן שלא מחמת מיתה נתן, שהרי שייר לעצמו,
 אלא האמין שיחיה עוד ויצטרך לשיור זה.

12 יז. אֲבָל⁹⁵ אֵם נִתֵּן לוֹ הַמִּקְצָת בְּפִרוּשׁ בְּמִתְּנַת שְׂכִיב
 13 מְרַע⁹⁶, שְׂאִינוֹ אֲלֵא לְאַחַר מִיתָה - אִינוֹ צְרִיךְ קְנָנוֹ.
 14 וְאֵם עַמְדָּה - חוֹזֵר; וְאֵם לֹא עַמְדָּה - קְנָה זֶה הַמִּקְצָת.
 15 וְאֵם הָיָה בָּהּ קְנָנוֹ - לֹא קְנָה אֲלֵא אֵם כֵּן הָיָה מִיּוֹפָה
 16 כְּחוֹ, כְּמוֹ שְׂבִאָרְנוֹ⁹⁷.

95 שם בגמרא. 96 זהו "מצוה מחמת מיתה" בגמרא
 שם, ולהלן הלכה כג. וראה בהשגת הרשב"ד. 97 למעלה
 הלכה י"א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סימן רנ סעיף ז. (129) כמו האשה שהתאוונה ואמרה: "וי, שאשה זו הולכת למות", ואמרו זוהי מצוה מחמת מיתה (בבא-בתרא שם). (130) כן פסק רב נחמן שם. והיינו בייפוי כח. אחרת לא היה קונה המקבל אפילו כשלא עמד, כאמור למעלה הלכה זו.

14 כד. וְהִמְפָּרֵשׁ¹³¹ בְּיָמָיו¹³², וְהִיֹּצֵא בְּשִׁירָא¹³³, וְהִיֹּצֵא¹³⁴
 15 בְּקוּלָּא¹³⁴, וְהִמְסַפֵּן¹³⁵, וְהוּא שֶׁקֶפֶץ עָלָיו הַחֲלִי¹³⁶
 16 וְהַקְּבִיד עָלָיו חֲלִי¹³⁷ - פֶּל אֶחָד מְאַרְבַּעֶתָן¹³⁸ כְּמִצְוֵה
 17 מִחַמַּת מִיתָה, וְהָרִי זְבָרְיוֹ פְּכַתוּבִין וְכַמְסוּרִין,¹³⁷
 18 וְיִמְקְלֵמִין אוֹתָן אִם מֵת¹³⁹; וְאִם נִצַּל וְעַמְדוֹ¹⁴⁰, אֶפְלוֹ
 19 קָנִי מִיָּדוֹ בְּמִקְצֵת - חוֹזֵר, פְּדִין פֶּל מִצְוֵה מִחַמַּת
 20 מִיתָה.

(131) המפליג לדרך רחוקה. משנה גיטין סה: לענין גט. ובגמרא שם סו. הביאו המימרא של רב הונא, המשווה מתנה לגט. והיינו, שגם במתנה - דין אלו כמצוה מחמת מיתה. (132) שהדרך בים היא הרת סכנות. (133) עם חבר אנשים למדבר, וראה פירוש המשניות לרבינו, שם. (134) מובל מטעם המלכות מבית הסוהר לגרדום, וראה פירוש המשניות, שם. (135) הוספה של רבי שמעון שזורי במשנה שם. ובחולין עה: פסקו כמותו. (136) ירושלמי גיטין פ"ו הלכה ז (הובא בר"ן לגיטין שם). (137) היינו, שתש כל הגוף. (138) זו היא שיטת הר"ף, שמה שאמר רב הונא שמתנה דומה לגט, שהוא כמצוה מחמת מיתה, היינו בכל ארבעת הדברים האלו, ואע"פ שהיוצא בשיירה והמפרש בים, דעתם לחזור, ואינם הולכים למות - אף הם כמצוי מחמת מיתה הם, לפי שדעתם לעזוב מקום זה, ולהשתקע במקום אחר, לפיכך אם חזרו לכאן, מתנתם בטלה אפילו אם נתנו מקצת מנכסיהם ובקנין (נמוקי-יוסף לבי"ב פ"ט בשם רבינו יונה, וראה סמ"ע סימן רנ ס"ק כב). ויש חולקים על זה ואומרים שרק מסוכן ויוצא בקולר שהולכים למות, דינם כמצוי מחמת מיתה (הרא"ש בגיטין שם). (139) [זהו ביוצא בקולר ובמסוכן, ואילו יוצא בשיירה ומפרש בים - כשהגיעו למחוז חפצם והשתקעו שם, וראה בהערה למעלה]. ועיין 'באר היטב' סימן רנ ס"ק יז. (140) ויוצא בשיירה ומפרש בים שחזרו למקומם הראשון, כנ"ל.

21 כה. שְׂכִיב מְרַע¹⁴¹ שְׁנַתֵּק מִחֲלִי לְחֲלִי, אִם¹⁴² לֹא
 22 עַמְדוֹ¹⁴³ וְלֹא הֶלֶף עַל מִשְׁעֲנָתוֹ בְּשׂוּק¹⁴⁴ - מִתְּנָתוֹ
 23 מִתְּנָה¹⁴⁵.

(141) שנתן כל נכסיו, או ציוה מחמת מיתה וחילק מקצת נכסיו. גיטין עג. מימרא של רבי אלעזר בשם רב, וכן מסקנת הגמרא שם. (142) מסקנת הגמרא שם. (143) בין החולי הראשון לבין החולי השני. (144) דוקא בשוק. אבל הלך במשענת בבית אין זו עמידה (חושן-משפט סימן רנ סעיף ב בהגהת הרמ"א). (145) שבוודאי יש בו עדיין מחולי ראשון, ומת מחמתו.

24 כו. עַמְדוֹ¹⁴⁶ בֵּין הַחֲלִי שֶׁצְוֶה בּוֹ וּבֵין הַחֲלִי שֶׁמֵת
 25 מִמֶּנּוּ וְהֶלֶף עַל מִשְׁעֲנָתוֹ¹⁴⁷ - אוֹמְדִין אוֹתוֹ עַל פִּי

מפורש: "כל הנכסים". ויש אומרים שגם הקנין מראה שהתכוון למתנת בריא (משנה-למלך בשם הרשב"א). (112) כעין גירסת הר"ח והרי"ף: "כל נכסיי אלו הן". ובנוסחתו שם: "כל נכסיי". ויש אומרים שאם הלשון "כל נכסיי אלו הן" אינו נותן מקום לשוור, כל-שכן שהלשון "כל נכסיי" מוכיח שאין לו יותר (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש, וראה בכסף-משנה). (113) כתשובת מר בר רב אשי, שם. (114) והיינו, שמקובל בסביבה זו, שאדם זה אין לו נכסים יותר, ולא שצריך עדים על כך. וראה סמ"ע שם ס"ק לא.

1 כא. שְׂכִיב מְרַע¹¹⁵ שֶׁפֶתַב פֶּל נִכְסֵי לְאַחֵרִים -
 2 רוֹאִין: אִם פְּמַחֲלֵק¹¹⁶ פְּתָבָם: מֵת - קָנִי¹¹⁷ פֶּלָן, עַמְד
 3 - חוֹזֵר¹¹⁸ בְּכֶלֶן; וְאִם¹¹⁹ פְּנַמְלָף¹²⁰, אַחַר שֶׁשִּׁיר חוֹר
 4 וְכַתֵּב, וְקָנִי¹²¹ מִיָּדוֹ עַל פֶּל אֶחָד וְאֶחָד: מֵת - קָנִי
 5 פֶּלָן¹²², עַמְד - אִינוֹ חוֹזֵר אֲלָא בְּאַחֲרוֹן; שֶׁהָרִי נִתַּן
 6 לוֹ פֶּל הַנְּכָסִים הַנִּשְׁאַרִים.

(115) מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן (שם). (116) שלכתחילה היה בדעתו לחלק את כל נכסיו, כגון שחילק לכולם בבת אחת, בלי הפסק. ראה שו"ע סימן רנ סעיף יא. (117) אפילו בלי קנין, כדין שכיב מרע (שו"ע שם). (118) אף אם היה קנין בייפוי כח (ראה שו"ע שם). (119) לשון המימרא. (120) שלכתחילה לא היה בדעתו לחלק כל נכסיו. וההוכחה לכך היא ההפסקה שבין מתן למתן, ויוצא שלראשונים היתה זו מתנה במקצת, ולאחרון היא מתנה בכולה. (121) כדין מתנת שכיב מרע במקצת, שצריכה קנין. (122) גם האחרון, ואע"פ שאצלו היא מתנת שכיב מרע בכולה. וצריך לאמר שקנינו היה בייפוי כח, כנ"ל הלכה י"א (ראב"ד ומגיד-משנה).

7 כב. הַפּוֹתֵב¹²³ פֶּל נִכְסֵי¹²⁴ לְעַבְדוֹ¹²⁵ וְעַמְד - חוֹזֵר
 8 בְּנִכְסִים, וְאִינוֹ חוֹזֵר בְּעַבְדוֹ; שֶׁהָרִי יֹצֵא¹²⁶ עָלָיו שֵׁם
 9 בֶּן חוֹרִין.

(123) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן. (124) דוקא כל נכסיו, אבל אם שויר - אף עצמו לא קנה (פ"ז מהלכות עבדים הלכה א). (125) שנכסיו קנויים לו, וגם הוא עצמו קני לעצמו ויוצא לחרות (הלכות עבדים שם הלכה ב). (126) ואין בן חורין חוזר ונעשה עבד, ואדוניו יודעים זאת, ולפיכך יש להניח שכוננתם היתה לשחרר העבד מיד. וראה 'תוספות' שם ד"ה ואינו (מגיד-משנה בשם הרשב"א, ובשו"ע חושן-משפט סימן רנ סעיף טו, וסמ"ע שם ס"ק מח).

10 כג. שְׂכִיב מְרַע¹²⁷ שֶׁצְוֶה מִחַמַּת מִיתָה, בְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה
 11 דַּעְתּוֹ נוֹטָה שֶׁהוּא מֵת וְדַאי, וְנִכְרַר¹²⁸ דְּבָר זֶה מִפְּלֵל
 12 דְּבָרָיו¹²⁹, אִף עַל פִּי שֶׁקָּנִי מִיָּדוֹ¹³⁰ בְּמִקְצֵת, אִם עַמְד
 13 - חוֹזֵר.

(127) שם קנא: פסק דין של רב נחמן. ודוקא שכיב מרע, אבל בריא שציוה מחמת המיתה, אין דינו כמצוה מחמת מיתה, אלא-אם-כן מת סמוך לצוואתו יום או יומיים (הגהות מיימוניות להלן הכ"ד). (128) אף שלא אמר מפורש, וכל-שכן אם אמר כן מפורש, וראה בשו"ע שם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני א' מנחם-אב – ספר קנין – הלכות זכיה ומתנה צא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

והיו כותבים בו שמתוך אותו חולי מת (רשב"ם שם).
 (155) שאם יש עדים שמת מתוך חולי זה - זוכה המקבל. כן יוצא מתוך דברי רבי יעקב שם קנג: (וראה 'תוספות' שם ד"ה והן). וכן נראה מדברי רב הונא שם קנד. (156) והיה לנו לומר שקברו מוכיח עליו, כלומר, הרי הוא מת לפנינו, ויש כאן "חזקה דהשתא" (=חזקה של עכשיו), שמכיון שרואים אותו עכשיו מת, בוודאי מת מחולי זה - אין אנו אומרים כן, אלא חוששים שמא מת מחולי אחר, כדלהלן. (157) שהרי אם עמד מחולי ראשון - נתבטלה המתנה, כמבואר בהלכה הקודמת. (158) כאביי שם, שרוב החולים חיים, ולפיכך אין אנו מתחשבים עם המצב של עכשיו, שהוא מת לפנינו, אלא מניחים שהבריא מחוליו הראשון ומת אחרי-כן ממחלה אחרת. (159) כלומר, אין כאן הנחה ודאית, אלא ספק הדבר בדינו. (160) ואם כן, המתנה בטלה, כנ"ל. (161) מכיון שהדבר ספק, כאמור, מעמידים הנכסים בחזקת הבעלים הראשונים, כדין כל ספק, וראה להלן פ"ט הלכה כג שאם החזיק המקבל במטלטלין, על הנותן להביא ראיה. (162) המקבל. (163) בעדים.

פָּרָק תְּשִׁיעִי

(1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע שציווה להסתיר מתנתו, ומשפט הלשון שהוא מועיל באמירתו, ואיכות המקבלים כגוי ועבד וגר, ואם המקבל רוצה במתנה, ודיני חזרת השכיב מרע בפירוש או שהיא ניכרת מתוך מעשיו והנמשך אחר זה, וכן גם כן אם כתב חלוקת נכסיו ולא יצא הכתב מרשותו, והדומה לזה.

- א. שְׂכִיב מְרַע² שְׁצִיָּה וְאָמַר: לֹא תִגְלוּ מִתְּנָה זוּ וְלֹא תודיעוּ בָּהּ אֶדָם אֲלֵא לְאַחַר מִיתָה³ - הֲרִי זוּ מִתְּנָה קִיָּמָה, וְאִינָה מִתְּנָה מְסִתֶּרֶת; שְׁבַעַת שְׁהִקְנָה⁴, שְׁהוּא אַחַר מוֹתוֹ, הֲרִי אָמַר⁵ גִּלּוֹ אוֹתָהּ.⁶

(2) ר"ף בבבא-בבא-בבא פרק ג בשם רב האי גאון - ומקור לזה בתוספתא שם פ"ח: "הכותב דייתיקי (=מתנת שכיב מרע) והיה מתיירא מן היורשין, נכנסין אצלו כמבקרין אותו ושומעין דבריו מבפנים ויוציאין וכותבין מבחוץ". הרי שאע"פ שנוהר שלא לגלות, אין זו "מתנה טמורה" שלהלן, שאינה מתנה (רמב"ן בבבא-בבא-בבא מ:). (3) מכאן שאם צוה להעלים אף לאחר מיתה, אינה מתנה, כמו כל "מתנה טמורה", ולפיכך כלל רבינו לעיל פ"ה הלכה א יחד את הבריאה ואת השכיב-מרע בדין זה של מתנה גלויה (מגיד-משנה). ואף-על-פי שכל עיקר פסול "מתנה טמורה" אינו אלא שמה יחזור הנותן וימכור לאחר, אחר נתינה זו, ונמצא מפסיד ללוקח (למעלה שם), וזה לא שייך כאן, שהרי מחיים יכול הוא לחזור בו (למעלה פ"ח הלכה יד). וגם לאחר מיתה אין חשש, כי רק הנותן מתנה טמורה, עורר עליו את החשד, בנתנו מתנה טמורה, אבל את היורשים אין לחשוך בכך - וצריך לומר שלא חילקו חכמים בגזירתם, וכיון שתיקנו כן בבריאה - גזרו גם בשכיב מרע (קצות החושן סימן רמב ס"ד). (4) שהקנין חל. (5) והיינו, שלא רק שלא צוה להעלים אחר מותו כמו שצוה לעשות את זה לפני מותו, אלא גם אמר מפורש שיגלו אותה אחרי

- 1 רופאים¹⁴⁸: אִם מִחֶמֶת חָלִי הָרָאוּשׁוֹן מֵת - מִתְּנָתוֹ
 2 קִיָּמָה; וְאִם¹⁴⁹ לָאוּ - אִין מִתְּנָתוֹ קִיָּמָה. וְאִם הִלָּךְ
 3 בְּשׁוֹק בְּלֹא מְשַׁעֲנָת - אִינוּ צְרִיךְ אִמְדוּ¹⁵⁰, אֲלֵא
 4 בְּטָלוּ¹⁵¹ מִתְּנָתוֹ הָרָאוּשׁוֹנֹת.

(146) גיטין עב. במשנה, לענין גט. ובגמרא (שם עב:) אמר רב הונא שגיטו של שכיב מרע כמתנתו, וכתב הר"ן שם שלכל הענינים שווים הם. (147) כיון שלא הלך עוד כדרכו בלי משענת, מתעורר אצלנו ספק, שמא עוד לא הבריא מחולי ראשון. (148) זה לא נזכר במשנה, והיא תוספת של רבינו, כי אמידה של בריאות יכולה להיות רק על-פי מומחים לה. ובפ"ט מהלכות גירושין הלכה יח, לא הביא זאת רבינו. (149) יוצא מתוך השקלא-וטריא, שם. (150) [כן אמרו בגיטין שם לענין גט, לדעת רב הונא הסובר שגם בגיטו של שכיב מרע, אם עמד חוזר כמו במתנתו - שאם הלך בלי משענת אינו צריך אומד, ופשוט שהוא-הדין במתנה. ואף-על-פי שגם בהלך בלי משענת, יתכן שהחולי הראשון גרם לו ליפול לחולי השני אשר ממנו מת - אין אנו חוששים לכך, אלא כיון שעמד מחוליו הראשון, בטלה המתנה, וכמו כן בטל הגט לדעת רב הונא, שגם אם עמד חוזר. אבל לפי דברי רבה ורבא שחלקו על רב הונא (שם עג.) וסוברים שבגט אפילו אם עמד אינו חוזר, וכל הספק אינו אלא מפני שאמר בתנאו: "זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה" - יש חשש אף בהלך בלי משענת שמא גרם לו החולי הראשון ליפול לחולי השני, ונמצא שמת מחולי זה שעליו דיבר. ולפיכך לא חילק רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יח בדין זה של "האומר הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי מחולי זה" בין הלך במשענת לבין הלך בלי משענת, שבכל אופן צריך אומד, שאע"פ שלענין "עמד" הרי זה "עמד" כנ"ל, לענין "אם מתי מחולי זה" יש חשש שמותו נגרם לו מחוליו הראשון, ועיין כסף-משנה]. (151) היינו מאליהן, אע"פ שלא אמר שחזר בו. וכן הוא בשו"ע חושן-משפט סימן רנ סעיף ב, ועיין שם בביאור הגר"א ס"ק ה שהביא מקור לזה.

- 5 כזו. מִתְּנָת¹⁵² שְׂכִיב מְרַע שְׁאִין פְּתוּב בְּה¹⁵³ שְׁמַתוֹךְ
 6 הַחָלִי הַזֶּה שְׁצִיָּה בּוֹ מֵת¹⁵⁴, וְאִין הַעֲדִים מְצוּיִין
 7 לְשִׂאֵל לְהֵם¹⁵⁵, אָף עַל פִּי שְׁהָרִי זֶה הַמְצִיָּה מֵת¹⁵⁶ -
 8 הֲרִי הַמִּתְּנָה בְּטָלָה¹⁵⁷. שְׁאִין מִיתָתוֹ רְאִיָּה¹⁵⁸; שְׁמָא
 9 מִחָלִי שְׁנָמֵן בּוֹ הַמִּתְּנָה נִרְפָּא¹⁵⁹, וְאַחַר כֵּן חָלָה חָלִי
 10 אַחַר וּמֵת¹⁶⁰. לְפִיכֵן הַנְּכָסִים בְּחֻזְקַת הַיּוֹרְשִׁין¹⁶¹, עַד
 11 שְׂכִיבֵיא¹⁶² רְאִיָּה¹⁶³ שְׁמַתוֹךְ הַחָלִי הַזֶּה שְׁנָמֵן בּוֹ מִתְּנָה
 12 זוּ מֵת.

(152) שם קנג. וכאביי ולא כרבה, שאת שיטת רבה העמידו כרבי נתן, ואת רבי נתן זיהו אחרי כן עם רבי מאיר שהוא יחיד ואין הלכה כמותו, אלא כחכמים (ר"ף שם), בניגוד לרשב"ם שם ד"ה חולים, שפוסק כרבה וכרבי נתן, שהוא מפורסם בספרות התלמודית כדיון מומחה. (153) וכיון שלא כתבו בו כן, אפשר שנתרפא מאותו חולי ושוב מת מחולי אחר, ואין למקבל כלום כנ"ל הלכה כו. (154) אחרי מות המצווה, היו עושים שטר שישמש לראיה ביד המקבל,

- 12 לְיָרְשׁוּ - נוֹטְלֵן מְשׁוּם יִרְשָׁה²⁴. בְּמָה דְבָרִים
 13 אָמְרוּרִים? בְּשֵׁהִיָּה הַיּוֹרֵשׁ הַזֶּה אַחַת מִבְּנוֹתָיו, או
 14 אֶחָד מִקְּלָל בְּנֵי בְּנָיו, או אֶחָד מִקְּלָל אָחָיו, וְכִיּוֹצֵא
 15 בְּהֵן מִשְׁאָר יוֹרְשֵׁיו; אָבָל אִם פְּתָבְהוּ לְאֶחָד מִבְּנָיו -
 16 לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אַפּוֹטְרופּוֹס, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ²⁵.
- 21 שם קלג. מימרא של רב הונא. (22) אפילו כתב מפורש
 בלשון מתנה (ראב"ד להלן הלכה ו. וכ"כ רבינו להלן פ"ב
 הלכה ד). (23) ואם אמר לזה: "אחרין לפלוני" - אחרי
 מות זה, שייכים הנכסים לפלוני האחר, כמבואר להלן פ"ב
 ה"ד. (24) ואפילו אמר לו: "אחרין לפלוני", אין לאותו
 פלוני כלום בנכסים אחרי מות הראשון, כיון שמקבל
 בירושה, וירושה אין לה הפסק (ראה להלן שם). כן הוא
 בגמרא בבא-בבא-בבא-בבא שם בכיורא ההבדל בענין זה בין ירושה
 ומתנה. (25) למעלה פ"ו הלכה ב-ג.
- 17 ו. מִי²⁶ שְׂאָמְרוּ לוֹ בְּשַׁעַת²⁷ מִיתָתוֹ: נִכְסֵיךָ לְמִי הֵן?
 18 שְׂמָא לְפִלוֹנִי? וְאָמַר לְהֵן: אֶלָּא לְמִי? וְרָאִין: אִם
 19 רָאוּי לְיָרְשׁוּ - נוֹטְלֵן מְשׁוּם יִרְשָׁה; וְאִם לֹא - נוֹטְלֵן
 20 מְשׁוּם מִתְּנָה²⁸.
- 26 בבא-בבא-בבא-בבא שם. מימרא של רב נחמן. (27) תשובה
 בלשון תמיהה. וזה נחשב כהסכמה לדבריהם, וכאילו אמר
 מעצמו לתת את נכסיו לפלוני. (28) ראה למעלה, בהבדל
 שבין ירושה לבין מתנה.
- 21 ז. גֵּרֵשׁ לֹא בֵּן שְׂאִין הוֹרְתוֹ בְּקִדְשָׁה³⁰ - הוֹאִיל
 22 וְאִינוּ יוֹרְשֵׁיו³¹, כְּמוֹ שְׂתִיבָאָר בְּמִקְוֵמוֹ³², כִּף אִינוּ
 23 יְכוֹל לְתַן לוֹ כֹּל נִכְסָיו בְּמִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע, לֹא כֹּל
 24 נִכְסָיו וְלֹא מִקְּצָתָן³³. שְׁלִשׁוֹן יִרְשָׁה וּמִתְּנָה לְגַבֵּי
 25 יוֹרֵשׁ אֶחָד הֵן³⁴; וְאִם תֹּאמַר קְנָה, נִמְצָא זֶה יוֹרֵשׁ
 26 אֶת אָבִיו³⁵.
- 29 בבא-בבא-בבא-בבא קמט. מימרא של רבא, על רקע העובדא של
 איסור גיורא (איסור הגר). (30) כלומר, נתעברה ממנו
 בעודו גוי, ואחר-כך נתגיירו. (31) בבא-בבא-בבא שם. שהרי
 גם הבן וגם האב הם גרים, וגר אינו יורש גר, לא מדברי
 תורה ולא מדברי סופרים (קידושין יז:). (32) פ"ו מהלכות
 נחלות, הלכה י. (33) אם נתן לו בפירוש במתנת שכיב
 מרע שאינו אלא לאחר מיתה, שאם לא כן דינה כמתנת
 בריא, כמבואר למעלה פ"ח הלכות טז' ('ערוך השלחן' סי'
 רנו ס"ק א). וראיה לכך מסוגיית הגמרא בבא-בבא-בבא שם,
 ממה שאיסור גיורא לא נתן מתנת שכיב מרע במקצת. ודברי
 הגר"א סימן רנו ס"ק א צ"ע]. (34) כלומר, שכל דין מתנת
 שכיב מרע ביורשים, הוא רק מתורת ירושה, שהרי אפילו
 אומר לו בלשון מתנה, הרי זה כירושה (להלן פ"ב הלכה
 ד). והוא מלשון הרי"ף שם. (35) גזירת חכמים היא ('בית
 יוסף' סימן רנו) שמי ששמע שנתן לבן זר מתנת שכיב מרע,
 בין בלשון ירושה ובין בלשון מתנה, יחשוב שבן זה יורש
 את אביו והוא בנו גמור לכל דבר, ואם יהיו לו עוד שני
 אחים שהורתם ולידתם בקדושה, וימות אחד מהם בלי
 בנים, והוא יחלוץ לאשתו - יאמרו שתנשא לשוק (עיין
 'תוספות' קידושין יח. ד"ה כאן, ו'ערוך השולחן' שם).
- 6) הרי"ף, שם בשם רב האי גאון. (7) שמתוך טרדתו אינו
 יכול להאריך, וכמו כן לא הצריכו בו, לענין גט, לומר "תנו"
 כמפורש בגיטין סו: (כסף-משנה). (8) אבל אם אמר להם
 במפורש: "אל תגלו" - הרי זו מתנה טמורה ואינה כלום
 ('קצות החושן' שם).
- 4 ג. שְׂכִיב מְרַע⁹ שְׂעוּהָ וְאָמַר: יִטַּל פְּלוֹנִי¹⁰ כֹּל נִכְסֵי,
 5 או מִקְּצַת נִכְסֵי¹¹, או 'יְחִזִּיק', או 'יִזְבֵּה', או 'יִקְנֶה'
 6 - פֶּלֶן לְשׁוֹן מִתְּנָה הִיא¹². וְכֵן¹³ אִם אָמַר¹⁴ 'יְחַסֵּן'¹⁵
 7 או 'יִירֵשׁ' עַל¹⁶ מִי שְׂרָאוּי¹⁷ לְיָרְשׁוּ - הֲרִי זֶה קְנָה.
- 9) בבא-בבא-בבא-בבא קמח: מימרא של רב ששת. (10) אם כי
 לשון עתיד הוא, ואינו קונה בבריא (למעלה פ"ב מהלכות
 מכירה הלכה ח). (11) [לפי המבואר להלן, צריך לפרש
 כאן באופן שציוה במפורש שהוא נותן לו במתנת שכיב-
 מרע (ראה למעלה פ"ח הלכה יז). שאם לא כן, דינה כמתנת
 בריא ולא מועילה בה לשון עתיד]. (12) בכ"י תימן: "הין".
 [ואע"פ שכל אלו לשון עתיד הן, ואינן מועילות במתנת
 בריא (ראה פ"ב מהלכות מכירה הלכה ח, ובראב"ד שם) -
 במתנת שכיב מרע הן מועילות, לפי שאין אדם משטה
 בשעת מיתה ובוודאי מכוון הוא להקנאה גמורה (רמ"ה
 שם). ויש מפרשים, מפני שבשכיב-מרע אין הקנין נגמר
 אלא לאחר מיתה, ולפיכך מועילה לשון עתיד (ב"ח סימן
 רנג), או מפני שבשכיב מרע הקילו שלא תטרף דעתו עליו
 (לבוש שם, ולפי כל הטעמים הנ"ל אין הדברים אמורים
 אלא במתנת שכיב מרע בכולה, אבל במתנת שכיב מרע
 במקצת נכסיו, שדינה כמתנת בריא, אינה מועילה לשון
 עתיד, וראה בהערה שלמעלה]. (13) ברייתא שם.
 (14) ואף אלו לשונות של עתיד הן. (15) לשון ירושה
 בארמית. (16) לפי שיטת רבי יוחנן בן ברוקה (שם קל.),
 שהלכה כמותו, ששכיב מרע יכול לעשות אחד הראוי
 ליורשו כיוורש יחידי (ראה להלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה
 ב). (17) שראוי באותה השעה להיות אחד מן היורשין,
 כגון בן בין הבנים או אח בין האחים כשאינן בן.
- 8 ד. אָמַר¹⁸ 'יִהְיֶה¹⁹ פְּלוֹנִי בְּהֵן', 'יַעֲמַד בְּהֵן', 'יִשְׁעַן'
 9 בְּהֵן' - לֹא קְנָה²⁰.
- 18) בבא-בבא-בבא-בבא שם, בעיא שלא נפתרה. (19) יש מקום
 לספק, אם כוונתו להנאה של מתנה או לאיזו הנאה כל
 שהיא, וכן בביטויים הסמוכים: "יעמד" "ישען" לא ברור
 אם התכוון למתנה, או לאיזה שמושים מסויימים, וזו היא
 הבעיא. (20) כבכל ספק משפטי, שהמוציא מחבירו - עליו
 להביא ראיה.
- 10 ה. שְׂכִיב מְרַע²¹ שְׂפִתְבּ כֹּל נִכְסָיו לְאַחֲרָי²²: אִם אִינוּ
 11 רָאוּי לְיָרְשׁוּ - נוֹטְלֵן מְשׁוּם מִתְּנָה²³; וְאִם רָאוּי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מ. (49) כוונתו לצוות שישחררוהו לאחר מותו, כלשון התוספתא הנ"ל, שהרי מתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה, והמדובר במתנת שכיב מרע בכל נכסיו או במצוה מחמת מיתה (למעלה פ"ח הלכות יד-טז). (50) ירושלמי שם. וכן בבבלי שם מ: (51) בירושלמי ובבבלי שם אמרו, שכל זה בשטר, וכן כתב רבינו בפ"ו מהלכות עבדים הלכה ב. ברם, כל זה אינו אלא שיהא משוחרר לגמרי, אבל שיהא דינו כהפקר ושיכופו היורשים לשחררו - די באמירה בלבד. (52) כלומר, בלשון זה רוצה לשחרר אותו, ושיחול השחרור לאחר מיתה, כנ"ל. (53) אף זה לשון שחרור, וראה להלן.

(54) תוספתא שם ("לענין עשו אותו בן חורין") וירושלמי שם (לענין "עשיתי" ו"הרי הוא"). (55) בלשון "עשו אותו בן חורין" עדיין הוא עבד גמור, אלא שכיון שצויה לשחררו, מצוה לקיים דברי המת. ובלשון "עשיתי אותו בן חורין" ו"הרי הוא בן חורין" הרי הוא כאילו הפקירו, כנ"ל, והמפקיר עבדו ומת, היורש כתב לו גט שחרור (פ"ח מהלכות עבדים הלכה יג, וכו"ה בשו"ע יו"ד סימן רסז סעיף עד), ולפי שגילה דעתו לשחררו - מצוה על היתומים לקיים דברי אביהם. ואע"פ שהמשחרר עבדו עובר בעשה (פ"ט מהלכות עבדים הלכה ו), והיאך אנו כופים את היורשים (באומר "עשו אותו בן חורין") לעבור על דברי תורה - כל האיסור לשחרר עבדו אינו אלא בשחרור בחינם, כעין מה שאמרה תורה בגויים "לא תחנם", ודרשו חכמים (ע"ז כ.): "לא תתן להם מתנת חינם", אבל אם עשה לו העבד טובה, אין איסור זה. וכיון שאמר שישחררוהו בוודאי עשה לו טובה, שהרי הוא בחזקת כשרות, ובוודאי לא יצווה לעבור על איסור 'עשה' (מגיד-משנה בשם רשב"א. וראה בהשמטות הרמב"ן לגיטין לח:). (56) אלו שהאשה חייבת בהן. כלומר, אע"פ שלגוי אסור לתת שום מתנה, אף באופן שהגוי נתן לו פעם מתנה, שהרי איסור מתנה לגוי נלמד מהפסוק (דברים יד, כא) "לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכור לנכרי" - "לנכרי במכירה ולא בנתינה" (פ"י מהלכות ע"ז הלכה ד), וזו אינה מכירה, שהרי אינו חייב לתת לו מתנה זו - כיון שעבד ישנו במקצת מצוות, מותר ליתן לו מתנה (אבן-האזל). [אבל עדיין לא מבורר, למה הוצרך רבינו לטעם זה, שעבד ישנו במקצת מצוות, הרי גם לגר תושב מותר ליתן מתנה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה יא].

יב. אָמַר⁵⁷: פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי⁵⁸ עָשׂוּ לָהּ קִרְת רֹחַ - 17
 עוֹשִׁין לָהּ קִרְת רֹחַ, וְאֵינָה עוֹבְדַת אֱלֹא עֹבְדָה 18
 שֶׁהִיא רוֹצֶה בָּהּ מִפְּל הַעֲבֹדוֹת הַיְדוּעוֹת לַעֲבָדִים 19
 בְּאוֹתוֹ מְקוֹם⁵⁹. 20

(57) גיטין מ. מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. (58) והוא-הדין לעבד (מגיד-משנה). (59) כדעת הרי"ף שם. ולדעת רש"י שם, ד"ה ועושיין לה קורת רוח, אם אין רוחה מתקררת אלא בשחרור, כופין את היורשין לשחררה. וכל זה משום מצוה לקיים את דברי המת (גמרא שם).

יג. שְׂכִיב מְרַע⁶⁰ שִׁפְתָּב פֶּל נָכְסִיו לְאַחַר, וְאָמַר 21
 הֵלֵךְ: אֵינִי רוֹצֶה בָּהֶן - לֹא קָנָה. 22

1 ח. לְפִיכָף³⁶, אִם נָתַן לְגַר מִשְׁאָר הַגְּרִים³⁷ - מִתְּנָתוֹ 2
 קְיָמַת³⁸.

(36) כן מפורש בדברי הרי"ף שם. (37) שהורתם שלא בקדושה, ואינו בדין ירושה גם מאביו. (38) שאין בזה שום גזירה שמא יחשבוה לבנו יורשו, ראה למעלה. וכל-שכן שיכול ליתן מתנת שכיב מרע לישראל. וראה ב'תוספות' בבא-בבא שם ד"ה כל, שכתבו שגר שאין לו יורשין - אינו יכול לתת מתנת שכיב מרע לשום אדם, כיון שהוא אינו בר ירושה, כלומר אינו מוריש.

3 ט. שְׂכִיב מְרַע³⁹ שֶׁהוּדָה שִׁישׁ לוֹ לְפְלוֹנִי אֶצְלִי כֶּף 4
 וְכָף⁴⁰, תְּנוּהוּ לוֹ⁴¹; אוּ שְׁאָמַר: כְּלִי פְלוֹנִי פְקֻדוֹן הוּא 5
 בְּיַדִּי לְפְלוֹנִי, תְּנוּהוּ לוֹ; הִצַּר פְּלוֹנִית שֶׁל פְּלוֹנִי 6
 הוּא; הוּב שִׁישׁ לִי בְּיַד פְּלוֹנִי אֵינִי שְׁלִי, שֶׁל פְּלוֹנִי 7
 הוּא - בְּכָל אֱלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן הוּדָתָו 8
 הוּדָתָה⁴². וְאֶפְלוֹנִי⁴³ הוּדָה הִגֵּר לְבָנִי שְׁאִין הוּרְתוֹ 9
 בְּקֻדְשָׁה - דְּבָרָיו קְיָמִין⁴⁴. אֶפְלוֹ הוּדָה שְׂכִיב מְרַע 10
 לְעַפְרוֹ⁴⁵ - נוֹתְנִין⁴⁶ לוֹ.

(39) בבא-בבא שם. (40) מדברי רב שמואל שם. (41) שאם לא אמר כן, יש חשש שהתכוון רק שלא להשביע את בנו (להלן פ"י הלכה ד), ובמקום שאין חשש זה אמנם לא צריך שיאמר "תנו" (עיין שם). (42) שהודאת בעל הדין - כמאה עדים, והיא כהודאת בריא, שאם עמד אינו חוזר, שאין זו מתנה אלא הודאה שהדבר של המקבל (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (43) בבא-בבא שם, שאיסור הגר הודה שנכסיו שייכים לבנו שלא היתה הורתו בקדושה. (44) שאין זו מתנה אלא הודאה שהנכסים שייכים למקבל, כנ"ל. ואין כאן ענין מתנת שכיב מרע. (45) שאסור לתת לו מתנת חנם, ואין בו דין מתנת שכיב מרע, כמבואר להלן. (46) שאין כאן מתנה אלא הודאה שהנכסים שייכים לגוי, כנ"ל.

11 י. אֶבֶל שְׂכִיב מְרַע שִׁצְוָה לִתֵּן לְעַפְרוֹ⁴⁷ מִתְּנָה - אֵין 12
 שוֹמְעִין לוֹ; שְׁזָה פְּמִי שִׁצְוָה לְעַבְרָה⁴⁷ מְנַכְסִיו.

(47) כמבואר למעלה פ"ג הלכה יא, שאסור לתת מתנה לגוי. ואע"פ שלא נמצא מקור להלכה זו בגמרא (באר הגולה סימן רנו אות ח) - סברא היא: כיון שמתנת שכיב מרע היא תקנת חכמים - לא תיקנו חכמים במקום איסור (משנה-למלך).

13 יא. אָמַר⁴⁸: פְּלוֹנִי עֲבָדִי עָשׂוּ אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין⁴⁹, אוֹ 14
 שְׁאָמַר⁵¹: עִשְׂתִּי אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין⁵², אוּ הֲרִי הוּא בֶּן 15
 חוֹרִין⁵³ - כּוֹפִין⁵⁴ אֶת הַיְוִרְשִׁין וּמְשַׁתְּרִין אוֹתוֹ⁵⁵; 16
 שֶׁעֲבָד יִשְׁנֵוּ בְּמִקְצַת מִצְוֹת⁵⁶.

(48) תוספתא גיטין פ"ה (הוצאת צוקמ. עמ' 330.14): "האומר עשו פלוני עבדי בן חורין לאחר מיתה - לא אמר כלום, וכופין את היורשים לקיים דברי המת". וכן הוא בירושלמי שם פ"א הלכה ה, שאם אמר מפורש שחררו (בלשון ציווי), הכל מודים שכופין את היורשים. וכן פסק רבינו להלן פ"ו מהלכות עבדים הלכה ד. וכן בבבלי גיטין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 לִיְפוֹת אֶת פָּחוּף⁷⁹ - הַשְּׁנֵי קִנְיָה⁸⁰, אֲבָל הָרֵאשׁוֹן לֹא
17 קִנְיָה פְּלוּם⁸¹, בֵּין שְׁעֵמֶד בֵּין שְׁמֵת.

(74) שם קמח: בעיא שנפשטה. (75) [ב'שולחן ערוך' שם סעיף יב כתב: "מסתמא חזר בכל", כנראה שאין זה דבר ברור, ואעפ"כ אין להוציא ממון מספק מן היורשים. וראה למעלה פ"ח הלכה כז, ולהלן הערה עח]. (76) ברייתא שם. (77) כלומר, אף שגם קנו מידו (מגיד-משנה). (78) שאם לא כן, הקנין גורע, כמו שכתב למעלה פ"ח הלכה י. (79) [מכיון שהדבר ספק (ראה למעלה הערה עג) - כתב רבינו "וקנו מידו" שמה היא מתנה במקצת, ו"כדי לייפות את כחו" שמה היא "מתנה בכולה" ואינה צריכה קנין, והקנין גורע כדלעיל פ"ח הלכה י, אלא-אם-כן ייפה את כחו (שם הלכה יא) וראה ב'אור שמח']. (80) [גבי ראשון, כתב שלא קנה בין שעמד בין שמת, וכאן לא פירש, ונראה שאינו קונה אלא לאחר מיתה, שהרי ספק הוא שמה היא מתנה בכולה, שאינה קונה אלא לאחר מיתה, ראה למעלה הערה עג]. (81) שהרי חזר בו הנותן.

18 יח. גִּתְּךָ מִקְצַת נְכֹסֶיךָ⁸³ וְקִנְיֹה⁸⁴ מִיָּדוֹ, וְאַחֵר כֶּף נִתֵּן
19 כֶּלֶן לְאַחֵר⁸⁵, וְקִנְיֹה⁸⁶ מִיָּדוֹ פְּדֵי לִיְפוֹת אֶת פָּחוּף⁸⁷: אִם
20 מֵת - קִנְיָה הָרֵאשׁוֹן הַמְּקַצֵּת, וְקִנְיָה הַשְּׁנֵי אֶת
21 הַשְּׂאָר⁸⁸; וְאִם עֲמֵד - רֵאשׁוֹן קִנְיָה⁸⁹, שְׁנֵי לֹא קִנְיָה⁹⁰.

(82) ברייתא שם, ולפי מסקנת הגמרא. (83) שדינה כמתנת בריא. (84) סתם בלי יפוי כח כדין מתנה במקצת (למעלה פ"ח הלכה טו). (85) וזו היא מתנת שכיב מרע בכולה, ראה למעלה פ"ח הלכה כא. (86) אף שקנו. (87) שאם לא כן, הקנין גורע - כדלעיל פ"ח הלכה י. (88) כדין מתנת שכיב מרע בכולה. (89) שהיא מתנה במקצת, שדינה כמתנת בריא. (90) כדין מתנת שכיב מרע בכולה, שאם עמד חוזר (למעלה פ"ח הלכה יד).

22 יט. שְׂכִיב מְרַעֵי⁹¹ שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְלֹא שָׁיַר
23 פְּלוּם, אוּ הִפְקִיר אוּ חִלְקֵן לְעֵנִיִּים, אִם עֲמֵד -
24 חוּרֵר בְּכֹל⁹³.

(91) שם קמח: בעיות שלא נפשטו, אם אף אלו דינם כדין כל מתנת שכיב מרע, או שמה ביחס להקדש ועניים והפקר שהוא גם לעניים וגם לעשירים - מתכוון הוא להקנות בלב שלם, בין אם יחיה ובין אם ימות. (92) הבעיות שלא נפתרו בגמרא, ונשארו בתיקו. (93) כדין כל ספק בממון, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה. ולדעת רבינו, ההקדש או העניים והזוכים מן ההפקר, הם ה"מוציאים" בניגוד לדעת הרא"ש (הביאו הגהות מיימוניות), שאין מבטלים מעשה על יסוד אומדנא של ספק.

25 כ. מְכַר⁹⁴ כְּשֶׁהוּא⁹⁵ שְׂכִיב מְרַע - מְמַכְרוֹ קָנָם כְּפָרְיָא.
94 נלמד ממה שנאמר בהלכה הבאה. (95) השו"ע (סימן רנ סעיף ג) מוסיף כאן: "אם מקצתם מכר". שהרי אם מכר הכל, זהו הדין בהלכה הבאה.

26 כא. מְכַר⁹⁶ כָּל נְכָסָיו: אִם הִמְעוֹת עֲצָמָן קִנְיֹת⁹⁷,

(60) בבא-בתרא קלז: קלח. מימרות מנוגדות של שמואל ורבי יוחנן, והכריע רבי אבא בר ממל שם, שאם אמר מיד, אינו רוצה - לא קנה. וכתב שם הרי"ף שהמדובר בשכיב מרע שדבריו ככתובים וכמסורים. אבל בבריא, לא מספיק מה שכתב אלא צריך למסור השטר למקבל. וראה למעלה פ"ד הלכה א בדין מתנת בריא.

1 יד. שְׁתַּק⁶¹ וְאַחֵר כֶּף צָחוֹ - קִנְיָה; שְׁדַבְרֵי שְׂכִיב מְרַע
2 כְּכַתְּוִבֵין וְכְמִסוּרֵין הֵן, וְכִינֵן שְׁשֵׁתַק אֵינֹו יְכוּל לְחֹזֵר
3 בְּהֵן.

(61) שם, כדברי ההכרעה של רבי אבא בר ממל. והמדובר כששתק גם לאחר מיתה, אבל אם שתק מחיים ושוב צווח - לא קנה, שהרי מתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה. וכן כתב הנמוקי-יוסף בבבא-בתרא פ"ט דפוס ווילנא דף סב. ד"ה משזכה (נתיבות-המשפט סימן רמה, ב'משפט האורים' ס"ק 1).

4 טו. שְׂכִיב מְרַע⁶² שֶׁפָּתַח לְיָדוֹ, וְחֹזֵר וְכָתַב לְאַחֵר -
5 הָאֲחֵרוֹן קִנְיָה⁶³; שִׁישׁ⁶⁴ לוֹ לְחֹזֵר עַד שְׁמֹות⁶⁵. בֵּין
6 בְּכַל בֵּין בְּמִקְצַת⁶⁶, בֵּין לְעֲצָמוֹ בֵּין לְאַחֵר⁶⁷. וְאִפְלוּ⁶⁸
7 פָּתַח וְזָפְהָ⁶⁹ לְרֵאשׁוֹן, וְכָתַב וְזָפְהָ לְאַחֵרוֹן - הָאֲחֵרוֹן
8 קִנְיָה; שְׂשִׁכִיב מְרַע שְׁזָפְהָ, עֲדִין מִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע
9 הִיא.

(62) שם קנב: מימרת רב דימי, ש"דייתיקי מבטלת דייתיקי". (63) שהכתיבה השניה ביטלה את הראשונה. (64) שם קמו: במשנה. (65) שהרי אין המתנה חלה כ"אם אחר מיתה. (66) כוונת רבינו למתנת שכיב מרע בכל נכסיו, וחזר בו ממקצת נכסיו. ומקור הדברים שחזרה מועילה במקצת נכסיו, הוא מהלכה יז, עיין שם (הגר"א סימן רנ ס"ק ל. ועיין כסף-משנה כאן). (67) כגון כאן, שהוא חוזר בו מהמתנה כדי לתת אותה לאחר. (68) שם קנב: כשמואל ולא כרב. (69) לדעת ר"י בן מיגאש שם, היינו שזיכה לו על-ידי אחר, ועשה כן כדי לייפות כחו (ראה למעלה פ"ח הלכה י, ולהלן הלכה יז, ובסמ"ע שם ס"ק מג).

10 טז. אֲבָל⁷⁰ שְׂכִיב מְרַע שֶׁפָּתַח וְזָפְהָ וְקִנְיֹה⁷¹ מִיָּדוֹ -
11 אֵינֹו לְאַחֵר קָנָן פְּלוּם, וְאֵינֹו יְכוּל לְחֹזֵר בּוֹ לֹא לְאַחֵר
12 וְלֹא לְעֲצָמוֹ⁷², בֵּין שְׁנֵתֵן הַכֹּל בֵּין שְׁנֵתֵן מְקַצֵּת⁷³.

(70) מימרא של שמואל, שם. (71) היינו, שיש שני דברים: זיכוי וקנין. ומכיון שטרח כל-כך - סימן הוא שהתכוון למתנת בריא, וקנה מיד. (72) שם קנב. בשם רב הונא מכופרי. (73) לדעת הש"ך (רנ ס"ק טז) היינו כשפירש שנותן במתנת שכיב מרע, שבאופן אחר דינה כמתנת שכיב מרע (למעלה פ"ח הלכה יז) שאם לא כן למה לנו זיכוי וקנין, הרי מתנה במקצת לעולם היא כמתנת בריא. ברם, דעת ר"י בן מיגאש, שאם פירש דינה כמתנת שכיב מרע - אע"פ שזכה וקנה.

13 יז. שְׂכִיב מְרַע⁷⁴ שֶׁחֹזֵר בְּמִקְצַת - חוּרֵר בְּכֹל⁷⁵. כִּיצַד?
14 גִּתְּךָ כָּל נְכָסָיו לְרֵאשׁוֹן, וְקִנְיֹה⁷⁷ מִיָּדוֹ פְּדֵי לִיְפוֹת אֶת
15 פָּחוּף⁷⁸, וְחֹזֵר וְנָתַן מְקַצֵּתָן לְאַחֵר, וְקִנְיֹה מִיָּדוֹ פְּדֵי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה צה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 **אם עמד - חוזר; ואם הוציא המעות - אינו יכול**
19 **בין שאינו מן היורשין - כל הדברים שפה**
20 **קנימין¹¹⁷, ככל מתנת שכיב מרע.**

114 משנה, שם. 115) כגון שהמתנה כללה כמה אנשים שהזכירם בשטר, וזיכה את המתנה לאחד מהם. ולדעת התו"ט (בבא-בתרא פ"ח משנה ו) צ"ל "לאחד", וכ"ה בכ"י תימן. 116) והחידוש שבדבר, שאף זיכוי השטר ליורש, משמש גילוי דעת גם למי שאינו יורש, וראה סמ"ע שם. 117) ההמסירה לאחד, משמשת גילוי דעת על רצונו של הנותן לקיים את הדברים הכתובים בשטר, ושאינן דעתו לחזור בו.

20 **כו. וכן¹¹⁸ מי שכתב שטר חוב על עצמו בשם**
21 **אחר¹¹⁹, או בשם אחד מבניו [או] מן היורשין, ונתן**
22 **השטר על¹²⁰ יד שלישי, ואמר לו: יהיה זה אצלך,**
23 **ולא פירש לו כלום¹²¹, או שאמר לו: הנה עד שאמר**
24 **לך מה תעשה, ונת - הרי זו אינה כלום.**

118) משנה בבבא-מציעא כ. "מצא שטר בין שטרותיו, ואינו יודע מה טיבו - יהא מונח עד שיבוא אליהו", שזא הפקידו הלוח אצלו וכתב ללוות ולא לזה (באר הגולה סימן רנ סעיף כה, ועיין במגיד-משנה וכסף-משנה). 119) בשביל אחר, שהוא חייב ממון לאותו אחר. 120) כ"ה בדפוס רומי ובכ"י תימן. ובדפוסים חדשים נדפס בטעות "עד". 121) שזא כתב ללוות ולא לזה, כנ"ל.

יום שלישי ב' מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק עשירי

1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע הנותן מעות או חובות או המורה בהן לאחרים, ומה שנמשך אחר זה, וכן אם נאמר ליורש בחלום שהן של אחרים, ודין אם אמרו היתומים שעשו כדבר אביהם, או שאמרו שחזרו בו אם נאמנין, ודין שכיב מרע השולח מתנה לאחר ולא הגיע לידו, ודין הנותן מתנות לאחרים הרבה ולא הספיקו הנכסים לשיעורי המתנות, או שיצא עליהן חוב כיצד דינן, ודין שכיב מרע הנותן דבר שאין בו ממש.

25 **א. שכיב מרע² שאמר: תנו³ מנה⁴ לפלוני, ונת -**
26 **יתנו לאחר מיתה; שדברי שכיב מרע פכתובין**
27 **וכמסורין דמו⁵, ואין⁶ חוששין שקמא על מנה קבור⁷**
28 **הוא אומר⁸.**

2) גיטין יג. במשנה, ולפי פירושו של רב פפא. 3) לעומת מה שכתב למעלה פרק ח הלכה יב שאם אמר: "כתבו ותנו לפלוני מנה", שאין כותבין ונותנין אחר מיתה, שכיוון שאמר גם "כתבו", לא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. 4) בין "מנה זו" בין מנה סתם. 5) בגמרא שם, ועוד בכמה מקומות בש"ס. ומדובר כאן במחלק כל נכסיו, שלאחד יצאה בחלקו מנה, או אף בנותן לאחד מנה בלבד, אלא שמצווה מחמת מיתה (ראה למעלה שם הלכה יז). שאם לא כן, הרי זו כמתנת בריא שצריכה קניין (שם הלכה טו), וכאן אפילו קניין לא יועיל, שהרי מטבע אינה

96 שם קמט. 97) הרי כאילו יש לנו הוכחה שהתכוון לחזור בו, אם יעמוד, שלפיכך שמר במיוחד על כסף המכירה, להחזירו עם הבראתו. ור"י מיגאש פירש להיפך: אם המעות קיימות, אינו חוזר, שהמעות הללו הן שיוור, ואין זו "מתנה בכולה". ועיין מגיד-משנה.

3 **כב. מתנה⁹⁸ שהיא סתם, ולא נתפרש בה שהיה**
4 **בריא קשנתן או שהיה שכיב מרע, הוא אומר:**
5 **שכיב מרע הייתי⁹⁹, והרי עמדתיו¹⁰⁰, ואחזר במתנתי;**
6 **ומקבל מתנה אומר: בריא היה¹⁰¹, ואינו יכול לחזר**
7 **- על המקבל¹⁰² להביא ראיה¹⁰³ שבריא היה. לא**
8 **מצא ראיה - נשבע¹⁰⁴ הנותן שבועת הסת¹⁰⁵ ויפטר,**
9 **ותעמד הקרקע בחזקת הנותן¹⁰⁶.**

98) שם קנג. במשנה, כחכמים ולא כרבי מאיר. 99) כלומר, ונתתי כל נכסיי שיזכה בהם המקבל לאחר מיתה. 100) אף שעכשיו הוא בריא, אין אנו מעמידים אותו בחזקת בריא, ודלא כרבי נתן שם קנג: 101) ונתן נכסיו בקנין. 102) כדין כל ספק בממון, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה. 103) בעדים. 104) כדין כל כופר בכל. 105) מתקנת חכמים. 106) שקרקע עומדת תמיד בחזקת בעליה הראשונים.

10 **כג. אכל אם היו מטלטלין ביד המקבל - מתוך**
11 **שיכול לומר 'שלי הן'¹⁰⁷, ישבע הסת¹⁰⁸ שבריא היה**
12 **קשנתן לו מתנה זו.**

107) כדין כל מחזיק במטלטלין (פ"ח מהלכות טוען ונטען הלכה א). וראה במגיד-משנה. 108) שהרי גם הטוען "שלי הן", נשבע היסת (הלכות טוען ונטען שם).

13 **כד. מי¹⁰⁹ שקמת ונמצאת¹¹⁰ מתנה קשורה על**
14 **ירכו¹¹¹, אף על פי שהיא בעדים, וקנו מידו לפחות**
15 **פח אלו קשנתן להם¹¹² - הרי זו אינה כלום; שאני**
16 **אומר: פתכה ונמלך¹¹³.**

109) בבא-בתרא קלה: 110) בכת"י תימן: "ונמצאת". 111) מה שמסלק את החשש, שזא השטר מזויף. 112) והואיל ויפה כחם, אין לחשוש שזא לא גמר להקנות להם אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה - כמפורש למעלה פ"ח הלכה יא. ולפיכך הוצרך רבינו לטעם שזא נמלך, וכן פירש ר"י מיגאש. [וכ"ה במשנה בבבא-מציעא יח. "מצא דייתיקי וכו' הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כותבין היו ונמלך עליהן שלא ליתנן"]. אבל הרשב"ם שם פירשה, כנראה, בלי יפוי כח, שהרי כתב שם בטעם הדברים, שכיון שלא אמר השכיב-מרע שיתנו, אלא כתב שטר - שזא לא גמר להקנות אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. 113) התחרט. וחוששין כן, כיון שלא ציוה בפיו. וכן פירש ר"י מיגאש.

17 **כה. ואם¹¹⁴ זכה בה לאחר¹¹⁵, בין מן היורשין¹¹⁶**

צו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב מהלכות גירושין הלכה יב (כסף משנה בשם הר"ן).
 17 שם קמז: מימרא של רב נחמן. (18 דווקא היורש,
 אבל השכיב-מרע עצמו הרי הוא יכול גם לחזור בו ממתנתו,
 וכך מפורש ברי"ף בפרק מי שמת (בבא בתרא שם).
 19 כמפורש בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב.
 20 כלומר, התוכן הכתוב בו אינו דבר ריאלי (וראה להלן
 הלכה טו), וכלשונו של רבינו (למעלה פרק ו מהלכות
 מכירה הלכה י): "ואין הראייה נתפסת ביד", ולפיכך אין
 בו קניין מן התורה.

נקנית בחליפין (פרק ו מהלכות מכירה הלכה א), וראה
 שולחן-ערוך סימן רנג סעיף יח. 6 מסקנת הגמרא שם,
 בניגוד לדעת רב. 7 טמון אי-שם. 8 אלא נותנים
 מהרכוש הגלוי שיש לו. ברם לדעת הרשב"א (הובא
 במגיד-משנה) אין זה אלא אם יש כסף בעין, נותנים, אבל
 אם אין כסף בעין, אין מוכרים מהנכסים לתת לו את
 תמורתם, כי "מנה" פירושה: כסף מזומן, ולא שווה מנה.
 וכן נראה מדברי רבינו בפרק ג מהלכות טוען ונטען הלכה
 ח (מגיד משנה, ועיין שם).

ג. וְכֵן שְׂכִיב מֵרַע ²¹ שְׂאֵמֶר: מִנֶּה לְפָלוֹנִי בְיָדִי, אִם אָמַר
 15 'תָּנוּ' ²² - נוֹתֵנִין, לֹא אָמַר 'תָּנוּ' - אֵין נוֹתֵנִין; שְׂמָא ²³
 16 לֹא אָמַר מִנֶּה יֵשׁ לְפָלוֹנִי בְיָדִי אֶלָּא פְּדֵי שְׂלֵא
 17 יֵאמְרוּ עַל יוֹרְשֵׁיו שְׂשֵׁי לְהֵן מִמוֹן ²⁴.
 18

21 שם קעד: מימרא של רב ושמואל. 22 ששוב אין
 חשש שמא עושה כן כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם
 ממון. 23 שם בגמרא. 24 בלשון הגמרא שם: "אדם
 עשוי שלא להשביע את בניו".

ד. לְפִיכָף ²⁵, אִם אָמַר זֶה דְּרָף הוֹדָאָה ²⁶, וְלֹא הִזָּה
 19 שְׂם חֲשַׁשׁ הַעֲרָמָה - נוֹתֵנִין אָף עַל פִּי שְׂלֵא אָמַר
 20 'תָּנוּ'.
 21

25 כן הוא ברי"ף בפרק גט פשוט, והוכיח זאת ממימרא
 אחרת שם (הובאה להלן הלכה ח): "שכיב מרע שאמר מנה
 לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי
 נאמנין", הרי שאם לא אמרו כן - נותנין, ולפיכך חילק בין
 אמר כן דרך הודאה לבין אמר כן דרך הערמה. 26 היינו,
 שניכר מדבריו שזו היא הודאה רצינית. ואף על פי שבכריא
 שהודה יש טענת "השבעה" אפילו אם הודה בדרך הודאה,
 כמפורש בדברי רבינו בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה א
 - בשכיב מרע אין חוששים כל כך. והא ראייה, שהרי טענת
 "השטאה" ישנה בכריא ואינה בשכיב מרע כלל (למעלה
 פרק ח הלכה ד). ועיין לחם משנה כאן.

ה. פִּיּוּצָא ²⁷ בּוּ: רְאוּ אֶת אֲבִיהֶם שְׁהֻטְמִין מְעוֹת
 22 בְּשֻׁדָּה ²⁸ תְּבָהּ וּמַגְדֵּל, וְאָמַר 'שְׂל פָלוֹנִי הֵן', 'שְׂל
 23 מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הֵן': אִם פְּמוֹסֶר ²⁹ - דְּבָרֵיו קְמִין; אִם
 24 פְּמַעֲרִים ³⁰ - לֹא אָמַר כְּלוֹם.
 25

27 ברייתא בסנהדרין ל. ואף הרי"ף שם, נתן הלכה זו
 כדוגמא להלכה הקודמת. 28 ארון מסויים. 29 בלשון
 צוואה (רש"י שם). ולפיכך אין חוששים כל כך ל"השבעה".
 30 שלא יראוהו כעשיר.

ו. וְכֵן ³¹ אִם בָּא אֶהֱדֵר ³² וְאָמַר לָהֶם: אֲנִי רְאִיתִי אֶת
 26 אֲבִיכֶן שְׁהֻטְמִין מְעוֹת בְּשֻׁדָּה תְּבָהּ וּמַגְדֵּל, וְאָמַר
 27 'שְׂל פָלוֹנִי הֵם', 'שְׂל מַעֲשֵׂר ³³ הֵן': אִם הָיוּ טְמוּנִין
 28 בְּפִתְחָא ³⁴ - לֹא אָמַר כְּלוֹם ³⁵; בְּשֻׁדָּה ³⁶ - דְּבָרֵיו קְמִין ³⁷.
 29 כְּלָלוּ שְׂל דְּבָר: כָּל שְׂאֵלוֹ יִכּוֹל לְטַל - דְּבָרֵיו קְמִין;
 30 וְאִם לֹאוּ - לֹא אָמַר כְּלוֹם.
 31

31 אף זה בכרייתא שם. ורוצה לומר שחוץ ממה שאמרנו

ב. וְכֵן ⁹ שְׂכִיב מֵרַע שְׂאֵמֶר: הַלּוֹאָה ¹⁰ אוּ פְקָדוֹן ¹¹
 1 שְׂשֵׁי לִי בְיָד פְלוֹנִי תָנוּ אוֹתָהּ לְפָלוֹנִי - דְּבָרֵיו קְמִין,
 2 וְאֵין צָרִיף לְמַעַמְד שְׁלֻשְׁתָּן ¹². וְכֵן ¹³ אִם אָמַר: תָּנוּ
 3 שְׂטֵר פְלוֹנִי לְפָלוֹנִי - זָכָה בְּמָה שְׂשֵׁי בְשֻׁטֶר ¹⁴, וְכֵאלוֹ
 4 פְתַב ¹⁵ וּמְסֶר ¹⁶, אָף עַל פִּי שְׂלֵא מִשְׁף הַשְׂטֵר. וְאֵין ¹⁷
 5 הַיּוֹרֵשׁ ¹⁸ יִכּוֹל לְמַחֵל שְׂטֵר זֶה שְׁנַתָּן בְּמַתְנַת שְׂכִיב
 6 מֵרַע. וּמִפְנֵי מָה הַמּוֹכֵר אוּ נוֹתֵן שְׂטֵר חוֹב לְחֶבְרוֹ,
 7 וְחֹזֵר וּמַחֲלוֹ הַיּוֹרֵשׁ - מְחוּל ¹⁹; וְשְׂכִיב מֵרַע שְׁנַתָּן
 8 שְׂטֵר חוֹב, אֵין הַיּוֹרֵשׁ יִכּוֹל לְמַחֵל? מִפְּנֵי שְׁקָנָן
 9 הַרְאָיָה בְשֻׁטֶר מְדַבְּרִיהֶם ²⁰, לְפִיכָף הַיּוֹרֵשׁ עֲדִין זֶה
 10 הַשְׂטֵר שְׂלוֹ הוּא מִן הַתּוֹרָה וּמוֹחֵלוֹ; וּמַתְנַת שְׂכִיב
 11 מֵרַע, אָף עַל פִּי שְׁהִיא מְדַבְּרִיהֶם, עָשׂוּ אוֹתָהּ פְּשָׁל
 12 תּוֹרָה, וְכֵאלוֹ קָנָה מִמוֹן שְׁבִשְׂטֵר מִן הַתּוֹרָה וְהִגִּיעַ
 13 לְיָדוֹ וְלֹא נִשְׂאָר לַיּוֹרֵשׁ בּוֹ קְנָנָן, וְלְפִיכָף אֵינוֹ מוֹחֵל.
 14

9 בבא בתרא קמז: וקמח. מימרא של רבא בשם רב נחמן.
 אף כאן במחלק כל נכסיו או במצווה מחמת מיתה.
 10 יש אומרים שאין דין זה אמור אלא בהלוואה שביד
 ישראל, אבל בהלוואה שביד גוי, שנאמר עליו (תהלים קמד,
 ח): "אשר פיהם דיבר שווא וימינם ימין שקר", אין ארון
 לישראל בהם, ואף השכיב מרע אין דעתו סומכת עליו,
 שיפרע חובו (הגהות מיימוני בשם רבינו אליעזר ממיץ).
 11 קל וחומר הוא מהלוואה, שאינה בעין (ועיין בבבא
 בתרא שם שישנה סברא ש"מעמד שלוששתן" אינו מועיל
 אלא בפיקדון ולא בהלוואה), ואף על פי כן, מועילים דברי
 שכיב מרע כקניין בכריא - כל שכן שדבריו מועילים
 בפיקדון שהוא בעין. וכן נראה בבבא בתרא קמט. בעניין
 איסור גיורא. 12 מדברי הרי"ף שם. כלומר, דברי שכיב
 מרע הם כאילו מסר ב"מעמד שלוששתן", המועיל בכריא
 (למעלה פרק ג הלכה ג). וכן מבואר בגמרא (בבא בתרא
 שם). 13 שם קנא. פסק הלכה של רב נחמן.
 14 כלומר, לא רק בנייר של השטר, אלא גם במה שכתוב
 בו. 15 שטר מתנה על השטר הזה. 16 ראה בפרק ו
 מהלכות מכירה הלכה יא. ואף על פי ששם מפורש שאינו
 קונה אלא אם כתב בשטר המכירה (או המתנה) "קנה שטר
 פלוני וכל השעבוד שיש בו" - כאן בשכיב מרע, אף על פי
 שלא פירש שיקנה השטר וכל שעבודו, אנו תולים שהכביד
 עליו חליו ולפיכך לא באה מחשבתו לידי ביטוי, וכן אמרו
 גם לעניין גיטין שאף על פי שבריא האומר "כתבו גט
 לאשתי" אין כותבים ונותנים עד שיאמר "תנו" - בשכיב
 מרע, כותבים ונותנים אף באופן זה כמו שכתב רבינו בפרק

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה צו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראה להלן. (48) שהם פרעו בעצמם, בניגוד להלכות הקודמות, שטענתם הייתה שאביהם פרע. (49) ויש חשש של "השבעה", כמבואר למעלה הלכה ג אלא שנתברר לבסוף שאמירתו הייתה בדרך הודאה, כנ"ל. (50) שהרי לא ידעו שאמירתו הייתה בדרך הודאה עד שנתברר הדבר לבסוף, ואם כן ודאי סברו שאמר כן שלא להשביע את בניו ובוודאי לא נתנו. דוגמא לכך מה שאמרו בבבא מציעא יז. "אמרו לו (=בית הדין) צא תן לו (=לבעל חובך) ואמר פרעתי, נאמן - חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן", לפי ש"צא תן לו" הוא פסק-דין ברור ויודע שעליו ליתן, אבל "חייב אתה ליתן לו" אינו פסק-דין ברור ולפיכך אינו נאמן לומר פרעתי, שוודאי לא פרע כיוון שלא ברור לו שצריך לשלם (מגיד משנה). וראה בראב"ד.

למעלה שאם אמר דבריו כמוסר - נאמן, כמו כן ישנה נאמנות בהא דלהלן אף על פי שלא אמר מפורש כמוסר אלא שהעניין מוכיח כן. (32) דווקא באחד צריך "מיגו", אבל שניים יכולים להוציא ממון אפילו בלי "מיגו". (33) בכתב יד תימן: "מעשר שני". (34) במקום שהעד אינו יכול להגיע אליו. (35) שאין מוציאין ממון על פי עד אחד. (36) במקום שהוא יכול ליטול בעצמו. (37) שהרי יש לו מיגו, שיכול הוא ליטלם בעצמו ולעשות בהם כרצונו, ולפיכך נאמן לאמר כי אביהם אמר לו כן. ואף על פי שלא אמר דבריו כמוסר, אין חשש של "השבעה", מאחר שהטמין הכסף בפני העד הזה ובמקום שהעד יכול ליטלו משם, בוודאי דברי אמת מסר לו (נימוקי יוסף שם).

15 יא. אָמַר 'תָּנוּ', וְאָמְרוּ יְתוּמִים 'נִתְּנוּ' - נֶאֱמַנִין, 16 וְנִשְׁפָּעִין שְׁבוּעַת הַסֵּת שְׁנֵתְנוּ.

17 יב. שְׂכִיב מְרַע⁵¹ שְׁנַתָּן מְנָה לְאָחֵד וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ⁵² 18 מְנָה זֶה לְפָלוּנִי, וְהֵלֵךְ וּמָצָאוּ שְׁמַת: אִם קָנִים הָיָה 19 בְּשָׁעָה שְׁנַתָּן לוֹ הַשְּׂכִיב מְרַע⁵³ - יִתְּנוּ לְיוֹרְשֵׁי מִי 20 שְׁנִשְׁתַּלְּחוּ לוֹ; שְׂדֵכְרֵי⁵⁴ שְׂכִיב מְרַע פְּכֻתוֹבִין 21 וְכַמְסוּרִין⁵⁵ הֵן. וְאִם לֹא הָיָה קָנִים⁵⁶ - יִחְזְרוּ לְיוֹרְשֵׁי 22 מְשַׁלְּחִ; שְׂאִין קָנִין לְמַת⁵⁷.

(51) גיטין יד: (52) וכלל הוא ש"הולך לאו כזכי", ואין המקבל זוכה עד שיגיע לידו (למעלה פרק ד הלכה ד) - זה אינו אלא בבריא אבל בשכיב מרע אמרו "הולך כזכי" (גמרא שם). (53) שאז יכול היה השליח לזכות בעבורו. (54) מדברי הר"ף שם. (55) ואינו צריך קניין. ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה ח) וכאן הרי מת המקבל בחיי השכיב מרע? - כיוון שטרח ונתן המנה לשליח בוודאי דעתו שיקנה מיד (ש"ך בחושן משפט סימן קכה סעיף קטן לו בשם בית יוסף). (56) בשעה שנתן השכיב-מרע לשליח. (57) מדברי הר"ף שם.

23 יג. שְׂכִיב מְרַע⁵⁸ שְׂאָמַר: תָּנוּ⁵⁹ מְאֵתִים זֹז לְפָלוּנִי, 24 וְשִׁלַּשׁ מְאוֹת זֹז לְפָלוּנִי, וְאַרְבַּע מְאוֹת זֹז לְפָלוּנִי - 25 אֵין אוֹמְרִין: הַקּוֹדֵם בְּשִׁטְר זָכָה⁶⁰. לְפִיכָךְ⁶¹, אִם לֹא 26 הֵנִיחַ תְּשֵׁעַ מְאוֹת - חוֹלְקִין הַנִּמְצָא לְפִי⁶² מֵה שְׁפָתָב 27 לְהֵן. וְאִם⁶³ יָצָא עָלָיו שְׁטֵר חוֹב - גּוֹבְהַ מִּכְּלָן⁶⁴, 28 מִכָּל אָחֵד וְאָחֵד כְּפִי מֵה שְׁפָתוֹב לְהֵן⁶⁵. בְּיַצֵּד⁶⁶? 29 הָיָה הַחוֹב אַרְבַּע מְאוֹת וְחֲמִשִּׁים - בְּעַל הַמְּאֵתִים 30 נִתְּן מְאָה, וּבְעַל הַשִּׁלַּשׁ מְאוֹת מְאָה וְחֲמִשִּׁים, וּבְעַל 31 הָאַרְבַּע מְאוֹת נִתְּן מְאֵתִים.

(58) בבא בתרא קלח. (59) והיינו, במחלק כל נכסיו ללא שיור, או במצווה מחמת מיתה. (60) שאין אדם יכול להוציא שני משפטים כאחד, והוא התכוון בעצם לתת לכולם בבת אחת, אלא שהכרחי היה לו לפרט את שמות המקבלים בזה אחרי זה. ויש אומרים שאם הסכום שווה בכולם, שהיה יכול לכוללם יחד, ולא לפרט בזה אחרי זה, - יש כאן דין

1 ז. הָרִי³⁸ שְׁהִיָּה מְצַטְעַר עַל מְעוֹת שְׁהֵנִיחַ לוֹ אָבִיו 2 וְלֹא יָדַע הֵיכָן הִחְבֵּיָאֵם, וְאָמְרוּ לוֹ בְּחֵלוֹם: כֶּף וְכָף 3 הֵם, בְּמָקוֹם פְּלוּנֵי הֵן, וְשִׁלַּ פְּלוּנֵי הֵן, וְשִׁלַּ מְעַשֵּׂר 4 שְׁנֵי הֵן, וּמְצָאָן בְּמָקוֹם פְּלוּנֵי שְׁנֵאָמַר לוֹ וּבְמַנְיָן 5 שְׁנֵאָמַר לוֹ - זֶה הָיָה מְעַשֵּׂה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הַדְּבָרִי 6 חֵלּוּמוֹת לֹא מְעַלִּין וְלֹא מוֹרִידִין.

(38) אף זה כברייאתא שם.

7 ח. שְׂכִיב מְרַע³⁹ שְׁהוֹדָה⁴⁰ שִׁישׁ לְפָלוּנִי בְּיָדוֹ מְנָה, 8 וְאָמְרוּ יְתוּמִים: חֲזֹר וְאָמַר לָנוּ אָבִינוּ 'פְּרַעְתִּירו'⁴¹ - 9 נֶאֱמַנִין, וְנִשְׁפָּעִין⁴² עַל זֶה שְׁבוּעַת הַסֵּת.

(39) בבא בתרא קעה. מימרא של רבה. (40) בגמרא שם: "שכיב מרע שאמר". אבל רבינו רצה להדגיש בזה, שהיה בדרך הודאה, וכמו שכתב למעלה הלכה ד. (41) כלומר: בעת שאמר להם "מנה לפלוני בידי" סבור היה שעודנו חייב לו ואחר כך נזכר שפרע לו (תוספות שם דיבור המתחיל חזר) ורק שכיב מרע, שאין דעתו מיושבת עליו, נאמן בזה, ולא בריא (תוספות שם). ואם אמר שפרע אחר כך נאמן אפילו אם היה בריא (תוספות שם, וראה בהגהות מיימוני). (42) כדין כל כופר הכל. והיינו, כשהתובע טוען שלא זזה ידו מתחת ידו של אביהם וברי לו שלא אמר פרעתי, כי אחרת אין נשבעים היסת על טענת שמא (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

10 ט. אָמְרוּ⁴³ 'תָּנוּ', וְאָמְרוּ יְתוּמִים: חֲזֹר וְאָמַר לָנוּ 11 אָבִינוּ 'פְּרַעְתִּירו'⁴⁴ - אֵין נֶאֱמַנִין⁴⁵.

(43) המשך המימרא של רבה לפי המסקנה בגמרא שם. (44) כלומר, נזכר אחר כך שפרע כנ"ל. (45) שכיוון שאמר "תנו", ודאי דקדק היטב בדבר וידע שלא פרע, ואינו נאמן לומר שנזכר אחר כך. אולם, אם טוענים שאמר להם אביהם שפרע אחר כך ודאי נאמנים, וראה ש"ך שם סעיף קטן יד.

12 י. אָמְרוּ⁴⁶: מְנָה לְפָלוּנִי בְּיָדִי⁴⁷, וְאָמְרוּ יְתוּמִים: 13 תָּנוּ⁴⁸ - אֵין נֶאֱמַנִין; שְׁהָרִי לֹא אָמַר 'תָּנוּ'⁴⁹, וּמַנְיָן 14 יָדַעוּ שְׁחֵיבִין לְתָן⁵⁰?

(46) בבא בתרא שם בסוגיית הגמרא. (47) והיינו, בדרך הודאה, שאם לא כן יש חשש של "השבעה" שהרי המדובר כשלא אמר "תנו" כדלהלן, אלא שהיתומים לא ידעו מזה,

צח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פת. 4) בבא-בתרא קמג: בעיא שנפתרה על-ידי רבא ורב יוסף. 5) שאינו בכלל בניו (בבא-בתרא שם) בלשון בני אדם (רשב"ם שם). 6) כמו בבבא-בתרא, ח: "ובני פלוא אליאב".

- 19 ב. שְׂכִיב מְרַעֵי שְׂאֵמֵר נְכֹסֵי לְטוֹבְיָהּ, וְמָת, וְכָא
20 אָחֵד שְׂשֵׁמוֹ טוֹבְיָהּ וְאָמַר 'אֲנִי הוּא' - נוֹטְלָן⁸. וְאִם
21 הַחֲזִיק⁹ שְׂמוֹ רַבִּי¹⁰ טוֹבְיָהּ - אֵינּוּ נוֹטְלָן¹¹. וְאִם הָיָה
22 שְׂכִיב מְרַעֵ גִסְט¹² בּוֹ וְקוֹרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁמוֹ¹³ - נוֹטְלָן¹⁴.

7) כתובות פה: מימרא של רבי יוחנן. 8) אע"פ שיש בסביבה עוד אחד ושמו טוביה, שגם אותו אפשר להביא בחשבון - כיון שזה שלפנינו הזדד לבוא, נותנים לו (שו"ע חושן-משפט סימן רנג סעיף כט). שוודאי כיוון לו, ואין חשש לרמאות, שהרי סוף הדבר להגלות (סמ"ע שם ס"ק גט). 9) שם בגמרא. 10) מוסמך להוראה. 11) מפני שאין לזהות אותו עם טוביה סתם, שלרב לא היה קורא בשמו. 12) רגיל בו. 13) בינו לבין עצמו (משנה-למלך). 14) אע"פ שקרא לו כן בפני אחרים - כיון שרגיל לקראו תמיד כן בינו לבין עצמו (משנה-למלך).

- 23 ג. בְּאוֹ¹⁵ שְׂנִיִּים לְתַבְעַ, וְכָל אָחֵד מֵהֶן מְחַזֵּק שְׂמוֹ
24 טוֹבְיָהּ, אִם הָיָה אָחֵד מֵהֶם תְּלָמִיד חֶכֶם - תְּלָמִיד
25 חֶכֶם קוֹדֵם¹⁶. אִין בְּהֵן תְּלָמִיד חֶכֶם, וְהָיָה אָחֵד מֵהֶן
26 שְׂכֵן¹⁷ אוֹ קְרוֹב - הוּא קוֹדֵם. הָיָה¹⁸ אָחֵד שְׂכֵן וְאָחֵד
27 קְרוֹב - שְׂכֵן קוֹדֵם¹⁹. שְׂנִיִּיהֶם²⁰ קְרוֹבִים אוֹ שְׂנִיִּיהֶם
28 שְׂכָנִים אוֹ שְׂנִיִּיהֶם תְּלָמִידֵי חֶכְמִים - יַעֲשֶׂוּ²¹ הַדִּינִין
29 כְּמוֹ שְׂרִיאָה לָהֶם; כָּל מִי שֶׁדַּעַתָּן נוֹטָה שְׁעַל זֶה
30 אָמַר - נוֹתְנִין לוֹ. וְכֵן אִם הָיוּ רַבִּים.

15) המשך הסוגיא שם. 16) כי מן הסתם רוצה אדם, ההולך למות, להנות תלמיד-חכם מנכסיו, שמצוה רבה היא (ברכות לד: - רש"י). 17) כלומר, חבר הרגיל אצלו במשא ומתן (רמ"א שם). 18) בעיא שנפתרה, שם. 19) בהתאם למה שנאמר במשלי כז, י: "טוב שכן קרוב מאח רחוק". והמדובר כשהקרוב אינו ראוי ליורשו, שאם ראוי ליורשו - הוא קודם לשכן (ש"ך סימן רנג ס"ק לה בשם ה'טור'). 20) שם. 21) זהו פירושו של רבינו למונח התלמודי: שודא דדייני. והוא, שהדיינים יעשו לפי אומד דעתם, למי היתה כוונת הנותן לתת. וכן פירש רש"י שם. ברם ה'תוספות' שם, ד"ה שודא דדייני, פירשו: שהדיינים נותנים למי שהם רוצים. וראה למעלה פרק כא מהלכות מכירה הלכה טו. ומה שאמרו בתוספתא (בבא-בתרא פרק יא צוק"מ עמ' 414.18): "האומר תנו מאתים דינר ליוסף בן שמעון, והיו שם שני יוסף בן שמעון, אין דורשין לשון הדיוט לומר לזה היה אוהב ולא לזה היה אוהב, אלא שניהם חולקים בשוה" - "התוספתא - כדעת רב בשני שטרות [שאמר: יחלוקן] (כתובות צד). ואין הלכה כן [אלא כשמואל שם שאמר שודא דדייני] - מאירי בכתובות פה: עמוד 380. וכן כתב הרא"ה שם שהתוספתא "משובשת, מדלא מיייתנין לה בגמרא דילן". ועיין כסף-משנה. וכתב הש"ך (שם ס"ק לט) שהמדובר באופן שהיורשים מסכימים לשלם לאחד מהם, אבל אם רוצים

קדימה (מגיד משנה). 61) מדברי הרי"ף. 62) היינו, לפי האחרונים, כמו שמסביר הרי"ף, שחלוקה זו מעמידה אותנו על רצונו של הנפטר, לתת לזה כפליים או פעם וחצי מן השני. ולעניין כתובה, עיין פרק י"ז מהלכות אישות הלכה ה. ולעניין חוב, עיין בפרק כ מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. 63) המשך הברייתא שם. 64) אחרי שכולם קיבלו את המתנה בעת אחת. והמדובר כשלא הניח נכסיו ליורשים, שאם הניח להם, גובה מהם (מגיד משנה להלן הלכה יד בשם הרשב"א). 65) היינו, לפי האחרונים כדלהלן. 66) מדברי הרי"ף, שם.

- 1 יד. אָכַל⁶⁷ אִם אָמַר: תְּנוּ מְאֵתִים זֹז לְפָלוֹנִי,
2 וְאָחֲרָיו⁶⁸ שְׁלֹשׁ מְאֵת לְפָלוֹנִי, וְאָחֲרָיו אַרְבַּע מְאֵת
3 לְפָלוֹנִי - כָּל הַקּוֹדֵם⁶⁹ בְּשֵׁטֶר זָכָה. לְפִיכֹף, אִם יֵצֵא
4 עָלָיו שֵׁטֶר חוֹב - גּוֹבֶה מִן הָאֲחֵרוֹן; אִין לוֹ - גּוֹבֶה
5 מִשְׁלִפְנָי; אִין לוֹ - גּוֹבֶה מִשְׁלִפְנֵי פָּנָיו.

67) לשון הברייתא, שם. 68) שכאן הוא מדגיש את הקדימה והאחרון. 69) שאם אין סכום מספיק בעיזבונו לחלוקת כולם, ייקח הראשון, שקיבל את המתנה, קודם לאלו שבאים אחריו.

- 6 טו. שְׂכִיב מְרַעֵ⁷⁰ שְׂאֵמֵר: יְדוּר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה, יֵאכַל
7 פְּלוֹנִי פְרוֹת דְּקָל זֶה - לֹא אָמַר פְּלוֹם; שְׁלֵא⁷¹ הַקְּנָה
8 לָהֶם דְּבַר שְׁיֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, שְׁהַדִּירָה וְהֵאכִילָה וְכִיּוֹצֵא
9 בְּהֵן הָרִי הֵן קְדַבּוּר וְכַשְׁנָה שְׂאִין נְקִינָיו⁷². אָכַל⁷³ אִם
10 אָמַר: תְּנוּ בֵית זֶה לְפָלוֹנִי כְּדִי שְׂדִירוֹר בּוֹ עַד זְמַן
11 פְּלוֹנִי, אוֹ: תְּנוּ דְקָל זֶה לְפָלוֹנִי כְּדִי שְׁיֵאכַל פְּרוֹתָיו
12 - דְּבָרָיו קְנִימִין; שְׁהָרִי הַקְּנָה לָהֶם הַגּוֹף לְפְרוֹתָיו⁷⁴,
13 וְהַגּוֹף דְּבַר שְׁיֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּזֶה.

70) שם קמו: מימרא של רב נחמן. 71) מדברי הרי"ף מיגאש. ולרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן) טעם אחר על אכילת פירות. 72) כלומר, אף בריא בקניין. ואם כן גם האמירה בשכיב-מרע, שהיא במקום קניין, אינה מועילה (גמרא שם). 73) המשך המימרא שם. 74) ראה פרק כג מהלכות מכירה הלכה א.

פָּרֵק אֶחָד עֶשְׂרִי

1) נתבארו בו משפטי שכיב מרע שלא ביאר בדבריו, אם שלא ביאר מי הם המקבלים, אם שלא ביאר שיעור הדבר הניתן להם או עניינו, וכל הנמשך אחר זה, וכן לדון כוונתו במתנותיו וכל התלוי בזה ומה שהוא נמשך בזה.

- 14 א. שְׂכִיב מְרַעֵ² שְׂאֵמֵר: נְכֹסִים אֵלוֹ לְבָנֵי - אִין
15 הַבְּנוֹת בְּכָלְלָם³. הָיָה⁴ לוֹ בֶן אָחֵד וּבֵת, אוֹ בֶן וּבֶן
16 הַבָּן⁵, אָף עַל פִּי שְׁהוּא אָמַר 'לְבָנֵי', שְׁהוּא לְשׁוֹן
17 רַבִּים - אִין נוֹתְנִין אֵלָא לְבָנוֹ; שְׁהֵבֵן הָאָחֵד נְקָרָא
18 בְּנִים⁶.

2) יוצא מתוך המשך ההלכה שלפנינו. 3) דווקא בשכיב מרע אין הבנות בכלל בניו, לפי שבשעת מיתה אינו רוצה לעקור נחלה דאורייתא, אבל במתנת בריא - אף הבנות בכלל, כמפורש למעלה פרק ו הלכה יד, ועיין שם הערה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה צט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

38) מה שצריך לשים בקדרה, הקטנה מבית. (39) כד קטן לשתייה. (40) שיטת הר"ח, שהלכה זו רק במתנה, אבל במקח - הדמים מודיעים, היינו, שהוא מקבל חלק לפי חשבון המעות שנתן (מגיד-משנה). אבל רבינו אינו סובר שהדמים מודיעים, כמו שנראה למעלה פכ"ז מהלכות מכירה הלכה ג (לחם-משנה).

לדחותם, - יכולים הם לעשות כן כמו בשני יוסף בן שמעון שיצא שטר חוב על אחד מהם, ששניהם יכולים לדחותו (פכ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ח). וראה בלחם-משנה כאן.

ט. ואין⁴¹ גומרין מן השעורין האלו לדין אחר. 20

41) מדברי הרי"ף שם. לפי שאין אנו יודעים יפה לנמק את השעוריים האלו שנתנו כאן חכמים. ורק לענין "תנו חלק לפלוני בנכסי", למדו בכאן (רי"ף שם).

ד. שְׁכִיב מֵרַע²² שְׁאָמַר: נָכְסִי לְפִלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי 1
- חוֹלְקִין בְּשׂוּהָ, אֶפְלוֹ הֵן מֵאָה. 2

י. שְׁכִיב מֵרַע⁴² שְׁאָמַר: תִּטְלֵנִי⁴³ אֶשְׁתִּי כְּאֶחָד מִן 21

הַבָּנִים⁴⁴ - נוֹטֵלֶת כְּאֶחָד מִבָּנָיו. וְאִם⁴⁵ נוֹלְדָה⁴⁶ לוֹ 22

בָּנִים אַחֵר הַצּוֹאָה - מֵצֻטְרָפִין עִם אֱלוֹ שְׁהִיו בְּשַׁעַת 23

הַצּוֹאָה, וְנוֹטֵלֶת חֵלֶק עִם כָּלֶן. פִּינֵדָה? הִיו שְׁלֹשָׁה 24

בָּנִים בְּשַׁעַת הַצּוֹאָה, וְלֹאֲחֵר זָמַן נוֹלְדוּ לוֹ שְׁנַיִם - 25

נוֹטֵלֶת כְּאֶחָד מִן הַחֲמִשָּׁה, שֶׁהוּא שְׁתוֹת כֹּל הַמָּמוֹן. 26

22) יוצא מתוך ההלכה הבאה. ומדובר במחלק או במצוה מחמת מיתה.

ה. אָמַר²³: נָכְסִי לְפִלוֹנִי וְלְבָנָי - חוֹלְקִין: פְּלוֹנִי נוֹטֵל 3

מִחֲצָה, וְכָל בָּנָיו מִחֲצָה²⁴. וּמֵעֶשְׂהָ²⁵ כְּאֶחָד שְׁאָמַר 4

לְאִשְׁתּוֹ: נָכְסִי לִי וְלְבָנָי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תִּטְלֵ הַיָּא 5

מִחֲצָה, וְכָל הַבָּנִים מִחֲצָה. 6

23) בבא-בטרא קמג. כדעת רב יוסף. (24) וכך הם דברי רבי בברייתא שם: "והיתה לאהרן ולבניו - מחצה לאהרן ומחצה לבניו". (25) בבא-בטרא שם.

ו. אָמַר: לְפִלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְלְבָנָי פְּלוֹנִי - נוֹטֵלִין בָּנֵי 7

פְּלוֹנִי מִחֲצָה²⁶, וְהַשְּׁנַיִם הָרֵאשׁוֹנִים מִחֲצָה. 8

26) לשיטת רבינו, הכלל נוטל תמיד מחצה, לא רק במקום פרט אחד כבהלכה הקודמת, אלא אף כלפי כמה פרטים.

ז. שְׁכִיב מֵרַע²⁷ שְׁאָמַר: יַחֲלֵק פְּלוֹנִי בְּנֻכְסֵי - יִטֵּל 9

מִחֲצָה²⁸. תִּנְיֹן²⁹ חֵלֶק³⁰ לְפִלוֹנִי בְּנֻכְסֵי - יִטֵּל אֶחָד 10

מִשְׁשָׁה עֶשְׂרִי³¹. וַיֵּשׁ מִי שְׁהוֹרָה: יִטֵּל רְבִיעֵ 11

הַנְּכֻסִים³². 12

27) בבא-בטרא סג. ושם לא נזכר מפורש "שכיב מרע", אלא מכיון שהובא שם "האומר" - סובר רבינו שמדובר בשכיב מרע, שדבריו ככתובים וכמסורים, שהרי בבריא צריך קנין. (28) שזה כלול במילה: "יחלוק". (29) בעיא שם, שנפתרה מברייתא, שתוכנה הובא בהלכה הבאה. (30) ולא ידוע לנו "חלק" מהו? (31) והוא הפחות שבשיעורים שבהלכה הבאה. וזו היתה הכוונה של רבינא בר קיסי לפתרון הבעיא. (32) כמו שכתב הרי"ף: "שאינן דרך בני אדם לומר חלק סתם על פחות מרביע". וכוונת רבינא בר קיסי בפתרון הבעיה, היתה לפתור מתחילת הברייתא "תנו חלק לפלוני בבור - אין פחות מרביע".

יא. וְאִינָהּ⁴⁷ נוֹטֵלֶת עִמָּהֶם אֵלָא בְּנֻכְסִים שְׁהִיו לוֹ 27

בְּשַׁעַת הַצּוֹאָה. אֲבָל נְכֻסִים שֶׁבָּאוּ לוֹ אַחֵר זָמַן 28

הַצּוֹאָה⁴⁸ - אֵין לָהּ בְּהֵן חֵלֶק; שְׁאִין אָדָם מִקְנֶה דָּבָר 29

שֶׁלֹּא בָּא בְּרִשְׁתּוֹ. 30

ח. שְׁכִיב מֵרַע³³ שְׁאָמַר: תִּנְיֹן חֵלֶק לְפִלוֹנִי כְּבוֹר 13

הַיִּינִין³⁴ שְׁיֵשׁ לִי - יִטֵּל רְבִיעֵ הַיִּינִין. אָמַר: תִּנְיֹן לוֹ בּוֹ 14

חֵלֶק לְחֵבִית³⁵ - הִרִי מַעוּט³⁶, וַיִּטֵּל שְׁמִינִית³⁷ הַיִּינִין. 15

אָמַר: תִּנְיֹן לוֹ בּוֹ חֵלֶק לְקַדְרָה³⁸ - נוֹטֵל חֵלֶק מִשְׁנַיִם 16

עֶשְׂרִי מִן הַיִּינִין. אָמַר: תִּנְיֹן לוֹ בּוֹ חֵלֶק לְטַפִּיחִ³⁹ - 17

נוֹטֵל חֵלֶק מִשְׁשָׁה עֶשְׂרִי מִן הַיִּינִין שֶׁבְּבוֹר; שְׁהִרִי גֵלָהּ 18

דַּעְתּוֹ שְׁלֹחֵק מוּעֵט נִתְפָּנִין⁴⁰. 19

47) מדברי רבא. (48) כן גם ברשב"ם שם, ד"ה ובנכסים של עכשיו.

יב. שְׁכִיב מֵרַע⁴⁹ שְׁאָמַר: מִטְּלִטְלִין שְׁיֵשׁ לִי לְפִלוֹנִי 31

- נוֹטֵל כָּלֵי תְּשֻׁמִּישׁוֹ⁵⁰, אֲבָל לֹא חֲטָיִים וּשְׁעוּרִים 32

וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן⁵¹. אָמַר⁵²: כָּל מִטְּלִטְלִין שְׁלֵי - נוֹטֵל 33

הַכֹּל⁵³. 34

33) ברייתא שם. (34) ברי"ף וברשב"ם: בור של מים. (35) למלאות מן הבור לתוך החבית. (36) שמילת ל"חבית" באה למעט מידת הבור. כלומר, שלא צריך מן הבור, אלא בכדי למלאות חבית. (37) שכן שיערו חכמים (רי"ף שם).

49) שם קנ. וגם שם לא הוזכר "שכיב מרע" אלא שמכיון שלא הוזכרה אלא אמירה בלי קנין, ע"כ שמדובר בשכיב מרע. (50) תשמישי הבית, שרק אלו הם בכלל "מטלטלין" בלשון בני אדם. (51) כגון בהמות (רשב"ם שם ד"ה לבר מחיטי ושערי) וסחורות ופרקמטיאות (רמ"ה), שאינם בכלל "מטלטלין". (52) שם. (53) שמילת "כל" באה לרבות, אף אלו.

יג. וְהַעֲבָדִים⁵⁴ בְּכֻלָּם⁵⁵ הַמִּטְּלִטְלִין, אֲבָל לֹא רַחִים 35

הַתְּתַחְוֶנָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, שְׁהִרִי הִיא מִחֲפֵרֶת לְאַרְצִי⁵⁶. 36

54) בעיא בגמרא שם, שלא נפשטה, אך הרי"ף פתר אותה ממה שאמרו שם קתח. שאין המלוה גובה חובו מיתומים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- ומעבדים, הרי שהם כמטלטלין, כיון שאפשר להסתיירם, אע"פ שמן הדין הם כקרקע. ועיין נמוקי-יוסף שם. (55) והיינו, אם אמר "כל מטלטלין שלי". שאם לא כן, הם כחיטים ושעורים (מגיד-משנה). (56) כלומר, אין נוהגים לטלטלה. אבל הריחיים העליונה, שרגילים לטלטלה כדי לתקנה, - היא בכלל מטלטלין (גמרא ורי"ף שם).
- 1 יד. אָמַר: 57: כָּל הַמְטַלְטֵל 58 - נוֹטֵל אֶף רַחִים
2 הַתְּחַתְּוֹנָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ.
- (57) שם. (58) משמע, כל מה שאפשר לטלטלו, אם כי אין נוהגים לעשות כן.
- 3 טו. שָׁכִיב מֵרַע 59 שְׁאָמַר: נָכְסִי לְפָלוּנִי - נוֹטֵל כָּל
4 הַמְטַלְטֵלִין 60 וְכָל הַתְּרַקְעוֹת 61 וְהַבְּגָדִים 62 וְהַעֲבָדִים
5 וְהַבְּהֵמָה וְהַעוֹפּוֹת 63. וְהַתְּפָלִין עִם שְׂאָר סִפְרִים -
6 הַפֶּל בְּכָלֵל הַנְּכָסִים. אֲבָל סִפֵּר תּוֹרָה - יֵשׁ בּוֹ סִפְקָא 64
7 אִם הוּא בְּכָלֵל 65 נְכָסִים אוֹ אֵינוֹ 66; לְפִיכָךְ, אִם תִּפְסוּ
8 - אֵין מוֹצִיאֵינּוּ 67 מִיָּדוֹ.
- (59) שם קנ: וקנא. (60) לא נאמר מפורש בגמרא, אבל יוצא מתוך פירוט הדברים דלהלן. (61) מפורש שם. (62) גם זה מפורש שם. (63) כל זה מפורש שם. והעיר בלחם-משנה על "כספים ושטרות" שזכרו בגמרא שם, והשמיטם רבינו. (64) בעיא שם בגמרא. (65) שהרי יכול למוכרו לצרכים מסויימים, כגון לישא אשה (שם). (66) שהרי אין לו רשות למוכרו לכל דבר. ואין להעיר: אם אינו בכלל הנכסים, למה אינו שיור במתנת השכיב-מרע, שיצריך קנין כמתנת בריא (למעלה פ"ח הלכה טו) - שכיון שאינו בכלל הנכסים, אין זה שיור (אור-שמח). (67) למעלה (פרק ט הלכה ד) בדין ספק במתנת שכיב מרע, פסק רבינו "לא קנה", ולא כתב ש"אם תפס אין מוציאין מידו" - שם כל המתנה מוטלת בספק, אבל כאן אין ספק על עיקר המתנה, אלא על ספר-התורה אם גם הוא בכלל או לא (לחם-משנה). [וראה בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה יב, וצ"ע].
- 9 טז. שָׁכִיב מֵרַע 68 שְׁאָמַר: תָּנוּ מְאֵתִים זֵוּ לְפָלוּנִי
10 בְּכוּרֵי כְּרָאוּי לֹו 69 - נוֹטֵלְן וְנוֹטֵל בְּכוּרָתוֹ.
- (68) בבא-בתרא קלח. בברייתא. (69) אלו הן מילים מיותרות, ולפיכך הן באות לרבות שנוטלן נוסף על חלק בכורה שלו. וראה בסמוך אם לא הזכיר מילה מיותרת זו.
- 11 יז. אָמַר 70 'בְּכוּרָתוֹ' 71 - יָדוֹ עַל הָעֲלִיּוֹנָה: רָצָה
12 חֵלֶק בְּכוּרָה - נוֹטֵל 72, רָצָה 73 מְאֵתִים זֵוּ - נוֹטֵל.
- (70) שם, המשך הברייתא. (71) ולא אמר: כראוי לו. (72) אם חלק הבכורה הוא יותר ממאתיים זוז, שאינו יכול לסלק אותו מהבכורה, אם כי יכול לגרוע מחלקם של יתר היורשים. ראה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה ג, ובסמ"ע סימן רנ"ג ס"ק יח. (73) ואם לא הזכיר לא "כראוי לו" ולא "בבכורתו", ראה לקמן.
- 13 יח. וְכֵן 74 אִם אָמַר: תָּנוּ מְאֵתִים זֵוּ לְפָלוּנִי אֲשֵׁתִי
- 14 כְּרָאוּי לָהּ 75 - נוֹטֵלְתָן וְנוֹטֵלְתָן כְּתֻבָתָהּ. וְאִם אָמַר
15 'בְּכֻתְבָתָהּ' - יָדָה עַל הָעֲלִיּוֹנָה 76.
- (74) המשך הברייתא שם. (75) ושוב יש כאן מילים מיותרות, הבאות לרבות את העודף על הכתובה. (76) שאינו יכול לבטל את כתובתה, ואם הכתובה יותר מהמתנה - נוטלת הכתובה.
- 16 יט. אָמַר: תָּנוּ מְאֵתִים זֵוּ לְפָלוּנִי בְּעַל חוּכֵי כְּרָאוּי
17 לוֹ - נוֹטֵלְן וְנוֹטֵל אֶת חוּבוֹ. אָמַר 'בְּחוּבוֹ' - אֵין לוֹ
18 אֲלָא חוּבוֹ 77.
- (77) ואין ידו על העליונה לקחת את המתנה, אם היא יותר מחובו, מפני שאם הוא לוקח יותר מחובו, זה נראה כריבית, אחרי שהוא הזכיר "בחובו", משא"כ כשאומר "כראוי לו", שהוא דיבור המוכיח, שחייב לו הכרת תודה בעד איזו גמילות חסד, ולא כתוספת בעד ההלוואה, וראה בסמ"ע שם ס"ק טז.
- 19 כ. שָׁכִיב מֵרַע 78 שְׁאָמַר: תָּנוּ אַרְבַּע מְאוֹת זֵוּ לְפָלוּנִי
20 וְיִשָּׂא בְּתִי - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁתֵּי מִתְּנּוֹת, כָּל
21 אֵיזָה מִהֵן שְׁיִרְצָה יִקַּח 79. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה לְקַח
22 הַמְעוֹת וְלֹא יִשָּׂא הַבֵּת - יִקַּח. אֲבָל אִם אָמַר: יִקַּח
23 בְּתִי וְתָנוּ לוֹ אַרְבַּע מְאוֹת זֵוּ - הָרִי זֶה תְּנָאִי 80, וְלֹא
24 יִזְכָּה בְּמְעוֹת עַד שְׁיִקַּח הַבֵּת.
- (78) ביצה כ. מימרא של רב פפא. על רקע עובדא מסויימת, ולפי ביאורו של הרי"ף בבבא-בתרא פרק מי שמת (דפוס ווילנא דף סו ע"ב). (79) [לולא טעם זה, היה צריך לקיים את התנאי, אע"פ שאין התנאי קיים אלא אם הוא קודם למעשה (בבא-מציעא דד). - לדעת רבינו (בפ"ו מהלכות אישות הלכה ד) כל שלא הקדים ממש את המעשה, כלומר כל זמן שלא נתן - תנאו קיים, אע"פ שהזכיר את המעשה לפני התנאי, ועיין עוד להלן בדברי הרמב"ן]. (80) אע"פ שלא כפל תנאו, וכל תנאי שאינו כפול אינו תנאי (הלכות אישות שם הלכה ב), ואף בממון הלכה כן (עיין שם הלכה יד) - בשכיב מרע, לא הצריכו דיני תנאי כשם שלא הצריכו בו קנין, שלא תיטרף דעתו עליו (רמב"ן במלחמות שם, וראה בהערה שלמעלה).
- 25 כא. שָׁכִיב מֵרַע 81 שְׁאָמַר: תָּנוּ אַרְבַּע מְאוֹת זֵוּ לְבֵתִי
26 בְּכֻתְבָתָהּ, אוֹ לְכֻתְבָתָהּ, אִם דָּרָךְ אֲנָשִׁי הָעִיר לְהוֹסִיף 82
27 בְּשׁוּמַת הַנְּדוּנָא 83 וְלִכְתָּב שְׁוֵה מְנָה בְּמֵאֵתִים - אֵינָה
28 נוֹטֵלְתָ אֲלָא מְאֵתִים זֵוּ; שְׁהָרִי לֹא אָמַר אַרְבַּע מְאוֹת
29 זֵוּ סְתָם, אֲלָא בְּכֻתְבָתָהּ. כְּלוּמַר: תָּנוּ לָהּ מֵה שְׁתֵּהֲיָהּ
30 שׁוּמָתוֹ בְּכֻתְבָתָהּ אַרְבַּע מְאוֹת זֵוּ.
- (81) בבא-מציעא קד: לפי מסקנת הגמרא. (82) משום כבוד הכלה. (83) שהיא מכניסה לו, ושהוא זוכה בהם, בגוף ובפירות, והוא אחראי להם ומשעבד נכסיו לשם כך, ועם פרידתה ממנו או לאחר מיתתו היא מקבלת בחזרה את תמורתם, והם "נכסי צאן ברזל" (פרק טז מהלכות אישות הלכה א) ומשום כבודה של האשה היו שמים את ערך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הזכיר בפירושו לא "יין" ולא "דמי יין" (ועיי"ש מה שכתב במה שאמרו "כדי לייפות כחו"). ומתוך דברי רבינו, נראה שגרס שם: "מחמרא דנהר פניא, כדי לייפות כחו". (95 כתובות קט: בעיית רב אשי שנפשטה על-ידי אבימי מהגרוניא בשם רבא. 96) שיש לו שותפות בשני דקלים נפרדים, בכל אחד מהם - חצי. ונחלקו המפרשים בדבר: יש אומרים שהניח גם דקלים אחרים, והספק היה אם יכולים היוורשים לדחותה ולתת לה שני חצאים אלה, ופסקו להלכה שידה על התחתונה (רש"י שם). ויש מפרשים, שלא הניח אלא שני חצאים אלה, והספק היה אם יכולה ליטלם, כיון שאינו דקל שלם, ופסקו להלכה שיכולה ליטלם. ולפי דעה זו, אם יש לו דקלים אחרים בוודאי יכולה לתבוע דקל שלם (רא"ש שם סימן יד). וכתב הבית-יוסף בסימן רנג, שדעת רבינו נוטה כדעה השניה, ועיין מגיד-משנה. 97) בבא-בתרא עא. כדעת רב אשי. 98) בכ"י תימן: "כדין", וכ"ה בדפוס רומי. והיינו "מאה גולפי" שבגמרא שם. שאפשר לסדר על פני השטח שלו, באורך וברוחב - מאה כדים. 99) אם אין לו אחר פחות מזה. 100) למרות שהוא יותר גדול משהוא אמר. 101) שם, בדברי רב אשי. 102) ואין אנו אומרים כמר זוטרא שהתכוון לתת לו רק שטח של מאה כורים מתוך הבית, והיתר השאיר ליורשים (רשב"ם שם ד"ה מאה ועשרים).

20 כג. שכ"ב מרע 103) שאמר: תנו לבני שקל 104) בכל שבת, או 105) שאמר: אל תתנו להם אלא שקל, ונמצא שאינו מספיק להם אלא סלע בכל שבת - 22 נותנים להם כל צרכן 106); שלא 107) נתפנו זה להרעיב את בניו, אלא לזרו אותם, שמה ירויחו בהוצאה 108) יותר מדי. 25

103) ברייתא בכתובות טט: 104) חצי סלע. 105) כרב חסדא בשם מר עוקבא (שם ע.) שסיים את ההלכה בניגוד לנאמר בברייתא. 106) שבוודאי זה היה רצונו, כדלקמן. 107) גמרא שם. 108) כלומר, ירחיבו ויגדילו הוצאתם.

26 כד. שכ"ב מרע שצנה ואמר: אל תספדוהו - אין 27 סופדין אותו 109). אל 110) תקברוהו מנכסיו 111) - אין 28 שומעין לו שיחוס על ממון בניו ויפיל עצמו על 29 הצבור, שאסור להניחו בלא קבורה 112), אלא כופין 30 את היורשין לקברו מנכסיו.

109) בסנהדרין מו: נסתפקו בזה אם כבוד המת הוא ויכול לוותר עליו, או הוא כבוד החיים, ואין בידו לוותר, ונפשטה מברייתא של רבי נתן שהוא כבוד המת. וכן פסק רבינו בפרק יב מהלכות אבל, הלכה א. 110) כתובות מח. מימרא של רב מתנה. 111) אלא מן הצדקה (רש"י שם). 112) שהקבורה מצוה הי, א שנאמר כי קבור תקברנו (הלכות אבל שם). וכל המליץ מתו עובר עליו בלא-תעשה (סנהדרין מז:). ואם ציוה שלא לקברו כלל, בעיא היא בסנהדרין שם, וראה בהלכות אבל שם.

פרק שנים עשר

1) נתבארו בו משפטי שכ"ב מרע שנתן נכסיו ליורשיו או

הנדוניה שהיא מכניסה בשליש או חצי יותר משויים (פרק כג שם הלכה יא, כרבן שמעון בן גמליאל בכתובות טו:). וכמוכן כשהיא יוצאת היו מנכים מן הסכום כפי המנהג שהיה להוסיף (שם הלכה יב).

1 כב. אמר: 84) תנו נדוניה לבתי כף וכף בגדים, כף וכף 2 פלים; הוילו הבגדים והפלים אחר כן - הרוח 3 ליתומים, ונתתנין לה כשער הזול. וכן 85) אם אמר: 4 תנו ארבע מאות וזו דמי היין 86) לבתי, והוקר היין - 5 הרוח ליתומים, ונתתנין לה ארבע מאות וזו 87). 6 מעשה 88) באחד, שהיה יוצא בקולר 89) ואמר: תנו 7 לפלוגי ארבע מאות וזו מהיין 90) של מקום פלוגי; 8 ואמרו חכמים: יטל ארבע מאות וזו מדמי אותו 9 היין. שלא נתפנו זה לתן לו מן היין משקל ארבע 10 מאות וזו 91), ולא נתפנו אלא לדמים 92); וזה שייחדין 93), 11 כדי לייפות את פחו 94). ושוב 95) מעשה באחד שאמר: 12 הדקל לבתי, והניח שני חצאי דקל 96); אמרו חכמים: 13 תטל השני חצאים. שלזה נתפנו, והם שקרא דקל. 14 ושוב מעשה 97) באחד שאמר: תנו לפלוגי בית 15 המחזיק מאה כורין 98), ונמצא הבית שיש לזה 16 המצוה מחזיק מאה ועשרים; ואמרו חכמים: זכה 17 בבית זה 99). שהדברים מראין שפנתו לזה 100) היתה; 18 שקל הנותן 101) - פעין יפה נותן 102). וכן כל פיוצא 19 בדברים אלו.

84) כתובות נד. מימרא של רב ארי בר אבין. ואין אנו אומרים, שיתנו לה דמים לפי השער של שעת הצוואה. ואם הוקרו הבגדים והכלים, הפסידו היתומים, וצריכים לתת כשעת היוקר (מגיד-משנה). 85) אף זה שם נד: מימרא של רב יוסף. 86) בגמרא שם: "מן חמרא" (=מן היין), ורבינו גרס שם "מדמי חמרא". וכן גרסו הר"ף, הראב"ד (הובא ברשב"א לגיטין טו.) והמאירי שם. שאילו אמר "מן חמרא" - דינו מבואר להלן. וראה 'תוספות' שם ד"ה ארבע. 87) שהרי דמי היין ציוה לתת לה, ולא יין. 88) גיטין סה: טו. 89) בסוגר שעל הצואר מבית הסוהר לגרדום. 90) לא אמר "דמי היין", ולא אמר "יין במשקל". 91) שהרי לא הזכיר "משקל". 92) אע"פ שלא הזכיר "דמי היין". 93) לומר: "של מקום פלוגי", שזה מוכיח כאילו הכוונה למשקל ארבע מאות וזו מאותו יין, שאם היתה כוונתו לדמי היין, למה הזכיר יין של מקום פלוגי. 94) [שלא יוכלו היתומים לדחותו (רמב"ן ורשב"א שם בשם ר"ח) כלומר: אם היה אומר "ארבע מאות וזו מיין שלי", ולא היה מפרש "מהיין של מקום פלוגי" - היו יכולים לדחותו שליון קבור שיש לו באיזה מקום, התכוון. וכמו שאמרו בגיטין יג. "שכ"ב מרע שאמר תנו מנה לפלוגי מנכסי, מנה זה נתתנין, מנה סתם אין נתתנין, חיישינן שמה מנה קבור קאמר". ואע"פ שבמסקנא שם אמרו: "והלכתא - לקבורה לא חיישינן", וכן פסק רבינו למעלה פרק י הלכה א - כתב כן לייפות את כחו "להסתלק מן הדינים והטענות", כלשון רבינו בפכ"ד מהלכות מכירה הלכה יד. ובגמרא שם שלפנינו שם: "מחמרא, כדי לייפות כחו", ופירש"י לא

קב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. ואם¹⁵ הָיָה הָרֵאשׁוֹן רְאוּי לְיִרְשׁוֹ¹⁶, פְּגוֹן שְׁהִיָּה⁸
בֵּן מִפְּלֵל הַבְּנִים¹⁷ - אֵין לְשֵׁנֵי פְּלוֹם¹⁸; שְׁכָל לְשׁוֹן⁹
מִתְּנָה¹⁹ לְיִרְשׁ הָרֵי הוּא פִּלְשׁוֹן יִרְשָׁה, וְיִרְשָׁה אֵין¹⁰
לָהּ הַפְּסִיק²⁰, וְאָף עַל פִּי שְׁאֲמַר 'וְאַחֲרָיו לְפִלּוֹנִי'¹¹.

15) שם קלג. בשם רב אחא בנו של רב עויא. (16) אע"פ שגם השני ראוי ליורשו (מגיד-משנה). (17) ובאופן שאין חשש שלא עשאו אלא אפטרופוס, כגון ששייר משהו, שלא נתן לו כל נכסיו (לעיל פ"ו ה"ב) או שהיה באמירה בלבד (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב). והוא-הדין לבת בין הבנות במקום שאין בנים, ולאח בין האחים אם אין לו בנים ובנות. (18) אם מת הראשון, אלא הכל ליורשין. (19) כן דעת הגאונים, שאפילו כתב במפורש לשון מתנה, הרי זו ירושה (אם לא שכתב במפורש שאינו נתון בירושה אלא במתנה, כדלהלן). ויש חולקים על זה (מגיד-משנה). (20) מימרא של רב אחא שם, שמכיון שעשאו ליורש, אינו יכול שוב להפסיק את שלשלת הירושה, ומגלה את רצונו בזה, שאין אדם מתנה לעקור דבר מן התורה (רשב"ם שם).

ה. אֶבֶל הַבְּרִיא שֶׁנֶּתַן מִתְּנַת פְּרִיא²¹ עַל דֶּרֶךְ זֶה, וְכֵתֵב לָזֶה: נְכִסֵּי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לְפִלּוֹנִי - אֵין לְשֵׁנֵי אֶלָּא מֵה שְׁשִׁיר רֵאשׁוֹן, בֵּין שְׁהִיָּה הָרֵאשׁוֹן²² רְאוּי לְיִרְשׁוֹ בֵּין שְׁלֵא הָיָה רְאוּי לְיִרְשׁוֹ²³.

21) דוקא בלשון מתנה, שהרי בלשון ירושה אין דבריו קיימים כלל, כמבואר למעלה הלכה ב. (22) [כוונת רבינו להשמיענו, שמה ששייר ראשון יש לו לשני, וכפי הנוסח שכתב להלן הלכה ו: "השני קונה מה שמשיר הראשון"]. (23) אחרי שבריא אין בכחו להנחיל למי שירצה בתורת ירושה, וכל כחו אינו אלא בלשון מתנה - מתנה יש לה הפסק, ויש לשני מה ששייר ראשון.

ו. שְׂכִיב מְרַע שְׁאֲמַר: נְכִסֵּי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לְפִלּוֹנִי, וְהָיָה רֵאשׁוֹן רְאוּי לְיִרְשׁוֹ, וּפְרַשׁ וְאָמַר: לֹא מִשׁוֹם יִרְשָׁה אֲנִי נֹתֵן לָךְ. שְׂאִין לָהּ הַפְּסִיק, אֶלָּא בְּמִתְּנָה, וְהָרֵי הַפְּסִיקְתִּיהָ - הַשֵּׁנִי קוֹנֶה מֵה שְׁמִשִּׁיר הָרֵאשׁוֹן²⁴. לְפִיכָךְ, אִם נֶתַן הַמְּעוֹז עַל יַד שְׁלִישִׁי²⁵, או שְׁאֲמַר: תְּנוּ לְבָנֵי שְׁקָל בְּכָל שָׁבֵת, וְלֹא מִשׁוֹם יִרְשָׁה אֲנִי נֹתֵנָם לָהֶם, וְהִנְשָׂאָר מִן הַנְּכִסִּים אַחַר מוֹתָם יִהְיֶה לְפִלּוֹנִי - אֵין נֹתֵנִין לָהֶם אֶלָּא שְׁקָל²⁶, אָף עַל פִּי שְׂאִינוּ מְסַפִּיק לָהֶם²⁷.

24) דבר זה למד רבינו, ממה שאמרו (בבא-בתרא קכט:): "האומר תנו שקל לבני בשבת, וראויין ליתן להם סלע, נותנין להם סלע וכו' ואם אמר אתו יירשו אחרים תחתיהם כו' אין נותנים להם אלא שקל" - הרי שאפילו בבנו אם אמר אתו יירשו אחרים תחתיהם - יורשים האחרים, ושם בברייתא במימרא של רב אחא בריה דרב עויא מפורש שאמר למי שראוי ליורשו: נכסי לך ואחריך לפלוני - אין לשני במקום ראשון כלום (הובא למעלה הלכה ד) - אלא על-כרחנו שכאן באומר תנו שקל לבני, מדובר כשפירש ואמר לא משום ירושה אני נותן, אלא משום

לאחד מהן והתנה בהן, וכן כל הנותן נכסיו לאחר ואחריי לאחר מה דינן, והנותן נכסיו לאחר מותו, וכל הדומה לזה. ונסתיים הפרק בביאור שראוי לחסידים להסתפק במה שיש להם ולא יקבלו מתנות שנאמר ושונא מתנות יחיה.

1 א. שְׂכִיב מְרַע² שְׁאֲמַר³: בְּנִי פְּלוֹנִי יִירְשֵׁנִי⁵ - הָרֵי זֶה יִירְשׁ אוֹתוֹ לְבְדוּ⁶, וְלֹא יִירְשׁוּהוּ שְׁאָר הַבְּנִים. 3 וְכֵן אִם אָמַר עַל פֶּת בֵּין הַבְּנוֹת, או אָח בֵּין הָאָחִין, 4 או שְׁאָר יִירְשֵׁנִי⁸ - דְּבָרָיו קְיָמִין.

2) בבא-בתרא קל. במשנה, וכרבי יוחנן בן ברוקה, שנפסקה הלכה כמותו, שם בגמרא. ודוקא שכיב מרע, אבל בריא - לא (להלן הלכה ב). (3) דוקא אמר, אבל כתב - לא קנה בנו, שלא כתב אלא לעשותו אפטרופוס (למעלה פ"ו הלכה ב, ולהלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב). (4) אבל למי שאינו ראוי ליורשו, אינו יכול להוריש במקום שיש יורשים (גמרא שם, וכ"ה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה א). (5) דוקא כשאומר בלשון ירושה, אבל אם אמר בלשון מתנה - אין הבדל בין בריא לשכיב מרע, ובין מי שראוי ליורשו לבין מי שאינו ראוי ליורשו - בכל אופן יכול ליתן כאוות נפשו (להלן הלכה ה, והלכות נחלות שם הלכה ה). (6) ולמדו כן מהפסוק (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" - "התורה נתנה רשות להנחיל לכל מי שירצה" (בבא-בתרא שם) שהרי לא נאמר שינחלו בניו אלא הנחילו את בניו - הרי שהוא המנחיל לכל מי שירצה מבניו (רשב"ם שם). והמדובר במקרה שאין בכור, שאם יש בכור - לא אמר כלום, שנאמר "לא יוכל לבכר וגו'" (הלכות נחלות שם הלכה ב). (7) ברייתא שם. (8) בבת בין הבנות, כשאין בנים; באח בין האחים, כשאין לא בנים ולא בנות. ובשאר יורשין, כשרק הם היורשים, ואין אחרים קודמים להם.

5 ב. אֶבֶל הַבְּרִיא⁹ - אֵין דְּבָרָיו קְיָמִין¹⁰.

9) שנתן כל נכסיו לאחר מיורשיו, בלשון ירושה, ובקנין, כדין מתנת בריא. (10) שם קלא. בעיא של רבא. ולהדעת רב האי, הרי"ף ורי"מ מיגאש, היא בעיא שלא נפתרה "ולא עבדינן בה עובדא" (=לא עושים בה מעשה), וראה 'נמוקי יוסף', שאפילו תפס המקבל מוציאים ממנו, וכן נראה מלשון רבינו. וראה למעלה פ"א הלכה טו והערה סו. ולהלן בהלכות נחלות שם הלכה ד, ובלחם-משנה שם.

6 ג. שְׂכִיב מְרַע¹¹ שְׁאֲמַר: נְכִסֵּי לְפִלּוֹנִי¹², וְאַחֲרָיו¹³ לְפִלּוֹנִי - אֵין לְשֵׁנֵי אֶלָּא מֵה שְׁשִׁיר רֵאשׁוֹן¹⁴.

11) בבא-בתרא קלו. בברייתא, וכרבן שמעון בן גמליאל, שכן פסק רבי יוחנן שם, הלכה כמותו. ודוקא שכיב מרע. (12) כלומר: נכסי במתנת שכיב מרע לפלוני, שאינו ראוי ליורשו. (13) אחרי מותו של פלוני, והוא-הדין אם אמר לו "אם תמות" ('טור' חושן-משפט סימן רמח, בשם רבינו יונה). (14) שכל זמן שהמתנה בידו - היא כולה שלו, גם הגוף וגם הפירות, ולפיכך יכול למכרה. ואז אין לו לשני כלום, ראה להלן הלכה י. אבל מה ששייר יש לו, לפי שאמר "ואחריי לפלוני", והמקבל הראשון אינו ראוי ליורשו, ואין זו אלא מתנה שיש לה הפסק.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתנה⁴⁰ לאחרים; אבל אם מכרן הראשון או נתן¹⁴
לבנו מתנה או לאחד מיורשיו - לא עשה פלוג⁴¹.
וכן⁴² אם נתנו⁴³ מתנת שכיב מרע, אפלו לאחרים -
לא עשה פלוג; שאין מתנת שכיב מרע קונה אלא¹⁷
לאחר מיתה⁴⁴, ובשמימות⁴⁵ יקנה השני⁴⁶.¹⁸

מתנה, ועיין ראב"ד. וראה להלן הערה הבאה. (25) אפילו אם נתן סתם, ולא פירש שאין זה בירושה אלא במתנה שיש לה הפסק - כיון שלא בא ליד היורשים אלא מסר לשליש עבורם, יעשה שלישי מה שהושלש בידו. וכן כתב ה'בית יוסף' סימן רמח, בשם הר"ן. ובסברא זו מתרץ שם את הסתירה שהובאה למעלה בהערה הקודמת. (26) בניגוד למה שכתב בפרק יא הלכה כג. (27) שבשני האופנים הנ"ל אין אנו אומרים שכוונת הצמצום היתה לזרו אותם (כמו בפרק יא שם), אלא לחסוך מן הנכסים למען האחרים, המקבלים נכסיו לאחר מותם של אלה.

ז. נכסיו²⁸ לפלוני, ואחריו לפלוני: מת ראשון - קנה¹
שני; מת שני - הרי אלו של יורשי השני²⁹; מת שני²
פחיי ראשון - יהיו הנכסים של יורשי ראשון.³

(28) ברייתא בבבא-בבא קט"ז: ושם מעשה בשלשה מקבלים, ורבינו כתב בשנים והוא-הדין לשלשה (ראה מגיד-משנה). (29) שכיון שבשעת מותו של ראשון אין השני בחיים, אינו זוכה בנכסים אלו. שהנותן לא כיון ליורשי השני אלא לשני עצמו.

ח. ואף על פיו³⁰ שאין לשני אלא מה ששיר ראשון,
אסור³¹ לראשון למכר ולתן גופו, אלא אוכל⁵
הפרות³² עד שמימות ויזפה השני.⁶

(30) שם קל"ז. כרשב"ג בברייתא השנייה, הנראית כסותרת לברייתא הראשונה (שבהלכה ז). וכפי שפורשו הדברים בשקלא-וטריא שם. (31) שברייתא ראשונה - בדעבד, וברייתא שניה - לכתחילה. כדי שיתקיים רצונו של הנותן, שהשני יזכה אף הוא בנכסים. (32) או מוכר אותם לאחרים.

ט. ואם³³ עבר הראשון ומכר ונתן במתנה - אין⁷
השני מוציא מיד הלקוחות; שאין לשני לא מן⁸
הגוף ולא מן הפרות אלא הנשאר. וכל המשיא³⁴
עצה לראשון למכר - נקרא רשע³⁵. ואפלו היה בהן¹⁰
עבדים והוציאן הראשון לחרות³⁶, או פלים ועשאן¹¹
תפריכים למת³⁷ - מעשיו קניין.¹²

(33) כרשב"ג בברייתא הראשונה שם. (34) מימרא של אב"י, שם. (35) רק המשיא נקרא רשע, אחרי שהוא חוטא ולא לו, אבל מקבל המתנה עצמו שמכר, שעשה זאת להנאתו - אף כי עשה איסור, אינו נקרא רשע (רשב"ם שם). (36) מימרא של רבי זירא בשם רבי יוחנן, שם. ואע"פ שהמשחרר עבדו עובר ב'עשה' (פ"ט מהלכות עבדים הלכה ו), ויש כאן טענה שמא לא נתן לו על-מנת שיעשה עבירה בנכסיו - בכל זאת מה שעשה עשוי (שם בגמרא). (37) מימרא של רב יוסף בשם רבי יוחנן, שם. ואע"פ שהם אסורים בהנאה כדין כלי המת (פ"ד מהלכות אבל, הלכה כא) ויש כאן טענה שמא לא נתן אלא על-מנת שיהנו בני אדם מנכסיו, ולא על-מנת לאסרם בהנאה - בכל זאת מה שעשה עשוי (גמרא שם).

י. בפה³⁸ דברים אמורים³⁹? בשמכר הראשון או נתן¹³

(38) שם קל"ז: מימרא של רב הונא בנו של רב יהושע, במעשה שהיה. (39) שאם עבר ומכר - אין השני מוציא מיד הלקוחות. (40) מתנת בריא. (41) שכוונת הנותן כשאמר "ואחריו לפלוני", לא היה בדעתו שיוכל המקבל הראשון לתת לבניו או ליורשיו, שאם כן לא עשה ולא כלום - שכל מה שיש לאדם הוא נותן לבניו. אבל כשאינו יכול לתת לבניו או ליורשיו, אע"פ שיוכל לתת לאחרים, אין אדם חוטא (שהרי אסור למכור ולתת לאחרים כנ"ל הלכה ח) ונותן לאחרים (מגיד-משנה). ולרשב"ם והראב"ד פירוש אחר בדברי הגמרא שם. (42) שם קל"ז. מימרא של רבי יוחנן. (43) מקבל-מתנה ראשון זה. (44) מימרא של אב"י שם. וכן פסק רבינו למעלה פ"ח הלכה ט. (45) היינו, בשעת מיתה, לפני גמר המיתה, שהנותן רצה לזכות בנכסים את המקבל הראשון רק כל זמן שהוא זקוק להם, ולא כשהוא עומד למות, ואינו יכול להנות מהם, שאז רוצה הוא שיעברו לאחרים. אבל שכיב מרע הנותן נכסיו לאחרים, מעוניין הוא להחזיק בהם עד הרגע האחרון, ולפיכך אינו זוכה המקבל אלא לאחר גמר המיתה, ראה רשב"ם שם ד"ה וכבר קדמו. ומהדובר כשהנותן נתן לראשון ולשני במתנת שכיב מרע, אבל אם נתן במתנת בריא ובקנין, אין צריך לדקדק שהשני קודם למקבל מהראשון, אלא אפילו שניהם שווים - השני קודם, שהרי הוא קונה מן התורה, ואילו המקבל מהראשון אינו זוכה אלא מדין מתנת שכיב מרע, שחכמים עשו דבריו ככתובים וכמסורים, וראה למעלה פ"ח הלכה ט, ובהערה נו שם]. (46) שהוא, הזוכה בגמר מיתה, קודם למקבל מן הראשון בתורת מתנת שכיב מרע, שאינו זוכה אלא לאחר מיתה.

יא. היה חוב על הראשון או כתבת אשה⁴⁷, ובאו¹⁹
לבית דין להפריע מנכסים אלו, אף על פי שהראשון²⁰
קיים - אין בית דין מגבין אותם מגוף הנכסים⁴⁸,
אלא מן הפרות בלבד⁴⁹ שמיין להם. מת הראשון,²²
ובא פעל חובו ואשתו לגבות מנכסים אלו - אין²³
מגבין להם פלוג⁵⁰. אפלו עשאן אפותיקי⁵¹, או²⁴
שפיהדן לאשתו בכתבתה - אינן גובין מנכסים אלו²⁵
פלוג, אלא הרי הן של שני.²⁶

(47) כגון שגירש את אשתו. (48) אע"פ שאמרנו לעיל (הלכה ט) שאם עבר ומכר או נתן, אין השני מוציא מיד הלקוחות - כל זמן שלא גבה המלוה בחובו ולא גבתה האשה בכתובתה, אע"פ שהנכסים משועבדים להם, אין זה כעבר ומכר או נתן במתנה, שהרי יכול לסלק חובו במעות, וכן יכול לסלק הכתובה במעות (מגיד-משנה). ומהר"ם מרוטנבורג חולק על רבינו (טור' סימן רמח). (49) שהם שלו, והוא יכול למכרם אפילו לכתחילה (למעלה הלכה ח). (50) לא מן הגוף ולא מן הפירות, שלאחר מותו אין לו כלום,

ומוציא מיד הבעל, ושוב הלוקח מוציא מיד השני וחוזר חלילה וכו' וכו' ולפיכך קבעו חכמים שהנכסים נשארים ביד מי שהוציא ממון, הוא הלוקח (גמרא שם). (63 בבא בתרא קכה: (64 שם: "לסתבא", ומפרש הרשב"ם: "לזקנתא". ורבינו מפרש: "סתבא" ביחס לבתו, והיא - אמו. (65 בבא בתרא שם. (66 וכן פסק רבינו בפ"א מהלכות נחלות הלכה יא. (67 כ"ה בכ"י תימן. (68 כרב הונא, שם. אחרת היו זוכים בהם יורשי הסבתא, כדין מת שני בחיי הראשון (למעלה הלכה ז). (69 יוצא מתוך הסברת רבי אלעזר לדברי רב הונא, וכן דייק הר"ף שם. ויש חולקים בזה (מגיד-משנה). (70 שאין זה "ראוי" אלא מוחזק ביד הבת למפרע. ושכתוצאה מזה אם מכרה האם, בטל המכר למפרע (רשב"ם שם).

25 יג. הפותב⁷¹ נכסיו לבנו⁷² ולאחר⁷³ מות⁷⁴ - הרי
26 הגוף של בן מזמן השטר, והפרות לאב עד
27 שנימות⁷⁵. לפיכך⁷⁶: האב אינו יכול למכור⁷⁷, מפני
28 שהן נתונין לבן; והבן אינו יכול למכור⁷⁸, מפני שהן
29 ברשות האב. מת האב והניח⁷⁹ פרות מחברים
30 לקרקע⁸⁰ - הרי הן של בן⁸¹, מפני⁸² שדעתו⁸³ של
31 אדם קרובה אצל בנו⁸⁴. הניח⁸⁵ תלושין או שהגיעו
32 להבציע⁸⁶ - הרי הן של יורשין⁸⁷. עבר⁸⁸ האב ומכר⁸⁹
33 - מכורין⁹⁰ עד שנימות, וכשימות האב מוציא הבן
34 מיד הלקוחות. ואם⁹¹ היו שם פרות מחברים⁹² -
35 שמין⁹³ אותם ללוקח⁹⁴, ונותן הבן דמיהם. היו
36 תלושין או שהגיעו להבציע - הרי הן של לוקח.
37 עבר⁹⁵ הבן ומכר - אין ללוקח כלום⁹⁶ עד שנימות
38 האב. מכר⁹⁷ הבן בחיי האב, ומת הבן ואחר כך מת
39 האב - פשימות האב קנה הלוקח; שאין לאב אלא
40 פרות, וקנין⁹⁸ פרות אינו פקנן הגוף⁹⁹.

(71 בבא בתרא קלו. במשנה, כדעת ר' יוסי. (72 והיו לו עוד בנים אחרים. (73 בכ"י תימן: "לאחר". וכ"ה במגדל-עוז ובמגיד-משנה. (74 ובשטר כתוב זמן הנתינה, והרי זה כאילו היה כתוב: "מהיום ולאחר מותו", לפי שיטת רבי יוסי (שם), שהלכה כמותו, וראה להלן הלכה טו. (75 כן פירשו בגמרא שם, את שני הביטויים האלה: "מהיום" ו"לאחר מותו", שלכאורה הם סותרים זה את זה, - שכוונתם: גוף מהיום, ופירות לאחר מיתה, שכל זמן שאפשר לנו לפרש את דבריו, שלא תהיה בהם סתירה, אנו עושים זאת. ועיין רשב"ם שם ד"ה גט ואינו גט, וראה בהלכה הבאה. (76 משנה, שם. (77 כלומר: מכירה סתם, שמשמע גם הגוף וגם הפירות. (78 אף כאן מכירה סתם, כנ"ל. (79 יוצא מתוך המשנה, שם קלח: כמו שהסיקו בגמרא (שם קלט). (80 שעל-פי הדין הם שייכים לכל היורשים, שהרי הפירות הם של האב ולא של הבן המקבל. (81 של בן זה, שלו כתב נכסיו, ולא של בניו האחרים. (82 מימרא של עולא, בגמרא שם. (83 ואנו אומרים שבשעת מיתתו מחל לבנו (הר"ף). (84 ראה למעלה פרק ח הלכה ה. ואלמלא סברא זו - שייכים הפירות לכל היורשים, ראה להלן הערה צב. (85 משנה, שם.

שהכל שייך לשני (סמ"ע שם סעיף-קטן יח). (51 שמייחד נכסים מסויימים לגביית החוב. והיא מילה יוונית, ופירושה משכון ושעבוד (מוסף הערוך, ערך אפתק ב). ויש אומרים שהיא נוטריקון "אפה (=על פה) תהא קאי", כלומר, ממנה תתבע חובך (ערוך שם, ורש"י ב"ק יא:).

1 יב. שכיב מרע⁵² שאמר לאשה פנויה: נכסי לך,
2 ואחריו לפלוני, ועמדה ונשא⁵³ - פעל לוקח
3 הוא⁵⁴, ואין השני מוציא מיד הבעל⁵⁵. ואם אמר
4 לה פשהיא נשואה: נכסי לך, ואחריו לפלוני,
5 ומתה - השני מוציא מיד הבעל; שפיון שזכתה
6 בנכסים על תנאי זה פשהיא נשואה, נמצא פאלו
7 אמר לה בפרוש: אחריו קנה פלוני, לא הבעל.
8 לפיכך, אם מכרה⁵⁷ נכסים אלו פשהיא תחת
9 בעלה⁵⁸, ומתה תחת בעלה - יעמדו נכסים ביד
10 הלוקח⁵⁹. שאם יוציא הבעל מיד הלוקח מפני
11 שמכרה פשהיא נשואה⁶⁰ - הרי השני מוציא מיד
12 הבעל⁶¹, והלוקח חוזר ומוציא מיד השני, שהרי
13 מכרה לו, ואין לו אלא מה ששיר ראשון, ואין
14 בשלשטן מי שהוציא ממון אלא הלוקח⁶², ולפיכך
15 תעמד בידו. מעשה⁶³ באחד שאמר: נכסי לאמי⁶⁴,
16 ואחריה לירושי, והיתה לו פת נשואה, ומתה הבת
17 בחיי בעלה ובחיי אם אביה, ואחר כך מתה הזקנה;
18 ואמרו חכמים⁶⁵: אין הבעל יורש אותן נכסים, מפני
19 שהן ראויין לאשתו, ולא זכתה בהן האשה אלא
20 אחר שמתה⁶⁶. אבל אם הניחה⁶⁷ הבת בן או בת, היו
21 יורשין הנכסים; שמשמע יורשין ואפלו ירשי
22 יורשין⁶⁸. ואלו אמר: וכשתמות הקנה הרי הן לבתי
23 מעכשו, היה⁶⁹ הבעל יורש אותן אחר מיתת
24 אשתו⁷⁰.

(52 כתובות צה: מימרא ראשונה של אביי, וכמו שפירשו אותה בשקלא-וטריא שם. (53 אבל אין להשיא לה עצה זו כדי להבריח את הנכסים מן השני (שם בגמרא, וכמו שאמרנו למעלה הלכה ט). (54 מתקנת אושא (כתובות ג.). (55 כאילו מכרה לאחר (למעלה הלכה ט). (56 מימרא שניה של אביי, וכמו שפירשו שם. (57 זו שאמר לה שכיב מרע, כשהיא נשואה: "נכסי לך ואחריו לפלוני". (58 שאם היה המדובר בנכסיה (=נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל) הבעל מוציא מיד הלקוחות (פכ"ח מהלכות אישות הלכה ז). (59 היינו שלכתחילה מעמידים הנכסים בידי הלוקח, שהרי בסופו של דבר הם עתידים לעמוד בידו, ולמה צריך לטרוח בחינם (מגיד-משנה). וזה בניגוד לפירוש רש"י שם ד"ה ומוקמינן. וראה 'תוספות' שם ד"ה ומוקמינן. (60 שאילו מכרה כשהיא ארוסה, אינו מוציא מיד הלוקח, שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנס (הלכות אישות שם הלכה ח). (61 שכיון שהשכיב-מרע אמר לה כשהיא נשואה, הרי זה כאילו אמר לה: אחריו ולא הבעל, כנ"ל. (62 לפי שבאמת הדברים חוזרים וסובבים, שהרי מיד כשהלוקח מחזיקם בא שוב הבעל ונוטל, ושוב בא השני

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ב' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות זכיה ומתנה קה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליו שם. וכמו שפסק רב הלכה כמותו (שם). (104) של בריא (סמ"ע סימן רנו ס"ק א). ואילו מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין - כיון שאינו צריך קנין, יש חשש שנתכוון להקנות בשטר לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה י). ולדעת ה'נמוקי יוסף' (בבא-בתרא פרק ט דפוס ווילנא ע"ב) מתנת שכיב מרע שכתוב בה מהיום, דינה כמתנת בריא וזוקקה לקנין, וראה להלן הערה קט. (105) שזה אף רבי יהודה מודה, כמו שהעלו בשקלא-וטרטא שם. (106) אלא השטר עצמו משמש קנין כשהגיע ליד המקבל (פ"א מהלכות מכירה הלכה ז). (107) כדברי רב נחמן בשיטת רבי יוסי, וכן מפורש בברייתא של רבי יוסי שם. (108) גוף הקרקע. (109) לאכול פירותיה. (110) וכלל הוא בדינו: "אין שטר לאחר מיתה" (בבא-בתרא קנב). (111) [כל זה אינו אלא במתנת בריא, אבל במתנת שכיב מרע אין הזמן מוכיח, כי ודאי לא נתכוון להקנות אלא לאחר מיתה, ראה למעלה פ"ח הלכה י, והערה סב]. (112) ראה ברשב"ם (שם קלו). ד"ה מוכיח.

- 17 טז. בריא¹¹³ שָׁנַתְן מִתְּנָה וְכָתַב בְּשֵׁטֶר מַחֲיִים
18 וּבְמִנְתָּ - הָרִי זֶה מִתְּנָה גְמוּרָה¹¹⁴ מַחֲיִים, שֶׁהָרִי כְּתוּב
19 בּוֹ מַחֲיִים¹¹⁵; וְזֶה שֶׁכְּתוּב בּוֹ וּבְמִנְתָּ - כְּמִי שְׂאוּמָר
20 מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם, וְכִמּוֹ נוֹיֵי הַשֵּׁטֶר הוּא זֶה.

(113) יוצא מתוך פלוגתת רב ורשומאל (שם קנג), שבו נפסקה ההלכה כרב, הובאה למעלה פרק ח הלכה יט, ונראה משם שרק בשכיב מרע כוונתו לאחר מיתה, וזה שכתב "מחיים" הוא לסימן יפה, אבל בבריא אנו אומרים להיפך, שעיקר כוונתו מחיים, וזה שכתוב "ובמות", הוא כמו שאומרים "מעתה ועד עולם", וכמו שכתב רבינו. (114) לגוף ולפירות. (115) ובבריא אין לומר שכתב כן "ליישב דעתו שיחיה מחולי זה", כמו שאמרו בשכיב מרע (פ"ח הלכה יט).

- 21 יז. הַצְּדִיקִים¹¹⁶ הַגְּמוּרִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה לֹא יִקְבְּלוּ
22 מִתְּנָה מֵאָדָם, אֲלֵא בּוֹטְחִים בָּהּ בְּרוּךְ שְׁמוֹ, לֹא
23 בְּנִדְבִיכִים¹¹⁷. וְהָרִי נְאֻמָּר: וְשׂוֹנָא מִתְּנַת יַחֲיָה.

(116) קידושין נט. ושם מעשה ברב גידל שלא רצה לקבל מתנה. ובחולין מד: אמרו: "רבי אלעזר כי הווי משדרי ליה מבי נשיאה מידי לא שקיל, וכי הווי מזמני ליה לא אזיל" (כששלחו לו מבית הנשיא איזו מתנה, לא היה מקבל. וכשהזמינו אותו לסעודה, לא היה הולך), אמר: לא קא בעי מר דאיחי? (אינו רוצה שאחיה?) דכתיב ושונא מתנות יחיה, רבי זירא - כי הווי מזמני ליה אזיל, אמר אתייקורי הוא דמתייקורי בי (=מתכבדים הם בי). [ורבינו לא כתב שאם מזמינים אותו - מותר, מפני שפסק כרבי אלעזר החולק על רבי זירא, וראה בהגהות מיימוניות]. (117) על-פי הפסוקים: "ברוך הגבר אשר יבטח בה", והיה ה' מבטחו" (ירמיה יז, ז) ו"אל תבטחו בנדיבים בכן אדם שאין לו תשועה" (תהלים קמו, ג). וכתב במגדל-עוז, שכתבו כאן רבינו בסוף הלכות זכיה ומתנה, כדי לחתום ההלכות האלו בענין טוב ויפה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת זְכִיָּה וּמִתְּנָה בְּסִיעֵתָא דְשְׂמִיָּא

(86) שהם כתלושים, ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה יז. (87) שהרי לא נתן לבן אלא גוף הקרקע, ואילו הפירות נשארו לאב, ובמותו נפלו לירושה לפני כל בניו. (88) משנה, שם קלו. (89) סתם ולא פירש שמוכר רק הפירות (רשב"ם). (90) היינו, הפירות. אבל גוף הקרקע, אינו מכור, שהרי אינו שלו, מכיון שנתנה לבנו. ואם רצה הלוקח לחזור בו מן המקח, חוזר בו, שהרי הוא רצה לקנות גם הגוף וגם הפירות (נמוקי-יוסף). (91) בבא-בתרא קלט. (92) לקרקע, וצריכים לה, שלא הגיעו להבצר. (93) מה שוים במצב זה, שהם מחוברים וצריכים עוד לקרקע. (94) שהרי על-פי הדין הם של האב, וכשמכר האב ללוקח - הכל ללוקח. אלא שאם עודם ברשות האב בשעת מיתתו, הוא מוחל אותם לבנו, מפני שדעתו קרובה אליו, כמבואר למעלה, וראה מגיד-משנה. (95) בבא-בתרא קלו. במשנה. (96) כלומר: בפירות. (97) בבא-בתרא שם, פלוגתת רבי יוחנן וריש לקיש, והלכה כריש לקיש. (98) בגמרא שם תלו הלכה זו בעיקרון זה, אם קנין הפירות כקנין הגוף, ואז אינו יכול למכור, או לאו כקנין הגוף, ואז יכול היה הבן למכור. (99) כריש לקיש שם. שהלכה זו היא בין שלושת ההלכות שרבא פסק כריש לקיש ביבמות לו. ולרבי יוחנן הסובר קנין פירות כקנין הגוף, אין מכירתו של הבן מכירה, אלא אם מת האב בחייו, שבאו הנכסים לרשותו, אבל אם מת הבן בחייו האב, שלא באו הנכסים לרשותו של הבן, הרי הנכסים נחשבים כאילו הם של האב, אע"פ שאין לו אלא פירותיהם - שקנין פירות כקנין הגוף.

- 1 יד. מִתְּנַת¹⁰⁰ בְּרִיא¹⁰¹ שֶׁכְּתוּב בָּהּ מַהֲיּוּם וְלֵאחֶר
2 מִיתָה¹⁰² - הָרִי הִיא פְּמִתְנַת שְׂכִיב מַרְע, שְׂאִינוּ קוֹנְהָ
3 אֲלֵא לֵאחֶר מִיתָה; שְׂמִשְׁמַע דְּבָרִים אֵלוֹ: שְׂאֵף עַל
4 פִּי שֶׁקֶנָה הַגּוֹף מַהֲיּוּם, אִינוּ זֹכֶה בּוֹ וְאוֹכֵל פְּרוֹת
5 אֲלֵא לֵאחֶר מִיתָה.

(100) ברייתא שם קלה: וכפירושה על-ידי אב"י. (101) והיינו, שעשה בה קנין ככל בריא, ראה סמ"ע סימן רנו ס"ק יא. (102) רק לענין זה, דינה כמתנת שכיב מרע, אבל לענין חזרה, אין דינה כמתנת שכיב מרע שיכול לחזור בו, אלא מכיון שעשה קנין אינו יכול לחזור בו. וכן פירשו רשב"ם ורמב"ן. ויש אומרים, שגם לענין חזרה - דינה כמתנת שכיב מרע (מגיד-משנה).

- 6 טו. שֵׁטֶר¹⁰³ מִתְּנָה¹⁰⁴ שֶׁכְּתוּב בּוֹ שֶׁקֶנָה פְּלוּנֵי שְׂדֵה
7 פְּלוּנֵית לֵאחֶר מִיתָה, בֵּין שֶׁהִיא בְּשֵׁטֶר קִנְיָן¹⁰⁵ בֵּין
8 שֶׁלֹּא הִיא בּוֹ קִנְיָן¹⁰⁶, בֵּין שֶׁכְּתוּב בּוֹ זְמַן וּבְזִמְנָן זֶה
9 חֵי הָיָה, הַזְּמַן מוֹכִיחַ¹⁰⁷ שֶׁמַּחֲיִים הִקְנָה לּוֹ¹⁰⁸, וְאִינוּ
10 זֹכֶה¹⁰⁹ אֲלֵא לֵאחֶר מִיתָה¹¹⁰; שְׂאֵלוֹ הָיָה בְּדַעְתּוֹ
11 לְהַקְנוֹת לוֹ בְּשֵׁטֶר זֶה לֵאחֶר מִיתָה, לֹא הָיָה כּוֹתֵב
12 בּוֹ זְמַן¹¹¹. לְפִיכָף, אֵף עַל פִּי שְׂאֵין כְּתוּב בּוֹ מַהֲיּוּם
13 וְלֵאחֶר מִיתָה - קוֹנְהָ לֵאחֶר מִיתָה. וְזֶה שֶׁכּוֹתְבִין
14 בְּכָל הַמִּתְּנוֹת וְהַמְּכָרוֹת מַעֲכָשׁוּ וְאֵף עַל פִּי שֵׁישׁ
15 בְּשֵׁטֶר הַזְּמַן - לְהַרְוִיחַ הַדְּבָר כּוֹתְבִין בּוֹ, אֵף עַל פִּי
16 שְׂאִינוּ צְרִיךְ¹¹².

(103) כרבי יוסי, שם קלו. במשנה, ולא כרבי יהודה החולק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום רביעי ג' מנחם-אב ה'תשע"ז

הלכות שכנים

ענין אלו ההלכות לידע דין חלוקת הקרקעות בין השתפין. והרמקת נזק כל אחד מהם משכנו ומבעל המצר שלו²¹. ודין בעל המצר.

ובאור כל הדינין האלו בפרקים אלו:

(1) כולל היזק ראייה וכיוצא בו. (2) כולל נזקי רכוש.

פרק ראשון³

(3) נתבארו בו משפטי חלוקת השותפין באלו דברים כופין זה לזה לחלוק או שישאר לאחד מהם הכול ויקנה חלק חבירו בדמים, והנמשך אחר זה.

- 1 א. אָחַד⁴ הַקֹּנֵה מִחֵבְרוֹ חֲצִי שְׂדֵהוּ, או שְׁנַיִם שְׁקֵנָו
- 2 מֵאֶחָד שְׂדֵהוּ, או שְׁיָרְשׁוּ, או שְׁנִתְּנָה לָהֶן בְּמִתְּנָה, או
- 3 שֶׁחֲזִיקוּ בָּהּ מִן הַהֶפְקֵר⁵, או נִכְסֵי גֵר, כְּלָלוֹ⁶ שֶׁל
- 4 דָּבָר: כֹּל שֵׁשׁ בִּינֵיהֶם שְׁתַּפּוּת בְּקִרְקַע, וּבְקִשׁ אֶחָד
- 5 מִן הַשְּׁתַּפּוּיִן לְחַלֵּק וְלִטֹּל חֵלְקוֹ לְבֵדוֹ: אִם⁷ יֵשׁ
- 6 בְּאוֹתָהּ קִרְקַע דִּין חֲלָקָה⁸ - כּוֹפֵה אֶת שְׂאֵר הַשְּׁתַּפּוּיִן
- 7 וְחוֹלְקִין עִמּוֹ; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה - אֵין אֶחָד
- 8 מֵהֶן יְכוּל לְכַף אֶת חֵבְרוֹ לְחַלֵּק. וְכֵן הַדִּין
- 9 בְּמִטְּלָטְלִין⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרָיִם¹⁰? בְּשֵׁאִין אֶחָד
- 10 מֵהֶן מְפִיר אֶת חֵלְקוֹ¹¹ בְּמָקוֹם שֶׁהֵן שְׁתַּפּוּיִן בּוֹ, אֲלֵא
- 11 יָד בְּלֵן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּקוֹם; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד
- 12 מֵהֶן מְפִיר חֵלְקוֹ, אָף עַל פִּי שְׂאֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה -
- 13 כּוֹפֵה כָּל אֶחָד מֵהֶן אֶת חֵבְרוֹ לְהַבְדִּיל¹² בֵּין חֵלְקוֹ
- 14 לְחַלֵּק חֵבְרוֹ¹³.

(4) בבא בתרא ב. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן (שם ג.) ושם יא. במשנה. (5) כן נראה בבבא מציעא ז: ובפירוש רבינו חננאל שם (אור שמח). (6) כלשון המשנה בראש המסכת: "השותפין", לשון סתמית ללא כל הבדל, איך הוקמה שותפות זו. (7) משנה שם יא. ושם ג. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן במשנה שם ב. (8) פרטי דין חלוקה - להלן הלכה ד. (9) במשנה שם יא. מפורטים גם דברים שהם מטלטלין. וראה להלן הלכה ה. (10) הרי"ף, סמוך למשנה הנ"ל יא. ולמד זאת מהמירא של רב אשי שם ג. "שהלך זה בתוך שלו והחזיק" (וראה תוספות שם דיבור המתחיל רב אשי) וכן כתב רבינו להלן פרק ב הלכה י: "וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וכו' אף על פי שלא קנו מידם, אין אחד מהם יכול לחזור בחבירו". ועיין להלן. (11) ברי"ף שם נוסף: "ואינו יכול להשתמש בחלקו של חבירו", וראה להלן. (12) כי מאחר ששניהם מכירים כל אחד ואחד חלקו - הרי התקיימה כאן חלוקה ביניהם ואינם שותפים עוד בחצר. ואף על פי שלא עשו זאת בקניין, אינם יכולים לחזור עוד אחר שחלקו, כי הרי כל השותפות הייתה מתחילה רק עד שיתחלקו ואף על פי שאנו פוסקים להלכה "האחים שחלקו לקוחות הם" ואין

- 15 ב. אָחַד¹⁴ מִן הַשְּׁתַּפּוּיִן¹⁵ שְׂאֵמֵר לְחֵבְרוֹ בְּמָקוֹם שְׂאֵין
- 16 בּוֹ דִּין חֲלָקָה, או¹⁶ בְּדָבָר שְׂאֵי אֶפְשֵׁר שְׁיַחְלֹקוּ, כְּגוֹן
- 17 שְׁפַחָה או כְּלִי: מִכֹּר לִי חֲלָקָה בְּכָף וְכָף, או קִנְיָה
- 18 מִמְּנֵי¹⁷ בְּשִׁעַר הַזֶּה¹⁸ - הַדִּין עִמּוֹ, וְכוּפִין אֶת הַנִּתְּבַע
- 19 לְמַפְרֵ לְחֵבְרוֹ או לְקִנּוּת מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין הַתּוֹבֵעַ
- 20 רוֹצֵה לְקִנּוּת, או לֹא יִמְצָא בְּמָה יִקְנֶה - אֵינוֹ יְכוּל
- 21 לְכַף אֶת חֵבְרוֹ לְקִנּוּת מִמֶּנּוּ, אֶפְלוּ בְּשִׁעַר הַזּוּל; וְ
- 22 שְׁהָרִי חֵבְרוֹ יְכוּל לֹאמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׂאִקְנֶה, אֲלֵא
- 23 שְׂאִמְכֹר¹⁹. לְפִיכָף²⁰: שְׁנֵי אַחִין, אֶחָד עָנִי וְאֶחָד
- 24 עָשִׁיר, שֶׁהֵנִיחַ לָהֶם אֲבֵיהֶם מְרֻחֵץ או בֵּית הַבַּד: אִם
- 25 עָשָׂאן הָאֵבִי²¹ לְשֹׁכֵר - הַשֹּׁכֵר לְאַמְצַע²², כֹּל זְמַן
- 26 שְׂרִיצוֹ לְעַמּוֹד בְּשְׁתַּפּוּת²³; עָשָׂאן²⁴ הָאֵב לְעַצְמוֹ -
- 27 אֵינוֹ יְכוּל לְכַף אַחִיו לְהַשְׁכִּיר אוֹתָם, אֲלֵא
- 28 מִשְׁתַּמֵּשִׁין בָּהֶם כְּדָרְךָ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ אֲבֵיהֶם. וְהָרִי
- 29 עָשִׁיר אוֹמֵר לְעָנִי: קַח לָךְ זֵיתִים, וּבּוֹא וְעֲשֵׂה אוֹתָם
- 30 בְּבֵית הַבַּד; קִנְיָה לָךְ עֲבָדִים, וְיִבּוֹאוּ וְיִרְחֲצוּ
- 31 בְּמְרַחֵץ²⁵. וְאֵין הָעָנִי כּוֹפֵה אֶת הָעָשִׁיר לְקִנּוּת
- 32 חֵלְקוֹ²⁶. אֲלֵא אִם כֵּן אֵמֵר לוֹ: קִנְיָה מִמֶּנִּי או מִכֹּר
- 33 לִי, וְהָרִינִי לָוֶה וְקוֹנֶה²⁷ או מוֹכֵר²⁸ לְאַחֲרִים וְקוֹנֵין
- 34 - הַדִּין עִמּוֹ. אֵמֵר כֹּל אֶחָד מֵהֶן: אֵינוֹ קוֹנֶה, אֲלֵא
- 35 הָרִינִי מוֹכֵר חֲלָקִי - מוֹכְרִין אוֹתָהּ לְאַחֲרִים. אֵמֵר כֹּל
- 36 אֶחָד מֵהֶם: אֵינוֹ מוֹכֵר, אֲלֵא כֹל אֶחָד מֵהֶן רוֹצֵה
- 37 שְׂיִקְנֶה חֵלְקֵי חֵבְרוֹ, או שְׂאֵין אֶחָד מֵהֶן רוֹצֵה לֹא
- 38 לְקִנּוּת חֵלְקֵי חֵבְרוֹ וְלֹא לְמַכֵּר חֵלְקוֹ, אֲלֵא יִשְׁאָרוּ
- 39 שְׁתַּפּוּיִן בְּגוֹף - הֵיאָף הֵן עוֹשִׂין? אִם הָיָה הַמָּקוֹם
- 40 עָשׂוּי לְשֹׁכֵר²⁹ - מִשְׁפִּירִין אוֹתוֹ וְחוֹלְקִין שְׁכָרוֹ; וְאִם
- 41 אֵינוֹ עָשׂוּי לְשֹׁכֵר: אִם חָצֵר הוּא - שׁוֹכְנִין בָּהּ שְׁנָה
- 42 שְׁנָה³⁰, שְׂאִי-אֶפְשֵׁר שְׁיִשְׁכְּנוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת, מִפְּנֵי
- 43 הַזֶּקֶר רְאִיָּה, שְׁהָרִי אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה³¹, וְאֵין אָדָם
- 44 עָשׂוּי לְטָרְחָה כֹּל שְׁלֵשִׁים יוֹם לְפָנּוֹת מִחֲצַר לְחֲצַר,
- 45 אֲלֵא מִשְׁנָה לְשְׁנָה; וְאִם מְרַחֵץ הוּא - נִכְנָסִין לָהּ
- 46 שְׁנֵיהֶם תְּמִיד כְּכֹל יוֹם³². וְכֵן כֹּל דָּבָר שְׂרָאוּי
- 47 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תְּמִיד³³, וְאֵינוֹ עָשׂוּי לְשֹׁכֵר, כְּגוֹן
- 48 מְרַחֵץ או מִצֵּעַ או סִפֵּר תּוֹרָה - אֵינוֹ יְכוּל לֹאמֵר לוֹ:
- 49 הַשְׁתַּמֵּשׁ אִתָּה יוֹם וְאַנִּי יוֹם, שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: כְּכֹל
- 50 יוֹם אֲנִי רוֹצֵה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

(14) שם יג. ושם, פלוגתת רב יהודה ורב נחמן אם אומרים "גוד או אגוד" (ראה להלן), והלכה כרב יהודה, כמו שפסק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של גוד או אגוד (מגיד משנה). והראב"ד בהשגתו חולק על זה ואומר שאין האחד יכול להכריח את השני לחלוקת שנים, שהשני יכול לטעון, שהוא אינו מוכן להיות נע ונד. ועוד, אם אין לו להיכן יפנה, מה תהא עליו, אלא: או תסבול היזק ראייה או תחלוק. (31) ואי-אפשר לכופ על חלוקה, אף על פי שיש היזק ראייה. (32) מקור לדברים אלו בברייתא (שם יג. והובאה למעלה) שבמרחץ שעשה האב לעצמו משתמשים בה ביחד כדרך שהשתמש בה אביהם (מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). ועוד ראייה ממה ששאלו שם מה עושים בכבוד ופשוט שהניח להם עבד ובהמה טמאה - מכלל שבפשוט ופשוט לא הייתה כל בעייה, מפני ששניהם יכולים להשתמש יחד (ר"י מיגאש, וראה בתוספות שם דיבור המתחיל בכור ופשוט). ואם אינו ראוי להשתמש בו יחד, יש אומרים שמחלקים אותו לימים (ר"י מיגאש). (33) שאם רק מזמן לזמן, הרי אפשר לקיים חלוקה בין השותפים בשימוש לזמנים נפרדים.

- ג. אַחַד הַשּׁוֹכְרֵי מַחְבְּרוֹ מְקַצֵּת חֶצֶר או שְׂדֵה שְׂאִין 1
 בַּה דִּין חֲלֻקָּה³⁴, או שְׁנַיִם שְׁשֻׁכְרוּ מְקוּם אַחַד 2
 בְּשִׁתְּפוּת - כָּל אַחַד מֵהֶן יָכוֹל לְכַף אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא יִזְכָּר 3
 לוֹ: או שֹׁכֵר מִמְּנֵי חֲלָקִי, או הַשֹּׁכֵר לִי חֲלָקִי³⁵. וְאִם 4
 יֵשׁ בַּה דִּין חֲלָקָה - חוֹלְקִין. 5

(34) כלומר, לא בחצר ולא בשדה (ובשולחן-ערוך חושן משפט סימן קעא סעיף ט היפך הסדר: "מקצת שדה או חצר שאין בה דין חלוקה"). (35) הראב"ד חולק על זה ולדעתו, אין מקום להלכות אלו, של גוד או אגוד אלא בירושה ומתנה, אבל לא בשכירות ובמקח-וממכר מפני שיכול השותף לטעון, שעל מנת כן שכרו או קנו לכתחילה בשותפות, שימשיכו ככה. ורבינו סובר כי התובע יכול לדחות את טענת השותף בטענה נגדית, שבזמן השכירות חשב אמנם שיוכל להיות בשותפות עם זה, ורק אחרי כן נתברר לו שזה אינו לפי רוחו (מגיד משנה בשם הרשב"א).

- ד. אִי זֶהוּ דִּין חֲלָקָה? כָּלֵל³⁶ שְׂאֵלוֹ יִחְלַק לְפִי 6
 הַשִּׁתְּפוּת, יִגִּיעַ לְפָחוֹת³⁷ שִׁבְהֵם חֲלֵק שְׁשֵׁם הַכֵּל קְרוּי 7
 עָלָיו; אֲבָל אִם אֵין שֵׁם הַכֵּל נִקְרָא עַל הַחֲלֵק - אֵין 8
 בַּה דִּין חֲלָקָה. בְּיַצֵּד³⁸? כָּל חֶצֶר³⁹ שְׂאִין בַּה אַרְבַּע 9
 אַמּוֹת⁴⁰ עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינָה קְרוּיָה חֶצֶר. וְכָל 10
 שְׂדֵה שְׂאִין בַּה כְּדֵי זְרִיעַת תְּשֻׁעָה קִבְּיִן⁴¹ - אֵינָה 11
 קְרוּיָה שְׂדֵה⁴². וְכָל גִּנְהָ⁴³ שְׂאִין בַּה כְּדֵי זְרִיעַת חֶצִי 12
 קֵב - אֵינָה קְרוּיָה גִּנְהָ. וְכָל⁴⁴ פְּרָדֵס⁴⁵ שְׂאִין בּוֹ כְּדֵי 13
 זְרִיעַת שְׁלִשָּׁה קִבְּיִן - אֵינוֹ קְרוּי פְּרָדֵס. לְפִיכֶף⁴⁶: אֵין 14
 חוֹלְקִין אֶת הַחֶצֶר, עַד שִׁיְהִיָּה אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל אַחַד 15
 וְאַחַד מִן הַשִּׁתְּפוּת; וְלֹא אֶת הַשְּׂדֵה, עַד שִׁיְהִיָּה בַּה 16
 כְּדֵי זְרִיעַת תְּשֻׁעָה קִבְּיִן [לְכָל אַחַד וְאַחַד]; וְלֹא אֶת 17
 הַגִּנְהָ, עַד שִׁיְהִיָּה בַּה חֶצִי קֵב לְכָל אַחַד וְאַחַד; וְלֹא 18
 אֶת הַפְּרָדֵס, עַד שִׁיְהִיָּה בּוֹ בֵּית שְׁלִשָּׁה קִבְּיִן לְכָל אַחַד 19
 וְאַחַד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴⁷? בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל וְכִיּוֹצֵא 20
 בָּהֶם⁴⁸; אֲבָל בְּכָל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם⁴⁹ - אֵין חוֹלְקִין אֶת 21
 הַשְּׂדֵה, עַד שִׁיְהִיָּה בַּה כְּדֵי⁵⁰ חֲרִישַׁת יוֹם לְזֶה⁵¹ 22

אמימר (שם יג.): וכברייאתא שהובאה שם. (15) היינו, אלה שנוכרו למעלה: קונה מחבירו חצי שדה, שניים שקנו שדה, ירשו, ניתנה לה מתנה, זכו מן ההפקר. ובכולם יש דין של "גוד או אגוד". והראב"ד להלן הלכה ג חולק על זה וכתב שלא אמרו "גוד או אגוד" אלא בירושה ומתנה, אבל במקח וממכר לא אמרו כן, שהרי השני אומר לו: על דעת כן נשתתפנו, שלא נחלק, ועיין שם. (16) נלמד מדברי רבא לרב נחמן, שם יג. (17) זהו "גוד או אגוד" שבגמרא שם. וכפירוש הערוך (ערך גוד ב, לפי נוסחת הכסף-משנה): גוד: משוך, כלומר, קנה. אגוד: אמשוך, כלומר, אקנה, היינו מכור. (18) ואם כן התובע את החלוקה הוא הוא הקובע את השער, בין לעצמו, במקרה שהוא קונה, ובין לחבירו כשקינה הוא (בניגוד לרש"י שם דיבור המתחיל אית דינא, שפירש גוד: קוץ. אגוד: אקוץ, שלעולם, הקונה קובע את השער וראה כסף משנה). ונראה מדברי רבינו שאפשר לקבוע גם שער העולה על שווי האמיתי של החפץ, ויש חולקים על זה (ראה במגיד משנה). (19) והכול תלוי בתובע האומר "גוד או אגוד", שיוכל לומר כן בשני הצדדים: גם גוד, שהאחר יקנה, וגם אגוד שהוא יקנה. אבל אם הנתבע הוא עני ואינו יכול לקנות, אין זה מפריע לתובע להגיד לו "או קנה או מכור". כן הכריע הר"ף שם בניגוד לדעת החולקים על זה (מגיד משנה). (20) משנה שם קעב. והובאה שם יג. (21) מפשטות דברי רבינו נראה שהכול תלוי בהתנהגות האב המוריש (כסף משנה). ויש אומרים שהעיקר תלוי בגדלם ובקטנם, שאם הם גדולים וראויים להשכיר, משכירים והשכר לאמצע. ואם הם קטנים, שאינם ראויים להשכיר, אינו יכול לכופו להשכיר (מגיד משנה). וראה בתוספות שם יג: דיבור המתחיל אם). (22) ואין העשיר יכול לומר, שהוא רוצה להשתמש בחלקו, כי הרי זה יפריע להשכיר את החלק השני (מגיד משנה בשם הרשב"א). (23) אבל אם ירצה העשיר יכול לבטל את השותפות על ידי זה שיאמר לו "גוד או אגוד", ור"י מיגאש השאיר זאת בספק, מאחר שהדבר עומד לשכר ואולי דינו כדבר שיש בו דין חלוקה, וראה מגיד-משנה. (24) משנה שם. (25) כלומר, אף על פי שאין העני יכול להשתמש בבית הבד או בבית המרחץ - אומר לו העשיר: מה איכפת לי אם אינך יכול, מצידי תוכל לקחת זיתים או עבדים ולהשתמש בהם. (26) שכל שאינו נותן אפשרות משני הצדדים: "גוד או אגוד" - אינו יכול להכריחו. (27) אף על פי שאין לו משלו. וכן נראה שם יג. שגם עבד כנעני שאין לו לשלם הרי הוא בכלל "אגוד" על ידי שילוה מאחריים. (28) כלומר: אף שאין לו כסף, יכול הוא לבקש מהשותף שיאפשר לו זאת על ידי מכירה לאחריים. ויש חולקים על זה (שולחן ערוך סימן קעא, סעיף ו). (29) מכאן משמע שמה שאמר למעלה "אם עשאה האב" לא דווקא עשאה האב כפירושו של הכסף-משנה אלא כדעת האומרים שהכול תלוי אם ראוי להשכיר או לא וכמו שכתב המגיד-משנה. (30) את עיקרון החלוקה לזמנים, למד הר"י מיגאש מתשובת רב נחמן (שם יג.) הסובר שאין אומרים "גוד או אגוד", לשאלת רבא, מה יעשו בחפץ השייך לבכור ופשוט, ועל כך ענה רב נחמן שזה משתמש בו יום אחד וזה יומיים. והוא הדין למקום שאין אפשרות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לומר, שעניין השכנים בעבודת ה' הוא שאין להסתפק בעבודה עם עצמו וצריך לפעול גם על כל אלו שבסביבתו שיהיו "שכנים" שלו בענייני יהדות, תורה ומצוותיה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 307)

(54) משנה שם יא. (55) "מין ממיני ארמונים" (רבינו בפירוש המשניות). (56) ולא פורש כמה השיעורים של כל חלק וחלק בדברים אלו. (57) ברייתא שם יג: (58) והיינו, לפי העיקרון של גוד או אגוד, כמבואר בסמוך. (59) כרבן שמעון בן גמליאל שם "מסתבר טעמו" (רי"ף שם). ויש חולקים ופוסקים כתנא קמא שיכול לומר לו טול אתה שיעור ואני פחות (הגהות מיימוני אות ט). (60) ויש אחד מהם גדול ואחד קטן. (61) ויש בו כשיעור. (62) בהתאם לכתוב: "ושונא מתנות יחיה", כמו שנימקו בגמרא שם. וראה למעלה בסוף הלכות זכיה ומתנה. וכסף מחיר הדבר - אין לי (גמרא שם).

פרק שני

(1) נתבאר בו משפטי חלוקת החצר המשותפת לבעלי בתים מיוחדים כל בית לכל אחד מהם, וכן אם רצו השותפין לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה, ומה שיש לשותפין זה על זה משמירת הנזקין אחר שחלקו, והנמשך אחר זה.

- א. חצרות² הפפרים³, שכל אחד ואחד בונה לו בית¹⁹
 ונמצאת החצר שפין שני הבתים⁵ משתפת לכל בני
 הבתים - הרי יש לכל פתח ופתח⁶ ארבע אמות⁷
 לפניה⁸ ברחב כל הפתח⁹; והנשא מן החצר: אם
 יש בו ארבע אמות על ארבע אמות לכל שתף ושתף
 - חולקין אותה; ואם לאו - אין חולקין אותה. שכל
 חצר שאין לה ארבע אמות על ארבע אמות - אינה
 קרויה חצר, כמו שבארנו¹⁰. כיצד? היו שני שתפין,
 לזה שני בתים¹¹ ולזה בית אחד: זה שיש לו שני
 בתים - מודדין לו מן החצר ארבע אמות לכל בית
 ובית על כל רחב הפתח, אפלו היה עשור אמות;
 וזה שיש לו בית אחד - נותנין לו ארבע אמות
 ברחב פתחו לפני פתחו; והנשא מן החצר: אם יש
 בה שמונה אמות, כדי שיהא לזה ארבע אמות על
 ארבע אמות ולזה ארבע אמות על ארבע אמות חוץ
 מן הפתחים - יש בה דין חלקה, וחולקין; פחות
 מזה - אין בה דין חלקה.

(2) בבא-בתרא יא. ברייתא ומירא של רבי אסי בשם רבי יוחנן. (3) דוקא של הכפרים והדומה להם, וזה לפי שיטת הר"י מיגאש, ראה בסמוך. (4) כלומר, כל אחד ואחד בונה בקרקע הפקר וכל אחד זוכה בחצר, ולפיכך זה שיש לו פתח אחד, זוכה הוא בארבע אמות כנגד פתחו, ואם יש לו שני פתחים זכה בשמונה אמות, אבל שנים שקנו חצר בשותפות, בין שיש לו פתח אחד בין שיש לו שני פתחים, אין לו אלא ארבע אמות בלבד, וכן דעת ר"י מיגאש בבבא-בתרא שם, והובא במגיד-משנה, ועיין לחם-משנה. (5) היינו, שמקודם היתה אדמת הפקר, כנ"ל, ואחרי שהקימו הבתים הקיפו את

1 וְחֵרִישַׁת יוֹם לְזֶה; וְלֹא אֶת הַפְּרָדֶס⁵², עַד שֶׁהָיָה בּוֹ
 2 שֵׁשָׁה וּשְׁלֹשִׁים אֵילָנוֹת לְזֶה [וְשֵׁשָׁה וּשְׁלֹשִׁים אֵילָנוֹת
 3 לְזֶה], כְּדֵי עֲבוֹדַת אָדָם אֶחָד בְּיוֹם אֶחָד; וְשָׂדֵה⁵³
 4 שְׁמִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּכָלִי - עַד שֶׁיְהִיָּה בָּהּ כְּדֵי שְׂיִמְלֵא
 5 הַפּוֹעֵל יוֹם אֶחָד לְזֶה וְיוֹם אֶחָד לְזֶה.

(36) משנה בבבא בתרא יא. (37) היינו, אם יש הרבה שותפים, ויש ביניהם אחד, שאין לו אלא חלק קטן - אף הוא צריך לקבל בשיעור של דין חלוקה. ואם לאו, מעכב הוא את החלוקה (סמ"ע קעא סעיף קטן ה). (38) משנה שם. (39) ובית - כחצר (הגהות מיימוני אות ה). (40) חוץ מארבע אמות של פתחים (להלן פרק ב הלכה א). (41) היינו סאה (=שישה קבין) וחצי סאה אורך על רוחב סאה והוא שטח של שלושת אלפים שבע מאות וחמישים אמה (רבינו בפירוש המשניות שם). (42) שלא כדאי להשקיע מאמצים בחרישה וזריעה בשטח קטן מזה (תוספות שם דיבור המתחיל ולא את השדה). (43) שזורעין בה ירקות, והיא חשובה אף בשטח קטן. (44) גמרא שם יב. (45) כרם (רש"י דיבור המתחיל פרדס) או שדה אילן אחר, כמבואר בסוף ההלכה (מגיד משנה). (46) משנה שם יא. (47) גמרא שם יב. (48) שהקרקע חשובה ושווייה דומה לזה שבארץ ישראל. (49) שהקרקע אינה חשובה כל כך. (50) מסקנת רב יוסף שם יב. (51) שאין פועל לפחות מיום (רש"י שם). ובגמרא שם דנו בדבר אם הכוונה ליום חרישה בעונת החרישה, או ליום חרישה בעונת הזריעה. ורבינו לא ציין כלל, אם כוונתו לזו או לזו, ובפירוש המשניות כתב שהעיקר שיהיה בכל חלק שיעור של עבודת יום אחד, "בחרישה או זריעה וכיוצא בהן", וראה לחם-משנה. (52) מימרת רבא בר קטינא שם. (53) שם מימרת רב נחמן, וכפירוש הר"ח (תוספות שם דיבור המתחיל דולא) והיינו, בבבל, בהקבלה לגינה בארץ ישראל (לחם משנה וסרה בזה קושיית התוספות שם).

6 ה. אין⁵⁴ חולקין את הטרקלין, ולא את המורן⁵⁵,
 7 ולא את השוּבָף, ולא את בית הבר, ולא את
 8 המֶרְחֵץ, ולא את הטלית, עד שיהא בכל חלק מהן
 9 כדי לזה וכדי לזה⁵⁶. אם מֶרְחֵץ חִלְקוּ - עד שיהא
 10 בכל חלק מהן כדי מֶרְחֵץ. ואם שוּבָף - עד שיהא
 11 כל חלק שוּבָף בפני עצמו. וכן בטלית ובשאָר כל
 12 הַדְּבָרִים. אין⁵⁷ בהן כדי לזה וכדי לזה - מַעְלִין⁵⁸
 13 אותן בַּדָּמִים, ויש [לו] לומר לַחֲבָרוֹ: או מִכַּר לִי או
 14 קָנֵה מִמֶּנִּי. אָמַר⁵⁹ אֶחָד מֵהֶם: חֵלֶק זֶה, אָף עַל פִּי
 15 שאין החלקין שוים⁶⁰, אָנִי אֶטֵל אֶת הַפְּחוֹת וְטֵל
 16 אֶתָּה אֶת הַיְתָרִים⁶¹ - אין שוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ:
 17 אין רְצוֹנִי לָקַח מִתְּנֶה⁶², אֶלֶּא הוֹאִיל וְאִין בָּהּ דִּין
 18 חֵלְקָה בְּשׂוּה הָרִי אָנֹו מַעְלִין בַּדָּמִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

על פי מה שכתב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה ש"רוב דיני התורה אינן אלא לתקן הדעות ולישר כל המעשים" ומתוך הדינים וההלכות למדים עניינים והוראות בעבודת ה', יש

- 11 1 השטח, ואז זכה כל אחד בחצר, בהתאם למספר הפתחים
 שלו. (6) היינו פתח לכל בית, כמבואר להלן, ואם היו כמה
 פתחים בבית אחד, אם כל פתח ברוח אחרת, יש לכל פתח
 ופתח ארבע אמות, כמבואר להלן הלכה ב, עיין שם.
 12 2 (7) לפרק שם משאו (להלן הלכה ג). ויתר החצר יש לו
 תשמישים אחרים. (8) כלומר, בעומק החצר. (9) כמדת
 רחבו, כן מדת השטח. ויש אומרים, שלעולם יש לו רוחב
 ארבע אמות, אף באופן שהפתח אינו רחב ארבע אמות, לפי
 שאי אפשר לפרק משאו בפחות מד' אמות (רא"ש שם סימן
 לח). ונחלקו הראשונים, מה זכותו בד' אמות אלו: יש
 אומרים שאע"פ שהן מיוחדות לו - גם חבירו יכול
 להשתמש בהם לפרקים, ויש אומרים שהן קניות לו לגמרי
 (ראה במגיד-משנה להלן הלכה ג). (10) למעלה פ"א
 הלכה ד. (11) בברייתא שם: "לזה פתח אחד, ולזה שני
 פתחים". ומפרש רבינו "פתחים": בתים. שאם יש שני
 פתחים בבית אחד, אין לו אלא ארבע אמות בשביל פתח
 אחד בלבד, אם לא שהם בשני רוחות כדלהלן הלכה ב.
- 13 3 **ב. בִּיתִּי שֵׁשׁ לוֹ פְּתָחִים רַבִּים מִכֹּל רוּחוֹתָיו - יֵשׁ
 לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ. 13. וְאִם יֶחֶד לוֹ 15 פֶּתַח -
 4 אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת כְּנֶגֶד פֶּתְחוֹ.**
- 12 (12) שם יא. מימרא של אמימר, בחפירה (כן הנוסחא ברי"ף
 ובר"י מיגאש שהובא במגיד-משנה) דסופלי (=מקום
 שמעבדים בו עורות - ר"י מיגאש) שיש לה ארבעה פתחים
 מכל צד ויש לה ארבע אמות לכל פתח. הרי לפנינו חידוש
 כפול: א' שמקום זה דינו כבית, ויש לו ארבע אמות (ר"י
 מיגאש). ב' שיש ארבע אמות לכל פתח ופתח כשכל אחד
 ואחד ברוח אחר. וזהו מקורה של הלכה זו שבדברי רבינו
 [והשמיט את החידוש הראשון, שגם לחפירה דסופלי יש
 ארבע אמות - שממה שכתב להלן (הלכה ה) שלול של
 תרנגולין אין לו ארבע אמות, וכפי ההסברה בגמרא שם
 שהתרנגולים מטפסים ועולים בעצמם, מוכח שמקומות
 אחרים שאינם דומים ללול של תרנגולים - יש להם ארבע
 אמות]. (13) פתח אחד לכל רוח ורוח, כנ"ל. (14) שם,
 במימרא של אמימר. (15) כלומר, השאיר כל הפתחים
 ואינו משתמש אלא באחד מהם. ועיין להלן הלכה ז
 ובהערה שם. (16) הראב"ד השיג כאן על דברי רבינו,
 וכתב שלא אמרו בגמרא שייחוד מפיקע שאר הרוחות אלא
 בחפירה דסופלי, אבל בבית אינו מפיקע, ויש לו ארבע
 אמות לכל רוח.
- 17 5 **ג. אֶכְסְדְרָה 17: אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהַפְנִס לְתוֹכָהּ בְּמִשְׁאוֹ
 6 - אֵין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת; וְאִם לֹא - יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע
 7 אַמּוֹת. שְׁלֹא אָמְרוּ שֵׁשׁ לְכָל פֶּתַח וְפֶתַח אַרְבַּע
 8 אַמּוֹת, אֶלָּא לְפָרֵק שָׁם מִשְׁאוֹ.**
- 17 (17) שם יא: מימרא של רב הונא. "אכסדרא", שאין לה
 דפנות כלל (רש"י), או שיש לה רק שלשה דפנות ופתוחה
 מצד רביעי (תוספות שם ד"ה הכא).
- 19 9 **ד. בֵּית 18 שְׁעָרָה 19 או מְרַפְסָתָה 20 - יֵשׁ לָהֶם אַרְבַּע
 10 אַמּוֹת. 21. הֵינָהּ 22 חֲמִשָּׁה בָּתִּים פְּתוּחִים לְמִרְפְּסָתָה,**
- 18 (18) ברייתא שם. (19) חדר קטן (שיש בו ארבע אמות
 לפחות, ראה להלן הלכה ח) שהוא על יד השער הגדול
 והוא שייך לאחד מבני החצר, וכל בני החצר עוברים דרך
 החדר הזה, ואע"כ יש לו דין בית ויש לו ארבע אמות
 בחצר [ואע"פ שמכניסים המשאוי דרך החדר - צריך הוא
 ארבע אמות בחצר, בכדי לפרק את המשאוי, וכ"ה להלן
 בבית שחציו מקורה וקירויו כלפי חוץ, ועיין יד רמ"ה].
 (20) מקום גבוה בחצר, שפתחי העליות פתוחים אליו.
 (21) למטה ליד החצר, לצורך המפרסת. (22) ברייתא שם.
 (23) שהרי כולם נכנסים דרך המרפסת, ונחשב הכל כבית
 אחד וכפתח אחד.
- 24 13 **ה. לול 24 שֶׁל תְּרַנְגוּלִים - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת. 25.**
- 24 (24) שם, בעיא שנפתרה. (25) שהתרנגול מטפס ועולה
 מטפס ויורד, ואינו זקוק לארבע אמות כמו חמור, שמפריקים
 אותו ממשאו (גמרא שם).
- 14 1 **ו. בֵּית 26, חֲצִיּוֹ מְקָרָה 27 וְחֲצִיּוֹ שְׁאִינוֹ מְקָרָה 28, בֵּין
 15 שְׁקָרְוֵיו כְּלָפֵי פָּנִים 29 בֵּין שְׁקָרְוֵיו כְּלָפֵי חוּץ 30 - אֵין
 16 לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת. 31.**
- 26 (26) שם, בעיא שנפתרה. (27) מכוסה בתקרה. (28) ויש
 בו ארבע אמות על ארבע אמות. שאם לא כן, אין בו מקום
 לפרק משאו, ובוודאי יש לו בחצר (מגיד-משנה בשם
 הרשב"א). (29) שוודאי יכול לפרק בחוץ בחלק שאינו
 מקורה. (30) שצריך להכניסו דרך החלק המקורה אל
 החלק שאינו מקורה ולפרקו שם. (31) בחצר. אלא מפרק
 את החמור בבית, כנ"ל.
- 17 17 **ז. בֵּית 32 סְתוּם 33 - יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת. 34. פְּרִץ אֶת
 18 פְּצִימְיוֹ 35 - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת. 36.**
- 32 (32) שם, יב. (33) שהיה בו פתח אחד בלבד וסתמו אותו
 (כסף-משנה למעלה הלכה ב). (34) בחצר. ואע"פ שאמרנו
 למעלה (הלכה ב) שאם יש לו פתחים בכל רוח ואינו
 משתמש אלא באחד מהם, אע"פ שלא סתמם, אין לו ארבע
 אמות אלא כנגד הפתח שהוא משתמש בו - כאן, שאין לו
 אלא פתח אחד בלבד וסתמו, בוודאי עומד הוא לפתחו
 היום או מחר, שהרי אין לו פתח אחר (כסף-משנה שם).
 (35) מסגרת הפתח. (36) שכיין שביטלו מתורת פתח,
 הסתלק מארבע אמותיו שבחצר. ויש אומרים, שארבע אמות
 שבחצר חוץ מאלה שבפתח - יש לו (רמ"א סימן קעב, סעיף
 ז).
- 19 19 **ח. בֵּית 37 שְׁאִין בו אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת 38 -
 20 אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת כְּחֲצָרָה 39. אֶלָּא אִם יֵשׁ כְּחֲצָרָה
 21 אַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה וְאַרְבַּע אַמּוֹת לָזֶה 40 עַד פֶּתַח הַבַּיִת
 22 הַזֶּה - חוֹלְקִין. וְהַזְבֵּל 41 שֶׁל חֲצָרָה 42 מִתְחַלֵּק לְפִי
 23 הַפְּתָחִים 43. אֶבְלָה 44 אֶכְסְנִיָּה 45 שֶׁל מְלָךְ - לְפִי בְּנֵי
 24 אָדָם.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 **בְּחֶלְקוֹ⁶⁵, אָף עַל פִּי שְׁלֵא קִנּוּ מִיָּדָם - אֵין אֶחָד מֵהֶם**
13 **יָכוֹל לְחַזֵּר בְּחֶבְרוֹ.**

55) משנה בבבא-בבא 55) וכפי פירושה בגמרא שם ג. לפי רב אסי בשם רבי יוחנן. 56) כמו שביירו בשקלא-וטריא שם. 57) שאין קנין חל אלא על דבר שיש בו ממש, כגון על חפץ, או אף על שעבוד של קרקעות. ואילו פעולה של חלוקה - אין בה ממש, ואין הקנין חל עליה. 58) בפ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד. וזה-לשונו שם: "הרי שכתב בשטר: וקנינו מפלוני - שיחלקו השדה שביניהם - הרי זה קנין דברים ואינו מועיל כלום, שהרי לא הקנה לחבירו דבר מסויים וידוע". 59) מסקנת הגמרא שם, לביורר המימרא של רבי יוחנן. 60) שהרי נחלקו, וזכה כל אחד בחלקו, בקנין שיש בו ממש. 61) מימרא של רב אשי, לביורר דבריו של רבי יוחנן, שם. 62) היינו, אחרי שהסכימו ביניהם על החלוקה. 63) לפנינו בגמרא אין המלים "בעצמו" - "בעצמו", שבדברי רבינו, אבל ישנם בגמרא כ"י מינכן וברי"ף ובעוד ראשונים. [וראה להלן, שלדברי רבינו אין צריך לשום קנין בחלוקת השותפות. ולפיכך אין צריך שיאמר כל אחד לחבירו "לך חזק וקני", אלא אף אם הלכו כל אחד ואחד בעצמו - אע"פ שאין זה קנין - הרי זו חלוקה]. 64) לדעת רבינו והרי"ף אין כאן קנין חזקה, אלא מכיון שכל אחד ואחד נטל חלקו, הרי נתחלקו ביניהם, וחלוקה אינה צריכה קנין, כמבואר למעלה פ"א הלכה א הערה יב. 65) [מאחר שלא היה כאן שום קנין חזקה, אלא זוהי חלוקה, כנ"ל, - לא די בזה שאחד ילך ויחזיק, אלא צריך ששניהם יחזיקו כל אחד בשלו, ועיין מגיד-משנה].

14 **יֵא. הָאֶחָד⁶⁶ שֶׁחֶלְקוֹ⁶⁷, וְעָשׂוּ בֵּינֵיהֶם גּוֹרֵל - פִּינּוּן**
15 **שֶׁעָלָה גּוֹרֵל לְאֶחָד מֵהֶן קִנּוּ פְּלִזָּה⁶⁸. בְּהִנְיָה⁶⁹ שֶׁנַּעֲשִׂית**
16 **לָהֶם, שֶׁשְׁמַעְנוּ זֶה מִזֶּה לְדָבָר שֶׁהִסְפִּימוּ⁷⁰ עֲלָיו, גָּמַר**
17 **כֵּן אֶחָד מֵהֶן וּמְקַנְהוּ לְחֶבְרוֹ⁷¹.**

66) בבא-בבא קו: ברייתא של רבי יוסי. 67) היינו, שביורר חלקים שוים, והגורל צריך להכריע למי שייך כל חלק. 68) אם הם שנים, קנה השני חלקו. ואם הם שלשה - הראשון קנה חלקו, והשנים את שני החלקים האחרים, כשאינם מחולקים ביניהם, ואם רוצים לחלוק - יחלקו. ויש מפרשים, כשסומנו החלקים לפי תולדותם: ראובן, שמעון, לוי וכו' וכיון שראובן זכה בחלק זה וזה, זכה שמעון על-ידו ואח"כ לוי וכו' וכו' (מגיד-משנה). 69) מסקנת רב אשי, שם. 70) לחסל את השותפות, ובוודאי מעוניינים הכל שדבר ביצוע החלוקה יקום מהר ולא יתעכב עוד. 71) דעת רבינו, שהגורל הוא קנין. וכן נראה בגמרא שם, שלמדו זאת מחלוקת הארץ בגורל. ואע"פ ששאלו שם: מה לחלוקת ארץ ישראל שהיתה גם ב'אורים ותומים' - הרי תירץ שם רב אשי שבמקום 'אורים ותומים' יש לנו היום ההנאה מההסכמה ההדדית. אולם הרא"ש בתשובה (הובאה בחושן-משפט סימן קעג סעיף ב ברמ"א) כתב שגורל אינו אלא ביורר ולא קנין. ונראה שלפניו היתה הנוסחה בגמרא שם "אלא אמר רב אשי בההיא הנאה וכו'" - שלפ"ז חזרו בהם ממה שלמדו מחלוקת ארץ ישראל (הגרא"א שם ס"ק ד), וכן דעת הראב"ד בהשגה, שכתב שלא נתחווירו לו דברי

37) סוכה ג: ברייתא, ולפי שפירושה שם. 38) שאז אין עליו תורת בית, והוא עומד ליהרס (סוכה, שם). 39) היינו ארבע אמות של הפתח. אבל ארבע אמות בחצר, חוץ משל פתח - יש לו, כדלהלן. 40) המדובר, כגון ששני השותפים יש להם בתים קטנים, פחות מארבע אמות כל אחד, ולפיכך כופה אחד את השני לחלוק בחצר, אם יש בו ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה, אע"פ שאין לאף אחד מהם ארבע אמות בשביל הפתח, חוץ מארבע אמות הנ"ל (מגיד-משנה, וראה ברב"ד). 41) ברייתא בבבא-בבא יא: 42) שנערס בחצר במשך הזמן על-ידי השכנים הזורקים מתוך בתיהם, וכל אחד ואחד מהם רוצה לזכות בו, לזבל בו שדותיו (רש"י שם). 43) שהרי דרך הפתחים השליכוהו שם (רש"י שם). 44) בעיא שנפתרה מברייתא שם. 45) הרי"ף מביא שם שני פירושים למילה "אכסניא": א' זבל של אכסניא (וכן פירשו הר"ח והר"י מיגאש). ב' אכסניא של מלך כשגובים אותם (וכן פירש"י שם: "חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להם אכסניא בבתיהם"). ומכיון שכתב רבינו "אכסניא של מלך" נראה שהיינו כפירוש השני שברי"ף וביפרש"י (מגיד-משנה), באופן ששני הדינים הנ"ל אינם דומים: "זבל של חצר" הוא לזכות לבני החצר, ואילו "אכסניא של מלך" הוא לחובה לבני החצר. ועיין סמ"ע סימן קעב, ס"ק כ.

1 **ט. הַשְּׁתַּפְּינּוּ⁴⁶ שֶׁרָצוּ לְחַלֵּק דָּבָר שְׁאֵין בוּ דִין חֶלְקָה**
2 **אָף עַל פִּי שְׁהֵן מִפְּסִידִין⁴⁷ אֶת שְׁמוֹ - חוֹלְקִין⁴⁸.**
3 **וּבִכְתָּבִי⁴⁹ הַקִּדְּשׁוֹ⁵⁰, אָף עַל פִּי שֶׁרָצוּ - לֹא יִחַלְקוּ⁵¹.**
4 **בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵² בְּכֶרֶךְ אֶחָד⁵³; אֲבָל בְּשִׁתִּי**
5 **פְּרִיכוֹת - חוֹלְקִין⁵⁴.**

46) משנה, שם יא. 47) שהחלק לא יהיה ראוי לשאת את השם הקודם של העצם השלם. 48) בזה אין כל חידוש, אלא בא להשמיענו שבכתבי הקודש אע"פ שרצו אין חולקין (מגיד-משנה בשם רש"י). 49) שם. 50) היינו, עשויים וארבעה ספרי התנ"ך, ובזמנם היו רגילים לכתבם בגליון כספר-תורה (רש"י שם ד"ה כתבי הקודש). 51) שחלוקה זו יש בה משום בזיון כתבי הקודש (רש"י שם). ויש שכתבו, שאפילו אם יגיע לכל אחד ספר שלם, ואפילו אם יגיע לזה תורה ולזה נביאים - אין כבודם של ספרי הקודש שיחלקו בב"ד אחר שנתחברו בכרך אחד (מגיד-משנה בשם רשב"א). 52) מימרא של שמואל, שם יג: 53) שיש שם בזיון, כנ"ל. 54) אע"פ שבכל כריכה ספר אחר מכתבי הקודש. והיינו, אם רצו לחלוק, כמו שכתב בתחילת ההלכה, וכמו שאמר רב שלמן, בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות שם: "ורצו לחלוק, שיקח אחד מהם ספר-תורה זה, וחבירו ספר אחר", וראה בלחם-משנה.

6 **י. מְקוֹם⁵⁵ שְׁאֵין בוּ דִין חֶלְקָה שֶׁרָצוּ שְׁתַּפְּינּוּ לְחַלֵּקוּ,**
7 **אָף עַל פִּי שֶׁקִּנּוּ מִיָּדָם - כֵּן אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לְחַזֵּר**
8 **בוּ; שְׁזָה קִנְיָן דְּבָרִים⁵⁷ הוּא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנָה⁵⁸. אֲבָל⁵⁹**
9 **אִם קִנּוּ מִיָּדָם שְׁזָה רָצָה בְּרוּחַ פְּלוּנִי וְזָה רָצָה בְּרוּחַ**
10 **פְּלוּנִי - אֵינֶן יָכוֹלִים לְחַזֵּר בֵּיהֶם⁶⁰. וְכֵן⁶¹ אִם⁶² הֵלֵךְ**
11 **זֶה בְּעַצְמוֹ⁶³ וְהִחְזִיק⁶⁴ בְּחֶלְקוֹ, וְזֶה בְּעַצְמוֹ וְהִחְזִיק**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראיה, והקשו מזה למאן-דאמר היזק ראייה לאו שמיא היזק, ותירצו: "גינה שאני, כדרכי אבא אמר רב הונא אמר רב אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה", "שלא יזיקנו בעין רעה" (רש"י). הרי שגינה חמורה מחצר לענין זה? - כבר נשאל על זה רבינו, והשיב שיש הבדל גדול בין היזק ראייה שהוא היזק גדול, שיראה אדם חבירו בעת שהוא עומד ויושב ועושה צרכיו, ובין היזק ראייה שיראה קמת חבירו משום עין רעה, שאלו דברי חסידות הם שלא יעיין בו בעין רעה, ואותו התירוץ אינו אליבא דהלכתא, שעיקר היזק ראייה בחצר מקום שבני אדם דרין, עכ"ד רבינו. ויש להוסיף בביאור דבריו: שאע"פ שרב אמר "אסור לאדם לעמוד וכו'", הרי זהו איסור גמור ולא מדת חסידות - רב לשיטתו שאמר (בבא-מציעא קז:): "והסיר ה' ממך כל חולי - זו עין [רעה], תשעים ותשעה [מתים] בעין רעה". שלפי"ז דין הוא שאסור להסתכל, ולפיכך כופין אותו לעשות כותל גבוה ארבע אמות. אבל שמואל חולק עליו (שם) ואומר "והסיר ה' ממך כל חולי - זה הרוח (= רוח רעה)". ו"הכל [מתים] ברוח [רעה]". ולפי דבריו, אין איסור בהסתכלות בקמת חבירו. ולפי הכלל הידוע, שהלכה כשמואל בדיני ממונות, אין לכוף לעשות כותל גבוה ארבע אמות לגינה, מאחר שאין איסור בהסתכלות. ואין כאן אלא מדת חסידות בלבד. כמו שאמרו בפסחים קי: בעניני "זוגות" (= סכנה לשתות שני כוסות ביחד), שמי שאינו מקפיד על זה, אינו נזוק, ואעפ"כ "למיחש מיבעי" (= טוב לחשוש). ואם כן, על-כרחו שפירוש המשנה "וכן בגינה - מחייבין אותו" היינו לגדור בגדר של עשרה טפחים בלבד כדי שלא יתפס עליו כנגב, ולא בכותל של ארבע אמות משום עין רעה. וגם שינוי הלשון במשנה מוכיח כן, שבחצר אמרו "כותל", ובגינה אמרו לגדור מלשון "גדר". וסתם גדר הוא עשרה טפחים, ראה בכלאים פ"ב משנה ח, ובפאה פ"ב משנה ג ברמב"ם ורע"ב שם. אבל להלן בפ"ג הלכה ג, כלל רבינו "גדר" ו"כותל" ביחד, עיין שם. וראה להלן פ"ג הלכה ח ובהערה עא]. (104 משנה שם, ולפי מסקנת הגמרא, שם ד. 105) מפני שבקעה אין עומדים הזרעים כל השנה כמו בגינה (סמ"ע סימן קנח, ס"ק ג בשם הרמב"ן). (106) האחד, ובמקום שאין מנהג. (107) מלשון מראה, היינו דבר בולט (רבינו בפירוש המשניות). (108) כרבי יוחנן, שם ד. ד: (109) אבל לא מבפנים, שמא יעשה גם חבירו בפנים. אבל שמא יקלוף חבירו סימן זה, אין לחשוש, שהרי יכירו זאת, ובמחיצה של קנים והוצים (ראה למעלה הלכה טו) נתנו בגמרא שם סימנים מיוחדים ורבינו השמיטם, וצ"ע (כסף-משנה). (110) משנה, שם ב. (111) שם. (112) ובלי סימן כלל אי-אפשר, שמא יעשה אחד בצד חבירו ויאמר שלו הוא. ולקלוף אי-אפשר, שהרי ניכר הוא, כנ"ל (גמרא שם, וראה סמ"ע סימן קנח, ס"ק ט).

מיגאש). ומה שאמרו להלן (פ"ו הלכה א-ו) שמועילה חזקה בחלון, אע"פ שיש שם היזק ראייה - כאן אחד מזיק את השני, ולפיכך לא מיחה בו, שאומר לו הרי גם אתה נזוק ממני, והייתי מצפה שאתה תתבע את בנין המחיצה, כמו שכתב ר"י מיגאש בתחלת בבא-בתרא. ועיין עוד ברא"ש שם סימן ב. וראה במגיד-משנה שהביא עוד בשם ר"י מיגאש שמחלק בין חלון לחצר, בזה שבחלון עשה מעשה בפתיחת החלון, אבל ראה להלן פ"ו הלכה א והערה ב].

1 טו. רחב⁹³ מקום הפתל - משל שגינהם. וכמה יהיה
2 רחבו? הפל⁹⁴ פמנהג המדינה⁹⁵. ואפלו⁹⁶ נהגו⁹⁷
3 לעשות מחיצה בגינהם בקנים ובהוצין⁹⁸. ובלבד
4 שלא יהיה אור שיתפל בו ויראה את חברו.

(93) משנה, שם ב. (94) שם. (95) היינו, כמנהג השותפים לבנות כשחולקים ביניהם, ולא כמנהג שאר הבנינים במדינה (מגיד-משנה). (96) שם ד. (97) אבל אם המנהג הוא פחות מזה, אין משגיחים בו. שאם לא כן, למה צריכה הגמרא לפרוט את אלו דוקא (הגהות מיימוניות אות כ בשם ה'תוספות'), ומכאן שאף במקום שאמרו "הכל כמנהג המדינה" אין הכל בכלל. ויש גם יוצאים מן הכלל. וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה בגייל. (98) כפות תמרים (רש"י ורבינו גרוסם).

5 טז. כמה⁹⁹ גבה הפתל? אין פחות מארבע אמות¹⁰⁰.
6 וכן בגינה¹⁰¹, כופה¹⁰² להבדיל גנתו מגנת חברו
7 במחיצה גבוהה עשרה טפחים¹⁰³. אבל¹⁰⁴ בקעה -
8 אין צריך להבדיל בקעתו מבקעת חברו, אלא
9 במקום שנהגו¹⁰⁵. רצה¹⁰⁶ להבדיל בקעתו מבקעת
10 חברו - כונס לתוף שלו ובונה. ועושה חזית¹⁰⁷
11 כמו¹⁰⁸ אמה בסיד מבחוץ¹⁰⁹, כדי להודיע שהפתל
12 שלו. לפיכך¹¹⁰, אם נפל הפתל - המקום והאבנים
13 שלו. ואם¹¹¹ עשו מדעת שגינהם - בונים הפתל
14 באמצע, ועושים חזית מקאן ומקאן¹¹². לפיכך, אם
15 נפל הפתל - המקום והאבנים של שגינהן.

(99) שם ה. במשנה. (100) מפני שבמחיצה פחותה מזה, עדיין אפשר להסתכל מעליה ונאע"פ שגבהו של אדם אינו, בדרך כלל, יותר משלש אמות - יכול הוא להגביה עצמו על ראשי אצבעותיו ולהציץ עד גובה ארבע אמות - 'תוספות' חגיגה יא. ד"ה ברום]. (101) משנה שם ב. לפי הפירוש הפשוט שהמדובר בשתי גינות סמוכות זו לזו. וראה להלן הערה קיב. (102) אפילו בסתם, שאין שם מנהג לגדור, בניגוד לבקעה, ראה להלן. ועיין עוד להלן הלכה יז (והערה קיז) שאפילו במקום שנהגו שלא לגדור - מחייבין אותו. (103) "כדי שיתפוס אותו כנגב, אם נכנס לרשותו", כמו בין גג לגג (בבא-בתרא ו: ולהלן פרק ג הלכה ו). אבל היזק ראייה "שלא יראה חבירו בשעה שמשתמש" (מלשון רבינו למעלה הלכה יד) אין בגינה, שהרי אין משתמשים בה יותר מבגג, שעליו אמרו שדי במחיצה עשרה טפחים (רבינו בתשובה). ומה שאמרו בגמרא (שם ב:) בשקלא-וטרין בסוגיית "היזק ראייה", שמה שנאמר במשנה "וכן בגינה במקום שנהגו לגדור מחייבין אותו" הוא משום היזק

16 יז. המוכר¹¹³ גנה לחברו סתם¹¹⁴, והיתה מערכת עם
17 גנות אחרות¹¹⁵ - כופין את הלוקח לבנות את
18 הפתל¹¹⁶ בגינהם¹¹⁷, ואפלו במקום שנהגו שלא
19 לגדר בגנות¹¹⁸. אבל אם מכר בקעה סתם - אין
20 מחייבים אותו לגדר, אלא במקום שנהגו.

פָּרָק שְׁלִישִׁי

1) נתבארו בו משפטי המחיצות שיש בין השותפין אם נפלו, וקצת הדינין ממה שיש לשכנים לעשות זה לזה מגדירת המחיצה ומתיקון הרשות המשותף.

א. פתל² חצר, המבדיל בין שני שותפין, שפפל - יש¹⁴
 לכל אחד משניהם לכף על חברו לבנותו עד גבה¹⁵
 ארבע אמות³, כדי שלא יראו זה את זה; אבל יתר¹⁶
 על ארבע אמות⁵ - אין מחיבין אותו⁶. רצה האחד¹⁷
 והגביה הפתל⁷ יותר על ארבע אמות, אם פא חברו⁸
 ובנה פתל אחד גבוה פנגד הפתל שביניהן - מחיבין¹⁸
 אותו לתן חלקו⁹ בגבה שפנגד פתלו¹⁰. כיצד? בנה²⁰
 אחד פתל שביניהן והגביהו עשר אמות, וכא חברו²¹
 ובנה פתל אחד פנגדו או בצדו¹¹ לעשות לו בית¹²,
 והגביה הפתל האחר שש אמות - מחיבין אותו לתן²³
 חלקו בשתי אמות שמוסיף על ארבע אמות; שהרי²⁴
 נראה ממעשיו¹³ שהוא רוצה בהן¹⁴. וכן אם חקק²⁵
 בראש הפתל שביניהן¹⁵ מקום להניח בו הקורות¹⁶,
 או שפנה עליו קורה¹⁷ גדולה שהקורות נשענין²⁷
 עליה - מחיבין אותו לתן חלקו בשש האמות בלן¹⁸
 שהוסיף חברו על הארבע אמות, אף על פי שלא²⁹
 בנה פל הכתל¹⁹, שהרי גלה דעתו שהוא רוצה בכל³⁰
 הגבה הנה.

2) בבא-בתרא ה. במשנה. 3) שזהו השיעור למניעת היזק ראייה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה טז. ואין כל חידוש בהלכה זו, אחרי שכבר פסק רבינו (למעלה פ"ב הלכה ד) שהיזק ראייה שמייה היזק, ושותפין שחלקו כופים זה את זה לעשות כותל גבוה ארבע אמות ביניהם - קל-יחומר אם כבר היה כותל ביניהם ונפל, שיכולים לכוף אחד את השני לבנותו מחדש, אלא עיקר החידוש הוא, שלמעלה מארבע אמות אין כופים זה את זה (גמרא בבא-בתרא ב:). 4) משנה, שם. 5) שאז אין עוד היזק ראייה. 6) אע"פ שמקודם היה הכותל יתר על ארבע אמות (כסף-משנה). 7) על הוצאותיו בלא השתתפותו של השני. 8) משנה, שם. 9) החצי שעליו לשלם. ובתשלום זה, הוא זוכה בחצי הכותל, שהרי המקום של שניהם, שכשם שמחייבין אותו לשלם, כן מחייבין את חברו, ונוטל הוא חצי הכותל על-כרחו (מגיד-משנה ומשנה-למלך). 10) אבל למעלה מכתלו אינו חייב, כהדגמת רבינו בסמוך, וכרב נחמן (שם ו.) שאמר: "למאי דסמך - סמך, למאי דלא סמך - לא סמך", ודלא כרב הונא שאמר: "סמך לפלא, סמך לכולה". ומפרשה רבינו לענין שיעור הגובה (ועיין שם ב'תוספות ד"ה סמך). 11) [שהרי במשנה (שם ה.) נאמר סתם "סמך לו כותל אחר - מגלגלין עליו את הכל", משמע בין סמך לו מכנגדו ובין סמך לו מן הצד. ולפי זה, שהמדובר גם בסמך מן הצד, על-כרחו שהפולגתא של רב הונא ורב נחמן (ראה הערה הקודמת) אינה אלא בגובה ולא באורך]. 12) שהוא רוצה להשתמש בכותל האמצעי לשים עליו ועל הכותל הנגדי - תקרה, כמו שנראה ממעשיו, אף שלא

113) כן פירש רבינו בפירוש המשניות בתחילת בבא-בתרא, מה ששנו שם "וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו". וראה במגיד-משנה, ולהלן הערה קיז. 114) היינו שלא הזכיר לו את דבר עשיית המחיצה. 115) שנשארו בידו של מוכר (ועיין ראב"ד ומגדל-עוז). 116) ראה למעלה הלכה טז, שבגינה אין צריך אלא מחיצה גבוהה עשרה טפחים. 117) כלומר, כופין את הלוקח שישותף בכנין זה עם המוכר (כן דעת הראב"ד, וכן יש לפרש בדברי הרמב"ם, ועיין מגיד-משנה). 118) כן הוא בירושלמי: "תני: בגינה בין מקום שנהגו לגדור, בין מקום שנהגו שלא לגדור - כופין". והג"א (סימן קנח ס"ק א) כתב שכן מפרש רבינו גם בבבלי (שם ד.) ושגירותו שם שונה מזו שלפנינו. ועיין ראב"ד ומגיד-משנה.

1 יח. מקום¹¹⁹ שנהגו לבנות פתלים המבדילין¹²⁰
 2 בחצרות או פגנות¹²¹ באבנים שאינן גזית¹²² - זה
 3 נותן¹²³ שלשה טפחים, וזה נותן שלשה טפחים.
 4 בגזית¹²⁴ - זה נותן טפחים ומחצה, וזה נותן טפחים
 5 ומחצה. בכפיסין¹²⁵ - זה נותן טפחים¹²⁶, וזה נותן
 6 טפחים. בלבנים¹²⁷ - זה נותן טפח ומחצה¹²⁸, וזה
 7 נותן טפח ומחצה. וכל השעורין האלו - עבי הפתל
 8 עם הסיד¹²⁹. והואיל¹³⁰ ומקום הפתל משל שניהם,
 9 אם נפל הפתל - הרי המקום והאבנים של שניהם.
 10 ואפלו¹³¹ נפל לרשות אחד מהן, או שפנה אחד מהן
 11 את פל האבנים לרשותו, וטען שמכר לו חברו חלקו
 12 או נתנו לו במתנה - אינו נאמן¹³², אלא הרי הן
 13 ברשות של שניהם עד¹³³ שביא ראיה¹³⁴.

119) משנה בבא-בתרא ב. 120) היינו, לא כתלים סתם, אלא כתלים המבדילים בנכסי שותפים (מגיד-משנה). 121) שם במשנה: "וכן בגינה". ופירושו בגמרא, שזה מוסב על גויל וגזית, כלומר רחבי הכתלים. 122) והיינו "גויל" שבמשנה. כלומר, אבנים בלתי מהוקצעות. 123) כלומר, אם המנהג בגויל - דין הוא ברוחב ששה טפחים ולא פחות. ואם נהגו בפחות, אין הולכין אחר מנהג זה (מגיד-משנה). 124) אבנים מהוקצעות, שעל-ידי הקיצוע מתמעט רחבן מששה טפחים לחמשה. 125) חצי לבנה מכאן וחצי לבנה מכאן וטיט באמצע. 126) שלשה טפחים לשני חצאי הלבנה (שהרי הלבנה שלשה טפחים כדלהלן) וטפח לטיט שביניהם. 127) היינו, לבנים שלמות. 128) שהלבנה שלשה טפחים. 129) כלומר עם הטיח. וכתב הרי"ף, שכן מסקנת הגמרא. ולפינו שם ג: היא בעיא שלא נפשטה, אלא שרב נחמן בר יצחק אמר שם שמסתבר ש"הן וסידין". 130) משנה, שם. 131) שם ד. שזהו כל חידושה של פסקא זו במשנה. 132) שכוין ששותפים הם - שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ולפיכך, אם דבר הידוע לשניהם נמצא אצל אחד מהם, אין ראייה שמכרו לו. 133) ואם אין האבנים תחת ידו - נאמן הוא במיגו, שהיה יכול לטעון שהחזירם לחבירו (מגיד-משנה ולחם-משנה). 134) בעדים שהם שלו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ויטול", שמשם למדו הגאונים לתובע מחבירו חוב שיש לו עליו משכון - שנשבע בנקיטת חפץ ונוטל כדרך נשבעין ונוטלין (פי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, ועיין ברא"ש פ"ז דשבועות סימן ד), וכמוכח בנידון-דין שידוע לכל שהראשון בנה הכותל, שהרי זה כאילו מוחזק בו, ודינו כתובע חוב שיש לו עליו משכון, כנ"ל (אבן-האזל, ועיין מגיד-משנה).

11 ג. מִי שֶׁהֵיחָה³³ לֹא תִרְבֶּה בֵּין חֲרָבוֹת חֲבָרוֹ, וְעַמְד
12 חֲבָרוֹ וְגֵדֵר רוּחַ רֵאשׁוֹנָה וְשִׁנְיָה וְשְׁלִישִׁית, עַד
13 שְׁנַמְצָאת חֲרָבָה זֹאת מְשַׁלֵּשׁ רֵחוֹתֶיהָ גְדוּרָה - אֵין
14 מְחַיֵּבִין אוֹתָהּ לִתֵּן לוֹ הַהוּצָאָה פְּלוּם; שֶׁהָרִי לֹא
15 הוֹעִיל לוֹ, וְהָרִי חֲרָבָתוֹ פְּתוּחָה לְרֵשׁוֹת הַרְבֵּימִים³⁴
16 כְּשֶׁהֵיחָהּ. לְפִיכָף, אִם גָּדַר לֹא³⁵ רוּחַ רְבִיעִית, עַד
17 שְׁנַמְצָאת חֲרָבָתוֹ מִקְפַּת גְּדֵר - מְגַלְגֵּלִין עָלָיו אֶת
18 הַכֵּל, וְנוֹתֵן חֲצֵי הַהוּצָאָה שֶׁהוּצִיא זֶה בְּאֶרְבַּע
19 רֵחוֹת³⁶ עַד אֶרְבַּע אֲמוֹת³⁷. וּבִלְבָד שֶׁהֵיחָה מְקוֹם
20 הַכֵּתֵל שֶׁל שְׁנֵיהֶם³⁸.

(33) במשנה (בבא-בתרא ד:): "המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השנייה ואת השלישית - אין מחייבין אותו. רבי יוסי אומר, אם עמד וגדר את הרביעית - מגלגלין עליו את הכל". ואמרו שם בגמרא "אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי דאמר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, לא שנא עמד ניקף, לא שנא עמד מקיף". ויש אומרים, שמשנה זו מדברת בבקעה ובמקום שלא נהגו לגדרו, שאילו בחצר יכול לכוף אותו לבנות הכתלים באמצע כמפורש למעלה פ"ב הלכה יד-טז (רשב"ם ועוד). אבל לדעת רבינו, כיון שבבקעה לא נהגו לגדרו - אין לחייבו אפילו אם עמד וגדר. ולפיכך הוצרך רבינו להעמיד הלכה זו בחורבה, כלומר חצר שחרבה ולא משתמשים בה עכשיו, ואם עמד המקיף וגדרה מכל ארבע רוחותיה, הרי הוא כיווד לשדה חבירו שלא ברשות ונטעה, שאם היתה שדה העומדת ליטע, שמין לו ונוטל כאריסי העיר (בבא-מציעא קא. ופי"ג מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד), שהרי חצר חרבה עומדת להיגדר (כסף-משנה הלכה ד, והגר"א סי' קנח ס"ק ז בשם ירושלמי), וכן"ה בירושלמי בבא-מציעא פ"י הלכה ג]. ואע"פ שבית חרב אינו עומד להבנות (הלכות גזילה ואבידה שם הלכה ט, אבן-האזל). ולדעת חכמים החולקים על רבי יוסי, ואינם מחייבים אלא באופן שהניקף עמד וגדר, שגילה דעתו שרוצה בגדר - חצר חרבה אינה עומדת להיגדר, ודינה כשדה שאינה עומדת ליטע, שרק אם בעל השדה גילה דעתו חייב לשלם לו וידו על העליונה (בבא-מציעא שם). (34) רבינו מפרש במשנה שם, כפירש"י בבבא-קמא כ: שגדרו היה בין המקיף לבין הניקף. ועיין ב'תוספות' שם ד"ה את, שפירשו שהקיף מסביב. (35) המקיף, וכדעת רבי יוסי, כנ"ל. (36) כרב הונא (שם) ולא כחייא בר רב שאמר שמשלם רק דמי קנים בוול [ואף שבשדה העשויה ליטע, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטעה ונוטל מבעל השדה (הלכות גזילה שם ה"ד) - כאן בחורבה שהנאתם שווה, גם הוצאתם שווה]. (37) כגובה הכותל שבין חצרות (למעלה פ"ב הלכה טז). (38) שיכול להשתמש בכתלים,

השתמש עדיין ולא עשה עוד את התקרה. (13) בניית הכותל. (14) אבל אין לחייבו בארבע אמות הנותרות, שהרי לא גילה דעתו אלא על השתים בלבד. (15) בניגוד לפירש"י שם, שחקק בכותל שסמך. (16) זהו "קבעתא דכשוורי", שעליו אמרו (שם ו.1) שאף רב נחמן, שרבינו פסק כמותו, מודה ש"סמך לפלגא - סמך לכולה". (17) עץ ארוך ועב, שעליו שמים את הקורות, והוא מגן עליהם מלחלוחית הכותל. וזהו "אפרזתא" (שם) שגם בזה מודה רב נחמן. (18) שהרי כאן מעשיו משמשים גילוי דעת ברור, שברצונו להשתמש בכל הכותל האמצעי. (19) בכ"י תימן: "שלא בנה כנגד הכותל". כלומר, לא בנה עשר אמות כנגד כל גבהו של כותל, אלא שש אמות בלבד, כנ"ל (ועיין סמ"ע סימן קנז, ס"ק כז).

1 ב. אַחַד²⁰ מִן הַשְּׂתֵפִין שֶׁבִּנְהָה²¹ הַכֵּתֵל שֶׁמְבַדִּיל בֵּינוֹ
2 וּבֵין חֲבָרוֹ עַד אֶרְבַּע אֲמוֹת, וְתַבַּע חֲבָרוֹ לִתֵּן חֲלָקוֹ
3 בְּהוּצָאָה, וְאָמַר 'נְתַתִּי²² חֲלָקִי' - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת
4 שְׁנַתִּי²³, וְנִשְׁפַּע הַסֵּת²⁴ שְׁנַתִּי וְנִפְטָר, עַד שֶׁיָּבִיא
5 רְאִיָּה הַתּוֹבַע שְׁלֵא נִתַּן²⁵. אֲבָל²⁶ אִם בָּא לְתַבַּע אוֹתוֹ
6 לִתֵּן חֲלָקוֹ בְּהוּצָאת שְׂאָר הַגִּבְהָ שֶׁהוֹסִיף עַל אֶרְבַּע
7 אֲמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁסָּמְךָ לֹא²⁷ אוֹ כִּנְגְדוֹ, וְאָמַר 'נְתַתִּי' -
8 אֵינוֹ נִאָּמָר²⁸; אֲלֵא²⁹ חֲבָרוֹ נִשְׁפַּע³⁰ בְּנִקִּיטַת חֲפִץ³¹
9 שְׁלֵא נִתַּן לוֹ וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ, כְּדִין פֶּל הַנִּשְׁפָּעִין
10 וְנוֹטֵלִין³², עַד שֶׁיָּבִיא רְאִיָּה זֶה שְׁנַתִּי לוֹ.

(20) משנה, שם. (21) שידוע לנו בוודאות, שרק אחד בנה את הכותל בלי השתתפות השני, וכל-שכן אם לא ידוע לנו שהאחד בנה לבדו, שהשני נאמן. (22) היינו, אחרי שזה תבע ממנו את ההוצאות. (23) "והטעם, לפי שהואיל ששניהם חייבין לבנות, וזה ידוע לכל העולם, יש לומר שנתן חלקו" (רבינו בפירושו המשנה, שם). (24) מדרבנן, בלי נקיטת חפץ, כדין כופר הכל (שבועות מ:). (25) כלומר, שיעידו עדים, שהיו כל הזמן עם הנתבע מהתחלת הבנייה ואילך, וראו שלא נתן. וראה בשו"ע סימן קנז, סוף סעיף ח. (26) משנה, שם. (27) היינו, בצדו. (28) "לפי שנאמר לו: האיך ידעת שאתה חייב לשלם, כדי שתתן לו קודם שתעמדו בדין?" (רבינו בפירושו המשניות), וכלשון הגמרא (ב"ב ה:): "מי יימר דמיחייבו לי רבנן". (29) מתוספת רבינו. (30) אע"פ שהתובע חובו מן הלוה בתוך זמנו, וטען הלה: פרעתי, גובה בלא שבועה, אפילו מן היתומים (ב"ב שם ורמב"ם פי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א) - שם ישנה "חזקה" שוודאי לא שילם בתוך זמנו, אבל כאן בנידון שלנו אין "חזקה" שוודאי לא שילם. ומה שנראה בסוגיית הגמרא (ב"ב שם) שהסברא של "מי יימר דמיחייבו לי רבנן" עדיפה מהסברא של "אין אדם פורע תוך זמנו" שנחלקו בה אביי ורבא שם - זהו רק לפי ה"סלקא דעתין" שלא ידוע עוד מ"חזקה - אין אדם פורע תוך זמנו" (אבן-האזל). (31) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר-תורה או תפילין (שבועות לח:). (32) אף-על-פי שאין למצוא שבועה כזו ברשימת הנשבעין ונוטלין שבמסכת שבועות פרק ז - יש מקור אחר לשבועה זו בבבא-קמא קיד: "המכיר כליו וספריו ביד אחר, ישבע לו לוקח כמה נתן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ג' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר להלן הלכה ד. ובביאור הגר"א סימן קנח, ס"ק יא הביא מקור לדברי רבינו מהירושלמי בבא-בתרא למשנה הנ"ל.

ד. אָבֵל אִם הָיָה הַפֶּתֶל שֶׁל זֶה שְׂפָנָה, וּבְחֶלְקוֹ פָּנָה
1 - יִרְאֶה לִי, שְׂאִין מְגֻלְגֵלִין עָלָיו אֲלֵא דָבָר מוּעָט פָּמוֹ
2 שְׂיִרְאוּ הַדְּיָנִין; שְׁהָרִי אֵינּוּ יָכוֹל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ
3 בְּפֶתְלִים³⁹. וְכֵן⁴⁰ אִם הַנֶּקֶף עֲצָמוֹ הוּא שְׂגָדָר רוּחַ
4 רְבִיעִית - הָרִי גִלָּה דַעְתּוֹ, וְנוֹתֵן חֲצֵי הַהוֹצָאָה שֶׁל
5 שְׁלֹשׁ רוּחוֹת⁴¹, אִם הָיוּ הַפֶּתְלִים⁴² שֶׁל שְׂנִיָּהֶם. וְכֵן
6 כָּל פְּיּוּצָא פְּנָה.
7

39) והראב"ד חולק על רבינו, ולדעתו להיפך. אם בנה הראשון על שלו, הרי הקל בזה על השני שהרויח לו את מקור הכותל, ולפיכך אין לו להפסיד בשביל כך את ההוצאות. 40) כלומר, לא רק באופן שהמקיף גדר כל ארבע הרוחות, אלא אפילו אם המקיף לא גדר אלא שלש רוחות שלא הועילו מעשיו כלום, בכל זאת חייב הניקף לשלם אם הוא עצמו גמר לגדור (סמ"ע סימן קנח, ס"ק טו). 41) בניכוי הוצאת חצי הכותל הרביעי (ערוך-השולחן). 42) בכ"י תימן ובדפוס רומי: "היו הכתלים". ובאבן-האזל תיקן "היה מקום הכתלים".

ה. וְכֵן⁴³ שְׂנִיָּים⁴⁴ פֶּתִים זֶה פְּצָד זֶה⁴⁵, וְהָיוּ גִיָּהֶן
8 עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴⁶, אֲפֹלוּ הָיוּ בְּשָׁנֵי צְדֵי רִשׁוֹת הָרְבִים⁴⁷
9 - זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה⁴⁸ לְחֲצֵי גָּזוּ שֶׁהוּא דָר בּוֹ, וְזֶה
10 עוֹשֶׂה מַעֲקָה לְחֲצֵי גָּזוּ, וְזֶה שְׁלֵא⁴⁹ פְּנָגָד זֶה⁵⁰,
11 וּמַעֲדִיף⁵¹, פְּדֵי שְׁלֵא יִרְאוּ זֶה אֶת זֶה⁵². וְאֵף עַל פִּי⁵³
12 שְׂבָנֵי רִשׁוֹת הָרְבִים רוֹאִין אוֹתוֹ, יָכוֹל כָּל אֶחָד לוֹמַר
13 לְחֶבְרוֹ: אֵלוֹ אֵין רוֹאִין אוֹתִי אֲלֵא בְּיוֹם⁵⁴ בְּעַת
14 שְׂאֲעֲמַד עַל גְּגֵי, וְאִתָּה רוֹאֶה אוֹתִי תְּמִיד⁵⁵.
15

43) בכ"י תימן חסרה מילה זו, ולפי נוסחתנו (וכ"ה גם בדפוס רומי) זה נמשך להלכה הקודמת, שכשם שאין לחייב בהוצאות חצי הכותל אל-אם-כן הוא עומד על מקום של שניהם, כמו כן בשני גגות אין לחייב אחד להשתתף בהוצאות חצי הכותל שיבנה חבירו על גגו, שהרי לא יוכל להשתמש בכותל זה, אלא כל אחד בונה על חצי גגו ומעדיף]. 44) שם ו: מימרא של אביי. 45) היינו, שאחד סמוך לשני ואין רשום הרבים מפסקת ביניהם, בניגוד לשיטת ה'תוספות' שם, ד"ה בשני צדי ר"ה, שדווקא בשני צדי רשות הרבים חייבים לגדור שאין האחד מרגיש בחבירו כשעולה בגגו, שיהיה ממנו. אבל אם אין רשות הרבים מפסקת ביניהם - אין צריך לגדור, והיינו דאמר רב נחמן: "אבל בין גג לגג, לא (=אין צריך לגדור)" וראה להלן שלדעת רבינו מיושבת הסתירה הנ"ל, בין מימרתו של אביי לבין מימרתו של רב נחמן, באופן אחר. 46) כלומר, גגים שטוחים ולא משופעים. ובזה מיושבת הסתירה הנ"ל בין מימרת אביי לבין מימרת רב נחמן. 47) שבני רשות הרבים רואים אותם (גמרא שם, ולהלן בדברי רבינו), וכל-שכן כשרשות היחיד מפסיקה ביניהם (שם בגמרא). 48) מחיצה על הגג נקראת "מעקה" בלשון התורה (דברים

כב, ח). 49) כגון אחד לצד צפון, ואחד לצד דרום. 50) בכ"י תימן "זה שלא כנגד זה". וצ"ל "זה שלא כנגד זה, וזה שלא כנגד זה". 51) כל אחד מושך קצת יותר מהמחצית, וכמובן שהעדפה זו אינה אלא כשהם זה כנגד זה. ולא כשהם זה בצד זה (סמ"ע סימן רנט, ס"ק ה). 52) ולא יהיה ביניהם היזק ראייה. 53) וזהו החידוש שיש בשני צדי ר"ה (גמרא שם). 54) שאז רואים גם על גג גבוה. אבל בלילה, שאין אור מספיק לעוברים ושבים, אינם יכולים לראות למעלה בגגות. אבל בחלון הבית יכולים לראות גם בלילה, כמפורש להלן פ"ה הלכה ו (לחס-משנה). 55) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק ו) מילה אחרונה זו באה לרבות גם את הנימוק האחרון בגמרא. והיינו, שאנשי ר"ה רואים רק בעיון והתאמצות, ורק כשהוא עומד. ואילו אנשי הגגות רואים תמיד, היינו גם כשיושבים, וגם ללא מאמץ.

ו. גָּזוּ⁵⁶ הַסְּמוּף⁵⁷ לְחֲצֵר חֶבְרוֹ - עוֹשֶׂה⁵⁸ לוֹ מַעֲקָה
16 גְּבוּהָ אַרְבַּע אַמּוֹת. אֲבָל⁵⁹ בֵּין גַּג לְגַג מְשַׁאֵר הַגְּגִין⁶⁰
17 - אֵינּוּ זָקוּק לְאַרְבַּע אַמּוֹת; שְׂאִין בְּנֵי אָדָם דְּרִין
18 בְּגָגוֹת, לְפִיכָף אֵין בְּגָגוֹת הַיֶּזֶק רְאִיָּה. אֲבָל⁶¹ צָרִיף
19 לְעֵשׂוֹת מְחִיצָה בֵּין שְׁנֵי הַגְּגִין גְּבוּהָ עֲשָׂרָה
20 טְפָחִים, פְּדֵי שְׂתִפְטֵס אוֹתוֹ כְּגַבֵּב אִם נִכְנַס לְרִשׁוֹתוֹ.
21

56) שם ו: מימרא של רב נחמן בשם שמואל. ואף כאן בגג העשוי לדירה, כנ"ל (סמ"ע סימן קס, ס"ק ב). 57) היינו, שקרקעית הגג שוה לזו של החצר, שהרי לענין היזק ראייה אין הבדל בין רחוק ובין סמוך, כמו שנראה בהלכה הקודמת, בדין שני גגות בשני צדי רשות הרבים (ועיין מגיד-משנה שם) - סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז. 58) היינו בעל הגג, שהוא מזיק לבעל החצר, ולא בעל החצר שאינו מזיק, כמו שאמרו בבבא-בתרא ב: שבעל החצר שקבוע לו תשמישו, אינו יודע להזהר מפני בעל הגג שלא קבוע לו תשמישו. ונראה מדברי רבינו להלן (סוף הלכה ז), שבעל החצר אינו משתתף אפילו בעשרה טפחים שלא ייתפס עליו כגגב (ראה להלן בדין שני גגות) שכיון שבעל הגג שהוא המזיק בהיזק ראייה, חייב לעשות כותל גבוה ארבע אמות כדי לסלק היזק ראייה - שוב אין בעל החצר נתפס עליו כגגב, שהרי הכותל מפסיק ביניהם (סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז). ודעת הרשב"א שבעל החצר משתתף אתו במחיצה בת עשרה טפחים (מגיד-משנה), וראה להלן הערה סט. 59) המשך מימרא של רב נחמן בשם שמואל (שם). 60) "פירוש: שאין ראויים לתשמיש" (ראב"ד). 61) מדברי התוספת של רב נחמן עצמו (שם).

ז. שְׂתִיָּין⁶² חֲצֵרוֹת זו לְמַעַלָּה מְזוּזָה⁶³ - לֹא יֵאמַר
22 הָעֵלְיוֹן: הָרִינִי בּוֹנֶה מְפַנְגְּדִי⁶⁴ וְעוֹלָה; אֲלֵא בּוֹנִים
23 שְׂנִיָּהֶם מְלֻמְטָה⁶⁵ וְעוֹלָה⁶⁶, וּבוֹנֶה הָעֵלְיוֹן לְבַדּוֹ
24 מְפַנְגְּדוֹ⁶⁷ וְמַעַלָּה. וְאִם⁶⁸ הָיְתָה חֲצֵרוֹ לְמַעַלָּה מְגוּזָה
25 שֶׁל חֶבְרוֹ⁶⁹ - אֵין הָעֵלְיוֹן זָקוּק לְתַתָּחוֹן כְּלָל⁷⁰.
26

62) כרב חסדא, בניגוד לרב הונא, וכן הוא בברייתא שם. 63) ושניהם מזיקים אחד לשני בהיזק ראייה. 64) שאינני צריך לסבול משפלות הקרקע של השני. 65) אף העליון,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 ומתקנת לעצמה⁸⁴; והתחונה אינה מתקנת עם
16 השונה, ולא מהשונה ולמעלה.

77) בבא-מציעא קח. בכרייתא. וכתבה כאן אגב הלכה ז, שהעליון בונה הכותל מלמטה עם התחתון]. (78) שאם אין מים בעליונה - לא יהיו לתחתונות. (79) ואין העליונות משתפות בתיקונה. (80) כלומר, העליונה. (81) מלוכלכים. (82) לביב של שופכין. תעלה שמעבירה את המים המלוכלכים. (83) שהרי כאן להיפך, כולן מעוניינות שהמים יצאו מן התחונה ללא תקלה, שלא יתעכבו בגינות העליונות. (84) ואין התחתונות משתפות אתה בתיקונה, שהרי אינן מעוניינות בזה שמי השופכים של העליונה ירדו אליהן.

17 י. פניי⁸⁵ הנהר⁸⁶ - משקין על הסדר⁸⁷. רצה⁸⁸ אָחַד
18 מִהֶן⁸⁹ לְסֹכֵר, פְּדֵי שְׂיָחֹזֵר לוֹ הַמַּיִם, וַיִּשְׁקֶה תְּחִלָּה
19 וְאַחַר כֶּף זַפְתָּח, וְאַחַר רוּצָה לְהִשְׁקוֹת תְּחִלָּה - כָּל
20 הַמִּתְגַּבֵּר זָכָה⁹⁰. וּבֹרֵר⁹¹ הַקָּרִיב⁹² לְאַמָּה⁹³ - מִתְמַלֵּא
21 רְאשׁוֹן⁹⁴, מִפְּנֵי דַרְכֵי שְׁלוֹם⁹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם שינה מלשון הגמרא בגיטין (ס, ב.) - "כל דאלים גבר", ומכאן הוראה ל"תיקון הזעות" שיש להשתדל תמיד להשתמש בלשון נקיה דוקא כפי שהשתמש הרמב"ם בלשון עדינה יותר, ובמקום "אלים" מלשון אלימות נקט "מתגבר" לשון גבורה שישנו גם בקדושה, וכמו"כ הלשון "זכה" מלשון זכות טוב יותר מהלשון "גבר".

(על פי יין מלכות סימן קט"א)

(85) גיטין ס: (86) בעלי שדות שנהר עובר על פניהם. (87) היינו שראשון ראשון קודם [וכנראה שגם זה מפני דרכי שלום], בניגוד לפירוש רש"י (שם ד"ה במיזל) שמפרש שכולם שוים בהשקאה. (88) מחלוקת רב ושמואל (שם). (89) בגמרא שם העמידו את המחלוקת בין רב לשמואל בבעל שדה עליון לבעל שדה תחתון, ועיין ב"ח סימן קע, שכתב שרק הם באים בטענה ולא האמצעים. אבל רבינו לא כתב כלל עליון ותחתון, ועיין סמ"ע שם ס"ק ב. (90) מימרא של רב הונא בר תחליפא (גיטין שם) שמכיון שלא הוכרעה ההלכה, במחלוקתם של רב ושמואל, יש לנקוט כאן בכלל הידוע: "כל דאלים גבר", היינו: כל המתגבר זכה. (91) משנה, שם נט: (92) שהיו רגילים לחפור בורות סמוך לאמת המים, לעצור את המים בתוכם לעת מצוא. והמדובר שהבור נחפר לאחרי שכבר עברה כאן אמת המים, ראה להלן. (93) תעלה המוליכה מים מן הנהר לשדות. (94) בגמרא פירשו משפט זה של המשנה לפי רב, שהמדובר ב"אמה המהלכת על פי הבור", והיינו כשקדם הבור לאמת המים (רשב"א). ברם, לפי המסקנא שאנו פוסקים להלכה שכל המתגבר זכה - גם כאן, כיון שחפר הבור, אע"פ שעשה שלא כדין, כיון שעשה - עשה, שגם זה בכלל כל המתגבר זכה (ראה ראב"ד ומגיד-משנה ולחם-משנה). (95) שזהו הטעם לכל דיני קדימה בעניינינו, וכמו כן בסדר הקריאות בתורה, במשנה שם.

שאם אין יסוד - אין בנין (מגיד-משנה). והיינו, עד ארבע אמות מקרקעית החצר שלמטה. צריכים שניהם יחד לבנות, כדין כל שני שותפים בחצרות, ואולי כאן צריך יותר מארבע אמות. עד כמה שהתחתון יכול עוד להזיק לעליון אם זה עומד (מגיד-משנה לפי הפירוש השני, וראה ב'תוספות' שם ד"ה שתי חצרות). (66) בב"ח סימן קס, חסרה מילה זו. (67) היינו, מן המקום שכלה היזק ראה של הראשון, ומשם והלאה בונה הוא לבדו ארבע אמות שלא יזיק הוא בראיה את התחתון (מגיד-משנה). (68) ברייתא שם. (69) שאין בעל החצר מזיק לבעל הגג, כמבואר למעלה (הלכה ו הערה נז). (70) ברם התחתון, בעל הגג, זקוק לעליון, שהרי הוא מזיק לבעל החצר. ונראה מדברי רבינו, שאין העליון זקוק אפילו למחיצת עשרה טפחים, שמכיון שהתחתון חייב לבנות כותל כדי להסיר היזק ראייתו, שוב אין העליון יכול לרדת למטה לגגו, ראה למעלה הערה נז. והראב"ד כתב בהשגה: "אין דבריו ברורין כלל". ואמנם זהו בניגוד למה שאמרו בסוגיא שם, שאין העליון זקוק למחיצת ארבע אמות, אבל זקוק הוא למחיצת עשרה טפחים כדי שייתפס עליו כגנב (מגיד-משנה). וה'דרישה' סימן קס ס"ק א, מיישב סוגיית הגמרא הנ"ל לפי שיטת הרמב"ם, עיין שם.

1 ח. מִי⁷¹ שֶׁהִיא פְּתָלוֹ סְמוּךְ לְגֵנֵת חֲבֵרוֹ⁷², וְנָפַל -
2 פּוֹפִין אוֹתוֹ לְפָנוֹת אֲבָנָיו. אָמַר לוֹ⁷³: הַגִּיעוּף, וְהָרִי
3 הֵן שְׁלֵף - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁷⁴. וְאִם⁷⁵ רָצָה בְּהֵן בְּעַל
4 הַגֵּנָה, וְאָמַר לוֹ 'הֵן': אִם פָּנָה אוֹתָם⁷⁶ - קָנָה, וְאִינוֹ
5 יְכוֹל לְחַזֵּר בוֹ; וְאִפְלוֹ אָמַר: הִילָךְ יִצְיֵאוֹתֶיךָ וְאִטַּל
6 אֲבָנֵי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. אֲכַל אִם לֹא פָּנָה - לֹא קָנָה;
7 שְׁלֵא אָמַר לוֹ אֵלָא לְדַחֲוֹתוֹ.

(71) בבא-מציעא קיז: וקיה. במשנה. (72) [נקט גינה, מפני שבגינה אינו כופה חבירו אלא למחיצה בת עשרה טפחים בלבד (למעלה פ"ב הט"ז)], וכשרצה לעשות כותל גבוה ארבע אמות, בנה אותו לבדו ('פרישה' סימן קס, ס"ק א), וראה בסמ"ע שם ס"ק א]. (73) בעל הכותל לבעל הגינה. (74) שאינו יכול להכריח חבירו לקנות, אם אינו רוצה. (75) הבלד זה בשקלא-וטריא בגמרא שם. (76) בפני הבעלים, שאז יש לנו הוכחה ברורה, שהתכוון באמת להקנות לו (מגיד-משנה בשם הרשב"א, וש"ך סימן קסו ס"ק א). אבל אם פינה שלא בפניו, או שלא פינה כלל - לא קנה, שלא נתכוון בעל הכותל להקנות לו, אלא משתמט הוא מתביעתו, לפנות האבנים מגינתו, ומדחה אותו לאמר: הן שלך (גמרא שם).

8 ט. חֲמֵשׁ⁷⁷ גִּנּוֹת הַמְּסַפְּקוֹת מֵיָם מִמְּעֵין אָחַד,
9 וְנִתְקַלְקַל הַמְּעֵין - פְּלֵן מִתְּקֵנוֹת עִם הָעֵלְיוֹנָה⁷⁸.
10 נִמְצְאוֹת הַתְּחִתוֹנָה מִתְּקֵנָתָ עִם פְּלֵן, וּמִתְּקֵנָתָ
11 לְעֵצְמָה⁷⁹; וְהָרְאשׁוֹנָה⁸⁰ אֵינָה מִתְּקֵנָתָ עִם הַשְּׁנִיָּה,
12 וְלֹא מִהַשְּׁנִיָּה וְלִמְטָה. וְכֵן חֲמֵשׁ חֲצֵרוֹת שְׁשׁוּפְכִין⁸¹
13 מֵיָם לְבִיב⁸² אָחַד, וְנִתְקַלְקַל הַבֵּיב - פְּלֵן מִתְּקֵנוֹת עִם
14 הַתְּחִתוֹנָה⁸³. נִמְצְאוֹת הָעֵלְיוֹנָה מִתְּקֵנָתָ עִם פְּלֵן,

הַנְּפִילָה: אִם נָפַל הָעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן וְהָרִסוּ¹⁵, או¹²
נִשְׁמַט הַתַּחְתּוֹן וְנָפַל הָעֲלִיּוֹן וְנִהְרָס¹⁶. וְאִם אֵינָן¹³
יִדְעִין פִּיצוּד נָפְלָו¹⁷ - חוֹלְקִין הָאֲבָנִים הַשְּׁלֵמוֹת¹⁴
וְהַשְּׁבוּרוֹת.

10 משנה שם קטז: (11) ושניהם הסכימו ביניהם שלא לבנותם מחדש, וראה להלן הלכה ג. [ונראה מדברי רבינו שכתב בסמוך: "ואם נשתברו מקצת האבנים", - שכאן מדובר באופן שכולן שלימות, או שכולן שבורות, ואם כן אין הבעייה על כמה שלימות ושבורות לזה, וכמה לזה, אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם. וראה להלן שבנוסחת הרי"ף ורש"י וכתב"ד מינכן לא גרסין בגמרא "עלייתא איתבור" (=העלייה נשברה) ו"תתייתא איתבור" (=התחתונה נשברה) אלא הפירוש הוא כנ"ל, וראה עוד להלן]. (12) [חלק כחלק, חצי לכל אחד ואחד (וראה בפרק י"א מהלכות וכייה ומתנה הלכה ז ש"יחלוק" הוא מחצה). ובגמרא שם הקשו: "רישא אמאי חולקין ניחזי אי בחבטא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזינהו בצפרא דפיניהו" (כן הנוסחא ברי"ף, ברש"י ובכתב"ד מינכן, ועיין רמב"ן). כלומר: הגמרא סברה שאין כאן סכסוך על האבנים השלימות והשבורות אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם, וכמו שכתבנו למעלה. וסברה כמו כן, שלפי זה, אם נפרש שיש לשניהם חלקים שווים - אין כאן חידוש שחולקים בשווה. אלא על כורחנה שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו וכמו שפירש רש"י (לפי הנוסחא שהביא הרמב"ן והרשב"א בדבריו. ועיין במגיד משנה ובמלאכת שלמה ובכ"ח סימן קסד). וצריך לומר שזהו אחד מתנאי השותפות שבמקרה של נפילה יתחלקו ביניהם (ועיין רמב"ן ורשב"א שם), ועל זה מקשה הגמרא: "ניחזי אי בחבטא נפיל" = נראה אם נפלה החומה תחתיה, וודאי העליונים לבעל העלייה והתחתונים לבעל הבית, "אי בחבטא נפיל" = אם נפלה העלייה למרחוק - הרחוקים לבעל העלייה והמקומיים לבעל הבית, ועל זה מתרץ שנפל בלילה ופינו אותם משם ולא ידוע. אולם רבינו הביא המשנה כלשונה ולא פירשה כשנפלה בלילה ופינוה, כמו שאמרו בגמרא, מפני שסמך על התוספתא (פרק י"א דבבא מציעא הלכה א) המפרשת משנתנו כשיש לשניהם חלקים שווים, ולפי זה לא קשה כלל "ניחזי אי בחבטא נפיל, אי בחבטא נפיל" ואין צורך לפרש כשנפלה בלילה ופינוה. וזה לשון התוספתא: "הבית והעלייה של שניים שנפלו [שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר - כן הוא בכתב"ד וויין ובדפוס ראשון] כמה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שווין, אבל אם היה אחד גדול ואחד קטן, זה נוטל שלו וזה נוטל שלו", ועיין עוד ברמב"ן ובמגיד משנה בשם רשב"א]. (13) משנה שם, ולפי פירושה בשקלא וטריא בגמרא. (14) כגון, שנפל הבית ביום, או שאפילו נפלו בלילה, אבל עדיין לא פונו. (15) שאז העלינות משתברות. (16) שאז התחתונות משתברות. (17) משנה שם, והוסברה בגמרא, כגון שנפל בלילה והאבנים פונו, וזה שפינה הלך ואיננו שישאלו אותו.

ג. אמר¹⁸ בעל העלייה לבעל הבית לבנות¹⁹, פדי¹⁶

יום חמישי ד' מנחם-אב ה'תשע"ז

פָּרָק רְבִיעִי

1 נתבארו בו משפטי השותפין שהאחד הוא ארון ממקום עליון והשני ממקום תחתון, כגון הבית והעלייה וכל דיניהן בשלימות, להדומה לזה משטף נהר זיתיו ושתלן בשל חבירו שזה בעל האילן וזה בעל הקרקע, והנמשך לזה מדין המוכר אילנות לקוץ ועשה פירות טרם יקצץ.

1 א. מִי שֶׁהֵיטָה לוֹ עֲלִיָּה לְמַעְלָה מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ,²
2 וְנָפַל כְּתֵל מִכְתְּלֵי הַבַּיִת - אֵין פֶּעַל הָעֲלִיָּה נוֹתֵן לוֹ
3 כְּלוּם בִּיצִיאוֹתָיו,³ וְכוּפָה⁴ אֵת פֶּעַל הַבַּיִת לְכִנּוּתוֹ
4 פְּשָׁהָהּ. אָבָל⁵ אֵין פֶּעַל הַבַּיִת פּוֹפֵה לְבַעַל הָעֲלִיָּה
5 לְבָנוֹת כְּתֵל עֲלִיָּה שְׁפָפַל. וְהַתְּקָרָה⁶ שֶׁל בַּיִת - הֲרִי
6 הִיא שֶׁל פֶּעַל הַבַּיִת,⁷ וְהַמְעֻזִּיבָה⁸ שֶׁעַל הַתְּקָרָה - הֲרִי
7 הִיא שֶׁל פֶּעַל הָעֲלִיָּה.

2 כגון אחים שחלקו ירושת אביהם, באופן שאחד קיבל בית ואחד עלייה, וראה בבא מציעא קיז. ברש"י דיבור המתחיל של שנים. (3) שכן אמרו במשנה שם: "הבית והעלייה של שניים שנפלו אמר בעל העלייה לבנות [את ביתו]" - הרי שבעל הבית בונה לבדו בלי השתתפותו של בעל העלייה (כסף משנה). (4) כלומר, על ידי בית-הדין שיורדין לנכסיו (כסף משנה). ומקור דברים אלו בירושלמי (פרק י דבבא מציעא הלכה ד) בדין בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפחת גגו של בית הבד, היא קרקעיתה של הגינה, שאמרו במשנה שם שבעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בעל בית הבד את גגו, ואמרו על כך בירושלמי שכל זה אינו אלא כשאין בעל בית הבד לפנינו, אבל אם הוא לפנינו אין צריך לירד ולזורע אלא כופין אותו לתקן. (5) זהו דבר פשוט, שהרי אין לבעל הבית כל עניין בתיוקן העלייה, ואדרבה אם אין עלייה על גביו - הבית שווה יותר (מגיד משנה). (6) הנסרים (בבא מציעא קיז). (7) כלומר, הוא צריך לתקנה, שהיא חלק מן הבית ולא מן העלייה. (8) "והוא הטיט והעפר שטוחין על התקרה [כרצפה לבעל העלייה]" (פירוש המשניות לרבינו שם) והוא מלשון הפסוק (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (רש"י שם). (9) הוא צריך לעשותה, שהיא עשויה להשוות את הגומות ברשותו ולפיכך תיקונה מוטל עליו. ואף על פי שלעניין שוכר ומשכיר פסק רבינו (פרק ו מהלכות שכירות הלכה ד) שהתחתון, הוא המשכיר, חייב לתקן גם את המעזיבה שברשות העליון מפני "שהמעזיבה חזיוק התקרה היא", וכדעת חכמים במשנה (שם קטז: -) סובר רבינו שלא נחלקו חכמים ורבי יוסי אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין הכול מודים שבעל העלייה מתקן את המעזיבה שברשותו. והרשב"א בבא בתרא ז. כתב שגם בשותפין על התחתון לתקן את המעזיבה (מגיד משנה).

8 ב. נָפְלוּ¹⁰ שְׁנֵיהֶם, הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה¹¹ - הֲרִי שְׁנֵיהֶם
9 חוֹלְקִין בְּעֵצִים וּבְאֲבָנִים וּבְעֶפְרָו¹². וְאִם¹³ נִשְׁתַּבְּרוּ
10 מְקַצֵּת הָאֲבָנִים - רוֹאִין¹⁴ אֵי זֶה רְאוּיָה לְהַשְׁתַּבֵּר, אִם
11 אֲבָנֵי הַבַּיִת אוֹ אֲבָנֵי הָעֲלִיָּה. וְדָבָר זֶה יְדוּעַ מִדְּרָךְ

25) שם מימרא של רב אחא בר אדא משמו של עולא.
 26) אבל אסור לו למעט ממידת חוסנו כבסמוך.
 27) כלומר, או שהרבה ברוחב. (28) כגון, שהיו לבנים שאין רוחבם אלא שלושה טפחים (למעלה פרק ב הלכה יח) ועשאם אבנים שרוחבם שישה טפחים (שם). וראה להלן. (29) כגון מגזית שרחבה חמישה טפחים (שם) לגוויל שרוחבו שישה טפחים (שם). כן הוא בגמרא בבא מציעא שם. (30) מימרא שם. (31) במימרא הנ"ל. ואף זה גורע מהחזוק של הבית. (32) שבית נמוך יותר חזק מגבוה. (33) היינו, לעיקרון שלא לשנות, אבל ביחס הפוך: בעל הבית אסור לו למעט בחזוק הבית וברוחבו, ומותר לו להרבות, ואילו בעל העלייה אסור לו להרבות בכובד העלייה ומותר לו למעט. ומן הכלל הזה נובעים כל הפרטים דלהלן.

25 ו. נְתַדְלָדְלוּ³⁴ קוֹרוֹת הַבַּיִת וַיְרַדּוּ לְאֹוֵיר הַבַּיִת: אִם
 26 הִגִּיעוּ לְתוֹף³⁵ עֲשֶׂרָה טַפְחִים - סוֹתֵר³⁶ וּבֹנֶה³⁷; וְאִם
 27 לֹא הִגִּיעוּ - יְכוּל בַּעַל הָעֲלִיָּה לְעַבֵּב עָלָיו. וְאִפְלוּ
 28 אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: אֲנִי אֶשְׂכֵּר לְךָ מְקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּדוּר
 29 בּוֹ עַד שֶׁאֲתַקֵּן הַתְּקָרָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהָרִי
 30 אוֹמַר לוֹ: אֲיִנִי רוֹצֵה שֶׁאֲטַרְח מְמָקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי
 31 שֶׁתְּתַקֵּן אֶת בֵּיתְךָ.

34) בבא בתרא ו: ז. וכרב חמא. נתדלדלו, היינו, שהכתלים נשאר חזקים ורק התיקרה ירדה, שלא כרש"י המפרש שהכתלים טבעו בקרקע. (35) שאין אדם יכול לדור למטה מעשרה טפחים, ואין זה יכול לדחותו מרשותו (סמ"ע סימן קסד סעיף קטן 1). (36) את התקרה הרעועה. (37) היינו, בעל הבית בונה את התקרה, והעליון את המעזיבה כמו בהלכה א (מגיד משנה).

32 ז. הַתְּנִי³⁸ בַּיְנֵיהֶם דְּבַר זֶה³⁹: אִם נִשְׂאָר בְּגִבֵּה הַבַּיִת
 33 כְּדֵי שֶׁיִּקַּח אָדָם חֲבִילָה⁴⁰ בִּינוּנִית עַל רֹאשׁוֹ וַיִּכְנַס
 34 בָּהּ תַּחַת קוֹרוֹת אֵלוֹ שֶׁנִּשְׁעַקְמוּ - אֵינוֹ סוֹתֵר; וְאִם אֵינוֹ
 35 יְכוּל לְהַכְנִס בָּהּ עַד שֶׁיִּכַּף אֶת רֹאשׁוֹ - סוֹתֵר וּמְתַקֵּן
 36 וּבֹנֶה, וְאֵין בַּעַל הָעֲלִיָּה יְכוּל לְעַבֵּב, שֶׁהָרִי הַתְּנִי
 37 בַּיְנֵיהֶם תְּחִלָּה.

38) במימרא של רב חמא שם. (39) כלומר, כשחלקו התנו שאם תשפל העלייה יסתרו ויבנו מחדש. כרב הונא בנו של רב יהושע, שם. (40) רש"י (שם דיבור המתחיל איסורייתא) מפרש: "חבילת קנים".

38 ח. בֵּית⁴¹ הַבַּד⁴² שֶׁהוּא בְּנוִי בְּעַבֵי הָהָר וְגִנָּה אַחַת⁴³
 39 עַל גְּבִיּוֹ⁴⁴, וְנִפְתְּחוּ שְׁמֵי בֵּית הַבַּד⁴⁵ פָּאֲרַבְעָה
 40 טַפְחִים⁴⁶ אוּ יוֹתֵר - הָרִי בַּעַל הַגְּנָה יוֹרֵד וְזוֹרֵעַ
 41 לְמַטָּה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְבֵית בְּדוֹ כְּפִיּוֹ⁴⁷, וַיִּתְקֵן
 42 הָעֲלִיּוֹן⁴⁸ קִרְקַע גְּתוֹ וַיִּזְרַע כָּל גְּתוֹ.

41) בבא מציעא ק"ז: במשנה. (42) מקום שעוצרים בו זיתים, להוציא מהם שמנס. (43) והיא שייכת לאחר. (44) באופן שתקרת בית הבד היא קרקעיתה של הגינה. (45) תקרת בית הבד. (46) כשמואל ולא כרב (שם ק"ח).

1 שִׁיבְנָה עֲלֵיתוֹ עַל גְּבִיּוֹ, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֵה - הָרִי בַּעַל
 2 הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אֶת הַבַּיִת כְּשֶׁהָיָה, וַיּוֹשֵׁב וְדָר בְּתוֹכוֹ
 3 עַד אֲשֶׁר יִתֵּן כָּל יְצִיאוֹתָיו²⁰, וְאַחַר כֵּן יֵצֵא וַיִּבְנֶה
 4 עֲלֵיתוֹ אִם רוֹצֵה.

18) משנה שם ק"ז. וכחכמים ולא כרבי יהודה. (19) על חשבון בעל הבית בלבד. (20) ואינו צריך להעלות לו שכר דירה מפני שהבית משועבד לעלייה (בבא קמא כ:) ונמה שכתב רבינו למעלה הלכה א שכופה בעל העלייה את בעל הבית לבנות את הכותל שנפל - אין זה אלא משום שהבית קיים, שהרי "ביתא לעלייה משתעבד" (בבא קמא שם), ויכול בעל העלייה לכופו אותו לבנות הכותל שנפל (ודלא כדעת הרשב"א שהביא המגיד-משנה שרק הבית משתעבד ולא בעל הבית), אבל כאן שנפל הבית אין בעל העלייה כופה לבעל הבית לחזור ולבנות שמכיוון שנפל הבית אין בעל הבית משועבד עוד (כעין סברת הרשב"א, וראה במגיד משנה וכסף משנה). ובבית הבד הבנוי בסלע וגינה על גביה ונפחת גגו של בית הבד - וודאי יכול לכופו לבעל בית הבד שיתקן גגו, וכן מפורש בירושלמי שם. אבל יש להבין למה השמיט זאת רבינו להלן בהלכה ח, ולא כתב שיכול לכופו.

5 ד. וְאִם²¹ אֵין אֶחָד מֵהֵן יְכוּל לְבַנּוֹת²² - בַּעַל הָעֲלִיָּה
 6 נוֹטֵל²³ שְׁלִישׁ²⁴ הַקְּרָקַע, וּבַעַל הַבַּיִת שְׁנֵי שְׁלִישִׁים.

21) שם בכרייתא וכרבי נתן וכרבא שהכריע כמותו. (22) שהם עניים. (23) כגון, שהם רוצים לזרוע על שטח, או שרוצים שניהם למכור אותו, וראה תוספות שם דיבור המתחיל לא לזה ולא לזה, וסמ"ע שם סעיף קטן יד, טו. (24) וכפי שנמנתק הגמרא. שהעלייה אוכלת בקרקע שלישי, היינו, שאם היה הבית ראוי לעמוד תשעים שנה, אינו ראוי כעת לעמוד אלא שישים שנה, וכן יש לו בקרקע (תורת חיים שם).

7 ה. רָצָה²⁵ בַּעַל הַבַּיִת לְבַנּוֹת בֵּיתוֹ - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה.²⁶
 8 וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת בְּקַתְלִים: אִם חִזַּק אוֹתוֹן וְהִרְבֶּה²⁷
 9 בְּרַחְבּוֹ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהָיָה²⁸ - שׁוֹמְעִין לוֹ; רָצָה לְמַעַט
 10 בְּרַחְבּוֹ אוּ לְפָחוֹת מִחֻזְקוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אֲבָנִים וּבִגְשׁ
 11 לְהַחֲזִיר לְבָנִים וְכִיּוֹצֵא בִּהְיֹוֹ²⁹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. בְּאִ³⁰
 12 לְשַׁנּוֹת אֶת הַתְּקָרָה לְקוֹרוֹת כְּבִדִּין וְחֻזְקִין - שׁוֹמְעִין
 13 לוֹ; לְפָחוֹת בְּרַחְבּוֹ פָּחוֹת מִמָּה שֶׁהָיָה - אֵין שׁוֹמְעִין
 14 לוֹ. הִרְבֶּה בְּחִלּוֹנוֹת³¹ אוּ שֶׁהוֹסִיף בְּגִבְהַ³² הַבַּיִת -
 15 אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; מַעַט בְּחִלּוֹנוֹת אוּ שֶׁמַּעַט בְּגִבְהַ
 16 הַבַּיִת - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן³³ בַּעַל הָעֲלִיָּה בּוֹנֶה אוֹתָהּ,
 17 אִם רָצָה, כְּשֶׁהָיָה. וְאִם בָּא לְשַׁנּוֹת הַפְּתָלִים,
 18 לְהַרְחִיב וְלְהַחֲזִיק - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
 19 מְכַבֵּד עַל כְּתַל הַתְּחִתוֹן; אֲבָל לְמַעַט - שׁוֹמְעִין לוֹ.
 20 וְכֵן בְּקוֹרוֹת תְּקָרָה הָעֲלִיּוֹנָה: אִם שָׁנָה אוֹתָם לְקָלִים
 21 מִמָּה שֶׁהָיָה - שׁוֹמְעִין לוֹ; לְכַבְּדִים מֵהֵן - אֵין
 22 שׁוֹמְעִים לוֹ. הִרְבֶּה בְּחִלּוֹנוֹת אוּ שֶׁמַּעַט בְּגִבְהַ הָעֲלִיָּה
 23 - שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲבָל אִם מַעַט בְּחִלּוֹנוֹת אוּ הִרְבֶּה
 24 בְּגִבְהַ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים ק"ט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. שהראשון שנטע עד עכשיו אף להבא ייטע, ואילו זה שהביא הנהר את הזיתים לרשותו, לא היה נוטע מעצמו, ואנו מעוניינים להרבות במטעים בארץ. (63) מימרא של רבי יוחנן בגמרא שם. אבל בחו"ל שומעים לו, ויכול ליטול את זיתיו (שם קא:), וכן הוא בשולחן ערוך סימן קסח סעיף א. ועיין אור שמח. (64) אם בעל השדה רוצה בהם (סמ"ע סעיף קטן ה). (65) מימרא בשם ריש לקיש שם קא. (66) גושי העפר שסביב האילנות ואף אם לא ניטעו היו יכולים לחיות מאותו עפר, והרי הם כמו שלא נעקרו ואין בהם משום ערלה (פרק י מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה יב). (67) שאף על פי שיכולים לחיות מהגושים בלבד - אינם יכולים לגדל פירות בלי הקרקע של זה (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובלי הגושים, היו אסורים מחמת ערלה (גמרא שם) ולפיכך יש לשניהם חלק בהם. ואף על פי שהמוצא אבידה בוטו של ים ובשולחיתו של נהר הרי היא שלו שוודאי נתיאשו הבעלים ממנה (פרק י"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה י) - אין זה אלא במטלטלין, אבל בקרקע אין הייאוש מועיל (פרק ח שם הלכה יד) וכיוון שנעקרו עם גושיהם יש להם דין קרקע (משנה למלך). (68) שהרי הוא אומר לבעל הזיתים: אם הייתי אני נוטע אותם לפני שלוש שנים, האם לא הייתי אוכל פירותיהם? (גמרא שם). (69) שכיוון שנעקרו בלי גושיהם - דין מטלטלין להם, וזכה בהם בעל השדה בייאוש כדין זוטו של ים (משנה למלך). והמדובר בגוף העצים ובשבתם, שהרי הפירות אסורים בערלה עד השנה הרביעית (סמ"ע סימן קסח סעיף קטן ד).

- 16 **יא. פּיּוּצָא בִּיּוֹצֵא** 70, **הַמוֹכֵר** 71 **זִיתָיו לְעֵצִים** 72: **אִם פָּסַק**
 17 **עֲמוּ לְקֵץ מְיָד - כָּל הַפְּרוֹת שֶׁיַּעֲשׂוּ הָרִי הֵן לְבַעַל**
 18 **הַקְּרָקַע** 74; **וְאִם** 75 **הִתְנָה עֲמוּ לְקֵץ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה -**
 19 **כָּל הַפְּרוֹת שֶׁיּוֹצִיאוּ לְבַעַל הָעֵצִים. מִכֵּר סֶתֶם: אִם**
 20 **עָשׂוּ פְּחוֹת** 76 **מִרְבִּיעֵית לְסֵאָה** 77 **חוּץ מִן הַהוֹצָאָה** 78 -
 21 **הָרִי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַזִּיתִים** 79; **עָשׂוּ רְבִיעֵית לְסֵאָה**
 22 **חוּץ מִן הַהוֹצָאָה - הָרִי אֵלּוּ יִחַלְקוּ** 80.

(70) כלומר, כשם שאמרנו שלאחר שלוש שנים הכל לבעל השדה, כמו כן בהא דלהלן הכל לבעל הקרקע. (71) בבא מציעא ק: במשנה. (72) להסקה או לבניין, ולא לגדל פירות. (73) התברר בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. (74) היינו, הכל במשמעות הלשון (ולא כשיטת הרשב"א, שהביא המגיד-משנה, שלבעל הזיתים יש תמיד חלק בהם). (75) אף זה בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. (76) שאז אין הבעלים מקפידים מזה. (77) שהם רעים כל כך, עד שסאה מהם אינו מוציא רביעית הלוג שמן. (78) של המסיקה והעצירה, וכדומה, שם ק: קא. מימרא של רבי שמעון בן פזי. (79) שלפי שהם רעים כל כך אין בעל הקרקע מקפיד אם בעל הזיתים נוטלים לעצמו (גמרא שם). (80) שיש לשניהם חלק בהם: זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה (משנה שם).

פָּרָק חֲמִישִׁי

(1) נתבאר בו מה שיש לשותפין בחצר לעשותו שכופין בו זה את זה, והדברים שיכול האחד למנוע לחבירו לעשות

לפי שאין אדם זורע חציו למעלה וחציו למטה (שם). ואם נפחת בפחות מארבעה טפחים - לא איכפת לנו לפי שאין לך מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים כמו שאמרו בכמה מקומות בתלמוד. (47) תקרה. (48) שתיוקן המעזיבה שייך לעליון, כשיטת רבינו למעלה הלכה א.

- 1 **ט. שְׁתִּיּוֹן גְּנוֹת זו עַל גַּב זו** 50, **וְהִירָק בִּינְתִים פְּגָבָה**
 2 **עָבִי הָאָרֶץ שְׁבִינֵיהֶם** 51: **כָּל שֶׁהֶעֱלִיזוּ יְכוֹל לְפִשֵּׁט אֶת**
 3 **יָדוֹ וְלִטֹּל אוֹתוֹ מֵעֶקְרוֹ** 52 - **הָרִי הוּא שְׁלֹו** 53, **וּבְלִבָּד** 54
 4 **שְׁלֹא יֵאָנֵס אֶת עֲצָמוֹ** 55; **וְהַשְּׂאָר - שֶׁל תַּחְתּוֹ** 56. **הָיָה** 57
 5 **מְגִיעַ לְנוֹפוֹ, וְאִינוּ מְגִיעַ לְעֶקְרוֹ - לֹא יִטֹּל הָעֶלְיוֹן** 58;
 6 **וְאִם נִטֹּל - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. אֲבָל הָאֵילָן** 59
 7 **הַעוֹמֵד עַל הַמְּצָר, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵה לְתוֹף שְׂדֵה**
 8 **אֶחָד מֵהֶן - הָרִי שְׁנֵיהֶם חוֹלְקִין** 60 **בְּפִרוֹתָיו**.

(49) שם קיח: במשנה. (50) ששתייהן סמוכות במורד ההר, וקרקעית האחת גבוהה משל חברתה. (51) ונתעורר דין ודברים ביניהם: העליון אומר שלי הוא, שבקרקעי גדל, והתחתון אומר שלי הוא, שבאוויר שלי גדל, שאם רצה ממלא בעפר עד למעלה ואין כאן ירק. (52) אף שאינו מגיע לנופו, ומה שנמצא בגמרא שם: "מגיע לעיקרו ואין מגיע לנופו, מאי, תיקו" ואם כן זה נשאר בספק, ויש לפסוק שלא ייטול העליון כדלהלן - נראה שרבינו לא גרס לה. (53) כרבי שמעון במשנה שם, שכן פסק ריש לקיש שם קיט. ומעיקר הדין סובר רבי שמעון כרבי יהודה שם שהכול לתחתון, שאם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק". אלא כל מה שיכול עליון לפשוט את ידו וליטול - מפקיר הוא לגבי תחתון. (54) מימרת דבי רבי ינאי שם קיט. (55) כלומר, שלא יתפשט כל כך עד שיגיע לידי סכנה (פרוש המשניות לרבינו שם). (56) [אפילו השורשים. ומה שאמר רבא (שם קיח): ששורשי הירק הם של עליון אפילו לדעת רבי יהודה - אין זה אלא אם הוא יכול לפשוט ידו וליטול, אבל אם אינו יכול לפשוט ידו וליטול, הרי הוא מפקירו לתחתון, ועיין רש"י שם במשנה דיבור המתחיל והשארן]. (57) שם קיט. בעייה של רב ענן שלא נפתרה. (58) לא פסק שיחלוקו, כדין כל ספק בממון, מפני שהתחתון הוא המוחזק (כסף משנה). ועוד שהרי הלכה כרבי יהודה שהכול לתחתון, כנ"ל, אלא שהוא מפקיר לעליון וכיוון שספק הוא אם מפקיר לעליון הרי הוא בחזקתו (=בחזקת התחתון). (59) שם קז. כשמואל ולא כרב. כלומר ענפיו נוטים, אבל שורשיו בתוך המצר, שהוא של שניהם (תוספות שם דיבור המתחיל אילן). (60) כיוון שהוא יונק מקרקע של שניהם.

- 9 **י. שְׁטָף** 61 **נִהַר אֶת זִיתָיו וְשִׁתְּלֵם בְּתוֹף שְׂדֵה חֲבֵרוֹ,**
 10 **וְאָמַר הֵלֵךְ: זִיתִי אֲנִי נוֹטֵל - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִשּׁוּם** 62
 11 **יֵשׁוּב הָאָרֶץ** 63, **אֲלֹא יַעֲמְדוּ בְּמִקוּמָן** 64. **וְאִם** 65 **עָקְרָן**
 12 **הַנִּהַר בְּגוֹשְׁתֵּיהֶן** 66, **כִּשְׁשִׁתָּן - יִחַלְקוּ הַפְּרוֹת בַּעַל**
 13 **הַשְּׂדֵה עִם בַּעַל הַזִּיתִים כָּל שְׁלֹשׁ שָׁנִים** 67, **וְלֹאֲחֵר**
 14 **שְׁלֹשׁ - הַכֹּל לְבַעַל הַשְּׂדֵה** 68. **וְאִם לֹא נֶעְקְרוּ בְּגוֹשְׁתֵּיהֶן**
 15 **- הַכֹּל לְבַעַל הַקְּרָקַע מְיָד** 69.

(61) ברייתא שם קא. (62) ראה סמ"ע סימן קסח סעיף קטן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קכא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8 ז. וְאָף עַל פִּי כֵן לֹא יִפְתַּח אָדָם חֲנוּת פְּנֵי פְתַח
9 הַחֲצֵר חֲבֵרוֹ⁴⁰, שָׁזָה הַזֶּקֶק קְבוּעַ תָּמִיד; וְשָׁהַרִי בְּנֵי רִשׁוֹת
10 הָרְבִים עוֹבְרִים וְשָׁבִים, וְזֶה יוֹשֵׁב בְּחֲנוּתוֹ כָּל הַיּוֹם
11 וּמִבֵּיט בְּפֶתַח חֲבֵרוֹ.

ולא כתיקונה וכרב פפא שם, ועיין ברי"ף שם. (23 היינו, אפילו אחר שלש שנים. שאין דרך השותפין להקפיד על זה, ויכול לומר לו: עד עכשיו לא הקפדתי, ומעכשיו אני מקפיד. 24) שם במשנה. וכמימרת רב נחמן. (25) היינו, מיד, ולא לאחר שלש שנים. וכן משמע מדברי הר"י מיגאש שרבינו הולך בעקבותיו, ראה במגיד-משנה. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א, ופרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. (26) מלשון זה של רבינו, נראה שאע"פ שהמחזיק אינו טוען שמכר לו או שמחל לו הרי זו חזקה, שאע"פ שבחזקת קרקעות אמרו "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (בבא-בתרא מא. ופי"ד מהלכות טוען ונטען הלכה יב) - בחזקת תשמישים כבנידון-דין, אין צריך טענה. וראה להלן פרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. ועיין רשב"ם בבא-בתרא מא. (27) כל זה מדברי ר"י מיגאש (הובאו במגיד-משנה). והיינו, בחזקה מיידית ובלי טענה, אבל חזקת שלש שנים שיש עמה טענה - הרי היא חזקה גם בנידון זה, וכמ"ש רבנו בפ"ב מהל' טוען ונטען הי"ד. וראה בהשגת הראב"ד.

40) תוספתא ב"ב פ"ב (צוקמ. עמ' 4. 401) והובאה ברי"ף ב"ב פרק שלישי. ושוב לא הבהיר רבינו כמה להרחיק, ובשו"ע סימן קנד, סעיף ג: "עד שלא יכול לראות כלל".

12 ח. אֶחָד⁴¹ מִן הַשְּׁתֵּפִין בְּחֲצֵר שְׁלֵקָה בֵּית בְּחֲצֵר
13 אַחֲרָת - אֵינּוּ יֹכֵל לִפְתַּח פְּתָחוֹ לְחֲצֵר הַשְּׁתֵּפִין⁴²
14 שְׁלוֹ. אֶפְלוּ⁴³ בְּנֵה עֲלֶיהָ עַל גְּבֵי בֵיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה
15 לָהּ פְּתַח לְתוֹךְ הַחֲצֵר, לְפִי⁴⁴ שְׁמִרְפָּה עֲלֶיהֶן אֶת
16 הַדְּרָךְ⁴⁵. נַעֲשֶׂה כְּמִי שָׁהִיָּה לְזֶה שֶׁכֵּן אֶחָד, וְנַעֲשֶׂה לוֹ
17 שְׁכָנִים הָרְבִה. אֲבָל⁴⁶ פּוֹתֵחַ הוּא פֶּתַח עֲלֶיהָ⁴⁷ לְתוֹךְ
18 בֵיתוֹ. וְאִם⁴⁸ רָצָה לְחַלֵּק חֲדָרוֹ לְשָׁנִים - חוֹלֵק.

1 ו. אֶחָד²⁸ מִן הַשְּׁתֵּפִין שֶׁבִקֵּשׁ לִפְתַּח לוֹ חֲלוֹן בְּתוֹךְ
2 בֵיתוֹ לְחֲצֵר - חֲבֵרוֹ מַעֲכֵב עָלָיו, מִפְּנֵי שְׁמִסְתַּפְּל²⁹ בּוֹ
3 מִמְּנוֹ³⁰. וְאִם³¹ פְּתַח - יִסְתֵּם³². וְכֵן³³ לֹא³⁴ יִפְתַּחוּ³⁵
4 הַשְּׁתֵּפִין בְּחֲצֵר, פְּתַח בֵּית כְּנֶגְדוֹ³⁶ פְּתַח בֵּית אוֹ חֲלוֹן
5 כְּנֶגְדוֹ חֲלוֹן. אֲבָל³⁷ פּוֹתֵחַ אָדָם לְרִשׁוֹת הָרְבִים פְּתַח
6 כְּנֶגְדוֹ פְּתַח וְחֲלוֹן כְּנֶגְדוֹ חֲלוֹן; מִפְּנֵי³⁸ שְׁאוּמְרֵ לוֹ:
7 הֲרִינִי כְּאֶחָד מִבְּנֵי רִשׁוֹת הָרְבִים שְׂרוּאִין אוֹתָךְ³⁹.

41) בבא-בתרא נט: במשנה. (42) אבל לביתו יכול הוא לפתוח, כדעת הר"ף בתשובה (כסף-משנה) כשם שהוא פותח עליה לתוך ביתו, אלא שצריך לסתום את פתח הבית שבחצר האחרת, בכדי שלא יעברו מן החצר האחרת לחצר זו (הרי"ף שם). (43) משנה, שם. (44) ההנמקה, בגמרא שם ס. (45) שעל-ידי הוספת שכנים - צריך אחד לחכות לשני, וכאילו נעשית הדרך ארוכה יותר. (46) משנה, שם. (47) כן דעת הר"ף בתשובתו (הובאה במגיד-משנה) גסם עליה ממש מותר לבנות על ביתו, אם אינו פותחה לחצר. לפי שאינו עשוי להשכיר לאחרים מקום כזה שיעברו דרך עליו, ואינו מרבה עליהם את הדרך, וכן נראה בתוספתא בבא-בתרא פ"א (צוק"מ עמוד 19, 398): "יש לו גג ברשות הרבים ומבקש לבנות על גביו עליה וכו' עושה לו וכו' ופותחה לתוך ביתו". ומה שאמרו בגמרא (שם ס.) "ומאי עליה אפתאי", שלפי"ז סובר רשב"ם שם שרק "אפתאי", כלומר יציע בתוך הבית, שאינו מוסיף על הבנין כלל, אלא מחלק גובה הבית לשנים, רק זה מותר, אבל לא עליה ממש - צריך לומר, לדעת רבינו והר"ף שלא נקטו זאת בגמרא אלא לדוגמא, כלומר רק עליה כזו שהיא כמו "אפתאי" שאין פתחה אלא בתוך הבית - מותר, ולעולם מותר אפילו עליה ממש על גבי הגג, אם פתחה בבית כנ"ל, ועיין 'נמוקי יוסף' שם. (48) היא הדוגמא הראשונה שהביאה הגמרא שם. ובשו"ע סימן קנד סעיף א, כתב: "ואין צריך לומר שאם רצה לחלוק לשניים" ואמנם כלי-שכן הוא מעליה.

(28) משנה בבא-בתרא נט: (29) ויש בזה משום היזק ראייה. (30) שאף שבין כך ובין כך יכול הוא להזיקו בראיה על-ידי הסתכלות מן החצר - הרי עכשיו יזיקנו גם בהסתכלות מן הבית (רשב"ם שם ד"ה אבל לחצר השותפין, ו'תוספות' שם ד"ה בבית לא בעינא). וכל-שכן שאסור לפתוח חלון לחצר חבירו שאינו שותפו (גמרא שם). (31) עובדא שם. וכרבי חייא ולא כרבי ישמעאל ברבי יוסי. וכן פסק הר"ף. (32) דוקא אם מחה לאלתר, אבל אם ראה ושתק - החזיק. ראה להלן פי"א הלכה ד (כסף-משנה). (33) שם ס. במשנה. (34) בגמרא שם, בשם רבי יוחנן, שאיסור זה הוא מטעם צניעות. וסמך ענין זה למה שנאמר בבלעם (במדבר כד, ב) "וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכניה". (35) במשנה, שם בלשון יחיד: "לא יפתח אדם", ורבינו שינה וכתב בלשון רבים בכדי לציין, שכאן מדובר שניהם פתחו ביחד, ואין כאן איסור משום היזק ראייה, ואעפ"כ אסור מטעמי צניעות, וכן הוא בירושלמי (פ"ג הלכה י). (36) יש אומרים שצריך להרחיק רק משהו (רשב"ם), ויש אומרים שצריך להרחיק מלוא אפשרות הראיה (רשב"א), ודעת רבינו לא ברורה. (37) משנה, שם. (38) בגמרא שם. (39) וחלונות גבוהים שאין בני רשות הרבים רואים אותה אלא בהתאמצות יתירה אסור לפתוח, שהרי אומר לו: בני רשות הרבים אינם רואים אותי אלא בהתאמצות יתירה, ואתה רואה אותי תמיד, ראה למעלה פ"ג הלכה ה, ועיין מגיד-משנה.

19 ט. מִבְּאֵן⁴⁹ אֶתְּה לְמַד: שְׁאֶחָד מִן הַשְּׁתֵּפִין שְׁהִבִיא
20 אֶצְלוֹ לְבֵיתוֹ אֲנָשִׁי בֵּית אַחֲרָת⁵⁰ - יֵשׁ לְחֲבֵרוֹ לַעֲכָב
21 עָלָיו⁵¹, מִפְּנֵי שְׁמִרְפָּה עָלָיו אֶת הַדְּרָךְ. וְכֵן הַמְשַׁפֵּיר
22 בֵּיתוֹ לְבַעַל בֵּית אֶחָד, וְאַחַר כֵּן הִבִיא עִמּוֹ קְרוֹכָיו
23 אוֹ מִידְעָיו לְשֶׁכֶן⁵² עִמּוֹ כְּאֶחָד בְּבֵית זֶה - הֲרִי
24 הַמְשַׁפֵּיר מַעֲכֵב עָלָיו.

(49) היינו, מן המחצית הראשונה של ההלכה הקודמת. (50) בכ"י תימן: "אחריים", וכן נכון. (51) שזה הכלל לשיטת רבינו: אסור להרבות ביוריים, ומותר להרבות בבנין

קכב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64) [כלומר, החזיק בפתח זה ברשות, שהרי לכתחילה אסור לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בלי הסכמתם של בני המבוי, כמבואר להלן הלכה יד]. 65) במטרה למעט בהילוך רבים ממבוי למבוי. וב'טור' ושו"ע סימן קסב העתיק הלכה זו בניסוח אחר: "אם באו [בני המבוי] להעמיד לו (=למבוי) דלתות (=משני צידי), אפילו אחד מהם יכול לעכב ולומר אני רוצה ליכנס בחבילתי עד פתחי". 66) ה'נמוקי יוסף' מביא "על כתפי עד פתחי".

וברור שאם הם רוצים לעשות דלת למבוי בלי השתתפותו - יכול הוא לעכב על ידם (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש ורשב"א, וכן כתב ה'נמוקי יוסף'). 67) מימרא של רב ענן בשם שמואל, בבבא-בבא יב. 68) יש אומרים שאינו מפולש אלא לצד אחד לרשות הרבים (מגיד-משנה בשם רשב"א). 69) גמרא שם. 70) כגון בימי השוק (סמ"ע סימן קסב, ס"ק ו). 71) והדלתות יפריעו להם.

19 יד. מ"י 72) שפ"קש לפתח פתח במבוי שאינו מפולש 73
20 - בני מבוי מעכבין עליו, מפני שמרבה עליהם את
21 הדרך. ואם היה מבוי מפולש 74 - פותח כל פתח
22 שירצה לכתחילה 75.

72) בבא-בבא יא: כברייתא: "אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחד - בני מבוי מעכבין עליו". וכתב שם הרי"ף, שכל זה במבוי שאינו מפולש, אבל במבוי מפולש אינם יכולים לעכב, שהרי הוא כרשות הרבים. 73) שהוא סתום משלשה צדדים. 74) משני צדדיו. 75) היינו, שלא היה קיים הפתח מעולם.

23 טו. היה 76) לו פתח סתום במבוי שאינו מפולש 77 -
24 הרי זה פותחו 78) בכל עת שירצה; ואם פ"ן את
25 פצימיו 79) - בני מבוי מעכבין עליו 80) וכן 81) אחד
26 מבני מבוי שפ"קש לסתום 82) פתחו ולהחזירו 83) למבוי
27 אחר 84) - בני מבוי מעכבין עליו; ש"מא יבוא עליהם
28 מ"ס, ומתמזעט מחלקן מן המ"ס הקצוב על בני
29 המבוי. לפיכך, מקום שאין המ"ס קצוב על בני
30 המבוי - הרי זה סותם פתחו בכל עת שירצה.

76) שם יא: כרבי בבבא-בבא יא. 77) שאם הוא מפולש, מותר אף לכתחילה, כמו שכתב בהלכה הקודמת. 78) שהרי היה פעם פתוח, ועל-ידי-זה שסתמו לא אבד את זכותו. 79) המסגרות, שבהן נתונה הדלת, היינו המשקוף והמזוזות. שעל-ידי פריצה זו מתבטל הפתח לגמרי (מימרא של רבא שם). 80) כאילו פותח הפתח לכתחילה. ויתכן כי גם בני המבוי שבו הפתח הסתום מעכבים, וגם בני המבוי הראשון מעכבים, אם יש ענין של מס, וראה בהמשך דברי רבינו, ועיין הגהות מיימוניות אות ט. 81) שם יא: שתי בעיות של רב הונא, שהן אחת: "אחד מבני מבוי, שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו, אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת, אמר לו: בני מבוי מעכבין עליו, ואכסניא לפי בני אדם מתחלקת" (כן הגירסא ברי"ף דפוס קושטא, וכן הובא בשמו במגיד-משנה וכסף-משנה וכן בעוד כמה נוסחאות, ראה בדקדוקי סופרים) - הרי שטעם העיכוב הוא בזה

אם אינו מרבה בדירות כנ"ל. וכל זה אינו אלא בדירות קבועים, אבל להכניס אורחים עוברים ושבים מותר, וראה להלן. אולם לדעת הרמב"ם והרשב"ם (הביאו הגהות מיימוניות אות ה) הדבר מהופך: מותר להרבות בדירות, ואסור להרבות בכנינים. 52) היינו, שיכון קבוע, אבל אורחים הסמוכים על שולחנו - מותר ללא ספק. ולחנים תמה על כך הרמב"ם.

1 י. היה 53) פתח של אחד מן השתפין קטן - אינו יכול
2 להרחיבו; שהרי 54) שתפו אומר לו: בפתח קטן אני
3 יכול להסתר ממך בשעת תשמיש, ואיני יכול
4 להסתר ממך בפתח גדול 55). ואם 56) היה הפתח גדול
5 - לא יעשנו שנים; שהרי 57) אומר לו: בפתח אחד
6 אני יכול להסתר, בשנים - איני יכול 58).

53) שם ס. במשנה. 54) כהנמתק רבא שם, ולא כזו של רמי בר חמא, ראה להלן. 55) ולפי זה, אפילו פתח בין שתי אמות אסור להרחיבו עד ארבע אמות. אף שעל-ידי-זה אינו מרויה כלום ביחס לשטח הניתן לכל פתח, שהרי גם לפתח בן שתי אמות נותנים השטח (ולדעת רמי רב חמא שם, אין הדבר כן). 56) שם במשנה. 57) ושוב כהסברתו של רבא, ולא כזו של רמי בר חמא. 58) ומטעם זה, אסור אפילו לעשות שנים מפתח גדול בן שמונה אמות, אף כי אינו מרויה כלום בשטח שעל יד הפתח.

7 יא. אבל 59) מי שהיה לו פתח קטן לרשות הרבים
8 ורצה להרחיבו, או היה רחב ורצה לעשותו שנים -
9 אין 60) חברו שפנגדו מעכב עליו; ואין צריך לומר
10 בני רשות הרבים שאינם יכולין לעכב עליו.

59) משנה, שם. 60) וכמו שאמרו בגמרא שם, שהרי בין כך ובין כך חייב הוא להשמר מפני בני רשות הרבים.

11 יב. פופין 61) בני מבוי זה את זה לעשות להן לחי
12 או קורה למבוי 62).

61) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 369, 13) והובאה ברי"ף בבא-בבא פרק א. וכן הוא בגמרא עירובין פ. 62) שאינו מפולש, שאפשר להתיר הטלטול בו בשבת על-ידי לחי או על-ידי קורה (פי"ז מהלכות שבת הלכה ב), ואילו מבוי מפולש אין להתיר אלא על-ידי צורת הפתח מצד אחד נוסף לחי או קורה מצד שני (שם הלכה ג). ועיין בסמ"ע סימן קסב ס"ק א שכתב, שגם במבוי מפולש כופין זה את זה להכשירו ולהתירו בטלטול כדינו [אע"פ שלענין עיכוב תשמישים שונים - דינו כרשות הרבים, כמבואר למעלה הלכה ד].

13 יג. מ"י 63) שיש לו פתח למבוי 64) - אין בני מבוי פופין
14 אותו לעשות להן למבוי 65); שיכול לומר: רצוני
15 שאכנס בחבילתי עד פתחי 66). ומבוי 67) המפולש
16 לרשות הרבים 68), ויבקשו בני המבוי להעמיד להם
17 דלתות - בני רשות הרבים מעכבין עליהם, מפני 69)
18 שפעמים 70) הוחקין הרבים ונכנסין בו 71).

63) תוספתא (שם עמוד 7, 369) מובאת ברי"ף שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולחזוץ, שבכל השטח הזה יש לה זכות שימוש. ולפיכך, לא החיצונה ממנה יכולה לעכב ולא הפנימית, אבל לפנים מפתחה, אין לה זכות, והפנימית ממנה יכולה לעכב עליה.

פרק שש

1) נתבאר בו מה שבני העיר כופין זה את זה לעשות, ומה שיש לכולן לעשות שקצתן פטורין, ומה שקצתן מונעין לקצתן או לבני עיר אחרת, ונמשך לזה קצת ממה שיש בין בני החצרות בזה, ודין מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו וכן מי שיש לו גינה לפנים מגינת חבירו.

17 א. פופין² בְּנֵי הָעִיר⁴ זֶה אֶת זֶה⁵ לְעֵשׂוֹת חוֹמָה
18 דְּלִתֵּימָם וּבְרִיתָם⁶ לְעִיר, וְלִבְנוֹתָ לְהֵן בֵּית הַפִּנְסָת,
19 וְלִקְנוֹת סֵפֶר תּוֹרָה וְנִבְיָאִים וְכַתוּבִים⁸, פְּדֵי שְׂיִקְרָא
20 בְּהֵן כָּל מִי שְׂיִרְצֶה לְקָרוֹת מִן הַצְּבוּר.

2) משנה בבבא-בבא ז: (3) ראה להלן הלכה ה, מי הם הנקראים בני העיר לענין זה. (4) משמע, כל עיר בלי יוצא מן הכלל, כחכמים וסתם משנה שם, שאף עיר רחוקה מהספר, צריכה לחומת הגנה מפני פלישה פתאומית של גייסות האויב (ולא כר"ש בן גמליאל, החולק ואומר שרק עיר הסמוכה לספר זקוקה לחומה). (5) במשנה שם: "כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח" ולפי פשוט הלשון, המדובר כשהרבים כופים את היחיד המסרב, אבל רבינו בפירושו שם כתב: "כופים, רצונו לומר: כל אחד ואחד מבני העיר יכוף לחבירו על זה", ומקור הדברים בתוספתא בבא-מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 29) גבי בית-כנסת וספר-תורה: "כופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית-כנסת ולקנות להם ספר-תורה ונביאים", ו"זה את זה" משמע אפילו יחידים (הגר"א סימן קסג ס"ק ב) ואפילו המיעוט כופין את המרובים (רמ"א שם). (6) וכן פרישים ושומרים (להלן הלכה ה). והוא-הדין לכל יתר צרכי העיר (הגהות מיימוניות). (7) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (ראה למעלה הערה ד) הובאה בר"ף בבא-בבא פ"א, סמוך למשנה הנ"ל (בדף ז:). (8) מילה זו אינה בתוספתא שלפנינו, אבל ישנה בנוסח המובא בר"ף. בזמננו שמצויים ספרים מודפסים, הכפייה היא רק על ספר-תורה (סמ"ע סימן קסג ס"ק ב בפירוש: ספר-תורה נצרך לקרוא בו בציבור בימי הקריאה, ואילו לנביאים אינם נזקקים, שאפשר לקרוא בספר מודפס (מגן-אברהם בסימן רפד בתחילתו) וקריאה בכתובים אינה בציבור, ראה שבת קטו. וקטז:].

21 ב. מִי שֶׁלָּקַח עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - פּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית
22 דִּין¹⁰ לָקַח לוֹ דְּרֹךְ מְאֻרְבֵּעַ רִוּחַתִּיהָ, מִשּׁוּם יִשׁוּב
23 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹¹. וְכּוֹפִין¹² בְּנֵי בְּקָעָה זֶה אֶת זֶה לְעֵשׂוֹת
24 בִּינֵיהֶם חֲרִיץ¹³ וְכֵן חֲרִיץ¹⁴.

9) בבא-קמא פ: מימרא של רב שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן. (10) [בגמרא שם: "כופין אותו" ולא נזכר שבת-דין הם שכופין אותו, אבל סבור רבינו שעל-כרחו שהמדובר באופן שבני העיר אינם יכולים לכופו, כגון שנותן להם בתים במתנה, ולכן הוצרכו להטעים משום ישוב ארץ ישראל, ואם-כן רק בית-דין כופין אותו על זה. שאם

שאכסניא מתחלקת לפי בני אדם, ולפיכך מעכבין עליו שממעט מחלקם מן המס הקצוב. ואם נכריע שאכסניא מתחלקת לפי פתחים, לא מיעט מחלקם כלל שהרי לא פרץ את פצימיו של הפתח ולא ביטל, ואם כן עודנו חייב במס באותו מבוי, ועיין כסף-משנה בשם רמב"ן. (82) אפילו לסתום בלבד ולא לפרוץ את פצימיו, ולא ביטל לגמרי את הפתח, שעל זה היתה הבעיא, שאם פרץ אין כאן בעיא כלל, שאף אם מתחלק לפי פתחים, הרי ביטל את הפתח. ראה למעלה הערה עט. (83) שלא יהיה יותר פתוח למבוי ראשון, אלא לזה. (84) בהסכמת בני המבוי האחר, שהרי אף הם יכולים לעכב, כמו שהביא רבינו למעלה. או שהמדובר במבוי מפולש, שאינם יכולים לעכב, כמבואר למעלה.

1 טז. חֲמִשָּׁה⁸⁵ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמִבּוּי שְׂאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ⁸⁶
2 - בְּלֵן מְשִׁתְּמוֹת עִם הַחֲצִיצוֹנָה⁸⁷, וְהַחֲצִיצוֹנָה
3 מְשִׁתְּמוֹת לְעֵצְמָה⁸⁸. וְכֵן הַשְּׂנִיָּה⁸⁹ מְשִׁתְּמוֹת
4 לְעֵצְמָה⁹⁰, וּמְשִׁתְּמוֹת עִם הַחֲצִיצוֹנָה, וְאִינָה
5 מְשִׁתְּמוֹת עִם הַשְּׂאֵר. נִמְצְאוֹת הַפְּנִימִית מְשִׁתְּמוֹת
6 עִם בְּלֵן וּמְשִׁתְּמוֹת לְעֵצְמָה. לְפִיכָּה, אִם בְּעַל הַשְּׂנִיָּה
7 בְּנָה אֲצִטְבָּא⁹¹ בְּנִגְדַּת פְּתָחוֹ וּסְתָמוֹ - אֵין הַחֲצִיצוֹנָה
8 וְכוּלָּהּ לְעַכְבַּ עֲלֵיו⁹²; אֲבָל כָּל הַפְּנִימִיּוֹת מְעַכְבִּין
9 עֲלָיו, מִפְּנֵי שְׂמִרְבָּה עֲלֵיהֶן אֶת הַדְּרֹךְ בְּאֶרֶץ, שְׂהָרִי
10 מְקִיפִין הָאֲצִטְבָּא. וְכֵן בְּעַל הַשְּׂנִיָּה שְׁפִתָּח לְחֲצִירוֹ
11 פְּתָח שְׁנֵי בֵּינוֹ וּבֵין הַחֲצִיצוֹנָה⁹³ - אֵין הַחֲצִיצוֹנָה
12 מְעַכְבֵּת עֲלָיו, שְׂאֵין לוֹ⁹⁴ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ אֲלָא מִפְּתָחוֹ
13 וְלַחוּץ⁹⁵. אֲבָל אִם פְּתָח הַפְּתָח הַשְּׁנֵי בֵּינוֹ וּבֵין
14 הַשְּׂלִישִׁי - הַפְּנִימִית⁹⁶ מְעַכְבֵּת עֲלָיו, שְׂאֵין לוֹ
15 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִבּוּי אֲלָא מִפְּתָח חֲצִירוֹ הָרֵאשׁוֹן
16 וְלַחוּץ⁹⁷. וְכֵן הַדִּין בְּכָל⁹⁸.

(85) שם יא: בברייתא, וכרבי ולא כרבי שמעון בן אלעזר. (86) שהרי מפולש הוא כרשות הרבים. וכל בני החצרות משתמשים בו בשוה. (87) הקרובה לרשות הרבים. (88) ולא עם זאת שבפנים ממנה. וראה בפירוש "לעצמה" לגבי פנימית. (89) שיש לה זכות הליכה על החיצונה, אבל אין לה זכות על הפנימית. (90) "לעצמה" בנידון זה, פירושו, רק היא ולא אחרות עמה, וראה למעלה (תוספות) שם ד"ה והפנימית. (91) ספסל קטן לישיבה ולהנחת פרקמטיא. (92) ואינה יכולה לטעון שלפעמים יש דוחק מן העוברים והשבים, שנדחקים פנימה, וזה סותם עליהם את הדרך, ומתוך כך מעכב את התנועה בקטע של החיצונה - מפני שאין לה זכות שימוש בפנים, וכשיטת רבי, ולא כרבי שמעון בן אלעזר ורב הונא. (93) הוא-הדין שהפנימית אינה יכולה לעכב: כיון שיכולה להשתמש מפתחה לחוץ - רשאית היא לפתוח פתח באותו שטח (כסף-משה). (94) לבעל החיצונה. (95) אבל בשטח שלפנים מפתחו, אין לו זכות שימוש. (96) היינו, כל הפנימיות, וראה כסף-משנה. (97) אבל אם פתח מפתח חצרו ולפנים - אינם יכולים לעכב עליו, ראה למעלה. (98) וסיכום הדברים: כל חצר יכולה לפתוח פתחים חדשים בכל השטח שמפתחה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 מְפַל אֲנָשֵׁי הָעִיר, וְאֶפְלוּ מִן הַיְתוּמִים²⁸, הוֹצֵץ²⁹ 16 מִתְלַמְּדֵי חֻכְמִים; שְׁאִין³⁰ תְּלַמְּדֵי חֻכְמִים צְרִיכִין 17 שְׁמִירָה, שֶׁהַתּוֹרָה שׁוֹמְרָתָן³¹. אֲבָל לְתַקּוֹן הַדְּרָכִים 18 וְהַרְחֻבוֹת - אֶפְלוּ מִן הַחֻכְמִים³². וְאִם³³ כָּל הָעַם 19 יוֹצֵאִין וּמְתַקְּנִין בְּעֶצְמָן³⁴ - לֹא יוֹצֵאוּ תְּלַמְּדֵי חֻכְמִים 20 עִמָּהֶן³⁵, שְׁאִין דְּרָךְ תְּלַמְּדֵי חֻכְמִים לְהַזְדַּלֵּל לְפָנָי 21 עִם הָאָרֶץ.

27 שם ח. מימרות של רבי יוחנן, רב יהודה ורב פפא. 28 שכל מה שנהנים ממנו, חייבים בו אף היתומים (שם במימרא של רב פפא). 29 (29) שם במימרות הנזכרות, וכן בדברי ריש לקיש ורבי יוחנן (שם ז:). בניגוד לרבי יהודה נשיאה (שם ז:). 30 (30) שם. 31 כהנמקתו של רבי יוחנן, ולא כזו של ריש לקיש, משום שמעשיהם מגינים עליהם. 32 בדברי רב יהודה, שם: "הכל לכריא פתיא אפילו מרבנן" וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה כריא פתיא בשם ר"ח, דהיינו תיקון הרחובות. 33 רב יהודה, שם. 34 ואינם מעמידים פועלים אחרים במקומם. 35 לא הזכיר רבינו אם גובים מהם לשכור פועלים במקומם, ועיין ב'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן רמג סעיף א, ובדברי רבינו בפ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה י, והערה י שם אינה מוכרחה.

22 ז. הַיּוֹצֵא³⁶ חוֹפְרִין נֶהָר לְהַבִּיא בּוֹ מַיִם לְמַדְיָה - גּוֹבֵין 23 אֶף מִן הַיְתוּמִים; שְׁזוּ³⁷ זְכוֹת לָהֶם, פְּדֵי שְׁיֻשְׁקוּ 24 מִמָּנוּ שְׂדוּתֵיהֶם וְכַרְמֵיהֶם³⁸. לְפִיכֹךְ⁴⁰³⁹, אִם אָרַע 25 לָהֶם דְּבָר שְׁלֹא בָאוּ הַמַּיִם - הוֹאִיל וְלֹא נִהְנוּ מֵהֶן 26 הַיְתוּמִים, מְחַזְרִין⁴¹ לָהֶם כָּל מַה שְׁנִלְקַח מֵהֶן. וְכֵן 27 כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴².

36 שם ח. מימרא של רב פפא. 37 (37) הסברת רבינו, בהתאם לכללו של רב פפא הנזכר למעלה הערה כו. 38 והרי הם מקבלים תמורת הכסף שנתנו. 39 כתשובת רב פפא לרב שישא בנו של רב אידי. 40 מפני שיתומים אינם בני מחילה (רש"י שם ד"ה לא מידויל). 41 כלומר, דבר שיש להם הנאה ממנו. 42 בבא-בתרא כא: כברייתא.

28 ח. כּוֹפֵין⁴³ בְּנֵי מְבוּיִם⁴⁴ זֶה אֵת זֶה⁴⁵ שְׁלֹא⁴⁶ לְהוֹשִׁיב 29 בְּיַגְיָה⁴⁷ לֹא חֵיטַט וְלֹא בְּרִסִּי⁴⁸, וְלֹא⁴⁹ אֶחָד מִבְּעָלֵי 30 אֲמָנִיּוֹת. הִיָּה⁵⁰ שֵׁם בְּמְבוּי אֶחָד מִבְּנֵי מְבוּיִם⁵¹ אֲמָן, 31 וְלֹא מֵחוּ בּוֹ⁵², אוֹ שֶׁהִיָּתָה⁵³ שֵׁם מְרַחֵץ אוֹ חֲנוּת אוֹ 32 רַחֲמִים, וּבֹא חֲבָרוֹ וְעָשָׂה מְרַחֵץ אֶחְרָת כְּנִגְדּוֹ אוֹ 33 טְחוּץ⁵⁴ אֶחְרָת - אִינוּ⁵⁵ יְכוּלִּים לְמַנְעוֹ לְזוֹמֵר לוֹ: אֵתָהּ 34 פּוֹסְקִי⁵⁶ חֵי. וְאֶפְלוּ⁵⁷ הִיָּה מִבְּנֵי מְבוּי אַחֵר - אֵינָן 35 יְכוּלִּין לְמַנְעוֹ⁵⁸, שֶׁהָרִי יֵשׁ בְּיַגְיָהם אוֹתָהּ אֲמָנוֹת⁵⁹. 36 אֲבָל⁶⁰ גֵּר מִמְּדִינָה⁶¹ אֶחְרָת שֶׁבָּא לְעִשׂוֹת חֲנוּת כְּצַד 37 חֲנוּתוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מְרַחֵץ מִצַּד מְרַחֵץ שֶׁל זֶה - יֵשׁ 38 לְהוֹן לְמַנְעוֹ. וְאִם⁶² הִיָּה נוֹתֵן עִמָּהֶם מְנַת הַמֶּלֶךְ⁶³ - 39 אִינוּ יְכוּלִּים לְמַנְעוֹ⁶⁴.

43 שאינו מפולש, ראה להלן הערה מג. 44 היינו, שאפילו היחיד יכול לעכב (סמ"ע סימן קנו ס"ק טז). וראה

בני העיר קנו ממנו, שהם עצמם יכולים לכוף אותו - מה צורך בטעם משום ישוב ארץ ישראל?]. 11) שתהא מחוברת עם כל סביבותיה. 12) תוספתא בבא-מציעא פ"א (צוק"מ עמוד 396, 14) והובאה ברי"ף בבא-בתרא פרק ראשון. 13) תעלה בת ששה טפחים מסביב לבקעה (בבא-בתרא קז: וקח. ולמעלה פרק כא מהלכות מכירה, הלכה כב). 14) תעלה בת שלשה טפחים (שם ושם). ולמה הצריכו את שניהם - לשם שמירה על הבקעה.

1 ג. מֵי¹⁵ שֵׁישׁ לוֹ חֲצַר בְּעִיר אֶחְרָת¹⁶ - בְּנֵי הָעִיר 2 מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לְחַפֵּר עִמָּהֶם בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְצַרוֹת 3 וְאֵמַת הַמַּיִם¹⁷; אֲבָל בְּשֵׂאֵר כָּל הַדְּבָרִים¹⁸ - אֵין 4 מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הִיָּה שְׂרׁוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעִיר 5 - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַפֶּלֶל¹⁹.

15) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (לפי כ"י ויין. ראה צוק"מ עמ' 396, 13), הובאה ברי"ף בבא-בתרא פ"א כלשונה. 16) כלומר: הוא גר בעיר זו ויש לו חצר בעיר אחרת. 17) בתוספתא שם: "ולתקן את המקוואות ואמת המים". ואם מי שאינו דר עמהם באותה עיר חייב בכל אלו, קל-וחומר למי שדר עמהם. ולא כתב זאת רבינו למעלה בהלכה א, מפני שאין דבר זה מפורש, ושם העתיק לשון המשנה שם. ראה סמ"ע סימן קסא ס"ק א. 18) לא פירש רבינו מה הם "שאר הדברים" האלו? ואם כוונתו לאלו המנויים בהלכה הקודמת, יש להבין מה בין מקוה שמשעבדין אותו (ראה למעלה) לבית-הכנסת שאין משעבדין אותו. ונראה שכוונתו לעניני שמירה, שכיון שאינו גר שם - אינו זקוק להם, ראה ב'ערוך השולחן'. 19) ראה למעלה הערה ה.

6 ד. כְּשֶׁהָיָה²⁰ גּוֹבֵין מֵאֲנָשֵׁי הָעִיר לְבָנוֹת הַחוּמָה²¹ - 7 גּוֹבֵין לְפִי קְרִיבַת הַבָּתִּים מִן הַחוּמָה. כָּל הַסְּמוּךְ 8 לְחוּמָה נוֹתֵן יוֹתֵר.

20) בבא-בתרא ז: בעיא של רבי אלעזר מרבי יוחנן בשתי לשונות, ופתרונה על-ידי רבי יוחנן, ופסק רבינו כלשון האחרון, שלא הזכירו אלא לפי קירוב בתים, ולא הזכירו "לפי שבה ממון" כלל, וכן דעת הרי"ף. ודעת ר"י מיגאש - שנותנין לפי קירוב בתים ולפי שבה ממון. 21) שאם החומה פרוצה, מתנפלים הלסטים תחילה על הבתים הקיצוניים.

9 ה. וְכָל הַדְּרָךְ²² בְּעִיר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקָּנָה בָּהּ 10 בֵּית דִּירָה²³ - נוֹתֵן עִם בְּנֵי הָעִיר בְּכָל הַדְּבָרִים 11 הַצְּרִיכִין לְתַקּוֹן²⁴ הַחוּמָה וְהַדְּלָתוֹת, וּשְׂכָר הַפְּרִשִׁין²⁵ 12 הַשׁוֹמְרִין אֵת הַמְּדִינָה, וְכָל פְּיוּצָא בְּדָבָרִים אֵלוֹ 13 שֶׁשׁוֹמְרִין אֵת הָעִיר²⁶.

22) שם ז: במשנה. 23) שכיון שקנה - ודאי דעתו להשתקע בה (הגר"א סימן קסג ס"ק כ). 24) משנה, שם. 25) מימרא של רב פפא, שם ח. 26) ואילו לשאת בעול הצדקות השונות בעיר, ישנם זמנים אחרים (שם ח. ופ"ט מהלכות מתנות עניים, הלכה יב).

14 ו. כָּל הַדְּבָרִים²⁷ שְׁצְרִיכִין לְשְׁמִירַת הָעִיר - לוֹקְחִין

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ד' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9 בְּיוֹם הַשּׁוּק בְּלִבְדֵּי⁷⁵ - אֵין מוֹנְעִין אוֹתָם. וְהוּא⁷⁶
 10 שְׂמִימָרָה בְּשׁוּק⁷⁷; אֲבָל לֹא יִחַזְרוּ עַל הַפְּתָחִים אֶפְלוּ
 11 בְּיוֹם הַשּׁוּק. וְאִם⁷⁸ יֵשׁ לָהֶן מַלְוָה⁷⁹ פְּעִיר - מוֹכְרִין
 12 כְּדֵי פְּרִנְסָתָם⁸⁰ אֶפְלוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שְׂפִירְעוּ⁸¹
 13 חוּבְן וְיִלְכוּ לָהֶן.

72) שהרי אינם משלמים כאן מס המלך, כנ"ל. ואם סחורתם של הסוחרים טובה יותר או זולה יותר מזו של סוחרי העיר, ראה במגיד-משנה. 73) מסקנת הגמרא שם. 74) אבל לא בימים אחרים (גמרא שם). 75) אף זה שם. 76) שאז באים מן החוץ, ומוכרים לאנשים מן החוץ (גמרא שם). ומשמע לכאורה שלאנשי אותה העיר אסור למכור, ברם הסמ"ע (שם ס"ק כ) כתב בשם ה'טור' שמותר. 77) מסקנת רב כהנא, שם. 78) שהם חייבים לאחרים (ראה להלן הערה עח). ורש"י (שם ד"ה אית לן אשראי) מפרש, שחייבים להם. וראה סמ"ע שם ס"ק כב. 79) ובגמרא שם: "חיותם", וכתב המגיד-משנה בשם ר"ת, שאין הכוונה לשיעור חיותם בלבד, אלא שירויחו כדי מזונותם. 80) [אין לנקד "שְׂפִירְעוּ", כלומר שאחרים יפרעו להם חוב שחייבים להם, שאם כן היה צריך להיות "שִׁפְרַע חוּבִים". ובכ"י תימן "שיפרעו את חובך - הרי שהמדובר בחוב שהם חייבים לאחרים, והם פורעים אותו, וראה בסמ"ע שם ס"ק כב, ולמעלה הערה ען]. 81) בבא-בתרא כא. כברייאתא.

14 יֹא. אַחַד⁸² מִבְּנֵי מְבוּיִם⁸³ שְׂאִינוּ מְפֹלְשִׁים⁸⁴ שְׂבָקִים⁸⁵
 15 לְהַעֲשׂוֹת רוֹפְאָה⁸⁶, אֶמְן⁸⁷, אוֹ גֵרֵדִים⁸⁸, אוֹ מְלַמֵּד
 16 תִּינוּקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁸⁹ - בְּנֵי מְבוּיִם מְעַבְבִּין⁹⁰
 17 עָלֵיו, מִפְּנֵי שְׂמִימָרָה עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצֵאִין. וְכֵן⁹¹
 18 מִי שֵׁישׁ לוֹ בֵּית בַּחֲצָר⁹² הַשְּׂתַפֵּיץ - לֹא יִשְׁפִּירְנוּ⁹³
 19 לֹא לְרוֹפֵא, וְלֹא לְאֶמְן, וְלֹא לְגֵרֵדִי, וְלֹא לְסוֹפֵר⁹⁴
 20 יְהוּדִים⁹⁵ שְׂכוֹתֵב הַשְּׂטָרוֹת⁹⁶, וְלֹא לְמַלְמְדֵי תִינוּקוֹת
 21 שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

82) לפנינו בגמרא שם "אחד מבני חצר", ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא באותה חצר, אבל בני מבוי אינם יכולים לעכב, וכדעת אב"י (שם ב:): שבחצר אחרת מותר. ולגירסת רבינו "אחד מבני מבוי", אין הלכה כאב"י אלא גם בחצר אחרת אסור, וגירסא זו היתה גם לפני בעלי ה'תוספות' שם, ודחו אותה בטענה שאין חולק על דברי אב"י, אבל לרבינו צריך לומר, שרבא שם שפירש המשנה באופן אחר חולק על דברי אב"י (הגר"א סימן קנו ס"ק ג). אבל יש להבין, הלא דין זה כבר כתוב למעלה בהלכה ח, ולמה נשנה כאן עוד פעם. ועיין כסף-משנה. וראה להלן הערה פה. 83) שמבוי מפולש הרי הוא כרשות הרבים, ואין בו טענת נכנסים ויוצאים, כמו שכתב הרי"ף (בבא-בתרא פ"א), וכן כתב רבינו למעלה פרק ה הלכה יד. 84) והוא-הדין אם כבר נעשה, שבענין זה אין חזקה (סמ"ע שם ס"ק ב), וכמו שכתב רבינו להלן בפ"א ה"ה. 85) רש"י שם ד"ה רופא, מפרש: "מוהל". ואע"פ שאין למחות במלמד תינוקות של ישראל (להלן הלכה יב) וכן אין למחות בכל עושה מצוה (ש"ע חושן-משפט סימן קנו סעיף ג) - אם אפשר לעשות

למעלה הלכה א והערה ד. 45) מפני הטעם שמביא רבינו להלן הלכה יא: "מפני ריבוי הנכנסים והיוצאים", והמדובר במבוי שאינו מפולש, כי מבוי מפולש הוא כרשות הרבים (ראה למעלה פרק ה הלכה יד). וראה בלחם-משנה וביאור הגר"א (שם ס"ק טו) שרבינו הוכרח לפרש כברייאתא הנ"ל שלא כדעת מפרשים אחרים. 46) אפילו בן מבוי זה, כמו שנראה בסמוך, וכמפורש להלן הלכה יא. 47) מעבד עורות. 48) כברייאתא שם, נוסף: "ולא מלמד תינוקות", אבל בכתב-יד מינכן שם ליתא. וראה להלן הלכה יא. 49) המשך חברייאתא שם, וכתב-אקמא ולא כרשב"ג, וכרב הונא בן רבי יהושע, שהוא מן האחרונים, ולא כרב הונא, וכן פסק הרי"ף שם. 50) כתב "מבני מבוי" להשמיענו שאפילו אחד מבני מבוי אינו יכול לעכב. 51) אף-על-פי שאין החזקה מועלת כאן, ויכולים למחות תמיד, כמפורש להלן בפרק יא הלכה ה, בכל זאת כל זמן שלא מיחו בראשון, אינם יכולים לעכב לשני, וראה להלן הלכה יב. 52) תוספתא בבא-בתרא פרק ב (צ"ק"מ עמוד 8, 401). 53) טחנת קמח. 54) כלומר, אף האומן אינו יכול למנוע אע"פ שהוא מפסיד פרנסתו, אבל הוא-הדין שבני המבוי האחרים אינם יכולים למנוע, מכיון שיש כבר אומנות זו במבוי, כמו שכתב רבינו בסמוך, וראה סמ"ע שם ס"ק טז. 55) חותך. והטעם כברייאתא: "מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בשלך, ואני עושה בשלי". 56) בעיא של רב הונא ברבי יהושע שם, שלא נפתרה, ולפיכך הכריעו רבינו והרי"ף שאינם יכולים לעכב, כדין כל תיקו, שאין משנים את המצב הקיים. 57) לא האומן עצמו, כאמור, ולא בני המבוי. 58) ואם כן, גם מקודם היו נכנסים ויוצאים. 59) מימרא של רב הונא ברבי יהושע, שם. 60) היינו עיר, ראה בפ"א מהלכות מגילה הלכה א. וכן בגמרא שם: "מתא אחריתי (=עיר אחרת). 61) מימרת רב הונא ברבי יהושע שם. 62) מס הגולגולת למלך. 63) לא בן העיר ולא בן המבוי, בניגוד לדעת ה'תוספות' שם שכן המבוי יכול למנוע, ורק בן העיר אינו יכול למנוע. 64) מוכרי בשמים לנשים.

1 ט. רוֹכְלִין⁶⁵ הַמְחִזְרִין פְּעִירוֹת⁶⁶ - אֵין בְּנֵי הַמְדִינָה
 2 יְכוּלִין לְעַכְבָּן; שְׂמִקְנַת עֲזָרָא הִיא שְׂתִיחֵי מְחִזְרִין,
 3 כְּדֵי שְׂתִיחֵי הַבְּשָׂמִים מְצוּיִין לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל⁶⁷. אֲבָל⁶⁸
 4 אֵינָן קוֹבְעִין מְקוֹם וְיּוֹשְׁבֵין בוֹ⁶⁹, אֶלָּא מְדַעַת בְּנֵי
 5 הָעִיר. וְאִם⁷⁰ תִּלְמִיד חֶקֶם הוּא - קוֹבֵעַ מְקוֹם בְּכָל
 6 מְקוֹם שְׂתִינְעָה⁷¹.

65) ואינם משלמים מס המלך בעיר זו, ואם כן מן הדין שיהיו בכלל גר ממדינה אחרת שיכולים למנוע, כמבואר למעלה. 66) בבא-בתרא כב. וראה בבבא-קמא סב. שתקנה זו היא אחת מעשר תקנות שתיקן עזרא. 67) שם. 68) היינו, עם סחורתם למכור. וראה בסמ"ע סימן קנו, ס"ק יט. 69) מסקנת הגמרא בבבא-בתרא שם. 70) כדי שלא יבטל מתלמודו. 71) מימרא של רב כהנא ורבינא, בבבא-בתרא שם.

7 י. הַסוֹחְרִים⁷² שְׂמִבְיָאִין סוֹחְרָתָם לְמַפְרָ בְּתוֹךְ
 8 הָעִירוֹת - בְּנֵי הָעִיר מְעַבְבִּין עֲלֵיהֶם⁷³. וְאִם⁷⁴ מְכָרוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קורן

הסמ"ע (סימן קנו ס"ק יא) שבחזקה זו לא צריך שלש שנים, לדעת רבינו, כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד. (101) כרבא שם כ: וכן פירשו הברייתות בגמרא, שם סא. (102) אבל לא לימודי חול, כדברי רבינו בפרוש למשניות. וראה למעלה הערה פו. (103) מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, שהתקין להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר (שם כא).

- יג. מי¹⁰⁴ שיש לו בור לפניו מביתו של חברו - 10
 נכנס¹⁰⁵ בשעה שדרוך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה
 שדרוך בני אדם יוצאין¹⁰⁶. ואינו¹⁰⁷ מכניס בהמתו
 ומשקה מבורו, אלא ממלא ומשקה מבחוץ.
 ושניהם¹⁰⁸ עושין פותחת¹⁰⁹ על הבור¹¹⁰. בעל הבור
 - פדי לשמרו¹¹¹ את מימיו; ובעל חצר - משום
 חשד¹¹² אשתו, שלא תפנס לשם אלא מדעתו. 16

(104) משנה, שם צט. (105) כגון שהתנו כך בשעת החלוקה או המכירה, שיהיה לזה דרך אל הבור (סמ"ע סימן קסט ס"ק א). (106) והיינו, ביום, כמו שכתוב בשו"ע חושן-משפט שם סע"ף א. שאע"פ שהתנו שיהיה לו דרך בביתו - לא הסכים זה לקום לבליה ולפתוח לו (סמ"ע שם ס"ק ב). (107) שאין זה הכרחי להכניס בהמתו אל הבור ויכול להשקותה בחוץ, ורק לצרכים דחופים הסכים לתת לו רשות כניסה. (108) משנה, שם. (109) מנעול, שסוגר את דלת הבור. (110) כרבי יוחנן שם. (111) שלא יגנוב אותם בעל הבית. (112) שלא יסתובב זה סמוך לבורו בהעדרו של בעל הבית מתוך אמתלא, שהוא נכנס לשאוב מן הבור, ויזנה עם אשתו, או שיעורר חשד כזה אצל הבריות, מה שאין-כן אם יש גם לבעל הבית מפתח, אינו יכול להסתובב שם ולא יכנס אלא בזמן שנמצא בעל הבית. וחשש גניבה בבית אין, שאשתו שומרת שם (רש"י שם ד"ה משום חשד אשתו).

- יד. מי¹¹³ שיש לו גנה לפניו מגנתו של חברו - 17
 נכנס¹¹⁴ בשעה שדרוך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה
 שדרוך בני אדם יוצאין. ואין¹¹⁵ מתוכה לתוכה
 תגרים¹¹⁶. ולא יפנס מתוכה לשדה אחרת¹¹⁷.
 והחיצון זרע¹¹⁸ את הדרוך. החיצוני¹¹⁹ את הדרוך מן
 הצד¹²⁰ מדעת שניהם - הרי זה נכנס ויוצא בשעה
 שהוא רוצה¹²¹, ומכניס לתוכה תגרים¹²²; ולא יפנס
 מתוכה לשדה אחרת¹²³. וכל אחד¹²⁴ מהן יש לו
 לעכב על חברו בזריעת הדרוך שנתנו מן הצד. 25

(113) שם צט: במשנה. (114) שבעת החלוקה הסכים החיצוני לתת כניסה לפנימי (רש"י שם ד"ה מי שיש לו). (115) שהרי הליכה זו באמצע הגינה גורמת הפסד לבעל הגינה החיצונה, ולא הסכים אלא לצורך גדול. (116) לקנות ירקות (רש"י שם ד"ה תגרים). (117) שלא הסכים אלא להליכה לצורך הגינה ולא לצרכים אחרים. (118) אף שמעכב קצת את ההליכה - מכיון שיצא לו הפסד גדול לחיצון אם לא יזרע באמצע שדהו, מן הסתם לכתחילה הסכים רק באופן זה (סמ"ע שם ס"ק ה).

המצוה בלי ריבוי נכנסים, יכולים לעכב שלא ירבו הנכנסים, ואם כן במוהל, אומרים לו שלא יבוא המצוה לביתו, אלא ילך הוא לבית המילה (ט"ז שם). (86) מקיז דם (רש"י שם). וכן נראה להלן בסמוך, שכתב: "לרופא או לאומן" - "רופא" ו"אומן" הם שנים. ועיין סמ"ע שם ס"ק ג. (87) אורג בגדים. וראה כסף-משנה שכתב שהמגיה העיר על זה שפירט רבינו כאן רק את אלו, ואילו למעלה בהלכה ח כתב: "כל בעלי אומניות". וראה למעלה הערה פ. (88) כמסקנת הגמרא שם, ובהתאם לשיטת רבא, המובאת לקמן, בסוף ההלכה הבאה, שבמלמד תינוקות של ישראל אין למחות. ובפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל אם מלמד חשבון או תשבורת יש לו רשות למנעו", ולפי"ז תינוקות של גוים לאו דוקא, ואפילו תינוקות של ישראל אפשר לעכב, אם אינם לומדים תורה. כן כתב בשו"ע חושן-משפט שם סע"ף א: "מלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה". וראה להלן הערה קא. (89) ואף חזקה לא מועילה, כמפורש להלן בפ"א הלכה ה. (90) אף היא ברייתא, שם. (91) כלשון הברייתא, ולשיטת רבינו למעלה שאף במבוי יכולים לעכב, צריך לומר שבחצר אסור לו להשכיר אע"פ שעוד לא מיחו השכנים בידו, שהרי לא הזכיר רבינו: "מעכבין", אלא סתם "לא ישכירונו", מה שאין-כן במבוי, שרק אם מישוה מוחה בידו, יכול למנעו. (92) והכל מפני טענת ריבוי הנכנסים והיוצאים. (93) כפירוש ה'תוספות' (שם, ד"ה בסופר מתא), ולא כשני הפירושים שברש"י. (94) וכל-שכן גוי. (95) משמע קצת, שרק בשטרות של חול יכול לעכב אבל לא בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות שדינם כמלמד תינוקות, והוא-הדין לכל פעולת מצוה. וראה שו"ע שם סע"ף ג, ולמעלה הערה פג. (96) משנה, שם כ: ומשמע שכבר החזיק בחנות ואף-על-פי-כן אינה חזקה, וראה להלן הערה צח.

- לב. חנות⁹⁷ שפחצר⁹⁸ - יכולין השכנים למחות⁹⁹
 בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים
 והיוצאין; אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר
 בשוק. אבל אינן יכולין למחות בידו ולומר לו: אין
 אנו יכולין לישן מקול הפטיש או מקול הריחים;
 שהרי החזיק¹⁰⁰ לעשותו בן. ובן¹⁰¹ יש לו ללמד
 תינוקות של ישראל תורה¹⁰² בתוך ביתו, ואין
 השתפין יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו
 יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן¹⁰³.

(97) כן הוא במשנה, שם. ולשיטת רבינו למעלה בהלכה ח והלכה יא, שאף במבוי יכול לעכב, צריך לומר שנטק "חצר" להשמיענו שבתינוקות של ישראל אינו יכול לעכב אפילו בחצר. (98) תמיד, ולא מועילה אף חזקה, כמו שיוצא מתוך ההמשך, וכמו שרבינו אומר מפורש לקמן פ"א הלכה ה. (99) משנה, שם. (100) אבל בלי חזקה - יכולים גם כאן למחות. ודעת רבינו שזהו ההבדל בין רשות המחאה ביחס לקול הנכנסים והיוצאים, שלגביהם לא מועילה חזקה, וכמו שכתב להלן פ"א הלכה ה, לבין שלילת רשות המחאה ביחס לקול הפטיש והריחיים, שלגבי עצם המלאכה מועילה החזקה, ועיין מגיד-משנה. וכתב

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(119) המשך המשנה, שם. (120) שביטלו את הדרך הראשונה שבאמצע, ועשו דרך חדשה מן הצד. (121) שאין זה מפריע כל-כך לבעל הגינה החיצונה. (122) כנ"ל, שמן הצד לא נגרם לו הפסד כל-כך על-ידי-זה, והוא מצרכי הגינה. (123) שלא הסכים לתת לו אלא לצרכי הגינה ולא לצרכים אחרים. (124) שבעל הגינה החיצונה אינו זקוק כל-כך לזרוע דרך זו, כמו אילו היתה זו באמצע הגינה, ולשם כך הסכימו להחליפה, וגם בעל הפנימית אינו יכול לזרוע, שקיבל את הדרך להליכה גרידא ולא לזריעה, וראה סמ"ע שם, ס"ק ה'.

יום שישי ה' מנחם-אב ה'תשע"ז

פָּרָק שְׁבִיעִי

(1) נתבארו בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות.

1 א. מִי² שְׁהִיְתָה לוֹ חִלּוֹן בְּכִתְלוֹ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה
2 חֲצֵר³ בְּצֵדוֹ - אֵינּוּ יָכוֹל לֹמַר לְבַעַל הַחִלּוֹן: סָתַם
3 חִלּוֹן זֶה, כְּדִי שְׁלֹא תִבְיֵט בִּי⁴; שְׁהִירֵי הַחֲזִיק בְּהִזָּק
4 זֶה⁵. וְאִם⁶ בָּא חֲבֵרוֹ לְבָנוֹת כְּתָלוֹ כְּנִגְדַּת הַחִלּוֹן כְּדִי
5 שְׂסֹר הַזִּיק רְאִיתוֹ - צָרִיף לְהִרְחִיק אֶת כְּתָלוֹ מִכְּנִגְדַּת
6 הַחִלּוֹן אֲרָבַע אַמּוֹת⁷, כְּדִי שְׁלֹא יֵאָפִיל עָלָיו⁸.

(2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. (3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חבירו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חבירו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוץ אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתיחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חבירו ניזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון ניזוק כלל, וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי תירוץ אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמידי ואילו בחלון אינו מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. (4) והיינו, היזק ראייה. (5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאלתר, ובלי טענה, עיין שם]. (6) משנה שם. (7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכך הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). (8) ברייתא שם כב:

7 ב. הִיְתָה⁹ הַחִלּוֹן לְמִטָּה בְּכִתְלֵ - פּוֹפָה אֶת חֲבֵרוֹ
8 לְבָנוֹת כְּנִגְדָּה בְּרַחוּק אֲרָבַע אַמּוֹת¹⁰ וְלִתְגִבֵּיהֶן
9 אֲרָבַע אַמּוֹת¹¹, כְּדִי¹² שְׁלֹא יִבְיֵט בּוֹ מִן הַחִלּוֹן¹³.

ג. הִיְתָה¹⁴ הַחִלּוֹן לְמַעְלָה בְּכִתְלֵ, וּבָנָה חֲבֵרוֹ כְּתָלוֹ
11 כְּנִגְדַּת הַחִלּוֹן מְלֻמְטָה: אִם הָיָה מְרֹאֵשׁ הַכְּתָלוֹ שְׁבָנָה
12 עַד הַחִלּוֹן גְּבֵהָ אֲרָבַע אַמּוֹת אוֹ יוֹתֵר - אֵינּוּ יָכוֹל
13 לְמַנְעוֹ אֶף עַל פִּי שְׁלֹא הִרְחִיק מִכְּתָלוֹ הַחִלּוֹן כְּלוּם;
14 שְׁהִירֵי לֹא הֵאָפִיל עָלָיו¹⁵, וְאֵינּוּ מְזִיקוּ בְּרִאִיהֶם¹⁶. אָבָל
15 אִם נִשְׁאָר גְּבֵהָ מְרֹאֵשׁ הַכְּתָלוֹ עַד הַחִלּוֹן פְּחוּת
16 מֵאֲרָבַע אַמּוֹת - פּוֹפָהוּ לְמַעַט הַכְּתָלוֹ, כְּדִי שְׁלֹא
17 יַעֲמֵד עַל רֹאשׁ הַכְּתָלוֹ וְיִשְׁקִיף מִן הַחִלּוֹן; אוֹ יִגְבִּיֵה
18 הַכְּתָלוֹ עַל הַחִלּוֹן אֲרָבַע אַמּוֹת, וְיִהְיֶה הַכְּתָלוֹ רְחוּק
19 מִן הַחִלּוֹן אֲרָבַע אַמּוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יֵאָפִיל וְלֹא יִצְיִין
20 וְיִרְאֶה.

(14) משנה וברייתא שם. (15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הדרושה. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). (16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון.

ד. בְּנָה¹⁷ כְּתָלוֹ אַחַד¹⁸ בְּצֵדוֹ¹⁹ הַחִלּוֹן - צָרִיף לְהִרְחִיק
22 מִן הַחִלּוֹן טַפַּח²⁰, וּמִגְבֵּיהֶם הַכְּתָלוֹ אֲרָבַע אַמּוֹת²¹ עַל
23 הַחִלּוֹן, אוֹ²² כּוֹנֵס²³ רֹאשׁ הַכְּתָלוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יֵשֵׁב עָלָיו
24 וְיִצְיִין וְיִרְאֶה.

(17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. (18) כי אם בנה שני כתלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה. (19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. (20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה - טפח" (וכן הוא בכתב-יד ה' בדקדוקי סופרים שם). (21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מצ"ץ, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיר, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות - אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד-משנה]. (22) שם כרב זביד. (23) כלומר, עושה אותו צר למעלה.

ה. בְּנָה²⁴ שְׁנֵי כְּתָלִין מְשֻׁנֵי צְדֵי הַחִלּוֹן - צָרִיף לְהִיּוֹת
26 בְּיַנְיָהֶן רַחֵב אֲרָבַע אַמּוֹת²⁵, וְהַחִלּוֹן בְּאֶמְצַע
27 הָאֲרָבַע²⁶. וְלֹא²⁷ יִסְכֵּף עַל גְּבֵיהֶן, אֲלֵא אִם בֵּין הִרְחִיק
28 הַסְּכּוּף מִן הַכְּתָלוֹ שְׁנֵי בּוֹ הַחִלּוֹן אֲרָבַע אַמּוֹת, כְּדִי
29 שְׁלֹא יֵאָפִיל עָלָיו²⁸. לְפִיכָף²⁹, שְׂבָא לְפִתְחֵ חִלּוֹן
30 לְחֲצֵר חֲבֵרוֹ, בֵּין חִלּוֹן גְּדוּלָּה בֵּין חִלּוֹן קְטָנָה, בֵּין
31 לְמַעְלָה בֵּין לְמִטָּה - בַּעַל הַחֲצֵר מַעֲכָב עָלָיו. שְׁהִירֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 אוֹמֵר לוֹ: תִּזְקַק לִי בְרֵאֵהָ; וְאָף עַל פִּי שְׁהִיא
2 גְבוּהָה, תַּעֲלֶה בְּסֶלֶם וְתִרְאֶהָ.

13 ז. הִיָּתָה³⁹ חֲלוֹן קְטָנָה שְׁאִין רֵאשׁוּ שֶׁל אָדָם נִכְנָס
14 מִמֶּנָּה, וְהִיָּתָה לְמַעַלָּה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת⁴⁰ - בַּעַל הַחֲצֵר
15 יָכוֹל לִבְנוֹת⁴¹ פְּנִינָה וּבִצְדֵיָהּ. שְׁהִי טוֹעֵן וְאוֹמֵר:
16 לֹא הִנְחִיתִיךָ לְפִתְחָ⁴², אֲלֵא מִפְּנֵי⁴³ שְׁהִיא קְטָנָה
17 וּגְבוּהָה; אֲבָל שֶׁתִּזְקַק עָלַי עַד שְׁאַרְחִיק הַבִּנְיָן - לֹא
18 הִנְחִיתִי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴⁴? בְּשִׁפְתָּהּ לְתַשְׁמִישׁ⁴⁵
19 אוּ פְדֵי שִׁיכְנָס בַּהּ הָרוּחַ; אֲבָל אִם פִּתְחָה לְאוֹרָה⁴⁶,
20 אֲפִלּוּ הִיָּתָה קְטָנָה⁴⁷ בִּיּוֹתָר וּגְבוּהָה בִּיּוֹתָר, הוֹאִיל וְלֹא
21 עָרַעַר - הִזְזִיק, וְאִין בַּעַל הַחֲצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת פְּנִינָה
22 אוּ מִצְדָּיָהּ עַד שְׁיִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּדֵי שְׁלֹא
23 יִאֲפִיל עָלָיו, שְׁהִי מַחַל לוֹ עַל הָאוֹרָה. וְכֵן⁴⁸ מִי
24 שְׁהִיָּתָה לוֹ חֲלוֹן מִחֻזָּקָה, וְכֵא חֲבָרוּ וּבִנְהוּ⁴⁹ פְּנִינָה אוּ
25 מִצְדָּיָהּ בְּלֹא הִרְחָקָה, אוּ סִתְמָה, וְשִׁתַּק בַּעַל הַחֲלוֹן
26 - אִינוּ יָכוֹל לְחַזֵּר וְלַעְרַעַר לְפִתְחַת הַחֲלוֹן אוּ לְהִרְחִיק
27 הַבִּנְיָן; שְׁכִינּוֹן שֶׁשִׁתַּק - מַחַל. שְׁאִין אָדָם עֲשׂוּי
28 שְׁסוֹתְמִין אוֹרוֹ בְּפָנָיו וְשׁוֹתַק, אֲלֵא אִם בֶּן מַחַל.

39 משנה וגמרא שם. (40 רבינו לשיטתו, שרק אם מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. (41 אבל אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. (42 ומשמע שעל הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכופף אותו לסתום. (43 שאז אין ההיזק-ראייה גדול ביותר. והרשב"ם כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא למחות אף על הפתיחה. (44 שם נט. מימרא של שמואל. (45 אם כי יש בה גם אור (כסף-משנה). (46 והכל תלוי בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש אומרים שצריך שיהא ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב מבפנים (הגהות מיימוני). (47 וצריך שיהיה לפחות כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). (48 כלומר: כשם שיש דין חזקה בפתיחת החלון, כן יש דין חזקה בסתימתו. (49 בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו כאן אין חזקה בבניין כותל אלא לאחר שלושים יום, כמו בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם-משנה).

29 ח. מִי⁵⁰ שְׁהִי לוֹ חֲלוֹנוֹת לְמִטָּה בְּכַתְלוֹ, וְכֵא חֲבָרוּ
30 לִבְנוֹת בְּפִינְהוֹן, וְאָמַר לוֹ: אֲנִי אֶפְתַּח לְךָ חֲלוֹנוֹת
31 אַחֲרוֹת בְּכַתְלִי זֶה עֲצָמוֹ לְמַעַלָּה מֵאֵלּוּ - הֲרִי זֶה
32 מַעֲכָב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: בַּעַת שֶׁתִּפְתַּח הַחֲלוֹנוֹת
33 תִּרְעִיד אֶת הַכַּתְלִי וְתִקְלַקֵּל אוֹתוֹ. וְאֲפִלּוּ אָמַר: אֲנִי
34 אֶסְתֵּר כָּל הַכַּתְלִי, וְאִבְנָה אוֹתוֹ לְךָ חֲדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בוֹ
35 חֲלוֹנוֹת לְמַעַלָּה, וְאֶשְׁכַּר לְךָ בֵּית שֶׁתְּדוּר בוֹ עַד
36 שְׁאִבְנָה - יָכוֹל לַעֲכָב עָלָיו, וְאוֹמֵר לוֹ: אִין רְצוֹנִי
37 שְׁאֲטַרַח מִמְּקוֹם לְמִקְוִם⁵¹. לְפִיכָּה, אִם לֹא הִיָּה שֵׁם
38 טָרַח כְּלָל⁵², וְאִין צָרִיךְ לְפָנוֹת - אִינוּ יָכוֹל לַעֲכָב
39 עָלָיו, וְכּוֹפִין אוֹתוֹ שְׁהִיָּה חֲבָרוּ סוֹתָם חֲלוֹן זֶה
40 שְׁלִמְטָה מִמֶּנּוּ, וְעוֹשֶׂה לוֹ חֲלוֹן מִלְמַעְלָה; שְׁזוֹ מִדַּת

(24 משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב: (25 כי אחרת הצל מאפיל. (26 היינו, שרוחב החלון הוא בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ לרוחב החלון - סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה). (27 אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב למעלה (מגיד משנה). (28 כדין כותל מכנגד שצריך ארבע אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכוך, שאם לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב-ג). (29 שם נט. וכדעת רבי אילעא, שאמר שם שאפילו בחלון המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ו-ז) ואפילו למעלה מארבע אמות - יכול בעל החצר למחות בידו.

3 ו. הֲרִי³⁰ שִׁפְתַּח חֲלוֹן לְחֲצֵר חֲבָרוּ, וּמַחַל³¹ לוֹ בַּעַל
4 הַחֲצֵר; אוּ שִׁגְלָה דַעְתוֹ שְׁהִינְחוּ, כְּגוֹן שֶׁבֶא וְסִיעַ
5 עִמּוֹ; אוּ שְׁיַדַע הַנּוֹק וְלֹא עָרַעַר - הֲרִי זֶה הַחֲזִיק
6 בַּחֲלוֹן, וְאִינוּ יָכוֹל אַחַר כֵּךְ³² לְחַזֵּר וְלַעְרַעַר עָלָיו
7 לְסַתְּמָם³³. וְכִיִּצְדָּה³⁴ דִּינָה שֶׁל חֲלוֹן זֶה, שְׁהִינְחָה
8 לְפִתְחָה? אִם³⁵ רֵאשׁוּ שֶׁל אָדָם יָכוֹל לְפָנֵס מִמֶּנָּה,
9 אוּ³⁶ שְׁהִיָּתָה לְמִטָּה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אָף עַל פִּי שְׁאִין
10 רֵאשׁוּ נִכְנָס מִמֶּנָּה - אִין בַּעַל הַחֲצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת
11 פְּנִינָה אוּ מִצְדָּיָהּ, אֲלֵא אִם בֶּן הִרְחִיק³⁷ אַרְבַּע
12 אַמּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו³⁸.

(30 שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה רבינו בחלון שיש בה היזק ראייה, ואף על פי כן יש לה חזקה. (31 רבינו לשיטתו שבנוקין אין צורך לא בחזקת שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה. (32 היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש שנים. (33 והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה לעניין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה לעניין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. (34 משנה וגמרא שם נח: ונט. (35 במשנה שם, חילקו בין חלון צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה, ופירושו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בה. (36 בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי אילעאי, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן) והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות

1 סְדוּם⁵³. וְכִן⁵⁴ כָּל דְּבַר שֶׁזֶה נִהְיָה בוֹ, וְאִין חֲבֵרוֹ
2 מִפְּסִיד וְאִין חֶסֶר כְּלוּם - כּוּפִין עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"זה נהנה וזה לא חסר... וכופין אותו שזו מדת סדום"

יש לחקור מה יהיה הדין בזה נהנה וזה חסר בחסרון לאחר זמן, אלא שעל-ידי הנאת חברו יוקדם החיסרון וההיזק, ואם לא יוקדם לא יינה חברו כלל, ויוזק זה בוודאי לאחר זמן.

אם הטעם הוא שאין לו לעכב הנאת חברו שאינה גורמת לו לחסרון, הרי שיש לכופף אותו גם במקרה הנ"ל (שהרי החסרון יבוא ממילא).

אבל אם הטעם הוא שכופין אותו רק כאשר אין הנאת חברו קשורה עם החסרון שלו הרי שכאן אין כופין אותו. בנוסף יש לחקור מה יהיה הדין בנוגע לקבוצה שלמה המהנים זה את זה ואינם רוצים להנות אחרים, האם יש לכופף להנות אחרים, שהרי בין כך יהיו חסרים והלא כך היה בסדום שלא רצו לגרום הנאה לאחרים אבל בינם לעצמם היו מהנים זה את זה, וכופין על מדת סדום. או שמא אין לכופף כיון שסוף סוף מהנים זה את זה.

ויש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע לגרום הנאה לחברו עד כדי כך שכופין על עניין זה ואפילו בני נח חייבין בצדקה ועל כך נענשו אנשי סדום על ש"יד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טז, מט.) ומה שלא נמנתה בשבע מצוות יש לומר א. שנמנו רק מצות שב ואל תעשה. ב. שכלולה במצות דינים שעניינה יישוב העולם.

(על פי יין מלכות סימן קס"ד.)

50) שם ז. מימרא של רב חמא. 51) בגמרא שם השיבו כך על הטענה שישתור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים עתיקים לא יחזיקו מעמד. 52) מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית העצים כמו שאמרו בגמרא שם (לחם משנה). 53) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. 54) שם נט. בקשר לפתיחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאין שום היזק לשני.

3 ט. אֲבָל⁵⁵ בְּעַל הַחֲלוּנוֹת שֶׁרָצָה לְשַׁנּוֹת מְקוֹם חֲלוּנוֹ,
4 בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה⁵⁶; אֶפְלוּ⁵⁷ הִיזְתָּה גְדוּלָּה,
5 וְאָמַר: אֶפְתַּח אַחֲרַי קִטְנָה⁵⁸, וְאָסַתֶּם זוֹ - בְּעַל
6 הַחֲצֵר מְעַכְבֵּ עָלָיו. וְכִן⁵⁹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִרְחִיב בְּחֲלוּן
7 כָּל שֶׁהוּא.

55) בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הוזכר מפורש. 56) שאם היה למעלה מארבע אמות אסור לעשותו למטה ששם מוזיק יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן

דעת רב משה גאון (מגיד משנה). שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה). 57) מפני הטעמים האמורים. 58) במקום אחר, או למעלה או למטה. 59) שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון.

8 י. שְׁנֵי⁶⁰ אֲחִיזִין⁶¹ שֶׁחֲלָקוּ חֲצֵר מְדַעְתָּן⁶², וְשָׁמוּ
9 הַבְּנִיין⁶³ וְהַעֲצִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׁוּמַת
10 הָאֵוִיר⁶⁴, וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בְּחֲלָקוֹ תִּרְבֵּץ הַחֲצֵר⁶⁵,
11 וְלִשְׁנֵי הָאֲכַסְדָּרָה⁶⁶, אִם רָצָה⁶⁷ בְּעַל הַחֲצֵר לְבָנוֹת
12 כְּתֹל בְּסוּף חֲלָקוֹ - בּוֹנֶה⁶⁸ בְּפִנֵי הָאֲכַסְדָּרָה, וְאָף עַל
13 פִּי שְׁמַאֲפִיל עָלָיו, שֶׁהָרִי לֹא שָׁמוּ הָאֵוִיר.

60) שם ז. כרב חמא. 61) והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). 62) ושכחו לשום את האוויר, שאילו היו חולקים בבית-דין, היו וודאי עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האוויר.

63) היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את הפרש, ששויים הבניין והעצים נגד המגרש הריק.

64) יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו שהעלאת דמים זו מכוונת כלפי הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האוויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה - גם האוויר בכלל השומא (מגיד-משנה). 65) בגמרא שם: "תרכיבא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. 66) בגמרא שם: "איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרא, שיש לה שלושה כתלים והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שבית בלי אור אינו שווה כלום" (רמ"א סימן קנד סעיף כז). 67) והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשא. 68) ואין זה יכול להסתמך על חזקת האבות, שאין היורש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגרו אבותיו (הגהות מיימוני).

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) נתבאר משפטי היזין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

14 א. הַמְּבַקֵּשׁ² לְהוֹצִיא זֵיז³ מִכְּתָלוֹ עַל אֵוִיר חֲצֵר
15 חֲבֵרוֹ כָּל שֶׁהוּא⁴ - בְּעַל הַחֲצֵר מְעַכְבֵּ עָלָיו⁵; שֶׁהָרִי
16 מְזִיקוֹ בְּרֵאִיהָ⁶ בְּעַת שְׁתוּלָה בּוֹ⁷ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ⁸.
17 הוֹצִיא אֶת הַזֵּיז וְלֹא מָחָה בוֹ לְאֶלְתֵּר בְּעַל הַחֲצֵר -
18 הָרִי הַחֲזִיק בְּעַל הַזֵּיז⁹.

2) משנה וגמרא בבא-בתרא נט. ונט: 3) "הוא הבנין היוצא מן הכותל" (רבינו בפירוש המשנה שם). 4) אפילו הוא פחות מטפח. 5) שם, בדברי רב הונא. 6) ולולא טענה זו, לא היה יכול למנוע את בעל הזיז מלהשתמש באויר חצרו, שהרי זה נהנה וזה לא חסר, וכופין אותו על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מני, וכפירושה על-ידי אביי. (17) היינו, וזו שרחבו טפח וארכו ארבעה. (18) שכיון שנתרצה לו באורך של ארבעה, שהוא מקום חשוב, נתרצה לו גם ברוחב ארבעה, שאין מקום חשוב בפתחות מארבעה על ארבעה (רשב"ם). ורבינו כאן לשיטתו להלן (פי"א ה"ד) שבנוקים ושעבודים לא צריך טענה, ומספיקה מחילה או העדר מחאה. ולדעת הראב"ד, לא החזיק אלא אם הוא מחמת טענה "לפי שזה מקום חשוב, ואינו נקנה במחילה, אלא דוקא בטענת מכר או מתנה" (מגיד-משנה). (19) ורק עד ארבעה רוחב ולא יותר, ואפילו יש באורך יותר מארבעה (מגיד-משנה בשם רשב"ם). (20) שיעור זה לא נזכר בגמרא, אבל סברא היא, שהרי דירת-בית היא עשרה טפחים, וכמו כן תשמיש הזיו (מגיד-משנה). והרי"ף כתב שמשאיר לו תחת הזיו שיעור ארבעה טפחים.

- ד. המעמיד²¹ סלם קטן²², שאין²³ לו ארבעה¹⁴ (תוקין) [תוקין]²⁴, בצד פתלו בתוך חצר של חברו²⁵ או בתוך שדהו²⁶ - לא החזיק בנוק זה²⁷; וכל זמן שיצאה בעל החצר - בונה בצד סלם²⁸ ומבטל תשמישו. ואם²⁹ היה סלם גדול³⁰, שיש לו ארבעה (תוקין) [תוקין]³¹ או יתר - החזיק; ואם בא לבנות ולבטלו - בעל הסלם מעבב עליו עד שיצחק פשעור, שהרי מחל³² לו להעמיד סלם גדול. לפיכך³³, פשיבוא בעל הגג להעמיד סלם גדול - בעל החצר יכול למחות, כדי שלא יחזיק עליו. אבל אם העמיד סלם קטן - אינו יכול למנועו³⁴, שהרי אומרים לו: אין עליך הפסד בזה³⁵, כל זמן שתצרה³⁶ - תטלנו³⁷.

(21) שם נח: במשנה. (22) והיינו "סולם המצרי" שבמשנה, שם. (23) כפירושה של תלמידי רב ינאי, שם נט. (24) כ"ה ברמב"ם בדפוס רומי, וכן הוגה בכ"י רומי בגמרא שם, וכן הוא בעיטור ערך מחאה (דק"ס שם עמוד 180 הערה ח). אבל ברמב"ם כ"י תימן: "חוקים" = תנאים. וכ"ה בגמרא שם בספרים שלפנינו. והם שלבים = מדריגות. (25) שסומך את הסולם על כותלו בצד השני, שבתוך חצר חברו, וכך פירשו הרשב"ם והרא"ש. וראה בסמ"ע סימן קנג, ס"ק כט. (26) פירט גם שדה וגם חצר, להורות כי החצר הזה דומה לשדה שאין בו היזק ראייה, היינו שאין שם בית (ש"ך שם ס"ק י, בשם ב"ח). שאם לא כן, ודאי יכול למנועו מלהעמיד סולם קטן, כשם שיכול למנועו מלהוציא זיו (למעלה הלכה א), וראה להלן בסוף ההלכה. (27) מכיון שהוא קטן, אין בעל החצר מקפיד עליו, ואינו מוחה. ואין שתיקה זו נחשבת כמחילה, שהיא היסוד של החזקה. (28) אבל אינו יכול למנועו מלהשאיר את הסולם, ראה להלן בסוף ההלכה. (29) משנה, שם. (30) והיינו "סולם צורי" שבמשנה, שם. (31) ראה למעלה הערה כג. (32) רבינו לשיטתו, שמחילה לבד מספיקה לרכישת חזקה זו. (33) מסקנת רבינו, ואינה מפורש במקור התלמודי. (34) כלומר: כל זמן שאינו רוצה לבנות במקום הסולם, אינו יכול להכריח אותו לסלקו. (35) והוא בכלל מה שאמרו

מדת סדום (שם). (7) שאם כי אינו ראוי לשימוש מלא, לרגל קוטן שטחו - ראוי הוא לתלות בו הפצים, ואז בעת פעולת-שימוש זו, עלול הוא להזיק בראיה. (8) היינו, מבלי להכנס לחצר חברו, אלא מוציא ידו דרך חלון ותולה. ואינו יכול לטעון: אחזיר את פני ולא אזיקך, כי בעל החצר טוען כנגדו: שמא תפחד לעשות כך, או תעשה עצמך מפחד, ובינתיים תסתכל בחצר, ותזיקני בראיה (גמרא שם). (9) כלומר, מכיון שיכול היה למחות ולא מיחה, החזיק זה לאלתר ואינו צריך לחזקת שלש שנים (ראה להלן פי"א הלכה ד). ומועילה חזקה בהזיק ראייה באופן זה (ראה למעלה פ"ז הלכה א). וחזקה זו אינה אלא לענין שיכול להשתמש בזיו זה בחצר חברו, וכן למנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, אבל אינו יכול למחות בבעל החצר מלבנות תחת הזיו, כשם שיכול למנועו בזיו שהוא טפח (להלן הלכה ב). וזה לשון המשנה שם: "הזיו עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות, פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות". ומפרשה רב הונא שם, בבעל הגג שהוא יכול למחות בבעל החצר בזיו טפח ואינו יכול למחות מטפח, אבל בעל החצר יכול למחות אפילו בפחות מטפח, וברור הדבר שאם לא מיחה בעל החצר, שוודאי החזיק בעל הגג, אפילו בזיו פחות מטפח. ואם כן, מה שאמרו במשנה שבפחות מטפח אין לו חזקה, על-כרחנו שאין זה לענין השימוש בו, שלענין זה בוודאי יש לו חזקה, מאחר שלא מיחה בו בעל החצר, אלא לענין מניעה מבעל החצר לבנות תחתיו, ועל זה אמרה המשנה שאינו יכול למחות בו, אבל לענין שימושים יש לו חזקה ויכול לעכב לבעל החצר מלהשתמש בו. וכן הוא בפירוש המשניות לרבינו שם.

- ב. היה¹⁰ הזיו טפח¹¹ - החזיק¹² באויר¹³ החצר כנגדו; ואם רצה בעל החצר לבנות תחת הזיו ולבטל תשמישו - בעל הזיו מעבב עליו. ואם אין בזיו טפח - לא החזיק באויר החצר¹⁴; וכל עת שיצאה בעל החצר לבנות תחתיו ולבטל תשמישו של זיו - אין בעל הזיו יכול לעבב עליו¹⁵.

(10) שם, במשנה. (11) שזהו מקום חשוב. (12) היינו, אם לא מיחה בעל החצר, כמבואר למעלה. (13) היינו, למניעת הבנין במקום הזיו, זכות שיש רק בזיו טפח. זהו פירוש הפסקא במשנה: "הזיו עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות". (14) אבל החזיק בזיו להשתמש בו ולמנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, כמבואר למעלה. (15) וזהו הפירוש של הפסקא במשנה: "פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות", וכדברי רב הונא.

- ג. היה¹⁶ הזיו שהוציא רחב טפח, ומשוף באויר חצרו של חברו ארבעה טפחים¹⁷, ולא מחה בו - החזיק בו בארבעה על ארבעה¹⁸; ואם רצה להרחיב את הזיו עד שיעשה ארבעה על ארבעה¹⁹ - הרי זה מרחיב. ואין בעל החצר יכול לבנות באויר חצרו תחת הזיו פלום, אלא אם כן הניח לו תחתיו גבה אויר עשרה טפחים²⁰, כדי שישתמש בזיו.

(16) שם בגמרא, מימרא של רבי אסי או רבי יעקב בשם רבי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לגמרי) - שאין המדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (כמו שפירש הרשב"ם), אלא בחזקת בעל החצר על בעל הגג (וכמימרא של שמואל שם נט. שהובאה למעלה). ולפי"ז ברור הדבר כי לבעל הגג יש חזקה על המרזב, ובעל החצר אינו יכול לעקרו ואולי אף לא להתזירו מצד לצד (ראה למעלה הערה מב). אלא שהראב"ד השיג על רבינו והעיר עליו: הלא הלכה זו רב יהודה אמרה בשם שמואל, ואם כן האיך אפשר לפרשה במשנתנו? (46) כן מפרש רבינו בדברי רבי חנינא (שם נח): בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם היה ארוך מקצרו, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו" - שאף לפי דבריו אין המדובר בחזקת בעל הגג אלא שוב בחזקת בעל החצר, כנ"ל. [והמזחילה יש לה חזקה, כלומר: אם בעל הגג רוצה לקצר את המזחילה כדי למעט את מימיו של בעל החצר - בעל החצר מעכב עליו. ועיין ראב"ד. (47) לא כתב רבינו אלא צינור בלבד, אבל במזחילה מעכב בעל החצר שלא להתזירו ושלא לקצרו, כנ"ל. (48) שם מדברי רב ירמיה בר אבא בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם רוצה לבנות תחתיו בונה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו". [וכאן גם רבינו מודה שהמדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה למעלה). ומזחילה יש לה חזקה, שאם יבנה בעל החצר יערער יסודות המזחילה הבנויה על-פי הרוב באבן וטיט. ולכן לא הזכיר רבינו אלא צינור ולא מזחילה, והראב"ד חשב, כנראה, שגם בבא זו מתפרשת בחזקת בעל החצר על בעל הגג, ולכן שאל: מה לו לבעל החצר, אם בעל הגג עצמו רוצה לערער בנין המזחילה שלו?]. (49) כמבואר למעלה הלכה א. והמדובר בצינור שגדלו טפח (ראה למעלה הלכה ב, שגם בזיז הדין כן). וראה בסמ"ע סימן קנ"ג ס"ק כא. (50) ואין הבנין מפריע לזה. מה-שאין-כן בזיז, שצריך לתלות עליו.

- 16 ו. מ"י⁵¹ שְׁהוֹרִיד מִי גִגּוֹ עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ, וְלֹא מִחָה
- 17 בּוֹ, וְהַחֲזִיק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמַּיִם מְנַטְפִּין⁵², וְרָצָה
- 18 לְקַבֵּץ לְמָקוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָם צְנוּר - עוֹשֶׂה⁵³. וְכֵן⁵⁴
- 19 אִם הָיוּ בְּאֵין דְּרָף צְנוּר מִמָּקוֹם אֶחָד, וְהִלְקִין⁵⁵ עַל
- 20 רֶחֶב הַפֶּתֶל וְהַחֲזִירָן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה. וְאֶפְלוּ⁵⁶ לְבָנוֹת
- 21 עַל גִּגּוֹ כְּמִין צְרִיף⁵⁷, עַד שֶׁיִּרְדוּ הַמַּיִם בְּמַהֲרָה⁵⁸
- 22 לְחֲצַר חֲבֵרוֹ - בּוֹנֶה; שְׁהָרִי הַחֲזִיקוּ מִיָּמִיו שֶׁל זֶה
- 23 לִירֵד לְחֲצַר חֲבֵרוֹ.

(51) בבא-בתרא ו. ויכוח בין רב נחמן ורב יוסף, שנמסר בשני לשונות. (52) שהן יורדין טיפין טיפין על פני הכותל. (53) שהמים יורדים עכשיו במרוכז דרך הצינור, וזה יותר נוח לבעל החצר, ולפיכך הכל מודים בזה שמותר. (54) לפי הלשון הראשון, סובר כן רב יוסף. ואילו לפי הלשון השני, סובר כן גם רב נחמן. (55) שהסיר את הצינור, והמים שוב מתפשטים על פני כל הכותל. (56) כרב יוסף לפי הלשון האחרון, "ועבד עובדא בצריפא דאורבני". (57) בנין, שאין לו גג וראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה: A. וראה בפ"ד מהלכות סוכה הלכה ז. (58) שמתוך שהגג משופע, יורדים המים במהירות יתר, וכן כתב ר"י מיגאש.

חז"ל בכמה מקומות: כופין על מדת סדום, שהרי זה נהנה וזה לא חסר. (36) היינו, להנות במקום הסולם. (37) ואין כאן משום היזק ראייה כמו בזיז (למעלה הלכה א), מכיון שאינו יכול להשתמש בסולם זה אלא אם נכנס לחצר חבירו, ועל זה הוא צריך לבקש רשות מחבירו, ואם צפוי לו היזק ראייה, יכול חבירו למנוע זאת ממנו תמיד (מגיד-משנה), וראה למעלה הערה כה, מה שכתבנו בשם הב"ח.

- 1 ה. הַרוֹצֶה³⁸ לְהוֹצִיא צְנוּר³⁹ עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ, פְּדִי
- 2 שְׂיָקָלַח שֵׁם הַמַּיִם, אוּ שְׁעֲשֶׂה מְזֻחִילָה⁴⁰ עַל פֶּתְלוֹ,
- 3 פְּדִי שְׂיֵהִיו הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיִירְדִין לְחֲצַר חֲבֵרוֹ - בְּעַל
- 4 הַחֲצַר מְעַכֵּב עָלָיו⁴¹. וְאִם⁴² לֹא מִחָה בּוֹ - הַחֲזִיק זֶה
- 5 בְּצְנוּר⁴³. רָצָה אַחַר כֶּף לְסֶתֶם⁴⁴ הַצְנוּר - בְּעַל הַחֲצַר
- 6 מְעַכֵּב עָלָיו; וְשִׁפְשֵׁם שְׁהַחֲזִיק בְּעַל הַגֶּג לְשִׁפּוֹף מִיָּמִיו
- 7 לְחֲצַר חֲבֵרוֹ, כֶּף הַחֲזִיק בְּעַל הַחֲצַר שְׂיֵהִיו מִיָּמִי גִגּוֹ
- 8 שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּאֵין אֶצְלוֹ לְרִשׁוֹתָיו. רָצָה בְּעַל הַגֶּג לְעַקֵּר
- 9 הַצְנוּר מִצַּד זֶה וְלַחֲזִירָיו פְּצַד אַחֲרָי⁴⁵, אוּ שְׁהָיָה אֶרֶץ
- 10 וְרָצָה לְקַצְרוֹ⁴⁶ - אֵין בְּעַל הַחֲצַר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו;
- 11 שְׁלֹא הַחֲזִיק אֶלָּא בְּמִיָּמֵי הַגֶּג, וְהָרִי הֵם בְּאִים אֶצְלוֹ
- 12 מִפֶּל מָקוֹם⁴⁷. וְכֵן⁴⁸ אִם רָצָה בְּעַל הַחֲצַר לְבָנוֹת תַּחַת
- 13 הַצְנוּר - אֵין בְּעַל הַגֶּג יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; וְשְׂאֵין
- 14 הַצְנוּר עֲשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ פְּזִיז, פְּדִי שְׂיֵחֲזִיק בְּאֹיֵר
- 15 הַחֲצַר⁴⁹, שְׂאִינוֹ עֲשׂוּי אֶלָּא לְקַלְיַח הַמַּיִם⁵⁰.

(38) שם נח: במשנה. ויוצא גם מהמימרא של רב יהודה בשם שמואל, שם נט. (39) הוא ה"מרזב" שבמשנה שם, והוא ה"צינור" שבדברי שמואל שם, והוא עשוי כך שמימיו מקלחין מרחוק לתוך החצר ולא זוחלים על פני הכותל. וקובעים אותו פעם פה ופעם פה במזחילה (=הוא הצינור הגדול המחובר לגג). (40) משנה, שם. והוא צינור גדול נמשך לאורך הכותל, שמימיו נזחלים מעל הגג על פני הכותל. (41) מכיון שנראה במשנה שם שיש להם חזקה (ראה להלן) - ודאי יכול לעכב, שכל שיש לו חזקה - יכול הוא למחות (הגר"א סימן קנ"ג ס"ק כב). (42) משנה, שם. (43) במשנה, שם: "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה (ראה להלן), המזחילה יש לה חזקה". ורבינו התחיל בצינור (=במרזב) ובמזחילה, וגמר בצינור בלבד. וכוונתו לומר שאפילו צינור יש לו חזקה, וכל-שכן מזחילה, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק כג. [ואין רבינו מחלק במרזב בינו לבין מקומו, כמו ששנו במשנה שם, משום שרבינו מפרש משנתנו לענין חזקת בעל החצר, אם בעל הגג רשאי לעקור את המרזב ממקום למקום או לקצרו כדלהלן, ולא בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה להלן). ומתוך זה, שאנו דנים אם בעל הגג יכול לעקרו או לקצרו, אנו למדים, שבעל החצר ודאי אינו יכול לעקרו, ואולי גם לא לשנותו ממקום למקום, הרי שבעל הגג החזיק בצינור]. (44) שם נט. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. (45) רבינו מפרש מה שאמר (שם נח): רב יהודה בשם שמואל, בפירושו למשנה שם "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה": "הכי קאמר, המרזב אין לו חזקה מרוח אחת (שאפשר להתזירו בצד אחר), ויש למקומו חזקה משתי רוחות" (שאי-אפשר לעקרו

בנייתו (מ"מ). וראה להלן. ובכ"י תימן: בו. (77 מיד, ואינו צריך חזקת ג' שנים, כיון שטוען שהוא שותף מתחילת הבנייה (מגיד-משנה), ומקור להלכה זו מה שאמרו (בבא בתרא א.ו.): "אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה", וזוהי ההלכה המבוארת להלן: "היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל וכו'", ולדעת רבינו שאם החזיק בקורה אחת אינו יכול להחזיק בקורה שניה, כנ"ל, מה חידוש יש כאן כדין זה של "בי כוי" שעוד לא נשתמש כלל בכותל? אלא על-כרחנו שכאן מדובר בטענת שותפות, ומשמיענו בזה שכל זמן שלא השתמש אין לו חזקה - הרי שאם כבר השתמש יש לו חזקה (הגר"א סימן קנג, ס"ק מט). (78 כדין כל מחזיק בקרקע שלש שנים, וטוען שלקחה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה א).)

ט. הו"ו קורותיו של ראובן בתוך הכתל⁸⁰, ובצד שמעון מקומות חפורין להכניס⁸¹ בהן ראשי הקורות - לא החזיק⁸² בהן שמעון להכניס בהם⁸³ קורות, ואינו יכול לטען שהוא שותף בו. שהרי אין לו בו תשמיש⁸⁴, ויכול⁸⁵ ראובן לטען: שאני חפתי מקומות אלו בצדד, כדי שיהיו מוכנים עד שתקנה ממני או שתבקש ממני ואמחל לה, ותכניס הקורות בלא חפירה בכתל, כדי שלא יתמטמט⁸⁶ כתלי בעת חפירה.

(79 שם, מימרא הנ"ל של רב הונא. (80 ובזה הוחזק הכותל בשלו. (81 מוכנות להכניס, אבל זה עדיין לא הכניס. (82 מטעם מחילה, לפי שלא היה לו עדיין מה למחול ונגד מה למחות. (83 בכ"י תימן: בהן. (84 כנ"ל, שהמדובר בטענת שותפות. (85 כן הוא שם, בסוף דברי רב הונא. (86 יתמוטט. ובכ"י תימן: "יתנדנד".

פְּרָק תְּשִׁיעִי

(1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם בשניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו.

א. לא יחפור אדם² בור³ ולא שיח⁴ ולא מערה⁵, ולא יביא⁶ אמת המים, ולא יעשה ברכת המים לשרות⁸ בה בגדים לכבס, בצד כתל⁹ של חבור¹⁰, אלא אם כן הרחיק מכתל שלשה טפחים, ויסייר¹¹ בסיד לכתל בור זה או מקנה המים זה או כתל האמה מצד חבורו, כדי שלא יבליעו המים¹² ויזיקו¹³ כתל חבורו.

(2) במשנה (בבא-בתרא יז.): "לא יחפור אדם בור סמוך לבור של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא-אם-כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד". ופירש הראב"ד (ב'שיטה מקובצת' שם ט. (שהמשנה הנ"ל מחולקת לשתי בבות: א. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו". ב. "ולא שיח ולא מערה וכו' וסד בסיד". והבבא הראשונה עוסקת בבור שאין בו מים, אלא שמכיון שהבור הוא עמוק הוא מוזק בחפירה, ועל זה אמרו שם: "כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית

ז. כתל⁵⁹ שבין ראובן ושמעון: אם היו שתפין בה - שניהם משתמשין בו; זה חופר מצד זה ומכניס קורותיו כל שהן⁶⁰, וזה חופר מצד זה ומכניס קורותיו. הנה הכתל של ראובן לבדו - אין שמעון יכול להשתמש בו⁶¹. חפור⁶² שמעון בכתל זה, והכניס בה קורה אחת, ושתק⁶³ ראובן ולא מחה בו - החזיק במקום הקורה. אפלו היתה קטנה, ורצה שמעון להחליפה בקורה גדולה ועבה - מחליף⁶⁴. היתה⁶⁵ הקורה ספת עראי⁶⁶: כל שלשים יום - לא החזיק בה סתם, שהרי ראובן אומר: לא מחלתי והנחתי, אלא מפני שהוא עראי; לא אחר שלשים יום - החזיק, שאין זה עראי. ואם⁶⁷ ספת ימי החג היא: כל שבעת ימי החג⁶⁸ - לא החזיק; לא-אחר⁶⁹ שבעה - החזיק. ואם⁷⁰ חפר ראש הקורה בכתל בטיט⁷¹ - מיד החזיק. והוא⁷² שביבא ראייה שראובן סיע עמו, או רצה ולא מחה.

(59 בבא-בתרא ה. (60 אף אם כבדים הם, אבל לא יותר על המדה, והולכים בזה אחר המנהג (רמ"א סימן קנג סעיף יד). (61 פשוט. וכן נראה במשנה שם, ובגמרא שם ו. כמימרא של רב נחמן שתוכנה הובא להלן. (62 שם ו. וראה למעלה הערה נ. (63 רבינו לשיטתו, שבחזקות אלו אין צורך לא בשלש שנים ולא בטענה (מגיד-משנה). (64 כלשון שני של רב נחמן, וכרב יוסף. (65 שם ו: מימרא של רבינא. (66 סוכה קייצית שעשויה לצל בלבד (שם). (67 שם. (68 שבעה לאו דוקא, אלא שמונה, שהרי בשמיני-עצרת אינו יכול לסתרה (הגהות מיימוניות בשם 'תוספות'). (69 מפני שסוכה זו נעשתה לשם חג, ועכשיו לא צריך יותר לסוכת חג, ואם כן ברור שדעתו לקבע, או אולי לסוכת חג לכל שנה ושנה. מה-שאי-כן בסוכת צל, שאין דרכה אלא לשלשים יום, וראה ברש"י שם ד"ה ואי סוכה דמצוה. (70 שם. (71 שזה סימן ברור שכוונתו לקבע. (72 תוספת של רבינו בהתאם לשיטתו. ומקור דבריו בבבא-בתרא מא. (הגר"א שם ס"ק מז).

ח. מי⁷³ שהחזיק בכתל זה בקורה אחת - אינו יכול להחזיק בקורה שניה; שהרי לא מחל לו אלא על האחת. במה דברים אמורים? פשהודה שאין הכתל זה⁷⁴ שלו, אלא חבורו מחל לו על הכנסת קורה זו; אבל אם טען: שכתל זה⁷⁵ שותף אני בה⁷⁶, הואיל והשתמש בה בקורה אחת - נאמן⁷⁷, ומשתמש בכלן, אחר שישבע שבועת הסת⁷⁸ שהוא שותף בכל הכתל.

(73 אין מקור מפורש להלכה זו, אך היא יוצאת מהויכוח שבין רב נחמן ורב יוסף (שם ו.) אם מחזיקים מקורה קטנה לכבדה (ראה למעלה) - הרי שאף המיקל לא היקל אלא באופן זה, אבל לענין הכנסת קורות נוספות - לא נחלקו (מגיד-משנה). (74 בכ"י תימן: "הכותל הזה". (75 שעד עכשיו היה בחזקת השני (כסף-משנה). (76 מתחילת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קלג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהלכות שבת שם. (17) והם מחלידים את האדמה מתחת לכותל, והופכים אותה עפר תיחוח (שם יט. ב'תוספות ד"ה משום, בשם ר"ח). (18) כאן ברור, שמספיק אמצעי אחד אף לרבינו. בגירסתנו מפורש במשנתנו שם: "או סד בסיד", ואף לדברי ה'תוספות' (שם ד"ה וסד בסיד) שהעלו מתוך דיון את הגירסא: "וסד" (=ב"ו"ו החיבור) - יוצא מפורש, מתוך השקלא וטריא בגמרא יט. שכאן מספיק אמצעי אחד. וראה בלחם-משנה למעלה הלכה א. (19) אף זה, המשך המשנה שם. (20) בשקלא-וטריא בגמרא שם, סמכו את הטעם של כל הבבא הזאת: משום רטיבות. אך בורעים, נאמר טעם מיוחד, והוא: "שמחלידים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח" (שם יט:) וכתב רבינו בלשון כללית, כי המדובר גם כשזרעו במפולת יד, בלי מחרישה, שהרי אז יש טעם אחר לאסור, כמו שהעלו בגמרא. וראה בלחם-משנה. (21) בגמרא שם, ציינו, שמדובר כאן בחרישה לאילנות, ובארץ ישראל, שאין צורך בבריכת מים, כי אחרת הרי יש נימוקים אחרים לאסור. ורבינו כתב בלשון סתמית, הכוללת כל המקרים, וראה לחם-משנה. (22) במשנה, שם: "מי רגלים". ובגמרא (שם יט:) פירשה לדעת רבה בר בר חנה, המתיר להשתין מים בצד כתלו של חבירו, ב"שופכין". ופירשה רבינו "גומא" (דלא כרש"י ור"י מיגאש שפירשו שמקבץ מי רגלים ושופכם בבת אחת). ואע"פ שרבינו פסק (להלן הלכה ו) שלא כרבה בר בר חנה, אלא "לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חבירו אלא-אם-כן הרחיק ממנו שלשה טפחים" - כתב רבינו כאן "גומא" משום שכותל האמור כאן כולל גם כותל-אבנים שהמשתין מים אצלו אין צריך להרחיק אלא טפח אחד בלבד (ראה להלן שם), ואילו ב"גומא" צריך להרחיק גם ממנו שלשה טפחים (כסף-משנה בשם המגיה). (23) ודוקא מי רגלים, אבל לא סתם מים, ואין זה דומה לבור ונברכת הכובסין, שהם תדירים יותר (מגיד-משנה). (24) והיינו גם כותל-אבנים, ראה למעלה הערה כ. (25) ולא הזכיר רבינו "סיד". וכן אינו במשנה שם. ועיין ב'טורי' סימן קנה, ובהגהת הרמ"א שם סעיף ה, וביאור הגר"א שם סעיף-קטן יד.

- ג. מְרַחֵקִין²⁶ אֶת הָרְחִים [מִן הַפֶּתֶל] שְׁלֹשָׁה טַפְחִים
 מִן הָרְחִים הַתְּחִיבֵנָה²⁷, שֶׁהֵן²⁸ אַרְבָּעָה מִן
 הָעֲלִיּוֹנָה²⁹, פְּדֵי שְׁלֹא יִנִּיד אוֹתוֹ³⁰, אוּ פְדֵי שְׁלֹא
 יִבְהַלְנוּ בְּקוֹל הָרְחִים³¹.

(26) המשך המשנה, שם. (27) הוא "השכב" שהוזכר במשנה. (28) שהריחיים מורכבות משתי אבנים זו על גבי זו, שהעליונה קצרה מהתחתונה טפח. (29) הוא "הרכב" שבמשנה, שם. (30) שם יח. ובאופן שהריחיים גדולים ויש בהם תנודה רבה. (31) באופן שאין תנודה גדולה, כגון בריחיים קטנים (שם כ:).

- ד. מְרַחֵקִין³² אֶת הַתַּנּוּר מִן הַפֶּתֶל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים
 מִקְרָקְעִיתוֹ³³, שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִשְׁפֹּתָיו³⁴, פְּדֵי שְׁלֹא יַחֵם
 הַפֶּתֶל.

(32) סוף המשנה, שם. (33) הוא "הכליא" שבמשנה.

לה לארעאי" (= כל חפירה וחפירה שאתה מכה, אתה מרפה את קרקעיה). ובבבא זו לא נזכר "וסד בסיד", כיון שאין מתנוא (= לחות מים) אלא נדנוד על-ידי החפירה בלבד. ואילו הבבא השניה בדבר שיה ומערה, שאינם עמוקים ואין חפירתם מזקת כל כך, מדובר כשיש בהם מים, ועל זה אמרו (שם יט.): "רישא היוזקא דמתנוטא" (= ברישא, ההיזק משום לחות המים). ולפיכך צריך גם הרחקה שלשה טפחים וגם לסוד בסיד. ומה שאמרו בגמרא (שם יז): "אמר רב יהודה, מכותל בורו שנינו" אין זה אלא על הבבא הראשונה, אבל הבבא השניה שנזכר בה "מכותל חבירו" מדובר בכל כותל בנין, וכנראה שזוהי גם דעת רבינו כמו שיבאר להלן ('דגל ראובן') חלק שלישי סימן מ). (3) רבינו שינה מדרכו של התנא. שחילק המשנה לשתי בבות, ודיבר בבבא הראשונה בבור שאין בו מים, שאין בו צורך לסוד בסיד - אלא כלל בור ושיח ומערה וכו' והמדובר בבור שיש בו מים, כמו שיח ומערה ואמת המים וכו', וכמו שמסיים בסוף: "כדי שלא יבליעו המים וכו'". ודין בור שאין בו מים הביא להלן הלכה י, עיין שם ('דגל ראובן') שם. (4) אף הוא מין בור, שהוא ארוך ואינו עמוק כליכך כמו בור. (5) אף היא כבור, אלא שהיא מרובעת ומכוסה בתקרה. (6) תעלה שרחבה אמה. (7) במשנה: "נברכת", והיא חפירה בקרקע, ובה מתקבצים מי הגשמים. ויש צורך לפרט אמת המים לחוד ובריכה לחוד, שבאמת המים, המים נגררים תמיד. ובבריכה המים נקווים ועומדים, ויש בכל אחד מהם חיוב ושלילה (גמרא שם יט.). וראה פירוש המשניות לרבינו. (8) בגמרא שם יט, חילקו בין "מחמצין" המתאים לזה שהובא כאן, לבין "נדיין" שדינו הובא להלן, הלכה ה. (9) היינו כותל בנין של חבירו, וראה למעלה הערה א. (10) כן הוא בדפוס רומי, וכעין זה בכ"י תימן, וכן נכון. (11) "ו" החיבור מורה, שצריך שני דברים: גם הרחקת שלשה טפחים, גם לסוד בסיד. וכן הוא בגמרא שם יט. "פשיטא, דוסד בסיד, תנן". כלומר, שצריך שניהם, ואע"פ שדחו זאת בסוגיא הנ"ל - סובר רבינו שאין להתחשב עם הדיחוי, וה"פשיטא" הנ"ל נשארת בתקפה. (12) שם יט. וראה למעלה הערה א. (13) וצריך לומר שזהו כמו נזק בידים, שהרי בלי זה אנו פוסקים כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו, וראה דברי רבינו להלן בפרק י הלכה ה.

- ב. מְרַחֵקִין¹⁴ אֶת הַגֶּפֶת¹⁵ וְאֶת הַזֵּפֶת¹⁶ וְאֶת הַמֶּלַח
 וְאֶת הַסִּיד וְאֶת הַסְּלָעִים¹⁷ מִפֶּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה
 טַפְחִים, אִין¹⁸ סָד בְּסִיד. וּמְרַחֵקִין¹⁹ אֶת הַזֵּרְעִים²⁰
 וְאֶת הַמְּחַרְשָׁה²¹ וְאֶת הַגְּמָא²² שֶׁמִּתְקַבֵּץ בָּהּ מִיָּמִי
 רְגֵלָם²³ מִן הַפֶּתֶל²⁴ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים²⁵.

(14) המשך המשנה, שם. (15) "פסולת הזיתים, אחרי שמוציאין את השמן" (רבינו בפירושו המשניות). [ובמסכת שבת פ"ד משנה א, כתב רבינו: "וכן פסולת השומשמיין". וכן בגמרא שם מז: וראה בפ"ד מהלכות שבת הלכה א והערה ב]. (16) בכ"י תימן: "הזבל" (וכן הוא במשנה, שם). וכן הגיה מרכבת-המשנה מדעתו, וראה לחם-משנה. וכל אלו מקלקלים את הכותל מחמת החום שבהם, ראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינה מפריעה לזקיפת הסולם, אבל בנייה בשטח הסמוך למזחילה, מפריעה לזקיפת הסולם (מגיד-משנה). 50) להעמיד. 51) לנקות את המזחילה מהלכלוך והצרות הנופלים בה, שמעכבים את קילוח המים. 52) ורבינו לשיטתו, שלא צריך בענינים אלו לא טענה ולא חזקה שלש שנים, בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. 53) ואף שלא החזיק אלא במזחילה, ולא בשטח שמסביב לה - אם לא נתן לו האפשרות לתקן את המזחילה, תתקלקל ולא יהנה ממנה כלום (מגיד-משנה). ואין כאן משום הרחקה נזק, שהרי אין כאן היזק מידי.

ט. **ראובן** 54 **שָׁהָה פָּתְלוֹ סְמוּךְ לְכֵתֵל שְׁמֵעוֹן** 56 **כְּמִין גַּם** 57, **וְכֹא רְאוּבֵן לְעִשׂוֹת פָּתֵל שְׁנֵי פְּנֵי פָּתֵל שְׁמֵעוֹן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַשְּׁלֵשָׁה פְּתִילִין כְּמִין בִּי"ת - הָרֵי שְׁמֵעוֹן מֵעַכְבַּ עָלָיו, עַד שֶׁיִּרְחִיק מִפְּנֵי אֲרֻבַּע אַמּוֹת; פְּדֵי שֶׁיְהִי הַמְּקוֹם בֵּין שְׁנֵי הַפְּתִילִים רְחֹב, כְּדֵי שֶׁיִּדְוֶשׁוּ 59 בּוֹ רִבִּים וְתִתְחַזַּק הָאָרֶץ. בְּמֵה דְבָרִים אַמּוּרִים? 60 בְּכֵתֵל גְּנֵה 61 אוֹ 62 בְּכֵתֵל חֲצַר בְּעִיר חֲדָשָׁה? 63; אֲבָל בְּעִיר יְשָׁנָה - כְּבָר נִתְחַזְּקָה, וּבּוֹנֵה כְּנִגְדּוֹ בְּלֹא הִרְחָקָה. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בְּאֶרֶץ פָּתֵל שְׁמֵעוֹן שְׁבוּנָה כְּנִגְדּוֹ אֲרֻבַּע אַמּוֹת - אֵינּוּ מִרְחִיק, אֶף עַל פִּי שְׁמוֹנֶע הַרְגֵל מִלְּהֵלֵךְ שָׁם; שֶׁהַפְּתֵל שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵאֲרֻבַּע אַמּוֹת אֵינּוּ צָרִיךְ חֲזִיק הָאָרֶץ. 64.**

54) שם כב. במשנה: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו - לא יסמוך לו כותל אחר, אלא אם-כן הרחיק ממנו ארבע אמות". ובגמרא שם הקשו: "וקמא היכי סמיך?" (=הכותל הראשון האיך סמך), ומתוך רבא: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות - לא יסמוך לו כותל אחר" (כן הנוסחא שם בכ"י מינכן, ובפירושו ר"י מיגאש ובעוד כמה מקורות. ראה בדקדוקי סופרים שם, ולא גרסינן "ברחוק ארבע אמות ונפל"). ופירשה ר"י מיגאש: "שרוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו (כמין גאם, וכמו שכתב רבינו כאן ובפירושו המשנה) לא יסמוך לו כותל אחר כנגד ארכו, כנגד אורך כותלו של חבירו לעשות ממנו (בית) [בית]" (כדברי רבינו, ועיין מגיד-משנה וסוף-משנה והגר"א סימן קנה, ס"ק לב). 55) ומן הצד לא צריך הרחקה, שאין בו משום חוסר דוואש (=דריסה), גמרא הנ"ל. (ועוד שם: "הכא במאי עסקינן, מן הצד"). 56) ולשמעון היה מותר לבנות כותל זה, כיון שכותל של ראובן לא היה אז, וראה להלן הערה ע. 57) אות יונית, דומה ל"ך" עברית. 58) מכנגד כותלו של שמעון. 59) שידרסו. ויש מפרשים, שהמדובר כאן כשקנו שניהם הקרקע מן המלך, שבסתמא נשתעבדו להם ארבע אמות קרקע חוץ מן הכותל לשם דוואש (מגיד-משנה). 60) שם, בדברי רב ורבי אושעיא. 61) מתוך שלא מרבים ללכת בגינה בפנים, צריכה היא דישה מבחוץ (רש"י שם ד"ה אלא כותל גינה). 62) רבי אושעיא, ולפי הכרעת רבי יוסי בר חנינא, אף לרב. 63) שעדיין לא הספיקו לדוש כהוגן את הקרקע, ונקראת חדשה עד חמשים שנה (רמ"א סימן קנה סעיף יג, וראה סמ"ע שם ס"ק לג). 64) כתב הרמב"ד שסברא יפה היא, ולפי נוסחת ר"י מיגאש, שהובאה למעלה: "הכי קתני, מי

34) שהתנור רחב מלמטה ועולה ומתצצר, ושפתו העליונה פחותה מן הקרקעית טפח.

ה. **אָבֹן 35 שֶׁהַפּוֹכֵס מְפֵה בְּגָדִים עָלָיָה עַד שֶׁיִּתְלַבְּנוּ צָרִיף לְהִרְחִיק אוֹתָהּ אֲרֻבַּע אַמּוֹת מִכֵּתֵל שֶׁל חֲבֵרוֹ; שְׁבִיעַת שֶׁהַפּוֹכֵס מְפֵה עָלָיָה, הַמִּים נִתְּזִין 36 וּמְזִיקִין לְפָתֵל 37.**

35) ברייתא ומימרא של רבה בר אבוה (שם יט.). 36) ואז הם נתזין אף למרחוק, ולפיכך צריכה הרחקה יותר גדולה. בניגוד ל"נברכת הכובסין" שבמשנה (שם יז.) ששורים בה הבגדים שאין צורך להרחיק אלא שלשה טפחים בלבד, כמבואר למעלה הלכה א (גמרא שם יט.). 37) מכיון שכאן לא הבדיל רבינו בין כותל אבנים לכותל לבנים (כמו שחילק להלן הלכה ו) - נראה שכאן אין חילוק בדבר (מגיד-משנה), וראה הגהות מיימוניות שיש חולקים בזה.

ו. **לֹא יִשְׁתִּין אָדָם מִים בְּצַד פָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלֹא אִם בֵּין הִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים. בְּמֵה דְבָרִים אַמּוּרִים? בְּכֵתֵל לְבָנִים; אֲבָל בְּכֵתֵל אֲבָנִים 39 - יִרְחִיק טַפַּח. וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים 40 צְחִיחִין 41 סֹלַע - מְשִׁתִּין 42 בְּצַדוֹ בְּלֹא הִרְחָקָה.**

38) תוספתא בבא-בבא פ"א, הובאה שם יט: 39) שהם חזקים יותר. 40) שאבנים אלו, מהם עשוי הכותל, הם ממין הסלע. ולרש"י שם פירוש אחר, וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לז. 41) יבש מאוד, ואין הרטיבות מזקת לה כלל. 42) כנראה מלשון רבינו שרק להשתין מותר, אבל גומא של מי רגלים צריך להרחיק. אך אין זו דעת ה"בית יוסף" לפי רבינו, וראה סמ"ע שם ס"ק כב.

ז. **מִרְחִיקִין 43 אֶת הַסֵּלֶם מִתְּשׁוּבָה אֲרֻבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹא תִקְפֹּץ הַנְּמִיחָה 44 בְּעַת שֶׁמְנִיחַ הַסֵּלֶם 45, וְתַעֲלֶה לְשׁוּבָה וְתֵאכַל הַגּוֹזְלוֹת 46.**

43) שם כב: במשנה. 44) חיה קטנה, הטורפת עופות. 45) שאז נקרא זה מזיק בידים, שגם רבי יוסי (שרבינו פוסק כמותו, לקמן פ"י ה"ה) מודה בזה. 46) אם כי אין זה אלא גרם נזק בלבד, והגורם נזק פטור מלשלם - לא פטרוהו אלא כשכבר עשה ההיזק, אבל לעשות לכתחילה ההיזק - אסור (בגמרא שם). [והמדובר כשהנמיה אינה של בעל הסולם, שאם היא שלו, חייב הוא על נזקה כדין שורו שהזיק, ראה פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה א].

ח. **וּמִרְחִיקִין 47 אֶת הַפְּתֵל מִן הַמְּזַחֲלָה 48 שֶׁל חֲבֵרוֹ אֲרֻבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיְהִי מְקוּם 49 לְבַעַל הַמְּזַחֲלָה לְזָקֶף 50 סֵלֶם וְלִתְקֵן 51 מְזַחֲלָה שְׁלוֹ, הוֹאִיל 52 וְהַחֲזִיק בָּהּ 53.**

47) המשך המשנה, שם. 48) הצינור הגדול המחובר מסביב לגג, ובו יורדים המים מן הגג אל החצר דרך הצינור הקטן. וראה למעלה פ"ח הלכה ה. 49) ואם כי למעלה שם מבואר שלא אסרו לבנות מתחת למזחילה אלא כדי שלא יערער את הבנין - כל זה אינו אלא כבונה תחתיה,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי ה' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פירשו ה'תוספות' בבא-קמא סא: ד"ה לא יעמוד אדם (ולא כפירוש רש"י שם ד"ה לא יעמיד, שבני העיר מעכבים, והיינו, שהבית הוא כולו של אדם אחד). (77 היינו, מפי התנור עד התקרה (רש"י לב"ב שם, ד"ה אלא אם כן). (78 חלל ריק (רש"י שם). (79 שלא תשרף התקרה (רש"י שם). ואם לא הרחיק כשיעור הנ"ל, הרי הוא כמזיק בידיים ('קצות החושן' סימן קנה ס"ק א, וראה עוד להלן הערות פד, פה, פז). (80 משנה, שם. (81 הטיח של התקרה. (82 וכמו כן ארבע אמות למעלה ממנו, שלא תשרף התקרה (רש"י שם ד"ה עד שיהא תחתיו). (83 הוא "בנין עשוי לבשל, ששופתין בו שתי קדרות" (פירוש המשניות לרבינו), ואין האש גדולה כל-כך. (84 למטה. אבל למעלה, צריך גם בכירה ארבע אמות (סמ"ע סימן קנה ס"ק ב). (85 ברייתא שם, וכפי שפירש אותה אביי, שלא תהא סותרת את משנתנו. (86 שמסיקים בו ביתר תדירות (רש"י שם ד"ה בנדחתומין). (87 ואינו כמזיק בידיים (ראה למעלה הערה עו). (88 כדעת חכמים במשנה שם, ולא כרבי שמעון. וכן פסק הרי"ף שם. ואע"פ שאם "הרחיק האש כראוי ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה בידי שמים היא" (פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב), כרבי שמעון בבא-קמא סא: במשנה - שם הרחיק כראוי, באופן שיצא גם מכלל הזיק של "אש", אבל כאן שלא הרחיק אלא ארבע אמות, לא יצא אלא מכלל "אדם המזיק", אבל מכלל "אש" לא יצא ('קצות החושן' שם, ועיין רי"ף בבבא-קמא שם). (89 במגדל עוז הביא "שנתבאר", וכן נכון]. (90 בהלכות נזקי ממון שם, שאם לא הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם].

- 19 יב. מי⁹¹ שְׁהִיתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצֵר⁹² חֲבֵרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה⁹³ בָּהּ לֹא נַחְתוּם⁹⁴ וְלֹא צִבְעָה⁹⁵ וְלֹא רִפֵּת בְּקָרוֹ.
- 20 וְלֹא יִכְנִיס שָׁם אֶסְפִּסְתָּא⁹⁶ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן מִדְּבָרִים⁹⁷
- 21 שְׁעוּלָה מֵהֶם הֶכַל חֵם הִרְבֵּה, מִפְּנֵי שְׁהַחֵם⁹⁸ מִפְּסִיד
- 22 פְּרוֹת הָאוֹצֵר⁹⁹. לְפִיכָף, אִם¹⁰⁰ הִיָּה אוֹצֵר זֵין בְּאֵרֶץ
- 23 יִשְׂרָאֵל, שְׁאֵין הַחֵם מִפְּסִידוֹ¹⁰¹ - הִרִי זֶה עוֹשֶׂה
- 24 בְּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֹאכֶת אֵשׁ שְׁרִיפָה; אֲבָל¹⁰² לֹא יַעֲשֶׂה
- 25 רִפֵּת בְּקָרוֹ¹⁰³, מִפְּנֵי שְׁמִפְסִיד רִיחַ הַיֵּין. וְאִם¹⁰⁴ הַחֲזִיקוּ
- 26 הַחֲנוּת בַּתְּחִלָּה לְרִפֵּת אוֹ לְנַחְתוּם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹⁰⁵,
- 27 וְאַחֵר כִּף רִצָּה בְּעַל הַעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלִיתוֹ אוֹצֵר -
- 28 אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֹת בְּיָדוֹ¹⁰⁶.
- 29

(91 סוף המשנה, שם. (92 עלייה, שאוצרים בה תבואה, שמן ויין וכדומה (פרט לשומשמן, רימונים ותמרים, שאין החום מזיק להם, ראה להלן). (93 במשנה שם: "לא יפתח", ולפיכך כתב ה'טור' (סימן קנה) בשם הרשב"ם שאפילו אם היתה לו חנות של נחתומים או של צבעים בבית אחר, אסור לפתוח אותה חנות לבית שתחת האוצר, שההבל עובר ממקום למקום. וכן הביא הרמ"א (שם, סעיף ב בהגהה). ורבינו שינה מלשון המשנה, וכתב "יעשה", ולא כתב "יפתח". ולפי"ז יתכן שדווקא לעשות בה אסור, אבל לפתוח חנות אחרת לבית שתחת האוצר - אין איסור. (94 במשנה, שם: "חנות של נחתומין". (95 מעבדה לעשיית צבע, שגם בה מסיקים הרבה. ובמשנה שם: "חנות] של צבעין". (96 שחת, תבואה שלא הביאה

שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות" - מפורש בגמרא שהכותל של חבירו היה ארבע אמות, הרי שאם היה פחות מארבע אמות - אין בו דין "דוושא" (הגר"א סימן קנה ס"ק לו, וראה במגיד-משנה).

- 1 י. מי⁶⁵ שָׁבָא לְחַפֵּר בּוֹר⁶⁶ בְּסוּף שְׂדֵהוּ לְסַמֵּךְ לְמַצֵּר
- 2 חֲבֵרוֹ⁶⁷: אִם שְׂדֵה חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עֲשׂוּי לְבוֹרוֹת⁶⁸ -
- 3 סוּמֵךְ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֹת בְּיָדוֹ⁶⁹. וְאִם יִמְלֹךְ חֲבֵרוֹ
- 4 לְחַפֵּר בּוֹר בְּצֵדוֹ - צָרִיף לְהַרְחִיק מִן פֶּתֶל הַבוֹר
- 5 שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, עַד שְׂיָהָא בֵּין חֲלָל שְׁנֵי הַבוֹרוֹת
- 6 שְׁשָׁה טַפְחִים⁷⁰. וְאִם⁷¹ הִיָּתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עֲשׂוּיָה⁷²
- 7 לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוּמֵךְ⁷³, עַד שְׁרַחֲקִיק⁷⁴ מִן הַמַּצֵּר
- 8 שְׁלֹשָׁה טַפְחִים וַיִּחְפֹּר. וַיִּכְשִׁיבוּא חֲבֵרוֹ לְחַפֵּר -
- 9 יִרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טַפְחִים בְּתוֹף שְׂדֵהוּ וַיִּחְפֹּר.

(65 בבא-בתרא יז: (66 היינו בור בלי מים, וכל ההיזק הוא עצם החפירה בלבד, וראה למעלה הערה א. (67 לגבול חבירו. ולחבירו אין שם בור. (68 שהוא בית הבעל, שדי לו במי גשמים, ואין משקים אותו בידיים. (69 בטענה, שמא ימלך וירצה פעם לחפור בור. (70 כיון שהראשון עשה כדיון, וסמך בהיתר - צריך השני להרחיק כשיעור, וכן כתבו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה אביי). ויש אומרים, שזה יכול לטעון שאינו מחוייב לסבול בגלל זה, שוויתר מקודם ונתן לזה לחפור בלי הרחקה (מגיד-משנה). (71 כרבא ולא כאביי, וכפי הלשון השני. (72 כגון בית השלחין, שצריך להשקות אותה בידיים. (73 מכיון שלא הזכיר רבינו דין סמיכה למצר כשאין עוד הניזק שם, אלא בבור בלבד ולא ביתר ההרחקות - סובר המגיד-משנה (למעלה הלכה ד) שרק בבור הלכה כרבא, ולא ביתר ההרחקות, לפי שהלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורק אם זהו "גירי דיליה" (=חיציו של המזיק), אז חייב הוא להרחיק, וכל זמן שאין הנזק קיים, אי-אפשר לומר שאלו הם חצים שלו, ורק בבור אמרו בגמרא שעצם החפירה מזיק לקרקע חבירו, אפילו אם אין לחבירו בה לא כותל ולא בור, וראה 'תוספות' שם יז. ד"ה לא יחפור, והגהות מיימוניות כאן אות ב, ולחם-משנה כאן. (74 לא הזכיר כאן רבינו ענין הסיד כמו בהלכה א, לפי שכאן מדובר בבור ריק שאין בו מים, שהוא עשוי לתשמישים אחרים, וכל ההיזק אינו אלא החפירה. וזוהי הבבא הראשונה שבמשנה, בתחילת פרק לא יחפור, ראה למעלה הלכה א והערה א.

- 10 יא. הַבֵּית⁷⁵ וְהַעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם⁷⁶ - לֹא יַעֲשֶׂה בְּעַל
- 11 הַבֵּית תַּנּוּר בְּתוֹף בֵּיתוֹ, אֲלֵא אִם בֵּן יֵשׁ לוֹ עַל גְּבוּר⁷⁷
- 12 גִּבְהָ⁷⁸ אַרְבַּע אַמּוֹת⁷⁹. וְכֵן⁸⁰ לֹא יַעֲמִיד בְּעַל הַעֲלִיָּה
- 13 תַּנּוּר, עַד שְׁהִיּוּ תַּחְתּוֹ מַעֲזִיבָה⁸¹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים⁸².
- 14 וּבְכִירָה⁸³ - טַפְחָה⁸⁴. וְאִם⁸⁵ תַּנּוּר שֶׁל נַחְתוּמִים⁸⁶ הוּא
- 15 - צָרִיף שְׂיָהָא תַּחְתּוֹ אַרְבַּעַה טַפְחִים. וּבְכִירָה שֶׁל
- 16 נַחְתוּמִין - שְׁלֹשָׁה טַפְחִים. וְאִף עַל פִּי שְׁרַחֲקִיק
- 17 הַשְּׁעוּר⁸⁷, אִם יִצְאָת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מֶה
- 18 שְׁהִזִּיקָה⁸⁸, כְּמוֹ שְׁהִתְבָּאָר⁸⁹ בְּמִקוּמוֹ⁹⁰.

(75 שם כ: במשנה. (76 ושניהם מעכבים זה על זה, וכן

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 נְיִיטָה הָעֵירִי. וְכָל אֵילָן הַנִּמְצָא קְרוֹב לְעֵירִי¹⁰ פְּחוֹת
13 מִזֶּה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ¹¹. וְאִם הָאֵילָן קָדָם - נּוֹתְנִין לוֹ
14 בְּנֵי הָעֵיר דְּמִיּוֹת¹². וְאִם הָיָה הַדְּבָר סָפֵק, וְלֹא נִדְעָה
15 אִי זֶה מֵהֶם קָדָם - אֵין¹³ לְבַעַל הָאֵילָן דְּמִים, אֶלָּא
16 נוֹטֵל עֲצֵיו וְהוֹלְךָ.

(2) בבא בתרא כד: במשנה. (3) ודין הרחקת זרעים מן העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. (4) אילן שגדלים בו חרובים. (5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. (6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאל (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי שבפירושו המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאל. ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב משנה ז. (7) שם, דברי עולא. (8) שתפארת היא לעיר, שסביבה ימצא מגרש פנוי (רש"י שם). (9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. (10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). (11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. (12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). (13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

17 ב. מִרְחִיקִין¹⁴ גֵּרָן¹⁵ קְבוּעֵי¹⁶ מִן הָעֵיר חֲמִשִּׁים¹⁷ אַמָּה,
18 כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הָרוּחַ הַתֶּבֶן בְּעֵת שְׂזוּרָה וְיִזְיק לְבְנֵי
19 הָעֵיר. וְכֵן¹⁸ לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֵּרָן קְבוּעֵ בַתּוֹךְ שָׁלוּ,
20 אֶלָּא אִם בֶּן הָיָה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי
21 שֶׁלֹּא יִזְיק הַתֶּבֶן לְנִטְעַת חֲבֵרוֹ¹⁹ אוֹ לְנִירוֹ²⁰.

(14) שם במשנה. (15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מרץ, תבן ועפר. (16) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המרץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). (17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאבבי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק). (18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן

שליש, והיא כרפת בקר (מימרא של רב ששת, שם). (97) כנראה שאף מרפת בקר עולה הבל, אלא שבה יש גם ריח רע, ראה לחם-משנה. (98) כן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה לא יפתח). ולא כרש"י (שם ד"ה אוצר) שפירשו: "שהעשן קשה להם". (99) אף יין של חוץ-לארץ בכלל שהחום מזיק לו (מימרא של רב יוסף שם), וראה להלן. (100) משנה וברייתא שם. (101) שהיין הישראלי הוא חריף, ואין החום מפסידו ואדרבא עוד משביחו, משא"כ ביין מחו"ל, שאף חום הנר מזיק לו (שם). (102) במשנה וברייתא שם. (103) שריחה רע. והשמיט רבינו כאן "אספסתא", שאע"פ שדומה לרפת בקר לענין החום - אינה דומה לענין ריח רע (לחם-משנה, וראה בסמ"ע שם ס"ק ח). (104) ברייתא שם. (105) בברייתא שם לא נזכרה אלא רפת בקר. אך אותו הטעם הוא ביתר הדברים. וכן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה ואם היתה). (106) בברייתא שם, נאמר: "אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר - מותר". הרי שאף לאחר שזה פתח את האוצר, אינו צריך זה לסלק את הרפת.

1 י.ג. כְּבֹד¹⁰⁷ בְּעַל הַבַּיִת וְרִבִּין¹⁰⁸ עֲלֵיתוּ, אוֹ¹⁰⁹ שְׂרָפָה
2 בַּה חֲלוֹנוֹת¹¹⁰, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ אוֹצָר, וְקָדָם זֶה וַעֲשֵׂה
3 תַּנּוּר קָדָם שְׂכִנְיָס פְּרוֹת לְאוֹצָר; אוֹ¹¹¹ שֶׁהַתְּחִיל
4 לְאוֹצֵר שׂוּמְשָׁמִין¹¹² אוֹ רְמוּנִים אוֹ תְּמָרִים וְכִיּוֹצֵא
5 בְּהֵן¹¹³, וְקָדָם זֶה וַעֲשֵׂה הַתַּנּוּר קָדָם שְׂאֲצֵר הַחֲטִיץ;
6 אוֹ¹¹⁴ שֶׁעֲשֵׂה בְּעַל הַחֲנוּת¹¹⁵ מְחֻלָּה¹¹⁶ עַל גִּבָּה
7 לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוֹצָר - בְּכָל אֶלּוֹ בְּעַל
8 אוֹצָר מַעֲפֵב עֲלָיו¹¹⁷, וְאִם עֶבֶר וַעֲשֵׂה תַּנּוּר וְכִיּוֹצֵא
9 בּוֹ - אֵין בְּעַל הָאוֹצָר יָכוֹל לְהַסִּיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֶלּוֹ.

(107) שם כ: שורה של בעיות, שלא נפתרו. (108) זילף מים על פני הרצפה. (109) גם זו בעיא שם, ושתייהן של אבבי. (110) והאוצר זקוק להרבה אור לחלונות. (111) בעיא של רב הונא בריה דרב יהושע, שם. (112) אין בגירסא שלנו בגמרא שם. (113) שאין החום מזיק להם (סמ"ע שם ס"ק י). (114) אף זו היא בעיא של אבבי, שם. (115) ובקודמים עשה הכל בעל האוצר. (116) זהו פירושו של רבינו ל"בנה עלייה על גבי ביתו" (שם). וכן פירשו ר"ח ור"י מיגאש (מגיד-משנה). ורש"י פירש שבעל האוצר בנה אותה, עיין שם. (117) שכולן בעיות שלא נפתרו: בכיבד וריבץ וריבה, מי מהם זכה להיות הראשון ומי הוא השני ומספק אין לו לעשות לכתחילה, ואם עבר ועשה אין מבטלים מעשיו מספק.

יום ש"ק ו' מנחם-אב ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

10 א. מִרְחִיקִין² אֶת הָאֵילָן³ מִן הָעֵיר חֲמִשִּׁים וַעֲשָׂרִים
11 אַמָּה, וּבְחֵרוֹב⁴ וּבְשִׁקְמָה⁵ - חֲמִשִּׁים⁶ אַמָּה, מִפְּנֵי⁷

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ו' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קלז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם יח: בסמיכות לעניין אחר. (33) "שעושה את הדבש חריף וחדר" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל, שמתדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם. (34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:) שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכלם. (35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל חייב להרחיק שיעור-מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה. (36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את עצמו. (37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:). (38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:): "מודה רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)". (39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור זמן-מה. (40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא הלכה ג לעניין חיוב תשלומין. (41) שהרי לא בא רבי יוסי לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות שבפרק לא יחפור. (42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה - סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל, אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

ו. פֶּעֶל⁴³ הָעֵלְיָה שֶׁהִיא שׁוֹפֵף מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל הַדָּר לְמַטָּה: אִם⁴⁴ הָיְתָה שָׁם מַעְזִיבָה⁴⁵, שֶׁהַמַּיִם בָּלִים בָּהּ בְּעַת שְׁפִיכָהּ, וְאַחַר שֶׁיִּפְסִיק עֲלִיּוֹן מִלְשַׁפֵּף יִבְלְעוּ הַמַּיִם יוֹרְדוֹ וַיִּנְטְפוּ עַל הַתְּחִתּוֹן⁴⁶ - צָרִיף הַתְּחִתּוֹן⁴⁷ לְתַתּוֹן וְלִהְרַחֵק⁴⁸ מִן עֲצָמוֹ הַנֶּזֶק; וְאִם⁴⁹ אֵין שָׁם מַעְזִיבָה, אֲלֵא כְּשִׁלְשַׁפֵּף יוֹרְדוֹ הַמַּיִם מִיָּד - הָרִי זֶה כְּמִזִּיק בְּחִצּוֹ, וְהָעֲלִיּוֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמְנַע מִלְשַׁפֵּף. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. (44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. (45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. (46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק, ואין זה "גירי דיליה". (47) שהוא הניזוק. (48) כדעת רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. (49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה שם.

ז. מִי⁵⁰ שֶׁהִיא לוֹ אֵילָן⁵¹ בְּתוֹף שְׂדֵהוּ קְרוּב⁵² לְבוֹר חִבְרוֹ - אֵין פֶּעֶל הַבוֹר יְכוּל לְעַכֵּב עֲלָיו וְלֹאמַר לוֹ: הָרִי שְׂרָשֵׁי הָאֵילָן נִגְנָסִים לְבוֹר שְׁלִי וּמִפְסִידִין אוֹתוֹ. שְׂדֵה נֶזֶק הַבָּא מֵאֵלּוֹ הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעַת שֶׁנִּטְעַע אֵינוֹ מְזִיקוֹ⁵³; וּכְשֶׁמֶס⁵⁴ שְׂדֵה חוֹפֵר בְּתוֹף שְׁלוֹ, כִּף זֶה נִטְעַע בְּתוֹף שְׁלוֹ. וְכֵן⁵⁵ יְאוּבֵן שֶׁחִפֵּר בּוֹר, וְיָרַד וּמְצָא שְׂרָשֵׁי אֵילָן שֶׁל שְׁמַעוֹן בְּתוֹף שְׂדֵהוּ - קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהַעֲצִים שְׁלוֹ. וְאִם⁵⁶ הָיָה קְרוּב לְאֵילָן שְׁמַעוֹן בְּתוֹף שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה⁵⁷ - הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל

אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דבריו שם. (19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). (20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

1 ג. מְרַחֵקִין²¹ אֶת הַנְּבִלּוֹת וְאֶת הַקְּבֵרוֹת וְאֶת הַבְּרִסְקִי²² מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה²³.

(21) שם כה. במשנה. (22) מקום עיבור עורות. (23) משום ריח רע (רש"י שם).

3 ד. וְאֵין²⁴ עוֹשִׂין בְּרִסְקִי²⁵ אֲלֵא לְמִזְרַח²⁶ הָעִיר, מִפְּנֵי שְׂרוּחַ מִזְרָחִית חֲמָה²⁷, וּמִמְעֻטָּת²⁸ הַזָּק רִיחַ עֲבוּד הָעוֹרוֹת.

(24) המשך המשנה שם. (25) אפילו אם מרחיק חמישים אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקבורות, שכל ריחם אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. (26) כתנא הראשון שם ולא כרבי עקיבא. (27) ראה גיטין לא: ורש"י שם. (28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב ככלל.

6 ה. מִי²⁹ שֶׁבָּא לְעִשׂוֹת מִשְׂרָה³⁰ שֶׁל פֶּשֶׁתָן בְּצַד יָרֵק שֶׁל חִבְרוֹ, שֶׁהָרִי מִי הַמִּשְׂרָה נִבְלָעִין בְּאֶרֶץ וְהוֹלְכִין וּמִפְסִידִין אֶת הַיָּרֵק; אוֹ שֶׁנִּטְעַע כְּרִשִׁין³¹ קְרוּב מִן הַבְּצָלִים שֶׁל חִבְרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעֲמָן; אוֹ שֶׁנִּטְעַע חֶרְדֵּל בְּצַד פְּנוֹת דְּבוּרִים, שֶׁהָרִי הַדְּבוּרִים אוֹכְלִין הָעֲלִיּוֹן³² וּמִפְסִידִין³³ אֶת הַדְּבֵשׁ; וְכָל אֵלוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן - אֵין³⁴ צָרִיף לְהִרְחִיק בְּכַדִּי שְׁלֵא יִזִּיק³⁵, וְעַל הַנֶּזֶק³⁶ לְהִרְחִיק אֶת עֲצָמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שְׁלֵא יִגְיַע לוֹ הַנֶּזֶק; שְׂדֵה³⁷ בְּתוֹף שְׁלוֹ הוּא עוֹשֵׂה, וְהַנֶּזֶק בָּא לְחִבְרוֹ מֵאֵלּוֹ. בְּמָה³⁸ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים שְׂאֵינוֹ מְרַחֵק? כְּשֶׁהִיא הַנֶּזֶק בָּא מֵאֵלּוֹ אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ³⁹ מַעֲשָׂיו שֶׁל מְזִיק; אֲבָל אִם הָיוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה שְׂעוֹשֵׂה בְּרִשְׁתּוֹ מְזִיקִין אֶת חִבְרוֹ בְּשַׁעַת עֲשִׂיתּוֹ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁמְזִיק בְּיָדוֹ. הֲאֵל לְמָה זֶה דוֹמָה? לְמִי שְׂעוֹמֵד בְּרִשְׁתּוֹ וְיוֹרֶה חֲצִים לְחִצֵּר חִבְרוֹ, וְאָמַר: בְּרִשְׁתִּי אֲנִי עוֹשֵׂה! שְׁמוֹנְעִין אוֹתוֹ⁴⁰. וְכֵן⁴¹ כָּל הַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעֲלָה בְּעִנְיָן זֶה, אִם לֹא הַרְחִיקוּ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחִצּוֹ. לְפִיכָךְ⁴² צָרִיף שֶׁיִּרְחִיק מִשְׂרָה מִן הַיָּרֵק וּכְרִשִׁין מִן הַבְּצָלִים וְחֶרְדֵּל מִן הַדְּבוּרִים שְׁלֵשָׁה טַפְחִים אוֹ יִתֵּר מְעַט, כִּדְרִי שְׁלֵא יִהְיֶה הַזָּק בְּיָדֵם; אֲבָל לְהִרְחִיק עַד שְׁלֵא יָבוֹא הַנֶּזֶק מֵאֵלּוֹ - אֵין צָרִיף.

(29) שם כה. במשנה. (30) מקום ששורין בו את הפשתן. (31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים (תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). (32) אבל לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להלן. (68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. (69) שמחשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. (70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. (71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. (72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזוק אילנות, וכן הוא בגמרא כתביד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". (73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד-משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". (74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפ"י" ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הר"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. (75) המשך המשנה שם. (76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. (77) שם כז: במשנה. (78) עד הגובה הזה. (79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". (80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגובה יותר ואינו מפריע לו אינו יכול לקצוץ. (81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. (82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. (83) כמו "השלהי", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. (84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת".

פָּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

- 21 א. מִיִּ2 שֶׁעָשָׂה גֵרֶן בְּתוֹךְ שְׁלוֹ, או קִבְעָ3 בֵּית הַפֶּסֶא,
- 22 או מְלֹאכָה4 שִׁישׁ5 בָּה אֶבֶק וְעֶפֶר וְכִיּוֹצֵא בָהֶן -
- 23 צָרִיף לְהִרְחִיק כְּדִי שְׁלֵא יִגִיעַ הָעֶפֶר או רִיחַ בֵּית
- 24 הַפֶּסֶא או הָאֶבֶק לְחִבְרו, כְּדִי שְׁלֵא יִזְיקו. אֶפְלוֹ6
- 25 הֵיחָה הָרוּחַ הוּא שְׁמִסִיעַ7 אוֹתוֹ בְּעַת שְׁעוֹשָׂה
- 26 מְלֹאכְתוֹ, וּמוֹלִיכָה אֶת הָעֶפֶר או נְעִרְת הַפֶּשֶׁתִן וְהַמִּץ
- 27 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן וּמַגִיעֶתֶן לְחִבְרו - הֲרִי זֶה חַיִב לְהִרְחִיק8
- 28 כְּדִי שְׁלֵא יִגִיעוּ9 וְלֹא יִזְיקוּ וְאֶפְלו על יְדֵי הָרוּחַ
- 29 מְצוּיָה10; שְׁפָל אֵלוֹ כְּמִי שֶׁהִזְיקוּ בְּחִצְיוֹ11 הֵן.

1 שְׁמֵעוֹן, וְקוֹצֵץ וְנוֹתֵן לוֹ. וְאִם58 אֵין צָרִיף לְחִפְרו
2 בּוֹר, וְיִצְאוּ הַשָּׂרְשִׁים שֶׁל שְׁמֵעוֹן בְּתוֹךְ שְׁדֵהוּ - הֲרִי
3 הוּא מְצַמֵּיק59 שְׁלֵשָׁה טַפְחִים, כְּדִי שְׁלֵא יִעֲכַב
4 הַמְּחַרְשָׁה; וְכָל שָׂרֵשׁ שְׁמֵצָא בְּתוֹךְ שְׁלֵשָׁה טַפְחִים
5 - קוֹצֵצוֹ60, וְאִינוֹ61 חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יִיבֵשׁ הָאֵילָן שֶׁל
6 חֲבֵרו, שְׁזָה62 בְּתוֹךְ63 שְׁלוֹ הוּא חוֹפֵר.

(50) בבא בתרא כה: במשנה ורכבי יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. (51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובוזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גולן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גולן (בבא בתרא כז: - לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גולן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי ניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. (52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. (53) ואין זה "גירי דליה". (54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. (55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי לעשות בשדה כרצונו. (56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. (57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. (58) משנה שם כו. (59) חורש בעומק. (60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן ט). (61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. (62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. (63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

7 ח. מִיִּ64 שֶׁהֵיחָה שְׂדֵה חֲבֵרו נְטוּעָה גִפְנִים או שְׂאֵר
8 אֵילָנוֹת, וְכֹא הוּא לְנָטַע בְּתוֹךְ שְׁדֵהוּ גִפְנִים בְּצַד
9 גִפְנִים או אֵילָנוֹת בְּצַד אֵילָנוֹת - צָרִיף לְהִרְחִיק65
10 אַרְבַּע66 אַמּוֹת67. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים68? בְּאֶרֶץ
11 יִשְׂרָאֵל69; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ70 - מְרַחֵק בֵּין גִפְנִים
12 לְגִפְנִים שְׁתֵי אַמּוֹת, וּבֵין71 גִפְנִים לְשְׂאֵר אֵילָנוֹת72 או
13 בֵּין אֵילָנוֹת לְאֵילָנוֹת73 - אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מְקוֹם74.
14 הֵיחָ75 גֵּדֵר בֵּינֵיהֶם - זֶה סוּמְךָ76 לְגֵדֵר, וְזֶה סוּמְךָ
15 לְגֵדֵר, בְּכָל מְקוֹם. מִיִּ77 שֶׁהֵיחָ אֵילָן חֲבֵרו נוֹטֵה
16 לְתוֹךְ שְׁדֵהוּ - קוֹצֵץ כְּמֹלֵא78 מְרַדְעָ79 על גְּבִי
17 הַמְּחַרְשָׁה80. וּבְחֵרוֹב וּבְשִׁקְמָה - קוֹצֵץ כָּל הַנוֹטֵה81,
18 עַד שֶׁהֵיחָ שְׁקוּל82 כְּנֶגֶד הַמְּצָר. וְכֵן אִם הֵיחָ נוֹטֵה
19 עַל בֵּית הַשְּׁלַחִין83 שֶׁל חֲבֵרו אוֹ84 עַל בֵּית הָאֵילָן -
20 קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנוֹטֵה, עַד שֶׁהֵיחָ שְׁקוּל כְּנֶגֶד הַמְּצָר.

(64) שם כו. במשנה. (65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. (66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). (67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ו' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב) מביא מקור לזה מהמשנה בבבא-בבא: "לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית אלא-אם-כן יש על גביו גובה ארבע אמות - ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה יא. וראה בלחם-משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

(2) בבא-בבא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו קבוע, וכמו שאמר אב"י שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה, אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם-משנה, והגר"א סימן קנה, ס"ק צג). (3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב זביד. (4) שם כו. על רקע של עובדא מוסיימת. (5) כגון ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. (6) שם כו. כאמימר ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם. (7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבבא-קמא ס. ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא-בבא (שם). (8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין (כדלהלן בהלכה ב) - אסור. (9) בלי רוח. (10) בכ"י תימן: "המצויה". ודוק מצויה, אבל אין לחשוב שמה תולידם רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה זיקא. (11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הניזק להרחיק עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ה) - מודה בזה, כיון שזה בא על-ידי חציו (למעלה שם).

ד. כַּל הַהֲרַחְקוֹת הָאֵמוּרוֹת בְּפָרְקִים שֶׁל מַעֲלָה²², אִם
11 לֹא הֲרַחֵק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׂתַק - הֲרִי זֶה מַחֲלֵל²³,
12 וְאִינוּ יָכוֹל לְחֹזֵר וּלְהַצְרִיכוֹ וּלְהֲרַחֵקוֹ. וְהוּא שִׁירָאָה
13 מִמֶּנּוּ שֶׁמַּחֲל, כְּגוֹן שֶׁשָּׂעָה עֲמוּ מִיָּד, אִו²⁴ שֶׁאָמַר לוֹ
14 לַעֲשׂוֹת, אוֹ שִׁירָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדוֹ בְּלֹא הֲרַחְקָה וְשָׂתַק
15 וְלֹא הִקְפִיד עַל זֶה - זָכָה. שֶׁפֶל הַמַּחֲזִיק בְּנֹזֵק - זָכָה
16 בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֲחִזִּיק
17 בְּשֶׂאֵר נִזְקִין, חוּץ מֵאַרְבָּעָה מִיְּנֵי²⁶ נִזְקִין אֵלּוּ
18 הָאֵמוּרִים בְּפָרְקֵי זֶה, שֶׁהֵן: הַעֲשֹׂן²⁷, וְרִיחַ בֵּית
19 הַפֶּסֶא²⁸, וְהָאֶבֶק²⁹ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִדְנוּד³⁰ הַקְּרָקַע;
20 שֶׁפֶל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֲזָקָה, וְאֶפְלוּ שֶׁתֵּק הַנֹּזֵק
21 כְּמָה שְׁנִים - הֲרִי זֶה חֹזֵר וְכּוֹפֵהוּ לְהֲרַחֵק. וְכֵן הִזְק
22 רָאִיָּה בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיף מַחֲצִיפָה³¹ - כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת
23 מַחֲצִיפָה בְּכָל עֵת שִׁירָאָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ³². וְלָמָּה שְׁנוּ
24 נִזְקִים אֵלּוּ מִשֶּׂאֵר נִזְקִין? לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם
25 סוֹבֵלֵת נֹזֵק מֵאֵלּוּ, וְחֲזָקתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵל, שֶׁהִזְקוּ הִזְק
26 קְבוּעֵ. וְאִם³³ קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמַּחֲל בְּנִזְקִים אֵלּוּ - אֵינוֹ
27 יָכוֹל לְחֹזֵר בּוֹ.
28

ב. אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיֵּב לְהֲרַחֵק כָּל כֶּף¹², אִם
1 הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה הַמֵּין וְאֵת הַעֲפָר וְהַזִּיקָה בֵּהֵן
2 - פְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם¹³; שֶׁהָרוּחַ הוּא שֶׁשָּׂעָה אוֹתוֹ, וְאֵין
3 נִזְק זֶה בְּאֵ מַכַּח מִזִּיק עֲצָמוֹ¹⁴.
4

(12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. (13) בבא-קמא ס. כרב אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבבא-בבא פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של בבא-בבא כו. ושל בבא-קמא ס. שיש לחלק בין חיוב ההרחקה וחיוב התשלומין. (14) ואע"פ שלענין ליבה וליבתה הרוח, פסק רבינו בפ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ז - שחייב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפ"ח מהלכות מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגיד-משנה שם.

ג. הַכּוֹתֵשׁ¹⁵ אֵת הַרִיפּוֹת¹⁶ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֵן בְּתוֹךְ שְׁלוֹ,
5 וּבַעַת שֶׁמֶפָּה מְנַדְּגָד לְחֹצֵר חֲבֵרוֹ, עֵד¹⁷ שֶׁנִּדְּגָה¹⁸
6 כְּפִי הַחֲבִית עַל פִּי הַחֲבִית¹⁹ - הֲרִי זֶה מִזִּיק
7 בְּחֻצְיוֹ²⁰, וְחַיֵּב לְהֲרַחֵק כְּדִי שֶׁלֹּא יִנְדָּד, אוֹ יִבְטַל
8 מִלְּאֲכָתוֹ שֶׁמְזַקֵּת. וְאִם²¹ הִזְקָה בַּעַת הַנִּדְנוּד - חַיֵּב
9 לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרִי מַכּוּחַ בְּאֵ הַנִּזְק.
10

(15) בבא-בבא דף כה: ודף כו. כרב אשי. (16) "חיטים כתושות" (רש"י בשמואל-ב יז, יט). ובגרמא נזכרו "שומשמים". (17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה נזק (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (18) כלומר: החצר נדנדה את הכיסוי. (19) והיינו, כשהחבית עומדת על החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה. וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. (20) והוא אדם המזיק, ובוזא אף רבי יוסי מודה כנ"ל. (21) הלחם-משנה

(22) תשיעי ועשירי. (23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשמישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. (24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. (25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. (26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". (27) בבא-בבא כג. לדברי רב מרי. (28) לדברי רב זביד שם. (29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבוים להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). (30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמיין והיו מנדנדים, ואח"כ חייבוים להפסיק - הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. (31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). (32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. (33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא-בבא מט:), היינו, טענת מכר או מתנה (תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מִי³⁴ שֶׁהֲחִזִּיק³⁵ לַעֲשׂוֹת מִלְּאֲכַת דָּם אוֹ נְבִלוֹת
29 וְכִיּוֹצֵא בֵּהֵן בְּמָקוֹמָן³⁶, וְיִבְאוּ הָעוֹרְבִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֵן
30 בְּגִלְלֵת הַדָּם וְיֵאֲכְלוּ, וְהֲרִי הֵן מְצֹרִין לְחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָם
31 וְצִפְצוּפָם אוֹ בְּדָם שֶׁפָּרְגְּלִיהֶם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבֵין עַל
32 הָאֵילָנוֹת וּמִלְּכִלְכִין פְּרוֹתֵיהֶם, אִם³⁷ הִיָּה חֲבֵרוֹ
33

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

1 נתבארו בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבארו בו מקצת מדיני דבר זה.

- א. האחין או השתפין שבאו לחלק את השדה ולטל 26
כל אחד חלקו: אם היתה פלה שוה, ואין שם מקום 27
טוב ומקום רע, אלא הכל אחד - חולקין לפי המדה 28
בלבד. ואם אמר אחד מהם: תנו לי חלקי מצד זה, 29
כדי שיהא סמוך לשדה אחר שלי, ויהיה הכל שדה 30
אחת - שומעין לו², וכופה אותו על זה; שעפובי 31
בדבר זה - מדת סדם היא³. אבל⁴ אם היה חלק אחד 32
ממנה טוב, או קרוב לנהר יותר, או קרוב לדרך⁵, 33
ושמו אותה היפה פנגד הרע⁶, ואמר: תנו לי 34
בשומא שלי מצד זה - אין שומעין לו, אלא נוטל 35
בגורל. אמר להם: תנו לי (בשומא שלי מצד זה)⁸ 36
חצי מדתה מן הצד הרע⁹ בלא שומא, וטל אתה מן 37
הצד הטוב, כדי שיהיה חלקי סמוך לשדה שלי - 38
הזרו מקצת הגאונים ששומעין לו¹⁰, ולזה דעתני 39
נוטה, וכן ראוי לדון. 40

2) כיון ש"היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד". וזהו מה שאמרו בבבא-בבא-בבא: "תרת" ארעתא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום, שכיון ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויה" (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שוה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר)". וראה במגיד-משנה וכתף-משנה ולחם-משנה והגרא"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור-שמח ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ח, ובפיה"מ להרמב"ם שם. 3) שזה נהנה וזה לא חסר. (4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצראי (=חלקו לי ליד קרקעי). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויה כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל והאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" - הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה - אין שומעין לו. (5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ניגרא", שהוזכרה בגמרא שם (לחם-משנה והגרא"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. (6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה. (7) כלומר: היפה הקטנה. (8) כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד-משנה ובהגהת מהר"י אבוהב. ונראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשר"ע חו"מ סימן קעד סעיף א. (9) היינו, שהוא מסכים לקבל את

- 1 קפדן³⁸ או חולה שצפצוף הזה מזיקו, או שפרות 2
שלו נפסדין לו בדם - חיב לבטל אותה המלאכה, 3
או ירחיק עד שלא יבוא לו הזק מחמתו; שהזק זה 4
דומה לריח בית הכסא וכיוצא בו, שאין לו חזקה³⁹. 5
וכן⁴⁰ בני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהן אמן, 6
ולא מחו בו, שהרי החזק⁴¹, והיו העם נכנסין 7
ויוצאין לקנות, ושתמו - לא החזיק בדבר זה, ויש 8
להם בכל עת לעכב ולומר: אין אנו יכולין לישן 9
מקול הנכנסין והיוצאין; שזה הזק קבוע הוא כמו 10
העשן והאבק. וכזה הורו הגאונים.

(34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. (35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא-וטריא. (36) כן הוא בתוספות' שם, ד"ה אתו אומני. (37) כמסקנת הגמרא שם. (38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד-משנה בשם מפרשים). (39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. (40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם בהערות. (41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

- 11 ו. מי⁴² שהחזיק בנגזק ויש לו חזקה, כגון שפתח 12
חלון⁴³, או העביר אמת המים⁴⁴, או שלא הרחיק מה 13
שראוי להרחיק⁴⁵, והרי המחזיק טוען: אתה אמרת 14
לי לעשות, או מחלת לי אחר שראיתי, או הפר הנזק 15
ושתקת ולא מחית בי, והנזק אומר: עכשו הוא 16
שראיתי, ולא ידעתי מקדם, או שאמר: בשראיתי 17
מחיתי בך, ואתה אמרת: עתה ארחיק או אסתם, 18
ואתה מדחה אותי מיום אל יום כדי שתקבע הנזק 19
- בכל אלו וכיוצא בהן על הנזק להביא ראיה; ואם 20
לא הביא - ישבע המחזיק הסת ויפטר⁴⁶.

(42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. (43) שיש בו היזק ראה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ז ה"א). (44) למעלה פ"ט הלכה א. (45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים. (46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (סמ"ע סימן קנה, ס"ק צג. והגרא"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד-משנה).

- 21 ז. החזיק בנגזק שאין לו חזקה, כגון עשן ובית 22
הכסא וכיוצא בהן, וטען המחזיק שקנה מידו של נזק 23
- על המחזיק להביא ראיה⁴⁷ שקנו מידו; ואם לא 24
הביא - ישבע הנזק הסת שלא קנו מידו על כך, 25
ויסלק זה הזקו.

(47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, זביניה זביני" (מגיד-משנה). (43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פ"ד הלכה ג. (44) שם בגמרא: "ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשותפות היא בקרקע, עיין שם.

- 1 ו. המוצר⁴⁵ פל נכסיו⁴⁶ לאחד - אין בעל המוצר של
- 2 שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי
- 3 היא והאחרת⁴⁷ קנה פאחד⁴⁸. וכך⁴⁹ המוצר לפעלים
- 4 הראשונים⁵⁰, או⁵¹ הלוקח⁵² מן העובד פוכבים - אין
- 5 בו דין בן המוצר.

(45) שם קח: (46) והם במקומות שונים. (47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות - יש כאן דין בר מצרא ששכח הדבר שבן המצר יקנה את שתיהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן]. (48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת-הדשן סימן שלח, ולחם-משנה להלן פ"ג הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיודמן אחד שרוצה לקנותם], אין לו להודיע למצרן, שמא בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והיושר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא-מציעא סימן כו, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה"טור). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד-משנה. [ואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לו לגבי "בעלים הראשונים"]. (49) שם. (50) שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, יותר משתבוא לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד-משנה). (51) בבא-מציעא שם. (52) שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

- 6 ז. המוצר⁵³ לעובד פוכבים⁵⁴ - משמתין⁵⁵ אותו, עד
- 7 שיקבל עליו פל אגס שיבוא מן העובד פוכבים, עד
- 8 שיינהג העובד פוכבים עם בן המוצר שלו פדיני
- 9 ישראל פכל. ואם אגסו שלא פדיני ישראל - משלם
- 10 המוצר⁵⁶.

(53) שם. (54) שאין דין בר-מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). (55) מטילים עליו שמתא. (56) כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות - אינו חייב לשלם (מגיד-משנה), שהרי זה כמו גרמא בנזקין (הגר"א שם ס"ק צג).

- 11 ח. השכירות - אין פה משום דין בן המוצר⁵⁷.

(57) שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת

ובזה יובן גם לשון הרמב"ם בדין "זבין לעכו"ם" שכתב: "משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל" ומשמיט את הטעם שהובא בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא" ומוסיף עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר כו" כי לשיטתו הדין של בר מצרא הוא לא רק שהלוקח צריך לנהוג באופן ה"ישר והטוב" אלא שהדין הוא גם על הקרקע ולכן משפיע בה גם לאחר שנמכרה לגוי.

(על פי לקו"ש חלק ר"ט ע' 56)

(26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. (27) אפילו בעל-כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). (28) יוצא מתוך הסוגיא בבא-מציעא קח. (29) כן נראה שם, שאמרו על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" - לשון הנאמר בשליח בכתובות צט: (מגיד-משנה להלן פ"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור-שמח להלן פ"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. (30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה שאמרו בבבא-מציעא קח: שבמכירה למזונות האשה אין דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למזונות היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח). - הרי שרק במזונות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). (31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מזונות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד-משנה. וגם דין זה, שבב"ד יש דין בר מצרא - נלמד מדין מזונות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למזונות - הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית-דין (הגר"א שם). (32) בבבא-מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד-חכם, תלמיד-חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו "קודם - קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר-מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים - נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון ששניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא - הם קודמים לתלמיד-חכם, שאף הוא צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. (33) אבל לא בר מצרא. (34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוינו לעשותו. ויש שלא נצטוינו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פ"ד הלכה ה. (35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי. (36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי היושר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון - יסודו בתורה גופא. (37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל הפסד בדבר, ראה להלן. (38) שם קח: בסוף הסוגיא. (39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קרן זיל", היינו בארבעה אלכסוניות כזו: שייגע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. (40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח, כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח - מחלקים את השדה לחמשה חלקים. (41) שם. (42) כן מפרש רבינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק ו' מנחם-אב - ספר קנין - הלכות שכנים קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

66) באופנים שאין בהם דין בר-מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט. (67) שזכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדרבנן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד-משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור-שמח). (68) כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדרבנן.

19 **יב. אַפְלוּי⁶⁹ הִיָּה שֵׁם בְּדָבָר סִפְקָא⁷⁰ - אֵין הַלּוֹקֵחַ**
 20 **מִסְתַּלֵּק אֶלָּא בְּרֵאִיָּה⁷¹ בְּרוּרָה שֶׁהֵבִיא בְּעַל הַמְצָר.**
 21 **לְפִיכָף⁷², אִם טַעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר⁷³: גִּזְלוֹן אַתָּה לְשֹׁדֵה**
 22 **זו, אָרִיס⁷⁴ אַתָּה לְשֹׁדֵה זו, או שׁוֹכֵר או מְמַשְׁפָּן⁷⁵ -**
 23 **צָרִיף בְּעַל הַמְצָר לְהֵבִיא רֵאִיָּה שֶׁהוּא בְּעַל הַמְצָר,**
 24 **וְשֶׁהִקְרַע זֶה בְּחִזְקָתוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.**

69) זה מסברת רבינו. (70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). (71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: איני יודע אם נתחייבתי לך - שפטור (בבא-קמא קיח). ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח. (72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח - הוא-הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה - אין מוציאין מן הלוקח. (73) לבן המצר. (74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביבול. (75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והממשכן - גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

25 **יג. הַמוֹכֵר⁷⁶ לִיתוּמִים קִטְנִים⁷⁷ - אֵין בּוֹ דִין בְּעַל**
 26 **הַמְצָר. הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שְׁעוֹשֵׁין חֶסֶד עִם אֱלוֹי יְתָר**
 27 **מִבְּעַל הַמְצָר⁷⁸.**

76) שם. (77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים - יש בהם דין בן המצר (מגיד-משנה). (78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

28 **יד. וְכֵן⁷⁹ הַמוֹכֵר לְאִשָּׁה⁸⁰ - אֵין בּוֹ דִין בְּעַל הַמְצָר,**
 29 **מִפְּנֵי שֶׁאֵין דְּרָבָה לְטָרַח תְּמִיד וְלִקְנֹת. הַזֵּאִיל**
 30 **וְלִקְחָהּ, חֶסֶד הוּא שֶׁתַּעֲמֹד הַקְּרַע בְּיָדָהּ.**

79) שם. (80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד-משנה בשם רשב"א).

31 **טו. מְכָר⁸¹ לְטַמְטוּם וְאֶנְדְּרוּגִינוּס - בְּעַל הַמְצָר יָכוֹל**
 32 **לְסַלְקוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סִפְקָא אִשָּׁה.**

81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

33 **טז. הֵיתָה⁸² הַקְּרַע שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהִבְנִין או**

שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף-משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן-המצר) אלא שבן-המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף-משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר-מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח ('טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהממשכן מקום ואח"כ מכרו לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר-מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו - קל-וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר-מצרא (מגיד-משנה וכסף-משנה).

1 **ט. הַמְמַשְׁפָּן⁵⁸ מְקוּם⁵⁹, וְאַחַר כֵּן מְכָרוּ לָזֶה שֶׁהוּא**
 2 **מְמַשְׁפָּן פְּדוּי - אֵין בּוֹ מְשׁוּם דִין בֶּן הַמְצָר. וְכֵן⁶⁰**
 3 **הַמוֹכֵר מְקוּם רְחוֹק כְּדִי לְגַאֵל מְקוּם קְרוֹב, או**
 4 **שְׁמִיכָר רַע כְּדִי לְגַאֵל יָפֵה בְּדָמָיו, או שְׁמִיכָר כְּדִי לְתַן**
 5 **מְנַת הַמְלִיךְ⁶¹, או שְׁמִיכָר לְקַבּוּרָה⁶² או לְמִזוֹן הָאִשָּׁה⁶³**
 6 **או הַבְּנוֹת⁶⁴ - אֵין בְּאֶחָד מֵאלֵי דִין בֶּן הַמְצָר, אֶלָּא**
 7 **זָקָה הַלּוֹקֵחַ.**

58) שם קח: (59) היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות את י בשם ר"ת. (60) שם. (61) מס גולגולת. (62) שהבעל חייב בקבורת אשתו (פי"ב מהלכות אישות הלכה ב). (63) האלמנה. (64) שתנאי כתובה הוא - שבנות אשתו ממנו, ניזונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

8 **י. וְלָמָּה אֵין בְּהֵן דִין בֶּן הַמְצָר? שֶׁכָּל אֱלוֹי טְרוּדִין⁶⁵**
 9 **הֵן לְמַפְר, וּמְשׁוּם צָרָף גְּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ**
 10 **בְּהֵן דִין בֶּן הַמְצָר - לֹא יִמְצָאוּ לִוְקַח, שֶׁהָרִי אוֹמַר:**
 11 **לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח כְּדִי שְׁיִבּוֹא זֶה וְיִסְלַק אוֹתִי? וְאֵין**
 12 **הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּבְיֵא בְּעַל הַמְצָר מַעוֹת**
 13 **וְיִקְנֶה.**

65) בשדה קרוב ויפה, שמא בינתיים עד שיוודע למצרן, יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמא "יכעוס שוטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמא בינתיים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום בזיון המת (רש"י שם).

14 **יא. הָרִי שֶׁטַעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמָּס וְכִיּוּצָא**
 15 **בּוֹ⁶⁶ מְכָר לוֹ הַמוֹכֵר, וּבְעַל הַמְצָר אוֹמַר: שֶׁקָּר אַתָּה**
 16 **טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בְּעַל הַמְצָר לְהֵבִיא רֵאִיָּה⁶⁷,**
 17 **וְאַחַר כֵּן יוּצֵיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הֵבִיא רֵאִיָּה**
 18 **- יִשְׁבַע הַלּוֹקֵחַ הַסֵּת⁶⁸.**

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 יז. הִיָּה⁸⁵ מִפְּסִיק בֵּינוּ וּבֵין מְצַר שֶׁל חֲבָרוּ רֵכֶב⁸⁶
 11 דְּקָלִים אוֹ פְּנֵן גְּבוּהָ⁸⁷ וְחֶזֶק אוֹ גְּמָא⁸⁸ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן
 12 - רִואִין: אִם יָכוֹל לְהִכְנִיס אֶפְלוּ תָלָם⁸⁹ אָחַד בְּתוֹךְ
 13 הַדָּבָר הַמְּפָסִיק, עַד שִׁיתְעַרְבוּ שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת - הָרִי זֶה
 14 בֶּן מְצַר שָׁלוֹ, וּמִסְלָק הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא - אֵינוֹ
 15 מִסְלָק הַלּוֹקֵחַ⁹⁰.

(85 בבא-מציעא שם. 86) הרבה דקלים יחד, סמוכים ורכובים זה על זה. (87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משוניתא". (88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה", והיינו קנה הגדל בכיזה, מקום שאי-אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו. (89) שורת המענה. (90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פ"ג הלכה ד) - בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד-משנה בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין בר-מצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

1 הָאֵילָנוֹת שֶׁל אָחַד: אִם יֵשׁ לְבַעַל הַבְּנֵן אוֹ לְבַעַל
 2 הָאֵילָנוֹת זְכוּת⁸³ בְּקָרְקַע - כֹּל אָחַד מֵהֶן בֶּן הַמְּצַר⁸⁴
 3 שֶׁל חֲבָרוּ. לְפִיכָף, אִם מָכַר אָחַד מֵהֶן חֶלְקוֹ - חֲבָרוּ
 4 מִסְלָק הַלּוֹקֵחַ. אָבֵל אִם אֵין לְבַעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ
 5 לְבַעַל הַבְּנֵן זְכוּת בְּקָרְקַע, אֵלֵא כֹל זְמַן שִׁירְצָה
 6 אוֹמַר לוֹ: עֲקַר אֵילָנְךָ אוֹ הָרֵס בְּנֵינְךָ, וּמָכַר בַּעַל
 7 הַשְּׂדֵה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בַּעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ בַּעַל
 8 הַבְּנֵן מִסְלָק אוֹתוֹ; וְאִם מָכַר בַּעַל הַבְּנֵן אוֹ בַּעַל
 9 הָאֵילָן - הָרִי בַּעַל הַקָּרְקַע מִסְלָק אוֹתוֹ.

(82 בבא-מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. 83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך - נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר-הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. (84) מהשו"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מבר-מצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ט תמוז' מנחם-אב תשע"ז

לאחד שעבר על איסור תורה. (5) שנסמכו בארץ מפי חכמים מוסמכים, כמבואר לעיל פרק ד, הלכה ו, וראה לעיל פרק ה הלכה ד ובביאורנו.

22 ג. וְכֹל מַלְקוּת שֶׁמִּלְקִין דִּינֵי חוּצָה לְאַרְץ כָּל
 23 מְקוֹם⁶, אֵינָה אֵלֵא מִפְּת מְרֻדוֹת⁷.

(6) שאינם מוסמכים. (7) שאינה שלושים ותשע מלקות, אלא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב לנויר פרק ד, משנה ג). ובריב"ש תשובה צג כתב: מכת מרדות, היא ל"ט כשל תורה, אלא שאינן חזקות כמותן. וראה ב"מגן אברהם" לאורח חיים תצו סעיף קטן ב, שמרדות היא שלוש עשרה הכאות. מרדות - לשון מרד, שמייסרים אותו על שמרד בדברי חכמים. וראה רש"י חולין קמא, ב דיבור המתחיל: מכת מרדות.

24 ד. אֵין אָדָם לּוֹקֵה אֵלֵא בְּעֵדִים וְהַתְּרָאָה⁸. וּבּוֹדֵקִין
 25 הַעֲדִים בְּדַרְיִשָּׁה וּבְחִקְיָהָ, פְּדֵרְךָ שְׁעוֹשִׂים בְּדִינֵי
 26 נְפֻשׁוֹת⁹. עֵבֶר עַל לֹא שֶׁנִּתְּקַן לַעֲשֹׂהָ¹⁰, וְהַתְּרוּ בּוֹ
 27 וְאָמְרוּ לוֹ: אֵל תַּעֲשֶׂה דָבָר זֶה, שְׂאִם תַּעֲשֶׂנוּ וְלֹא
 28 תִּקְיִם עֲשֶׂה שְׁבוּ¹¹ - תִּלְקָה, וְעֵבֶר וְלֹא קִיָּם הַעֲשֶׂה -
 29 הָרִי זֶה לּוֹקֵה¹². אֵף עַל פִּי שֶׁהַתְּרָאָה בְּסִפְקָ הִיא¹³,
 30 שְׂאִם קִיָּם - יִפְטֹר, הַתְּרָאָת סִפְקָ הַתְּרָאָה הִיא¹⁴.

(8) כמבואר לעיל פרק י"א, הלכה ד, שהמלקות שווה בזה לדיני נפשות, על פי דברי התלמוד בסנהדרין לג, ב. ובכתובות לב, ב, אמרו: "כאן שלא התרו בו", כלומר, ולפיכך אינו לוקה. (9) שנאמר (ויקרא כד, כב) "משפט אחד יהיה לכם" - מכאן שכל הדינים צריכים דרישה וחקירה

יום ראשון כ"ט תמוז ה'תשע"ז

הַלְכוֹת סְנֵהֲדָרִין וְהַעֲנֵשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

פֶּרֶק שְׁשֵׁה עָשָׂר

(1) ביאור מצוות הלקאת מי שמחוייב מלקות. דיני התראת ספק. המתחייב בדין גדול נפטר מדין קטן. שאין צורך בשני עדים להחזקת האיסור למלקות. סדר ההלקאה בפני בית דין.

16 א. פֶּשֶׁם שֶׁמְצִוָּה לְהַמִּית אֶת הַמְּחַיֵּב מֵיָתָה, כִּף
 17 מְצוֹת עֲשֶׂה לְהַלְקוֹת אֶת הַמְּחַיֵּב מִלְּקוֹת. שְׁנַאֲמַר:
 18 וְהַפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהַבְּהוּ לְפָנָיו. וְאֵף עַל פִּי שְׁמִלְקוֹת
 19 בְּשִׁלְשָׁה² - בְּמָקוֹם מֵיָתָה הִיא עוֹמְדָת³.

(2) בניגוד לדיני נפשות, שהם בעשרים ושלשה, ראה לעיל פרק ה, הלכה ב, והלכה ד. (3) שהיא צריכה מומחים, עדים והתראה ודרישה וחקירה כדיני נפשות. וכן אמרו (סנהדרין י, א) "מלקות במקום מיתה עומדת" ומפרש רש"י: "כיוון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות, ומיתה זו קנס עליו הכתוב, והרי הוא כאחת מן המיתות".

20 ב. מִלְּקִין בְּזְמַן הַזֶּה⁴ בְּכֹל מְקוֹם מִן הַתּוֹרָה בְּפָנֵי
 21 שְׁלֹשָׁה סְמוּכִין⁵, אָבֵל לֹא בְּפָנֵי הַדְּיוֹטוֹת.

(4) אף על פי שאין בית המקדש קיים, בניגוד לדיני נפשות, שאין דנים אותם אלא בפני הבית, ראה לעיל פרק י"ד, הלכה י"א, ומצינו במכות טז, ב שרב יהודה חייב מלקות בזמנו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון כ"ט תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תורע", כלומר, פן תתרחק ותאסור שניהם (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ו), והאוכלם לוקה, כמבאר בבבאורנו לקמן פרק י"ט, הלכה ד לאוו צו. (21) ואסורות לכהן. (22) בכתב יד תימן: שהתורה בו. (23) שכן אמרו (גיטין ב, ב) "עד אחד נאמן באיסורין" (כסף משנה). ומפורש הוא בירושלמי סוטה פרק ו, הלכה ב "אמר לו אחד חלב הוא, והתרו בו שניים, לוקה, ועיקר עדותו לא בעד אחד הוא!" והשווה הלכות שגגות פרק ג, הלכה ב. (24) העובר. (25) בכתב יד תימן: זה אינו חלב. כלומר, אין זה חלב אלא שומן ומותר. (26) וכן אמרו (קידושין טו, ב): אם הוא מכחישו כלום הוא נאמן?

16 ז. שְׁתַּק בַּעַת שְׁהַעִיד הָעֵד הָאֶחָד בְּקִבְעוֹת הָאֶסוּר, וְאֶחָד שְׁעָבַר וְהִתְרוּ בּוֹ טַעַן לְהַכְחִישׁ הָעֵד - אֵין
17 שׁוּמְעִין לוֹ, אֶלָּא לֹאֲקָה.²⁷

(27) שם סה, ב "אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן". וסובר רבינו, שאפילו הכחישו אחרי כן, נאמן העד, שאם לא הכחישו כלל אין בזה כל חידוש (כסף משנה). ומדברי רבינו יש לדייק, שאם הכחישו קודם שעבר אפילו שתק בתחילה, הכחשתו מועילה ואינו לוקה (שם).

18 ח. פִּיצַד מְלַקֵּין אוֹתוֹ? פּוֹפְתָא²⁸ שְׁתֵּי יָדָיו עַל
19 הָעַמּוּד²⁹ אֵילָף וְאֵילָף, וְחִזְזוּן³⁰ הַכְּנָסָת אוֹחִז בְּכַגְדֵינּוּ.³¹
20 אִם נִקְרְעוּ - נִקְרְעוּ, וְאִם נִפְרְמוּ³² - נִפְרְמוּ. עַד
21 שְׁהוּא מְגַלָּה אֶת לְבוֹ. שְׁאִינוּ מִפְּהוּ עַל כְּסוּתוֹ,
22 שְׁנֵאמַר: וְהִפְהוּ - וְלֹא לְכִסּוּתוֹ³³. וְהָאֵבֶן נְתוּנָה
23 מֵאֲחֻזְרֵיו³⁴, שְׁהַחֲזֵן הַמִּפְּהָ עוֹמֵד עָלֶיהָ³⁵. וְרִצּוּעָה
24 שֶׁל עֵגֶל בִּידוֹ, כְּפּוֹלָה לְשָׁנִים וּשְׁנַיִם³⁶ לְאַרְבַּעָה.
25 וּשְׁתֵּי רִצּוּעוֹת שֶׁל חֲמור עוֹלוֹת וְיוֹרְדוֹת בָּהּ³⁷. וְרִחֵב
26 הַרִצּוּעָה טֶפַח, וְאַרְבָּה פְּדֵי שְׁתֵּהָא מִגַּעַת עַד פִּי
27 כְּרִסוֹ³⁸. וְיָד³⁹ שֶׁל רִצּוּעוֹת שְׁאוּחִז בָּהּ אַרְבָּה טֶפַח⁴⁰.

(28) קושר. (29) עץ נעוץ בקרקע וגבוה כשתי אמות, והלוקה כפוף ומוטה עליו, כאדם הנסמך על בריח דלת (מכות כב, ב ובפירוש ריב"ן שם). (30) השמש, מלשון חוזה, שהוא רואה כל צרכי העיר. (31) בבית הצוואר. (32) נקרעו חוטי התפירה (שם). והרע"ב לסוטה פרק א, משנה ה מפרש: פרימה - מן הצדדים; קריעה - באורך. (33) ספרי שם אות רפו. (34) של הלוקה. (35) שתבוא ההכאה מלמעלה בכח. (36) כלומר, עוד רצועה אחת כפולה לשתיים והן שתי רצועות שהן ארבע (מכות כב, ב ובריב"ן שם). ובירושלמי (הובא בתוספות יום טוב שם) דרשו: והפילו השופט - אל תקרא והפילו, אלא והכפילו. וראה בגמרא שם כג, א. (37) כלומר, ברצועה. וכפירוש הריב"ן שם: כשמגביה ידו ומוריד, עולות הרצועות ויורדות. פירוש שני, כן דרך תפירת הרצועה, תוחב ראש רצועה בנקב (= של הידית) כנגד מטה, וחוזר ותוחב בנקב שני דרך מעלה, ונראה כמעלה ומוריד (שם). ובגמרא שם כג, א רמזו טעם לרצועה של עגל וחמור, משום שנאמר (ישעיה א, ג) "ידע שור קנהו, וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע" וגו' - אמר הקדוש-ברוך-הוא יבוא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי

(סנהדרין לב, א), והשווה הלכות עדות פרק ג, הלכה ב. (10) שאמרה תורה אם עברת על הלאו, קיים העשה והיפטר, כגון "לא תיקח האם על הבנים" (דברים כב, ו) ואם לקחת: "שלח תשלח את האם" (שם ז). (11) כגון, שתמות האם ולא תוכל לקיים בה: "שלח תשלח". וכל שכן, אם שחט בעצמו האם, שביטל העשה בידיו. (12) מכות תט, ב וכגירסת הרי"ף שם: בדברי רבי יוחנן "קיימו (את העשה) פטור; לא קיימו חייב, כלומר, אף על פי שלא ביטל העשה, כיוון שלא קיימו, לוקה על הלא תעשה". ולפיכך, כל שמתה האם או ברתה מידו, לוקה. (13) בשעה שעבר על הלאו, והתרו בו, אין הדבר ידוע אם קיים העשה או לא קיים. (14) מכות שם, וראה בר"ן לחולין קמא, את הפירוש שמביא בשם "אחרים" (כסף משנה). וכתב הרדב"ז, אף על פי שבכל מקום אין לוקים על התראת ספק, כאן שונה, שבשעה שעבר על הלאו, הרי זה וודאי עבר, והספק אינו אלא ביחס לתיקון העשה, שמא קיימה, וכל שלא קיים העשה הרי זה לוקה על הלאו, שלגביו הוא מותר וודאי. והשווה הלכות שבועות פרק ה, הלכה ב ובבבאורנו שם. וראה ב"נודע ביהודה" מה"ת לאבן העזר עז, שלא נתכווין רבינו לפסוק התראת ספק - שמה התראה, אלא בדיני מלקות, אבל בדיני נפשות - אינה התראה. תדע, שהרי לעיל פרק י"ב כשדן רבינו על התראה בדיני נפשות לא הזכיר כלום מדיני התראת ספק.

1 ה. עֵבֶר עֲבָרָה שְׁיִשׁ בָּהּ מְלָקוֹת וּמִיתַת בֵּית דִּין
2 כְּאַחַת, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לְעִבּוּדָה זָרָה: ¹⁵
3 אִם הִתְרוּ בּוֹ לְמִיתָה - סוֹקְלִין אוֹתוֹ וְאִינוּ לֹאֲקָה,
4 שְׁהָרִי נִתְחַיֵּב בְּדִין גְּדוֹל מִזֶּה¹⁶; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ
5 לְמִלְקוֹת בְּלִבָּד - לֹאֲקָה¹⁷.

(15) שחייב מיתה משום עובר עבודה זרה, ומלקות משום איסור אותו ואת בנו, ראה ויקרא כב, כח. (16) והתורה אמרה (דברים כה, ב) "היכהו לפניו כדי רשתתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות (מכות יג, ב). (17) שהרי לא יומת, ולא יענש אלא על רשעה אחת (חולין פא, ב), והשווה הלכות שחטיה פרק י"ב, הלכה ז.

6 ו. אֵינוּ צָרִיף שְׁנֵי עֲדִים לְמִלְקוֹת אֶלָּא בְּשַׁעַת
7 מַעֲשֵׂה¹⁸; אֲבָל הָאֶסוּר עֲצָמוֹ - בְּעַד אֶחָד יִחְזַק.
8 פִּיצַד? אָמַר עַד אֶחָד: חֵלֶב כְּלִיֹּת הוּא זֶה¹⁹, כְּלָאֵי
9 הַכְּרָם²⁰ הֵם פִּירוֹת אֵלוֹ, גְּרוּשָׁה אוֹ זוֹנָה אִשָּׁה זֵר²¹,
10 וְאֶכָּל אוֹ פַּעַל בְּעֲדִים אַחַר שְׁהִתְרוּ בּוֹ²² - הָרִי זֶה
11 לֹאֲקָה, אֵף עַל פִּי שֶׁעָקַר הָאֶסוּר בְּעַד אֶחָד²³. בְּמָה
12 דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁלֹא הַכְּחִישׁ²⁴ הָעֵד בַּעַת שֶׁקָּבַע
13 הָאֶסוּר; אֲבָל אִם אָמַר: אֵינוּ חֵלֶב זֶה²⁵, וְזוֹ אֵינָה
14 גְּרוּשָׁה, וְאֶכָּל אוֹ פַּעַל אַחַר שְׁהַכְחִישׁ - אֵינוּ לֹאֲקָה,
15 עַד שִׁיקְבְּעוּ הָאֶסוּר שְׁנֵי עֲדִים²⁶.

(18) בשעת העבירה. (19) והרי זה חלב, שאסרתו תורה (ויקרא ג, יז) ולוקים עליו. (20) מין ממיני התבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר

18 על האמדה⁵² ונתת - הרי החזן גולה⁵³. ואם לא מת -
 19 הרי החזן עבר על מצות לא תעשה, שנאמר: לא
 20 יסיף⁵⁴. והוא הדין לכל מכה את חברו, שהוא בלא
 21 תעשה. ומה אם זה, שנתנה תורה רשות להכותו,
 22 צוה הכתוב שלא להפלותו על רשעו⁵⁵; קל וחמור
 23 לשאר כל האדם⁵⁶. לפיכך, כל המכה את חברו,
 24 אפלו המכה עבד, הנפאה שאין בה שנה פרוטה -
 25 לוקה⁵⁷. אבל אם יש בה שנה פרוטה⁵⁸, הואיל והוא
 26 חייב לשלם ממון - אין אדם משלם ולוקה⁵⁹, כמו
 27 שבארנו בכמה מקומות⁶⁰.

51 שם כב, ב. והטעם מבואר שם ח, א, שנאמר (דברים יט, ה): "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים" וגו' - מה חטיבת עצים רשות (=אם רצה בא וחוטב, ואם לא רצה אינו בא), יצא... הרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין" המלקה ארבעים למחוייב מלקות. 52 שאמדוהו הדיינים, ראה לקמן פרק י"ז, הלכה ב. 53 לערי מקלט כדין כל רוצח נפש בשגגה, שהרי טעה חזן זה במניינו ושגג (מכות שם). 54 ספרי, הובא במכות כג, א. 55 בכתב יד תימן: יתר על רשעו. 56 סנהדרין פה, א, וראה שם נח, ב "המגביה ידו על חברו אף על פי שלא היכהו נקרא רשע", והשווה הלכות חובל ומזיק פרק ה, הלכה א-ב. 57 מכות ה, ב "ישראל גולה ולוקה על ידי עבד", והעמידה שם, כגון שהיכהו הכאה שאין בה שווה פרוטה. ומפרש רש"י: לוקה, משום "לא יוסיף - פן יוסיף". 58 כגון, תשלומי דמי ריפוי או צער. 59 כלל הוא, שמשלם ממון ואינו לוקה (כתובות לב, ב) שנאמר (ויקרא כד, יט) "כאשר עשה כן יעשה לו... כן יינתן בו" - דבר שיש בו נתינה, וזה ממון. 60 הלכות חובל ומזיק פרק ד, הלכה ט; ובהלכות נערה פרק א, הלכה י"א. וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח, הלכה א. והטעם שאין לוקה ומשלם, משום שנאמר: כדי רשעתו - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו, משום שתי רשעיות (כתובות לז, א).

יום שני א' מנחם-אב ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁבַעַה עֶשְׂרִי

1 שאין מלקים את החוטא אלא לפי כוחו ובריאותו. המחוייב מלקיות הרבה כיצד אומדים אותו. הנפטרים ממלקות באמצע הלקאתם, מי אינו חוזר לשררתו אחרי הלקאתו.

28 א. כיצד מלקין את המחייב מלקות? כפי פחו²⁴.
 29 שנאמר: כפי רשעתו במספר³. וזה שנאמר: ארבעים
 30 - שאין מוסיפין על הארבעים, אפלו היה חזק
 31 ובריא פשמשון. אבל פוחתין לחלש; שאם יכה
 32 לחלש מכה רבה⁴ - בנדיאי הוא מת⁵. לפיכך⁶ אמרו
 33 חכמים⁷: שאפלו הבריא ביותר מכין אותו שלשים
 34 ותשע; שאם יוסיף לו אחת, נמצא שלא הפהו אלא
 35 ארבעים הראויות לו⁸.

שאינו מכיר בעליו. ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: "שתי הרצועות של החמור, לפי שעשה מעשה הבהמות ייענש בעוורותיהן" וכו'. ותיקנו עגל במקום שור כי של עגל רך ונכפף יפה סביב גבו. 38 ומטעם זה אמרו בגמרא שם, צריך שיהיה בידיה של הרצועה נקב והחזן המלקה יוכל להאריך ולקצר הרצועה כרצונו, שאין מכים אלא ברצועה שראשה מגעת על פי כרסו, שהוא טבורו (רע"ב שם). 39 הידית. 40 משנה שם כב, ב.

1 ט. האיש המכה צריך להיות יתר בדיעה⁴¹ וחסר
 2 בכח⁴². ומגביה את הרצועות בשתי ידיו, ומכה בידו
 3 אחת בכל פחו⁴³. ומלקהו שליש מלפניו [על
 4 חזהו⁴⁴] בין ידיו, ושני שלשים מאחוריו: שליש
 5 על פתף זה, ושליש על פתף זה⁴⁵.

41 משכיל במדע. 42 שם כג, א וכפירוש המשנה לרבינו שם, "אדם משכיל ממוצע בכוחו, לא יהיה איש מתעורר ולא משתגע שיכה מכת נקמה באיש ההוא". 43 שבשתי ידיו כאחת לא יוכל להכות בכל כוחו (שם כג, א). והשווה לעיל פרק ט"ו, הלכה א. 44 בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן תיבות אלו אינן. 45 שפ כג, א, שנאמר (דברים כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשעתו במספר - רשעה אחת מלפניו; שתי רשעיות מאחוריו". ומפרש ב"תורה תמימה" כדי רשעתו - משמעה רשעה אחת, שהיא מכה אחת, ושוב כתוב: במספר, ואין מספר פחות משניים, מכאן, שלפניו - הכאה אחת; ולאחוריו - שתיים.

6 ל. המכה אינו עומד ולא יושב, אלא מטה. שנאמר:
 7 והפילו השפט⁴⁶ והכהו לפניו - שיהו עיניו של
 8 שופט בו, לא שיהיה מביט בדבר אחר ומפהו⁴⁷.
 9 מפאן, שאין מפים שנים פאחד⁴⁸.

46 משנה מכות כב, ב, ואין לפרשו כפשוטו שיפילהו לארץ, שכבר נתבאר בהלכה הקודמת, שצריך להלקותו שליש מלפניו, וזה לא ייתכן אלא כשהוא מוטה וכפוף על העמוד (תורה תמימה). 47 ספרי פרשת תצא אות רפו. והטעם, כדי שלא יוסיף להכותו וימות (רבינו הלל שם). 48 שאז אין השופט יכול לרכו את כל ראייתו בכל אחד מהם. ובכתב יד התימנים הנוסח: "והיכהו - מכאן שאין מלקים" וכו'. ואמנם בספרי שם דורשו מ"כנו" - אין מלקים שניים כאחד.

10 יא. הגדול שבדיינים קורא כל זמן שנה לוקה: אם
 11 לא תשמר לעשות, והפלא יי את מפתח. ומתפנן
 12 שיגמר הפסוקים עם המלקיות⁴⁹. ואם לא גמר -
 13 חוזר לתחלת המקרא, וקורא וחוזר וקורא עד
 14 שתגמר כל ההפאה. והשני שבדיינים מונה,
 15 והשלישי אומר לחזן: הנה! כל זמן שמכה - על
 16 פיו הוא מכה⁵⁰.

49 מכות כג, א. ובכריתות יא, א שנינו: "בקורת תהיה" (ויקרא יט, כ) - תהא בקריאה. והכוונה לקריאת הפסוקים שלפנינו. 50 מכות שם.

17 יב. מת תחת ידו - פטור⁵¹. ואם הוסיף רצועה אחת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני א' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קמז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

לסנהדרין י, א. 10) סנהדרין שם, כי אין להלקותו יותר מכפי כוחו, שמה ימות בה. נמצא חסך המחוייב שתי מלקיות. 11) ואין אומרים ילקה לאחר זמן כשיתחזק, אלא מכיון שנתבזה בבית-דין ולקה קצת - די בזה (מכות כב, ב וברש"י). אבל אם עדיין לא לקה כלום, ימתין עד שיבריא וילקה כל הארבעים כפי שאמדוהו מתחילה (כסף-משנה). וראה בסמוך ה"ג. 12) מכיון שלקה, כבר נתבזה בבית-דין ונתכפר לו ואין לחייבו לפי אומד חדש (מכות שם).

ג. אָמְדוּהוּ הַיּוֹם שֶׁיִּלְקֶה שְׁתֵּים עָשָׂרָה¹³, וְלֹא הִלְקוּהוּ עַד לְמָחָר, וְהָרִי הוּא לְמָחָר יָכוֹל לְקַבֵּל שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה - אֵינּוּ לּוֹקֶה אֶלָּא שְׁתֵּים עָשָׂרָה¹⁴. אָמְדוּהוּ שֶׁיִּלְקֶה לְמָחָר שְׁתֵּים עָשָׂרָה, וְלֹא לְקֶה עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וְהָרִי הוּא חִזָּק לְקַבֵּל שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה - לּוֹקֶה שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה; שְׁהָרִי בְּשַׁעַת הָאֵמֶד לֹא אָמְדוּהוּ לְלִקוֹת אֶלָּא לְאַחַר זְמַן¹⁵. וְכֵן כָּל פְּיֻצָּא בְּזֶה¹⁶.

13) היום. 14) אפילו כשעדיין לא לקה כלום, מכיון שהאומד הראשון היה לאותו יום, הרי זה כאילו לקה כבר, ואין לבטל את האומד הקודם (שם בבביתא). 15) והרי הוא כמי שאינו. ואם עדיין לא לקה, הולכים בו אחרי האומד השני בין להקל בין להחמיר. ולפי זה, מה שמצריך רבינו בהלכה הקודמת "משהתחיל ללקות ראוהו חלש" - הכוונה כשאמדוהו ללקות למחר, אבל אמדוהו שילקה היום, אפילו עדיין לא לקה, הרי זה כאילו "התחיל ללקות", ומכיון שהוא חלש, הרי זה פטור. והרי זה כאילו התחילו להלקותו מאתמול, ואמרו אינו יכול לקבל עוד (כסף-משנה). וכשאמדוהו ללקות למחר ולא לקה, וביום השני הרי הוא חזק לקבל י"ח, ג"כ לוקה שמונה-עשרה, שהרי הוברר שהאומד הראשון היה בטעות, ורבינו משמיענו שאפילו לא התחזק אלא ביום השלישי, ויש להניח שהאומד הראשון לא היה מוטעה, הרי הוא כמי שאינו, והולכים רק אחרי האומד האחרון. 16) בכל המספרים שהם, הולכים אחרי האומד האחרון אפילו להחמיר, וכל-שכן להקל.

ד. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִלְּקִיּוֹת הַרְבֵּה¹⁷, בֵּין עַל עֲבֻרוֹת הַרְבֵּה בֵּין עַל מַעֲשֵׂה אֶחָד שֶׁחִיָּבִין עָלָיו מִלְּקִיּוֹת הַרְבֵּה: אִם אָמְדוּהוּ אֵמֶד אֶחָד¹⁸ - לּוֹקֶה וּפְטוּר; וְאִם לֹא - לּוֹקֶה וּמִתְרַפֵּא, וְחֻזְרֵי וְלֹקֶה¹⁹. פִּיֻצָּד? נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִלְּקִיּוֹת, וְאֵמֶדוּ שְׂכֻל הוּא לְקַבֵּל אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ - בֵּין שְׁלֹשָׁה אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ נִפְטָר²⁰. אָבָל אִם אָמְדוּהוּ לְמִלְּקוֹת אַחַת, וְהִכְהוּ שְׁלֹשׁ אוֹ תִשְׁעֵי אוֹ שְׁלֹשִׁים כְּמוֹ הָאֵמֶד²¹ - הָרִי זֶה מִתְרַפֵּא, וְחֻזְרֵין וְאוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמִלְּקוֹת שְׁנַיִם²², עַד שְׁלֹשָׁה לְכָל מִלְּקִיּוֹת שֶׁהוּא חִיָּב בָּהֶן.

17) כגון שחרש בשור ובחמור, ובחרישתו מחפה חיטה ושעורה וחרצן בעפר, נמצא עובר משום "לא תחרוש בשור ובחמור", ומשום "לא תזרע כרמך כלאים". 18) לשני הלאים כאחד. 19) משנה, במכות כב, ב. 20) של"ט

"לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו תשעה ושלשים".

מהלכה זו רואים עד כמה יש לרבנן "בעלות" על התורה כביכול, ועד שיכולים לשנות ממה שכתוב, כי בתורה נאמר "ארבעים יכנו", וחכמים תיקנו שלשים ותשע. על כך אומרת הגמרא (מכות כב:) כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר-תורה כתיב ארבעים יכנו, ואתו רבנן - בצרו (הפחיתו) חדא".

דוגמא נוספת לכך אנו מוצאים ב"ירושלמי" שאומר על הפסוק "לא-ל גומר עלי כו'" שעל-ידי פסק בית-דין בקידוש החודש ועיבור השנה, נשתנה הטבע והמציאות של העולם.

הכח לשנות אינו רק בעניינים של "סור מרע", שם יש כח לחכמים להפחית את ייסוריו של יהודי, אלא גם בענייני "עשה טוב" יש לרבנותנו כח להוריד השפעה מלמעלה בריבוי טוב מופלג המבטל את כל המדידות, ואפילו את מדידות הברכה שבתורה.

(לקו"ש חלק ה' עמוד 128 הערה 31)

2) כפי שהוא יכול לקבל - בהתאם לבריאותו. 3) "שלא ילקה בלא שיעור, אלא במנין ידוע כפי מה שיוכל לסבול" (לשון רבינו בפירושו למשנה, מכות כב, א). וזה בהסתמך על לשון הפסוק: "רשעתו במספר", ולא נאמר: "ארבעים במספר" (שם). 4) למעלה מכוחו. 5) והתורה אמרה (שם, ג) "ונקלה אחיך לעיניך", אחר שלקה - ישאר אחיך חי לעיניך (סנהדרין י, ב). 6) הואיל ואסור להוסיף על הארבעים אפילו כשהוא בריא. 7) מכות כב, א. 8) ואמרו שם עמ' ב: כמה טפשים הם האנשים שקמים מפני ספר-תורה, ואינם עומדים מפני אדם גדול. שבספר-תורה כתוב: "ארבעים יכנו", ובאו החכמים וחסירו אחת. ובמדרש תנחומא פ' קרח, אות יב, אמרו: "ארבעים יכנו... כנגד ארבעים קללות שנתקללו נחש וחוה ואדם ואדמה. ופחתו חכמים אחת, משום לא יוסיף".

ב. כְּשֶׁאוֹמְדִין אֶת הַחוּטָא כְּמָה הוּא יָכוֹל לְקַבֵּל, אֵין אוֹמְדִין אֶלָּא בְּמִכּוֹת הָרְאוּיוֹת לְהַשְׁתַּלֵּשׁ⁹. אָמְדוּהוּ שְׂכֻל לְקַבֵּל עָשָׂרִים - אֵין אוֹמְרִין: יִלְקֶה עָשָׂרִים וְאַחַת כְּדִי שִׁהְיִו יְכוּלִין לְהַשְׁתַּלֵּשׁ, אֶלָּא יִלְקֶה שְׁמוֹנֶה עָשָׂרָה¹⁰. אָמְדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים, וּמִשֶּׁהִתְחִיל לְלִקוֹת רְאוּהוּ חֵלֶשׁ, וְאֵמֶדוּ: אֵינּוּ יָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר עַל אֵלוֹ הַתִּשְׁעֵי אוֹ הַשְּׁתֵּים עָשָׂרָה שְׁלֹשָׁה - הָרִי זֶה פְטוּר¹¹. אָמְדוּהוּ לְקַבֵּל שְׁתֵּים עָשָׂרָה, וְאַחַר שְׁלֹשָׁה רְאוּהוּ חִזָּק וְיָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר - הָרִי זֶה פְטוּר, וְאֵינּוּ לּוֹקֶה יוֹתֵר עַל הָאֵמֶד¹².

9) לשלשה חלקים, שליש מלפניו, ושני שלישים מאחוריו, כמבואר לעיל פט"ז, ה"ט (מכות כב, א), וראה ברש"י

12 ו. כְּפָתוּהוּ עַל הָעֲמוּד לְלִקּוֹת, וְכָרַת אֶת הַמֵּיתָרִים³⁶
13 וּבָרַח - פְּטוּר³⁷, וְאֵין מְחִיזְרִין אוֹתוֹ.

(36) החבלים. (37) שנתבזה בבריחתו, ואנו קוראים בו: "ונקלה אחיך לעיניך" (שם), וכן בשבועת כח, א. וכתב ב"הגהות מיימוניות": "מעשה באחד שישב לארץ ללקות בבית הכנסת, ולא בא הממונה להלקותו ופטרו רבינו, כיון שלא הורגלו בכפיתה", כלומר: הרי זה ככפתוהו וברח, שהרי נתבזה, והממונה לא בא, ומה יש לו לעשות עוד.

14 ז. כָּל מִי שֶׁחָטָא וְלָקָה - חוֹזֵר לְכִשְׁרוֹתוֹ. שְׁנֵאמַר: 14
15 וְנִקְלָה אַחֶיךָ³⁸ לְעֵינֶיךָ - בֵּינוֹן שְׁלָקָה הָרִי הוּא אַחֶיךָ.
16 אִף כָּל מְחִיבֵי כָּרַת שְׁלָקוֹ - נְפֻטְרוּ מִיַּדֵּי כְּרִיתָתוֹן³⁹.

(38) 'ספרי' כִּי־תֵצֵא אוֹת רְפוּ: "כל היום קורא אותו הכתוב רשע, שנאמר: והיה אם בן הכות הרשע, אבל כשלקה, הכתוב קורא אחיך, שנאמר: ונקלה אחיך". והשווה הל' עדות פ"ב, ה"ד: "כל מי שנתחייב מלקות - בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו" וראה בביאורנו שם. ונראה שגם אם לקה יש לו לחזור בתשובה, שמלקות בלא תשובה אינה מכשירתו עדיין, שכן הם דברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ב, ה"י: "אם היו עליו עדים שלקה ועשה תשובה - יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה", וראה רדב"ז בהל' עדות שם. (39) משנה, במכות כג, א. וכפירוש רבינו שם: "המלקות עם התשובה יכפרו הכרת". וראה לקמן פ"ח, ה"א ובביאורנו שם.

17 ח. כִּהֵן גְּדוּל שֶׁחָטָא - לּוֹקָה בְּשִׁלְשָׁה⁴⁰, כִּשְׁאָר כָּל
18 הָעָם⁴¹, וְחוֹזֵר לְגִדְלוֹתוֹ⁴².

(40) דיינים, בניגוד לדיני נפשות שאין דנים אותו אלא בבית-דין הגדול, כלעיל פ"ה, ה"א. (41) כמבואר שם, ה"ד. וכן אמרו (סנהדרין יח, ב) "אם עבר על עשה' ועל לא תעשה' הרי הוא כהדיוט לכל דבריו" - ומפרש רש"י: לידון בשלשה. ובירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"א אמרו: מלקים אותו בשלשה, אם תאמר בעשרים ושלשה, נמצאת עלייתו ירידתו. שמתבזה הוא בפני רבים, ואין זו עליה לו אלא ירידה. (42) ירושלמי שם. שנאמר (ויקרא כא, יב) "כי נזר שמן משחת אלקיו... אני ה' - מה אני בקדושתו, אף אהרן בקדושתו".

19 ט. אֲבָל רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה⁴³ שֶׁחָטָא - מְלָקִין אוֹתוֹ⁴⁴,
20 וְאֵינוֹ חוֹזֵר לְשִׁרְרוֹתוֹ⁴⁵. גַּם אֵינוֹ חוֹזֵר לְהִיּוֹת פְּאֻחַד
21 מִשְׁאָר הַסְּנֵהֲדָרִין, שֶׁמְעֲלִין בְּקֻדֶשׁ וְלֹא מוֹרְדִין⁴⁶.

(43) זהו נשיא הסנהדרין, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (44) בבית-דין של שלשה (שם). (45) להיות ראש הסנהדרין (ירושלמי שם) שאם יחזירוהו יהרוג אותם, שיתנקם בהם. ובירושלמי הוריות פ"ג, ה"א הנוסח: מוטב שלא יחזירוהו, שהורגים אותו. ומפרש הכסף-משנה, כאילו הורגים אותו, מפני שיזולזל בכבודו, ונוח לו שלא יחזירוהו. וראה בהל' רוצח פ"ז, ה"ד. (46) משנה, במנחות צט, ב. וכיצא בזה אמרו (יומא יב, ב) "אירע בו (בכהן גדול) פסול, ומינו אחר תחתיו, ראשון חוזר לעבודתו, שני אינו

מלקיות הן לעבירה אחת, והשש הנוספות הן לעבירה השניה. ובגמרא שם, אמרו כן לגבי מספר מ"ב, ל"ט - לעבירה אחת, והשלש הנוספות - לשניה, אולם רבינו נאמן לשיטתו לעיל ה"א, שמן התורה עליו ללקות ארבעים, והחכמים פיתוהו אחת משום "פן יוסיף". וכל זה יוצדק כשלא לקה אלא מלקות אחת, אבל כשנתחייב שתיים וילקוהו מ"ב, אזי כל הארבעים ההכאות יתייחסו למלקות הראשונה, ולא נשארו אלא שתיים, ואין זה אומד כלל, שהרי אינו ראוי להשתלש, ועל כרחו ילקה ויתרפא, ויחזור וילקה שנית. שכלל הוא, כל שאינו יכול ללקות שלש הכאות, אינו בר מלקות עכשיו על העבירה השניה. וכן אם אמדוהו לקבל מ"ג אינו לוקה שתיים, שהרי מספר זה אינו ראוי להשתלש, ואין זה אומד, ולפיכך לא יתכן דין זה אלא כשאמדוהו למ"ה, ל"ט - לראשונה, ושש - לשניה, והכל ניתן להשתלש (אור שמח). (21) כפי האומד. (22) כל שלא לקה יותר מל"ט בבת אחת, נחשב הכל למלקות אחת.

1 ה. מִי שֶׁאֲמַדוּהוּ, וְכִשְׁתֵּחִיל לְלִקּוֹת נִתְקַלְקַל²³ מִפְּנֵי
2 הַהֶכְפָּא, בֵּין בְּרַעֲיָה²⁴ בֵּין בְּמִימֵי רְגָלָיִם - אֵין מְפִין
3 אוֹתוֹ יוֹתֵר. שְׁנֵאמַר: וְנִקְלָה אַחֶיךָ לְעֵינֶיךָ - בֵּינוֹן
4 שְׁנִקְלָה²⁵ פְּטוּר²⁶. אֲבָל אִם נִתְקַלְקַל מִן הַפְּחַד מִקְדָּם
5 הַהֶכְפָּא, אִפְלוּ נִתְקַלְקַל מִשְׁיַצָּא מִבֵּית דִּין לְלִקּוֹת²⁷,
6 וְאִפְלוּ מִבְּעֶרְבִי²⁸ - הָרִי זֶה לּוֹקָה כָּל הָאֲמִד
7 שֶׁאֲמַדוּהוּ. אֲמַדוּהוּ²⁹ לְשִׁתֵּי מַלְקֵי יוֹת³⁰, וְלִקְהָ³¹
8 וְנִתְקַלְקַל, בֵּין בְּרֹאשׁוֹנָה בֵּין בְּשֵׁנִיָּה - פְּטוּר³².
9 נִפְסְקָה הַרְצוּעָה³³ בְּשֵׁנִיָּה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ³⁴; נִפְסְקָה
10 בְּרֹאשׁוֹנָה - נְפֻטְר מִמְּלָקוֹת רֹאשׁוֹנָה, וְלִקְהָ הָאֲמִד
11 הַשְּׁנִיָּה³⁵.

(23) לשון זלזול, כלשון הכתוב "ונקלה אחיך". (24) שהוציא ריעי. שנתבזה. (25) משנה, במכות כב, ב. (27) אין אומרים הרי זה כאילו נתקלקל בשעת ההלקאה ויפטר, שהתורה אמרה: "והכה... ונקלה", ולא שנקלה לפני ההכאה (שם כג, א). (28) אור ליום הלקאתו, אין אומרים אדם חלש הוא זה ובוודאי לא יוכל לסבול את האומד שבית-דין אמדוהו. (29) כי פחד לחוד, וחולשת הגוף לחוד. יש אדם חזק ובריא ומחמת הפחד מתקלקל, ויש שהוא חלש בגופו ואינו מפחד ולא יתקלקל (רדב"ז). ולדעת הלחם-משנה, נתכוון רבינו לומר "אפילו מבערב" שהוא לילה, ואין ראוי ללקותו אלא למחר, ובכל זאת נכנס בו פחד גדול ונתקלקל, אין אומרים בוודאי יתקלקל בשעת הכאה יותר ויותר, ונפטרנו. וזהו מה שאמרו בגמרא שם: "ולא עוד אלא אפילו קלה (=נתבזה) בתחילה". הכוונה ליום אחד לפני ההכאה. (30) על שתי עבירות. (31) באומד אחד, כלעיל ה"ד. (32) אפילו כשנתקלקל בראשונה פטור אף מהשניה, כיון שהן באומד אחד, הרי נתקיים בו: "ונקלה אחיך לעיניך" (מכות כג, א). (33) של עגל, שמלקים בה. כלעיל פ"ט, ה"ח. (34) שכבר "נקלה לעיניך" ונפטר. (35) (מכות שם) שעדיין לא התחיל בו, ואין הפסקת הרצועה פוטרת אלא אחרי ההתחלה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ב' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קמט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שמע שוא" ממילא אינו לוקה, שהרי הוא כולל ענינים הרבה (ראה לקמן פכ"א, ה"ז), ואין לוקים על "לאו שבכללות", כמבואר בסמוך ה"ג, ולא נקטו רבינו כאן אלא לדוגמא בלבד (לחס-משנה).

ראוי לא לכהן גדול (=משום איבה), ולא לכהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורדין", והשווה ה"ל' כלי המקדש פ"ד הכ"א-כ"ב, וראה במוספנו "תשובות הרמב"ם".

ב. כָּל לְאוֹ שֶׁאֵין בוּ מַעֲשֶׂה - אֵין לוֹקֵין עָלָיו, חוּץ
מִנְשֻׁבְעֵי¹² וּמִמְרֵי¹³ וּמִקְלָל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם¹⁴. וְכָל לְאוֹ
שֶׁנֶּפֶן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין, כְּגוֹן לֹא תִנְאֶף¹⁵, לֹא
תַעֲשֶׂה מְלָאכָה בְּשִׁפְתַי¹⁶ - אֵין לוֹקֵין עָלָיו¹⁷. וְכָל לְאוֹ
שֶׁנֶּפֶן לְתַשְׁלוּמֵין, כְּגוֹן לֹא תִגְזֹל וְלֹא תִגְנֹב - אֵין
לוֹקֵין עָלָיו¹⁸. וְכָל לְאוֹ שֶׁנֶּפֶן לְעֵשָׂה, כְּגוֹן לֹא תִקַּח
הָאֵם עַל הַבְּנִים¹⁹, לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ²⁰ - אֵין לוֹקֵין
עָלָיו, אֶלְא אִם לֹא קִיַּם עֲשֵׂה שְׁפִהָן²¹. וְעַל לְאוֹ
שֶׁבִּכְלָלוֹת²² - אֵין לוֹקֵין עָלָיו. וְיִשְׁאָר כָּל הַלְּאוֹיִן
שֶׁבִּתְוָרָה²³ - לוֹקֵין עָלֵיהֶן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו"

"אבל אין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב ניתק לעשה".
כאן הפריד דין גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה,
וכתב שהם לאוין הניתנים לתשלומין. ודייק בזה הגאון
הרוגוצ'ובי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים ה'עשה'
התבטל ה'לאו', אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל
זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה
אלא לאו הניתן לתשלומין, כי התשלומין אינם מבטלים
את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על
איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו בהלכות גניבה (פ"א
ה"א) "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(ע"פ לקו"ש חלק י"ז ע' 209 הנ' 37)

12) שבועת שוא או שקר, שנאמר (שמות כ, ז) "כי לא ינקה
ה' את אשר ישא את שמו לשוא" – בית-דין של מעלה אין
מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקים אותו וממרים
אותו (שבועות כא, א). 13) ובכתי" התימנים: וממר.
שמחליף בהמת קדשים בבמהת חולין, והכתוב אומר (ויקרא
כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ולוקה עליה משום
שבדיבורו עשה מעשה, שעושה מחולין קדשים (תמורה ג,
ב). 14) בשמו של הקב"ה. שנאמר (דברים כח, נח), אם
לא תשמור לעשות... ליראה את השם... והפלא ה' את
מכותך - הפלאה - זוהי מלקות, ככתוב: והפילו השופט.
ואזהרה למקלל: לא תקלל חרש (תמורה שם) וראה לקמן
פכ"ו, ה"א, ג. וראוי להעיר, שגם עד זומם וכן מוציא
שם-רע לוקה, ראה לקמן פי"ט, ה"ד אות קל, וקס"א, אלא
מוציא שם-רע נקרא: יש בו מעשה, שאינו חייב עד שיבעל;
ועד זומם - התורה קוראתו מעשה, ככתוב "ועשיתם לו
כאשר זמם לעשות לאחיו" (בבא-קמא ה, א. וראה
בשבועות כא, א בתוספות ד"ה: חוץ מנשבע).
15) שחייבים עליו חנק. 16) שחייבים עליו סקילה.
17) מכות יג, ב, כשהתרו בו למלקות בלא מיתה, לפי שלא
ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, שהרי

יום שלישי ב' מנחם-אב ה'תשע"ז

פרק שמונה עשר

1) הגדרות לסוגי לאוין שאין לוקים עליהם. עונש מיוחד
למי שעבר שלוש פעמים על איסור לאו, שיש בו כרת.
גזירת הכתוב לא לענוש עונש גופני על-פי הודאת העבריין.

א. אֵלוֹ הֵן הַלּוֹקֵין: כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה
שְׁחִיבֵין עָלָיו פֶּרֶת² וְאֵין בוּ מִיתַת בֵּית דִּין³, כְּגוֹן
אוֹכַל חֵלֶב וְדָם וְחִמְץ פֶּפֶסָה⁴. וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל לֹא
תַעֲשֶׂה שְׁחִיבֵין עָלָיו מִיתַת בִּידֵי שְׁמַיִם⁵, כְּגוֹן אוֹכַל
טֶבֶל⁶ וְכֵהן טֵמֵא שְׂאֵבֶל תְּרוּמָה טְהוֹרָה⁷. וְכֵן כָּל
הָעוֹבֵר עַל לְאוֹ שֶׁיֵּשׁ בוּ מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן אוֹכַל בֶּשָׂר
בְּחֵלֶב אוּ לֹבֵשׁ שַׁעֲטָנִים⁸. אֶבֶל לְאוֹ שֶׁאֵין בוּ מַעֲשֶׂה,
כְּגוֹן הוֹלֵךְ רִכְלֵי⁹ וְנוֹטֵר וְנוֹשֵׂא שְׁמַע שְׂוֵא¹⁰ -
אֵינוֹ לוֹקֵה¹¹.

2) שימות קודם זמנו, ונפשו נכרתת מחיי העולם הבא,
כמבואר בהל' תשובה פ"ח, ה"א. 3) מארבע מיתות
שנמסרו לבית-דין, המנויות לעיל פי"ד, ה"א. 4) משנה
במכות יג, א. ומדובר שהתרו בהם משום מלקות. ואין זה
מחוייב "משום שתי רשעיות" - לפי שיכול לפטור עצמו
מעונש כרת, שאם יעשה תשובה בית-דין של מעלה מוחל
לו, וכבר נתבאר לעיל פי"ז, ה"ז: "כל מחוייבי כרת שלקו
- נפטרו מידי כריתתם", אבל מחוייבי מיתת בית-דין אינם
לוקים, שאי-אפשר לחייבם בשתי פורעניות. שאפילו ילקו,
סופם להיהרג, ואפילו יעשו תשובה אין בית-דין של מטה
מוחל להם, והתורה אמרה (דברים כה, ב) "כדי רשעתו" -
משום רשעה אחת אתה מחייבו, ולא משום שתי רשעיות
(שם עמ' ב). וראה לקמן פי"ט, ה"א, מנין כל לא-תעשה
שיש בהן כרת. 5) שימות קודם זמנו, אבל אין נפשו
נכרתת מחיי עולם-הבא (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין
פ"ט, מ"ו). 6) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה
תרומות ומעשרות (מכות יג, א). 7) סנהדרין פג, א. וראה
לקמן פי"ט, ה"ב אות ז ובביאורנו שם. ובתוספתא מכות
פ"ד, מ"ח שנינו: "חייבי מיתה בידי שמים מלקים אותם".
ומהטעם הנזכר לעיל אות ג, שהרי עונש מיתה בידי שמים
קל מעונש כרת. ובוודאי אם עשה תשובה – בית-דין של
מעלה מוחל לו (קריית ספר). 8) בגד מצמר ופשתים, ראה
דברים כב, יא. ולוקה, כמפורש במשנה, מכות כא ב "אף
הלובש כלאים". 9) שטוען דברים, והולך מזה לזה (הל'
דעות פ"ז, ה"ב). 10) דיין השומע אחד מבעלי-הדין שלא
בפני בעל-דינו חבירו (ראה לקמן פכ"א, ה"ז). 11) מכות
טז, א, והטעם מבואר שם יג, ב שעונש מלקות נסמך אל
לא-תעשה של "חוסם שור בדישו" (ראה דברים כה, ד) -
לומר לך: כל לאו שאין בו מעשה ואינו דומה ל"חוסם
שור" - אינו לוקה. וראוי להעיר, שעל הלאו של "לא תשא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב). וגירסת רבינו שם: "רבא אמר, אין לוקין על לא שבכללות" (=ולא כגירסתנו: אביי אמר וכו'). כי כן העתיק הגירסא ב'ספר המצוות' כלל ט. והשווה ה' קרבן פסח פ"ח, ה"ד. וכאן הוא חייב מלקות אחת על-כל-פנים, בניגוד ללאו של: "לא תאכלו על הדם" שאין לוקין כלום על כל ענין שבו. כי כאן פירט הכתוב בעצמו את הענינים: נא ומבושל, וכאילו אמר על כל אחד מהם ילקה, ואילו ב"לא תאכלו על הדם" לא פירט הכתוב שום ענין מהם, ולפיכך אין לוקין על שום ענין הנכלל בלאו כולל זה. (31) באיסור אכילת התבואה החדשה לפני שהקריבו את העומר. (32) כריתות ה, א. (33) השווה ה' מאכלות אסורות פ"י, ה"ג. (34) חסר כאן, ובכת"י תימן הנוסח: ...קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף אע"פ וכו'. (35) "וכאן מעונן ומנחש לחלק - והזכירם באמצע - כך כל מה שלפניהם ואחריהם הם כמו מעונן ומנחש" (לשון רבינו ב'ספר המצוות' שם). ומקור הדברים בירושלמי סנהדרין פ"ז, ה"ה. (36) כגון: אשה זונה וחללה לא יקחו, ואשה גרושה מאישה לא יקחו (ויקרא כא, ז) "וכבר נתבאר (בקיודשין עז, ב) שהוא חייב על כל אחת ואחת, אפילו באשה אחת" (ספר המצוות' שם), והשווה ה' איסורי ביאה פ"ז ה"י, וב'ספר המצוות' ל"ת קסא.

הוצרך להזהירו, שאם לא כן - לא היה יכול לחייבו מיתה (רש"י שם). (18) שם טז, א, שנפטר בתשלומין. וכבר נתבאר לעיל פט"ז, ה"ב "שאיך אדם משלם ולוקה". וכן אמרו (משנה, במכות ד, א) "כל המשלם - אינו לוקה". (19) שכתוב אחריו: "שלח תשלח את האם" - לומר, זוהי תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (רש"י שם, ד, ב). וראה במשנה, שם יז, א. (20) וכתוב אחריו: "לעני ולגר תעזוב אותם" - לומר לך: לא תכלה, ואם כילית - תעזוב אותם לעניים (שם טז, ב וברש"י). (21) כגון שנשחטה האם שלקה, או אכל העיסה שלא הפריש ממנה פאה, וראה לעיל פט"ז, ה"ד. (22) מבואר בסמוך ה"ג. (23) שהם לאוין מפורשים, לא שיבואו מכלל 'עשה', כגון איסור בעולה לכהן גדול, שמכלל שנאמר (ויקרא כא, יג) "והוא אשה בבתוליה יקח" אתה למד, שאינה בתולה - לא יקח, ולא הבא מכלל 'עשה', הרי הוא כ'עשה' (ראה ה' אישות פ"א, ה"ח), ואין לוקים עליו, כמבואר ביבמות עג, ב. נמצאו ששה מיני לאוים שאין לוקים עליהם: אין בו מעשה; ניתן לאזהרה מיתת בית-דין; ניתן לתשלומין; ניתן ל'עשה'; לאו שבכללות; לאו הבא מכלל 'עשה' (פירוש המשנה לרבינו, מכות פ"ג, מ"א).

ד. מי שלקה פבית דין על אסור פרת³⁷, ולקה פעם¹⁷ שניה על אותו פרת עצמו, כגון שאכל חלב ולקה¹⁸ עליו, ואכל חלב פעם שניה ולקה עליו, אם אכל פעם שלישית - אין מלקין אותו³⁸. אלא מכניסין אותו לכפה³⁹, והוא מקום צר כפי קומתו ואינו יכול לשכב בו, ונותנין לו לחם צר ומים לחץ, עד שייצרו מעיו ויקלה⁴⁰. ואחר כך מאכילין אותו שעורים⁴¹, עד שפירסו נבקעת⁴².

ג. אי זהו לאו שבכללות? זה לאו אחד שכולל ענינים הרבה, כגון לא תאכלו על הדם²⁴. וכן אם נאמר: לא תעשה דבר פלוני ופלוני, הואיל ולא יחד²⁵ לו לאו לכל אחד ואחד מהן - אין לוקין על כל אחד ואחד, אלא אם כן חלק אותה בלאוין אחרים, או נאמר מפי השמועה²⁶ שנהלקה²⁷ פיצד? כגון זה שנאמר: אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל - אינו לוקה על הנא והמבשל²⁸ שתיים²⁹ אלא אחת³⁰. ובחדש³¹ הוא אומר: ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו, וחיב על שלשתן שלש מלקיות. מפי השמועה למד³² שיהי לחלק³³. הרי נאמר: לא ימצא כף מעביר בנו ובתו באש, קסם קסמים. ואף על פני³⁴ שכלל כל הענינים בלאו אחד, הרי חלק אותם בלאוין אחרים, ואמר: לא תנחשו ולא תעוננו. מלמד, שכל אחד מהן בלאו בפני עצמו³⁵. וכן כל פיוצא בזה³⁶.

(37) שהתרו בו משום מלקות, כמבואר לעיל ה"א. (38) כיון שהפקיר עצמו כל כך, מקרבים מיתתו ואין ממתניים לו עד שיכרתוהו בידי שמים, כי סוף-סוף בן מות הוא (סנהדרין פא, ב). (39) חדר שגגו עגול ומקומר יונתת אותו אל המהפכת" (ירמיה כא, כו) מתרגם יונתן: ותתן יתיה לכיפתא. (40) טעות דפוס, וצ"ל: ויחלה, וכן הוא בדפוסים קדומים ובכת"י. (41) שנופחות בתוך מעיו. (42) מתוך שנחכוצו מעיו, הן נבקעים (שם). ודוקא כשעבר על אותו איסור כרת עצמו שלש פעמים, אבל עבר על שתיים ושלש כריתות נפרדות, טעם איסורים רצה לטעום, ועדיין לא הפקיר כל-כך (שם).

ה. מי שעבר על אסור פרת או מיתת בית דין, והתרו בו⁴³, והרפיין בראשו או שתק ולא קבל עליו התראה⁴⁴ - אין הורגין אותו⁴⁵, כמו שבארנו⁴⁶, ואין מלקין אותו⁴⁷. חזר ועשה כף, והתרו בו, והרפיין בראשו או שתק - אין ממיתין אותו ואין מלקין אותו. חזר פעם שלישית ועבר, והתרו בו, אף על פי שהרפיין בראשו או שתק⁴⁸ - פונסין אותו לכפה עד שימות⁴⁹. וכל אלו שלא קבלו עליהן ההתראה - מפין אותן מפת מרדות⁵⁰, הואיל וחסאו מקל

(24) שהוא כולל: לא לאכול מן הבהמה קודם שתצא נפשה; לא לאכול בשר הקרבן ועדיין הדם במזרק; ואין מברים הקרובים על הרוגי בית-דין (ראה לעיל פ"ג, ה"ד); ובית-דין שהרג את הנפש אסור לאכול כל היום (שם), ואזהרה לבן סורר ומורה (הכל בסנהדרין סג, א). שכל אלה אינם דומים ללאו של "חוסם שור בדישו", שהוא לאו מיוחד לעצמו, וכבר נתבאר לעיל אות' י' שעונש מלקות נסמך ללאו של חסימה, ללמוד ממנו עונש מלקות ללאוין הדומים בדיוק כמותו (פסחים מא, ב). (25) הכתוב. (26) שקיבלנו ממש. (27) שיש להם דין של לאוין שנחלקו כל אחד לעצמו. (28) שאכלם כאחד. (29) הואיל ולא נאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ולא בשל מבושל". (30) והוא-הדין כשיאכל ממנו "נא" בלבד ילקה (פסחים מא,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ב' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קנא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

“גזירת הכתוב היא שאין ממיטין בית-דין ואין מלקין את האדם בהודאת פיו כו”.

נפשו וחיייו של אדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פיקדון ולא לבעלות שלו, וכפסק רבינו הזקן “אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו” (ח"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד) היינו שאינו רק עניין של איסור אלא שגם מדיני הקניינים אין לו בעלות על גופו. משא"כ ממונו של אדם נמסר לו באופן שנעשה בעליו של ממונו זה.

ויש להביא ראיה לחילוק זה, ממאמר חז"ל (ברכות לה.) “אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה... כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר לה' הארץ ומלוואה”. אבל אין חייבים בברכת הנהנין אלא על דבר שגופו נהנה ממנו, ולא תיקנו ברכה על קבלת ממונו כי בנוגע לנפשו וגופו של האדם שהם “קנין הקב"ה” באופן שאין לאדם בעלות עליהם, גם ההנאות שלהם כמותם, ולכן הן “קדשי שמים” שאסור להנות מהם בלא ברכה.

מה שאין-כן נכסי האדם וממונו, מלכתחילה אינם בגדר נכסי שמים, כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן אין צריך ברכה להתיר הנאת ממונו.

אמנם מצד הקב"ה, אין הבדל בין נפשו וגופו של אדם ובין ממונו, כי כל העולם ומלוואו הוא של הקב"ה בשווה אלא שההבדל הוא מצד האדם. בנפשו וגופו ניכרת בעלותו של הקב"ה, ובכל יום מחדש הוא אומר: “נשמה שנתת בי” ומחוייב בתורה ומצוות ונגרשת קדושתה של הנשמה. אבל בממונו לא ניכרת בעלותו של הקב"ה, ולכן בדיני התורה יש לאדם רשות ובעלות על ממונו ונכסיו.

(ע"פ לקו"ש חלק ל"ד עמוד 106)

53) ואיסורו רמוז בתורה (במדבר ד, כ) “ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו” - לשון גניבה, שמבליע ומחביא (סנהדרין פא, ב וברש"י), וכן הכתוב אומר (איוב כ, טו) “חיל בלע ויקיאנו” - הרי שבלע - לשון גניבה. 54) מברך את השם (=הקב"ה) בשם עבודה-זרה (שם), ובפירוש המשנה לרבינו (שם). והרי זה נראה כמברך את השם, שענשו סקילה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז (שם פב, ב). 55) וענשו מפורש בנביאים (מלאכי ב, יא) “כי חילל יהודה קודש ה'... ובעל בת אל נכר” - זה הבא על הגויה, והכתוב מכריז: “יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה” (שם פב, א) והשווה הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ו. 56) להלקותם או לענשם עונש אחר. 57) בני אדם כשרים, המקנאים קנאתו של מקום (שם פא, ב וברש"י). 58) ממיטתם, ככתוב (מלכים-א, ב, כט) “לך פגע בו”, ודבר זה הלכה למשה מסיני, כמבואר ברש"י שם. וכתב רבינו בפירושו שם: “ובועל ארמית - שיבעול בת עובדי ע"ז בפרהסיא בעשרה מישראל... ובשעת מעשה, כגון פינחס (ראה במדבר כה, ח), אבל אחר שבא עליה ופירש... או שאינה עוברת

1 מקום⁵¹. אָפְלוּ עַל אֶסוּר שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים - מִכֵּין
2 אוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת⁵².

43) למיתה, או למלקות - באיסור כרת. 44) נענע בראשו כמסכים. 45) שלא אמר: על-מנת-כן אני עושה. 46) לעיל פ"ב, ה"ב. 47) כמבואר לעיל פט"ז, ה"ד. 48) אין זו התראה להמיתו מיתת בית-דין באופן ישיר. 49) שהרי הוחזק רשע בשלוש עבירות של התראת מלקות (שם). והכמינו שם מצאו רמז לכך “תמותת רשע רעה” (תהלים לד, כב), ומפרש רש"י: מי שהוחזק רשע - תמיתנו רעתו, הרי שמוחזק רשע - בר מיתה הוא. ועצם הדין של “כניסה לכיפה” הלכה למשה מסיני הוא, שמפורש ברש"י שם. והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"ח. 50) מפורשת לעיל פט"ז ה"ג בביאורנו שם. 51) והרי התרו בהם. 52) תוספתא מכות פ"ג, ה"ו: כהן שנכנס לארץ העמים או שיצא לחוץ לארץ (=שגזרו עליה טומאה) מכים אותו מכת מרדות. ושם הוסיפו: “מכת תורה - ארבעים חסר אחת, אומדים אותו - אם יש לו ללקות לוקה, ואם לאו אינו לוקה; מכת מרדות - אינה כן, אלא מכים אותו עד שיקבל עליו (=לפרוש מהעבירה), או עד שתצא נפשו”.

3 ו. הַגּוֹיִב פְּלִי שִׁירַת מִן הַמִּקְדָּשׁ⁵³, וְהַמְקַלֵּל בְּקוֹסִים⁵⁴,
4 וְהַבּוֹעֵל אֶרְמִית⁵⁵ - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְהֵן⁵⁶; אֶלָּא
5 הַקְּנָאִין⁵⁷ פּוֹגְעִין⁵⁸ בְּהֵן, וְכֹל שְׁהוֹרְגֵן - זְכָה. וְכֵן פְּהֵן
6 שִׁשְׁמֵשׁ⁵⁹ בְּטִמְאָה⁶⁰ - לֹא הָיוּ אַחֲרֵי הַכֹּהֲנִים מְבִיאִין
7 אוֹתוֹ לְבֵית דִּין⁶¹, אֶלָּא פְּרָחֵי כְּהֵנָה⁶² הָיוּ מוֹצִיאִין
8 אוֹתוֹ חוּץ לְעִזְרָה⁶³ וּפּוֹעֲעִין אֶת מַחוּ בְּגִזְרֵין⁶⁴. גְּזֵרַת
9 הַקְּתוּב הִיא, שְׁאִין מְמִיתִין בֵּית דִּין וְלֹא מְלָקִין אֶת
10 הָאָדָם בְּהוֹדָאת פִּיו⁶⁵, אֶלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים⁶⁶. וְזֶה
11 שְׁהָרַג יְהוֹשֻׁעַ לְעֶכָן⁶⁷ וְדוֹד לְגַר עֲמֻלְקִי⁶⁸ בְּהוֹדָאת
12 פִּיהֶם - הוֹרָאת שְׁעָה הִתְהַה⁶⁹, אוֹ דִין מְלֻכּוֹת הִנֵּה⁷⁰.
13 אֶבֶל הַסְּנֵהֲדֵרִין - אֵין מְמִיתִין וְלֹא מְלָקִין הַמּוֹדָה
14 בְּעֵבְרָה. שְׁמָא נִטְרַפְּהָ⁷¹ דַּעְתּוֹ בְּדָכָר זֶה. שְׁמָא מִן
15 הַעֲמֻלִין מְרִי נֶפֶשׁ הוּא, הַמְחַפֵּים לְמוֹת, שְׁתּוֹקְעִין
16 הַחֲרֻבוֹת בְּבִטְנָם וּמְשִׁלְכִין עֲצָמָן מֵעַל הַגְּזוֹת. שְׁמָא
17 כֶּף זֶה יְבוֹא וַיֹּאמֶר דְּבַר שְׁלֹא עֲשָׂה, כְּדֵי שְׁיִהְרַג⁷².
18 וְכָלְלוּ שֶׁל דְּבַר: גְּזֵרַת מְלָךְ הִיא⁷³.

~ נקודות משיחות קודש ~

“אלא הקנאין פוגעין בהם”

משמע מלשונו שאינו חיוב אלא רשות, וכן בהלכות איסורי ביאה (פ"ב ה"א) כתב “הבא לימלך אין מורין לו”, וכן לדעת כמה וכמה ראשונים אינו ציווי כלל אלא רשות. ויש לומר שמטעם זה השמיטו השו"ע, ורק באה"ע כתבו ברמז “אם לא פגעו בו קנאים כו” וגם הרמב"ם (שם) כתבו בדרך סיפור דברים “אם פגעו בו קנאין והרגוהו כו”. וה'טור' כתב “היו קנאין פוגעין בו כו” כי כאמור אינו חיוב אלא רשות.

(ע"פ לקו"ש חז"ח עמוד 319 הערה 14)

יום רביעי ג' מנחם-אב ה'תשע"ז

פְּרָק תְּשַׁעָה עֶשְׂרִי

1 מספר הלאווין שיש בהם כרת, ואין בהם מיתת בית דין, שלוקים עליהם. מניין הלאווין שיש בהם מיתה בידי שמים ולוקים עליהם. רשימת שאר הלאווין שבתורה, שאין בהם כרת, ולא מיתה בידי שמים, ולוקים עליהם.

- 1 א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁיֵשׁ בּוֹ פְּרַת² וְאֵין בּוֹ מִיתַת בַּיִת
- 2 דִּין³ שְׁלֹקִין עֲלֵיהֶן⁴ - אַחַד וְעֶשְׂרִים. וְאֵלוֹ הֵן: (א)
- 3 הַבָּא עַל אַחֻזֹת⁵. (ב) הַבָּא עַל אַחֻזֹת אֲבִיר⁶. (ג) הַבָּא
- 4 עַל אַחֻזֹת אֲמוֹי⁷. (ד) הַבָּא עַל אַחֻזֹת אֲשֵׁת⁸. (ה) הַבָּא
- 5 עַל אֲשֵׁת אֲחִיר⁹. (ו) הַבָּא עַל אֲשֵׁת אֲחִי אֲבִיר¹⁰. (ז)
- 6 הַבָּא עַל הַנְּדָה¹¹. (ח) הַאֹכֵל חֶלְבֵן¹². (ט) הַאֹכֵל דָּם¹³.
- 7 (י) הַאֹכֵל חֶמֶץ בַּפֶּסַח¹⁴. (יא) הַאֹכֵל בְּיוֹם
- 8 הַכַּפּוּרִים¹⁵. (יב) הַעוֹשֶׂה מְלֶאכָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁶.
- 9 (יג) הַאֹכֵל הַנוֹתֵר¹⁷. (יד) הַאֹכֵל פְּגוּל¹⁸. (טו) הַטָּמֵא
- 10 שְׂאֵכֵל בְּשׂוֹר קֹדֶשׁ¹⁹. (טז) הַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לְעֹזְרָה²⁰. (יז)
- 11 הַשּׁוֹחֵט קֶדְשִׁים בַּחוּץ²¹. (יח) הַמַּעֲלָה קֶדְשִׁים
- 12 בַּחוּץ²². (יט) הַמְּפַטֵּם אֶת הַשְּׂמֹן²³. (כ) הַסֶּף בַּשְּׂמֹן
- 13 הַמְּשַׁחָה²⁴. (כא) הַמְּפַטֵּם אֶת הַקֶּטֶר²⁵.

2) עונש כרת, שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא ואובדת כבהמה, כלשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה א. 3) של מטה. 4) אבל לא תעשה שיש בו מיתת בית דין אין לוקים עליו, שלא ניתן אלא לאזהרת מיתת בית דין, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב ובביאורנו שם. ולעיל פרק ט"ו, הלכה י"ג נמנו כל שישה ושלושים הרוגי בית-דין. 5) ויקרא יח, ט. 6) שם יב. 7) שם, יג. 8) שם, יח. 9) שם, טז. 10) שם, יד. 11) שם, יט. וכל עריות אלה עונשן כרת, ככתוב (שם, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות". 12) שם, ז, כג. 13) שם, כו. 14) שמות יג, ג. 15) ויקרא כג, כט. ואזהרה לאוכל לא נתבארה בלשון התורה, אבל כיוון שהזכיר את העונש וחייב כרת למי שיאכל, ידענו שמוזהרים על האכילה, והוא אמרו "כי כל הנפש אשר לא תעונה... ונכרתה" (לשון ספר המצוות לרבינו לא תעשה קצו). וביומא פא, א אמרו: נאמר עונש במלאכה (=ביום הכיפורים) ונאמר עונש בעינוי, מה מלאכה ענש והזהיר, אף עינוי ענש והזהיר. 16) שם, כח. 17) שנשאר מבשר הקדשים אחר זמן הקבוע לאכילתם, ועונשו כרת, ככתוב (שם, יט, ח) "ואוכליו עוונו יישא... ונכרתה הנפש". ולא נתבאר בתורה לאו מפורש לאיסור אכילתו, אבל בפרשת ה"מלוואים" אמר הכתוב (שמות כט, לג) "וזר לא יאכל כי קודש הם" אמרו חכמינו (פסחים כד, א) "כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" (ספר המצוות לא-תעשה קלא). וראוי להעיר, שבנוסח הגמרא שלפנינו בפסחים שם מובא הפסוק: "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קדש הוא" (שם, לד). וראה ב"ספר המצוות" הוצאת מוסד הרב קוק, בפירושו של הרב קאפח, שם, אות תלו. 18) הוא הקרבן, שחשב האיש בשעת שחיטתו או הקרבתו שיאכל ממנו אחר זמנו, או יקטיר ממנו אחר זמנו

ע"ז, אסור להרגו, לפי שהוא מחוייב בכרת... ואם ישאל לנו הקנאי אם יפגע בו אם לא - ואפילו הוא בשעת מעשה - אין מורים לו". והשווה ה'ל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ד-ה. ע"פ סוגיית התלמוד בסנהדרין פב, א. 59) שעבד עבודת המקדש. 60) כשהוא טמא, וענשו מיתה בידי שמים, שנאמר (ויקרא כב, ב) "דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי", וזה החילול הוא כמו החילול האמור בתרומה (שם ט) "ומתו בו כי יחללוהו" (פירוש המשנה לרבינו בסנהדרין פ"ט מ"ו, ע"פ הגמרא שם פג, ב). 61) להלקות מלקות ארבעים, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ב, אות יג. 62) בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח בהם. 63) שלא יטמא את העזרה במתו. עזרה - חצר המקדש. 64) בקעיות של עצים (משנה בסנהדרין פא, ב). ובהל' ביאת המקדש פ"ד ה"ב, מסיים רבינו: "ואין ממחים עליהם בכך". 65) שאדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע (יבמות כה, ב), ומפרש רש"י: וזה שאמרו (בבא-מציצה ג, ב) "הודאת פיו כמאה עדים" - אין זה אלא בממון, אבל לקנס ולעונש מלקות ולהפסל - לא. וב'ספרי' פרשת שופטים אות קפח: "ומה במקום שאין פיו מצטרף עם עד אחד למיתה" וכו'. ובירושלמי קידושין פ"א, ה"א מנו החילוקים בין דיני ישראל לדיני הגויים, ואמרו: "רבי יודה בן פזי מוסיף: בחנק ומפי עצמו, מה טעם? כי דם באדם", כלומר, שמיתת בני נח אינה אלא בחנק, ועל-פי הודאת עצמו, שנאמר (בראשית ט, ו) "באדם דמו ישפך", באדם - אפילו ע"י הודאת עצמו, דמו ישפך (קרבן העדה, שם) הרי שבדיני ישראל אינו כן. 66) ככתוב (דברים יט, טו) "על-פי שני עדים... יקום דבר". 67) יהושע ז, כ, כה. 68) שמואל-ב א, טו. ושם טז: "דמך על ראשך כי פיך ענה כך לאמר, אנכי מותתי את משיח ה'". 69) על-פי הדיבור, "שכן נאמר לו מפי הגבורה" (מדרש רבה' במדבר פכ"ג, אות ו). 70) ואע"פ שכתב רבינו לעיל פי"ד ה"ב: "אין רשות למלך להרוג... אלא בסיף בלבד" - בכל זאת דן יהושע את עכן לשריפה. כי לעיל מדובר כשהמלך עושה לכבוד עצמו כשמודדים בו, וכאן מדובר כשהוא עושה סייג לתורה, לענוש את הפוקרים בה, הרשות בידו להרוג בכל המיתות (הגהות 'מנחת חינוך'). 71) נתבלבלה. 72) כמסופר ב'מדרש קהלת' פ"ב על הפסוק: ושנאתי את החיים, מעשה באחד שכתב מכתב גנאי לאדריאנוס קיסר, גזר הקיסר, שכל מי ששלח המכתב יפרסם עצמו למלך. הלך אחד ופרסם עצמו. ציוה המלך להוריד ראשו, אמר לו המלך, למה אמרת כן? ענה, אתה פודה אותי משלש צרות. אין לי מה לאכול, ולא לאשתי ולא לבני. אמר המלך: הואיל והוא חי חיי צער, הניחו לו. קרא על עצמו: "ושנאתי את החיים". 73) אע"פ שטעם זה הגיוני הוא, אינו מספיק לגבי עונש מלקות, ולפיכך מחליט רבינו שזוהי גזירת המלך. והר"ב"ז מוסיף: שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, ככתוב (יחזקאל יח, ד) "כל הנפשות לי הנה". ולפיכך אין הודאתו מועילה על דבר שאינו שלו, וגם מלקות היא חצי מיתה, אבל ממונו הוא שלו, ולפיכך אומרים בו: "הודאת בעל-דין כמאה עדים". ועם כל זה, אף הוא מסיים ואומר: גזירת המלך היא ואין להרהר.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ג' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

המקדש חייב מיתה. ג. פוסל את העבודה. הרמב"ם מביא דרשה זו בשני מקומות, בהלכות ביאת מקדש (פ"ד ה"ה) לגבי מחוסר כיפורים שעבד שעבודתו פסולה, ובפ"ג ה"ז שם לגבי איסור כניסה למקדש, אלא שבו שינה מלשון דרשת הגמרא, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה הטהרה".

מלשונו משמע שהחוב על מי שטבל ועלה והעריב שמשו, הוא מצד שנשארה בו מהטומאה אלא שיש חסרון בטהרתו שאמורה להיות מושלמת בהבאת הקרבן. וכן מדויק גם מדבריו (ריש הל' מחוסרי כפרה) "ולמה נקרא מחוסרי כפרה, שכל אחד מהן אע"פ שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא חסר ולא גמרה טהרתו כדי לאכול בקדשים כו" היינו שאין זה מצד טומאה אלא חסרון בשלימות הטהרה.

ונפק"מ יש להלכה בפועל, ומשום כך פסק שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש, אינו חייב מיתה או כרת. משא"כ הראב"ד משיג על הרמב"ם (הל' ביאת מקדש שם) ומביא את הדרשה לפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעד עכשיו היתה טמאה, ומוסיף שבתוספתא מס' זבחים, מונה את המחוסר כיפורים בכלל חייבי מיתה. כי לשיטת הראב"ד מחוסר כיפורים הוא לא בעל חסרון בטהרה אלא שעדיין יש עליו מהטומאה, כל עוד לא הביא קרבנו.

(ע"פ 9' לק"ר ש חלק כ"ז ע' 80)

26) מיתה בידי שמים קלה מכרת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה; ומחוייב מיתה, כשמת נתכפר לו (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פרק ט, משנה ו). ולדעת רש"י בשבת כה, א, כרת - ימיו נכרתים והולך ערידי בלא בנים, ומיתה בידי שמים - ימיו נקצרים אבל אינו הולך ערידי. 27) כי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב. 28) היא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, שנותן לכהן אחד מן החמישים. 29) שחייב עליה מיתה. ככתוב (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחלוהו, ואזהרתו: "וכל זר לא יאכל קדש" (שם, י), כמבואר בסנהדרין פג, ב. 30) תוספתא תרומות פרק ו, הלכה ה: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא... כולם במיתה", וראה הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו. 31) שהלוי מפריש מעשר, מן המעשר שקיבל מבעל הבית, ונותנו לכהן, ודינו כתרומה גדולה, להתחייב עליו מיתה בידי שמים, כמבואר בסוטה מח, א. ואזהרתו מ"וכל זר לא יאכל קודש" המכוון לתרומה, ותרומת מעשר וביכורים וכן חלה הכול נקראים תרומה. כמבואר בספר המצוות לא-תעשה קלג, ובהלכות תרומות פרק י, הלכה ד. 32) חייב מיתה בידי שמים, ואם התרו בו לוקה, שכבר נתבאר באות הקודמת, שגם ביכורים נקראים תרומה "לפי שכיוון שקראם יתעלה 'תרומת ידך' (דברים יב, יז) חלו עליהם כל דיני התרומה" (ספר המצוות

ועונשו מפורש בתורה, ויקרא ז, יח. ואזהרתו מהפסוק: "לא יאכל כי קדש הם", כמבואר לעיל באות הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה קלב). 19) ויקרא ז, כ, ואזהרתו: "בכל קודש לא תגע" (ויקרא יב, ד), כמבואר במכות יד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קכט). 20) לחצר המקדש ואזהרתו: "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה, ג). וראה מכות יד, ב. 21) חוץ לעזרה, ועונשו מפורש בויקרא יז, ג-ד. אבל אזהרתו לא נתפרשה בתורה, והיא נתבאר בסמוך. 22) מקריבם בחוץ, ואזהרתו: "השמר לך פן תעלה עלותיך בכל מקום אשר תראה" (דברים יב, יג). וכל מקום שנאמר בו "השמר" אינו אלא לא-תעשה (זבחים קו, א), ונאמר (שם, יד) "שם תעלה עלותיך ושם תעשה" - הקיש הכתוב עשייה לעלייה (=ההקטרה על האש) מה עלייה ענש והזהיר, אף עשייה ענש והזהיר, והשחיטה בכלל עשייה היא (זבחים קז, א). וראה ספר המצוות לא-תעשה צ. 23) ממזג ורוקח בשמים שונים ועושה אותם כעין שמן המשחה שעשה משה למשכן, ואזהרתו: "ובמתכונתו לא תעשו כמותו" (שמות ל, לב). 24) את גופו, משמן שעשה משה למשכן ולאהרון ובניו, ואזהרתו: "על בשר אדם לא ייסק" (שם, שם). 25) מחקה ועושה קטורת, כמעשה הקטורת של משה המפורשת שם, לה. ואזהרתו: "במתכונתה לא תעשו לכם (שם, לו). וכל אלה הכריתות מנויות בכריתות ב, א, ונשנו לענין מלקות במשנה מכות יג, א.

- 1 ב. כָּל מִחְיָבֵין מִיְתָה בְיַדֵי שָׁמַיִם²⁶, שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה
- 2 וַיֵּשׁ בְּהֵן מַעֲשֶׂה²⁷, שְׁלֹקִין עֲלֵיהֶן - שְׁמוֹנֶה עָשָׂר.
- 3 וְאֵלוֹ הֵן: א) זֶר שְׁאֵכַל תְּרוּמָה גְדוּלָה²⁸, בֵּין
- 4 טְהוֹרָה²⁹ בֵּין טְמֵאָה³⁰. ב) זֶר שְׁאֵכַל תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר³¹.
- 5 ג) זֶר שְׁאֵכַל בְּפוּרִים אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם³². ד)
- 6 זֶר שְׁאֵכַל חִלָּה³³. ה) הָאוֹכֵל טָבַל שְׁלֹא הוֹרֵם מִמֶּנּוּ
- 7 תְּרוּמָה גְדוּלָה וְתְרוּמַת מַעֲשֶׂר³⁴. ו) הָאוֹכֵל עֶסֶה
- 8 שְׁלֹא הוֹרְמָה חִלָּתָה³⁵. ז) כֹּהֵן טְמֵא שְׁאֵכַל תְּרוּמָה
- 9 טְהוֹרָה³⁶. ח) כֹּהֵן שֶׁנִּכְנְסוּ לְקֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים שְׁלֹא
- 10 לַעֲבֹדָה³⁷. ט) כֹּהֵן שֶׁיִּצְא מִן הַמִּקְדָּשׁ בְּשַׁעַת
- 11 עֲבֹדָה³⁸. י) לְוִי שֶׁעֲבַד בְּעֹבֹדַת כֹּהֲנִים³⁹. יא) זֶר
- 12 שֶׁשָּׂמַשׁ בַּמִּקְדָּשׁ⁴⁰. יב) מַחֲסֵר בְּגָדִים⁴¹ - הֲרִי הוּא
- 13 כְּזֶר, וְלוֹקֵה אִם עֲבַד⁴². יג) כֹּהֵן טְמֵא שֶׁשָּׂמַשׁ⁴³. יד)
- 14 שְׁתוּי יַיִן שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁴. טו) טְבוּל יוֹם שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁵. טז)
- 15 מַחֲסֵר כְּפוּרִים שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁶. יז) פְּרוּעַ רֹאשׁ שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁷.
- 16 יח) קְרוּעַ בְּגָדִים שֶׁשָּׂמַשׁ⁴⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מחוסר כיפורים שימיש"

בנוגע למחוסר כיפורים, מביאה הגמרא (סנהדרין פג, ב) את הפסוק "וכפר עליה הכהן וטהרה", ודורשת: "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה". וזהו הקרוי מחוסר כיפורים ש"טבל ועלה" "והעריב שמשו" אלא שעדיין לא הביא קרבנו, שהוא א. אסור באכילת קדשים. ב. אם שימש בבית

קנד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ג' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כט, ט) "והגרת אתם אבנט... והייתה להם כהונה" - בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והרי הם זרים, וזר ששימש במיתה (סנהדרין פג, ב). וראה ספר המצוות עשה לג. 43) במקדש, שנאמר (ויקרא כב, ב) "וינינו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ולמדו חכמים (סנהדרין פג, ב) גזירה שווה חילול-חילול מתרומה שנאמר בה (שם, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" מה שם במיתה אף כאן במיתה (ספר המצוות לא-תעשה עה). וכבר נתבאר לעיל פרק י"ח, הלכה ו, אף על פי שהדין כן, "פרחי כהונה היו מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירים". והשווה הלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ב. 44) במקדש, אזהרתו - שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו". ובתורת כהנים שם אמרו: "מניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר: אתה ובניך... בבואכם אל אוהל מועד" (ספר המצוות לא-תעשה עג). וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א-ב. ושתוי שנכנס שם ולא עבד, יתבאר דינו להלן הלכה ד לא-תעשה כט. 45) כוהן שטבל לטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, ועליו הזהירה תורה (ויקרא כא, ו) "ולא יחללו שם אלוהים". ובסנהדרין פג, ב אמרו: אם אינו עניין לטמא ששימש, שכבר נכתב שם, כב, ב, תנה עניין לטבול יום ששימש, ולמד חילול - חילול מתרומה, כדלעיל (ספר המצוות לא-תעשה עו). 46) שכבר העריב שמשו, ועדיין לא הביא קרבנות טהרתו לכפר עליו, ראה ויקרא טו, יג-טו, ובסנהדרין פג, ב אמרו: "וכפר עליה הכהן וטהרה" (שם יב, ח) - טהרה, מכלל, שהיא טמאה. וטמא ששימש במיתה, אולם מפרשי רבינו העירו, שבפירוש כתב רבינו בהלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ד, "מחוסר כיפורים שעבד, אף על פי שעבודתו פסולה וחילל הרי זה פטור" ולפיכך החליט הר' יוסף קורקוס (הובא בכסף משנה, כאן) שיש כאן טעות סופר וצריך להיות: "יתר בגדים שימש", שכל כהן, שלבש בגד נוסף על בגדי כהונתו חייב מיתה, כמבואר בזבחים יח, א ובהלכות כלי המקדש פרק י, הלכה ה. 47) שעברו עליו יותר משלושים יום שלא גילח ראשו, ואזהרתו - "ראשיכם אל תפרעו" (ויקרא י, ו). וכן מיתתו - שנאמר שם: "ולא תמותו" וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע ראשם לא ישלחו... ויין לא ישתו כל כהן" הוקש פרוע ראש לשתוי יין, שהוא במיתה (סנהדרין פג, ב) והשווה ספר המצוות לא-תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ה. ודין כהן שנכנס למקדש פרוע ראש ולא עבד יתבאר להלן הלכה ד, לא-תעשה לג. 48) והתורה אמרה (ויקרא י, ו) "ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד). ודין כהן שנכנס למקדש קרוע בגדים ולא עבד, יתבאר להלן הלכה ד, לא-תעשה לד, וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה י"ד.

לא-תעשה קמח). וכך שינו (ביכורים פרק ב, משנה א) "התרומה והביכורים חייבים עליהן מיתה". וראה הלכות ביכורים פרק ג, הלכה א. אמנם במכות יט, א הנוסח: "מאימתי חייבים עליהם משיראו פני הבית" אבל רבינו מפרשו: לפנים מחומת ירושלים, כדבריו בספר המצוות לא-תעשה קמא, שמשנכנס לפנים מהחומה רואים פני הבתים שבעיר (כסף משנה בהלכות ביכורים שם). 33) שגם היא נקראת תרומה, ככתוב (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" וכמבואר בהלכות ביכורים פרק ה, הלכה י"ד-ט"ו, ובפירוש שינו (חלה פרק א משנה ט) "החלה והתרומה חייבים עליהן מיתה וחומש". 34) אזהרתו - "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירמו לה" (ויקרא כב, טו) - אשר ירמו: בעתידים להיתרם, הכתוב מדבר, שעדיין לא הורמו קדשיהם מהם וזהו טבל, עונש מיתה - נאמר כאן; ולא יחללו, ונאמר בתרומה; ומתו בו כי יחללוהו, מה שם במיתה אף כאן במיתה (סנהדרין פג, א). וכן האוכל מעשר ראשון, שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר חייב מיתה, ככתוב "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב) ראה ספר המצוות לא-תעשה קנג שזה מכון לאסור אכילת מעשר ראשון בטבלו. ובתוספתא סוטה פרק י"ג, הלכה י שינו: "ותרומת מעשר טבל עוון מיתה". והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ. וטבל, שהורמו תרומותיו, ולא הופרשו ממנו מעשרותיו יתבאר דינו לקמן הלכה ד לאו עח.

35) הרי היא טבל, שהרי לא ניטלה ממנה תרומתה, כמבואר לעיל, ובפירוש שינו (שביעית פרק ט, משנה ט) "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וראה חלה פרק ג, משנה א "גלגלה - בחיטים, וטמטמה - בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה", שנגמרה מלאכתה והרי היא טבל. 36) אזהרתו - "איש-איש מזרע אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כב, ד) איזהו דבר שהוא שווה בזרעו של אהרן (=בין זכרים בין נקיבות) הוי אומר זו תרומה (מכות יד, ב); מיתה - שנאמר (שם, ט) "ושמרו את משמרתיו... ומתו בו כי יחללוהו" (סנהדרין פג, א) וכן בספר המצוות לא-תעשה קלו. וכהן טמא שאכל תרומה טמאה, אינו במיתה, שהרי היא מחוללת ועומדת, ואף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, כמבואר בהלכות תרומות פרק ז, הלכה א. 37) שנאמר (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... ולא ימות". וכשנכנס להיכל דינו יתבאר לקמן הלכה ד לא-תעשה כז (ספר המצוות לא-תעשה סח). 38) שנאמר (ויקרא י, ז) "ומפתח אוהל מועד לא תצאו פן תמותו" (ספר המצוות לא-תעשה קסה). 39) שנאמר (במדבר י, ג) "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרבו ולא ימותו" וכמבואר בספרי שם. ובנוגע לכהן שעבד עבודת הלויים, ראה להלן הלכה ד, לא-תעשה לב (ספר המצוות לא-תעשה עב). 40) זר - שאינו מזרע אהרן; ששימש - שעבד עבודת הקודש. אזהרתו: "וזר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד) ועונשו: "והזר הקרב יומת" (שם ז). ובספרי שם אמרו: "והזר הקרב יומת" - לעבודה, (ספר המצוות לא-תעשה עד). 41) בגדי כהונה, שמונה - לכהן גדול; ארבעה - לכהן הדיוט. 42) שנאמר (שמות

1 ג. אֲבָל הַמְשַׁמֵּשׁ בְּלֹא קְדוּשׁ יָדָיו וְרִגְלָיו⁴⁹, אָף עַל
2 פִּי שֶׁהוּא חַיֵּב מִיָּתָהּ⁵⁰ - אֵינּוּ לֹקֵה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא
3 מִצְוֹת עֲשֵׂה⁵¹. וְכֵן נִבְיָא שֶׁכָּבַשׁ נְבוֹאָתוֹ⁵², אוּ שֶׁעָבַר
4 עַל דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, וְהַעֹבֵר עַל דְּבָרֵי נְבִיא, אָף עַל פִּי
5 שֶׁשָּׁלַשְׁתָּן בְּמִיתָהּ⁵³ - אֵינּוּ לֹקֵה. שֶׁהֵן בָּאֵין מִפְּלַל

37 שְׁנֵטְמָא¹¹⁶. (נד) הָאוּכַל מִפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין¹¹⁷. (נה) 37
 38 כֹּהֵן שְׂאֵכַל בְּשַׂר קִדְשֵׁי קִדְשִׁים¹¹⁸ חוּץ לְעֶזְרָה¹¹⁹. (נו) 38
 39 זֶר שְׂאֵכַל בְּשַׂר קִדְשֵׁי קִדְשִׁים אַחַר מִתֵּן דְּמַיִם¹²⁰. (נז) 39
 40 זֶר שְׂאֵכַל בְּשַׂר בְּכוֹר¹²¹. (נח) כֹּהֵן שְׂנֵשֵׂאת לְזֶר 40
 41 שְׂאוּכַל־ת¹²² חָזָה וְשׁוֹק¹²³, אֶפְלוּ לְאַחַר מִיתַת 41
 42 בְּעֵלָה¹²⁴. (נט) חָלְלָה¹²⁵ שְׂאֵכְלָה תְרוּמָה¹²⁶. (ס) 42
 43 הָאוּכַל קִדְשִׁים קָלִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם¹²⁷. (סא) הָאוּכַל 43
 44 קִדְשִׁים קָלִים קִדְשִׁים זְרִיקַת דְּמַיִם¹²⁸. (סב) הָאוּכַל בְּכוֹר 44
 45 חוּץ לִירוּשָׁלַיִם¹²⁹. (סג) הָאוּכַל מְעַשֵּׂר שְׁנֵי¹³⁰ אַחַר 45
 46 שְׂרָאָה פְּנֵי הַבַּיִת¹³¹ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם¹³². (סד) כֹּהֵן 46
 47 שְׂאֵכַל בְּפוּרִים מְשֻׁכְּנָסוּ לִירוּשָׁלַיִם קִדְשִׁים הַנִּחָה 47
 48 בְּעֶזְרָה¹³³. (סה) כֹּהֵן שְׂאֵכַל בְּפוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם 48
 49 אַחַר שְׁהֵנִיחָם בְּעֶזְרָה¹³⁴. (סו) הָאוּכַל מְעַשֵּׂר שְׁנֵי 49
 50 שְׁנֵטְמָא בִירוּשָׁלַיִם קִדְשִׁים שְׁיִפְדָּה¹³⁵. (סז) טָמֵא שְׂאֵכַל 50
 51 מְעַשֵּׂר שְׁנֵי הַטְּהוֹר בִירוּשָׁלַיִם¹³⁶. (סח) הָאוּכַל מְעַשֵּׂר 51
 52 שְׁנֵי בְּאֵינֹת¹³⁷, וְכֵן כָּל הַקִּדְשִׁים¹³⁸. (סט) עָרַל 52
 53 שְׂאֵכַל בְּשַׂר קִדְשִׁים אוֹ תְרוּמוֹת¹³⁹. (ע) הָאוּכַל מִמְּנַחַת 53
 54 כֹּהֵן¹⁴⁰, וְכֵן מִכָּל דְּבַר שֶׁהוּא כְּלִיל לְאִשִּׁים¹⁴¹. (עא) 54
 55 הָאוּכַל מִבְּשַׂר חֲטָאוֹת הַנִּשְׂרָפֹת¹⁴², וְכֵן מִכָּל הַטְּעוֹן 55
 56 שְׂרָפָה¹⁴³. (עב) הַשׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הַחֲמִיץ¹⁴⁴. (עג) 56
 57 הַשׁוֹבֵר בּוֹ עֵצִים, בֵּין בְּרֵאשׁוֹן בֵּין בְּשְׁנֵי¹⁴⁵. (עד) 57
 58 הַמוֹצִיא מִבְּשָׂרוֹ חוּץ לְחִבְרֹתָ¹⁴⁶. (עה) הָאוּכַל 58
 59 מִבְּשָׂרוֹ חוּץ מִחִבְרֹתָ¹⁴⁷. (עו) הָאוּכַל מִבְּשָׂרוֹ נָאֵל 59
 60 אוֹ מִבְּשָׂלוֹ¹⁴⁹. (עז) הַנִּהְגָּה מִן הַהִקְדָּשׁ בְּמִזְבֵּי¹⁵⁰. (עח) 60
 61 הָאוּכַל טָבַל שְׂעֵדִין לֹא הִפְרֵשׁ מִמֶּנּוּ מְעַשֵּׂר, אֶפְלוּ 61
 62 מְעַשֵּׂר עֲנִי¹⁵¹, אִף עַל פִּי שֶׁהוֹרֵמוּ תְרוּמוֹתָיו¹⁵². (עט) 62
 63 הָאוּכַל מִבְּשַׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָה לְסָקִילָהּ¹⁵³, אִף 63
 64 עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַטָּהּ¹⁵⁴. (פ) הָאוּכַל בְּהֵמָה טָמְאָה¹⁵⁵. (פא) 64
 65 הָאוּכַל עוֹף טָמֵא¹⁵⁶. (פב) הָאוּכַל דָּג טָמֵא¹⁵⁷. (פג) 65
 66 הָאוּכַל שְׂרָץ הַעוֹף¹⁵⁸. (פד) הָאוּכַל שְׂרָץ הָאָרֶץ¹⁵⁹. 66
 67 (פה) הָאוּכַל שְׂרָץ הַיָּם¹⁶⁰. (פו) הָאוּכַל רִמָּשׁ 67
 68 הַאֲדָמָה, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ רִבָּה¹⁶¹. (פז) הָאוּכַל 68
 69 תּוֹלְעִים שְׂפָפוֹת אַחַר שְׂפָרְשָׁהּ¹⁶². (פח) הָאוּכַל 69
 70 נְבִלָה¹⁶³. (פט) הָאוּכַל טְרָפָה¹⁶⁴. (צ) הָאוּכַל אָבֵר מִן 70
 71 הַחַי¹⁶⁵. (צא) הָאוּכַל גֵּיד הַנִּשְׁשָׂה¹⁶⁶. (צב) הָאוּכַל בְּשַׂר 71
 72 בְּחֻלְבֵי¹⁶⁷. (צג) הַמְּכַשֵּׁל בְּשַׂר בְּחֻלְבֵי¹⁶⁸. (צד) הָאוּכַל 72
 73 מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה¹⁶⁹ קִדְשִׁים הַבָּאת הַעֲמֹר¹⁷⁰. (צה) הָאוּכַל 73
 74 עָרְלָה¹⁷¹. (צו) הָאוּכַל כְּלָאֵי הַכֶּרֶם¹⁷². (צז) הָאוּכַל 74
 75 תְּעַרְבַת חֲמִץ בְּפֶסַח¹⁷³. (צח) הָאוּכַל חֲמִץ אַחַר 75
 76 חֲצוֹתָ¹⁷⁴. (צט) הַמְּקַיֵּם¹⁷⁵ חֲמִץ בְּרִשְׁתּוֹ, וּבְגוֹן שְׂחָמִץ 76
 77 עֶסֶת¹⁷⁶. (ק) הַשׁוֹתֵה יַיִן נִסְדָּךְ¹⁷⁷. (קא) נְזִיר שְׂאֵכַל 77
 78 מִגֶּפֶן הַיַּיִן¹⁷⁸. (קב) נְזִיר שְׂגֵלַח¹⁷⁹. (קג) נְזִיר שְׁנֵטְמָא 78
 79 לְמַת¹⁸⁰. (קד) הַמְּגַלַּח אֶת הַנֶּתֶק¹⁸¹. (קה) הַחֹתֵף 79
 80 סִמְיָה צְרַעַת¹⁸² אוֹ שְׁפוֹאֵן בְּאֵשׁ¹⁸³. (קו) הַעוֹבֵד בְּנַחַל 80
 81 שְׁנַתְּעַרְפָּה בּוֹ הַעֲגֵלָה¹⁸⁴. (קז) הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל 81
 82 בְּשִׁבְעִיּוֹת¹⁸⁵. (קח) הַזּוֹמֵר אֶת הָאֵילָן בְּשִׁבְעִיּוֹת¹⁸⁶. 82

1 עֲשֵׂה, שְׁנֵטְמָא: אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן; וְלֹא הִבָּא מִכָּל 1
 2 עֲשֵׂה - הָרִי הוּא כְּעֲשֵׂה⁵⁴, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו. 2
 (49) שלא רחץ ידיו ורגליו. (50) ככתוב (שמות ל, כא) 3
 "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו." (51) לא הוזכר בה 4
 לאו, אלא לשון עשה בלבד ואין לוקים על ביטול מצוות 5
 עשה. (52) שלא אמרה, כגון יונה בן אמית, ראה יונה א, 6
 ג. (53) בידי שמים, ככתוב (דברים יח, יט) "והיה האיש 7
 אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש 8
 מעימו" - קרא בו: "לא ישמע, לא ישמע, לא ישמע" 9
 סנהדרין פט, א), וכמבואר בספר המצוות עשה קעב 10
 ובהלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ב-ג. (54) יבמות נד, 11
 ב. והשווה הלכות אישות פרק א, הלכה ח. 12
 3 ד. כֹּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִתוֹרָה, שְׂאִין בְּהֵן לֹא כֶּרֶת וְלֹא 3
 4 מִיתַת בֵּית דִּין⁵⁵, שְׁלוֹקִין עָלֵיהֶן - מֵאָה שְׁשִׁים 4
 5 וּשְׁמוֹנֶה. וְאֵלוֹ הֵן: א) הַעוֹשֶׂה אֱלִיל⁵⁶. ב) הַעוֹשֶׂה 5
 6 אֱלִיל לְנוֹי⁵⁷. ג) הַפּוֹנֶה אֶל אֱלִילִים⁵⁸ בְּאֶחָד מִן 6
 7 הַמְּעַשִּׂים⁵⁹. ד) הַמְּקַיֵּם מִצְּבָה⁶⁰. ה) הַנוֹטֵעַ אֵילָן 7
 8 בְּמִקְדָּשִׁים⁶¹. ו) הַנּוֹתֵן אֶבֶן מִשְׁפַּת⁶². ז) הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם 8
 9 עֲבוּדָה זָרָה⁶³. ח) הַנִּשְׁבָּע בְּשֵׁמָה⁶⁴. ט) הַנִּהְגָּה בְּהָ⁶⁵. 9
 10 י) הַבּוֹנֶה עֵיר הַנִּדְחָת⁶⁶. יא) הַנִּהְגָּה מִמְּנָה⁶⁷. יב) 10
 11 הַעוֹשֶׂה כְּחֻקֵּי הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים⁶⁸. יג) הַקּוֹסֵם⁶⁹. יד) 11
 12 הַמְּעוֹנֵן⁷⁰. טו) הַמְּנַחֵשׁ⁷¹. טז) הַחוֹבֵר⁷². יז) הַדּוֹרֵשׁ 12
 13 אֶל הַמַּתִּים⁷³. יח) הַמוֹחֵק שֵׁם⁷⁴ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, כְּגוֹן 13
 14 הַזֵּם⁷⁵ אֶבֶן מִן הַמְּזֻבָּח אוֹ שׁוֹרֵף עֵץ מִן הַמִּקְדָּשׁ⁷⁶. 14
 15 יט) הַמְּכַבֵּה אֵשׁ מִן הַמְּזֻבָּח⁷⁷. כ) הַעוֹלָה עָלָיו 15
 16 בְּמַעֲלוֹת⁷⁸. כא) הַנִּכְנָס לְעֶזְרָה בְּכַגְדִּים טָמְאִים⁷⁹. 16
 17 כב) זָב וְכִיּוֹצֵא בּוֹ⁸⁰ שְׁנֹכְנֵס לְהַר הַבַּיִת⁸¹. כג) הַמְּסִיר 17
 18 בְּדֵי אֲרוֹן⁸². כד) הַמְּזִיחַ⁸³ חֵשֶׁן מֵעַל הָאֶפֶד⁸⁴. כה) 18
 19 הַקּוֹרֵעַ פִּי הַמַּעֲלִיל⁸⁵. כו) הַמְּקַרֵּב עַל מְזֻבָּח הַזֶּהָב⁸⁶. 19
 20 כז) כֹּהֵן שְׁנֹכְנֵס לְהִיכָל שְׂלֵא בְּשַׁעַת הַעֲבוּדָה⁸⁷. כח) 20
 21 בְּעַל מוֹם שְׁנֹכְנֵס לְשֵׁם⁸⁸. כט) שְׂתוּיִם⁸⁹ שְׁנֹכְנֵס לְשֵׁם⁹⁰. 21
 22 ל) בְּעַל מוֹם שְׂשֻׁמִּים⁹¹. לא) עָרַל שְׂשֻׁמִּים⁹². לב) כֹּהֵן 22
 23 שְׂעֵבֵד בְּעִבּוּדַת הַלְוִיִּם⁹³. לג) כֹּהֵן שְׁנֹכְנֵס לְמִקְדָּשׁ 23
 24 פְּרוּעַ רֵאשׁוֹ⁹⁴. לד) כֹּהֵן שְׁנֹכְנֵס לְמִקְדָּשׁ קְרוּעַ 24
 25 בְּגָדִים⁹⁵. לה) הַמִּקְדָּשׁ בְּעֵלֵי מוּמִיִּם⁹⁶. לו) 25
 26 הַשׁוֹחֵט⁹⁷. לז) הַזּוֹרֵק דְּמֵיהֶן⁹⁸. לח) הַמְּקַטֵּר 26
 27 אֲמוּרֵיהֶן⁹⁹. לט) הַמְּקַרֵּב קְרָבָנוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים 27
 28 בְּעֵלֵי מוּמִיִּם¹⁰⁰. מ) הַמְּטִיל מוֹם בְּקִדְשִׁים בְּזִמְן 28
 29 הַמִּקְדָּשׁ¹⁰¹. מא) הַעוֹבֵד בְּקִדְשִׁים¹⁰². מב) הַגּוֹזֵז 29
 30 אוֹתָן¹⁰³. מג) הַמְּקַטֵּר שְׂאוֹר אוֹ דְּבִשׁוֹ¹⁰⁴. מד) 30
 31 הַעוֹשֶׂה שְׂרֵי מְנַחֹת מִחֲמִץ¹⁰⁵. מה) הַמְּקַרֵּב¹⁰⁶ בְּלֹא 31
 32 מִלָּח¹⁰⁷. מו) הַמְּקַרֵּב אֶתְנֵן אוֹ מַחִיר כְּלָב¹⁰⁸. מז) 32
 33 הַנּוֹתֵן שְׂמֵן עַל מְנַחַת חוּטָא¹⁰⁹. מח) הַנּוֹתֵן עָלֵיהֶן¹¹⁰ 33
 34 לְבוֹנָה¹¹¹. מט) הַנּוֹתֵן שְׂמֵן בְּקֶרֶפֶן סוּטָה¹¹². נ) הַנּוֹתֵן 34
 35 עָלֵיהֶן¹¹³ לְבוֹנָה. נא) הַמְּבַדִּיל בְּחֲטָאת הַעוֹף¹¹⁴. נב) 35
 36 הַמְּמַר בְּקִדְשֵׁי מְזֻבָּח¹¹⁵. נג) הָאוּכַל בְּשַׂר קִדְשֵׁי 36

- 1 (קט) הקוצר ספיה¹⁸⁷ בלא שנוי¹⁸⁸. (קי) הבוצר¹⁸⁹
- 2 בלא שנוי¹⁹⁰. (קיא) הזורע בשנת היובל. (קיב) הקוצר
- 3 בה בלא שנוי. (קיג) הבוצר בה בלא שנוי¹⁹¹. (קיד)
- 4 המכילה¹⁹² פאת שדה ולא נתנה לעני¹⁹³. (קטו)
- 5 המעולל פרמו ולא נתנה¹⁹⁴ לעני¹⁹⁵. (קטז) המלקט
- 6 לקט¹⁹⁶ ולא נתנו לעני¹⁹⁷. (קיז) פרט¹⁹⁸ פרמו ולא
- 7 נתנו לעני¹⁹⁹. (קיח) הלוקח עמר השכחה²⁰⁰ ולא נתנו
- 8 לעני²⁰¹. (קיט) הלוקח אם על בנים²⁰² ולא שלח
- 9 האם²⁰³. (קכ) הזורע פלאים²⁰⁴ בארץ ברעים²⁰⁵.
- 10 קכא) הזורע פלאי הפרם בארץ²⁰⁶. (קכב) המרפיב
- 11 אילנות פלאים בכל מקום²⁰⁷. (קכג) המרביע בהמה
- 12 פלאים²⁰⁸ בכל מקום. (קכד) המנהיג בכלאים בכל
- 13 מקום²⁰⁹. (קכה) החוסם בהמה²¹⁰ בעת מלאכה בכל
- 14 מקום. (קכו) השוחט אותו ואת בנו בכל מקום²¹¹.
- 15 (קכז) הממשפן חברו בידו ולא החזיר לו העבובט²¹².
- 16 (קכח) החובל אלמנה ולא החזיר המשפון²¹³. (קכט)
- 17 החובל בלים שעושין בהן אכל נפש²¹⁴. (קל) עד
- 18 זומם שאין בו תשלומין²¹⁵. (קלא) המפה חברו
- 19 הפאה שאין בה שוה פרוטה²¹⁶. (קלב) בן סורר
- 20 ומורה בעדות ראשונה²¹⁷. (קלג) המוציא שם רע²¹⁸
- 21 שנמצא דברו שקר²¹⁹. (קלד) המקלל את חברו
- 22 בה²²⁰. (קלה) הנשבע לשקר²²¹. (קלו) הנשבע
- 23 לשוא²²². (קלז) המקלל נדרו²²³. (קלח) היוצא חוץ
- 24 לתחום בשבת²²⁴. (קלט) העושה מלאכה ביום
- 25 טוב²²⁵. (קמ) המקיף פאת הראש²²⁶. (קמא) המקיף
- 26 פאת זקן²²⁷. (קמב) השורט על מת²²⁸. (קמג) הקורח
- 27 ראשו על המת²²⁹. (קמד) הפותב פתת קעקע²³⁰.
- 28 קמה) הלובש שעטנז²³¹. (קמו) הקוצץ אילני מאכל
- 29 דרך השחתה²³². (קמז) איש שלבש מלבוש אשה²³³.
- 30 קמח) אשה שלבשה מלבוש איש²³⁴. (קמט) פהן
- 31 שנטמא למת²³⁵. (קנ) פהן שקדש אשה זונה
- 32 ובעלה²³⁶. (קנא) פהן שקדש גרושה ובעלה²³⁷. (קנב)
- 33 פהן שקדש חלה ובעלה²³⁸. (קנג) פהן גדול שבעל
- 34 אלמנה אף על פי שלא קדשה²³⁹. (קנד) המחזיר
- 35 גרושתו אחר שנתקדשה²⁴⁰. (קנה) הנושא יקוה
- 36 ליבם²⁴¹. (קנו) הבא על הקדשה²⁴². (קנז) ממזר²⁴³
- 37 שנושא בת ישראל ובעל²⁴⁴. (קנח) פצוע דפא²⁴⁵
- 38 שנושא בת ישראל ובעל. (קנט) המסרס איש²⁴⁶, וכן
- 39 שאר זכרי בהמה חיה ועוף²⁴⁷. (קס) אוגס שגראש
- 40 אנוסתו ולא החזירה²⁴⁸. (קסא) המוציא שם רע
- 41 שגראש אשתו ולא החזירה²⁴⁹. (קסב) הקרב אל
- 42 העריות בדרך מדרבי הזנות²⁵⁰, אף על פי שלא גלה
- 43 ערוה²⁵¹. וזהו החשוד על העריות²⁵². (קסג) המתמתן
- 44 בעבדי פוככים²⁵³. (קסד) גר עמוני שנושא בת
- 45 ישראל ובעל²⁵⁴. (קסה) גר מואבי שנושא בת ישראל

46 ובעל²⁵⁵. (קסו) מלך שהרבה נשים²⁵⁶. (קסז) מלך

47 שהרבה סוסים²⁵⁷. (קסח) מלך שהרבה פסג וזהב²⁵⁸.

48 נמצאו כל הלוקים²⁵⁹ מאתים ושבעה. וסימן להם:

49 ילקו זרים.

(55) לדעת הרש"ש יש כאן טעות סופר וצריך להיות: "ולא מיתה בידי שמים" כי במיתה זו ידובר בפרק זה, כאמור בראש הלכה ב. (56) ובכתב יד התימנים: צלם. ואפילו לזולתנו - לעבדו. ואפילו המזמין הוא גוי, ואזהרתו: "ואלוהי מסכה לא תעשו לכם" (ויקרא יט, ד). ואם יעשו לעצמו ילקה גם משום: "לא תעשה לך פסל" (שמת כ, ד), כמבואר בספר המצוות לא-תעשה ג וכן בהלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה ט. (57) ובכתב יד התימנים: "צורה לנואי". והיא צורת אדם, ואף על פי שלא נעשית כדי לעבדה. ואזהרתה: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (שמות כ, ג), כלומר, צורות כסף וזהב, שאינן אלא לנוי, כדי שלא יטעו בהן הטועים, וידמו שהן לעבודה-זרה (ספר המצוות לא-תעשה ד ובהלכות עבודה-זרה פרק ג, הלכה י). (58) להתעסק בענייניהם. (59) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו (מהרש"ל בפירושו לסמ"א). ואזהרתו: "אל תפנו אל האלילים" (ויקרא יט, ד) ולוקה, כמבואר בעירובין יז, ב (ספר המצוות לא-תעשה י והלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ג). (60) בניין שהכל מתקבצים אצלו, ואפילו לעבוד את ה', שכן היה דרך הגויים. ואזהרתו: "ולא תקים לך מצבה" (דברים טז, כב). וראה ספר המצוות לא-תעשה יא והלכות עבודה-זרה פרק ו, הלכה ו. (61) אף על פי שעשאו לנוי, כיוון שכן היו מכבדים גם לעבודה זרה, שהיו נוטעים לה עצים נאים בכתי עבודתם, ואזהרתו: "לא תיטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוקיך" (דברים טז, כא) וכמבואר בספר המצוות לא-תעשה יג ובהלכות עבודה-זרה פרק ו, הלכה ט. (62) אבל מצויירת, שהכול סוכים (=מסתכלים) בה, שכן היו עושים אבנים מצויירות, משוכללות בעשייתן לפני הפסילים. ואזהרתו: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" (ויקרא כו, א). וראה ספר המצוות לא-תעשה יב והלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו. (63) שאמר: יאסרו עלי פירות אלו בשם עבודה זרה פלונית אם ארחץ (סנהדרין ס, ב וברש"י). ואזהרתו: "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). וראה בהערה הבאה. (64) בין לעצמו, בין לגוי, כגון, שיש לו שותף גוי ונשבע לו באלילו שלא מעל בו. ואזהרתו - כנ"ל בהערה הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה יד ובהלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה י). ואף על פי שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אפשר שנשבע שיאכל ואכל, והרי זה מעשה, וכן אמרו בתמורה ג, א) שנשבע בשם ה' לשקר, שלוקה, כגון שנשבע שלא לאכול ואכל, שעשה מעשה (לחם משנה). (65) ממנה. שנאמר (דברים ז, כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך" (ספר המצוות לא-תעשה כה) ושם לא-תעשה כב מנה רבינו הנהגה מתכשיטים שקישטו בהם עבודה זרה, שהוא לוקה, ככתוב (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם". וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב ופרק ח, הלכה ז. (66) שהורחו תושביה אחרי עבודה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ג' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וזה, והתורה אמרה (דברים יג, יז) "והייתה תל עולם לא תיבנה עוד" (ספר המצוות לא-תעשה כג). (67 עיר הניחת, שנאמר (שם, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם לא-תעשה כד והלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ז-ח). (68) שמתנהג כמנהגם, במלבושם וכינסם במסיבותיהם, והתורה אמרה (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו בחוקת הגוי" (ספר המצוות לא-תעשה ל והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה א). (69) מגיד עתידות על ידי מעשה שהוא עושה, כגון, האוחז במקלו ואומר: אם אלך, או לא אלך, והתורה אמרה (דברים יח, י) "לא יימצא אך... קוסם קסמים" (ספר המצוות לא-תעשה לא והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ו-ז). (70) שמכווין מעשיו לפי בחירת העיתים על ידי מערכות הכוכבים, לומר: יום זה ראוי לפעולה פלונית, ויום זה אינו ראוי לה, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא אך... מעונן", מלשון עונה ועת (ספר המצוות לא-תעשה לב והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ח-ט). (71) שעושה מעשיו על פי ניחוש, כגון, אלו שאומרים: נפלה פיתי מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני, שאם אלך אין חפצי נעשים, וכן המשים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי - לא אעשה, והתורה אמרה (ויקרא יט, כו) "לא תנחשו" (ספר המצוות לא-תעשה לג והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ד). (72) מדבר דברים שאין להם שום מובן, וחושב בסכלותו שהם מועילים אם יאמרום כך על הנחש או על העקרב - שלא יזיקו, או על האיש - שלא יזוק, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא אך... וחובר חבר" (ספר המצוות לא-תעשה לה, והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י). (73) שעושה מעשים משונים, ומדמה שעל ידי כך יבוא אליו המת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, והתורה אמרה (שם) "לא יימצא אך... ודורש אל המתים" (ספר המצוות לא-תעשה לה והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י"ג). (74) מן השמות הקדושים, שנקרא בהם הקדוש-ברוך-הוא. (75) דרך השחתה. (76) מצעי הקדש, והתורה אמרה (דברים יב, ג-ד) "ונתצתם את מזבחותם... ואשריהם תשרפן באש... ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוקים" (ספר המצוות לא-תעשה סה והלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה א והלכה ז). (77) אפילו גחלת אחת מגחלי המזבח, שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ספר המצוות לא-תעשה פא, והלכות תמידים ומוספים פרק ב, הלכה ו). (78) במדריגות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו ותיגלה ערוותו עליו (ספר המצוות לא-תעשה פ והלכות בית הבחירה פרק א, הלכה י"ז). (79) אף על פי שהוא בעצמו טהור, אלא שבגדיו טמאים טומאת אב הטומאה. והתורה אמרה (במדבר ה, ג) "ולא יטמאו את מחניהם". וב"תורת כוהנים" (אחרי מות פרק י"ב, הלכה י"ג) אמרו: "ואם לא יכבסו ובשרו לא ירחץ ונשא עונו" (ויקרא יז, טז) - על רחיצת גופו - ענוש כרת, ועל כיבוס בגדיו - בארבעים (ספר המצוות לא-תעשה עז והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ד-י"ז). (80) כגון, נידה ויולדת, שטומאתן יוצאת מגופן. (81) הוא הנקרא מחנה לוייה, והתורה אמרה (דברים כג, יא) "לא יבוא אל תוך המחנה" ואמרו בפסחים סח, א - זה מחנה לוייה, וכן בספרי שם.

וראוי להעיר, שטמא מת ואפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית, שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עימו" - עימו במחנה לוייה (ספר המצוות לא-תעשה עח והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ג-ד). ודע, שמצויע הנכנס לירושלים, שהיא מחנה ישראל, לוקח, כמבואר שם הלכה ח, וכבר תמה התוספות יום טוב בכלים פרק א, למה לא מנה רבינו לאו זה בין הלאווין שלוקים עליהם. (82) מתוך טבעותיו, והתורה אמרה (שמות כה, טו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (ספר המצוות לא-תעשה פו והלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"ג). (83) המסיר. (84) והתורה אמרה (שמות כח, כח) "ולא יזה החושן מעל האפוד", וכל המפרק חיבורם דרך השחתה לוקח (לשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה י), וראה ספר המצוות לא-תעשה פז. (85) מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול, שנאמר (שמות כח, לב) "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (ספר המצוות לא-תעשה פח). והוא הדין לכל בגדי כהונה, שהקורעם דרך השחתה לוקח (הלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה ג). (86) שבהיכל, המיוחד להקטרת קטורת, והזאות דם פר ושעיר של יום הכיפורים, ודם פרים ושעירים הנשרפים. וכל המקריב עליו זולת זה, עובר על "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל, ט) ולוקח, כמבואר בהלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"א וספר המצוות לא-תעשה פב. (87) והתורה אמרה (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכלל עת אל הקודש". ואם נכנס לקודש הקדשים, שהוא לפני ולפנים - חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב ובביאורנו שם (ספר המצוות לא-תעשה סח והלכות ביאת מקדש פרק ב, הלכה ד). (88) להיכל. והוא הדין בין האולם ולמזבח, כמבואר בהלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א, שנאמר (ויקרא כא, כג) "אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא ייגש כי מום בו" (ספר המצוות לא-תעשה טט). (89) רביעית יין חי, או שיכור משאר המשקים המשכרים. (90) להיכל, או בין האולם ולמזבח, שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... כבואכם אל אוהל מועד". ואם עבד כשהוא שתוי חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יד (הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א-ב וספר המצוות לא-תעשה עג). (91) שעבד במקדש, שנאמר (ויקרא כא, יז) "אשר יהיה בו מום לא יקרב". ולוקח על עבודתו נוסף על המלקות שחייב על כניסתו למזבח (הלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א וספר המצוות לא-תעשה ע). (92) ישראל, שמתו אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו מפני הסכנה, והרי הוא לעניין עבודה כבן-נכר, שנאמר בו (יחזקאל מד, ט) "כל בן נכר ערל-לב וערל-יבשר לא יבוא אל מקדשי" ואם עבד לוקח, ואינו חייב מיתה (סנהדרין פג, א והלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה ח). (93) שנאמר (במדבר יח, ג) "ולא ימותו גם הם (=הלויים) גם אתם" - גם אתם הכוהנים, כולל אתכם לאו זה, אלא שאינכם במיתה אלא בלאו, וכמבואר בספרי זוטא לפסוק זה. וגירסת רבינו שם: "ואין הכוהנים על הלויים אלא בלא תעשה" (ספר המצוות לא-תעשה ע"ב והלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה י"א), וראה לעיל הלכה ב לא-תעשה י. (94) מגודל שיער למעלה משלושים יום, שנאמר (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל

קנה שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ג' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

המצוות לא-תעשה ק והלכות איסורי מזבח פרק ד, הלכה ח, טז). (109) המנחה שיקריב העני החוטא, כשיתחייב חטאת בהמה ואין ידו משגת להביאה - קרוייה: מנחת חוטא (הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ד), ואסור ליתן בה שמן, ככתוב (ויקרא ה, יא) "לא ישים עליה שמן" (ספר המצוות לא-תעשה קב והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז). (110) על מנחת חוטא. (111) מין שרף מעצי בושם, ככתוב (שם, שם) "ולא ייתן עליה לבונה" (ספר המצוות לא-תעשה קג והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ח). (112) שבעלה מביא עליה מנחת קנאות - מזכרת עוון והיא קמח שעורים, והתורה אמרה (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן" (ספר המצוות לא-תעשה קד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז-ח). (113) על הקרבן וכו"ל, והתורה אמרה (שם, שם) "ולא ייתן עליו לבונה" (שם, לא-תעשה קה והלכות מעשה הקרבנות שם). (114) שהבדיל ראש העוף מהגוף במליקתו והתורה אמרה (ויקרא ה, ח) "ומלק את ראשו... ולא יבדיל" (ספר המצוות לא-תעשה קיב והלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה ו). (115) המחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, ואומר: הרי זו תחת זו, והתורה אמרה (שם כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" ואינו לוקה אלא בקדשים שנועדו למזבח, ולא בבהמות שהוקדשו לצרכי בדק הבית (ספר המצוות לא-תעשה קו והלכות תמורה פרק א, הלכה א, יב). (116) ככתוב (שם ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ואם אכל קדשים בטומאת הגוף, חייב כרת, כמבואר לעיל הלכה א, לא-תעשה טו (ספר המצוות לא-תעשה קל והלכות פסולי המוקדשים פרק י"ח, הלכה י"ב). (117) כגון, שנפסלו במחשבה, שחשב הכהן לאכלם חוץ למקומם הראוי, או שהוטל בהם מום, או שנשפך הדם ולא נזרק, ואזהרתו: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג). דרשו בספרי: "בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר" (ספר המצוות לא-תעשה קצ והלכות פסולי המוקדשים שם, הלכה ג-ה). (118) כגון, חטאת ואשם. (119) ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... בקרבן וצאנך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים, כמבואר במכות יז, א (ספר המצוות לא-תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). (120) הזריקה על המזבח, ואזהרתו: "וזר לא יאכל כי קודש הם" (שמות כט, לג). אבל אם אכלם קודם זריקת הדם, לוקה משום אוכל קודם זריקה (ראה בסמוך לא-תעשה סא) ולא משום זרות (ספר המצוות לא-תעשה קמט והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ח). (121) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרבן" - לא בא הכתוב ללמד אלא לזר, שאכל בכור בין לפני זריקה ובין לאחר הזריקה, שהוא עובר בלא תעשה" (מכות יז, א ובספרי). וראה בסמוך לא-תעשה סב (ספר המצוות לא-תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). (122) בכתב יד התימנים: שאכלה. (123) הניתן לכהנים מזבחי השלמים (ראה ויקרא ז, לד). (124) שחוזרת לבית אביה לאכול בתרומה - בקדשים אסורה, ככתוב (שם כב, יב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ספר המצוות לא-תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז).

תפרעו", וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע לא ישלחו" (ספר המצוות לא-תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ט"ו). ואם שימש במקדש חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יז. (95) שנאמר (ויקרא י, ו) "ובגדיכם אל תפרומו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד והלכות ביאת מקדש שם). ואם שימש ובגדיו קרועים חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יח. (96) למזבח. שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ספר המצוות לא-תעשה צא והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ב). (97) לשם קרבן, שנאמר (שם, שם) "עוורת או שבור... לא תקריבו אלה לה" (ספר המצוות לא-תעשה צב והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). (98) על גבי המזבח, שנאמר (שם, כד) "ומעוך וכתות... לא תקריבו לה" (שם לא-תעשה צג, והלכות איסורי מזבח שם). (99) אלו החלבים (=שהם מורים ואדונים על כל האיברים ועולים על המזבח לחלק ארון העולם, הערוך, ערך מר) והתורה אמרה (שם, כב) "ואשה לא תיתנו מהם על המזבח לה". נמצא, המקדיש בעל מום ושחטו זורק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבע מלקויות (ספר המצוות לא תעשה צד והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). (100) שלא נאמר, כיוון שהם גוים יוקרב בעדם בעל מום (ספר המצוות לא-תעשה צו). שנאמר (שם, כח) "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם מכל אלה" (הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ו). (101) שראוי לקרבן, שנאמר (שם, כא) "כל מום לא יהיה בו" - קרא בו: לא יִהְיֶה בו, כלומר, שלא יטיל בו (=מנחות נו, ב וברשי" שם), שלא יסמא את עינו או יקטע את ידו וכדומה (ספר המצוות לא-תעשה צז והלכות איסורי מזבח שם, הלכה ז-ח). (102) בקרבנות. שאסור לעבוד בהם כל מלאכה שהיא, ככתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך" והוא הדין לשאר הקדשים (ספר המצוות לא-תעשה קיג, והלכות מעילה פרק א, הלכה ז). (103) את צמרם, ככתוב (שם, שם) "ולא תגזו בכור צאנך" (שם לא-תעשה קיד, והלכות מעילה שם). (104) על המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה". ואם הקטיר שניהם כאחד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד (הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה א וספר המצוות לא-תעשה צח). (105) בכתב יד התימנים: שיירי מנחות חמץ", שיירי מנחות - הם הנשאר לכהנים לאכילה, אחרי שהכהן קמץ ממנה מלוא קומצו ומקטירו על גבי המזבח, ואסור לאפות אותם חמץ, שנאמר (ויקרא ו, י) "לא תיאפה חמץ חלקם נתתי אותה מאשי", כאילו אמר, שחלקם שהוא שיירי המנחה לא ייאפה חמץ (ספר המצוות לא-תעשה קכד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה י"ד). (106) קרבן או מנחה. (107) שנאמר (שם, ב, יג) ולא תשבית מלח ברית אלוקיך" (ספר המצוות לא-תעשה צט והלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה י"א). (108) אתנן - האומר לזונה: הא לך דבר זה בשכרך; מחירי כלב - האומר לחבירו הא לך טלה זה תחת כלב זה. ושניהם אסורים למזבח, שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחירי כלב בית ה' אלוקיך". ואם הקריב שניהם כאחד אינו לוקה אלא מלקות אחת, מפני שנאמרו בלאו אחד, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק ג, הלכה ז (ספר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ג' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קנט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בתרומה ערל אסור בו" (יבמות ע, א), והוא הדין לקדשים, שהרי פסח מקדשים קלים הוא, כל שכן לקדשי קדשים שערל אסור בהם (ספר המצוות לא-תעשה קלה, והלכות תרומות פרק ז, הלכה י והלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ט), וראה הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח. (140) שהיא כולה כליל על המזבח. (141) כגון, האימורים, שהם כליל למזבח ככל קרבן עולה, ואזהרתם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) - כל שבכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו, כמבואר במנחות עד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קלה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ג). (142) כגון, פר ושעיר של יום הכיפורים וכן של פר כהן משיח, הנשרפים בבית הדשן שמחוץ לירושלים. (143) כגון, חטאת חיצונה שהובא מדמה להיכל. ואזהרתם: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד... לא תאכל, באש תשרף" (שם, כג) - כל שהוא טעון שריפה, ליתן עליו לא תעשה על אכילתו (ספר המצוות לא-תעשה קלה והלכות מעשה הקרבנות שם). (144) שיש ברשותו חמץ בשעת שחיטתו, שנאמר (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (ספר המצוות לא-תעשה קטו והלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ה). (145) בפסח שני שחל בי"ד באייר, והתורה אמרה בשניהם: "ועצם לא תשברו בו" (שם יב, מו), ובפסח שני: "ועצם לא ישברו בו" (במדבר ט, יב). וכל זה בפסח טהור (ספר המצוות לא-תעשה קכ"ב והלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א). (146) הקבוצה שנתקבצה לאכלו, שנאמר (שמות שם) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (ספר המצוות לא-תעשה קכג והלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א). (147) שיצא הבשר חוץ לחבורתו, ואפילו חזר לחבורתו אסור לאכלו, הרי הוא כבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים שאסור באכילה, ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שם כב, ל) - כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה (ספר המצוות שם והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ט, והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ו והלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ב). (148) הבשר שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם (הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ו). (149) אלא צלי, שנאמר (שם יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל". ואם אכל נא ומבושל כאחת, אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללים בלאו אחד (ספר המצוות לא-תעשה קכה והלכות קרבן פסח שם הלכה ד). (150) שנאמר, (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" כאילו אמר: לא תוכל לאכול נדריך אשר תידור. ולא זו היא אזהרה לכל מועל, וכן אמרו (סנהדרין פג, א): "הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה" ואם מעל בשוגג מקריב קרבן מעילה (ספר המצוות לא-תעשה קמו והלכות מעילה פרק א, הלכה ג). (151) הניתן בשנה השלישית והשישית לשמיטה. (152) תרומה גדולה ותרומת מעשר, שנאמר (שם, שם) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", ונאמר להלן (שם כו, יב) "ואכלו בשעריך ושבעו", מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמרה תורה, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו: בשעריך - בתוכו (מכות טז, ב). אבל האוכל טבל שלא הורמו ממנו תרומותיו חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב, לא-תעשה ה (ספר המצוות לא-

125) שנולדה מאיסורי כהונה, כגון, אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט, הרי הוולד הנולד מהם חלל וכן אשה האסורה לכהן, שנבעלה לכהן נתחללה בביאתו. (126) שנאמר (שם) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש זר: כיוון שנבעלה לפסול לה, נפסלת לתרומה, כמבואר ביבמות סח, א (ספר המצוות לא-תעשה קלו והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז). (127) שנאמר (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - זו תודה ושלמים, שהם קדשים קלים, שאין נאכלים אלא במקומם, והוא לפנים מחומת ירושלים, כמבואר במכות שם (ספר המצוות לא-תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). (128) ואפילו כן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים כאילו אמר: "לא תוכל לאכול בשעריך קודם שזורקים דם בשערי המקום" (ספר המצוות לא-תעשה קמו והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ד). (129) כשהוא תמים, ואפילו כהן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" (ספר המצוות לא-תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). (130) שלא נפדה. (131) כלומר, שנכנס לפנים מחומת ירושלים, ובמכות יט, ב הנוסח: "משראה פני החומה". (132) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך דגנך... ואכלת לפני ה' אלוקיך" - כיוון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קמא והלכות מעשר שני פרק ב, הלכה ה"ו 133) לפני המזבח, ככתוב (שם כו, י) "והנחתו לפני ה' אלוקיך" והרי זה כאילו אכלם בחוץ, ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" (שם יב, יז) - תרומת ידך - אלו הביכורים (מכות יז, א) אבל קריאת פרשת מקרא ביכורים אינה מעכבת בהם (ספר המצוות לא-תעשה קמח והלכות ביכורים פרק ג, הלכה ג"ד). (134) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" וכבר נתבאר עיל בהערה הקודמת שתרומה זו כוונתה לביכורים, אבל קודם שהנחו בעזרה, הואיל ולא נראו עדיין לאכילה בפנים אין לוקים על אכילתם בחוץ, השווה לעיל. (ספר המצוות לא-תעשה קמח והלכות ביכורים שם, הלכה ג). (135) שאם נטמא עליו לפדותו אפילו בירושלים, כמבואר במכות יט, ב. ואזהרה לאוכלו בטומאה: "ולא ביערתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) - בין שהוא טמא והמעשר טהור, בין שהוא טהור והמעשר טמא (ספר המצוות לא-תעשה קנ והלכות מעשר שני פרק ג, הלכה א). (136) שהיא מקום אכילתו, כשהוא טהור, ואזהרתו כנ"ל, "בין שהמעשר טמא והוא טהור בין שהמעשר טהור והאוכל טמא" (שם, שם). (137) ביום שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל ולאונן עליו, והתורה אמרה (שם, שם) "לא אכלתי באוני ממנו". (138) אסור לאכלם באינות מאותו הפסוק, וכן אמר אהרן למשה (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ספר המצוות לא-תעשה קנא והלכות מעשר שני שם הלכה ה"ז). (139) נאמר: 'תושב ושכיר' בפסח (שמות יב, מה) ונאמר 'תושב ושכיר' בתרומה (ויקרא כב, י) מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו (=שבפירוש אמרה תורה שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו" אף תושב ושכיר האמור

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

תעשה קנג והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ"כא).
 (153) כגון, שהרגה אדם ונתחייבה סקילה. (154) שקדמו בעליה ושחטוה, שנאמר (שמות כא, כח) "סקול ייסקל השור ולא ייאכל את בשרו" ממשמע שנאמר סקול ייסקל, איני יודע שנבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה, מה תלמוד לומר ולא ייאכל את בשרו? מגיד הכתוב: שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה" (בבא קמא מא, א) "שנעשה כבהמה טמאה" (ספר המצוות לא-תעשה קפח והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה כ"ב). (155) או חיה טמאה, שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה... מעלת גרה... אותה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולא הבא מכלל עשה - עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת נאמר (שם ז"ח) "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" וגו', והרי הדברים קל וחומר: מה אלו שיש בהם סימן טהרה אחד הרי הם בלא תעשה על אכילתם, שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שאיסור אכילתן הוא בלא-תעשה (ספר המצוות לא-תעשה קעב והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א"ב). (156) ככתוב (ויקרא יא, יג) "זאת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו... את הנשר ואת הפרס" וגו'. וסימני עוף טמא מבוארים בהלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה ט"ז"כ (ספר המצוות לא-תעשה קעד והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ד). (157) שאין לו סנפיר וקשקשת, ואזהרתו: "ושקץ יהיו לכם משרם לא תאכלו" (שם, יא), וראה הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה כ"ד (ספר המצוות לא-תעשה קעג והלכות מאכלות אסורות שם). (158) כגון, הזבובים והדבורים והיתושים, ככתוב (דברים יד, יט) "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (ספר המצוות לא-תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ה"ו). (159) כגון, התולעים והחיפושיות, נחשים ועקרבים, וכן שמונה שרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט) "החולד והעכבר והצב" וגו'. ואזהרתם: "וכל השרץ השורץ על הארץ... לא יאכל" (שם, מא), אלא שעל שמונה שרצים הוא לוקה על אכילתם כעודשה, כשיעור טומאתם, ועל שאר שרצים אינו לוקה על אכילתם אלא בכזית, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ו"ז (ספר המצוות לא-תעשה קעו והלכות מאכלות אסורות שם). (160) כגון, התולעים והעלוקה שבמים, וכן חיות הים, כללו של דבר, כל שאינו בצורת הדגים, כגון, כלב המים והדולפן וכיוצא בהם. ואזהרתם: "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" (ויקרא יא, מג) והוא כולל כל מיני שרצים שהם (ספר המצוות לא-תעשה קעט והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ב). (161) שלא נולד מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם, וזהו "השרץ הרומש" שהוא מתהווה מן העפושים, ואינו מוליד כמוהו בעוד ש"השרץ השורץ" הוא הנולד מזכר ונקבה, ומוליד כמוהו. ואזהרתו: "ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרומש על הארץ" (ויקרא יא, מד), כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ג (ספר המצוות לא-תעשה קעז). (162) מן הפרי ורומשים עליו, ואפילו חזרו לתוך הפרי הרי הם אסורים. ואזהרתם: "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (שם,

מב). אבל אם לא פירשו, מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו (ספר המצוות לא-תעשה קעח והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י"ד). (163) בהמה ועוף שמתו מאליהם או שלא נשחטו כהלכה, שנאמר (דברים יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה" (ספר המצוות לא-תעשה קפ והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה א). (164) שטרפה אותה חיות היער, ואינה יכולה עוד לחיות מחמת אותה טריפה ודריסה, וזוהי טריפה האמורה בתורה, ויש עוד מיני מחלות, שאם תחלה בהן הבהמה אינה יכולה עוד לחיות מהן, והואיל והיא נוטה למות, הרי זו אסורה אפילו קדם ושחטה. והאוכל מטרפה שחלתה ונוטה למות מחמת מחלתה - לוקה מדרבנן (ספר המצוות לא-תעשה קפא). ואזהרה לטריפה: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) ושמונה מיני טריפה נאמרו למשה מסיני (הלכות שחיטה פרק ה, הלכה א"ג וספר המצוות שם). (165) שחותך אבר מן הבהמה כשהיא חיה. ואזהרתו: "ולא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים יב, כג). והוא הדין כשאוכל כזית בשר מן החי לוקה משום אוכל טריפה. ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, - כיוון שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה (ספר המצוות לא-תעשה קפב והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה י, ופרק ה, הלכה א"ג). (166) שנאמר (בראשית לב, לג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (=שקפץ ממקומו ועלה) אשר על כף הירך". והאוכל את הגיד בשלימותו אף על פי שאין בו כזית, או כזית מגיד גדול - לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קפ"ג והלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה ב). (167) שנתבשל בחלב, ואף על פי שהוא בעצמו לא בישלו, שנאמר (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו" בפעם השנייה (נוסף על מה שנאמר שם כג, יט) לומר לך, שלוקה על אכילתו, כמבואר בחולין קטו, ב (ספר המצוות לא-תעשה קפד). (168) ואף על פי שלא אכלו, שנאמר (שם) "לא תבשל גדי בחלב אמו" (ספר המצוות לא-תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות שם). (169) שנשרשה בארץ אחרי שישה עשר בניסן, שהוא יום הבאת מנחת העומר. (170) שנאמר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד... הביאכם את קרבן אלוקיכם". ובזמן שאין בית המקדש, אסור לאכול תבואה חדשה עד גמר יום שישה עשר בניסן, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה קפט). (171) פירות האילן, שגדלו בשלוש השנים לנטיעתו, ככתוב (ויקרא יט, כג) "וערלתם ערלתו את פריו, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל". ואיסור ערלה נוהג גם בחוץ לארץ, על פי הלכה למשה מסיני (ספר המצוות לא-תעשה קצב והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י"א). (172) מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו בכרם, או שנטעו בתוך הירק, שניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" - דרשו חכמינו: פק ת'קד'ש' - פן תוקד אש (חולין קטו, א). וכל מקום שנאמר: "פן" אינו אלא מצוות לא תעשה, כמבואר במכות יג, ב (ספר המצוות לא-תעשה קצג והלכות מאכלות אסורות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ג' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קסא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

א-ב. (186) כורת ענפיו המיותרים להגדיל את פוריותו, והתורה אמרה (שם, שם) "וכרמך לא תזמור" (ספר המצוות לא-תעשה רכא והלכות שמיטה שם, הלכה ב-ג). (187) מה שהאדמה מצמיחה מעצמה מן הזרע שנפל בה לפני שביעית, או מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו, שניהם נקראים ספיה (הלכות שמיטה פרק ד, הלכה א). (188) מן הרגיל, והתורה אמרה (שם, ה) "את ספיה קצירך לא תקצור" - לא תקצרו כדרך שקוצרים תבואת שאר השנים, שקוצרים כל השדה בבת אחת ומעמידים כרי, אלא קצור מעט-מעט וחבוט ואכול (ספר המצוות לא-תעשה רכב והלכות שמיטה פרק ה, הלכה א). (189) קוטף פרי האילן. (190) מן הרגיל. והתורה אמרה (שם, שם) "ואת ענבי נזירך לא תבצור" שלא תאספם כדרך שאתה אוספם בכל שנה, כגון ענבים - אין דורכים אותם בגת אלא בעריבה, וכן זיתים אין עושים אותם בתוך הבד, אלא כותשם ומכניסים לתוך בד קטן ביותר (ספר המצוות לא-תעשה רכג והלכות שמיטה פרק ד, הלכה כב-כג). (191) והתורה אמרה (שם, יא) "ויובל היא... לא תזרעו, ולא תקצרו... ולא תבצרו" (ספר המצוות לא-תעשה רכד-כו והלכות שמיטה פרק י, הלכה ט"ז). (192) לקצור. (193) שצריך היה להשאיר קמה מחוברת לעניים, ככתוב (שם כג, כב) "לא תכלה פאת שדך בקצריך". ואם אכל את התבואה או נשרפה, שאינו יכול עוד ליתנה לעניים ולתקן את הלאו, הרי זה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רי, כיד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ג). (194) בכתב יד תימן: נתנו. (195) שבצר כל כרמו ולא השאיר בו עוללות, שהן אשכולות קטנים שאין ענביהם נוטפים זה על זה, אלא מפוזרים ודלילים ונקראים עוללות, שהם "לשאר האשכולות כעולל (=יונק) לאיש" והתורה אמרה (שם יט, י) "וכרמך לא תעולל" (ספר המצוות לא-תעשה ריב והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה י"ז-יח). (196) שיבלים הנופלות בשעת הקצירה. (197) והתורה אמרה (שם, ט) "ולקט קצירך לא תלקט". ואם אבדו או נשרפו אחר שליטתם, קודם שיתנם לעניים לוקה (ספר המצוות לא-תעשה ריא והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ד). (198) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן: המלקט פרט וכו'. פרט - זה גרגר אחד או שניים הנפרטים (=נופלים) מן האשכול בשעת הבצירה. (199) והתורה אמרה (שם, י) "ופרט כרמך לא תלקט" ואם נבצר ממנו לקיים את העשה: לעני ולגר תעזוב אותם, הרי זה לוקה על לקיטתו לעצמו (ספר המצוות לא-תעשה ריג-ריד והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה ט"ו). (200) ששכחו בשדה בשעת עימור האלומות. (201) והתורה אמרה (דברים כד, יט) "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". והוא הדין שכחת האילנות (ספר המצוות לא-תעשה ריד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ו ופרק ה שם). (202) הציפור ואפרוחיה. (203) והתורה אמרה (שם, כב, ו) "לא תיקח האם על הבנים שלח תשלח את האם", ואם לקחה ומתה קודם שישלחנה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה שו והלכות שחיטה פרק י"ג, הלכה א). (204) שני מיני זרעים כאחד. (205) כגון, חיטה ושעורה, או פול ועדשה, וכן כל מיני זרעים הראויים למאכל אדם. ואזהרה לכלאי זרעים "שדך לא תזרע כלאיים" (ויקרא יט, יט). ואין איסורם אלא בארץ

שם, הלכה ו). (173) דברים שהחמץ מעורב בהם, כגון, כותח הבבלי (חלב ופת מעופשת מעורבת בתוכו) וכדומה, שנאמר (שמות יב, כ) "כל מחצת לא תאכלו". ואינו לוקה אלא אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים, אבל אם אין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים אינו לוקה, אלא מכים אותו מכת מרדות (ספר המצוות לא-תעשה קצח והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ו). (174) חצות יום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (דברים טז, ג) "לא תאכל עליו חמץ" כלומר, על קרבן פסח, שזמן שחיטתו הוא מחצות היום ומעלה, ומשעה שהוא ראוי להישחט אסור הוא באכילת חמץ. אבל האוכל חמץ בפסח עצמו חייב כרת (ספר המצוות לא-תעשה קצט והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ח). (175) המניח. (176) בפסח, שעשה בה מעשה, ואזהרתו: "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתים" (שמות יב, ט). אבל המניח חמץ בביתו ולא עשה בו מעשה (=כגון, שהחמץ לפני הפסח) הרי זה עובר בלאו ואינו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רא, והלכות חמץ ומצה שם, הלכה ב-ג). (177) שנתנסך לעבודה זרה, והשונה ממנו כל שהוא לוקה, שנאמר (דברים לב, לח) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" יין שנתנסך לה, כזבח שקרב לה, ונאמר בעבודה זרה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם יג, יח) מאומה - אפילו כל שהוא (ספר המצוות לא-תעשה קצד והלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה א-ב) וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב. (178) כגון, ענבים או צימוקים ואפילו חרצן וזג, ככתוב (במדבר ו, ג-ד) "וענבים לחים ויבשים לא יאכל... מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל" (ספר המצוות לא-תעשה רג-רו והלכות נזירות פרק ה, הלכה ב-ג). (179) בימי נדר נזרו, ככתוב (שם, ה) "כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו", ואחד המגלח ואחד המתגלח בכלל לאו זה (ספר המצוות לא-תעשה רט והלכות נזירות פרק ה, הלכה י"א). (180) טומאת שבעה ימים, כגון, שנגע בו או שנכנס לאהלו, והתורה אמרה (שם, ז) "לאביו ולאמו... לא ייטמא להם במותם" (ספר המצוות לא-תעשה רו והלכות נזירות שם, הלכה ט"ו-יח). (181) השיער הסמוך לנגע הנתק שבראש או בזקן (=שיפול השיער שבהן מעיקרו ויישאר מקום השיער פנוי, וזהו הנקרא נתק), והתורה אמרה (ויקרא יג, לג) "ואת הנתק לא יגלח", שצריך להניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה הנתק (ספר המצוות לא-תעשה שז והלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ב ופרק י, הלכה א). (182) כגון, שיער לבן שבבהרת (שם, כ) או שקצץ הנגע כולו מברשו. (183) כדי שישתנה מראה המחיה (שם, כד), והתורה אמרה (דברים כד, ח) "הישמר בנגע הצרעת" - בלא תעשה, תשמור שלא לתלוש ולא לקרץ (ספר המצוות לא-תעשה שח והלכות טומאת צרעת פרק י, שם). (184) באדמת הנחל, והוא נחל מים ששוטף בחזקה, ואסור בזריעה ובחרישה, ובכל עבודה בגופה של קרקע, ככתוב (שם כא, ד) "לא יעבד בו ולא יזרע" (ספר המצוות לא-תעשה שט והלכות רוצח פרק י, הלכה ט). (185) היא שנת השמיטה, שעליה נאמר (ויקרא כה, ד) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שדך לא תזרע", ועבודת הארץ אסורה בה (ספר המצוות לא-תעשה רכ והלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה

קסב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ג' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ולוקה. ואזהרה למכה חבירו: "ארבעים יכנו לא יוסיף" (שם, ג) "ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציווה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל וחומר לשאר כל האדם" (ספר המצוות לא-תעשה ש והלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה י"ב). (217) שהעידו עליו בפעם הראשונה שגנב משל אביו וקנה בשר ויין ואכל. ולוקה, ככתוב (שם כא, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו) - לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים (ספר המצוות לא-תעשה קצה והלכות ממרים פרק ז, הלכה א, והלכה ז). (218) על אשתו, שלא מצא לה בתולים. (219) שהביא אבי האשה עדים והזימו את עדי הבעל, שאמרו שזנתה תחתיו אחרי האירוסין, הרי העדים נסקלים והבעל לוקה, ככתוב (דברים כב, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא שם, טז), כמבואר בכתובות מו, א (ספר המצוות לא-תעשה שא והלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה א והלכה ו). (220) כגון, שאמר יכה ה', או: ארוור פלוני לה', ואזהרתו: "לא תקלל חרש" (שם, יד), שאפילו חרש שאינו שומע ולא נצטער בקללה, לוקה עליו (ספר המצוות לא-תעשה שיו ולהלן פרק כ"ו, הלכה א). (221) כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל, או שלא יאכל ואכל הרי זו שבועת שקר ולוקה. ואזהרתו: ולא תישבעו בשמי לשקר" (שם, יב), כמבואר בשבועות כ, ב (ספר המצוות לא-תעשה סא והלכות שבועות פרק א, הלכה ב-ג). (222) שנשבע על דבר ידוע, שהוא כן, כגון, שנשבע על שמייים, שהם שמייים, או שנשבע לבטל את המצוה, ועוד. ואזהרתו: "לא תישא את שם ה' אלוקיך לשווא" (שמות כ, ו). ואף על פי שאין בה מעשה לוקה, שנאמר שם: "כי לא ינקה ה' את אשר יישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה אותו, אבל בית דין של מטה מלקה אותו ומנקה אותו, כמבואר בשבועות כא, א (ספר המצוות לא-תעשה סב והלכות שבועות פרק א, הלכה ד-ז). (223) שעובר על מה שנדר, ואפילו לא נשבע, והתורה אמרה (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - לא יעשה דבריו חולין (ספר המצוות לא-תעשה קנז והלכות נדרים פרק א, הלכה ה). (224) חוץ לתחום העיר, והוא חוץ לשנים עשר מיל. והתורה אמרה (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה (ספר המצוות לא-תעשה שכא והלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א). (225) והתורה אמרה (שם יב, יח) "כל מלאכה לא ייעשה בהם אך אשר ייאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" (ספר המצוות לא-תעשה שכג והלכות יום טוב פרק א, הלכה א-ב). (226) שמגלח את שער הצדעים בתער, והתורה אמרה (ויקרא יט, כז) "לא תקיפו פאת ראשכם" וחייב מלקות על כל צדע מהם (ספר המצוות לא-תעשה מג והלכות עבודה זרה פרק י"ב, הלכה א, והלכה ו). (227) מגלחו. וחמש פיאות הן: לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן מצד שמאל, ושיבולת הזקן. ולוקה על כל פאה ופאה. ואזהרתו: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם) ואינו חייב עד שיגלחנו בתער (ספר המצוות לא-תעשה מד והלכות עבודה זרה שם, הלכה ז). (228) שורט בבשרו מרוב צער על מתו, כדרך שהיו הגויים עושים, והתורה אמרה (שם, כה) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם"

ישראל (ספר המצוות לא-תעשה רטו והלכות כלאיים פרק א, הלכה א-ג). (206) בארץ ישראל, שזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ואז לוקה שתיים, אחת משום: שדך לא תזרע כלאיים, ואחת משום: לא תזרע כרמך כלאיים (דברים כב, ט). אבל אם זרע ירק אצל גפן או נטע גפן בצד ירק אינו לוקה, אלא שנאסרו שניהם בהנאה (ספר המצוות לא-תעשה רטז והלכות כלאיים פרק ה, הלכה א, ז). (207) אפילו בחוץ לארץ, כגון, שהרכיב יחור של עץ אתרוג בעץ תפוח, וכן המרכיב אילן בירק לוקה, ואזהרתם: שדך לא תזרע כלאיים (ויקרא שם) ותחילת הפסוק: "בהמתך לא תרביע כלאיים" - מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, מה בהמתך בין בארץ בין בחוץ לארץ (=שהרי חובת הגוף היא ונהגת גם בחוץ) אף שדך (הרכבת אילן) בין בארץ בין בחוץ, כמבואר בסנהדרין ס, א (ספר המצוות לא-תעשה רטז והלכות כלאיים פרק א, הלכה ה). (208) מין על שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעופות, בין בארץ בין בחוץ, שנאמר (שם, שם) "בהמתך לא תרביע כלאיים" (ספר המצוות לא-תעשה ריז והלכות כלאיים פרק ט, הלכה א). (209) מושך בשני מינים את העגלה או מנהיגם כאחד, שנאמר (דברים כב, י) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", ומן התורה אינו אסור אלא במין אחד טמא ואחד טהור, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאיים בהרבעה אסורים במלאכה או בהנהגה כאחד (ספר המצוות לא-תעשה יח והלכות כלאיים פרק ט, הלכה ז-ח). (210) פי בהמה מלאכול מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון, שתדוש תבואה או תישא תבן על גבה, שנאמר (שם כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" (ספר המצוות לא-תעשה ריט והלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ב). (211) בהמה ובנה ביום אחד, בין בחולין בין בקדשים, שנאמר (ויקרא כב, כח) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ספר המצוות לא-תעשה קא והלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה א). (212) והוא צריך לו, כגון: כר - בלילה, והמחרשה - ביום, והתורה אמרה (דברים כד, יב) "לא תשכב בעבוטו" - לא תשכב ועבוטו עימך (ספר המצוות לא-תעשה רמ והלכות מלווה ולווה פרק ג, הלכה ה). (213) שאסור בכלל למשכן את האלמנה, ככתוב (שם, יז) "ולא תחבול בגד אלמנה", ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמא והלכות מלווה שם, הלכה א). (214) כגון, כלי טחינה או כלי בישול ואפיייה, ככתוב (שם, ו) "לא יחבול ריחיים ורכב כי נפש הוא חובל" ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזירנו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמב והלכות מלווה שם, הלכה ב). (215) שהעיד עדות שקר שאין בה עדות ממון, כגון שהעיד על פלוני כוהן, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והוזהר. או שהעיד על פלוני שהוא חייב מלקות והוזהר, והתורה אמרה (שמות כ, טו) "לא תענה ברעך עד שקר". ואף על פי שאין בו מעשה, קיבלו חכמינו מפי השמועה, שהכתוב האומר (דברים כח, א-ב) "והרשעו את הרשע - והיה אם בן הכות הרשע" רומז לעד זומם שילקה (ספר המצוות עשה קפ ולא-תעשה רפה והלכות עדות פרק כ, הלכה ח-ט). (216) כי אם יש בה שווה פרוטה (=דמי רפואתו וכדומה) חייב לשלם לו ממון ואין אדם משלם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ג' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קסג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עליהן עד שיקדש ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קסב והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ג). (240) לאיש אחר, והתורה אמרה (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". ואפילו לא נישאה לאחר, אלא נתאסרה לו אסורה לחזור לראשון, שנאמר (שם, ב) "והייתה לאיש אחר" הווייה - זו קידושין, כמבואר ביבמות יא, ב (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ב). (241) שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה להתייבם לאחד האחים, או לחלוץ להם, וכל שלא נפטרה מהיבם אסורה להינשא לאיש אחר, ככתוב (שם כה, ה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות ייבום פרק ב, הלכה י"ח). (242) שובעל אשה לשם זנות בלא קידושין, והתורה אמרה (שם כג, יח) "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות אישות פרק א, הלכה ד). (243) ממזר - זה שנולד מן העריות שחיביים אליהן איסור כרת, חוץ מן הנידה, שהבן הנולד ממנה הוא פגום לכהונה ואינו ממזר. (244) והתורה אמרה (שם, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". והראב"ד שואל: מה צורך בנישואין, והלא אם יבעל ולא יקדש תחילה הרי זה לוקה, וכבר השיב רבינו לחכמי לונל והצדיק את שיטתו בזה. ראה במוספנו תשובות הרמב"ם להלכות איסורי ביאה, פרק ט"ו, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות איסורי ביאה שם, הלכה א"ב). וראה תשובות הרמב"ם סימן קנב. (245) כל שנפצעו ביציו. ובספר המצוות מגדיר רבינו: מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד. והתורה אמרה (שם, ב) "לא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'". (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה א-ג). (246) מפסיד איברי הזרע. (247) והתורה אמרה (ויקרא כב, כד) וכתות ונתוק וכרות - ובארצכם לא תעשו" - קיבלו חז"ל (ספרא, שם) "ובכם לא תעשו", כלומר "עניין הכתוב לא יעשה זאת בישראל, בין בגופם בין בגוף אחרים" (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה ט"י). (248) והתורה אמרה (דברים כב, כט) "ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה לא יוכל שלחה כל ימיו". ואם גירשה ומתה, או שנישאה לאחר הרי זה לוקה, שאינו יכול לקיים עוד העשה: ולו תהיה לאשה (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות נערה פרק א, הלכה ז). (249) והתורה אמרה (שם, יט) "ולו תהייה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו", וגם זה לוקה, כדרך שלוקה האונס שגירש אנוסתו ולא החזירה, (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות נערה פרק ג, הלכה ד). (250) כגון, החיבוק והנישוק וכיוצא בהם מפעולות שאדם נהנה בהן. (251) שלא בא עליה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערווה" - כלומר, לא תתקרבו אליהן קירבה המביאה לגלות ערווה (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א"ב). (252) שאמרו עליו שהוא פסול לעדות אשה (סנהדרין כו, ב). וכן מלקים אותו על "לא טובה השמועה" (קידושין פא, א) וכמבואר לקמן פרק כ"ד, הלכה ה. (253) והתורה אמרה (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בס, בתן לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך" אחד שבעה עממים ואחד

(ספר המצוות לא-תעשה מה והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"ב). (229) תולש שער ראשו מרוב צערו על מתו, כדרך שעושים הסכלים, והתורה אמרה (דברים יד, א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". וחיב על כל הראש כבין העיניים, שנאמר (ויקרא כא, ה) לא יקרחו קרחה בראשם (ספר המצוות לא-תעשה קעא והלכות עבודה זרה שם, הלכה ט"ו). (230) ששוטט בבשרו וממלא מקום השיטה כוחל או דיו או שאר צבעונים, וזה היה מנהג הגויים שרושמים עצמם לעבודה זרה, שאלו עבדים מכורים הם לה ומורשמים לעבודתה. והתורה אמרה (שם, יט, כח) "וכתובת עקעק לא תתנו בכם" (ספר המצוות לא-תעשה מא והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"א). (231) בגד ארוג מצמר ופשתים, כמו שלבשו כומרי עבודה זרה באותו הזמן. ואזהרתו: "לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא). ואפילו חוט אחד של צמר בבגד גדול של פשתן אסור (ספר המצוות לא-תעשה מב והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א והלכה ה). (232) (שם כ, יט) "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות" וכל השחתה בכלל זה, כגון: שישורף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה, אלא שאינו לוקה עליהם אלא מכת מרדות מדבריהם, כמבואר בהלכות מלכים פרק ו, הלכה י (ספר המצוות לא-תעשה נו והלכות מלכים שם, הלכה ח). (233) כגון, שילבש בגדים צבעוניים וחלי זהב, במקום שאין לובשים אותם אלא נשים, והתורה אמרה (שם כב, ה) "ולא ילבש גבר שמלת אשה" ובכלל זה אם צבע שערו שחור (ספר המצוות לא-תעשה מ והלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י). (234) כגון שתשים בראשה מצנפת, או שתלבש שריון או שתגלח ראשה כאיש, שנאמר (שם, שם) "לא יהיה כלי גבר על אשה" (ספר המצוות לא-תעשה לט והלכות עבודה זרה שם). (235) שנגע בו או נכנס לאהלו, והוא אינו מקרובי המפורשים בכתוב (ויקרא כא, ב-ג). והתורה אמרה (שם, א) "לנפש לא ייטמא בעמיו" (ספר המצוות לא-תעשה קסו והלכות אבל פרק ג, הלכה א-ג). (236) כגון, שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאיש, שהיא אסורה להינשא לו, איסור השווה בכל ישראל, ואינו מיוחד בכוהנים. והתורה אמרה (שם, ז) "אשה זונה וחללה לא ייקחו". אבל אם בא עליה דרך זנות ולא קידשה אינו לוקה, שנאמר: "לא יקחו" - עד שייקח (=בקידושין) ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קנח והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב ופרק י"ח, הלכה א). (237) בין מן הנישואין בין מן האירוסין, כמבואר ביבמות נט, א. והתורה אמרה (שם, שם) "ואשה גרושה מאישה לא ייקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב, והלכה י"י). (238) חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת הנשים האסורות לכהונה נבעלה לכוהן - נתחללה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה א). והתורה אמרה (שם): "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה א"ב). (239) שנאמר (שם, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו" - כיוון שבעלה, חיללה, ופסלה לכהונה, והוא מוזהר שלא יחלל כשרים, לא אשה ולא זרעו, בניגוד לזונה וחללה וגרושה, שהן מחוללות ועומדות קודם בעילתה, ולפיכך אינו לוקה

קסד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ד' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומדעזע. (5 החרב. 6) סנהדרין לו, ב "אם כך ראיתם - לא ראיתם כלום", שהרי התורה אמרה: על-פי שנים עדים (=עדי ראיה) יומת המת. (7) מכילתא פרשת משפטים לפסוק זה. מי שהוא נקי ע"פ דין תורה - אל תהרגנו. וכתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רצ: "לפי שהדברים האפשריים יש מהם שאפשרותם קרובה מאד, ומהם שאפשרותם רחוקה מאד... וה"אפשר" רחב מאד. ואילו הרשתה תורה לקיים ענשים כאפשר הקרוב מאד... כי אז היו מקיימים את הענשים במה שהוא יותר רחוק מזה... עד שיקיימו את הענשים וימיתו בני אדם באומדן קל, לפי דמיון השופט, לפיכך סתם (=הבורא) יתעלה את הפתח הזה, וציוה שלא יקיימים שום עונש אלא עד שיהיו שם עדים המעידים, שברור להם אותו המעשה... ויותר טוב ויותר רצוי לפטר אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים". (8) שעל כל עבירה אין בה אלא עד אחד, ואינו נאמן. (9) מכילתא שם, והכתוב מסיים: "כי לא אצדיק רשע". כלומר, אם יצא מידך זכאי - יש לי הרבה שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה (ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ג. וכן ברש"י לתורה שם). ובסנהדרין שם אמרו: "מיום שחרב בית-המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין, דין ארבע מיתות (=פורענות בידי שמים) לא בטל, מי שנתחייב סקילה: או נופל מן הגג, או חיה דורסתו" וכ'.

כל האומות באיסור זה (ספר המצוות לא-תעשה נב והלכות איסור ביאה פרק י"ב, הלכה א), וראה שם הלכה ד"ז. (254) והתורה אמרה (שם כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" אפילו אחר שנתגיירו אסורים הם לבוא בקהל (ספר המצוות לא-תעשה נג והלכות איסורי ביאה פרק י"ב, הלכה י"ז). (255) כנ"ל בהערה הקודמת. וכבר ביאר רבינו, שם הלכה כ"ה, שסנחריב מלך אשור בלבב את כל האומות ועירבן זה בזה, וכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב, ולפיכך כל הגרים מותרים בזמן הזה לבוא בקהל ה' בכל מקום שהוא, אחד הזכרים ואחד הנקיבות. (256) נוסף על שמונה-עשרה הראויות לו, והתורה אמרה (שם יז, יז) "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" - קיבלו חכמינו שמתור לו ליקח עד שמונה-עשרה (ספר המצוות לא-תעשה ססד והלכות מלכים פרק ג, הלכה ב). (257) נוסף על כדי מרכבתו, אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים, והתורה אמרה (שם, טז) "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצריימה למען הרבות סוס" (ספר המצוות לא-תעשה ססג והלכות מלכים שם, הלכה ג). (258) והניחו בגנזיו לעצמו, להתגאות בו או להתנאות בו, והתורה אמרה (שם, יז) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". אבל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה' להיות שם מוכן לצרכי ציבור ולמלחמותיו - מצווה להרבותו (ספר המצוות לא-תעשה ססה והלכות מלכים שם, הלכה ד). (259) כולל מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, או מיתה בידי שמים, המנויות לעיל הלכה א-ב שלוקים עליהן, כמבואר שם.

- ב. כַּל מִי שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁחִיבֵין עָלָיו מִיתַת בַּיִת דִּין¹⁰
בְּאֵנֶס - אֵין בַּיִת דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וְאָף עַל פִּי שְׁהִיָּה¹⁴
מְצִוָּה שְׁהִירָג וְאֵל עֵעֵבֵר. אָף עַל פִּי שֶׁחָלַל אֶת¹⁵
הַשָּׁם¹¹ וְהוּא אָנוֹס - אֵינוֹ נִהְרָג. שְׁנֵאמַר: וְלִנְעָרָה¹⁶
לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר¹². זוֹ אֲזָהְרָה לְבַיִת דִּין, שְׁלֹא יַעֲנֶשׂוּ¹⁷
18 אֶת הָאָנוֹס¹³.

יום חמישי ד' מנחם-אב ה'תשע"ז

פְּרָק עֵשְׂרִים

1 שאין בית-דין מעניש על-פי אומדן הדעת, אלא על-פי
2 ראייה ברורה. דין עובר עבירה באונס. האיסור לחוס על
3 העברייך, או לרחם בדין על הנאשם בכל חיוב שהוא.
4 אזוהרת חכמינו למי שמגיס ליבו בהוראה, וכן לתלמיד שלא
5 הגיע להוראה ומורה. זיקת הדיינים לדין פחות משווה
6 פרוטה.

- א. אֵין בַּיִת דִּין עוֹנְשִׁין בְּאֵמֶד הַדַּעַת², אֶלֶא עַל פִּי
עֵדִים בְּרֵאִיָּה בְּרוּרָה. אֶפְלוּ רְאוּהוּ הָעֵדִים רוֹדֵף אַחַר
חֲבֵרוֹ, וְהִתְרוּ בּוֹ, וְהָעֲלִימוּ עֵינֵיהֶם, אוֹ שֶׁנִּכְנַס
אֲחֵרָיו לְחֲרִיבָה וְנִכְנַסוּ³ אֲחֵרָיו, וּמְצִאָוהוּ הָרוֹג
וּמְפָרְפוֹ⁴ וְהִסְפִּיף⁵ מְנַטֵּף דָּם מִיַּד הַהוֹרָג, הוֹאִיל וְלֹא
רְאוּהוּ בַּעַת שֶׁהִכְהוּ - אֵין בַּיִת דִּין הוֹרְגִין בַּעֲדוֹת
זוֹ⁶. וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נֵאמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל
תִּהְרָג⁷. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנַיִם שְׁעֵבֵד עֲבוּדָה
זָרָה, זֶה רְאָהוּ שְׁעֵבֵד אֶת הַחֲמָה וְהִתְרָה בּוֹ, וְזֶה
רְאָהוּ שְׁעֵבֵד אֶת הַלְּבָנָה וְהִתְרָה בּוֹ - אֵין מְצַטְרַפִּין⁸.
שְׁנֵאמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל תִּהְרָג. הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם צַד
לְנַקוּתוֹ וְלִהְיוֹתוֹ צַדִּיק - אֵל תִּהְרָגְהוּ⁹.

10 כגון ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים, ראה הל' יסודי
התורה פ"ה, ה"ב. (11) שכל מי שנצטווה להיהרג ולא
לעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם, ועבר על
לא-תעשה (ויקרא כב, לב) "ולא תחללו את שם קדשי"
(שם, ה"ד). (12) וכדברי הכתוב, שם כח "צעקה הנערה
המאורשה ואין מושיע לה". וכן אמרו (נדרים כז, א) "אנוס
- רחמנא פטריה". (13) ולדעת הרמב"ן בהשגותיו על 'ספר
המצוות' לרבינו שורש ה, אין זו אזהרה אלא שלילת עונש
מיתה, ולא יותר. אולם רבינו סובר, הואיל והכתוב מדגיש:
"אין לנערה חטא מות" - איך יעלה על הדעת שבית-הדין
יענשה, כמו שאמרו (סנהדרין פב, ב) "היתכן, שהתורה
פטרתו - ואנו נעמוד ונהרגנו". ועל-כרחך, זה שאמרה
תורה: "ולנערה לא תעשה דבר", לאזהרה היא ולאיסור לאו
(מגילת אסתר, שם).

- ג. אִישׁ שֶׁאָנְסוּהוּ עַד שֶׁבָּא עַל הָעֵרְוָה - חִיב מִיתַת¹⁹
בַּיִת דִּין; שְׁאֵין קִשְׁוִי¹⁴ אֶלֶא לְדַעַת¹⁵. אֶכָּל הָאִשָּׁה
הַנִּבְעָלַת בְּאֵנֶס, אֶפְלוּ אִמְרָה אַחַר שְׁנֵאנְסָה¹⁶: הַנִּיחָהוּ²¹
לוֹ - הֲרִי הִיא פְּטוּרָה¹⁷, מִפְּנֵי שֶׁיִצְרָה נִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ¹⁸.

14 התקשות האבר. (15) מרצון. והרי הוא כעושה מעשה
מעצמו. שכל שאינו מרוצה בדבר אי-אפשר לו להתקשות,
וכיון שנתקשה - ודאי מרוצה הוא (כסף-משנה). ועדיין

(2) השערה ע"פ השכל וההגיון. (3) בכת"י תימן: שנכנס
אחריו. והכוונה, שהרודף נכנס אחרי הנרדף. (4) מפרכס

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ד' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קסה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 לחייבו, מבלי לחקור באמיתת הדבר. (25) מכילתא לפרשת משפטים לפסוק זה.

ו. לא תעשו עול במשפט - זה המענות את הדין, ומזכר את החיוב ומחייב את הזכאי. וכן המענה²⁶ את הדין, ומאריך בדברים ברורים כדי לצער אחד מבעלי דינים - הרי זה בכלל עול²⁷.

26 המשהה את פסק הדין. (27) כמו שאמרו (אבות פ"ה, מ"ט) "חרב באה לעולם על עינוי הדין ועל עיוות הדין", ומפרש רבינו שם: "עינוי הדין" - הוא: איחור המשפט ועיון בו ימים רבים בדרך המבואר. ו"עיוות הדין" - הוא, שידון במה שאינו ראוי.

ז. הגם לבו בהוראה²⁸, וקופץ וחותר²⁹ את הדין קדם שיקרהו בינו לבין עצמו עד שיהא לו ברור בשמש - הרי זה שוטה, רשע וגם רוח³⁰. כך צוה חכמים³¹: הווי מתונים בדין³². וכן איוב הוא אומר: ורב לא ידעתי אחקרהו.

28 מתגאה בלבו להורות בלי מורא ובלי מתניות. (29) ממחר ופוסק. (30) אבות פ"ד, מ"ז, שוטה - שמרבה עליו איבה; רשע - שאינו מקפיד אם יגזול ויוציא מידי הזכאי שלא כדין; גס רוח - שגאוותו הביאתו לקפוץ ולהורות בחפזון לקנות לו שם כאחד הגדולים (תוספות יו"ט שם). (31) אבות פ"א, מ"א. וכן אמרו (סנהדרין ז, ב) "צדק את הדין ואח"כ תחתכהו". (32) השווה סנהדרין לה, א "אשרו חמוץ - אשרי דיין שמחמץ את דינו, וברשי" שם.

ח. כל דיין שפא לפניו דין, והתחיל לדמותו בדין פסוק שפכר ידע אותו, ויש במדינה גדול ממנו בחכמה³³ ואינו הולך ונמלך בו - הרי זה בכלל הרשעים שלכם גם בהוראה³⁴. ואמרו חכמים: רעה על רעה תבוא לו³⁵. שכל אלו הדברים וכיוצא בהן - מגסות הרוח הן, המביאות לידי עוות הדין. פי רבים חללים הפילה - זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה³⁶; ועצמים כל הרגיה - זה שהגיע להוראה ואינו מורה³⁷. והוא שיהיה הדור צריך לו; אבל אם ידע שיש לשם ראוי להוראה, ומנע עצמו מן ההוראה - הרי זה משפח³⁸. וכל המונע עצמו מן הדין - מונע ממנו איבה וגזל ושבועת שוא³⁹; והגם לבו בהוראה - שוטה, רשע וגם רוח⁴⁰.

33 אע"פ שאינו רבו. ובמקום רבו - יתבאר דינו בסמוך ה"ט. (34) שיכול להיות, שדין זה אינו דומה לראשון (סמ"ע לחו"מ סימן י"ס"ק ה). (35) יבמות קט, ב "רע ירוע כי ערב זר (משלי יא, טו) - רעה אחר רעה תבוא... לתוקע עצמו לדבר הלכה". ומפרש רש"י: סומך ונשען על ההלכה שהוא יודע. (36) הפילה - לשון נפל, שלא מלאו ימיו. (37) עצומים - לשון מחרישים ומתאפקים מלהורות (ע"ז יט, ב וברשי"י), והשווה הלי' תלמוד תורה פ"ה, ה"ד. (38) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים - פזר (=שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים, פזר אתה לשנות

קשה, איך ממיתים אותו, והלא אין עונש מיתה בלא התראה, וזה שאנסוהו לבעול - ודאי לא התרו בו? וע"כ, לא נתכוון לומר שממיתים אותו, אלא יש עליו דין חיוב מיתת בית-דין, כאדם שעשה במזיד בלא התראה, ומאחר שלא הותרה כחוק, אין בית-דין ממיתים אותו. וזה שדייק רבינו וכתב: חייב מיתת בית-דין, ולא כתב: בית-דין ממיתים אותו, כדרך שכתב בהלכה הקודמת: אין בית-דין ממיתים אותו (כסף-משנה). (16) בסוף הביאה. (17) "שאלמלא נזקק לה - היא שוכרתו" (לשון התלמוד כתובות נא, ב). (18) "וגם זה אונס, שבתחילת בעילה שהיא באונס - הליבישה הבעול יצר" (רש"י שם). ושם מדובר לענין היתר האשה לחזור לבעלה, וממנו למד רבינו לענין פטור העונש. והשווה הלי' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "שמשחתחיל לבעול באונס - אין בידה שלא תרצה, שיצר האדם וטבעו כופה אותה לרצות". וראה הלי' אישות פכ"ד, ה"ט.

ד. אסור לבית דין לחוס על ההורג. שלא יאמרו: כבר נהרג זה, ומה תועלת יש בהריגת האחר? ונמצאו מתרשלין בהריגתו. שנאמר: לא תחוס עינך עליו, ובערת דם הנקי¹⁹. וכן אסור לבית דין לחוס על מי שנתחייב קנס²⁰. שלא יאמרו: עני הוא זה, שלא בכונה עשה. אלא מגבין ממנו כל שיש לו בלא חנינה. שנאמר: ולא תחוס עינך²¹. וכן בדיני ממונות אין מרחמין על הדל. שלא תאמר: עני הוא זה, ובעל דינו עשיר; הואיל ואני והעשיר חייבין לפרנסו - אזכנו בדין, ונמצא מתפרנס ככבוד. על זה הזהירה תורה: ודל לא תהדר בריבו. ונאמר: לא תשא פני גדול²². אסור להדר פני גדול. כיצד? הרי שפאו לפניך שנים לדין, אחד חכם גדול ואחד הדיוט - לא תקדים לשאל בשלומו של גדול, ולא תסביר לו פנים, ולא תכבדנו, כדי שלא יסתתמו טענותיו של אחר; אלא אינו נפנה לאחד מהן עד שיגמר הדין. שנאמר: לא תהדר פני גדול. אמרו חכמים²³: אל תאמר: עשיר הוא זה, בן גדולים הוא זה, היאך אבלישנו וארצה פבשתו? לכך נאמר: לא תהדר פני גדול.

19 'ספרי' שופטים אות קפו. ונוסח הכתוב: "לא תחוס עינך עליו, ובערת" וגו'. (20) תשלום על שקיטע יד חבירו או סימא עינו. (21) "נפש בנפש, עין בעין, שן בשן, יד ביד", השווה הלי' חובל פ"א, ה"ד ובספר המצוות ל"ת רעט. (22) 'תורת כהנים' פ' קדושים לפסוק זה, וכן בספרי דברים אות יז. (23) 'תורת כהנים' שם, וראה שבועות ל, ב לענין תלמיד-חכם ועם-הארץ שבאו לדון.

ה. פאו לפניך שנים, אחד פשר ואחד רשע - אל תאמר: הואיל ורשע הוא וחזקתו משקר, וחזקת זה שאינו משנה בדבר, אטה הדין על הרשע²⁴. על זה נאמר: לא תטה משפט אבינך בריבו - אף על פי שהוא אביון במצות, לא תטה דינו²⁵.

קסו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ה' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות סנהדרין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משה פרוטה - נזקקים לו. ומדברי רבינו, נראה כוונתו, דוקא אם התובע חזר ותבע "גומרים את דינו", שהרי זה כאילו תבע מתחילה פחות מפרוטה זו עם הפרוטה שתבע בראשונה, אבל אם הנתבע תובע, הרי זה כאיש אחר ואין נזקקים לו. ויתכן שגם רבינו יודה בזה, שהרי אם יזכה הנתבע יצטרך בית-דין לנכות לו ממה שחייבוהו לפרוע תחילה, והרי זה דין אחד (כסף-משנה).

- 11 יב. כָּל הַמְטָה מִשְׁפֵּט אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא
- 12 אֶחָד, שְׁנֹאמֵר: לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט. וְאִם הָיָה גֵר
- 13 - עוֹבֵר בְּשְׁנֵי לְאוּיִן, שְׁנֹאמֵר: לֹא תִטֶּה מִשְׁפֵּט גֵר⁴⁷.
- 14 וְאִם הָיָה⁴⁸ יְתוֹם - עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיִן, שְׁנֹאמֵר:
- 15 מִשְׁפֵּט גֵר יְתוֹם⁴⁹.

(47 'ספרי' פ' כ"הצא לפסוק זה. (48 הגר. (49 מתוך פירוש רבינו הלל ל'ספרי' שם, נראה שכן היא הגירסא בדברי ה'ספרי'. וכתב הרדב"ז: הואיל ונאמר: "משפט גר יתום", ולא נאמר: גר ויתום, אנו למדים, שאם היטה משפט יתום ישראל - אינו עובר אלא בלאו אחד הכולל כל ישראל. והשווה 'ספר המצוות' ל"ת רפ.

יום שישי ה' מנחם-אב ה'תשע"ז

פֶּרֶק אֶחָד וְעֵשְׂרִים

1 מתבארת בו 'מצוות עשה' לשפוט משפט צדק. השוויית זכויות הופעת בעלי הדין. יחס בית הדין לתלמיד חכם המופיע בדין. דין מי מקדימים בתור בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דין חבירו. שאסור לדיין להיות מליץ וסניגור לדברי בעל הדין. המקרים המיוחדים בהם מותר לדיין לסעוד מעט לאחד מבעלי הדין.

- 16 א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְשֹׁפֵט הַשּׁוֹפֵט בְּצִדָּק. שְׁנֹאמֵר:
- 17 בְּצִדָּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ. אִי זֶהוּ צִדָּק הַמִּשְׁפָּט? זֶה
- 18 הַשְׁוִיית שְׁנֵי בְּעֲלֵי דִינֵיךָ בְּכָל דְּבָרְךָ². לֹא יֵהָא אֶחָד
- 19 מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרְךָ! וְלֹא
- 20 יִסְבִּיר פָּנִים לְאֶחָד וַיְדַבֵּר לוֹ רַפּוֹת, וַיֵּרַע פָּנָיו לְאֶחָד
- 21 וַיְדַבֵּר לוֹ קְשׁוֹת³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצוות עשה לשפוט השופט בצדק בו".

ובהמשך לזה כתב "...היה אחד מהם מלובש בגדים יקרים, והשני מלובש בגדים בזויין, אומר למכובד או הליבשהו כמותן עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שווין בו".

והגם שעניין הלבוש לא ישנה מאומה במעמדו ומצבו של העני, ציוותה התורה "בצדק תשפוט עמיתך" שיש לעשות כל התלוי בו כדי להשוותו בדין.

ומכאן הוראה לכל אחד ואחד מישראל, לעשות כל התלוי בו לטובתו של יהודי אחר, גם אם מדובר בהטבת מצב

לתלמידים, רש"י), בשעת המפזרים - כנס", ומפרש רש"י: כנס אתה ולא תיטול שררה עליהם, שאף זו לכבוד שמים לאחזו במדת הענוה. ובמדרש תנחומא פ' משפטים אות ב, אמרו: "מעשה ברבי אסי כשנסתלק מן העולם מצאוהו בוכה, אמרו לו: רבי, מפני מה אתה בוכה?... יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בכך היית מתרחק מן הדינים... אמר להם: בני, עליה אני בוכה, שמא אתן דו"ח על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל". (39) שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ונמצא מביא לידי שבועת שוא (אבות פ"ד, מ"ז וברע"ב שם). (40) שם. וכבר נתבאר לעיל ה"ז.

- 1 ט. תְּלַמֵּיד אֵל יוֹרֵה הַלְקָה לְפָנָיו רְבוּ⁴¹, אֲלֵא אִם בֵּן
- 2 הָיָה רְחוֹק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ פְּרָסָאוֹת⁴² - כִּנְגֵד מַחְנֵה
- 3 יִשְׂרָאֵל⁴³.

(41) במקום רבו, כי בפניו ממש חייב מיתה, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב, ע"פ סוגיית התלמוד ברכות לא, ב. (42) שהן שנים-עשר מיל, והמיל אלפים אמה. (43) סנהדרין ה, ב. שכל מי שהוצרך לשאול, היה מוכרח לפנות אל משה שנמצא מחוץ למחנה, ככתוב (שמות לג, ז) "והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה", ושטח מחנה ישראל שלש פרסאות (רש"י שם). ובהל' תלמוד תורה שם, כתב רבינו: "במה דברים אמורים, בדבר שנקרה מקרה, אבל לקבוע עצמו להוראה... אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם - אסור לו להורות עד שימות רבו, אלא-אם-כן נטל רשות מרבו". וכן נפסק להלכה ביו"ד רמב, סעיף ד.

- 4 י. אֵל תֹּאמֵר: שִׁפְלֵ אֱלוֹ הַדְּבָרִים בְּדִין שֵׁיִשׁ בּוֹ
- 5 הוֹצֵאת מִמּוֹן הַרְבֵּה מִזֶּה וַתִּתְּנֵהוּ לְזֶה. לְעוֹלָם יְהִי
- 6 דִּין אֲלֶיךָ מִנֵּה וְדִין פְּרוּטָה אַחַת שְׁוִין בְּעֵינֶיךָ לְכָל
- 7 דְּבָרְךָ⁴⁴.

(44) סנהדרין ח, א "כקטן כגדול תשמעון" (דברים א, יז), שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה - לענין הקדמה, ומפרש רש"י: בא לפניך דין של פרוטה, וחזר ובא דין אחר של מנה (=מאה זוז), הקודם לפניך - הקדם לחתוך. וכתב הרדב"ז: מסתבר, אם הדין של פרוטה מצריך עיון ומיתון, ואותו של מנה הוא פשוט מאד, חותכים תחילה הדין של מנה, שאין ראוי לענות אותו מפני מיתון של זה.

- 8 יא. אִין הַדִּינֵיךָ יוֹשְׁבֵיךָ לְדוֹן בְּדִין פְּחוֹת מִשְׁוֵה
- 9 פְּרוּטָה⁴⁵. וְאִם הִזְקַקְו לְשׁוֹה פְּרוּטָה - גּוֹמְרִין אֶת
- 10 דִּינוֹ אֶפְלוֹ לְפְחוֹת מִשְׁוֵה פְּרוּטָה⁴⁶.

(45) בבא-מציעא נה, א, שאין זה נקרא ממון לענין גזל. כדברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו: "וכל פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית-דין נזקקים לו". ומדברי רבינו שם ה"ה, משמע שבכלים הראויים לעשות בהם מלאכה, אפילו אינם שוים פרוטה - נזקקים עליהם ונשבעים עליהם. וכן פסק השו"ע בחו"מ פח, סעיף ג. (46) בבא-מציעא שם עמ' ב, ומפרש רש"י: אם חזר השני (הנתבע) ותבעו פחות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ה' מנחם-אב - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קסז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כלומר, אל ישב לפני רבו קודם שיבוא בעל-דינו, ואפילו יושב ושותק, שלא יחשדהו בעל-דינו, שבא להטעים את דבריו לפני הדיין, וזה אסור כמבואר בסמוך ה"ז. (13) בכת"י תימן: היה קבוע לו. (14) שיעור קבוע לתלמיד עם רבו. (15) שהכל יודעים שבא לפניו ללמוד תורה כדרכו תמיד (שם). ובכת"י תימן: ובא בזמנו, וכבר העיר הכסף-משנה, שזוהי נוסחת רבינו האמיתית.

ה. כָּבֵר נִהְגוּ כָּל בְּתֵי דִינֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַחַר הַגְּמָרָא¹⁶
בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת¹⁷, שְׁמוּשֵׁיבִין בְּעֵלֵי דִינֵין וּמוֹשִׁיבֵין
הָעֵדִים, פְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחְלֶקֶת¹⁸. שְׂאִין בְּנוֹ פֶּתַח
לְהַעֲמִיד מִשְׁפָּטֵי הַדָּת עַל תְּלָם¹⁹.

(16) בדפ' רומי ובכת"י: התלמוד. (17) בסורא ובפומבדיתא שבבבל. (18) שלא יקפידו עמי הארץ, ויריבו כשיצווים לעמוד. הואיל ובדיעבד כשרה עדות אפילו בישיבה, כמבואר בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח, שאפילו הדיינים שקיבלו עדות עומדים (=שהדיינים עמדו) - דינם דין, וכמו כן בישיבת העדים, ראה 'תוספות' זבחים טז, א ד"ה: מה ליושב. - לפיכך התירו הגאונים הדבר "כדי לסלק המחלוקת" (ע"פ כסף-משנה והגהות מיימוניות). (19) מכונס ומקומם הקבוע, מלשון הכתוב (יהושע יא, יג) "הערים העומדות על תלם". וכתב הב"ח, הובאו דבריו בש"ך לחו"מ סי' יז ס"ק ז, "מכל-מקום העדים ובעלי-דין עצמם כל מי שנגעה יראת ה' בלבבו, ועמדו רגלי אבותיו על הר סיני, יחושו לכבוד התורה... לקיים: ועמדו שני האנשים, וראוי להם להשיב לדיינים: ואנחנו נעמוד לפני ה' ולפניכם, כי המשפט לאלוקים הוא".

ו. הָיוּ לְפָנֵי הַדֵּינִים בְּעֵלֵי דִין הַרְבָּה - מְקַדְּמִין אֶת
דִּין הַיְתוּם לְדִין הָאֱלֻמְנָה. שְׁנֵאמַר: שְׁפֹטוּ יְתוּם רִיבּוֹ
אֱלֻמְנָה. וְדִין אֱלֻמְנָה קוֹדֵם לְדִין תְּלָמִיד חֶכֶם²⁰. וְדִין
תְּלָמִיד חֶכֶם קוֹדֵם לְדִין עֵם הָאֲרָץ²¹. וְדִין הָאִשָּׁה
קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ; שְׁפֹשֶׁת הָאִשָּׁה מְרַבָּה²².

(20) שדמעתה מצויה וצערה מרובה, וכן אמרו (שבת יא, א) "תחת תלמיד-חכם (=לשמשו), ולא תחת יתום ואלמנה", הרי שיש להזהר בכבודם ביותר (אור שמח). (21) כמבואר לעיל אות ט. וגם משום ביטול תורה, כמבואר בבבא-בביתא כב, א: כיון שחכמים הם, יש להעדיפם שלא יטרדו מגירסתם. וכן אמרו (כתובות קו, א) "עשה של כבוד התורה עדיף". ובשבועות ל, א מסופר: רב עולא היה לו דין לפני רב נחמן, שלח לו רב יוסף: עולא חברינו עמית בתורה ובמצוות, הבין רב נחמן, שהתכוון להקדימו לאחרים. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"י. (22) יבמות ק, א.

ז. אֶסוּר לְדִין לְשֹׁמֵעַ דְּבָרֵי אֶחָד מִבְּעֵלֵי דִינֵין קֹדֵם
שְׁיִבּוּא חֲבֵרוֹ אוֹ שְׁלֵא בְּפָנֵי חֲבֵרוֹ²³. וְאֶפְלוּ דְּבַר אֶחָד
- אֶסוּר. שְׁנֵאמַר: שְׁמַע בֵּין אַחֵיכֶם²⁴. וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ
מֵאֶחָד - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִשָּׂא שְׁמַע
שְׂוֹא²⁵. וּבְכָלֵל לֹא זֶה: אֲזַהְרֶה לְמַקְבֵּל לְשׁוֹן הָרַע,
וּמְסַפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, וּמַעֲיֵד עֵדוֹת שְׂקֵר²⁶. וְכֵן בְּעַל דִּין
מְזַהֵר שְׁלֵא לְשֹׁמֵעַ דְּבָרָיו לְדִין קֹדֵם שְׁיִבּוּא בְּעַל דִּין

רוחו ולשעה אחת בלבד! ואין צריך לומר שלא לפגוע בו או לומר לו מילים קשות, כי גם רגע אחד בצער של יהודי - נוגע.

(ע"פ יין מלכות סי' קפ"ח)

(2) שבועות ל, א. (3) תוספתא סנהדרין פ"ו, ה"ב: "ולא יהא מאריך פניו כנגד אחד ולא מעיז כנגד אחד". ובכתובות מו, א דרשו: "לא תלך רכיל בעמך - אזהרה לבית-דין שלא יהא רך לזה (=לשון רך לי תהיה, רש"י) וקשה לזה".

ב. שְׁנֵי בְּעֵלֵי דִינֵין, שְׁהִיָּה אֶחָד מֵהֶם מְלַבֵּשׁ בְּגָדִים
יְקָרִים, וְהַשְּׁנֵי מְלַבֵּשׁ בְּגָדִים בְּזוּיִין - אוֹמֵר לְמַכְפֹּד:
אוֹ הַלְבִּישָׁהוּ כְּמוֹתָךְ עַד שְׁתֵּדוֹן עִמּוֹ, אוֹ לְבַשׁ
כְּמוֹתוֹ עַד שְׁתֵּהִיו שְׂוִין, אַחַר כֵּן תַּעֲמְדוּ בְּדִין⁴.

(4) שבועות לא, א, ומפרש רש"י: שלא תגרום לנו לישא לך פנים, או יסתתמו דברי שכנגד מפני חשיבותך וכו', שנאמר: "מדבר שקר תרחק", ומפרש רש"י: כיון שאיש מריבו מסותם, מעמיד זה את שקרו.

ג. לֹא יִהְיֶה אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶלֶּא שְׁנֵיהֶם
עוֹמְדִים⁵. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶם -
מוֹשִׁיבֵין⁶. וְלֹא יִשָּׁב אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה, אֶלֶּא
זֶה בְּצַד זֶה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשַׁעַת מִשָּׂא
וּמִתָּן⁷; אֲבָל בְּשַׁעַת גְּמַר דִּין - שְׁנֵיהֶם בְּעַמִּידָה.
שְׁנֵאמַר: וְיַעֲמֵד הָעַם עַל מִשָּׁה⁸. וְאִי זֶהוּ גְּמַר דִּין?
אִישׁ פְּלוֹנֵי אֶתָּה זְפַאֵי, אִישׁ פְּלוֹנֵי אֶתָּה חֵיב. בְּמָה
דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעֲלֵי דִינֵין; אֲבָל הָעֵדִים - לְעוֹלָם
בְּעַמִּידָה. שְׁנֵאמַר: וְיַעֲמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים⁹.

(5) שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'". (6) שבועות ל, א "אינו אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב". (7) כשבית-הדין שומע דבריהם וטענותיהם וחוקרם. (8) ותחילת הפסוק: "וישב משה לשפוט את העם" - כלומר, משה ישב לגמור הדין, ואז עמד העם עליו. (9) ופסוק זה מדבר בעדים, וכן דרשו: "כשהוא אומר: אשר להם הריב, הרי בעלי דינין אמור, הא מה אני מקיים: ועמדו שני האנשים - בעדים" (שם). ושם עמ' ב אמרו: בשעת גמר דין - דיינים בישיבה, ובעלי דינים בעמידה, שהרי עדים כגמר-דין דומה (=קבלת עדות, היא כשעת גמר-דין, 'תוספות' לסנהדרין יט, ב), וכתוב בהם: ועמדו שני האנשים.

ד. תְּלָמִיד חֶכֶם וְעַם הָאֲרָץ שְׂפָאוּ לְדִין - מוֹשִׁיבֵין
אֶת הַחֶכֶם¹⁰, וְאוּמְרִים לְעַם הָאֲרָץ: שָׁב! אִם לֹא
יִשָּׁב - אֵין מְקַפְּדִין עַל כֵּף¹¹. וְלֹא יִקְדִים הַתְּלָמִיד
כְּשִׁיבּוּא לְדִין וְיִשָּׁב לְפָנֵי רַבּוֹ כְּרוּצָה¹² לְדוֹן לְפָנָיו.
וְאִם הָיָה קְבוּעַ לְפָנָיו¹³ זְמַן לְקִרוֹת¹⁴, וְכֹא זְמַנו -
מִתָּר¹⁵.

(10) שמצוה לכבדו ולהדרו, ככתוב (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (11) שבועות ל, ב. (12) בכת"י תימן: שרוצה לדון לפניו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מבזה את הדיין, שהיה אומר: אין מקבלים עד אחד. (43) וכן אמרו (אבות פ"א, מ"ח) "אל תעש עצמך כעורכי הדיינים" ומפרש רבינו שם: "אע"פ שידע בו שהוא העשוק, ושחברו טוען עליו שקר... עם כל זה אין מותר לו שילמדהו טענה, שתצילהו ותועילהו כלל".

יא. רָאָה הַדִּיָּן זְכוּת לְאֶחָד מֵהֶן, וּבַעַל דִּין מִבְּקֶשׁ 20
 לְאִמְרָהּ וְאִינוּ יוֹדְעֵי לְחַבְרָה 44 הַדְּבָרִים, אוּ שְׂרָאָהּ 21
 מִצְטַעֵר לְהַצִּיל עֲצָמוֹ בְּטַעֲנַת אָמֵת, וּמִפְנֵי הַחֲמָה 22
 וְהַפְעֵס נִסְתַּלֵּק 45 מִמֶּנּוּ, אוּ נִשְׁתַּבֵּשׁ מִפְנֵי הַסִּכְלוּת - 23
 הָרִי זֶה מִתֵּר לְסַעְדוֹ מְעַט, לְהַכִּינוֹ 46 תְּחִלַּת הַדְּבָר, 24
 מִשּׁוּם פְּתַח פִּיָּךְ לְאֵלֶיךָ 47. וְצִרְיָךְ לְהַתִּישֵׁב בְּדָבָר זֶה 25
 הַרְבֵּה, שְׂלֵא יִהְיֶה כְּעוֹרְכֵי הַדִּיָּנִין 48. 26

(44) לנסחם ולהסבירם. (45) בכת"י תימן: נסתלקה. (46) להסבירו. (47) ירושלמי סנהדרין שם. כאילו בעל-דין זה אלם הוא ולפיכך אינו טוען, ועלינו לפתוח לו פה שיוכל לטעון זכויותיו. וכן אמרו (כתובות לו, א ובגיטין לו, ב) "כגון זה, פתח פיך לאלם הוא". השווה הל' שמיטה ויובל פ"ט, ה"ד: "כשיביא בעל-חוב את שטריו... אומרים לנתבע שלם לו, ואם טען הנתבע איה פרוזבול שלו? אומר (=הדיין) לתובע, היה לך פרוזבול ואבד? אם אמר הן - נאמן", וזה נקרא בגיטין שם "פתח פיך לאלם". (48) הרבה צריך לשקול ולהבחין בין סעד קל זה, לאיסור של "עושה עצמו כעורכי הדיינים", בזה שמלמדו טענות ודרכים איך לזכות על-ידו. ומצינו ברבי יוחנן (כתובות נב, ב) שהצטער מאד על שסייע במידת מה לאחד מבעלי הדין, ע"י הדרכה בטענות, ולבסוף הרגיש והתחטא: "עשינו עצמנו כעורכי הדיינים", ומפרש רש"י: עורך הדין לפני הדיינים לזכותו... שעורך את הדיינים להפוך לבם לטובתו של זה.

1 חֲבֵרוֹ 27. וְגַם עַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ 28 נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר 2
 2 תִּרְחֶק 29.

(23) אפילו בא חבירו, ויצא לרגע, אסור להשמיע דבריו שלא בפניו. (24) כשהיה שניהם יחד שמעו דבריהם, ולא תשמעו דברי זה שלא בפני זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישין, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני (סנהדרין ז, ב וברש"י). (25) שם. (26) פסחים ק"ח, א, שכשמספר או מעיד, הרי נושא בפיו שמע שוא (רשב"ם), והשווה 'ספר המצוות' לרבינו ל"ת רפא. (27) סנהדרין שם קרא: לא תשיא, אל תגרום שהדיין ישמע דבריך שלא בפני חברך. (28) ראה בסמוך ה"י, ולקמן פ"כ"ב, ה"בג. (29) שבועות לא, א, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל-דינו אינו בוש מדברי שקר (רש"י).

3 ח. לֹא יִהְיֶה הַדִּיָּן שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַתְּרַגְּמָן 30, אֲלֵא אִם 3
 4 בֵּן הָיָה מִפִּיר לְשׁוֹן בְּעַלֵּי דִינָיו וְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹתֶיהֶם. 4
 5 וְאִם אִינוּ מְהִיר בְּלִשׁוֹנָם כְּדֵי לְהִשִּׁיב לָהֶם - יַעֲמֵד 5
 6 הַתְּרַגְּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם פֶּסֶק הַדִּיָּן 31, וּמֵאֵי זֶה טַעַם 6
 7 חֵיב זֶה וְזָכָה זֶה 32.

(30) שאין האמת יכולה להתברר אלא כששומע מפי בעלי-הדין עצמם (סמ"ע לחו"מ ס"י יז, ס"ק יד). (31) מכות ו, ב, וראה בחו"מ כח, ו לענין לשון העדים, שאין מעמידים מתרגם בין הדיין והעדים. (32) ראה לעיל פ"ו, ה"ו.

8 ט. צִרְיָךְ הַדִּיָּן לְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹת בְּעַלֵּי דִינָיו וְלִשְׁנוֹת 8
 9 טַעֲנוֹתֶיהֶן 33. שְׂנֵאֲמַר: וְיִאֲמַר הַמֶּלֶךְ, זֹאת אוֹמְרַת זֶה 9
 10 בְּנֵי הַחַי וּבְנֵי הַמֵּת 34. וּמִצְדָּק אֵת הַדִּיָּן בְּלִבּוֹ, וְאַחַר 10
 11 כֶּף חוֹתְכוֹ 35.

(33) לחזור עליהן בפני בעלי הדין, שמה לא עמד היטב על דברי טענותיהם, וכששונה אותן בפניהם יגיבו על כך ויתקנום, וגם שתהא דעת הצדדים נוחה, שלא יערערו על הדיינים, לומר שפסקו ולא הבינו טענותיהם כראוי (סמ"ע לחו"מ ס"י יז, ס"ק טו). (34) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, הרי שחזר על דבריהן. (35) סנהדרין ז, ב, שנאמר: "ושפטתם צדק" - מה שהוא צדק ואמת בלבך, אותו תשפוט לאחרים. אבל כל עוד לבו נוקפו, לא יחתוך הדין.

12 י. מִנֵּיִן לְדִין שְׂלֵא יַעֲשֶׂה מְלִיצִין 36 לְדְבָרָיו שֶׁל בַּעַל 12
 13 דִּין 37? שְׂנֵאֲמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֶק. אֲלֵא יִאֲמַר 38 מֵה 13
 14 שְׂנֵרְאָה לוֹ וְיִשְׁתַּק 39. וְלֹא יִלְמַד אֶחָד מִבְּעַלֵּי דִינָיו 14
 15 טַעֲנָה כָּלֵל. אֲפִלוּ הִבְיֵא 40 עַד אֶחָד - לֹא יִאֲמַר לוֹ: 15
 16 אֵין מְקַבְּלִין עַד אֶחָד! אֲלֵא יִאֲמַר לְנִטְעָן 41: הָרִי זֶה 16
 17 הַעֵיד עֲלֶיךָ! הַלֹּאֵי שְׂוִירָה וְיִאֲמַר: אָמֵת הַעֵיד! עַד 17
 18 שְׂיִטְעֵן הוּא וְיִאֲמַר: עַד אֶחָד הוּא, וְאִינוּ נֶאֱמָן 18
 19 עֲלָיו 42. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצֵא בְּזָה 43.

(36) סניגור. (37) לומר, יפה הוא טוען ועי"ז הוא מעודדו ונעשה לו סניגור. (38) הבעל-דין. (39) הדיין, ולא יגיב (שבועות ל, ב), וראה בסמ"ע שם, יז. (40) התובע. (41) הנתבע. (42) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, רב הונא היה

יום ש"ק ו' מנחם-אב ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים

1) בו מתבארת מצוות לא-תעשה, שלא יירא הדיין מפני איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין בתחילה: בדין אתם רוצים, או בפשרה. האיסור לדיין לומר: אני זיכתי וחבריי חייבו. מנהג דייני ירושלים בסדרי הדין. הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

א. שְׁנַיִם שְׂבָאוּ לְפָנֶיךָ לְדִין, אֶחָד בָּרַךְ וְאֶחָד קָשָׁה 27: 27
 28 עַד שְׂלֵא תִשְׁמַע אֵת דְּבָרֵיהֶם, אוּ מִשְׁתַּשְׁמַע אֵת 28
 29 דְּבָרֵיהֶם וְאֵי אִתָּהּ יוֹדְעֵי לְהִיכֵן הַדִּיָּן נוֹטָה 4 - אִתָּהּ 29
 30 רְשָׁאֵי לֹאמַר לָהֶם: אֵינִי נֹזֶק לָכֶם! שְׂמָא יִתְחַיֵּב 30
 31 הַקָּשָׁה, וְנִמְצָא רֹדֵף אַחַר הַדִּיָּן 6. אָבֵל מִשְׁתַּשְׁמַע אֵת 31
 32 דְּבָרֵיהֶם וְתִדַּע לְהִיכֵן הַדִּיָּן נוֹטָה - אֵי אִתָּהּ רְשָׁאֵי 32
 33 לֹאמַר: אֵינִי נֹזֶק לָכֶם! שְׂנֵאֲמַר: לֹא תִגְוֹרוּ מִפְּנֵי 33
 34 אִישׁ 7. שְׂלֵא תִאֲמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי רָשָׁע הוּא, שְׂמָא 34
 35 יִהְרַג אֵת בְּנֵי, שְׂמָא יְדַלֵּק אֵת גְּדִישֵׁי, שְׂמָא יִקְצֹץ 35
 36 נְטִיעוֹתֵי 8. וְאִם הָיָה מְמַנֶּה לְרַבִּים - חֵיב לְהִזְדַּק 36
 37 לָהֶם 9.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק ו' מנחם-אב – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קסט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מקופח ובלתי מרוצה. (20) מיצוע הדין. (21) "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה" ? שמשמעה: וויתור ועשייה לפני משורת הדין. (22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו מבצעת וחותרת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל. (23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל: נגמר הדין). (24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

ה. אף על פי שרצו בעלי הדין בפשרה בבית דין - 23
יש להם²⁵ לחזור ולתבע את הדין, עד שיקנו מיד
שניהם²⁶.

(25) רשאים הם. (26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז, הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

ו. יפה פת פשרה מכח הדין. ששני הדיוטות שדנו 26
- אין דיניהן דין²⁷, ויש לבעלי דינין לחזור בהן;
ואם עשו פשרה²⁸ וקנו מידן - אין יכולין לחזור
בהן²⁹.

(27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. (28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. (29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומובן, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

ז. אסור לאחד מן הדיינים, פשיעא מבית דין, לומר: 30
אני הוא המזכה או המחייב, וחברי חולקין עלי; 31
אבל מה אעשה שהם רבו עלי? ואם אמר פן - הרי 32
הוא בקלל חולף רכיל מגלה סוד³⁰. ומעשה בתלמיד 33
אחד, שהוציא דברים שנאמרו בבית המדרש לאחר 34
שתיים ועשרים שנה, והוציאוהו בית דין מבית 35
המדרש, והכריזו עליו: זה מגלה סוד הוא³¹! 36

(30) משנה בסנהדרין כט, א. (31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדין כמה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט יט, סעיף קטן ב).

ח. שאל אחד מבעלי דינים לכתב לו פסק דין³² - 37
פותחין לו פך: בא פלוני לבית דין של פלוני עם 38
פלוני בעל דינו שטענו פכה, ויצא זכאי או חייב³³. 39
ונתנין לו. ואין מזכירין שם המזכירין ולא שם 40

(2) נוח. (3) בעל מריבה ומטריח דיינים. (4) מי זכאי ומי חייב. (5) לעיין בדינכם ולפסוק לכם. (6) להפוך את הדין לזכותו. (7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש, שהשני יסייעו, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א. (8) ספרי דברים אות יז. (9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

ב. וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו, וראה זכות 1
לעני וחובה לעשיר¹⁰, אם שתק - הרי זה עובר 2
משום לא תגורו מפני איש¹¹. ועל זה נאמר: מדבר 3
שקר תרחק¹². ומנין לדין שלא יושיב תלמיד בור¹³
לפניו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק¹⁴. 5

(10) ורבו טועה בדין. (11) סנהדרין שם - לא תכניס דברך מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים כח, לט): "ויין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק. (12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. (13) עם הארץ, ויישא וייתן עימו ויטעהו. (14) שם ל, ב, וברש"י.

ג. ומנין לתלמיד שראה רבו שטועה בדין, שלא 6
יאמר: אמתין לו עד שיגמר הדין ואסתרנו ואבננו¹⁵, 7
כדי שיקרא הדין על שמי? תלמוד לומר: מדבר 8
שקר תרחק¹⁶. 9

(15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א). (16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי! כך וכן לימדתני. וראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט.

ד. מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: בדין אתם 10
רוצים או בפשרה¹⁷? אם רצו בפשרה - עושין¹⁸ 11
ביניהן פשרה. וכל בית דין שעושין פשרה תמיד - 12
הרי זה משבח. ועליו נאמר: משפט שלום שפטו 13
בשעריכם. אי זהו משפט שיש עמו שלום¹⁹? הוי 14
אומר: זה בצוע²⁰. וכן בדרך הוא אומר: ויהי דוד 15
עשה משפט וצדקה לכל עמו. אי זהו משפט שיש 16
עמו צדקה²¹? הוי אומר: זהו בצוע והיא הפשרה²². 17
במה דברים אמורים? קדם גמר דין. אף על פי 18
ששמע דבריהם וידע להיכן הדין נוטה - מצוה 19
לבעצ. אבל אחרי שגמר הדין ואמר: איש פלוני 20
אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב - אינו רשאי 21
לעשות פשרה ביניהן²³, אלא יקב הדין את ההר²⁴. 22

(17) הסכם על ידי וויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חס ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון, אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה ככול, ואין החייב מפסיד הכול. (18) הדיינים מפשרים. (19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום" שהחייב יוצא

מתוך מהדורת חזק

המחייב, וגם שלא ישאו פנים לאחד מבעלי הדין (פירוש המשנה לרבינו שם פרק ג, משנה ז). (37 לחלוק לו כבוד, שכן מידת החכמים, שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול מהם, כדברי המשנה באבות פרק ה, משנה ז (תוספות יום טוב שם). (38 משנה בסנהדרין כט, ובגמרא שם ל, א כדברי רבי נחמיה שם. ורבינו בפירושו שם הוסיף: "כדי שיהיו הדיינים אהובים אצל בני אדם".

- 12 י. דִּין שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּחִבְרוֹ שֶׁהוּא גִזְלָן אוֹ רָשָׁע³⁹ -
 13 אָסוּר לְהִצְטַרֵּף עִמּוֹ. שְׁנֵאמַר: מְדַבֵּר שֶׁקָּרָה תִּרְחֹק⁴⁰.
 14 וְכִּף הָיָה נִקְמֵי הַדַּעַת שֶׁבִירוּשָׁלַיִם עוֹשִׂין: אֵין יוֹשְׁבִים
 15 בְּדִין עַד שֶׁיִּדְעוּ עִם מִי הֵם יוֹשְׁבִים⁴¹, וְלֹא חוֹתְמִים
 16 אֶת הַשֵּׁטֶר עַד שֶׁיִּדְעוּ מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם⁴², וְלֹא נִכְנָסִים
 17 לְסַעֲדָה עַד שֶׁיִּדְעוּ מִי מִסֵּב עִמָּהֶן⁴³.

(39 עובר עבירות שבין אדם לשמים. (40 שבועות ל, ב, וזה עלול להטעותו ולהטותו מדרך האמת. (41 שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים (לעיל פרק ב, הלכה י"ד). (42 שמא יחתמו עימהם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). (43 שגנאי הוא לתלמיד חכם לישוב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

1 המְחַיֵּיבִין³⁴, אֶלָּא: בֵּית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי, מְדַבְּרִיהֶם
 2 נִדְרָפָה פְּלוֹנִי³⁵.

(32 שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. (33 ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). (34 במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. (35 מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דיעה אחידה, ולא יזכירו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים זיכוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

3 ט. כִּף הָיָה מְנַהֵגִם שֶׁל אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: מְכַנְסִין
 4 בְּעָלֵי דִינָין וְשׁוֹמְעִים דְּבָרֵיהֶם וְטַעֲנוֹתֵיהֶם, וּמְכַנְסִים
 5 הַעֲדִים וְשׁוֹמְעִים דְּבָרֵיהֶם. וּמוֹצִיאִין כָּל אָדָם
 6 לַחוּץ³⁶, וְהַדְּיָנִים נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בֵּינֵיהֶם בְּדָבָר,
 7 וְגוֹמְרִין אֶת הַדְּבָר. וְאַחַר כֵּךְ מְכַנְסִין בְּעָלֵי דִינָים,
 8 וְגִדּוּל שְׁבִדְיָנִים³⁷ אוֹמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אֶתָּה זָכָאִי, אִישׁ
 9 פְּלוֹנִי אֶתָּה חֵיב. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵדַע אֶחָד מִבְּעָלֵי דִינָים
 10 אִי זֶה דִּין הוּא מִי שְׂזָבָה אוֹתוֹ, וְלֹא אִי זֶה דִּין הוּא
 11 שְׁחֵיב³⁸.

(36 שלא ישמעו את הוויכוח של הדיינים מי המזכה ומי

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט תמוז-ג' מנחם-אב תשע"ז

הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֵן מִתְקַיֵּם הַמִּקְח בְּכֹל-סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א'
 מִקְדוּשֵׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' (מבבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק
 ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' (מבבא) בְּתַרְא.

יום שני א' מנחם-אב ה'תשע"ז
מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הֶרַמ"ה נִדְפְּסָה בְיוֹם הַקּוּדוּם.

יום שלישי ב' מנחם-אב ה'תשע"ז
מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הֶרַמ"ה נִדְפְּסָה בְיוֹם רֵאשׁוֹן.

יום רביעי ג' מנחם-אב ה'תשע"ז
מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הֶרַל"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוּ בְּדִין חוֹבֵל

יום ראשון כ"ט תמוז ה'תשע"ז

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הֶרַמ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוּ בְּדִין מִקְח
 וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֵן מִתְקַיֵּם הַמִּקְח וְהַמְּכָר
 בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְכִּבְּר לְמַדּוּ עַל אִפְּן (קנין) זֶה
 מִמַּה-שְׁאֵמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ וְגו'"
 (ויקרא כה, יד), אָמַר (בבא מציעא מז:): "דְּבָר הַנִּקְנָה מִיָּד
 לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וְכִּבְר נִתְבָּרַר, שֶׁדְּבָר תּוֹרָה מְעוֹת
 קוֹנֵנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמְּטַלְטְלִין אֶלָּא תִּפְגַּת תְּכָמִים: וְכֵן
 הַמְּסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבְפָרוּשׁ אָמַר (שם צט:): כְּדָרְךָ
 שֶׁתִּקְנֶה מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כִּף תִּקְנֶה מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרִין
 (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הַנֶּה
 נִתְבָּאָר לָךְ, שֶׁזֶה שֶׁהִתְנֵנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקְח וּמִמְכָּר — תִּפְגַּתָּה,
 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוּמוֹ: אֲבָל שְׂאָר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֵן נִקְנֵנוֹת
 הַתְּרַקְעוֹת וְזוֹלָתָן. כְּלוֹמַר שֶׁטֶר וְחֻזְקָה — הַסְּמִיכוֹן
 לְפָסוּקִים. וְכִּבְר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה, כְּלוֹמַר: יִדְעַת

יום חמישי ד' מנחם-אב ה'תשע"ז
מצות עשה רלו.
 המצוה הרלו'ו נדפסה ביום הקודם.

יום שישי ה' מנחם-אב ה'תשע"ז
מצות עשה רלו.
 המצוה הרלו'ו נדפסה ביום רביעי.

יום ש"ק ו' מנחם-אב ה'תשע"ז
מצות עשה רלו.
 המצוה הרלו'ו נדפסה ביום רביעי.

1 בְּחֵבְרוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרְיֶבן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־
 2 אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלוֹ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי
 3 קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כְּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת פְּלִם, וְהוּא אָמְרוּ
 4 יִתְעַלֶּה: "בְּאֶשֶׁר עָשָׂה פֶן יַעֲשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַפְּוֹנָה
 5 בְּזֶה שְׁלוֹקִיקִים מִמּוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק,
 6 כְּמוֹ שֶׁבֶא בְּקִבְלָה: אֶפְלוֹ בִישׁוֹ בְּלִבְד — הָרִי אֵלוֹ גּוֹבִים
 7 מִמּוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשְּׁעוֹר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלוֹ פְּלִם
 8 נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ
 9 אֶת־הַבְּהֵמָה — הָרִי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יִדּוֹן בָּהֶם וְלֹא
 10 יִפְסוֹק אֲלֵא בֵּית דִּין הַסְּמוּיִכִין בְּאֶרֶץ (שנסמכו לסמכויות
 11 אלה ועוד — מדור לדור). וְכִבְר נִתְבְּאָרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה
 12 בְּפָרֶק ח' (מבבא קמא).

אגרות קודש

ב"ה, ח' מנ"א, תשי"א
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח הווי"ח אי"א נוי"מ וכו' מהו"ר
 אברהם אלי' שי

שלום וברכה!

בצער נודעתי מפטירת אשתו הרבנית מרת ברכה ניעשא ע"ה, ויה"ר שמכאן ולהבא לא ידע עוד
 מכל עגמ"י וצער ח"ו, ובימים האלו דאבלות ישנה אשר בטח יהפכו במהרה בימינו לששון ולשמחה
 הנה גם אבלות חדשה תשכח מן הארץ והקיצו ורננו שוכני עפר.

זה עתה הביאו מבית הכריכה הקונטרס רשימות על מגילת איכה לכ"ק אדמו"ר הצ"צ ני"ע
 ונוסף בו מאמר מכ"ק אדמו"ר מוהר"ש ני"ע מאמר מכ"ק אדמו"ר מוהרש"י ני"ע ומאמר מכ"ק מו"ח
 אדמו"ר, ויה"ר שבזכות זה שע"י כת"ר יבוא המאור שבתורה ואור תורה באלפים מבתי בני"י, הנה
 במדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה, יאיר גם אצלו באור טוב הנגלה והנראה ולראות רוב נחת
 מבתו וחתנו הרב שיחיו.

מצו"פ שני קונטרסים, ובטח יודיע להמשרד כמה עוד לשלוח לכת"ר שי'.

ויה"ר שב"ב נזכה ליעוד המקווה והפכתי אבלם לששון ויהפכו הימים האלו לששון ולשמחה,
 אכ"י"ר.

בברכה לבר"י הנכונה ושיב"ט בזה.

ג. ב. מכתבו מג' תמוז בעתו נתקבל, ובטח כבר קבל כל הקבלות מהמשרד כפי הרשימה
 במכתבו הנ"ל.

ישעיה פרק מד כה-כח

כה מִפֶּר אֲתוֹת בְּדִים וְקִסְמִים יְהוֹלֵל מְשִׁיב חַכְמִים אַחֲזֹר וְדַעְתֶּם יִשְׁפֹּל: כו מִקִּים דְּבַר עֲבָדוֹ וְעֵצַת מְלֹאכָיו יִשְׁלִים הָאֱמֹר לִירוּשָׁלַם תּוֹשֵׁב וְלַעֲרֵי יְהוּדָה תִּבְנֶינָה וְחִרְבוֹתֶיהָ אֶקְוִים: כז הָאֱמֹר לְצוּלָה חֲרָבִי וְנִהְרַתֶּיךָ אוֹבִישׁ: כח הָאֱמֹר לְכוֹרֶשׁ רַעִי וּכְלַח־חַפְצֵי יִשְׁלִים וְלֵאמֹר לִירוּשָׁלַם תִּבְנֶינָה וְהִיכַל

תִּנְסָד: (פ)

ישעיה פרק מה א

א כֹּה־אֱמֹר יְהוָה לְמִשִּׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר־הִחַזְקֵתִי בְיָמָיו לְרַד־לִפְנָיו גּוֹיִם וּמְתָנִי מְלָכִים אֶפְתָּח לִפְתָּח לִפְנָיו דְּלָתִים וְשַׁעֲרִים לֹא יִסְגְּרוּ:

רש"י

ונהרותיך אוביש. לפי שהיא יושבת על נהרות מדמה הריגת אוכלוסיה ליושב נהרות: (כח) רועי. מלך שלי: (א) למשיחו. כל שם גדולה קרויה משיחה כמו לך נתתיה למשחה (במדבר יח) ורבותינו אמרו למלך המשיח אומר הקב"ה קובל אני לך על כורש כדאיתא במסכת מגילה: לרד לפניו גוים. להרקייע ולרדד לפניו גוים, לרד לשטוח: ומתני מלכים אפתח. לשון חלישות הוא זה ושבר כח כי חגורת מתנים הוא זירו כח כמו אזר נא כגבר חלציך (איוב מ) ואתה תאזר מתניך (ירמיה א) ומזיח אפיקים ריפה (איוב יב) ל' שברון כח: לפתוח לפניו. דלתי שערי בבל, שערים הוא חלל פתח השער, דלתים הם הפותחים ונועלין בהן את השער:

(כה) מפר אותות בדים. לפי שאני נטיתי שמים לפיכך אני יכול להפר אותם: בדים. הם החוזים בכוכבי ע"י אותות השמים ועל שם שפעמים הרבה שהם מכזבים קורין אותם בדים, שאני מחליף השרים שלמעלה וטועין אלו הנשאלין בהם ולפי שאיצטגניני בכל היו חוזים בכוכבים כמו שהוא אומר (לקמן מז) יעמדו נא ויושיעוך הוברי שמים לכך הוא אומר שיפר אותות בדיהם כי אני הוא שהפרתי אותות בדי מצרים: (כו) מקים דבר עבדו. משה: ועצת מלאכיו. מלאך אחד אמר ליעקב ישראל יהיה שמך (בראשית לב) וקיימתי דבריו אף כאן אקיים עצת נביאי האומר על ירושלים תושב: (כז) האומר לצולה חרבי. האומר לכבל התיבשי:

מצודת ציון

(כה) מפר. ענין מניעה ובטול כמו אישה הפרם (במדבר ל): אותות. מלשון אות וסימן: בדים. ענין כזב הבדוי מן הלב וכן בדיך מתים יחרישו (איוב יא) וחוזי הכוכבי יקראו כן כי ע"פ הרוב ידברו כזב הבדוי מן הלב: וקוסמים. הוא ענין כשוף: יהולל. ענין שטות כמו ושופטים יהולל (שם י"ב): יסכל. מל' סכלות ושטות: (כו) מקים. מל' קיום: מלאכיו. שלוחיו: ישלים. מל' השלמה וגמר: לירושלים. בעבור ירושלם וכן פתח פיך לאלם (משלי ל"א): תושב. מל' ישיבה: תבנינה. מל' בנין: וחורבותיה. מל' חורבה: (כז) לצולה. למצולה וענינו מקום ריבוי המיה וכן ותשליכני מצולה (יונה ב): חרבי. ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח): אוביש. מל' יבש: (כח) חפצי. רצוני: תוסד. מל' יסוד:

(א) למשיחו. הוא ענין גדולה ורוממות וכן נתתיה למשחה (במדבר י"ח): החזקתי. ענין אחיזה: לרד. ענין שטיחה כמו הרודד עמי תחתי (תהלים קמ"ד): אפתח. ענין התרת הקשר וכן יתרי פתח (איוב ל):

מצודת דוד

(כה) מפר. מבטל האותות של חוזי הכוכבי ולא יהיה כן: וקסמים יהולל. משטה דעת הקוסמי ולא יועילו בפעולותיה: משיב חכמים אחר. לפי שדרך החכמים להתחכם בכל פעם יותר אמר שהמקום משיב החכמים לאחור ר"ל שמתטפשים ומתאבדים מן החכמה ונעשים סכלים: (כו) מקים דבר עבדו. זה ישעיהו: ועצת מלאכיו. המה יתר הנביאים: האומר. אשר כל אחד מהם ניבא ואמר בעבור ירושלים שתהיה מיושבת מאנשים ובעבור ערי יהודה אמר שתהיינה בנויות אחר מפלת בבל: (כז) האומר לצולה. אשר כל אחד מהנביאים אמר על בבל העומדת במצולה שתהיה מקום חורב, רצה לומר שכל אוכלוסיה יאבדו ולפי שיושבת במצול' המשיל אבדן אנשיה ליבושת המי': ונהרותיך אוביש. כפל הדבר במ"ש: (כח) האומר לכוורש. אשר כל אחד אמר בעבור כורש שהוא יהיה רועי לרעות צאני והם ישראל והוא ישלים חפצי לאבד את בבל ולשלוח את ישראל מן הגולה: ולאמר. לצוות בעבור ירושלים לבנות אותה ואת ההיכל יצוה ליסדה (כי בימיו לא נבנה כ"אם היסוד ונשלם בימי דרויש כמ"ש בחגי):

(א) למשיחו לכוורש. על משיחו על כורש ר"ל על כורש שהגדיל והמשיל אותו: אשר החזקתי בימינו. הוא ענין מליצה ור"ל נתתי הכח בידו: לרד. לשטוח העכו"ם לפניו להיות לו למדרך הרגל: ומתני מלכים אפתח. ר"ל אתיש כח המלכים הנלחמים עמו ולפי שמי שהוא חגור במתניו הוא מזורז וחזק לכן אמר כאילו אפתח האזור ויתש כחם: דלתים. דלתי שערי בבל: לא יסגרו. יבוא במ כחפצו כאילו אינה סגורים:

איוב פרק כח טר-כה

טו לא יתן סגור תחתייה ולא ישקל כסף מחירה: טז לא תסלה בכתם אופיר בשהם יקר וספיר:
 זי לא יערבנה זהב וזכוכית ותמורתה פלי-פז: יח ראמות וגביש לא יזכר ומשך חכמה מפנינים:
 יט לא יערבנה פטרת-פוש בכתם טהור לא תסלה: כ ותחכמה מאין תבוא ואי זה מקום בינה:
 כא ונעלמה מעיני כליחי ומעוף השמים נסתרה: כב אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה:
 כג אלהים הבין דרבה והוא ידע את-מקומה: כד פיהוא לקצות הארץ וביט תחת פליה-שמים יראה:
 כה לעשות לרוח משקל וזיום תפן במדה:

רש"י

וממיתין עצמן עליה אמרו באזנינו שמענו שמעה שהמייגע בה מתקיימת בו, וי"א כאשר באגדה אשר פירשתי למעל' שבא השטן לפני המקום אמר לו היכן תורה א"ל וכו' והיינו דכתיב אבדון ומות אמרו באזנינו שמענו שמעה כשנתנה לישראל, אבל: (כג) אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה. שידוע הוא היכן שורה וגם ישבחה ויאמרו לה כי אלקים הבין דרכה נסתכל בה וברא את העולם באותיותי' כסדרם ומשקלן יצר כל היצורים כאשר כתוב בסוד ספר יצירה: (כד) כי הוא לקצות הארץ יביט. בה היאך יבנם ויבראם ותחת כל השמים צרכי ברייתן ראה בה: (כה) לעשות וגו'. בה משקל לרוח, לכל ארץ לפי כחה וכן המים לפי המדה לפי מה שהיתה ארץ צריכה להשקותה יש ארץ נגובה וצריכה הרבה גשמים ויש ארץ שאינה צריכה כל כך:

(טו) לא יתן סגור. זהב סגור זהו זהב טוב שבשעה שנפתח כל חנויות של זהב נסגרות: (טז) לא תסולה. לא תשתבח לשון סולו לרוכב בערבות (תלים טו) המשבחה לומר חשובה היא ככתם אופיר וכשוהם יקר לא שבח הוא לה וכן המסולאים בפז (איכה ד): (יז) זהב. טהור מנהיר כמרגלית: ותמורתה וגו'. ותמורתה לא בכלי פז: (יח) ראמות וגביש. שמות אבנים טובות שבים הם: לא יזכר. אצלה: (יט) פטרת כוש. אבן טובה היא כמו אודם פטדה, כתם היא קבוצת עדי לתכשיטי נשים ונקראת הקבוצה כתם בלשון עברי ובלשון ערבי אלחלו והוא נזם זהב וחלי כתם (משלי כה) וכן ותעד נזמה וחלייתה (הושע ב) ויש פותרים כתם כתר ולא נכון כי לא מצינו פעולה בלשון זה כאשר מצינו בלשון כתר מכתיר כותרות: (כא) ומעוף השמים. מלאכים המעופפים: (כב) אבדון ומות אמרו. המאבדין

מצודת ציון

(טו) סגור. זהב טוב הנסגר בכור הצורך להסיר הסיג: מחירה. ענינו דבר הנתון בערך שוויה כמו יקחו מקוה במחיר (מ"א פ'): (טז) תסולה. תשובה כמו המסולאים בפז (איכה ד): בכתם אופיר. מין זהב יקר הבא מאופיר: בשוהם. וספיר. שמות אבני יקר: (יז) וזכוכית. היא זכוכית לבנה היקרה מזהב כמ"ש רז"ל בזוגיתא חירותא (חולין פד): פז. זהב מזוקק: (יח) ראמות וגביש. שמות אבני יקר: מפנינים. הם המרגליות: (יט) פטדה. שם אבני יקר:

מצודת דוד

(טו) לא יתן. אין מי יתן במחירה זהב סגור כי א"א לקנותה בזהב: ולא ישקל. כפל הדבר במ"ש: (טז) לא תסולה. לא תשובח החכמה בכתם אופיר אף לא בשוהם יקר וחשוב אף לא בספיר ר"ל אין שבח להחכמה לומר עליה שהיא משובחת כאלה כי באמת חשובה עוד יותר ויותר: (יז) לא יערבנה. לא יהיה נערך זהב וזכוכית: ותמורתה. מלת לא משמשת בשנים כאומר לא יהיה תמורתה וחלופה כלי פז כי רחוק שווים משויה: (יח) לא יזכר. חשיבות האבנים ההם לא יזכר מול חשיבות החכמה כי

כמוהם כאין מול החכמה: ומשך חכמה. משיכת החכמה ר"ל ההשתדלות בה והעיון להוציאה מכח אל הפועל יקרה היא מפנינים: (יט) לא יערבנה. לא יהיה נערך אליה אבן פטדה הבא מארץ כוש: לא תסולה. אין שבח לה לומר שהיא ככתם מזהב טהור וכפל הדבר פעמים רבות כדרך המליצה ולגודל החשיבות: (כ) והחכמה. כאומר הואיל והחכמה חשובה כ"כ נחקור נא לדעת איזה דבר יהיה התחלה והצעה אל הגעת החכמה ואיה זה המקום שתגיע לנו הבינה ממנו: (כא) ונעלמה. אבל היא נעלמה מעיני כל חי ונסתרה היא מעוף השמים עם כי יגביהו לעוף אל השמים מקור החכמה והוא ענין מליצה: (כב) אבדון ומות. הקדמונים אנשי אבדון ומות ר"ל המתים שכבר מתו הם אמרו הנה באזנינו שמענו גודל שמעה ופרסום שבחה ואין להשיג נתיבות ביתה ליוקר מציאותה: (כג) אלהים. אך אלהים הוא הבין הדרך ההולך אליה והוא יודע מקום תחנותה: (כד) כי הוא וגו'. כי המקום יביט לקצות הארץ ורואה כל מה אשר תחת השמים להשפיע על כולם באמצעות מערכות השמים: (כה) לעשות לרוח משקל. לשלוח את הרוח במשקל לכל מקום כפי הצורך: תכן במדה. לתת בכל מקום לפי רוב ההרים ויבשות האדמה:

ב איזו היא דרך רחוקה? מן המודיעים ולחוי, ובמדתה לכל רוח; דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: מאסקפת העזרה ולחוי. אמר רבי יוסי: לפיכך נקוד על ה', לומר: לא מפני שרחוקה ודאי, אלא מאסקפת העזרה ולחוי.

ג מה בין פסח הראשון לשני? הראשון אסור בכל יראה ובל ימצא, והשני – מצה וחמץ עמו בבית; הראשון טעון הלל באכילתו, והשני אינו טעון הלל באכילתו. זה וזה טעונין הלל בעשייתן, ונאכלין צלי על מצה ומרורים, ודוחין את השבת.

פירוש ברטנורא

ב מן המודיעים. שם מקום רחוק מירושלים מהלך ט"ו מילין, והוא שיעור מהלך אדם בינוני בימי ניסן וימי תשרי שהימים והלילות שוים מהנך החמה עד בין הערבים שהוא שעת הקרבת הקרבן; חוץ לאסקופת העזרה. אפילו היה קרוב לירושלים וחלה ונתעכב ולא הגיע לאסקופת העזרה עד סוף שעת הקרבת הקרבן, נדון כדון דרך רחוקה. ור' עקיבא סבר שאין לו אלא דין נאנס אבל לא דין דרך רחוקה, הואיל והיה מן המודיעים ולפנים. והלכה כר"ע. לפיכך נקוד על ה'. של רחוקה. אני שמעתי לדרוש, רחוק המש אמות מאסקופת העזרה, שאפילו אינו רחוק אלא חמש אמות בלבד בסוף שעת [הקרבת] הקרבן נדון כדון דרך רחוקה:

ג והשני חמץ ומצה עמו בבית. דכתיב (במדבר ט) ככל חוקת הפסח יעשו אותו, משמע מצוות שבגופו כגון צלי ועל מצות ומרורים יאכלוהו עושין אותו ככל חוקת הפסח, אבל מצוות שעל גופו ממוקם אחר כגון תשבתו שאור ולא תשחתו על חמץ אין עושין אותו ככל חוקת הפסח: הראשון טעון הלל באכילתו וכו'. דכתיב (ישעיה ל) השיר יהיה לכם כלי התקדש חג, ליל המקדש לחג שהוא פסח ראשון טעון הלל, ושאינו מקודש לחג אינו טעון הלל: זה וזה טעונים הלל בעשייתן. דלילה מועט קרא משר, יום לא מועט:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

מה בין פסח הראשון – בארבעה עשר בניסן, לשני – בארבעה עשר באייר? הראשון אסור בכל יראה ובל ימצא – שנאמר בו (שמות יג, ז): "מצות ייאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך", וכן (שמות יב, יט): "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם"; והשני – הפסח השני, מצה וחמץ עמו בבית – שנאמר בפסח שני (במדבר ט, יא-יב): "על מצות ומרורים יאכלוהו. לא ישאירו ממנו עד בוקר ועצם לא ישברו בו. ככל חוקת הפסח יעשו אותו". ודרשו חכמים: הואיל והתורה הוסיפה פרטים על הכלל "ככל חוקת הפסח יעשו אותו" – הרי הם באים ללמד, שהכלל אינו מדבר אלא במצוות שבגוף הפסח, שבהן שניהם שווים, כגון במצות שה תמים זכר בן שנה וסדר עבודותיה ואכילת צלי, אבל במצוות שאינן בגופו אינם שווים, ומכאן פסח ראשון אינו נשחט על החמץ, ואילו פסח שני אינו טעון השבתת שאור, וחמץ ומצה עמו בבית. הראשון טעון הלל באכילתו – בזמן אכילתו צריכים לומר "הלל", והשני אינו טעון הלל באכילתו – בגמרא למדים זה ממה שנאמר (ישעיה ל, כט): "השיר יהיה לכם (ביום שתיגאלו מן הגלות – רשי"י) כלי התקדש חג" (כמו שנוהגים לשיר בלילה שבו מקדשים את החג, ואין לך ליל חג הטעון שירה חוץ מליל הפסח על אכילתו – רשי"י) – לילה המקדש לחג (היינו ליל פסח ראשון) טעון הלל, לילה שאינו מקודש לחג (היינו ליל אכילת פסח שני). אינו טעון הלל. זה וזה – בין פסח ראשון בין פסח שני, טעונין הלל בעשייתן – בשעת השחיטה, כמו ששינונו לעיל (ה, ז), שלא למעט בשמחת העזרה, שכן אמרו (גמרא צה, ב): "אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן... ואין אומרים הלל?! ונאכלין צלי" – שהרי מצווה שבגופו היא, על מצה ומרורים – כמפורש בכתוב: "על מצות ומרורים יאכלוהו", ודוחין את השבת – שאף בפסח שני נאמר "במועדו" ("קרבן ה' לא הקריב במועדו"). אמנם יש סוברים, ש"במועדו" מוסב על פסח הראשון, ולדעתם דין זה שאף פסח שני דוחה את השבת למדים ממה שנאמר: "ככל חוקת הפסח יעשו אותו" (ענין תוספות יומא נא, א). ברם, אין פסח שני דוחה את הטומאה, שכן אמרו (גמרא שם): "אפני טומאה דחיתיו, יחזור ויעשה בטומאה?! ויש עוד דברים שאינם נוהגים בפסח שני, כגון רישת בשלש כיתות, ואין מביאים עמו חגיגה, אלא שהתנא של משנתנו לא נתכוון לפרט את כל ההבדלים שיש בין פסח ראשון לשני ("תנא ושיר").

יום ראשון

באור משנה ב

איזו היא דרך רחוקה – הפוטרת מן הפסח הראשון? מן המודיעים ולחוי – בגמרא מבואר, שמודיעים היא עיר הרחוקה מירושלים חמשה עשר מיל, והוא שיעור מהלך אדם בהליכה בינונית בימי ניסן (שהימים והלילות שווים) מהנך החמה עד חצות היום או מחצות היום עד שקיעת החמה. הלכך מי שהיה בתחילת הזמן של שחיטת הפסח מן המודיעים ולחוי, הרי זו דרך רחוקה הפוטרת אותו מן הפסח, לפי שאינו יכול לבוא למקדש בשעת שחיטה, בזמן שחיטת הפסח הוא מחצות היום עד שקיעת החמה (רשי"י). ויש מפרשים, שאם היה בארבעה עשר בניסן (בשעת הנך החמה) חוץ למודיעים, הרי הוא בדרך רחוקה (דעב"ט), כלומר שמה שאמרו בגמרא (פסחים צג, ב): "איזה הוא דרך רחוקה? כל שאין יכול ליכנס בשעת השחיטה", מפרש הרמב"ם: כל שאינו יכול להיכנס בתחילת שעת השחיטה (כ"ס) משנה" על הרמב"ם ה' קרבן פסח ה, ט; ובמדתה לכל רוח – כמידת הדרך הזו שבין ירושלים למודיעים, היינו חמשה עשר מיל ויותר, נקראת דרך רחוקה לכל צד של ירושלים; דברי רבי עקיבא – הסובר, ש"דרך רחוקה" האמורה בתורה היינו רחוקה ממש, שרחוקה היא כדי מהלך חצי יום מבית המקדש. רבי אליעזר אומר: מאסקפת העזרה ולחוי – מי שהיה בזמן שחיטת הפסח חוץ לעזרה, אף על פי שהיה בתוך ירושלים, אלא שלא יכול היה להגיע לעזרה בזמן שחיטת הפסח מחמת איזה עיכוב שהוא, כגון שחלה או שהיה טרוד וכדומה, דינו כמי שהיה בדרך רחוקה. אמר רבי יוסי: לפיכך נקוד על ה' – על האות ה"א של תיבת "רחוקה" בפסוק "או בדרך רחוקה" (במדבר ט, י) ישנה נקודה, וכל נקודה באה למעט ממשמעות המלה, והרי היא באה כאן לומר: לא מפני שרחוקה ודאי – לא שהאדם היה בדרך רחוקה ממש, אלא מאסקפת העזרה ולחוי – כמו שבארנו לעיל. רשי"י מביא דרוש, שהה"א מרמזת על חמש אמות, שאפילו לא היה אלא חמש אמות מאסקופת העזרה בסוף שעת הקרבת הפסח הרי הוא נדון כמי שהיה בדרך רחוקה. ובירושלמי דורשים, שהנקודה באה להוציא את הה"א, שלא לקרוא "רחוקה" אלא "רחוק", כלומר: איש רחוק (מחמת טרדותיו או חולשתו) ולא "דרך רחוקה". ברם, רבי עקיבא סובר, שמי שהיה מן המודיעים ולפנים ולא יכול היה להגיע לעזרה, דינו כדון נאנס ולא כדון מי שהיה בדרך רחוקה. והלכה כרבי עקיבא.

ד הפסח שפא בטמאה – לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות וילדות; ואם אכלו – פטורים מפרת. רבי אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש.

ה מה בין פסח מצרים לפסח דורות? פסח מצרים מקחו מפעשור, וטעון הזאה באגדת אזור, על המשקוף ועל שתי המזוזות, ונאכל בחפזון, בלילה אחד; ופסח דורות נוהג כל שבעה.

ו אמר רבי יהושע: שמעתי שתמורת הפסח קרבה ותמורת הפסח אינה קרבה, ואין לי לפרש. אמר רבי

פירוש ברטנורא

ד לא יאכלו ממנו זבין. רגבי טמא לנפש כתיב איש, דדרשינן מינה איש נדחה ואין צבור נדחין, (אבל גבי זיבה אף צבור נדחין): **ואם אכלו פטורים מפרת.** דאובל קרשים בטומאת הגוף דכתיב (ויקרא ז): כל טהור יאכל בשר, וסמך ליה והנפש אשר תאכל בשר כו' וטומאתו עליו ונכרתה, בשר הנאכל למתורים, טמאים חייבין עליו משום טומאה, ושאינו נאכל למתורים כגון פסח הבא בטומאה, אין כגמאין חייבין עליו משום טומאה: **אף על ביאת מקדש.** פוטר הובין והזבות אם כנסו למקדש פטורים, כשהפסח נדחה מפני הטומאה, דכתיב (במדבר ח) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, בזמן שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעים משתלחין, אין טמאי מתים משתלחין אין זבין ומצורעים משתלחין. ותנא קמא לא דריש לקרא להכי, דכלולה אצטריכו להלקם ממחנותיהם. ואין הלכה כר"א:

ה לילה אחד, ופסח דורות נוהג כל שבעה. מתניתין חסורי מחסרה והכי קתני, ונאכל בחפזון בלילה אחד וחמוצו כל היום ופסח דורות חמוצו נוהג כל שבעה, דבפסח מצרים כתיב (שמות י"ג) ולא יאכל חמץ היום אתם יוצאים, קרי ביה ולא יאכל חמץ היום שאתם יוצאים בלבד:

ו שמעתי. מרבתי: שתמורת הפסח, קריבה. שלמים אחר הפסח: ותמורת הפסח אינה קריבה. ויש תמורת פסח שאינה קריבה היא עצמה שלמים, אלא

משניות מבוארות – קהתי

בעשור לחדש ניסן, כמו שכתוב (שמות יב, ג): "בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה".... ודרשו מתיבת "הזה": פסח מצרים מקחו מ"בעשור" ואין פסח דורות מקחו מ"בעשור", ואף על פי שגם פסח דורות טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, שלא יהא בו מום, מכל מקום אין צורך להפרישו לקרבן מ"בעשור", אלא מבקר אדם שניים שלשה טלאים בעשור לניסן, ומפריש אחד מהם בשעת שחיטה (דש"י). **וטעון הזאה באגדת אזור, על המשקוף ועל שתי המזוזות** – כמו שנאמר (שמות יב, כב): "ולקחתם אגודת אוזב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף", ולא נצטוו על כך אלא לשעה, כמו שנאמר (שם סט, ג): "ועבר ה' לנגף את מצרים וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף". **ונאכל בחפזון** – כמו שנאמר (שם סט, יא): "ואכלתם אותו בחפזון", ודרשו: אוונו בחפזון ולא פסח אחר בחפזון, כלומר שפסח דורות אין מצויים לאכלו בחפזון, **בלילה אחד** – ויש גורסים: לילה אחד, היינו ליל חמשה עשר בניסן, ואף פסח דורות אינו נאכל אלא לילה אחד (דש"י), ולא נקט התנא דבר זה אלא משום שבא להשיענו אחר כך שלא נהג פסח מצרים אלא יום אחד בלבד, יום חמשה עשר בניסן, בו יצאו ממצרים, שכן מבואר בגמרא שיש להוסיף כאן במשנתנו: וחימוצו נוהג יום אחד – כלומר שאיסור החמץ נהג בחג הפסח של מצרים יום אחד, חמשה עשר בניסן בלבד, שנאמר (שמות יג, ג-ד): "ולא יאכל חמץ. היום אתם יוצאים בחודש האביב".... ודרשו: לא יאכל חמץ היום שאתם יוצאים בו; **ופסח דורות** – אבל פסח שנצטוונו עליו לדורות, **נוהג כל שבעה** – איסור חמץ שבו נוהג כל שבעת ימי החג, שנאמר (שם יב, יח): "בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחודש בערב. שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם".

י ו ש ל י ש

באור משנה ו

כתוב בתורה (ויקרא כז, י'): "ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", פירוש הדברים: מי שהפריש בהמה לקרבן, כגון לעולה או לשלמים, ואחר כך אמר על בהמת חולין שלו: "הרי זו תחת עולה זו", או: "הרי זו תמורת שלמים זו", חלה קדושת הקרבן גם על בהמת החולין, ושתייהן קדושות. משנתנו דנה בתמורה של קרבן הפסח. והיסוד ההלכתי בנדון הוא, שכל מותר פסח קרב שלמים (בהמה שהוקדשה לפסח ולא הוקדבה, הרי היא קרבה כקרבן שלמים).

אמר רבי יהושע: שמעתי שתמורת הפסח קרבה – שמעתי מרבתי, שיש תמורת פסח, היינו בהמת חולין שהומרה בבהמה של

י ו ש נ י

באור משנה ד

כבר למדנו (לעיל ז, ד; ו), שאם בארבעה עשר בניסן רוב הציבור היו טמאים טומאת מת, או שהיו הכהנים או כלי שרת טמאים טומאת מת, אינם נדחים לפסח שני, אלא מקריבים כולם את הפסח בטומאה ואוכלים אותו בלילה בטומאה, שנאמר (במדבר ט, י'): "איש איש כי יהיה טמא לנפש ודרשו: איש נדחה לפסח שני, ואין ציבור נדחים לפסח שני. ודווקא בטמאי מת אין ציבור נדחים, אבל בטמאי זיבה אף ציבור נדחים (דש"י). משנתנו באה ללמד, שאף על פי שהפסח בא בטומאה ונאכל בטומאה, מכל מקום אינו נאכל אלא לטמאי מת, שנדחתה להם טומאתם מפני הפסח (וכן לטמאים אחרים כיצא בהם, שאין טומאתם יוצאה מגופם – רמב"ם ט, א) אבל טמאים שטומאתם יוצאה עליהם מגופם, כגון זבים וזבות וכיוצא בהם, אינם אוכלים ממנו.

הפסח שפא בטמאה – כגון בזמן שרוב הציבור טמאים טומאת מת כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו), **לא יאכלו ממנו זבין** (עיין ויקרא טו, א-טו) **וזבות** (שם שם, כה-ל), **נדות** (שם שם, יט) **ויולדות** (שם יב, א-ח) – שטומאת מת בלבד נדחית מפני הקרבת הפסח ולא שאר טומאות. **ואם אכלו** – מקרבן הפסח שבא בטומאה, **פטורים מפרת** – שנאמר בקרבן שלמים (שם ז, יט-כ): "כל טהור יאכל בשר, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". ודרשו: בשר הנאכל לטהורים, טמאים חייבים עליו כרת משום טומאה, אבל בשר שנאכל לטמאים, כגון פסח הבא בטומאה, אין טמאים חייבים עליו משום טומאה. **רבי אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש** – שכן טמא שנכנס למקדש במזיד ענוש כרת, וסובר רבי אליעזר שאם כנסו זבים וזבות נידות ויולדות למקדש בזמן שהפסח קרב בטומאה, פטורים מפרת. טעמו מבואר בבבליהא בגמרא, שנאמר (במדבר ה, ב): "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש", ודרוש מכאן רבי אליעזר: בזמן שטמאי מתים משתלחים, זבים ומצורעים משתלחים; אין טמאי מתים משתלחים, אין זבים ומצורעים משתלחים, כלומר שבזמן שהפסח קרב בטומאה, הואיל ואין טמאי מת אסורים בביאת מקדש, אף זבים ומצורעים אינם חייבים כרת על ביאת מקדש, אף על פי שאינם עושים את הפסח. ואין הלכה כרבי אליעזר.

באור משנה ה

הפסח הראשון שעשו אבותינו במצרים לפני יציאתם נקרא "פסח מצרים". משנתנו באה ללמד דברים שנעשו בפסח מצרים בלבד, ואין אותם הדברים נוהגים לדורות.

מה בין פסח מצרים לפסח דורות? פסח מצרים – קרבן הפסח שהקייבו במצרים, **מקחו מפעשור** – לקחו אותו לשם פסח

עקיבא: אני אפרש, הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח – ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויקח בדמיו שלמים, וכן תמורתו; אחר שחיטת הפסח – קרב שלמים וכן תמורתו.

ז המפריש נקבה לפסחו, או זכר בן שתי שנים – ירעה עד שיסתאב, וימכר, ויפלו דמיו לנדרה. המפריש פסחו וזת – לא יביאנו בננו אחריו לשם פסח, אלא לשם שלמים.

ח הפסח שנתערב בזבחים – כלן ירעו עד שיסתאבו, וימכרו, ויביאו בדמי היפה שבהן ממין זה, ובדמי היפה שבהן ממין זה, ויפסיד המותר מביתו. נתערב בכורות – רבי שמעון אומר: אם חבורת פהנים, יאכלו.

פירוש ברטנורא

תרעה עד שתפול בה מום ותמכר ויביא בדמיה שלמים, דמותר הפסח קרב שלמים: ואין לי לפרש. שכתתי על איזו שמעתי תקרב, ועל איזו תרעה עד שתסתאב: הפסח. שאבד והפריש אחר תחתיו ונמצא פסח ראשון קודם שחיטת השני, שהיה עומד לפנינו בשעת שחיטה, הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח, וזה שלא הקריבו דחה בידים ולא יקרב הוא עצמו שלמים: עד שיסתאב. שיפול בו מום שלא יהיה ראוי לקרב: וכן תמורתו. אם המיר בו בהמת חולין אחרי כן: לאחר הפסח. כלומר ואם לאחר שחיטת השני נמצא, הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח, ולא נדחה בידים, ויקרב הוא עצמו שלמים: וכן תמורתו. וה"ה דמצי ר' יהושע למיתני בפסח עצמו, יש פסח קרב ויש פסח שאינו קרב:

ז ויפלו דמיו לנדרה. נותנים אותן המעות לתיבה שבמקדש ומקריבין מהן עולות נדבה: לא יביאנו בננו אחריו לשם פסח. דהוה ליה פסח שמתו בעליו ואין כאן מניין:

ח הפסח שנתערב. שלשה מלאים, אחד של פסח ואחד של אשם ואחד של עולה, שנתערבו. כולן ירעו עד שיסתאבו: ויביאו בדמיו היפה שבהן. עולה דשמא היפה עולה היה. ובדמי היפה שבהן אשם דשמא היפה אשם היה. ובדמי היפה שבהן פסח אם קודם הפסח נסתאבו כולן, ואם לאחר הפסח נסתאבו יביאם לשלמים דשמא היפה פסח היה. ואותו מותר שצריך להוסיף על הב' עד שיוניעו לדמי היפה, יפסיד משלו. וכיצד עושה, אם היפה שבהן שוה סלע, מביא ג' סלעים מביתו ונוטל הסלע האחד ואומר, כל מקום שהיא העולה הרי היא מחוללת על סלע זו, ויביא ממנו עולה. ונוטל הסלע הב' ואומר, כל מקום שהוא אשם הרי הוא מחולל על סלע זו, ויביא בו אשם. וכן לשלמים: נתערב הפסח בכורות. שמתן דמם ודם הפסח שוה: ר' שמעון אומר אם

משניות מבוארות – קהתי

היו עליו מניינים אחרים, ונמצא הפסח עומד בלי בעלים, לא יביאנו בננו אחריו לשם פסח – הואיל והוא לא נימנה עליו עם אביו, אלא לשם שלמים – שדינו כמותו הפסח שקרב שלמים. ברם, אם בננו נימנה עליו עם אביו יביאנו לשם פסח. במה דברים אמורים? כשמת אביו בארבעה עשר אחר חצות היום, שנמצאת חובת הפסח חלה עליו לפני האנינות. אבל אם מת קודם חצות היום, הואיל וחלה עליו האנינות קודם הפסח, הרי זה נדחה לפסח שני (גמרא; ודב"ט שם שם, ח).

יום רביעי

באור משנה ח

הפסח – קרבן הפסח, שנתערב בזבחים – בקרבנות אחרים, כגון שהיו שלשה טלאים: אחד של פסח ואחד של עולה ואחד של אשם, והרי קרבנות אלו אינם שווים לא בזמן אכילתם ולא במתן דמם על המזבח, וכיון שנתערבו, כולם אינם ראויים להקרבה, הלכך כלן ירעו עד שיסתאבו – עד שיפול בהם מום, וימכרו – לאחר שהוממו, ויביאו בדמי היפה שבהן ממין זה, ובדמי היפה שבהן ממין זה – כל אחד מהקרבנות הללו הוא חייב להביא בסכום המעות שבו נמכר היפה שבהם, שמא אותו קרבן היה היפה, כגון אם מכר את האחד בסלע והאחד בסלע וחצי והאחד בשני סלעים, צריך הוא לקנות שלש טלאים אחרים, כל טלה בשני סלעים, כדמי היפה שבהם, ויפסיד המותר מביתו – המותר של סלע וחצי הוא מפסיד מכספו, שהרי מכר את כלם בארבעה סלעים וחצי, ועכשיו כשהוא צריך לקנות את הקרבנות בששה סלעים עליו להוסיף את ההפרש משלו. רש"י מפרש:

הואיל וקדושת הבהמה חלה על דמיה, ואין משנים מקדושה לקדושה, לפיכך מביא ששה סלעים מביתו, ונוטל שלמים מהם ואומר: כל מקום שהיא העולה הריהי מחוללת על שני סלעים אלו, ומביא בהם עולה, וכן בשאר הקרבנות (עיין "תוספות יום טוב", שקשה לו לפי רש"י, למה נקטה המשנה "וימכרו"). ומביא בשני סלעים קרבן פסח אם נסתאבו כולם קודם הפסח. ואם נסתאבו לאחר הפסח, מביא בהם שלמים, שהרי הפסח שלא בזמנו קרב שלמים. ברם, אם נתערב פסח בשלמים, יקרבו כולם שלמים, מפני שהשלמים טעונים סמיכה ושתי מתנות שהן ארבע, מה שאין כן בפסח; וכבר הזכרנו שדמיו הפסח קרב שלמים. נתערב בכורות – אם נתערב הפסח בכורות, שמתן

קרבן פסח, שהיא קריבה כקרבן שלמים, ותמורת הפסח אינה קריבה – ויש תמורת פסח שאינה קריבה בעצמה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותימכר ויביא בדמיה קרבן שלמים, ואין לי לפרש – ואיני יודע לפרש איזו תמורת פסח קריבה ואיזו אינה קריבה. אמר רבי עקיבא: אני אפרש – את הדברים: הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח – מי שאבד פסחו, והפריש אחר תחתיו, ונמצא הפסח האבוד קודם שחיטת הפסח, שהרי שני הפסחים עומדים לפנינו בשעת שחיטה, הואיל ואותו הפסח שלא שחטו נדחה בידים, אין הוא עצמו קרבן שלמים, אלא ירעה עד שיסתאב – עד שיפול בו מום שלא יהא ראוי לקרבן, וימכר – שקרבן שהומם נפדה בממון, ויקח בדמיו שלמים – בהמה לשם קרבן שלמים, וכן תמורתו – אם המיר בו בהמת חולין אחר כך, דינה כמותו, שאין היא קריבה, אלא תרעה עד שתסתאב ותימכר ויקח בדמיה שלמים. אחר שחיטת הפסח – אבל אם נמצא הפסח האבוד לאחר שנשחט כבר הפסח שהופרש תחתיו, קרב שלמים – הואיל ולא נדחה בידים בהקרבה, שהרי לא היה לפנינו בשעת שחיטה, שתהא השעה קובעתו בשם פסח, לפיכך הוא עצמו קרב כקרבן שלמים. וכן תמורתו – אם המיר בו בהמת חולין, אף היא קריבה שלמים. בגמרא אמרו, שלפי דברי רבי עקיבא אפשר היה לנקוט דין משנתנו בפסח עצמו, שיש פסח קרב ויש פסח שאינו קרב, אלא שדרך אגב באה המשנה להשמיענו, שיש גם תמורת פסח שאינה קריבה, ואין אומרים שמתחילתה שלמים היא (עייני רש"י ותוספות פסחים צו, ב).

באור משנה ז

אין קרבן הפסח בא אלא זכר בן שנה, שנאמר (שמות יב, ה): "ש"ה תמים זכר בן שנה יהיה לכם". משנתנו דנה במי שהקדיש לפסחו כבשה או כבש בן שתיים. המפריש נקבה לפסחו, או זכר בן שתי שנים – שאינם ראויים לקרבן פסח, כמו שהזכרנו לעיל, ירעה עד שיסתאב – עד שיפול בו מום, וימכר, ויפלו דמיו לנדרה – נותנים דמיו לתיבה שבמקדש, שממעות שבה מביאים בית דין עולות נדבה (כמבואר במסכת שקלים ו, ו). ויש גורסים: "ויביא בדמיו שלמים" (רש"י). אבל הרמב"ם פוסק: "ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויביא בדמיו פסח. ואם לא נפל בו מום עד שהקריב פסחו, יביא בדמיו שלמים" (הל' קרבן פסח ז, ד; עייני נושאי כליו שם). המפריש פסחו וזת – ולא

ט חבורה שאבד פסחה, ואמרה לאחד: צא ובקש ושחט עלינו, והלך ומצא ושחט, והם לקחו ושחטו; אם שלו נשחט ראשון – הוא אוכל משלו, והם אוכלים עמו משלו; ואם שלהן נשחט ראשון – הם אוכלים משלהן והוא אוכל משלו; ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון, או ששחטו שניהן כאחד – הוא אוכל משלו, והם אינם אוכלים עמו, ושלהן יצא לבית השרפה, ופטורין מלעשות פסח שני. אמר להן: אם אחרתי, צאו ושחטו עלי; הלך ומצא ושחט, והן לקחו ושחטו; אם שלהן נשחט ראשון – הן אוכלין משלהן, והוא אוכל עמהן; ואם שלו נשחט ראשון – הוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן; ואם אינו ידוע איזה מהם נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד – הן אוכלין משלהן והוא אינו אוכל עמהן, ושלו יצא לבית השרפה, ופטור מלעשות פסח שני. אמר להן ואמרו לו – אוכלין בלן מן הראשון; ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון –

פירוש ברטנורא

חבורת פהנים יאכלו. כולן בו בלילה, שהבכור נאכל לכהנים. ויקרב פסח לשם פסח בכ"מ שהוא, ובכורות לשם בכורות בכל מקום שהן, ואף ע"פ שהן ממעטין בזמן אכילת הבכור, שהבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד ועכשיו אין אוכלין אותו אלא עד חצות כזמן הפסח ונמצאו מביאים קרשים לבית הפסול, ר"ש סבר שיכולין להביא קרשים לבית הפסול, ורבנן פליגי עליה ואמרו ידעו כולן עד שיסתאבו ויביא מעות בדמי היפה שבהן כדאמרן בפסח שנתערב בכורים. ואין הלכה כר"ש:

ט צא ובקש. את האבוד ושחטו עלינו: אם שלו נשחט ראשון. הואיל והם אמרו לו שחטו עלינו על שלו הם נמנים ושלחם ישרף, דפסח בלא בעלים הוא ואוכלין כולם משלו: ואם שלהן נשחט ראשון. הוא אוכל משלו, שהרי לא נמנה על שלהן. והן אוכלין משלהן, שהרי חזרו בהן מן האבוד ומשכו וידעו מנמו: והן אינן אוכלין עמו. שמה שלהן נשחט ראשון ומשכו ידעו מזה: ושלהן יצא לבית השריפה. שמה שלו נשחט ראשון ואין נמנן על השני: ופטורין מפסח שני. דממה נפשך בראשון נמנו, ואכילה לא מעכבת: אמר להן. אותו היחיד שהלך לבקש את האבוד, אם אחרתי תמנני עמכם ושחטו עלי. והם לא אמרו לו שחטו עלינו: הוא אוכל עמהן. ושלו ישרף. כיון שהמנוחו על שלהן הרי נמשך מן הראשון חזרו בו משליחותו: ושלו יצא לבית השריפה. שמה שלהן נשחט ראשון ונמשך [משלו, שהרי] עשאן שלוחין: ופטור מפסח שני. דממה נפשך בראשון נמנה, ואכילה לא מעכבת: אמר להן.

משניות מבוארות – קהתי

משלהן – לפי שחזרו בהם מן השליחות ומשכו ידיהם מן הפסח שאבד לפני שחיתתו ונימנו על שלהם, והוא אוכל משלו – שהרי לא נימנה עמהם על שלהם; ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון – שלו או שלהם, או ששחטו שניהן כאחד – בזמן אחד, הוא אוכל משלו – שהרי לא נימנה עמהם על שלהם, והם אינם אוכלים עמו – שמה שלהם נשחט ראשון ונמצא מששכו ידיהם משלו ולא נימנו עליו, ושללהן יצא לבית השרפה – שאף מן הפסח שלהם אינם יכולים לאכול, שמה שלו נשחט ראשון ולא יכלו להימנות על שלהם, הלכך דינו בשריפה, ופטורין מלעשות פסח שני – אף על פי שאינם אוכלים לא משלו ולא משלהם, שהרי מכל מקום נימנו על אחד מהם והוא נשחט ונודק לשמם, אלא שאינם יודעים איזהו פסחם כדי שיוכלו לאכול ממנו, ואכילה אינה מעכבת, אמר להן – אחד מבני החבורה שיצא לחפש את הפסח האבוד: אם אחרתי, צאו ושחטו עלי – כלומר שבני החבורה לא אמרו לו "שחטו עלינו", אלא הוא אמר להם: אלך ואחפש את הפסח שאבד ואם תראו שאחרתי לבוא, תמנני עמכם ותשחטו עלי; הלך ומצא – את הפסח שאבד, ושחט – אותו והן לקחו ושחטו – פסח אחר. אם שלהן נשחט ראשון, הן אוכלין משלהן – שהרי סלקו עצמם מן האבוד, והוא אוכל עמהן – שהרי נימנה עמהם על שלהם, ומשנשחט אינו יכול למשוך ידיו ממנו, ושלו ישרף. כדן פסח שאין לו בעלים; ואם שלו נשחט ראשון, הוא אוכל משלו – שחזרו בו ממה שאמר להם שישחטו עליו, ומשך ידיו מן הפסח שלהם לפני שחיתתו, והן אוכלין משלהן – שהרי לא עשאוהו שליחם לשחוט עליהם, ומזמן כבר נסתלקו ממנו. ואם אינו ידוע איזה מהם נשחט ראשון, או ששחטו שניהם כאחד, הן אוכלין משלהן – שהרי לא עשאוהו שליחם, כמו שבארנו לעיל, והוא אינו אוכל עמהן – שמה שלו נשחט ראשון ומשך ידיו משלהם ולא נמנה עליו, ושלו יצא לבית השרפה – שמה שלהם נשחט ראשון, וכיון שעשאוהו שליחם לשחוט עליו, לא יוכל היה להימנות על פסח אחר, הלכך פסח שלו דינו בשריפה; ופטור מלעשות פסח שני – שמכל מקום נימנה על אחד משני הפסחים הללו, ואכילה אינה מעכבת, כמו שבארנו לעיל. אמר להן: אם אחרתי צאו ושחטו עלי, ואמרו לו: בקש הפסח ושחטו עלינו,

דמם על המזבח שווה, כמו ששנו (זבחים ה, ח): "הבכור והמעשר והפסח שחיתתם בכל מקום בעזרה ודמם טעון מתנה אחת", אבל שונים הם באכילתם: "הבכור נאכל לכהנים לשני ימים ולילה אחד, והפסח אינו נאכל אלא בלילה (עד חצות) ואינו נאכל אלא למנוייו", רבי שמעון ואמר: אם חבורת פהנים – נמנתה על פסח זה, לאכלו – את כולם בליל הפסח, כלומר שקריבו בערב פסח את כל הבהמות שבתערובת, ויאמרו: כל מקום שהוא הפסח יא קרב לשם פסח, וכל מקום שהם הבכורות יהיו קריבים לשם בכורות, ויאכלו את הכל בליל הפסח עד חצות כדן קרבן הפסח. ואף על פי שממעטים בזמן אכילת הבכורות, שהרי הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד, כמו שהזכרנו לעיל, ועכשיו אין אוכלים אותו אלא עד חצות, ונמצא שמביאים קרשים לבית הפסול (גורמים לקדשים שיופסלו. היינו שיבואו לידי נותר). מכל מקום אין רבי שמעון חושש לכך, שהולך הוא לשיטתו, שמתיר להביא קרשים לבית הפסול. אמנם חכמים חולקים עליו וסוברים שאין מביאים קרשים לבית הפסול, ולפיכך לדעת חכמים אם נתערב פסח בבכורות, ידעו כולם עד שיפול בהם מום, ויביא בדמי היפה שבהם קרבן פסח, כמו שבארנו לעיל; וכל הבהמות שבתערובת מותר לאכלן בתורת בכור בעל מום (כמבואר זבחים ה, ב). ואם כבר הביא פסחו, מביא בדמי היפה שבהם קרבן שלמים (במקום קרבן הפסח שבתערובת). כמו שבארנו לעיל (עין גמרא פטחים צח, ב). והלכה כחכמים (ומב"ם ה"ל קרבן פסח ז, ח).

ב א ו ר מ ש נ ה ט

חבורה שאבד פסחה, ואמרה לאחד – מחבריה, צא ובקש – את הפסח שאבד, ושחט עלינו – אותו פסח, לכשתמצאנו, והלך ומצא – את הפסח, ושחט – אותו לשם בני החבורה, והם לקחו – ובני החבורה לקחו כבש אחר, כי חששו שלא ימצא הפסח שאבד, ושחטו – אותו לשם פסח, אם שלו נשחט ראשון – אם הפסח שנמצא על ידי שליחם נשחט ראשון, הוא אוכל משלו, והם אוכלים עמו משלו – שמאחר שעשאוהו שליח ואמרו לו "שחטו עלינו", הרי על שלו נימנו כולם, ושוב אינם יכולים אחר שחיתתו להימנות על פסח אחר, הלכך כולם אוכלים משלו, ושלחם ישרף כדן פסח בלא בעלים. ואם שלהן נשחט ראשון, הם אוכלים

שְׁנֵיהֶם יוֹצֵאִין לְבֵית הַשְּׂרָפָה. לֹא אָמַר לָהֶן וְלֹא אָמְרוּ לוֹ – אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה. י שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ פְּסָחֵיהֶן – אֵלּוּ מוֹשְׁכֵינִי לָהֶן אֶחָד וְאֵלּוּ מוֹשְׁכֵינִי לָהֶן אֶחָד; אֶחָד מֵאֵלּוּ בָּא לוֹ אֶצֶל אֵלּוּ, וְאֶחָד מֵאֵלּוּ בָּא לוֹ אֶצֶל אֵלּוּ; וְכֵן הֵם אוֹמְרִים: אִם שָׁלְנוּ הוּא תִּפְסַח הֵנָּה, יִדְרֵךְ מְשׁוּכּוֹת מִשְׁלָךְ וְנִמְנִיתָ עַל שְׁלָנוּ; וְאִם שָׁלַךְ הוּא תִּפְסַח הֵנָּה, יִדְּנוּ מְשׁוּכּוֹת מִשְׁלָנוּ וְנִמְנִינוּ עַל שְׁלָךְ. וְכֵן חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת שָׁל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה וְשָׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה, מוֹשְׁכֵינִי לָהֶן אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה וְחֲבוּרָה, וְכֵן הֵם אוֹמְרִים.

פירוש ברטנורא

שחטו עלי אם אחרתי: ואמרו לו. בקש ושחט עלינו: יאכלו כולם מן הראשון. רהוא שלוחם והם שלוחיו: ואם אין ידוע איזה ראשון שניהם ישרפו. ופטרם מפסח שני: אינן חייבין באחריות זה על זה. אין חוששין איזה ראשון, אלא הוא אוכל משלו, והן אוכלין משלהן: י אלו מושכין להם אחד. מן הפסחים. ואלו מושכין להם אחד: אחד. מבני חבורה זו בא לו אצל בני חבורה זו, ואחד מזו בא לו אצל זו: וכך הם אומרים. לאותו יחיד הבא אצלם: אם שלנו הוא. אותו הפסח שמושכו אלנו יפה בררנו את שלנו, המושך ירך משלך והמנה עמנו על שלנו: אם שלך הוא פסח זה. הרי אתה עליו ודינו משוכות משלנו ויהא לבני חבורה האחרת ונמנינו על זה שלך. נמצא אם החליפו הרי נמשכו כל החבורה משלהם ונמנו על אותו שברו. וכך אומרים בני חבורה השניה ליחיד הבא אצלם. ועל כרחם צריך אחד מאלו לבא אצל אלו ולמנות עמהן, ולא אמרין ימשכו אלו משלהן בכל מקום שהוא ואלו משלהן ויחורו וימנו אלו על אחד ואלו על אחד, משום דאמרין בברייתא בגמרא דאסור לימשך כל בני החבורה מן הפסח ולהניחו בלא בעלים, ושמא החליפו ורוצים למשוך מפסחם ולמנות על אחר, כשאמרו הרי ידנו משוכות משלנו הרי נותר פסח בלא בעלים מיד, וזה אסור. ועכשיו כשאחד מחבורה זו בא אצל האחרת ממה נפשך אין כאן פסח בלא בעלים, אם יפה בררו להם הרי כל בני חבורתו עליו חוץ מן האחד שפירש מהן ומשך ידו, ואם החליפו הרי הלך אחד מהם עם פסחו, וכשמשכו הנותרים ידיהם הימנו, נשאר הוא עליו: וכן חמש חבורות של חמשה חמשה. בני אדם, שנתערבו פסחיהן. כל חבורה וחבורה מושכין להם אחד מן הפסחים, והמשה אנשים שבכל חבורה וחבורה מתחלקין [להמשה] פסחים, שאם החליפו לא יהא כאן פסח שאין אחד מבעליו הראשונים עליו: וכך הם אומרים. כשנעשו עתה החבורות החדשים אומרים הארבעה לאחד, אם שלך הוא פסח זה הרי ידנו ארבעתנו מסולקות מיד' פסחיו בכל מקום שהם ונמנינו עמך, וכן הוא וג' חורין ואמרין לשני, וכן הד' לכל אחד שבחבורה. וכל חבורה וחבורה כן:

משניות מבוארות – קהתי

על אותו הפסח שברירה. ומה שיש צורך שיבוא אחד מאלו אצל אלו ואחד מאלו אצל אלו ויימנה עמהם, ואין אומרים שכל חבורה תמשוך ידה מפסחה בכל מקום שהוא ואחר כך תיטול כל חבורה אחד מן הפסחים שנתערבו ויימנו עליו לכתחילה, הטעם הוא, לפי שאסור להניח את הפסח בלא בעלים אפילו שעה אחת, כמבואר בברייתא בגמרא (פסחים צט, א): "ואם ימנע הבית מהיות משה" (שמות יב, ד) – מלמד הכתוב שמתמעטים והולכים ובלבד שיהא אחד מבני חבורה – קיים (כלומר שיכולים המנויים כלם למשוך ידיהם ממנו, ויימנו עליו אחרים, ובלבד שישאר אחד מכל החבורה הקודמת, שלא ימשך ידו ממנו); ודברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: ובלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהוא (בלא בעלים); ואם רצו כולם למשוך ידיהם ממנו, ימנו עליו אחרים תחילה, אבל שישארו דווקא מבני חבורה ראשונה אין הכתוב מקפיד – רש"י). מכל מקום בין לרבי יהודה ובין לרבי יוסי אסור שכל בני החבורה ימשכו ידיהם מן הפסח ולהניחו בלא בעלים, אבל עכשיו שאחד מן החבורה האחת בא לחבורה האחרת, הרי ממה נפשך אין כאן פסח בלי בעלים, שאם בררו את שלהם הרי כל בני חבורתו עליו חוץ מן האחד שעבר לחבורה האחרת, ואם החליפו פסחיהם, הרי הלך אחד מהם עם פסחו לחבורה האחרת, וכשמשכו שאר בני החבורה את ידיהם ממנו, נשאר אותו האחד עליו. וכן חֲמִשׁ חֲבוּרוֹת שָׁל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה – שכל חבורה היא של חמשה אנשים, וְשָׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה – או עשר חבורות שבכל אחת מהן עשרה אנשים, ונתערבו פסחיהן. מוֹשְׁכֵינִי לָהֶן אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה וְחֲבוּרָה – לחבורה האחרת, כגון שאם היו חבורות של חמשה חמשה, מתחלקים חמשת האנשים בכל חבורה וחבורה לחמשת הפסחים, ונעשות חמש חבורות חדשות, באופן שבכל חבורה חדשה נמצא אחד מבעליו הראשונים על אותו פסח שהחבורה מושכת לה מן הפסחים שנתערבו, וְכֵן הֵם אוֹמְרִים – לאחר שמשכה לה כל חבורה חדשה אחד מן הפסחים, אומרים ארבעה ארבעה לכל אחד שבחבורה: "אם שלך הוא פסח זה שמשכנו, ידי ארבעתנו משוכות מארבעת פסחיו בכל מקום שהם ונמנינו על שלך". וכן בעשר חבורות של עשרה מתחלקים עשרת האנשים שבכל חבורה וחבורה לעשרת הפסחים, ולאחר שמשכה כל חבורה חדשה מן הפסחים אומרים תשעה תשעה לכל אחד שבחבורה: "אם שלך הוא פסח זה, הרי ידי תשעתנו מסולקות מתשעת פסחיו בכל מקום שהן ונמנינו עמך". אבל אם

אוֹכְלִין כָּלֶן מִן הָרֵאשׁוֹן – מן הפסח שנשחט ראשון, שהרי הוא שליח שלהם והם שליחים שלו; והשני יירשף. וְאִם אֵינָן יָדוּעַ אֵיזָה מִמֶּה נִשְׁחַט רֵאשׁוֹן – או שנשחט שניהם כאחד, שְׁנֵיהֶם יוֹצֵאִין לְבֵית הַשְּׂרָפָה – ומכל מקום פטורים מלעשות פסח שני כמו שבארנו לעיל. לֹא אָמַר לָהֶן וְלֹא אָמְרוּ לוֹ – כלומר שלא אמרו זה לזה כלום, אלא שאחד מבני החבורה הלך מעצמו לחפש את הפסח שאבד ומצאו ושחטו, והם לקחו ושחטו פסח אחד, אף על פי שהיה בלבם שישחטו כל אחד מהם על חבורו או שהיו שם מעשים ורמזים, שניתן היה להבין מהם שכל אחד יסחוט על חבורו, הואיל ולא פירשו ולא אמרו זה לזה כלום (רמב"ם; המאירי). אֵינָן אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה – אין אחריות וטענה זה על זה, ואין חוששים כלל איזה נשחט ראשון, אלא הוא אוכל משלו והם אוכלים משלהם. בגמרא מובאת ברייתא: "אמר להן ואמרו לו. אוכל מן הראשון (מן הפסח שנשחט ראשון). לא אמר להן ולא אמרו לו. אינן אחראין זה לזה; מכאן אמרו חכמים: יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לספשים. שנאמר (משלי יז, כח): "אויל מחריש חכם ייחשב".

י ו ס ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה י

שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ פְּסָחֵיהֶן – קודם שנשחטו, שעדיין יכולים בני כל חבורה למשוך ידיהם מפסחם ולהימנות על פסח אחר, אֶלּוּ מוֹשְׁכֵינִי לָהֶן אֶחָד – בני חבורה האחת לוקחים להם אחד מן הפסחים שנתערבו, וְאֵלּוּ מוֹשְׁכֵינִי לָהֶן אֶחָד – ובני חבורה האחרת מושכים להם את הפסח האחר, אֶחָד מֵאֵלּוּ בָּא לוֹ אֶצֶל אֵלּוּ, וְאֶחָד מֵאֵלּוּ בָּא לוֹ אֶצֶל אֵלּוּ – אחד מחבורה זו בא לחבורה האחרת, ואחד מחבורה האחרת בא לחבורה זו, וְכֵן הֵם אוֹמְרִים – בני כל חבורה וחבורה לזה שבה אצלם: אִם שָׁלְנוּ הוּא תִּפְסַח הֵנָּה – שמשכנו לנו, כלומר: אם ביררנו עכשיו את הפסח שלנו, שהיינו מנויים עליו בתחילה, יִדְרֵךְ מְשׁוּכּוֹת מִשְׁלָךְ וְנִמְנִיתָ עַל שְׁלָנוּ – הרי אתה מושך ירך מן הפסח שלך ונימנה עמנו על פסחנו, וְאִם שָׁלַךְ הוּא תִּפְסַח הֵנָּה – שמשכנו לנו, ודינו משוכות מִשְׁלָנוּ – אנו מסתלקים מהפסח שלנו, ויהא לבני החבורה האחרת, וְנִמְנִינוּ עַל שְׁלָךְ – ואנו נמנים עמך על הפסח שלך; נמצא שאם החליפו פסחיהם, הרי כל חבורה משכה את ידיה מהפסח שלה ונמנתה

יֵא שְׁנַיִם שְׁנַתְעָרְבוּ פְסָחֵיהֶם – זֶה מוֹשֵׁף לֹא אֶחָד וְזֶה מוֹשֵׁף לֹא אֶחָד; זֶה מְמַנֶּה עִמּוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוֹק, וְזֶה מְמַנֶּה עִמּוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוֹק; זֶה בָּא אֶצֶל זֶה וְזֶה בָּא אֶצֶל זֶה, וְכֵן הֵם אוֹמְרִים: אִם שְׁלִי הוּא פֶסַח זֶה, יִדְיָד מְשׁוּכּוֹת מְשֻׁלָּף וְנִמְנִיָּת עַל שְׁלִי.

פ ר ק ע ש י ר י

א עֲרָבֵי פְסָחִים סְמוּךְ לְמַנְחָה לֹא יֵאכֵל אֲדָם עַד שְׁתַּחֲשֵׁף. וְאִפְּלוּ עָנִי שְׁבִיטָא לֹא יֵאכֵל עַד שְׁיִסַּב. וְלֹא

פירוש ברטנורא

יֵא שְׁנַיִם שְׁנַתְעָרְבוּ פְסָחֵיהֶם. ראוּבֵן וּשְׁמַעוֹן שְׁנַתְעָרְבוּ פְסָחֵיהֶם, ראוּבֵן מוֹשֵׁף לֹא אֶחָד וּשְׁמַעוֹן מוֹשֵׁף לֹא אֶחָד. ראוּבֵן הוֹלֵךְ וּמְנַמֵּה עִמּוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוֹק, וְאוֹמֵר כֹּל מְקוּם שֶׁהוּא פֶסַח שְׁלִי הִרִי אֹתָהּ נִמְנֶה עָלַי, וְרוֹאֵבֵן בֹּא לֹא אֶצֶל פֶּסַח שְׁמַשְׁךְ לֹא שְׁמַעוֹן, וּשְׁמַעוֹן בֹּא לֹא אֶצֶל פֶּסַח שְׁמַשְׁךְ לֹא ראוּבֵן, וְכֵן אוֹמֵר לֹא ראוּבֵן לִיהוּדָה הַנִּשְׂאָר עַל פֶּסַח שְׁמַשְׁךְ לֹא שְׁמַעוֹן, אִם שְׁלִיךְ הוּא פֶסַח זֶה, יִשְׁפֹּה בִירֹד לֹא שְׁמַעוֹן תְּחִלָּה, הִרִי יְדֵי מְשׁוּכּוֹת מְשֻׁלִי וְהִרִינִי נִמְנֶה עִמָּךְ עַל זֶה, וְאִם שְׁלִי הוּא פֶסַח זֶה, שְׁלֵם כּוֹנְנִי מִתְחִלָּה לְבִירוֹ יִפֹּה וְאִין זֶה פֶסַח שְׁנַמְנִית עָלַי עִם שְׁמַעוֹן, הִרִי יְדֵיךְ מִסּוּלָקוֹת מְשֻׁלָּךְ, וְהִמְנֶה עִמִּי עַל זֶה. וְלִכְךָ הוֹצִיךְ כֹּל אֶחָד לְהַמְנִיָּת עִמּוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוֹק, שֶׁאִם בָּאוּ לְהַתְנוּת כְּשֶׁהָיוּ יְחִידִים וְלוֹמְרֵי אִם שְׁלִי הוּא פֶסַח זֶה וְשְׁלִיךְ שְׁלִיךְ הִרִי יִפֹּה בְרִנְנוּ, וְאִם לֹא הִרִי אֲנִי מוֹשֵׁף יְדֵי מְשֻׁלִי וְנִמְנֶה עָלַי שְׁלִי. נִמְצָא כְּשֶׁהוּא מוֹשֵׁף מְשֻׁלִי הִרִי הוּא מְנִיחַ אֶת פֶּסָחוֹ בְּלֹא בְעֵלִים, שְׁעָדִיין לֹא נִמְנֶה עָלָיו אֶחָד. וְהָא לִיכָא לְמִימַר שְׁמִינָה כֹּל אֶחָד עַל שֶׁל חִבְרוֹ קוֹדֵם שִׁמְשׁוֹךְ יְדוֹ מְשֻׁלִי, דִּאִין נִמְנֵן עַל שְׁנֵי פְסָחִים כְּאֶחָד, וְאִין זֶה מְנוּיין:

יֵא עֲרָבֵי פְסָחִים סְמוּךְ לְמַנְחָה. קוֹדֵם לְמַנְחָה מֵעֵט כְּמוֹ חֲצִי שְׁעָה. בְּתַחֲלַת שְׁעָה עֲשִׂירִית. דְּחִמִּיד קָרֵב בְּתַשְׁעָה וּמַחְצָה הוּא זְמַן הַמַּנְחָה, וְקוֹדֵם לְמַנְחָה חֲצִי שְׁעָה הוּי בְּתַחֲלַת שְׁעָה עֲשִׂירִית: **לֹא יֵאכֵל אֲדָם.** כִּדִּי שִׂאכֵל מְצָה לְתַאֲבֹן מְשׁוּם הַדּוֹר מְצוּה. וְלִחַם פְּשִׁטָּא דְלֹא מְצִי אֲכִיל, דְּחִמִּין אֲכוֹר מְשֻׁם שְׁעוֹת

משניות מבוארות – קהתי

מה מועיל הדבר שכל אחד מנמנה עמו אחד מן השוק, וזה בא אצל זה וכו', הרי אם החליפו פסחיהם נמצא שאין על כל פסח בעליו הראשונים? אמנם לדעת רבי יוסי, הסובר שלא הקפידה התורה אלא שלא יישאר הפסח בלא בעלים, ואין צורך שיישאר דווקא אחד מבעליו הראשונים, וודאי מועילה תקנה זו ששינוי במשנתנו, אבל לדעת רבי יהודה, מה ערך לתקנה זו? והרי גם המשנה הקודמת מתפרשת דווקא לדעת רבי יהודה (כמו שבארנו בסוף המשנה שם), שאילו לדעת רבי יוסי אין צורך שיהיו בכל חבורה לכל הפחות כמספר הפסחים שנתערבו ("חמש חבורות של חמשה חמשה"), שהרי אפשר להמנות אחד מן השוק? ומתריצים (בגמרא): כיון שאמר רבי יהודה "אין שוחטים את הפסח על היחיד", הרי מתחילתו הוא עומד לכך, להמנות אחד עמו על פסחו, והרי זה הבא מן השוק כאילו אחד מבני חבורה ראשונה.

י ו ס ש י

באור משנה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שפרק זה עוסק כולו בפרטי הדינים של "סדר" ליל הפסח.

עֲרָבֵי פְסָחִים – בכל ערב פסח, סְמוּךְ לְמַנְחָה – כבר בארנו (ברכות ד, א), שזמן תפילת המנחה נקבע לפי זמן הקרבת התמיד של בין הערביים, ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע שעות ומחצה של היום (כמו ששינונו לעיל ה, א), תיקנו זמן המנחה מתשע שעות ומחצה, והיא הנקראת "מנחה קטנה": שכן משש שעות ומחצה של היום מתחיל זמן "מנחה גדולה" (על סמך זמן שחיטת התמיד בערב פסח, כמו ששינונו שם); ומבואר בגמרא, שכונות משנתנו למנחה קטנה ו"סמוך למנחה" היינו כחצי שעה לפני זמנה, היינו בתשע שעות של היום לערך (לפי שעוננו: ב-3 אחרי הצהרים בערך, עיין הקדמתנו למשנה ד פרק א במסכתנו), **לֹא יֵאכֵל אֲדָם** – לא יתחיל לאכול (הור"ן), **עַד שְׁתַּחֲשֵׁף** – כדי שיאכל מצה בערב לתיאבון, משום הידור מצווה, ונקטה המשנה "עד שתחשף", שכן שנו בתוספתא: "הפסח ומצה ומרור מצוותן משתחשף", והטעם משום שנאמר (שמות יב, ח): "ואכלו את הבשר בזליה הזה". והוקשו מצה ומרור לקרבן הפסח (תוספות). **הַרְמִיָּים כּוּתֵם:** אסור לאכול ערב פסח מקודם המנחה כמעט, כדי שייכנס לאכילת מצה בתאוה, אבל אוכל הוא מעט פירות או ירקות, ולא ימלא כרסו בהן, והכמים הראשונים היו מרעיבים עצמם ערב הפסח, כדי לאכול מצה בתאוה, והיו מצוות חביבות עליו (הרי"ן) **חִמֵּן וּמַחְצָה ו, יב.** וְאִפְּלוּ עָנִי שְׁבִיטָא לֹא יֵאכֵל – כליל פסח, **עַד שְׁיִסַּב** – ישב על כסת או על מטה, נשען על ידו השמאלית, ויאכל וישתה בהסיבה, כדרך שנוהגים בני חורין, לזכר שיצאו ישראל מעבדות לחרות. יש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו עני שאין דרכו בהסיבה ואין לו כרים וכסתות להסב עליהם, מכל מקום

מספר האנשים של חבורה אחת הוא פחות ממספר הפסחים, כגון חמש חבורות שנתערבו פסחיהן, וחבורה אחת מהן היא של ארבעה בני אדם, אין תקנה זו מועילה להם, שהרי פסח אחד יישאר מכל מקום בלא אחד מבעליו הראשונים, והלכה נרבי יהודה (בבביתא שהבאנו לעיל), שצריך להשאיר עליו אחד מבני החבורה הראשונה.

באור משנה יא

שְׁנַיִם – כגון ראוּבֵן וּשְׁמַעוֹן, **שְׁנַתְעָרְבוּ פְסָחֵיהֶם** – כלומר שכל אחד הפריש פסח לעצמו בלא חבורה, ונתערבו פסחיהם קודם שנשחטו, **זֶה מוֹשֵׁף לֹא אֶחָד וְזֶה מוֹשֵׁף לֹא אֶחָד** – ראוּבֵן מוֹשֵׁף לֹא אֶחָד מִן הַפְּסָחִים שְׁנַתְעָרְבוּ, וּשְׁמַעוֹן מוֹשֵׁף לֹא אֶחָד, **זֶה מְמַנֶּה עִמּוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוֹק, וְזֶה מְמַנֶּה עִמּוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוֹק** – כלומר הואיל וחוששים שמא החליפו פסחיהם, ואינם יכולים למשוך ידיהם משלהם ולהימנות עכשיו על אותם הפסחים שלקחו כל אחד ואחד מן התערובת, שהרי אסור להניח את הפסחים בלא בעלים (כמו שבארנו במשנה הקודמת), וכן אי אפשר שיימנה כל אחד על של חבירו קודם שיסתלק משלו, שאין נימנים על שני פסחים כאחד; לפיכך התקנה היא, שכל אחד מהם ימנה עמו על פסחו אחד מן השוק, כגון: ראוּבֵן מְנַמֵּה עִמּוֹ אֶת לוי, וְאוֹמֵר לוֹ: "כֹּל מְקוּם שֶׁהוּא פֶסַח שְׁלִי הִרִי אֹתָהּ נִמְנֶה עָלַי", וכן שמעון מְנַמֵּה עִמּוֹ אֶת יְהוּדָה עַל פֶּסָחוֹ. נִמְצָא שִׁישׁ עֲכָשְׁוִי שְׁתֵּי חִבְרוֹת, וּבְכָל אֶחָת שְׁנֵי אֲנָשִׁים: רַאֲבוֹן וְלוי בְּחִבְרוֹתָהּ, וּשְׁמַעוֹן וְיְהוּדָה בְּחִבְרוֹתָהּ; אַחַר כֵּן **זֶה בָּא אֶצֶל זֶה וְזֶה בָּא אֶצֶל זֶה** – אחד מכל חבורה בא לאחד מן החבורה האחרת; רש"י מפרש: זה בא אצל זה וכו' – ראוּבֵן בֹּא לֹא אֶצֶל הַפֶּסַח שְׁמַשְׁךְ לֹא שְׁמַעוֹן, וּשְׁמַעוֹן בֹּא לֹא אֶצֶל הַפֶּסַח שְׁמַשְׁךְ לֹא ראוּבֵן, כְּלוּמַר שְׂרַאֲבוֹן בֹּא לִיהוּדָה הַנִּשְׂאָר עַל הַפֶּסַח שְׁמַשְׁךְ לֹא שְׁמַעוֹן, וּשְׁמַעוֹן בֹּא לְלוי הַנִּשְׂאָר עַל הַפֶּסַח שְׁמַשְׁךְ לֹא ראוּבֵן, וְכֵן הֵם אוֹמְרִים – ראוּבֵן לִיהוּדָה וּשְׁמַעוֹן לְלוי: **אִם שְׁלִי הוּא פֶסַח זֶה**, – שֶׁהַחֲלִפּוֹת תְּחִלָּה אֶת פְּסָחֵיהֶם, וּפְסַח זֶה, שְׁבִירוֹ לֹא חִבְרִי, וְנִמְצָא שְׁאִין זֶה הַפֶּסַח שְׁנִימְנִית עָלָיו עִם חִבְרִי, יִדְיָד מְשׁוּכּוֹת מְשֻׁלָּךְ – מִשֶּׁל הַפֶּסַח שְׁנִימְנִית עָלָיו בְּתַחֲלִילָה, וְנִמְנִיָּת עַל שְׁלִי – וְתִימְנֶה עֲכָשְׁוִי עִמִּי עַל פְּסָחִי, **וְאִם שְׁלִי הוּא פֶסַח זֶה** – שִׁיפֵּה בִירְרֵנוּ תְּחִלָּה, כֹּל אֶחָד אֶת פֶּסָחוֹ, וְהִרִי פֶסַח זֶה שְׁלִי הוּא, שְׁנַמְנִית עָלָיו עִם חִבְרִי, יִדְיָד מְשׁוּכּוֹת מְשֻׁלִי – הִרִינִי מִסְתַּלֵּק מִן הַפֶּסַח שְׁלִי, וְנִמְנִיָּתִי עַל שְׁלִי – וְאִין נִמְנֶה עִמָּךְ עַל הַפֶּסַח שְׁלִי.

בגמרא שואלים: הרי לדעת רבי יהודה (בבביתא שהבאנו במשנה הקודמת), שהלכה נמות. צריך שיישאר על הפסח אחד מבני החבורה הראשונים, ואם כן

יִפְחָתוּ לוֹ מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, וְאִפְלוּ מִן הַתְּמָחוּי.

ב מִזְגוּ לוֹ כּוֹס רֵאשׁוֹן, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם, וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם.

ג הֵבִיאוּ לְפָנָיו, מִמִּבֶּל בַּחֲזֵרֶת עַד שְׁמוֹנֵעַ לְפָרְפֶרֶת הַפֶּת. הֵבִיאוּ לְפָנָיו מִצָּה וְחֲזֵרֶת וְחֲרֹסֶת וְשֵׁנֵי תְּבִשְׁלִיל, אִף

פירוש ברטנורא

ולמעלה. ומצה נמו הא אמרין בירושלמי האוכל מצה בערב פסח כבא על ארוסתו כבית חמו. ולא נצרכה אלא לשאר אוכלין שלא ימלא כרסו מהן; עד שיפס. במטה ועל השלחן כדרך בני חורין; ולא יפחתו לו. נבאי צדקה המפרסים את העניים; ואפילו הוא מתפרנס מן התמחוי. דהיינו עני שבכניס דתנן במסכת פאה מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי; מד' כוסות. כנגד ד' לשונות של גאולה שיש בפרשת וארא. והוצאתי, והצלת, וגאלתי, ולקחתי:

ב מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם. בתחלה קדוש היום ואח"כ כה"ג. שתחלה קדוש היום ואח"כ בא היין, וכשם שקדם לכניסה כך קודם לברכה: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן. תחלה. וה"ה למקדש על הפת. שהיין או הפת גורמים לקדוש היום, שאם אין לו יין או פת לא יקדש:

ג הֵבִיאוּ לְפָנָיו. הירקות. כדי שיכיר תנוק וישאל, לפי שאין דרך להביא ירקות קודם סעודה: מִטְּבֵל בַּחֲזֵרֶת. לאו דוקא חזרת, דטבול ראשון זה היו בשאר ירקות, אלא אם אין לו שאר ירקות מִטְּבֵל בַּחֲזֵרֶת במקום שאר ירקות. ולשון מִטְּבֵל אוכל. ולפי שכל אכילתו ע"י מיבול היתה, קרי לאכילה מיבול. ומיהו מיבול זה לאו בחרוסת הוא, מרקתני לקמן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת. מכלל דעדיין לא הובאו: עַד שְׁמוֹנֵעַ לְפָרְפֶרֶת אֵת הַפֶּת. לאכילת מצה. והא

משניות מבוארות – קהתי

אומרים: מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם – ברכת קידוש היום: "אשר בחר בנו מכל עם" וכו', וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן – "בורא פרי הגפן"; **ובית הלל אומרים: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן** – תחילה, וְאַחַר כֶּךָּ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם – ברכת קידוש היום. מחלוקתם זו נישנתה כבר במסכת ברכות (ח, א) לגבי כל "קידוש" כלילי שבת וכלילי ימים טובים; ואף במקדש על הפת. כברייא בגמרא מבואר, שטעם בית שמאי הוא, לפי "שהיוס גורם לין שיבוא", כלומר שלא בא היין אלא משום קידושו של יום השבת או החג; ועוד, שקדושת היום מתחילה לפני שמקדשים. הלכך אומרים תחילה ברכת קידוש היום ואחר כך ברכת היין. וטעם בית הלל הוא, לפי שהיין (או פת) גורם לברכת הקידוש שתיאמר, שאם אין לו יין (או פת) אינו מקדש. ועוד שברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה, וכלל הוא, שתדיר ואינו תדיר, תדיר קודם. והלכה כדברי בית הלל.

שבת קודש באור משנה ג

משנתנו ממשיכה בתאור מנהגי ליל ה'סדר'. ויש להקדים שנהגים היו בימיהם להסב על מיטות ליד שולחנות קטנים, כל אחד ליד שולחן נפרד; בהתחלת הסעודה היו מעמידים לפני המסובים את השולחנות כשהם ערוכים דברי מאכל, ולאחר שגמרו לאכול היו "עוקרים" את השולחנות כדי להביא עליהם דברים לקניגה סעודה.

הביאו לְפָנָיו – מיני ירקות (כך משמע מהמשך דברי המשנה; ויש גורסים במשנה במפורש: הביאו לפניו ירקות וחזרת). כלומר שאחרי ה"קידוש" הביאו ירקות כדי לעורר את התינוקות לשאול, לפי שאין דרך להביא ירקות קודם בציעת הפת. ויש מפרשים: הביאו לפניו – השולחן, ועליו צרכי הסעודה (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו), שאין מביאים את השולחן עד אחרי הקידוש (ובנו חזקוני; ותוספות), מִטְּבֵל בַּחֲזֵרֶת – כלומר, אוכל חזרת בטיבול, ולפי שדרכם היה לאכול מאכלים שונים על ידי טיבול, שהיו מטבילים אותם בציר או בחומץ או במי מלח וכדומה, לכן קוראת המשנה לאכילה: "טיבול". וכבר בארנו (לעיל ב, ו), שחזרת הנוכרת במשנה היינו חטא. ולא מה שקוראים היום "חזרת". בגמרא מבואר, שעיקר "טיבול" זה שאחרי ה"קידוש" הוא אמנם בשאר ירקות (כמו שאנחנו נוהגים לטבל "כרפס" במי מלח), אלא שמשנתנו באה להשמיע, שאם אין לו ירקות אחרים אלא חזרת בלבד, אף על פי שצריך לאכול ממנה אחר כך לשם מצוות אכילת "מרור" ("טיבול" שני). מכל מקום יאכל ממנה גם ל"טיבול" זה, לפי שצריך שני "טיבולים", מהטעם שבארנו לעיל, שיהא בהם היכר לתינוקות. וזהו ששינונו: מטבול בחזרת – אפילו בחזרת, כשאין לו שאר ירקות, עַד שְׁמוֹנֵעַ לְפָרְפֶרֶת הַפֶּת – פירושים שונים נאמרו בפסיקה זו. יש מפרשים, ש"פרפרת" האמורה כאן היינו המרור

חייב לאכול בהסיכה, כגון שישב על ספסל, שאף הסיבת העני על ספסל חשובה הסיכה (ותוספות; מודבכי). **ולא יִפְחָתוּ לוֹ מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן** – חכמים תיקנו לשתות ארבעה כוסות יין ב"סדר" ליל הפסח (עיני טעמיהם בשולי המשנה; הערה: "כוס" בלשון המשנה הוא מין זכר. ולכן נשתמש במין זכר גם בבאורנו); כוס ראשון אומרים עליו קידוש היום (כמבואר להלן משנה ב), כוס שני קוראים עליו את ההגדה (כמבואר להלן משנה ד), כוס שלישי מברכים עליו ברכת המזון (כמבואר להלן משנה ז). כוס רביעי גומרים עליו את ההלל (כמבואר שם). משנתנו באה ללמד, שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה לא יפחתו לו גבאי צדקה, המחלקים לעניים את צרכם, מארבעה כוסות של יין, וְאִפְלוּ מִן הַתְּמָחוּי – אפילו הוא עניי שבכעניים הנוטל מן התמחוי, היינו מן הקערה שמחלקים ממנה מזון לעניים (עיני פאה ח, ז). ואם גבאי צדקה לא נתנו לו, צריך הוא להשתדל בעצמו בכל כחו שיהיה לו יין לארבעה כוסות, כגון שימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו כדי לקנות יין (דשב"ט).

בירושלמי נאמרו כמה טעמים, כנגד מה תיקנו חכמים ארבעה כוסות: א. כנגד ארבעה לשונות של גאולה האמורים בגאולת מצרים (שמות ו, 1-2): "הוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, והצלתי אתכם מעבודתם, וגאלתי אתכם ברוע נטויה ובשפטים גדולים, וקצחתי אתכם לי לעם". ב. כנגד ארבעה פעמים כוס שנזכרו אצל פרעה בפרשת שר המשקים (בראשית מ, יא; יג); ו"כוס פרעה ביד", "ואשחט אותם אל כוס פרעה", "ואתן את הכוס על כף פרעה", "ונתת כוס פרעה בידו" – שעניינם היה סיבה לגאולת מצרים (המאירי).

ג. כנגד ארבעה מלכויות שנשתעבדו ישראל להם: כשדים, מדי, יוון ואדום, ונרמו בכתובים להשקותם ארבעה כוסות: "קח את כוס היין החימה הזאת מידי והשקתה אותו את כל הגויים" (ירמיה כה, טו), "כוס זהב בכל ביד ה' משכרת כל הארץ" (ירמיה נא, ז); "ורוח זלפנות מנת כוסים" (תהלים יא, 1); "כי כוס ביד ה'... אך שמריה ימצו ישות כל רשעי ארץ" (תהלים עה, ט). ולרמוז דבר זה תיקנו לומר בכוס רביעי: "שפוך חמתך אל הגויים" וכו' (המאירי).

ד. כנגד ארבעה כוסות של פורענות שעתידי הקב"ה להשקות לאומות העולם, שנכנסים עתיד הקב"ה להשקות לישראל ארבעה כוסות של נחמה, כמו שנרמו בכתובים: "ה' מנת חלקי יבוסים" (תהלים טז, ה), "כוסו רייה" (תהלים כג, ה); "כוס ישונות אשא" ("ישונות" משמע שתיים – תהלים קטז, יג).

באור משנה ב

החל במשנתנו ועד משנה ח' מבוארים פרטי ה"סדר". משנתנו דנה ב"קידוש", שבו מתחילים את ה"סדר".

מִזְגוּ לוֹ – לבעל הבית, כּוֹס רֵאשׁוֹן – לקדש עליו; בעל הבית נוהג דרך חרות, ואחרים, המשמשים אותו בשעת ה"סדר", מוזגים לו את כוסו (וכבר בארנו במקומות אחרים, שיינם היה חריף מאד, והיה צורך לערב בו מים, ומכאן הביטוי "למוזג יין"). **בֵּית שְׁמַאי**

על פי שאין חרסת מצוה. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: מצוה. ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח. ד מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שְׁנֵי, וְכַאֲן הֵבֵן שׂוֹאֵל אָבִיו. וְאִם אֵין דַּעַת בְּפִי, אָבִיו מְלַמְדוֹ: מַה נִּשְׁתַּנֶּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצֵּה, הַלֵּילָה הַזֶּה כְּלוּ מִצֵּה? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת, הַלֵּילָה הַזֶּה מָרוֹר? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֶּשֶׂר צָלִי שְׁלוֹק וּמִבְשָׁל, הַלֵּילָה הַזֶּה כְּלוּ צָלִי? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ מְטַבְּלִין פֶּעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים? וְלִפִּי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן אָבִיו מְלַמְדוֹ. מִתְחִיל בְּגִנּוּת וּמִסִּים בְּשִׁבְחָה, וְדוֹרֵשׁ מִ"אַרְמֵי אֲבִי" (דברים כו, ה), עַד שֶׁיִּגְמַר כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה.

פירוש ברטנורא

קמ"ל שאין אכילה אחרת מפסקת בין אכילת ירקות לאכילת מצה. דקודם שיגיע לאותו חזרת של מצוה שמכרך עליו על אכילת מצה תחלה, כדרכתיב (במדבר ט) על מצות ומרורים, מצות ברישא והדר מרורים; וחרושת. שעושים מתאנים ולווים בטנים ושקדים וכמה מיני פירות ומשמין בה תפוחים ודבין הכל במדוכה ומערבין בחומץ ונותנין עליה תבלין קנה וקמחון כעין פתילות דקות ארוכות וכו' לקש וצריך שתהיה עבה וכו' לט"ט: שאין חרושת מצוה. אלא להפואה לבטל שרף החזרת, שרע וקשה לגוף כארם: ר"א ברבי צדוק אומר מצוה. וכו' לתפוח שהיו יולדות שם בניהם בלא עשב, וכו' לט"ט:

ד וכאן הבן שואל. בכל הספרים אין כתוב וכאן, אלא וכן, כמו כן בנות צלפחד וכו' (במדבר כו). כלומר דין הוא שבמונת כוס שני יהיה הבן שואל מה נשתנה: הלילה הזה כולו צלי. בזמן שבית המקדש קיים היה הבן שואל כך: מתחיל בגנות. מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו ועבדים היינו: ומסיים בשבח. שקרבנו המקום לעבודתו וגאל את אבותינו ממצרים:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שְׁנֵי – שקוראים עליו את ההגדה, וְכַאֲן – במוזגת כוס זה, הֵבֵן שׂוֹאֵל אָבִיו – ויש גורסים: וכן הבן שואל אביו. כלומר, דין הוא (כמו "כן בנות צלפחד דוברות") שיהא הבן שואל במוזגת כוס שני "מה נשתנה" (רש"י; ברטנורא). וְאִם אֵין דַּעַת בְּפִי – לשאל, אָבִיו מְלַמְדוֹ – מסב את לבו לשינויים שב"סדר" ומסביר לו את טעמי הדברים. כברייתא בגמרא שנו: חכם בנו – שואלו. ואם אינו חכם – אשתו שואלתו. ואם לאו – הוא שואל לעצמו. ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעים בהלכות הפסח, שואלין זה לזה. ואלו הן השאלות: מַה נִּשְׁתַּנֶּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמִצֵּה (חמץ או מצה). הַלֵּילָה הַזֶּה כְּלוּ מִצֵּה? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת – כל מיני ירקות, הַלֵּילָה הַזֶּה מָרוֹר? – אינו אומר "כולו מרור", שהרי אוכלים ב"טיבול" ראשון שאר ירקות (ותוספות). שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֶּשֶׂר צָלִי שְׁלוֹק (מבושל הרבה) וּמִבְשָׁל, הַלֵּילָה הַזֶּה כְּלוּ צָלִי? – משנתנו היא כדעת התנא הסובר, שקרבן החגיגה הבא עם הפסח הרי הוא כפסח ואינו נאכל אלא צלי, ולכן אומר השואל: "כולו צלי" (גמרא פסחים ע, ב; ותוספות בטווייתנו). שאלה זו נשאלה רק בזמן שבית המקדש היה קיים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ מְטַבְּלִין פֶּעַם אַחַת – שכן דרכם היה לאכול בכל סעודה ירקות בטיבול. בגמרא מגיחים כאן: שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת – היינו קודם הסעודה, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים? – פעם ראשונה מיד אחרי ה"קידוש", שאוכלים שאר ירקות או חזרת בטיבול (כמו שביארנו שם), שמתבילים אותו בחרוסת. הרמב"ם מוסיף את השאלה: "שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסובין. הליה הוה כולנו מסובין" (הל' חמץ ומצה ח, א); ויש סוברים, ששאלה זו נוספה במקום שאלת "צלי" שהפסיקו לשאל אותה מאחרי חורבן הבית; ואילו בזמן הבית לא היה כנראה מקום לשאלת ההסיבה, לפי שדרכם היה להסב כבני חורין גם בכל ימות השנה (פירוש המיוחס להגרא; "באר מרים"). וְלִפִּי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן – לפי השגתו וכוח הבנתו של הבן, אָבִיו מְלַמְדוֹ – מבאר לו את גודל הענין של יציאת מצרים, שנאמר (שמות יג, ח): "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"; מִתְחִיל בְּגִנּוּת – בלמדו את הבן מתחיל האב בגנותו של ישראל: "עבדים היינו לפרעה במצרים" וכו', "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" וכו', וּמִסִּים בְּשִׁבְחָה – בשבחן של ישראל, היינו שקרבנו המקום לעבודתו וגאל את אבותינו ממצרים ועשה לנו נסים ונפלאות,

שאוכל אחר המצה; ונקרא "פרפרת", לפי שחריפותו מגרה את התיאבון לאכילה, ובאה המשנה ללמדנו, ש"מטבל בחזרת" לפני שהוא מגיע לאותה חזרת הנאכלת לאחר המצה, כמו שהזכרנו כבר לעיל (רשב"ט; תוספות). ויש מפרשים: לפרפרת הפת – לאכילת המצה, כלומר שאחרי "טיבול" זה אינו אוכל עוד עד שמגיע לשעת אכילת המצה (דבנו חננאל; המאירי). ויש גורסים: לפרפר את הפת (ברטנורא; ועיין "ותוספות יום טוב"). ואף הרב מברטנורא מפרש: לאכילת מצה, ובאה המשנה להשמיענו, שאין אכילה אחרת מפסקת בין אכילת ירקות לאכילת מצה, שקודם שיגיע לאותה חזרת של מצוה שמכרך עליה "על אכילת מרור" אוכל מצה תחילה, כמו שכתוב (במדבר ט, יא): "על מצות ומרורים יאכלוהו" – מצות תחילה ואחר כך מרורים (ועיין "תפארת ישראל", שמפרש בדרך אחרת). הִבְיָאוּ לְפָנָיו מִצֵּה – למצות אכילת מצה; וְחִזְרְתָּ – למצות אכילת מרור; משנתנו נוקטת "חזרת", מפני שהיתה כנראה מצויה ביותר, אבל כבר שנינו (לעיל ב, ו) שיוצאים גם בירקות מרים אחרים; וְחִזְרְתָּ – לטיבול המרור, והיא עשויה מתאנים ואגוזים ושקדים ותפוחים ועוד מיני פירות, שמרסקים אותם ומכניסים בהם יין או חומץ יין; וְשְׁנֵי תַבְשִׁילִין – אחד זכר לקרבן הפסח ואחד זכר לקרבן החגיגה שבא עם הפסח (ונוהגים בימינו לקחת עצם של זרוע עם כזית בשר צלוי בראשו וביצה צלויה); בנוסחות אחרות אין התיבות "ושני תבשילין"; אָף עַל פִּי שְׂאֵין חִרְסֵת מִצֵּה – כלומר שהביאו חרוסת אף על פי שאינה באה לשם מצוה, אלא כדי להפיג בה את טעמה החריף של המרור שהוא מוזק לגוף. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק אֹמֵר: מִצֵּה – אף הטיבול בחרוסת מצוה היא, משום זכר לטיט שעבדו בו ישראל במצרים; וכן נותנים על החרוסת כעין "פתילות" דקות וארוכות של קנה וקינמון, וכו' לקש. הרמב"ם מפרש (בפירושו למשנתנו), שלדעת רבי אליעזר בר' צדוק חייב אדם לברך: "אשר קדשנו במצותיו וציוונו על אכילת חרוסת", אבל אין הלכה כן. כן מבואר במפרשים, שכונת הסיפא, שהיו עוקרים את השולחן מלפני קורא ההגדה לאחר הטיבול הראשון כדי שישאל הבן על כך, ואביו יענה לו, שעוד יביאו שולחן לעשות "טיבול" שני, והבן ישאל למה מטבלים פעמיים; ומיד לאחר שעוקרים את השולחן מחזירים אותו לפניו, והמצה והמרור לפניו, כדי שיאמר את ההגדה כשהמצה והמרור מונחים לפניו (ותוספות). וּבְמִקְדָּשׁ – בזמן שבית המקדש היה קיים, כשהיו עושים את הסדר בירושלים, הָיוּ מְבִיֵּאִים לְפָנָיו – עם המצה והחזרת, גּוֹפּוֹ שֶׁל פֶּסַח – את קרבן הפסח הצלוי, וכן גם בשר קרבן החגיגה.

משניות מבוארות – קהתי

ונתן לנו את התורה, והכניסנו לארץ ישראל כמו שכתוב (דברים ו, כא-כב): "ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה... למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו. ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה'... לטוב לנו כל הימים" ... וְדוֹרְשׁ מִ"אַרְמִי אֶבֶד אָבִי" – ומבאר בדרך המדרש את הפרשה: "ארמי אובד אבי" (דברים כו, ה-ח), עַד שֵׁיגְמֹר כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה – כפי שהיא נדרשת בספרי ומדרשים אחרים (ומסודרים הדברים בספר "הגדה של פסח").

אגרות קודש

ב"ה, מוצאי ת"ב, יהפך בקרוב ממש (וכל הצומות) לששון ולשמחה ולמועדים טובים, יום רביעי פ' פנים בפנים דבר הוי' עמכם, שנת ה'תשד"מ. ברוקלין, נ.י.

תלמידים השלוחים-ישיבה גדולה קזבלנקה
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

המכ' והמצוי"ב והערות התמימים ואני"ש נתקבלו ות"ח.

ע"פ מנהג ישראל אשר תורה היא לקדש הלבנה **זוקא** במוצאי ט"ב,

ומפורש הטעם בכ"מ, כי בשו"ט היא כי ישראל והשכינה עתידין להתחדש כמותה, וגם כי במנחת ט"ב נולד המשיח,

הרי הזמ"ג לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל עניי תשובה והתומ"צ, שהן המבטלות סיבת הגלות, אשר (רק) מפני חטאינו גלינו מארצנו, ובהבטל הסיבה מיד (בטל המסובב – הגלות ו) הן נגאלין.

וכיון שגדול כח החלטות הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועינים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצותי,

התועודיות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט"ב ועכ"פ: בחמשה עשר באב, ובשבת "שלו" שלאחריו, ובשבת שלאחר שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו.

ובשלש פעמים הוי חזקה – חזקת תורה ומצוותי ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים.

בברכה להצלחה רבה בכהני"ל,

והרי כ"ז גם ימהר ויחיש שבקרוב ממש יקויימו

היעודים-ההבטחות שיהפכו ימים דאזלין מינייהו

לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו

(אהבת ישראל) וידעו כי אתה שמך הוי' לבדך עליון

על כל הארץ,

בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו

מ. שניאורסאהן.

נ.ב. הש"ק שלאחר ט"ו במני"א – הוא כ"ף במני"א, יום היא"צ וההילולא של אאמו"ר לוי יצחק בן הרב אא"ז ברוך שניאור ז"ל – זה ארבעים שנה.

ועלי החוב והזכות גדול להציע ולבקש **וכו'** – ללמוד בהתועדות מתורתו, ולנדב ביומא דין לז"נ,

שמסר נפשו על הפצת היהדות בתוככי בניי "מאחורי מסך הברזל", ועי"ז הי' חבוש בבית האסורים ונשפט לגלות ומת בגולה ושם מ"כ,

זכותו יגן עלינו ועכ"י – שליט"א.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

משתכין עליו בנחישות – מאדימין פנים, כעין *רודיליניא, כדאמרין בבבא מציעא (כו,א): דשתיך טפי – שהעלה חלודה. שנעצרין (מלהוליד) טל ומטר. לוחשי לחישות – בשביל שאין מתפללים תפלה בלחש. יגיד עליו רעו – יתפלל עליו חבירו. וגבי גשמים כתיב, באיוב. ואין יתרון לבעל הלשון – כלומר: מה הנאה יש לבעל הלשון שיודע ללחוש ואינו לוחש. מקנה אף על עולה – מקנה אף – מי שמגיס דעתו ועולה. ואין נוחין זה לזה בו' – והכי משמע: בשביל שצריך להגיד זה לזה ולהיות נוחין בהלכה, ואינן עושין, מקנה – מתקנים מתגרים באף, ומעלים אותו ומביאים אותו עליהן. ויש גורסין: ונוחין זה לזה בהלכה – מתקנים באף וכו' משיגיד עליו רעו שנוחין זה לזה מתקנים באף ומעלים אותו מעליהם. ארי דורס ואוכל – מיד, ואינו מתירא. טורף ואוכל – שמוליך לחוריו ואוכל שם, שמפחד מן הבריות, ולכולן יש להם הנאה. ולך מה הנאה יש לך – שאתה נושך בני אדם והורגן? והוא אומר: מה יתרון לבעל הלשון שמספר לשון הרע, אף על פי שאין לו הנאה. ולפיכך מביאו הקדוש ברוך הוא בדין אצל נחש, כדי שיתבייש, מפני שהשיא אדם הראשון, ומתביישין עמו מספרי לשון הרע. ולכם לא נכון עמו – עם הקדוש ברוך הוא. ואף על פי כן – כתוב בסמוך "והוא רחום יכפר עון" ושומע תפלתם. והיכי אמרת שאין תפלתם נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו? כלומר, שנפשו מכוונת בכפו. בצבור – תפלתם נשמעת, ואף על פי שאין לב כולם שלם, כדכתיב "ויפתוהו בפייהם" בדברים, לשון רבים. ביחיד – אינו אלא אם כן לבו מכוון.

דף ד ע"ב: הגמרא דורשת את המשך הפסוקים לענין עצירת גשמים: **וְאָמַר רַבִּי אָמִי, מַאי דְכָתִיב - מַהוּ בִּיאור הַפְּסוּק (שם פסוק יא) 'אִם יִשָּׁךְ הַנְּחֹשׁ בְּלוֹא לְחֹשׁ, וְאִין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן'.** יש לדרוש כך, **אם ראינו דור שהשמים משתכין [מחלידים] ומאדימים בנחישות, ונעצרים מלהוריד טל ומטר, הוא בשביל לוחשי לחישות - מתפללים שאין ברור. מאי תקנתן של אותו דור שירדו להם גשמים, ילכו אצל מי שיודע ללחוש שיתפלל עבורם, דכתיב לגבי גשמים (איוב לו לג) 'יגיד עליו רעו' - יתפלל עליו חבירו, ללמד שתפילת חבירו מועילה. ומה שנאמר בהמשך הפסוק בקהלת **וְאִין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן, בִּיאורו, וּמִי שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְלַחֹשׁ - שִׁוּדַע לְהַתְּפַלל, וְאִינוּ לְלַחֹשׁ, מַה הַנְּאִה יֵשׁ לוֹ בְּכַךְ שִׁוּדַע לְהַתְּפַלל. וְאִם לְחֹשׁ מִי שִׁוּדַע לְהַתְּפַלל עַל דּוֹרוֹ שִׁירְדוּ גִשְׁמִים, וְלֹא נִעְנָה, מַאי תִּקְנִיתִיהָ שֶׁל הַדּוֹר, וְלָךְ אֲצֵל חֲסִיד שְׂפָדוֹר וְיִרְבֶּה עֲלָיו בְּתַפְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק לב) 'וַיְצַו עֲלֶיהָ בְּמַפְגִּיעַ' - הַקְּב"ה צִוָּה עַל הַמֶּטֶר לְרַדֵּת עַל יְדֵי תַפִּילַת הַצַּדִּיק, וְאִין פְּגִיעָה זֹאת אֲלֵא תַפְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ז טז) 'וְאַתָּה אֵל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה וְאֵל תִּשָּׂא בְעַדָּם רִנָּה וְתַפְלָה וְאֵל תִּפְגַּע בִּי, הֲרִי שֶׁפְּגִיעָה הִיא תַפִּילָה. וְאִם לְחֹשׁ וְעֲלֵתָה בְּיָדוֹ - הַקְּב"ה נִעְנָה לְתַפִּילַתוֹ וַיִּרְדּוּ גִשְׁמִים, וּמִגִּים דַּעְתוֹ עֲלָיו - מִתְּגַאֵה בְּכַךְ שֶׁתַּפִּילתוֹ נִתְקַבְּלָה, מִבִּיא אֵף [חרון וכעס] לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק (איוב לו לג) 'מִקְנָה אֵף עַל עוֹלָה' - קִנִּין שֶׁל חָרוֹן אֵף וְכַעַס הוּא מַחֲמַת הָעוֹלָה [מתגאה].****

דרשה נוספת מהפסוק הנזכר: **רַבָּא אָמַר, שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שִׁוּשְׁבִין בְּעִיר אַחַת, וְאִין נוּחִין זֶה לְזֶה בְּהַלְכָה - אִינִם מְדַבְּרִים דְּבֵרֵי הַלְכָה בְּנַחַת אִישׁ לְרַעְהוּ, הֲרִי הֵם מִתְּקַנְּאִין בְּאַף וּמַעֲלִין אוֹתוֹ - מִתְּגַרְרִים בְּאַף וּמְבִיאִים אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'יגיד עליו רעו מקנה אף על עולה', כלומר, כשאנו מדבר אל חבירו בנחת, מתגרה הוא באף ומעלה אותו עליו.**

הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק בקהלת: **אָמַר רִישׁ לְקוּשׁ, מַאי דְכָתִיב 'אִם יִשָּׁךְ הַנְּחֹשׁ בְּלוֹא לְחֹשׁ וְאִין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן',** לענין מה דימה הכתוב את בעל הלשון [המדבר לשון הרע] לנשיכת הנחש. ומפרש, **לְעֵתִיד לְבֵא מִתְּקַבְּצוֹת וּבִאוֹת כָּל הַחַיּוֹת אֲצֵל הַנְּחֹשׁ וְאוֹמְרִים לוֹ, אַרְי דּוֹרְס - הוּרַג טְרַפוֹ וְאוֹכֵל מִיד, וְאִב טוֹרְף וּמוֹלִיךְ אֶת טְרַפוֹ לְחוּרְיוֹ וְאוֹכֵל, וְכֵן הוּא בְּכָל הַחַיּוֹת שֶׁהוּרְגִים טְרַפֵּם לִיהוֹנֹת מְבַשְׂרֵם, אוֹלַם אַתָּה מַה הַנְּאִה יֵשׁ לָךְ בְּהִרְיַגַת בְּנֵי אָדָם, אָמַר לְהֵם הַנְּחֹשׁ 'וְאִין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלְּשׁוֹן', כלומר אף אדם המספר לשון הרע אינו נהנה מכך.**

מימרא נוספת של רבי אמי בענין תפילה: **אָמַר רַבִּי אָמִי, אִין תַּפְּלָתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת וּמִתְקַבֶּלֶת אֲלָא אִם בֵּן מְשִׁים נִפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ - מְכוּיִן בְּלֵב שְׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ג מא) 'נִשָּׂא לְבַבְנוֹ אֶל בְּפִים אֶל אֶל בְּשָׁמַיִם, וּבִיאורו, כְּשֶׁאֵנוּ נוֹשְׂאִים כְּפִינוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם נִשָּׂא אֵף לְבַבְנוֹ עִמָּהֶם. מִקְשָׁה הַגְּמֵרָא: [אִינִי - הָאֵם כֵּךְ הוּא, וְהָאֵל אוֹקִים [העמיד] שְׁמוּאֵל אֲמוּרָא עֲלֵיהָ - לוֹמַר דְּבִרְיוֹ לְצִיבּוֹר, וְדָרַשׁ, נֶאֱמַר בְּפִסּוּק (תהלים עח לו-לז) 'וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִכּוּבוּ לוֹ, וְלָכֵם לֹא נִבּוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֱמַנּוּ בְּבִרְיָתוֹ', כלומר כיבוו בתפלתם שליבים לא היה עם הקדוש ברוך הוא ולא היו פיהם וליבם שוים, וְאֵף עַל פִּי בֵּן נֶאֱמַר עַל כֵּךְ בְּהַמְשַׁךְ (שם פסוק לח) 'וְהוּא רָחוּם יִכְפֵּר עוֹן וְגוֹ', שֶׁמְכַפֵּר לָהֶם עַל כֵּךְ וּמִקְבֵּל תַּפִּילַתָם. מִתְּרַצַת הַגְּמֵרָא: לֹא קָשִׁיא, בְּאֵן - דְּרִשְׁת רַבִּי אָמִי הִיא בְּתַפִּילַת יְחִיד, שֶׁאֵם אִינוּ מְשִׁים נִפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ אִין תַּפִּילתוֹ מִתְקַבֶּלֶת, וּבְאֵן - דְּרִשְׁת שְׁמוּאֵל הִיא בְּצִיבּוֹר הַמִּתְפַּלְלִים, שֶׁתַּפִּילתָם נִשְׁמַעַת אֵף עַל פִּי שֶׁאִין לֵב כּוֹלֵם שְׁלֵם.**

עליהם, ופינן דקם קם – במשך הזמן על ידי שדורסים עליהם הם
מתחזקים ונקבעים במקומם. וכמו כן דרך המריבה, שבתחילה היא
חלשה, אבל ככל שאדם מרבה בה, היא מתחזקת והולכת.
שמע"י ושת"י שב"ע ומיר"ת הו"א סימן;
הגמרא מביאה אימרות שהיו רגילים בפי אנשים, ושמואל מצא
להם מקור בפסוקים: **ההוא דההו קאמר ואויל** – היה אדם שהיה
דרכו לומר, מוכיח – **אשרי מי דשמע ואדיש** – ששומע חרפתו
ומורגל להחריש על כך, **תלפוח בישתיה מאה**, כלומר מרויח
שחולפות ממנו מאה רעות, שהיו באות עליו על ידי המריבה. **אמר**
ליה שמואל לרב יהודה, קרא כתוב – אימרה זו כתובה כבר בפסוק,
שנאמר **פוטרי מים ראשית מדון** והפסוק מתפרש כך, הפותח
בקטטה ושנמשלה לעיל למים, היא ריש מאה דיני – תחילת מאה
רעות.
אימרה נוספת: **ההוא דההו קאמר ואויל, אתרתה תלת גנבא לא**
מיקמל – על שתיים ושלוש גניבות הגנב עדיין אינו נענש, אבל
לבסוף יענש על כולן, וכמו כן מי שעבר עבירה פעמיים ושלוש,
ולא באה עליו פורענות אל יתמה, שאף שאין מענישים מיד על
שנים ושלושה עבירות, אך סופו ללקות באחרונה. **אמר ליה שמואל**
לרב יהודה, קרא כתוב – אימרה זו כתובה כבר בפסוק, שנאמר
(עמס ב ו) **כ'ה אפר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא**
אשכננו, כלומר שעל שלש פשעים עוד החריש להם הקב"ה, אבל
כשחטאו ברביעי, נענשו על כולם.
אימרה נוספת: **ההוא דההו קאמר ואויל, שב פירי לשלמנא** – אף אם
יהיו שבע בורות כרויות לפני רגליו של איש הרודף אחר השלום,
סופו שינצל מכולם, ו**הוא לעביד ביש** – אבל עושה רעה יפול
אפילו בבור אחד, והיינו בתקלה הראשונה שתבוא לו. **אמר ליה**
שמואל לרב יהודה, קרא כתוב – אימרה זו כתובה כבר בפסוק,
שנאמר (משל ד כו) **כי שבע יפול צדיק וקם (ורשע יפול פאחת)**
[ורשעים יכשלו ברה"ק] – הגם שהצדיק נפל שבע פעמים, יקום על
ידי עזרת ה', אבל הרשעים כשכשלים ברעה הראשונה.
אימרה נוספת: **ההוא דההו קאמר ואויל, (דאויל מבי דינא שקל**
גלימא) **[דמבי דינא שקלונה גלימא]** – מי שבית דין נטלו את טליתו
בפירעון חוב שחייב לאחא, לוימר וקר וליזיל באורחא – שיומר
זמירות וילך לדרכו, כלומר שעליו לשמוח שהוציאו גילה מידו.
אמר ליה שמואל לרב יהודה, קרא כתוב – אימרה זו כתובה כבר
בפסוק, שאמר יתרו כשיעץ למשה למנות שופטים לשפוט את
העם, **הנם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום** (שמות יח כג), ומדולשון
כל' משמע שאף היוצאים חייבים בדין, הולכים לביתם בשלום
ובשמחה.
אימרה נוספת: **ההוא דההו קאמר ואויל, היא נימא** – האשה
מתנממת ודיקולא שפיל – והסל שעל ראשה נופל יחד עם כלי
מלאכתה שבו, כלומר, שמתוך שהיא מתעצלת במלאכתה, אין
ניכר כלל שעוסקת בה. **אמר ליה שמואל לרב יהודה, קרא כתוב** –
אימרה זו כתובה כבר בפסוק, שנאמר (קהל יח י) **בעצלתים יפך**
המקרה וגו' ובשפלות ידים ידלף הבית – כשאדם מתעצל מלתקן
את ביתו, תקרת הבית מתקלקלת והולכת, וכאשר משפיל את ידיו
מלהרימם בעשיית מלאכת תיקון הגג, ביתו דולף ממי הגשמים.
אימרה נוספת: **ההוא דההו קאמר ואויל, נכרא דרתינא עליה** –
האדם שבטחתי בו **אדייה לנזויה וקם** – הרים עלי אגרופו ונעמד
להיות נכנדי. **אמר ליה שמואל לרב יהודה, קרא כתוב** – אימרה זו
כתובה כבר בפסוק, שכך אמר דוד המלך, כשאויביו רצו להורגו
(תהלים ע א) **לם איש שלומי אשר פחתתי בו וגו' אוכל לחמי, הגדיל**
עלי עינאי – גם האיש אשר עמי עד היום בשלום, והאכלתיני
מלחמי, מרבה לארוב לי כדי להרגני.
אימרה נוספת: **ההוא דההו קאמר ואויל, כי רתימתין הוה עזינא** –
כשהאבה שבינינו וביני לבין אשתו היתה עזה, **אפותיא דספטיא**
שכיבין – על רוחב הסיף ורחב) שכבנו שנינו, כלומר, שהיה די לנו
במקום מועט, **השתא** – עכשיו **לא עזינא רתימתין** – שאהבתנו
אינה עזה, **פוריא בר שיתין פרמידי לא סני לן** – מטה ברוחב של

מנזה למימרא להו – לבעלי הדין, **אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו**
– האם דין תורה אתם רוצים או פשרה אתם רוצים.
שואלת הגמרא: **תינו תנא קמא** – לכאורה דברי רבי יהושע בן
קרחא הם כתנא קמא שסובר שרשות ביד הדיין לעשות פשרה
קודם שיגמר הדין. מתרצת הגמרא: **אינא פנייהו** האם יש לדיין
מנזה להציע להם לעשות פשרה כפי שרב הונא היה אומר, שרבי
יהושע בן קרחה סבר מנזה, ותנא קמא סבר רשות.
שואלת הגמרא: לכאורה דברי תנא קמא הסובר שדיין רשאי
לעשות פשרה קודם שיגמר הדין, **תינו דרבי שמעון בן מנסיא** –
הרי הם כדברי רבי שמעון בן מנסיא הסובר שכל זמן שאינו יודע
להיכן הדין נוטה רשאי הדיין לעשות פשרה, ומשיודע להיכן הוא
נוטה אסור לו לעשות פשרה. מתרצת הגמרא: **אינא פנייהו, מה**
שאמר רבי שמעון בן מנסיא משתשמע דברייהו ואתה יודע להיכן
הדין נוטה, אי אתה רשאי לומר להן צאו ובעו, שתנא קמא חולק
על כך וסובר שכל זמן שלא נגמר הדין עדיין רשאים לעשות
פשרה.
הגמרא חוזרת לדרשת רבי אליעזר בן רבי יוסי (לעיל ה) שמעמיד
את הפסוק (תהלים א) **יבוע ברך, נאץ ה'** במי שמברך את הדיין
שעשה פשרה. אומרת הגמרא: **ופליגא דרבי תנחום בר תיילאי** –
ורבי אליעזר שדורש את הפסוק על כל דיין שעושה פשרה, חולק
על רבי תנחום בן תיילאי, שדורש באופן אחר **דאמר רבי תנחום בר**
תילאי, לא נאמר מקרא זה – הפסוק **יבוע ברך' אלא בנגיד**
הפשרה שעשה אחרון במעשה העגל, שנאמר (שמות לב ה) 'יבוע אחרון,
ויבן מזבח לפניו, מה ראה, אמר רבי בנימין בר יפת, אמר רבי
אליעזר, ראה את חור שזכובה לפניו – שהרגוהו משום שלא עשה
ברצונם, ו**אמר לעצמו, אי לא שמענא להו השתא** – אם לא אשמע
להם עכשיו, ואעשה להם אלהים, **עברו לי כדעברו בחור** – יהרגו
אותי כפי שעשו לחור, **וימינים בי** – ויתקיים בי הפסוק **אם יהרג**
במקדש ה' בלתי ונביא (ויכח ב ב), שכן אחרון היה כהן ונביא, ובעון
זה חטאו קודם חורבן הבית הראשון, שהרגו את זכריה שהיה כהן
ונביא בבית המקדש משום שהוכיח אותם, ואם יעשו כן, שוב לא
הויה להו תפנתא – לא תהיה להם תקנה לעולם, שעל עון זה נחרב
בית המקדש, אם כן מוכיב דלעיקרו – שיעשו לעגל, **אפשר הויה להו**
תפנתא – אולי תהיה להם תקנה על כך, על ידי שיחזרו בתשובה.
ועל פשרה זו אומר הכתוב **יבוע ברך, נאץ ה'**. אבל על דיין
העושה פשרה לא נאמר שהוא מנאץ, ודלא כרבי אליעזר.
הגמרא חוזרת לדרשת רבי שמעון בן מנסיא (לעיל מהפסוק משל)
ז (ד) **פוטרי מים ראשית מדון ולפני התלגה הריב גוש** שהדיין
רשאי לעשות פשרה רק קודם שהתלגה לו להיכן נוטה הריב.
מבררת הגמרא: **והני תנאי** – ולאותם תנאים שסוברים שכל זמן
שלא נגמר הדין רשאי הדיין לעשות פשרה, **פוטרי מים ראשית**
מדון' מאי דרשי ביה – מה הם דורשים מפסוק זה. משיבה הגמרא:
שידרשו **בדרב המנונא, דאמר רב המנונא**, כאשר אדם נפטר מן
העולם ובא לפני בית דין מעלה, **אין תחילת דינו של אדם נידון אלא**
על דברי תורה – שלא עסק בתורה, **שנאמר פוטרי מים, ראשית**
מדון' – על כך שפטר מעליו את עול התורה שנמשלה למים, יהיה
ראשית דינו.
הגמרא מביאה לימודים נוספים מן הפסוק **פוטרי מים ראשית**
מדון': **אמר רב הונא, האי תיגרא** – המריבה. **דמאי לצינורא דביבוקא**
דמאי – כשהנהר מתחיל לעלות על גדותיו ויוצר בעין צינור קטן
שדרכו מתחילים לצאת מים, יש לטתום מיד את אותו צינור, שאם
לא כן, **פינן דנווה ונווה** – הוא מרחיב והולך עד שאין אפשרות
יותר לטתומה, ומציף את השדות שסביבו ומקלקל, כמו כן
המריבה, אם לא עוצרים אותה בתחילתה היא גדילה והולכת
ושוב אינו יכול להפסיקה. וזוהי כוונת הפסוק **פוטרי מים ראשית**
מדון', שכתחילת שטף המים כך ראשית המדון (המריבה).
משל נוסף למריבה: **אפיני קשישא** – הגדול **אמר, דמי לגויה דנמלא**
– לנסרים של גשר שמעל הנהר, שהעוברים ושובים דורכים
עליהם, שכל זמן שהגשר חדש מתנועעים במקומם כשדורכים

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף ז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפה רש"י תוספות

מצוה למיטר להו. ברישא אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו דתחתינן להו בפשרה: 1
 היינו ת"ק. דאמר נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע הא מקודם גמר דין רשאי 2
 לבצוע והו"ר רשות הוא: איכא בנייהו מצוה. להזכיר פשרה לת"ק ליכא מצוה: 3
 איכא בנייהו משתשמע דבריהם. לת"ק אפילו שמע דבריהם רשאי לבצוע עד 4
 שיגמר הדין ואמר זה זכאי וזה חייב לר"ש בן 5
 מנסיא משתשמע את דבריהם וידעת להדין 6
 נוטה אינך דלא נגמר אין רשאי לבצוע: 7
 מקרא זה. וברצע ברך. אלא כנגד מעשה 8
 העגל. מעשה אהרן פשרה בינו לבין עצמו 9
 והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל: 10
 ויבן מוכה. הבין מחובות לפניו שהרגו את 11
 חור על שלא עשה להם: אהרן. כהן ונביא 12
 היה: ולא הוויא להו תקנתא. דהא סופן 13
 לעשות כן בוכריה בן יהוידע ויחרב בית 14
 המקדש על כך: והני תנאי. דלית להו 15
 משתשמע דבריהם אי אתה רשאי לבצוע: 16
 האי פוטר מים מאי דרשי ביה: תחילת דינו. 17
 לעתיד לבא: על דברי תורה. שלא עסק 18
 בתורה: פוטר מים. שפוטר התורה מעליו 19
 הוא ראשית מדונו תורה נמשלה למים 20
 דכתיב (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים: 21
 לצנינא דבידקא. כשהתנהר גדל פעמים 22
 שהוא יוצא לשדות שעל אנפיו כעין ניגרים 23
 וצנינות קטנים ואם אינו סותמו מיד הולך 24
 ומרחיב ושוב אינו יכול לסתמו והיינו 25
 דקאמר קרא פוטר מים ראשית מדון כלומר 26
 ראשית מדון ומריבה דומה לפוטר מים פוטר 27
 פותח כפן פטר רחם (שמות יג): לגודא 28
 דגמלא. דכפן של גשר בתחילה דסורסין 29
 עליהם מנענעות וסוף מתחזקות ונקבעות 30
 במקומן והכי נמי כשאדם מרבה בקטטה 31
 מתחזקת ובאה ולא מקרא נפקא: מוכיה 32
 דשמע ואירש. אשריו ששומע חרפתו ושותק 33
 ומרגיל בכך ואדיש כמו דדש דש (גיטין דף 34
 נו: חלפון בישתיה מאה. הלכו להם 35
 בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו על 36
 ידי התגר: פוטר מים. המתחיל (מדון) ופותח 37
 בקטטה הוא תחילת מאה דיני: מדון. 38
 נוסריקין מאה דיני ל"א מדון בנימטריא מאה: 39
 אתרי תלת ננבא. מי מיקטיל כלומר אם 40
 עובר אדם עבירה פנאמי ושלש ולא באה 41
 עליו פורענות אל יתמה דאתרי תלת ננבא 42
 לא מיקטיל וסופו ללקות באחרונה: שב בירי 43
 לשלמנא. שבע בורות כריות לרגלי איש 44
 שלום ומכולם ינצל: וחד בירא לעבדי ביש. 45
 לעושה רשעה: יפול. בתקלה ראשונה ביד 46
 לה: דמבי דינא שקלוח גלימי. מי שנטלו ביה 47
 טליתו לפורעה לאח: לוימר ולויל. הואיל 48
 ודין אמת דנו לא הפסיד כלום אלא גזילה 49
 הוציאו מידו: כל העם הוה. ביתרו כתיב 50
 ומשמע לא שגא זכאי ולא שגא חייב כולן 51
 במשמע: היא ניימא ודיקולא שפיל. 52
 כשהאשה מנמנתת הסל שעל ראשה שהיא 53
 נותנת בתן פילכה ומלאכת ידיה בו שפיל 54
 כלומר מתוך שהיא עצילה אין מלאכתה 55
 ניכרת וכולן משלות דף: אדייה לגוייה וקם. 56

מעשה העגל. אקרא דתורת אמת קאי כדכתיב בספיה ורבים השיב מעון שיחא 1
 להם תקנה כדמסיק: 2
 על דברי תורה. והא דאמרין בפרק במה מדליקין (שבת דף לא). ששואלין לו 3
 נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה התם באדם ששוקב בתורה 4
 מיירי אלא שלא קבע עתים והכא מיירי בשלא 5
 עסק כלל אי נמי שואלים לו תחילה על משא 6
 ומתן באמונה ומ"מ יקבל דינו תחילה על דברי 7
 תורה והכי דריש ליה לקרא תחלת גילוי דינו 8
 במה שנטשו מדברי תורה: 9
 לגודא. וה"ק פוטר מים דהיינו גודא 10
 דגמלא שפוטרת את האדם מן המים 11
 כך הוא ראשית מדון: 12
 שאינו

מעשה העגל, שגאמר ויורא אהרן, ויבן מוֹבַח לַפְּנִי, מה ראה, אָמַר רַבִּי בְּנִימִין בַּר יִפְתָּה, אָמַר 1
 רַבִּי אֱלֶעָזָר, רָאָה חוֹר שְׂבוּחַם לַפְּנִי. אָמַר, אִי לֹא שְׁמַעְנָא לְהוּוּ הַשְּׁתָּא, עָבְדוּ לִי כְּדַעְבְּדוּ בַּחוּר, 2
 וּמִיָּסִיבִים בִּי אִם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' בְּהֵן וְנִבְיָא' וְלֹא תוּיָא לְהוּוּ תַּפְּנִתָּא לְעוֹלָם. מוֹבַח דְּלִיעָבְדוּ 3
 לְעָגֵל, אֲפֻשֶׁר תּוּיָא לְהוּוּ תַּפְּנִתָּא בְּתִשׁוּבָה. וְהֵנוּ תַּנְיָא, 'פּוֹטֵר מִים רִאשִׁית מְדוֹן' מֵאִי דְרִישִׁי בֵּיהּ? 4
 כְּדַרְבַּ הַמְּנוּנָא, דְּאָמַר רַב הַמְּנוּנָא, אִין תַּחֲלִילַת דִּינֵי שֶׁל אָדָם גִּידוּן אֱלָא עַל דְּכַרִּי תוֹרָה, שְׁנַאֲמַר 5
 'פּוֹטֵר מִים, רִאשִׁית מְדוֹן'. אָמַר רַב הוּנָא, הָאִי תִינְיָא. דְּמִיָּא לְצִינְוֹרָא דְּבִידִיקָא דְּמִיָּא, בִּינֵן דְּרוּחַ 6
 רוּחַ. אֲבִי קְשִׁיָּא אָמַר, דְּמִי לְגוֹדָא דְּגַמְלָא, בִּינֵן דְּקָם קָם: שְׁמַע' וְשִׁת' שְׁבַע' וּמְזוּרִ'וֹת הוּ"א 7
 סִימָן: הַהוּא דְּהוּוּ קְאָמַר וְאִוּל, טוֹבִיבָה דְּשְׁמַע וְאִדְרִישׁ, חֲלַפּוֹה בִּישְׁתִּיה מְאָה, אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל 8
 לְרַב יְהוּדָה, קְרָא פְּתִיב 'פּוֹטֵר מִים רִאשִׁית מְדוֹן', רִישׁ מְאָה דִּינֵי. הַהוּא דְּהוּוּ קְאָמַר וְאִוּל, 9
 אַתְרֵיהּ תַּלְת, נְגַבָּא לֹא מִקְטִיל. אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, קְרָא פְּתִיב 'בַּה אָמַר ה' עַל שְׁלִשָּׁה 10
 פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבַּעַה לֹא אֲשִׁיבוּנָו'. הַהוּא דְּהוּוּ קְאָמַר וְאִוּל, שֶׁב בִּירִי לְשַׁלְמָנָא, וְחִדְרָא 11
 לְעָבִיד בִּישׁ. אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, קְרָא פְּתִיב 'בִּי שְׁבַע יוֹפֵל צִדִיק וְקָם (וְרִשְׁעֵי יוֹפֵל 12
 בְּאֶחָת) (וְרִשְׁעִים יִשְׁלֹו בְּרַעְיָה)'. הַהוּא דְּהוּוּ קְאָמַר וְאִוּל: דְּאִוּל מְבִי דִינָא שְׁקֵל גְּלִימָא, לִזְיַמַר 13
 זְמַר וְלִזְיַל פְּאוֹרְחָא, אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, קְרָא פְּתִיב 'וְגַם כֹּל הַעָם הָיָה עַל מְקוֹמוֹ 14
 יָבֵא בְּשָׁלוֹם'. הַהוּא דְּהוּוּ קְאָמַר וְאִוּל, הִיא גִימָא וְדִיקוּלָא שְׁפִיל. אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, 15
 קְרָא פְּתִיב 'בְּעֲצָלְתִּים יִפְדַּ הַמְּקַרְה וְגו'. הַהוּא דְּהוּוּ קְאָמַר וְאִוּל, נְבַרָא דְרַחֲמִינָא עֲלֵיהּ, אֲדִייה 16
 לְגוֹזִייה וְקָם. אָמַר לִיה שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה, קְרָא פְּתִיב 'גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בְּטַחְתִּי בּוֹ וְגו'. 17
 הַהוּא דְּהוּוּ קְאָמַר וְאִוּל, כִּי רַחֲמִיתִין תְּהֵן עוֹזִיָא, אֲפוּתִיָא דְּסַפְסִירָא שְׂכִיבֵן, הַשְּׁתָּא דְּלֹא עוֹזִיָא 18
 רַחֲמִיתִין, פּוֹרְיָא בַר שִׁיתִין גְּרַמְדִי לֹא סִגֵּי לֵן. אָמַר רַב הוּנָא, קְרָאִי פְּתִיבִי, מְעִיקְרָא פְּתִיב 19
 'וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֶׁם, וְדַבְרֵתִי אֲתֶךָ מֵעַל הַכְּפּוֹרֶת', וְתַנְיָא, אַרְזֵן תַּשְׁעָה וּכְפּוֹרֶת טַפַּח, הָרִי פֶּאֶן 20
 עֲשָׂרָה. [וְלִבְסוֹף כְּתִיב] 'וְהַבִּית אֲשֶׁר בְּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה', שְׁשִׁים אַמָּה אַרְכּוֹ, וְעֲשָׂרִים רַחְבּוֹ, 21
 וְשְׁלִשִׁים אַמָּה קוֹמְתוֹ, וְלִבְסוֹף פְּתִיב 'בַּה אָמַר ה', הַשְּׁמִים כְּסָאִי וְהָאֲרָץ הַדָּם רַגְלִי, אוֹיֵה בֵּית 22
 אֲשֶׁר תִּכְנֹו לִי' וְגו'. מֵאִי מִשְׁמַע, דְּהָאִי לֹא תַגְוֹר' לִישְׁנָא דְּכַנּוּשִׁי הוּא. אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר 23
 קְרָא 'וְיִין לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תִאָּגֵד'. רַב אַחָא פַר יַעֲקֹב אָמַר, מְהָא, 'מִכֵּין בְּקוֹץ לְחִמָּה, אָגְרָה 24
 בְּקִצִיר מֵאֲכָלָה'. רַב אַחָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא אָמַר, מְהָא, 'אֲגֵר בְּקוֹץ בֵּן מִשְׁפִּיל: אַמְ"ת מְמוּ"ן 25
 יִרְא'ה סִימָן: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כֹּל דִּינֵן שְׁדָן דִּין אָמְתָּ לְאִמְתוֹ, מִשְׁרָה 26
 שְׂכִינָה בִּישְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר 'אֱלֹהִים נֶצַב בְּעַדְתָּ אֵל, בְּקַרְבַּ אֱלֹהִים יִשְׁפַט'. וְכֹל דִּינֵן שְׂאִינוּ דִּין דִּין 27
 אָמְתָּ לְאִמְתוֹ, גּוֹרָם לְשְׂכִינָה שְׁתַּסְתַּלַּק מִישְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר 'מִשְׁרַע עֲנִיִּים מֵאֲנַקְתָּ אֲבוּנִים עֲתָה 28
 אָקוּם יִאמַר ה'' וְגו'. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר (נַחְמָן) (נַחְמָן) אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כֹּל דִּינֵן שְׁנוּטָל מִנְּה 29
 וְזוֹתָן לֹזֶה שְׁלֵא בְּדִין, הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹטָל מִמֶּנּוּ נַפְשׁוֹ, שְׁנַאֲמַר 'אֵל תִּגְזֹל דָּל כִּי דָל הוּא וְאֵל 30
 תִּדְבָּא עֲנִי בִשְׁעַר' 'כִּי ה' רִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קְבָעֵיהֶם נַפְשׁוֹ'. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר 31
 רַבִּי יוֹנָתָן, לְעוֹלָם יִרְאֶה דִּינֵן עֲצוּמוֹ, כְּאִילוֹ חֶרֶב מוֹיַחֵת לָ בֵּין וְרַכּוּתֵיהּ וְגִיהָם פּוֹתוּחָה לֹא מִתְתַּחֲתִין, 32
 שְׂנַאֲמַר

הרים אגרופו עלי ועמד לנגדי: רחמימן הוה עוויא. כשהאבתנו היהת עזה ביני לאשת: אפויא דספסירא שכיבן, על רוחב הסיף היינו שוכבים שנינו: לא פני לך, לא די 57
 לנו: הרי כאן עשרה. גובה מן הקרקע הרי שקביה משרה שכינתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד באורך הכפורת באמתה חוצי: ולבסוף. בבהמ"ק היה גבוה שלשים 58
 אמה ואורכו ששים וכשטאוא נאמר להם איזה בית אשר תבנו לי שתוכל שכינתי להיות מצומצמת בתוכה: עתה אקום. אסתלק משער ביד: 59

1 **שאינו** צריך לכלום. כלומר דגמיר וטביר וכן
2 מוכח מדמייתי עלה דבי נשיאה
3 אוקמו דיינא דלא גמיר ומיהו פביג' דכתובות
4 (דף קה) מייתי לה על דין שאינו מקבל שוחד
5 ומשמע שאין צריך לכלום שהוא עשיר;
6 **תהא** זריו. שלא להטיל אימה על הציבור
7 לרדותם יותר מדאי וכן מוכח לקמן
8 (דף ח) דדרשנין מהאי קרא אזהרה לדיין
9 שיסבול את הציבור;
10 פסילנא
11 **אבא, אמר רבי יונתן, מהכא** 'אמור לחכמה אחותי את', אם ברור לך הדיבר פאחותך שהיא
12 אסורה לך, אומר רבי יונתן, ואם לאו אל תאמרה. אמר רבי יהושע בן לוי, עשרה שישבין בדיו,
13 קולך תלוי בצואר פולן. פשיטא, לא צריכא אלא לתלמיד היושב לפני רבו. רב הונא, פי הוה
14 אתי דינא לקמיה, מיכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב, אמר פי היכי דלימטיין שיבא מפשורא.
15 רב אשי, פי הוה אתי טריפתא לקמיה, מכניף ומייתי להו לכיולו טבחי דמתא מחסיא. אמר,
16 פי היכי דלימטיין שיבא מפשורא. פי אתא רב דימי אמר, דרש רב נחמן בר רביה, מאי דכתיב
17 'מלך במשפט יעמיד ארץ, ואיש תרומות יתרוסנה'. אם דיין דומה למלך שאינו צריך לכלום,
18 יעמיד ארץ, ואם דומה לכהן שמתחר בבית הגרנות, יתרוסנה. דבי נשיאה, אוקמו דיינא דלא
19 הוה גמיר, אמרו ליה ליהודה בר נחמני, מתורגמניה דרש לקיש, קום עליה פאמורא, קם
20 גחין עליה ולא אמר ליה ולא מיד, פתח ואמר, 'הוי אומר לעץ הקיצה, עורי לאגן דומם,
21 הוא יורה, הנה הוא תפוש והב וקספ, וכל רוח אין בקרב' ועתיד הקדוש ברוך הוא ליפרע
22 ממשעמדין, שנאמר 'וה' בהיכל קדשו הם מפניו כל הארץ'. אמר ריש לקיש, כל המשעמיד דיין
23 (על הציבור) שאינו הגון, כאילו נוטע אשירה בישראל, שנאמר 'שופטים ושופרים תתן לך',
24 וסמך ליה 'לא תפע לך אשירה כל עין'. אמר רב אשי, ובקום שיש תלמידי חכמים, כאילו
25 נטעו אצל מוכה, שנאמר 'אצל מוכה ה' אלהיך'. בתיב 'לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי
26 זהב', אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי, הא דעץ שריי אמר רב אשי, אלוה הבא בשביל
27 כסף ואלוה הבא בשביל זהב. רב, פי הוה אתי לבי דינא, אמר הכי, פרעות נפשיה לקמלא
28 נפיק, וצבי בתייה לית הוא עבדי, וריקן לביתיה עייל, ולוא שתהא ביאה פציאה. פי הוי חזי
29 אמבואה (דספרי) אבתריה, אמר, 'אם נעלה לשמים שיאו [וגו]', כגללו לנצח יאבד' (וגו). מר
30 זוטרא חסידא, פי הוה מכתפי ליה בשבתא דריןלא, אמר הכי 'פי לא לעולם חסן, ואם גור
31 לדור ודור'. דרש בר קפרא, מנא הא מילתא דאמרו רבנן, הוה מתניין בדיו, דכתיב 'לא תעלה
32 במעלות' וסמך ליה 'ואלה המשפטים'. אמר רבי אלעזר מניין לדיין שלא יפסע על ראשי
33 עם קודש, שנאמר 'לא תעלה במעלות' וסמך ליה 'ואלה המשפטים אשר תשים', אשר
34 תלפודם' מיבעי ליה. אמר רבי ירמיה, ואיתימא רבי חייה בר אבא, אלו כלי הדינין, רב הונא,
35 פי הוה נפק לדינא, אמר הכי, אפיקו לי מאני חנותאי, מקל ורצועה ושופרא וסנדלא. ואיצוה
36 את שופטים בעת ההיא, אמר רבי יוחנן, כנגד מקל ורצועה תהא זריו. 'שמע בין אחיכם
37 ושפטים', אמר רבי חנינא, אזהרה לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין, קודם שיבא בעל דין
38 חבירו. ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו, קרי ביה נמי
39 'שמע בין אחיכם'. רב פהנא אמר מהכא, מילא תשא לא תשיא'. ושפטים צדק, אמר ריש
40 לקיש, צדק את הדין ואחר כך תחכהו. 'בין איש ובין אחיו (ובין גרו)', אמר רב יהודה, אפילו
41 בין בית לעלייה. 'ובין גרו', אמר רב יהודה, אפילו בין תנור לכיריים. 'לא תפירו פנים במשפט',
42 רבי יהודה אומר, לא תפירוהו. רבי אלעזר אומר, לא תנפירוהו. אושפזינגיה דרב, אתא לקמיה
43 לדינא, אמר לו, לאו אושפזינגי אתה, אמר לו, אין. אמר ליה, דינא אית לי, אמר ליה,

מפתו שלשלמה. שכנו של מקום: ששים גבורים. תלמידי חכמים וששים לאו דוקא: מלומדי מלחמה. מלחמתה של תורה: אם ברור לך. הדין בבקר שהוא מאיר: אומר. והכי משמע דינו בבקר הוציאו לאור משפט: קולך תלוי. עונשה של הטייה: לתלמיד היושב לפני רבו. ובא דין לפני רבו והוא לא נוקט לדבר נעשה אם שתק והוא מבין ברבו שטועה: דנמטיין שיבא מכשורא. שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה כלומר שאם נטעה ישתלש העונש בין כללנו ויקלו מעלי: שיבא. נסורת כמו (הושע ח) כי שבבים יהיה גגל שומרן ומתרגמין לניסרי לוחחין: טבחי. בקיאין בטריפות: אם דומה הדין למלך. שבקי בטיב דינן ומלא חכמה כמלך זה שהוא עשיר: שמהור על הגרנות. לשאלו תרומותיו ואף זה צריך לחזור לשאלו

ביה: קום עליה באמורא. להשמיע דרשה לציבור מה שילחוש לך: וחי' בהיכל קדשו. סמוך להאי קרא דהוי אמר לעץ הקיצה עורה לאבן וגו' הוא יורה הנה הוא תפוש וגו' כתב הס מפניו בלא הארץ יכלה על עון הזה את כל הארץ: כל עין. משמע דיין דכתיב (דברים כג) כי האדם עץ השדה ומוקמין ליה בתלמיד: אצל מוכה. ות"ח מכפרין ומגינין כמכות: אלוה הבא בשביל כסף. דיין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך על כך: לדינא. לרוק: לקמלא. לישא עליו חטא ועל עצמו היה אומר: וצבי בתייה לית הוא עבדי. צרכי ביתו אינו עושה כאן: וריקן לביתיה עייל. שאינו משתכר כאן כלום: ולואי שתהא ביאה. שאחזור לביתי כביצאה שיצאתי מביתי בלא חטא שלא אטעה ואענש: אמבואה: סינת אנשיה: אם יעלה לשמים וגו'. כדי שלא תזוח דעתו עליו היה אומר כך: כגללו. גלל רעה: מכתפי להו. נושאין אותן על הכתף שהיו וקניס ואינם יכולין לרוץ ומטריחין את הציבור לעמוד בפניהם לפיכך היו עבדיהם נושאין אותם מהר: כשבתא דרגלא. שבת שטולין בו בהלכות הרגל והיינו שלשים יום קודם הרגל: מתניין. רגילין בהמתנה כדי לעיין בה יפה קודם שתתכווהו: כמעלות. בחזקה ובמרצוה: על ראשי עם קדש. שכשחיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבין לארץ והמפסיע ביניהן לילך ולישב במקומו וראה כמפסיע על ראשן: ובספר ליה ואלה המשפטים. כלומר אף לשופטים אני מזהיר: כלי הדיינים. דשייכא בהו שימה דבר המטלטל: רצועה. למלקות: מקל. למכת מדרות עד שיחורו בו: שופר. לשמנת ונדוה: סנדל. לחליצה: וצוה. כל צוהא לשון זיורו הוא דתניא (קדושין דף כט) כל מקום שזאמר צו אינו אלא לשון זיור ועל מה זיור על המקל ועל הרצועה שיהו מטילין אימה על הציבור לשם שמים: שמוע בין אחיכם. כשהיו שניהם יחד שמעו דבריהם ולא תשמעו דברי זה בלא זה שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שאם שוכחין ומכחיין שלב הדין נוטה לו לזכות שובא דב לבו מהלב בזכות השני כל כך: שמע. ודברין בין אחיכם כשתהיו שניכם יחד משמע: לא תשא. לא תקבל שמע שוא אזהרה לדיין וקרי ביה נמי לא תשיא אזהרה לבעל דין: בין איש ובין אחיו. שנפלה להם בית בירושא אל תאמר טול אתה בית ואחין עליה ומה בכך הוה לכל אחד יש לו דירה אלא העלה אותן בדמים והשווה חלוקתן ע"י מעות: בין גרו. לשון מגור תשמשי דירה אל תאמר יטול זה תנור וזה כירה שהרי תנור עוֹדף על הכירה

פסילנא

וצריך להוסיף דמים: לא תכירוהו. אם הוא אזהר: לא תכירוהו. אם הוא שונאך לא תעשה לו כנכרי לחיבה: אמר ליה. ההוא גברא לרב: ולוא אושפזינגי את. כלומר אין אתה זכור שעשיתי עמך חסד: א"ל. רב אין: אמר ליה ההוא גברא דינא אית לי. ורוצה אני שתהא דיין:

60 להורות, הרי מיניו נעשה על ידי ששילם זהב וכסף, וכל רוח
 61 חכמה אין בו, וכמו כן הדין הזה, שאינו יודע לדרוש.
 62 מוסיפה הגמרא: וְעֵתִיד הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיפְרַע מִפְּעֻמֵּי דִין –
 63 להעניש את המעמידים דין שאינו ראוי, שְׁנֵאמַר בפסוק שלאחיו
 64 (שם ב) 'וְה' בְּהִיבֵל קָדְשׁוֹ הֵם מִפְּנֵי כָל הָאָרֶץ' כלומר אלו הגורמים
 65 'שה' ישאר בהיכל קדשו ולא יבוא למושב בית הדין (בדלעיל ז)
 66 עונשה הוא שהקב"ה יחריב בעבורם את הארץ.
 67 אימרה נוספת בחומה העמדת דין שאינו הגון: אָמַר רִישׁ לִקְשֵׁי כָל
 68 הַמְּעִיֵד דִּין (על הציפור) שְׁאִינוּ הָגוּן – שאינו ראוי לדון, כְּאִילוּ
 69 נוֹטֵעַ אֲשֶׁרֶה וְאִילָן שְׁעוֹבְדִים אוֹתוֹ עוֹבְדֵה זְרָה בְּיִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר
 70 (דברים טו ז) במצות מיניו הדיינים, 'שׁוֹפְטִים וְשׁוֹמְרִים תִּתֵּן לָךְ', וְסִמְיָךְ
 71 לִיָּה – ונאמר בסמוך לכך (שם טו אב) 'לֹא תִפֹּעַ לָךְ אֲשֶׁרֶה כָּל עֵץ',
 72 ונדרש כך, אל תמנה לדין והמשול לדין תלמיד שאינו הגון,
 73 והעושה כן דומה לנוטע אשירה. אָמַר רַב אֲשֵׁי, וְאִם הֵעֵמְדוּ
 74 בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ שָׁם תִּלְמִידֵי חֲכָמִים, נִחְשָׁב כְּאִילוּ נִטְעוּ אֶצֶל מִזְבֵּחַ,
 75 שְׁנֵאמַר (שם) 'לֹא תִשַׁע לָךְ אֲשֶׁרֶה כָּל עֵץ אֶצֶל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ'
 76 ותלמידי חכמים משולים למזבח.
 77 עוד בענין העמדת דין שאינו הגון: פְּתִיב (שמות כב) 'לֹא תַעֲשֶׂוּן אֹתִי
 78 אֱלֹהֵי כֶּסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב', ויש לתמוה על לשון הפסוק, וְכִי אֲלֹהֵי כֶּסֶף
 79 וְאֲלֹהֵי זָהָב הוּא יִלָּא עֲבָדֶיךָ – דווקא מכסף וזהב אסור לעשות, הֲאֵל
 80 דַּעֲיָן שְׂרִי – אבל אלהים העשויים מעץ מותר לעשותם, הֲלֹא כֹּלֵם
 81 אֲסוּרִים. מְבֹרָאת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב אֲשֵׁי, פִּסּוּק זֶה נִדְרַשׁ עַל אִיסוּר
 82 מִיָּנְיֻוֹ שֶׁל אֱלֹהִים וְדִינָן בְּכֶסֶף – שמינו אותו עובר
 83 ששילם למלכות כסף, וְאֵלֹהִים – דִּינָן כְּכֹּסֶף בְּשִׁבְלֵי שְׂשִׁילָם וְהֵב.
 84 מביאה הגמרא אימרות בגנות השררה והדינות אפילו כאשר
 85 נעשות כדין: רַב, כִּי הָיָה אֹתִי לְבִי דִינָא – בבואו לבית הדין אָמַר
 86 הָבִי – אמר כך על עצמו, בְּרַעֲיָתִי נִפְשִׁיָּה לְקַטְלָא נְפִישׁ – ברצון עצמו
 87 יוצא הוא למיתה, כלומר, לעסוק בדבר שעלול לחטוא בו, וְצִבְיָ
 88 בִּיתֵיהּ – וצרכי ביתו לית הוא עָבִיד – אינו עושה כאן, וְרַבִּין לְבִיתֵיהּ
 89 עֵייל – וריק נכנס הוא לביתו, שכן
 90 אסור ליטול שכר לדון. הוסיף רב והתפלל, וְלֹאֵי שְׁתַּהֵא בִּיאָה –
 91 שתהיה חזרתי לביתי מבית הדין, בלא חטא, כִּי צִיָּאָה – כשם
 92 שיצאתי מביתי בלא חטא וכלומר, שלא אטעה ואענש.
 93 אימרה נוספת של רב בגנות הכבוד הגמיע מן השררה: כִּי הָיָה הָיָה
 94 – כשרב היה רואה אֲמֹבָהּ (דָּפְסִיר) אֲבִתְרִיהּ – קבורת אנשים
 95 ההולכת אחריו כלבודה, וחשש שיבוא ממך לידי גאווה, אָמַר, עַל
 96 שכמותי נאמר (איוב כד) 'אִם יִעָלֶה אֲשָׁמִים שִׂאֵו וְגוֹ', בְּגִלְלוֹ לְנֶצַח
 97 יֵאבֵד' (וגו'), כלומר, שאם מי שמתנשא עד לשמים, מגדול
 98 הצלחתו, סופו שיושפל מכבודו ויהיה בווי כגלל של רעי.
 99 וכמו כן, מִר זִינְרָא חֲסִידָא – החסיד, כִּי הוּוּ מְכַתְּפִי לִיָּה – כשהיו
 100 נושאים אותו עבדיו על כתפיהם, בְּשִׁפְתָא דְרִינְלָא – בשבת
 101 שדורשים בה בהלכות הרגל, וחשש שיבוא ממך לידי גאווה, אָמַר
 102 הָבִי – היה אומר כך, על שכמותי נאמר בפסוק (משלי כו כ) 'כִּי לֹא
 103 לְעוֹלָם חֹסֶן, וְאִם נִרָ לְדוֹר וָדוֹר' כלומר, אף אם הנך עכשיו חזק,
 104 אל תסמוך על חזקך, שכן אינו קיים לעולם, וכן אם זכית לכתר,
 105 דע לך שלא ישאר אצלך לדורי דורות.
 106 הגמרא מביאה דרשות מסמיכות הפסוק 'ולא תעלה במעלות'
 107 לפסוק 'ואלה המשפטים: דַּרְשׁ בְּרַב קִפְרָא, מִנָּא הָא מִלְתָּא דְאִמְרוּ
 108 בְּכֶנֶן – מהיכן למדו דבר זה שאמרו חכמים, הוּוּ מְתוּנֵין בְּדִין –
 109 הרגילו עצמכם לדון במתינות, ולעיין בדין היטב קודם שתפסקוהו.
 110 דְכַתְּבִי לִגְבֵי הַמּוֹצֵב (שמות כ כג) 'וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעְלֹת עַל מִזְבְּחִי'
 111 כלומר, אל תעלו למזבח בחזקה ובמרוצה, אלא בנחת, וְסִמְיָךְ לִיָּה
 112 וְנִסְמַכָּה לֹזַח פִּרְשֵׁת, וְאֵלֶּה הַמְּשַׁפְּטִים' המדוברת בפסיקת הדינים,
 113 ומחסימיכות יש ללמוד שיש לפסוק את הדינים במתינות ונחת כמו
 114 שעולים למזבח.
 115 דרשה נוספת: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְנַיִן לְדִיןֵין הַבָּא לְמִקּוֹם שְׁדוֹרְשִׁים
 116 שם, והציבור יושבים על הארץ, שְׂאֵל יִפְסַע עַל רֹאשֵׁי עַם קוֹדְשֵׁיךָ,
 117 כדי להגיע למקומו, אלא יקדים לבל לפני הציבור, שכן, אִם יִפְסַע
 118 בַּיְנֵיהֶם לִלְכַת וְלִשְׁבַת בְּמִקּוּמוֹ, נִרְאָה כְּמִפְסִיעַ עַל רֹאשֵׁם. שְׁנֵאמַר

1 שְׁנֵאמַר (שיר השירים ג ד) 'תָּמָה מִתָּוֹ שֶׁלְשִׁלְמוֹת, שְׁשִׁים גְּבוּרִים כְּבִיד
 2 לָהּ מִנְּבוֹרֵי יִשְׂרָאֵל, כּוֹלֵם אַחֲזוּי חָרֵב מִלְּמִידֵי מִלְחָמָה, אִישׁ חָרְבוֹ עַל
 3 יָרִיבוֹ מִפְּחַד בְּלִילוֹת, והפסוק נדרש כך, הנה בית המקדש והמכונה
 4 מיטתו שלשלמה, הסנהדרין חנו בקיבתו, שהם גיבורי התורה,
 5 ונלחמים מלחמתה של תורה, וכשישבו לדין ראו כאילו חרב
 6 נעוצה בין ירכותיהם, מִפְּחַדָּהּ שֶׁל יָתִים שְׂדוּמָה לְלִילָה.
 7 הגמרא מביאה אזהרה נוספת לדיינים: דַּרְשׁ רַבִּי יֵאֲשִׁיָּהּ, וְאִתְיָמָא
 8 רַב נְחֻמֵּי בְּרַב יַצְחָק, מֵאִי דְכַתְּבִיב 'בֵּית דִּין, בַּה אָמַר ה' דִּינוֹ לְבַקֵּךְ
 9 מִשְׁפָּט וְהִצִּילוּ גִּזְלוֹ מִיַּד עוֹשֵׂיךָ' (ירמיה כא יב). שכן יש לדקדק בפסוק
 10 זה, וְכִי דוּקָא בְּכַבֵּךְ דִּינוֹ, וְכָל הַיּוֹם אֵין דִּינוֹ, הרי כל היום כשר
 11 לדון. אֵלֶּא כִךְ נִדְרַשׁ הַפְּסוּק, אִם בְּרוּךְ לָךְ הַדְּבָר – הדין שהנך עומד
 12 לפסוק בו, בְּכַבֵּךְ שֶׁהוּא מֵאִיר, אֲמַרְהוּ, וְאִם לֹא אֵל תִּאמְרָהוּ.
 13 מקור נוסף לכך: רַבִּי תִיָּא בְּרַב אָבָא, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מִהָבָא – מכאן
 14 נלמד זאת, שגאמר (משלי ז) 'אֲמֹר לְחֻכְמָה אַחֲזִיתִי אִתִּי, שֶׁאִם בְּרוּךְ
 15 לָךְ הַדְּבָר – הדין, כפי שברור לך דין אַחֲזִיתִיךָ שֶׁהִיא אַסוּרָה לָךְ,
 16 אֲמַרְהוּ, וְאִם לֹא אֵל תִּאמְרָהוּ.
 17 אימרה נוספת בענין האחריות לעיוות הדין: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי,
 18 עֲשֶׂרָה שְׁיֹשְׁבֵינֵין דְּבִין, קוֹלֵר תְּלֵיז בְּצִנּוּרָא כּוֹלֵר, כלומר, שאם הטו את
 19 הדין, כולם יענשו. מקשה הגמרא: מִשְׁיָּמָא – הלא דבר פשוט הוא,
 20 ולמה הוצרך רבי יהושע בן לוי להשמיעו. מתרצת הגמרא: לֹא
 21 צְרִיבָא – לא הוצרך לומר זאת אֵלֶּא לְאֹפֶן שֶׁהִיא תִּלְמִיד הַיּוֹשֵׁב
 22 לְפָנָי רַבּוֹ לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ, וְאִם אֵין לִפְנֵי רַבּוֹ, וְרֹאֵה הַתְּלַמִּיד שֶׁהֵרַב
 23 טוֹעָה, שִׁיעֵשׂב אָף הוּא אֵב שִׁתוּק.
 24 הגמרא מביאה את מנהגו של רב הונא בהכרעת הדין: רַב הוֹנָא,
 25 כִּי הָיָה אֹתִי דִינָא לְקַמְיָה – כאשר היה בא דין לפניו, הִידָּה מְיִבְנֵיךָ
 26 וּמִיָּיתִי עֲשֶׂרָה רְבָנֵין מְבִי רַב – מכנס ומביא עשרה חכמים מבית
 27 המדרש, שידונו יחד עמו. אָמַר – הסביר רב הונא שעושה כך, כִּי
 28 חִיבֵי דְלִמְיָמִין שִׁיבָא מְשַׁנְרָא – כדי שיבוא עליו רב נסורת וְקִיסִים
 29 דְקָן מִן הַקּוֹרָה, כלומר, שאם יטו את הדין ויענישום על כך, יקבל
 30 רק חלק קטן מן העונש.
 31 הגמרא מביאה שכן נהג רב אשי בהוראה: רַב אֲשֵׁי, כִּי הָיָה אֹתִי
 32 בְּרִיפְתָא לְקַמְיָה – כאשר הביאו לפניו בהמה שנולד בה ספק
 33 טרפה, מְכַנְיָה וּמִיָּיתִי לְהוֹ לְכוֹלְהוּ מְבַחֵי דְקָמָא מְחִסָּא – כינס והביא
 34 את כל הטבחים והשוטרים הנמצאים בעיר ששמה 'מחסיא'
 35 שהיו בקיאים בטריפות, שיוורו בה יחד עמו. אָמַר – הסביר רב אשי
 36 שעושה כך, כִּי חִיבֵי דְלִמְיָמִין שִׁיבָא מְשַׁנְרָא, כלומר, שאם יטעה
 37 בהוראתו ויענש על כך, יטול רק חלק קטן מן העונש.
 38 הגמרא מביאה שהדין צריך להיות בקי בדינים: כִּי אָתָּא – כשבא
 39 רַב דִּימֵי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַבְלָא, אָמַר, דַּרְשׁ רַב נְחֻמֵּי בְּרַב הָבֵה, מֵאִי
 40 דְכַתְּבִיב – מהו פירוש הכתוב (משלי כט ד) 'מִלְּךָ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֲרִיךְ,
 41 וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יִהְרָסְנָה'. הפירוש הוא כך, אִם הַדִּין הוֹמָה לְמִלְּךָ
 42 שְׁאִינוּ צְרִירָה לְכָלֹם, כלומר, אם הוא בקי בטוב דינים ומלא חכמה,
 43 כשם שמלך הוא עשיר ואינו חסר כלום, יַעֲמִיד אֲרִיךְ, כלומר, דיניו
 44 הם דיני אמת. המעמידים את הארץ, וְאִם הוֹמָה לְכַהֵן שְׁמַחֲדוּ בְּבֵית
 45 הַגְּרִנּוֹת – שהולך למקום מירוח התבואה, כדי שיתנו לו שם
 46 תְּרוּמָה, כלומר שצריך לחזר ולשאול דיינים אחרים כיצד לפסוק,
 47 יִהְרָסְנָה – הוא מחריב את הארץ, שדיין כזה טועה בדיניו.
 48 הגמרא מביאה מעשה בענין העמדת דין שאינו בקי: רַבִּי נִשְׂאִיָּה –
 49 אנשי בית הנשיא אוקמו דִּינָא דְלֵא הָיָה גְּמִיר – מינו דין שלא היה
 50 בקי בדינים. אָמְרוּ לִיָּה אֲנִישׁ בֵּית הַנְּשִׂאִי לְהִוְדָּה בְּרַב נְחֻמֵּי, שֶׁהִיא
 51 מְתוּרְמַנְיָה דַּרְשׁ לְקִישׁ – המתורגמן של ריש לקיש, קוֹם עֲלִיָּה
 52 בְּאִמְרוּרָא – עמוד בסמוך לדין הזה ודרוש לציבור בקול רם את מה
 53 שילוחש לך. קָם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַב נַחֲמָנִי מְנַיִן עֲלִיָּה – התכוּפַּף בְּסִמּוּךְ
 54 לוֹ כְּדִי לְשַׁמְעוֹת אֶת דְּבָרֵיהּ, וְלֹא אָמַר לִיָּה וְלֹא מִיָּד – ואותו דין לא
 55 אמר כלום. פְּתַח רַבִּי יְהוּדָה בְּרַב נַחֲמָנִי וְאָמַר, 'הוּי אֲמִיר לְעֵץ הַקִּיָּצָה,
 56 עוֹרֵי לְאֶבֶן דְּיֹסֶם, הוּא יוֹרָה, הָנָה הוּא תְּפוּשׁ וְהָב וְכָקַת, וְכָל רִיחַ אֵין
 57 בְּקַרְבֵּי' (הבבלי ב טו), כלומר, שברוך מליצה הפסוק מתפרש כך,
 58 אבוי לאומרים למי שנמשל כעץ, הַקִּיצָה מִשְׁנַתְךָ הַהוֹרָה לְנוֹ, וְכִן
 59 לאומרים למי שדומם כאבן, 'הַתְּעוֹרֵר וּפְסוּק לְנוֹ דִין, וְכִי בַּחוּ

58 בשלשה, ומוכח שהם שני דינים נפרדים. וְכִי תִמְאָ - ושמא תאמר
59 שאינם שני דינים אלא פְּרוּשֵׁי קַמְפָּרֶשׁ - התנא מפרש מאי זִמּוֹן,
60 בְּרַבְתָּ זִמּוֹן. וְהִתְנַיָּא בברייתא אחרת. זִמּוֹן פְּשִׁלְשָׁה בְּרַבְתָּ זִמּוֹן
61 בְּשִׁלְשָׁה, ומכך שתיבת 'שלשה' נכתבה פעמיים מוכח שהם שני
62 דינים נפרדים.
63 מבארת הגמרא: אֵלָא מֵאֵי זִמּוֹן, אֲזִימּוֹנֵי לְדִין - שהדיינים שולחים
64 לקרוא לבעל דין, ואומרת הברייתא שצריך להזמין בשם שלשת
65 הדיינים. כִּי הָא דְאָמַר רַבָּא, הֵיכִי כִּי תִלְתָּא דִּינֵי דִּתְבִי - שלשה
66 דיינים שיושבים, וְאִוּלִי שְׁלִיחָא דְבֵי דִינָא - והלך שליח בית הדין
67 וְאָמַר מִפּוֹמָא דְחָד - והזמין את הבעל דין רק בשם אחד מהדיינים,
68 לֹא אָמַר כְּלוּם, עַד דְאָמַר מִשְׁמִיחָ דְכּוֹלְהוּ - עד שזימנו בשם כולם.
69 מוסיפה הגמרא: הֵיכִי מִיָּלֵי בְּלֵא יוֹמָא דִּינָא - ודין זה הוא רק ביום
70 שאינו קבוע לדין, אֲבָל בְּיוֹמָא דִּינָא, לִית לָן בְּה - אין צורך להזמין
71 בשם שלשת הדיינים.
72 שנינו במשנה: תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל כּוּ' בשלושה. הגמרא מסתפקת בדיני
73 הקנס: שֶׁלַח לִית רַב נֶחֱמָן בַּר רַב חֲסָדָא לְרַב נֶחֱמָן בַּר יַעֲקֹב, לְמַדְנֵי
74 רַבִּינוּ, דִּינֵי קְנָסוֹת בְּכֶמְהָ דִּינֵים הֵם נִידוּנִים. מבררת הגמרא: מֵאֵי
75 קְמִיפְעִינָא לִיה - במה הסתפק, הֵא אֲנִי תַנְן - הרי שנינו לעיל (ג.)
76 שדיני קנסות בְּשִׁלְשָׁה דִּינֵים. מבארת הגמרא: אֵלָא יְחִיד מוֹמְחָה
77 קְמִיפְעִינָא לִיה - הסתפק לגבי דין הבקי בדינים, שדן דיני ממונות
78 יחיד וכמבואר לעיל ה.ה., הֵאם דָּאִין דִּינֵי קְנָסוֹת בִּיחִידִי, אוֹ לֹא,
79 וצריך להושיב עמו עוד שני מומחים.
80 אָמַר לִיה - השיב לו רב נחמן בר יעקב, תְּנִיתוּה - שנינו זאת
81 במשנה, תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתְשֻׁלוּמֵי אַרְבַּעָה וְחֲמִשָּׁה בְּשִׁלְשָׁה, ויש לברר
82 במשנה מאי שְׁלִשָׁה - איזה דיינים הם, אִילִימָא שְׁלִשָׁה הַדְּיוֹטוֹת -
83 שאינם מומחים, הָאָמַר אַבוּה דְאֶבְרָה מִשְׁמִיחָ דְרַב - הרי אמר אביו
84 של אביך בשם רב, אֲפִילוּ עֲשָׂרָה וְהוּן הַדְּיוֹטוֹת, פְּסוּלֵי דִּינֵי קְנָסוֹת,
85 אֵלָא משנתנו עוסקת בדיינים מוֹמְחֵין, וְקָאָמַר שְׁלִשָׁה וְלֹא דִי
86 באחד.
87 שנינו במשנה: הַמוֹצֵיא שֵׁם רַע בשלושה, דברי רבי מאיר, וְחֲכָמִים
88 אוֹמְרִים מוֹצִיא שֵׁם רַע בְּעֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה, מפני שיש בו דיני נפשות.
89 הגמרא מבינה שמדובר באופן שטוען שזינתה לאחר האירוסין,
90 ואין לו עדים על כך לחייבה מיתה, אך על כל פנים רוצה
91 להצדיא בלא כתובה, כדן אשת איש שזינתה תחת בעלה. רבי
92 מאיר סובר שכיון שיש לפנינו רק דיני ממונות הנים בשלושה,
93 וחכמים סוברים שבכל זאת צריכים לדון בעשרים ושלושה, וביארו
94 טעמם מפני שפעמים שדין זה דיני נפשות.
95 שואלת הגמרא על חכמים: וְכִי יֵשׁ כּוּ' דִּינֵי נְפֻשׁוֹת, מֵאֵי הָיוּ, הֲלֹא
96 עכשיו אנו הנים דיני ממונות, ומדוע להצריך עשרים ושלושה.
97 משיבה הגמרא: אָמַר עוּלָא, כְּחוּשְׁשֵׁין לְלַעוּ וְקוּלן קְמִיפְלִגֵי - רבי
98 מאיר וחכמים נחלקו האם יש לחשוש שמחמת שיצא הקול,
99 ימצאו עדים ושקודם לכן הבעל לא ידע עליהם שזינתה, ומעתה
100 הנידון יהיה גם על הריגתה, ויצטרכו עשרים ושלושה, רַבִּי מֵאִיר
101 סָבַר אֲזִי חוּשְׁשֵׁין לְלַעוּ לְכֵן מַסְפִּיק שְׁלֹשָׁה דִּינֵים, וְרַבִּנּוּן סָבַר
102 חוּשְׁשֵׁין לְלַעוּ, ומאחר שדין זה עולל לבוא לידי נפשות, לְכֵן
103 מלכתחילה יש לדנו בעשרים ושלושה דיינים.
104 ביאור שני במה נחלקו רבי מאיר וחכמים: רַבָּא אָמַר, פּוּלֵי עֲלָמָא
105 לְלַעוּ לֹא תִּישְׁבִּין, וְהָכָא כְּחוּשְׁשֵׁין לְכַבּוֹדֵן שֶׁל דִּינֵים הֲרֵאשׁוּנִים
106 קְמִיפְלִגֵי. מבארת הגמרא: וְהָכָא כְּמֵאֵי עֲפָקִין - וכאן במשנה במה
107 מדובר, כְּגוֹן דְאִיבְנִיָּה - שהתכנסו כִּי עֲשָׂרִין וְתִלְתָּא בֵּית דִּין שֶׁל
108 עשרים ושלושה דיינים לְמִידָן דִּינֵי נְפֻשׁוֹת, על פי טענת הבעל שיש
109 לו עדים שזינתה, אלא שלבסוף לא מצא עדים, וְאִבְדוּ - ונתפורו
110 הדיינים, וְאָמַר לְהוּ הֵבֵל לדיינים, דִּינֵי לִי מִיָּמָּא - דונו לי לכל
111 הפחות דִּינֵי כְּמוֹנוֹת, דהיינו שלא אצטרך לשלם כתובתה. וסובר
112 רבי מאיר שמספיק לכך שלשה דיינים, אבל חכמים חוששים
113 לכבודם של הראשונים שנוקקו כבר לתביעתו של בעל זה, ואין
114 לדון אותה בלעדיתה.

1 מאחר שעשית לי טובה פְּסִילָמָא לָךְ לְדִינָא. אָמַר לִית רַב לְרַב כְּהֵנָּא,
2 פּוּק דִּינֵינָה - צא לדון אותה. תְּוִיַּת דִּתְהוּ קָא נְאִים [בית] - ראה רב
3 כהנא שאותו אדם מדבר בלשון גבוהה ובוטח ברב שיסייעו, אָמַר
4 לִיה אִי צִיִּיתָא צִיִּיתָא - אם תקשיב למה שאפסוק נִיחָא, וְאִי לֹא,
5 מִפְּסִילָמָא לָךְ רַב מֵאוּנָךְ - אוציא לך את רב מכוּחְךָ, כלומר, אנדה
6 אותך ולא יוכל רב לסייעך.
7 עוד נאמר שם (דברים א יא): 'כְּכִמֵּן כְּגוֹדוֹל תְּשַׁמְעוּן, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ,
8 מִבְּאֵן שִׁיחָא חֲבִיב עֲלֵךְ דִּין שֶׁל פְּרוּשָׁה, כְּדִין שֶׁל מֵאָה מְנַה. מבררת
9 הגמרא: לְמֵאֵי תִלְבְּתָא, אִילִימָא לְעִינֵי בֵּיה וּמִפְּסִיקָה - לעיין בדין
10 של הפרוטה ולפסוק אותו לאמתו. מְשִׁימָא. מבארת הגמרא: אֵלָא
11 לְאִקְדוּמִיָּה - להקדים לדון אותו לפני הדין של המאה מנה, באופן
12 שבא לפנינו ראשון.
13 עוד נאמר שם: 'לֹא תִגְדוּ מִפְּנֵי אִישׁ' (אמר רבי הוּנָה, אֵל תַּכְנִים
14 דְבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ, כלומר אל תמנע מלומר את דעתך משום אף
15 אדם) 'כִּי הַמְשַׁפֵּט לְאֱלֹהִים הוּא', אָמַר רַבִּי הֵמָּא רַבִּי חֵינִיא, אָמַר
16 הַקְרוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא דִינֵי לְרִשְׁעִים שְׁנוּמְלִין מִנְּהָ מִמּוֹן וּנְתִיבִים לְהוּ
17 - לבעל דין השני שלא כְּדִין, אֵלָא עוד עושים רעה שְׁמַמְרִיחִין אוֹתֵיהּ
18 לְהַחְזִיר מִמּוֹן לְבַעֲלֵיהּ, וּנְמַצָּא שֶׁהַמְשַׁפֵּט הוּא גַם לְאֱלֹהִים, הֵאם
19 יצטרך לטרוח להשיב ממון לבעליו.
20 עוד נאמר שם: 'וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו'.
21 אָמַר רַבִּי חֵינִיא, וְאִיתִימָא רַבִּי יִאֲשִׁיָּה, עַל דְבָר זֶה שֶׁתִּלְהָ אֵת
22 הַדִּידִיעָה בְּעַצְמוֹ, עֲנַשׁ מִשֶּׁה, שְׁאָמַר (לגבי בנות צלפחד) (במדבר כו
23 ה) 'וְיִקְרַב מִשֶּׁהָ אֵת מִשְׁפַּחַן לְפָנֵי ה', וזה היה עונשו, שלא נאמרה
24 לו פרשת נחלות, עד שבא לידו מעשה ולא ידע מה להשיב.
25 מקשה הגמרא: מִתְּקַיֵּף לָהּ רַב נֶחֱמָן בַּר יַעֲקֹב, מִי כְּתִיב 'וְאִשְׁמַעְכֶּם'
26 שֶׁמִּשְׁמַעוֹתָהּ שְׁהוּא יֵדַע, 'וּשְׁמַעְתִּיו כְּתִיב', וּפְרוּשׁוֹ אִי גְמִירָנָא
27 גְמִירָנָא - אם כבר למדתיו מוטב, וְאִי לֹא, אִילִימָא וְגְמִירָנָא - אך
28 ואלמדוהו מפי ה'. אֵם כֵּן אֵין לוֹמַר שֶׁמַּחֲמַת כֵּן לֹא נִאמְרָה לוֹ
29 פְּרִשְׁתָּ נְחָלוֹת. אֵלָא הִסִּיבֵה לֵכָן הֵיא, בְּרַבְתִּימָא, דְאִוּיָּה פְּרִשְׁתָּ נְחָלוֹת
30 שְׁתִּיבְתָּה עַל יְדֵי מִשֶּׁה רַבִּינוּ, קוּדַם שִׁיבֹא הִדְרָב לְכַלֵּל מַעֲשֵׂה, אֵלָא
31 שִׁכְנוּ בְּנוֹת צִלְפַּחַד שְׁהוּוּ צְדָקְנוֹת וְנִקְתְּבַן עַל יָדָן, וכמו כן רְאִיָּה
32 הִוּוּהָ פְּרִשְׁתָּ מְקוּשָׁה - מלקט עצים בשבת, שנאמר בה שהמחלל
33 שבת דינו כסקילה, שְׁתִּיבְתָּבַ עַל יְדֵי מִשֶּׁה רַבִּינוּ, אֵלָא שְׁנַתְּחִיב
34 מְקוּשָׁה וְנִקְתְּבַה עַל יְדֵי. לְמַדְרָה, שְׁמִנְגְלוּלֵי חוּבָה - הלימוד שמחלל
35 שבת הוא כסקילה, עַל יְדֵי תִיבֵי, וְזָכוֹת - לימוד שהבנים והקרובים
36 ירשו את קרוביהם, עַל יְדֵי זְכָא.
37 דרשה נוספת בענין הדיינים: כְּתִיב (דברים טו) 'וְאִצְנֶה אֵת שְׁפִטְיָכֶם
38 כְּעַת הַחַיָּא, שְׁהוּא צִיּוּר לְשׁוֹפְטִים לְדוֹן אֵת הָעַם בְּכַח, וְכִתְבִי -
39 וכתוב (שם א יח) 'וְאִצְנֶה אֶתְכֶם כְּעַת הַחַיָּא' שהוא ציווי לעם לשמוע
40 לשופטים. ומאחר שהשופטים יכפו את העם לשם מה פונה אל
41 העם. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר רַבִּי שְׁמַלְאִי, שְׁתֵּי אוֹהֲרוֹת הֵן, אוֹהֲרָה
42 לְצִיבוֹר שְׁתֵּהָ אִמֵּת דִּינֵי עֲלִיָּהּ, וְאוֹהֲרָה לְדִינֵי שְׁפִטְוֹל אֵת טוֹרַח
43 הַצִּיבוֹר, ויטפל בכל צורכיהם. מבארת הגמרא: עַד כְּמָה, אָמַר רַבִּי
44 הֵנָּה, וְאִיתִימָא רַבִּי שְׁתַּאֲא, 'כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֲמֵן אֵת הַיּוֹנֵק' (במדבר יא
45 ג) - כפי שהאומן טרוח ומטפל בתינוק.
46 דרשה נוספת בדרך ההנהגה של מנהיגי הדור: כְּתִיב שאמר משה
47 לַיהוָה (דברים לו ז) 'כִּי אֲתָה תְּבוֹא אֵת הָעַם, מִשְׁמַע שִׁיבֹא לְאַרְץ
48 כאחד מהם, וְכִתְבִי (שם לא כג), 'כִּי אֲתָה תְּבִיא, מִשְׁמַע שִׁיבֹא הַיּוֹדֵם
49 בְּשִׁרְרָה וּשְׁלוֹטוֹן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּפְּסוּק הַרְאִישׁוֹן אָמַר לוֹ מִשֶּׁה
50 לְהִוָּשַׁע וְיַעַץ לוֹ, אֲתָה וְהַיּוֹדֵם שְׁבִדוֹד (עמסה) [עמך], כלומר היה
51 כאחד מהם להתייעץ עמם, ואל תשתרר עליהם. ובפסוק השני
52 אָמַר לוֹ הַקְרוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לַיהוָה, אל תעשה כמו שיעץ לך משה
53 אלא מוֹל מְקַל וְהַדָּע עַל קְרַמְכֶּם, שכן דָּבָר - מנהיג אֲחֵר לְדוֹר, וְאִין
54 שְׁנֵי דְבָרִין לְדוֹר.
55 דין נוסף השייך להנהגות בית הדין: תְּנָא בברייתא, זִמּוֹן בְּשִׁלְשָׁה.
56 מבררת הגמרא: מֵאֵי זִמּוֹן, אִילִימָא בְּרַבְתָּ זִמּוֹן שְׁמוֹסִיפִים בְּרַבְתָּ
57 המזון בשלושה טועדים, וְהִתְנַיָּא בברייתא אחרת זִמּוֹן וְכְרַבְתָּ זִמּוֹן

עלידי העבודה בקב שלו מקבלים אחריכך מלמעלה תשעה קבים של חברו שהוא הקדוש-ברוך-הוא, כמאמר רעך ורע אביך אל תעזוב זה הקדוש-ברוך-הוא.

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף ח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קפט רש"י תוספות

פסילנא לך. שהוכרתינו טובתך. חזייה. רב כהנא לההוא גברא: יהוה נאם ביה. ברב סומך ובוטח עליו ומדבר גבוהות: מפיקנא לך רב מאינך. אודיעך שאין רב יכול לסייעך דמשמתינא לך. אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה. לאמיתו: לאקדומיה. אם בא לפניך דין של פרוטה וחזר ובא דין אחר של מנה הקודם לפניך הקודם לחתוך: כי המשפט לאלהים הוא. כאילו

אתה דן ומוציא ממון מיד הקב"ה שהרי עליו להחזיר ממון לבעליה: על דבר זה. שנטל שררה לעצמו לומר תקריבון אלי (דברים א) שהיה לו לומר תקריבון לפני השכינה: נענש משה. שלא זכה שלא נאמר לו פרשת נחלות עד שבא מעשה לפניו ולא ידע מה להשיב: כתיב ואצוה את שופטים. משמע את החכמים הווהיר והדריב ציבור במשפט והחקיק על כרחם: וכתוב ואצוה אתכם. דציבור עצמם הווהיר ומה חורץ להודיח: כי אתה תבוא את העם. משמע גם אתה כאחד מדן: כי אתה תביא. משמע (לשון) שררה נוהג עליה: משה אמר לו וקנים שברור עמכם. על פימה עשה מעשה ולא תשתרר עליהם כדכתיב קרא דכי אתה תבוא משה אמרו כדכתיב: ביה אל הארץ אשר נשבע ה' וגו' ובמקרא דכי אתה תביא כתיב אל הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם וגו' אלמא להקב"ה בעצמו אמרו: דבר אחד. מנהיג אחו: יומא דדינא. שני חמישי תקת עורא היא בב"ק (דף פב): אומני לדינא. ב"ד שולחין שלוחם לבעל דין שצועקים עליו לכא ולדון לפניהם צריך השליח להאמינו בשם שלשת: ואמר משמיה דחד. פלוני דין מומיך לא אמר כלום ואי לא אויל לא משמתינן ליה: דיני קנסות. זה בשמלם יותר מדינו: המוציא שם רע. לא מצאתי לכתך בתולים ובא להפסידה כתובתה ולא להרגה שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו דאי אנפשות קאתי לא אמר ר"מ בשלשה: והכמים אומרים כו'. מפני שיש בו דיני נפשות קס"ד דהכי קאמרו משום דאיכא מוציא שם רע דשייך ביה דיני נפשות ובכן שמביא עדים וגמרא פרכינן וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי השתא מיהא לאו דיני נפשות הוא דליכא עדים: ור"ם סבר אין חוששין ללעו. אין חוששין שמא כשיבואו לב"ד יצא הקול ישמעו עדים ויבואו ויעידו שזינתה תחתיו ועבשיו אף הבעל יודע בך ותבעי כ"ג דשמאי יבא לידי דיני נפשות ורבנן סברי חוששין: דכ"ע לא חישינן ללעו. ואם תחילת תביעתו של בעל לא בא לידן על פי עדים אלא על ידי עצמו ולהפסידה כתובתה מודו רבנן דבשלשה: והכא כגון דאיכתיב עשרים ושלושה. שאמר הבעל להביא עדים שזינתה תחתיו ולא מצא: ואיכדו. היינין הלכו להם: ואמר. הואיל ואין לי עדים דנו לי מיהת בשלשה דיני ממונות להפסידה כתובתה ע"י עצמו דקמ"ל (כתובות דף *). חכמים תיקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאמנה מנה והם האמיניהו להפסידה על פיו חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה רבי מאיר סבר בשלשה דאין חוששין לכבוד ראשונים ודין אפילו בשלשה ורבנן סברי חוששין לכבוד ראשונים ובעי כולה: והכ"א

פסילנא לך. מרחיק היה עצמו אבל מן הדק לא מיפסיל וכן ההוא דשני דיני גזירות (כתובות קה) דאייתי ליה צנא דפירי: מפיקנא לך רב מאינך. דמשמתינא לך והא דקאמר במ"ק (דף יז.) מנדה לתלמיד אינו מנדה לרב דני מילי כשמנדה אותו לכבוד עצמו אבל לשם שמים לא:

פסילנא לך לדינא. אמר ליה רב לרב פהנא, פוק דינייה, תייהיה דהנה קא גאים [ביה], אמר ליה, אי צייתא צייתא, ואי לא, מפיקנא לך רב מאינך. 'פקטן פגדול תשמעון', אמר ריש לקיש, שיהא חביב עליך דין של פרוטה, פדון של מאה מנה. למאי הלכתא, אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה, פשיטא. אלא לאקדומיה. לא תגורו מפני איש', (אמר רבי חנן, אל תכנים דכר"ך מפני איש'). 'פי המשפט לאלהים הוא', אמר רבי קמא פרבי חנינא, אמר הקדוש ברוך הוא, לא דיין לרשעים שגוטלין מזה ממון ונותנים לזה שלא פדון, אלא שפטריוחין אותו להחזיר ממון לבעליו. 'והדבר אשר יקשה מכם', אמר רבי חנינא, ואיתומא רבי ואשיה, על דבר זה נענש משה, שאמר ויקרב משה את משפטן לפני ה'. מתקוף לה רב נחמן בר יצחק, מו פתיב ואשמיעכם, ואשמעתיו פתיב, אי גמירנא גמירנא, ואי לא, אוילנא וגמירנא. אלא כדתניא, ראוייה פרשת נחלות שתיתכת על ידי משה רבינו, אלא שזכו בנות צלפחד ונתכת על ידן. ראוייה היתה פרשת מקושש שתיתכת על ידי משה רבינו, אלא שנתתיב מקושש ונתכתה על ידו. ללמדך, שמתגלגלין חובה על ידי חייב, וזכות על ידי זכאי. פתיב ואצוה את שפטיכם בעת ההיא, וכתוב ואצוה אתכם בעת ההיא, אמר רבי אלעזר, אמר רבי שמלאי, אזהרה לציבור שתהא אימת דין עליהן, ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור. עד כמה, אמר רבי חנן, ואיתומא רבי שבתאי, פאשר ישא האמן את היוזק'. פתיב 'פי אתה תבוא', וכתוב 'פי אתה תביא', אמר רבי יוחנן, אמר לו משה ליהושע, אתה והזקנים שברור [עמך], אמר לו הקדוש ברוך הוא, מול מקל וחרף על קדקדם, דבר אחר לדור, ואין שני דברין לדור. תנא, זימון בשלשה. מאי זימון, אילימא

ברפת זימון, והתניא, זימון וברפת זימון בשלשה. וכי תימא, פרושי קמפרש מאי זימון, ברפת זימון, והתניא, זימון בשלשה, ברפת זימון בשלשה. אלא מאי זימון, אומני לדין, כי הא דאמר רבא, הני בי תלתא דיני דיתבי, ואויל שליחא דבי דינא, ואמר מפיקנא דחד, לא אמר כלום, עד דאמר משמיה דכולהו. הני מילי בלא יומא דינא, אבל ביומא דינא, לית לן בה: תשלומי כפל כו': שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב, ולמדנו רבינו, דיני קנסות, בכמה. מאי קמביענא ליה, הא אגן תנן, בשלשה. אלא יחיד מומחה, קמביענא ליה. דאין דיני קנסות, או לא. אמר ליה, תניתיה, תשלומי כפל ותשלומי ארבעה והמשה בשלשה, מאי שלשה, אילימא שלשה הדיוטות, האמר אבוא דאבוד משמיה דרב, אפילו עשרה והן הדיוטות, פסולין לדיני קנסות. אלא מומחין, וקאמר שלשה: והכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלושה: וכי יש בו דיני נפשות, מאי הוי. אמר עולא, בחוששין ללעו קמפילגי. רבי מאיר סבר, אין חוששין ללעו. ורבנן סברי, חוששין ללעו. רבא אמר, פולגי עלמא ללעו לא חישינן. והכא, בחוששין לכבודן של ראשונים קמפילגי. והכא במאי עסקינן, כגון דאיכתיב בי עשרין ותלתא למידן דיני נפשות, ואיבוד, ואמר להו, דינינו לי מיהא דיני ממונות. מיתבי

קצה סנהדרין, דיני ממונות בשלושה - פרק ראשון דף ח עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י

1 רבה אמר דכ"ע כו' בגון דאיכנסו כ"ג למידן דיני נפשות. שהביא האב עדים להזימום
2 עדי הבעל ולא הספיקו לקבלם עד דאיבור מחמת אונס או מחמת פחד או
3 להקביל פני המלך או למדידת עגלה ערופה ונשארו רק שלשה ואין לומר שקיבלו
4 ואח"כ איבור דלא א"ש דונו לי מיתה: **מית"ב** כו' בשלמא לרבה תבעו ממון תחלה.
5 כלומר דלא איכנסו לדיני נפשות.

6 **והביא** האב עדים והזימום. קודם גמר הדין
7 הדשאת ליכא מיתה בזוממין בא
8 לגבות ממון בג' דליכא למיחש ללעו שמא
9 יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף דבין
10 הדחמו ודאי סהדי שקרי ניהו ובמקום דאיכא
11 נפשות כלומר שיכול לבא לידי נפשות שלא
12 הוזמו אלא הוכחשו בעי ג' ותבעו נפשות ה"פ
13 תבעו ממון שיכול לבא לידי נפשות וניחא
14 לפירוש רבינו תם הא דאיצטריך לאבי למימר
15 דכ"ע חוששין ללעו דכ"ע דכ"ע סוגיא איירי
16 כשהוכחשו עדי הבעל או לא כוונו עדותן
17 ומשום דחוששין ללעו הוי כב"ג לרבנן דאיכא
18 חששא ללעו דשייכא מיתה בהתראה סתם
19 דשמא יצטרכו להוסיף אבל לפירוש הקוטטרס
20 הכי נמי הוה מצי למימר דכ"ע אין חוששין
21 ללעו אפ"ה הוי לרבנן בעשרים ושלשה יומ"מ
22 לפי הקוטטרס ולהכי נקט כ"ע חוששין ללעו
23 משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דחוששין ללעו
24 הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למיחש
25 לסהדי אחריו ומיהו קשה לפ"ת למאי דמסיק
26 פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דהשתא
27 מוציא שם רע דרבי מאיר דאמר בשלשה שרי
28 תביעת ואה ספק דתקבא בעל ומוציא שם רע
29 בעשרים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיתת
30 האשה ולא בתביעת ממון דאין עדותן בטלה

31 בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי אהא דאמר דכולי עלמא חוששין ללעו ואי
32 חוששין ללעו כי איתכחשו נמי ליהוי כב"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו
33 להוסיף ויהיה לעו ומיהו יש ליישב כדמוק' כגון דאיתכחשו בבדיקות איירי נמי שהכחשו
34 אח"כ עדי האב הכחשה גמורה והשתא לא מקטלא נמי לרבנן ואפ"ה הוה כב"ג דאיכא
35 למיחש לסהדי אחריו ואע"ג דהני אחרני נמי יזיו מבחשין בבדיקות מ"מ מיקטלא
36 לרבנן הכחשה בבדיקות לאו הכחשה היא ולר"מ הוה הכחשה ואין להקשות לפ"ת
37 לאבי ולכולהו אמוראי דלקמן דלא מחייב מיתה לר"מ היכי מחייב ק' כסף הא קי"ל
38 בכתובות דלא מחייב ק' סלע היכא דלא מצי למיזני לזיו חובב סקילה דאמר בפרק ענה
39 (כתובות דף מד): המוציא שם רע על הקטנה פטור כיון דלא מצי למיקיימא אם אמת
40 היה הדבר וסקלו ויש לומר דמהאי טעמא לא ממעטין אלא קטנה דלאו בת עונשין כלל
41 אבל נראה דחוק מה שפירש ר"ת דהכחשה כלא הוזה מחייב ק' סלעים וצ"ל לפ"ת
42 שהיא מותרת לבעלה כשלא כונו עדותן או כשהוכחשו דאי לא הכי היכי מחייב ק'
43 סלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן דאי אתו עדים
44 ואמרו אשת פלוני ונתה דבעי דרישה וחקירה לאוסרה על בעלה וסברא הוא דלא גרע
45 מגולות וחבלות וביירושלמי מצא רשב"א פלוגתא דאמוראי דאיכא דמפרש פלוגתא
46 לענין כתובה כדמפרש בקוטטרס ואיכא דמפרש לענין ק' סלע כדמפרש רבינו תם:

47 **חוששין** ללעו וחוששין לכבודן של ראשונים. אע"ג דחוששין ללעו אכתי נפקא לן
48 במאי דחוששין לכבודן של ראשונים שהביא הבעל עדים וזינתה והביא
49 האב עדים והזימום ה"ה דהוה מצי למימר אין חוששין לכבודן של ראשונים אבל אין
50 לפרש מדחוששין ללעו כ"ש דחוששין לכבוד של ראשונים כדמוכח מדרבא חדא מה
51 ענין זה אצל זה ועוד דהא לעולא דחוששין רבנן ללעו ולכבודן של ראשונים אין חוששין
52 דהיכא דהבעל הביא עדים והביא האב עדים והזימום אמרי רבנן בא לגבות ממון בג' וא"ת אבי ושאר אמוראי דלקמן היכי מוקמי שתבעו ממון בשלשה דלדידהו ליכא לאוקמי כגון
53 שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום כדמוק' לעיל כיון דסברי רבנן דכולי עלמא חוששין לכבודן של ראשונים ויש לומר דלדידהו תבעו ממון היינו שלא התרו
54 בה כלל דליכא מיתה אלא ממון ובקוטטרס פירש דמוק' לה כרבא ורבי היא שזינתה והאב הביא עדים והזימום וליכא למיחש לכבודם של ראשונים דליכא
55 אחרינא הוא דמעיסקא רבא בעל תובע ונראה דחוק:

56 **בערה** ועדים ובהתראה. ומסית נמי צריך עדה אלא משום דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ומסית אין מהפכין בזכותו שאין טוענין למסית אבל לענין עשרים ושלשה דרשינן
57 מהאי קרא דאין סברא לחלק בין מסית לשאר חייבי מיתות ועדים והתראה נמי צריך במסית אלא משום שמכמינן לו עדים וגם אין מתרינן בו בפירוש אלא אמרינן לו
58 היאך נניח אבינו שבשמים ועבדו עצים ואבנים כדוהניא פר"ק מיתות (לקמן דף סו). **באשה** חבירה. וכגון דאמר שבעל חזרו ובעל דאי לאו הכי מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר
59 לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת כדארמירין בריש היו בודקין (לקמן דף מא.).

1 והכ"א תבעו טמון כו'. ברייתא היא: תבעו טמון תחילה. דלא בא לדין בעדים
2 אלא על פיו ולהפסידה כתובתה מודינן דבשלשה: תבעו נפשות תחילה. דאמר
3 להביא עדים: אפילו טמון. כגון אם לא מצא עדים ואמר דונו לי מיהא להפסידה
4 כתובה אעפ"כ בעינן עשרים ושלשה משום כבוד ראשונים: אלא לעולא. דאמר
5 רבנן ללעו חיישי שמא ישמעו עדים ויבואו
6 תבעו ממון בשלשה היכי משכחת לה
7 לעולם עשרים ושלשה לרבנן בעינן משום
8 דחוששין ללעו: והזימום. דתו ליכא למיחש
9 ללעו דאיגלי מלתא דאהני סהדי סמיך והני
10 סהדי שקרי ניהו ואפילו להפסידה כתובתה
11 לא מהימני דהשתא בתר סהדי שקרי קא
12 מהדר ושקרי קמשקר ובעי למיחב מאה
13 סלע לאב ולו תהיה לאשה ותבעו ממון
14 דקאמרי רבנן אתביעת מאה סלע שהאב
15 תובע קאי והכי קאמר בא האב לגבות ממון
16 מבעל שנמצא כבר שקרן בשלשה דהזמנה
17 אחריתי היא ואפילו כבוד ראשונים ליכא
18 למימר הכא דדינא אחרינא הוא דמעיקרא
19 בעל הוה תובע והשתא אב קא תבע:
20 ובמקום דאיכא דיני נפשות. כלומר וכל
21 היכא דאיכא למיחש לנפשות כגון בתחילת
22 הדין אפילו אין לו עדים יש לרוש שמא
23 ישמעו ויבואו עדים עשרים ושלשה בעי
24 ואית דמפרשי כל תביעת ממון דהא
25 שמעתתא אמאה כסף דאב תבע לבעל ואי
26 אפשר לומר כן דהא לא מחייב בעל מאה
27 סלעים אכ"כ הביא עדים והזמנו דכל זמן
28 שלא הביא עדים נאמן אף להפסידה כתובה
29 כדפרישית לעיל ואי שהחזמו עדיז מיידי
30 מתניתין תו ליכא למימר חוששין ללעו ועוד

31 **מית"ב**, ו**הכמים** אומרים, תבעו ממון, בשלשה. תבעו
32 נפשות, בעשרים ושלשה. בשלמא (לרבא), תבעו
33 ממון תחלה בשלשה, תבעו נפשות תחלה, אפילו
34 ממון בעשרים ושלשה. אלא לעולא, קשיא. אמר
35 רבא, אני וארי שפחבורה תרנימנא, וכוונו רב הייא
36 בר אביי, הכא במאי עסקינן, שהביא הפעל עדים
37 שזינתה, והביא האב עדים, והזימום לעדי הפעל.
38 בא לגבות ממון מבעל, בשלשה. ובמקום נפשות,
39 בעשרים ושלשה. אפיו אמר, דכולי עלמא היישינן
40 ללעו, ומשום כבודן של ראשונים, הכא במאי עסקינן,
41 כגון דאתרו בה סתם, והאי תנא הוא, דתניא, ושאר
42 כל חייבי מיתות שפבורה אין ממותין אותם, אלא
43 בעדה ועדים והתראה ועד שזידיעוהו שהוא חייב
44 מיתה בבית דין. רבי יהודה אומר, עד שזידיעוהו
45 באיזה מיתה הוא נהרג. רב פפא אומר, הכא, באשה
46 חבירה עסקינן, וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי בר
47 יהודה ורבנן. דתניא, רבי יוסי בר יהודה אומר,
48 חבר אין צריך התראה, לפי שלא ניתנה התראה
49 אלא להבחין בין שוגג למזיד. רב אשי אומר, כגון
50 דאתרו

51 מדגרסינן בתירוצא דרב חייא בר אבין בא לגבות ממון מבעל דפריש דרבי חייא
52 להאי תבעו ממון אמאה סלע מכלל דעד השתא הוה שמעינן תבעו ממון אבעל
53 ואיהו תבע להפסיד כתובה: אבי אמר. אי בשלא הביא עדים דכולי עלמא
54 חוששין ללעו ובעינן עשרים ושלשה דילמא שמעי סהדי ואתו ומדבעינן עשרים
55 ושלשה ברישא אפילו ממון בעשרים ושלשה דחוששין לכבודן של ראשונים והכא
56 בפלוגתא דמתניתין כגון שהביא עדים בתחילת הזמנתו לדין דתו ליכא למיחש
57 סהדי אחריני והני אמרי באפי תלתא דהתרו בה מיתה סתם ולא הוכירו לה סקילה
58 כדון נערה הנאורסה רבי מאיר סבר תו ליכא הכא דיני נפשות ובהני שלשה סמי
59 למידן דיני ממונות דכתובה דכי נמי יוזמו ישלם מאה כסף ורבנן סברי כיון דאתרו
60 ביה מיתה דיני נפשות איכא ומיקטלא והאי תנא הוא וכו' וברייתא דקתני לרבנן
61 תבעו ממון בשלשה כתובה רביא בר אבין: ושאר כל חייבי מיתות כו'. גבי
62 מסית קאי דרחמנא אמר (דברים יג) לא תחמול ולא תכסה ונהרג בלי התראה על
63 ידי הכמנת עדים: עדה. כ"ג: ועד שזידיעוהו. עדיז בשעת התראה שהוא חייב מיתה
64 בבית דין אם יעבור עבירה זו ומיהו אע"ג דלא מוכרי ליה איזו מיתה התראה היא
65 ומחייב כרבנן: רב פפא. כדאבי נמי סבירא ליה דחוששין ללעו ולכבודן של
66 ראשונים והכא דאמר רבי מאיר בג' כגון שהביא עדים עמו בתחלת הזמנתו לדין
67 ואמרו שלא התרו בה לפי שהאשה חבירה היא ולא הוצרכנו להתרות בה רבי
68 מאיר סבר אף על גב דחבירה היא לא מיקטלא הלכך לא צריכין לאיכנופי בו
69 עשרים ושלשה אלא שלשה לדין דיני ממונות דכתובה ורבנן סברי כרבי יוסי בר'
70 יהודה: אלא להבחין. שלא יכול לומר סבור הייתי שמתור:

דאתרו
1 דיכא דהבעל הביא עדים והביא האב עדים והזימום אמרי רבנן בא לגבות ממון בג' וא"ת אבי ושאר אמוראי דלקמן היכי מוקמי שתבעו ממון בשלשה דלדידהו ליכא לאוקמי כגון
2 שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום כדמוק' לעיל כיון דסברי רבנן דכולי עלמא חוששין לכבודן של ראשונים ויש לומר דלדידהו תבעו ממון היינו שלא התרו
3 בה כלל דליכא מיתה אלא ממון ובקוטטרס פירש דמוק' לה כרבא ורבי היא שזינתה והאב הביא עדים והזימום וליכא למיחש לכבודם של ראשונים דליכא
4 אחרינא הוא דמעיסקא רבא בעל תובע ונראה דחוק:
5 **בערה** ועדים ובהתראה. ומסית נמי צריך עדה אלא משום דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ומסית אין מהפכין בזכותו שאין טוענין למסית אבל לענין עשרים ושלשה דרשינן
6 מהאי קרא דאין סברא לחלק בין מסית לשאר חייבי מיתות ועדים והתראה נמי צריך במסית אלא משום שמכמינן לו עדים וגם אין מתרינן בו בפירוש אלא אמרינן לו
7 היאך נניח אבינו שבשמים ועבדו עצים ואבנים כדוהניא פר"ק מיתות (לקמן דף סו). **באשה** חבירה. וכגון דאמר שבעל חזרו ובעל דאי לאו הכי מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר
8 לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת כדארמירין בריש היו בודקין (לקמן דף מא.).

34 נידון בשלשה, וְהָיָה תָנָא הוּא – וסברא זו היא כדעת תנא זה ורבי
 35 יהודה) שבתוספתא דלהלן, דְתַנְיָא – ששנינו בתוספתא (פ"א ה"א)
 36 ולאחר שנשנו דיני מסית, שהורגים אותו אפילו כשלא ידע בשעת
 37 הסתה שעדיו רואים במעשיו, וְשֹׁאֵר כָּל חֵיבֵי מִיתוֹת שְׁבִתוֹרָה אֵין
 38 מְמִיתִין אוֹתָם, אֲלָא כְּעֵדָה – בעשרים ושלושה דיינים, וְעֵדִים
 39 המעידים על העבירה, וְהַתְּרָאָה – שהתרו בהם קודם מעשה, וְעַד
 40 שְׂיֻדִיעוּהוּ שְׂחֵוּא חֵיב מִיתָה כְּבֵית דִין. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׂאִינוּ נַהֲרַג
 41 עַד שְׂיֻדִיעוּהוּ כְּאִיזָה מִיתָה מֵאַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִין הוּא נְהָרַג. אַבְל
 42 אם התרו בו סתם ולא אמרו לו באיזה מיתה יהרג, אין בזה דיני
 43 נפשות, ובאופן זה סובר רבי מאיר שדנים בשלשה, אבל דעת
 44 חכמים שאף בהתראה כוונת יש עונש מיתה, ולכן צריך עשרים
 45 ושלושה דיינים.
 46 מביאה הגמרא ביאור רביעי במחלוקת רבי מאיר וחכמים: רַב פְּפֵא
 47 אָמַר, הָכָא, כְּאִשָּׁה חֲבִירָה עֲסָקִינוּ – כאן במשנתינו מדובר באשה
 48 הבקיהא בהלכות, היודעת שנערה המאורסה שמנה דינה
 49 בסקילה, והביא הבעל עדים שזינתה, ואמרו שלא התרו בה כלל,
 50 וְקִמְיִפְלְגִי בְּפִלּוּגְתָא – וחולקים רבי מאיר וחכמים במחלוקת דְרַבִּי
 51 יוֹסִי כִּי יְהוּדָה וְרַבִּינּוּ, דְתַנְיָא בְּרִייתָא, רַבִּי יוֹסִי כִּי יְהוּדָה אָמַר,
 52 חֶבֶר – תלמיד חכם הבקי בהלכות, אין צריך התְרָאָה, כדי שניתן
 53 יהיה להענישו, אלא נענש בעונש הקבוע לעבירה זו אף בלא
 54 התראה, לְפִי שְׂלָא נִתְּנָה הַתְּרָאָה אֲלָא כְּדִי לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹנֵג לְמִיד
 55 – שלא יוכל העובר לומר שזינתה שוגג הייתי, וסברתי שדבר זה מותר,
 56 ולכן, בתלמיד חכם שאינו יכול לטעון כך, אין צורך בהתראה.
 57 וחכמים חולקים עליו שאף חבר צריך התראה. וכמו כן נחלקו
 58 במשנתינו, רבי מאיר סובר שאף שהיא חבירה אינה נהרגת בלא
 59 התראה, ואין כאן דיני נפשות, ומספיק שלשה לדרון אותה דיני
 60 ממונות של הפסד הכתובה, ורבנן סוברים שאין צריכה התראה,
 61 ונידונית על פי עדותם למיתה בבית דין של עשרים ושלושה.
 62 הגמרא מביאה ביאור חמישי במחלוקת רבי מאיר וחכמים: רַב
 63 אֲשִׁי אָמַר, מדובר במשנה כְּגוֹן שֶׁהַבֵּעַל רֹוצֵה לְהוֹצִיאָה בְּלֹא
 64 כתובה, והביא הבעל לפני בית דין של שלשה, עדים שזינתה,
 65 ואמרו העדים

1 מקשה הגמרא על ביאורו של עולא: מִיִּתְיָב, שנינו בתוספתא (פ"א
 2 ה"ב), וְחֲכָמִים חוֹלְקִים עַל דְּבַרֵי רַבִּי מֵאִיר בְּמִשְׁנֵינוּ, וְאִמְרִים,
 3 תְּבַעוּ מְמוֹן בְּשִׁלְשָׁה, תְּבַעוּ נְפֻשׁוֹת בְּעֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה, בְּשִׁלְמָא (לְרַבָּא)
 4 יש לפרשה כך, תְּבַעוּ מְמוֹן תְּחֵלָה – אם אין לבעל עדים שזינתה,
 5 ומתחילה בא רק לתבוע ממון, להפסידה כתובתה, די בְּשִׁלְשָׁה,
 6 ואם תְּבַעוּ נְפֻשׁוֹת תְּחֵלָה – שהיה סבור להביא עדים ולחייבה
 7 מיתה, והתכנסו עבור כך עשרים ושלושה דיינים, אֲפִילוּ מְמוֹן –
 8 אם לבסוף לא מצא עדים ומבקש לדונה לכל הפחות דיני
 9 ממונות, להפסידה כתובה, צריכים לדרון בְּעֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה, משום
 10 שחוששים לכבודם של הראשונים, אֲלָא לְעוֹלָא הַסּוֹבֵר שְׁחוֹשִׁים
 11 שכשישמעו עדים שתובעה שזינתה, יבואו ויעידו כדבריו,
 12 ותתחייב מיתה, קִשְׂיָא – קשה, כיצד יפרש שאם תבעו ממון
 13 בשלשה, הרי לעולם יש לדונה דווקא בעשרים ושלושה משום
 14 שחוששים שתתחייב מיתה.
 15 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, וְאִירִי שְׁבַחְכוּרָה – והחשוב
 16 שבחבורה, תְּרִיגְמָנָא – תירצנו את התוספתא לדברי עולא, וּמְנוּ –
 17 ומי הוא 'ארי שבחבורה' רַב חֵיָא כִּי אָבִין, הָכָא כְּמֵאִי עֲסָקִינוּ –
 18 כאן בתוספתא, במה מדובר, שְׂהִבִיא תְּבַעוּ עֵדִים שְׂאִשְׁתּוֹ וְזִנְתָה,
 19 וְהִבִיא הָאָב עֵדִים אַחֲרַיִם וְהוֹיָמוּם לְעַדִי תְּבַעוּ, ומתברר שהבעל
 20 הוציא עליה שם רע, ועתה מחייבים את הבעל לשלם לאביה של
 21 האשה מאה סלעים קנס, ואומרת התוספתא שאם כָּא הַאֵב לְנִבּוֹת
 22 מְמוֹן – דמי הקנס מן הבעל, נידון בְּשִׁלְשָׁה דֵינִים, וּבְמִקּוֹם נְפֻשׁוֹת,
 23 והיינו באופן שדיברה בו המשנה, שטוֹעֵן שְׁזִינְתָה וְבֵא לְהַפְסִידָה
 24 כתובתה, ויש לחוש שיבואו עדים ותתחייב בנפשה, בזה נידונית
 25 בְּעֶשְׂרִים וְשִׁלְשָׁה, אף שעתה דנים רק דיני ממונות, שכן דעת עולא
 26 בביאור דברי חכמים.
 27 הגמרא מביאה ביאור שלישי במה נחלקו רבי מאיר וחכמים: אָבִין
 28 אָמַר, דְּבִזְלִי עֲלָמָא – גם רבי מאיר וגם חכמים סוברים חֵיִשְׁנִין לְלַעוּ,
 29 וְכֵן סוֹבְרִים שְׁחוֹשִׁים מְשׁוּם כְּבֹדָן שְׁל רְאִשׁוֹנִים, וְהָכָא כְּמֵאִי
 30 עֲסָקִינוּ – כאן במשנה, במה מדובר, כְּגוֹן שֶׁהַבֵּעַל הַבֵּעַל עֵדִים
 31 שְׁזִינְתָה לְבֵית דִין שֶׁל שְׁלוֹשָׁה, ואמרו העדים דְּאִתְרוּ בָּהּ כְּתָם, ולא
 32 פירשו לה שעונשה יהיה בסקילה, וסובר רבי מאיר, שכיון שלא
 33 פירשו באיזו מיתה תיענש, אין בה דיני נפשות, והפסד כתובתה

אגרות קודש

ב"ה, י"ד מני"א, תשי"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מה' מני"א ושמתתי על בשו"ט שהוטב לבנו... שי כן יתן השי"ת שיוכל
 לבשר בשו"ט לעתים קרובות.

בענין מה ששואל גמ"ח בעסקו, הנה בטח ידוע זה לו מכבר שכי"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה
 נבג"מ זי"ע קבע קופת גמ"ח על ידי הלשכה לעזרת פליטים וסידורים, וקשה עלי לשנות את הסדר בזה
 ובפרט בדברים שנקבעו עיי"כ מו"ח אדמו"ר, וכמו שהי' הסדר אז, הנה גם עתה על כתי"ר לפנות אל
 הרה"ג והרה"ח הו"ח אי"א עוסק בצ"צ וכו' מוהר"ב שי' גאראדעצקי, ובטח יעשה בזה כפי יכולת
 קופת הגמ"ח עתה, ומצדי הנני כותב לו ג"כ בזה.

הנדפס קונטרס רשימות איכה נשלח לו בחבילה בפ"ע ובטח יאשר קבלתו.

ברכה.

23 להענישו כפי שמענישים את הראשונים אם יזמו. ויש ללמוד
 24 מכאן מוסר השכל, אם כן – אם כך ענש הכתוב את הניטפל –
 25 המצטרף לעוברי עברה דהיינו לעידי השקר, שהענישו פעוברי
 26 עברה, על אחת כמה וכמה שישלם שכר את הניטפל לעושה מצוה,
 27 ויתן לו שכר פעושה מצוה. לימוד נוסף מן ההיקש, ומה שנים אם
 28 נמצא אחד מהן קרוב או פסול, עדותן בטלה, שהרי האחד שנתר
 29 אינו ראוי להעיד לבדו, אף בת של שלשה עדים, אם נמצא אחד
 30 מהן קרוב או פסול, עדותן בטלה אף שנתרו שני עדים כשרים.
 31 מבררת המשנה שם, ומניין שאפילו כת של מאה עדים, שגם
 32 נפסלת כולה על ידי אחד שהוא קרוב או פסול. תלמוד לומר
 33 'עדים', אפילו הם מאה.
 34 עתה הגמרא מביאה את מחלוקת רבי יוסי ורבי, בדברי רבי
 35 עקיבא: אמר רבי יוסי, כמה דברים אמורים – דין זה שכאשר אחד
 36 פסול כל העדות בטילה, אמור רק בדיני נפשות, אבל בדיני
 37 ממונות, תתקיים העדות בפשאר העדים. רבי אומר, אחד דיני ממונות
 38 ואחד דיני נפשות שניהם שוים בדין זה, שכאשר עד אחד פסול כל
 39 העדות בטילה, ואימתי נפסלת כל העדות מחמת שאחד פסול,
 40 בזמן שהקרובים והפסולים התרו בהן – בעוברי העבירה ושיש בה
 41 דיני נפשות, וגילו בכך שדעתם להיות עדים בדבר, אבל בזמן
 42 שהקרובים והפסולים לא התרו בהן, אלא שתקו, ורק הכשרים
 43 התרו,

1 דארתו (ביה) [בה] למלקות – שהתרו בה שאם תזנה תלקה מלקות
 2 ארבעים, ולא ארתו (ביה) [בה] לקטלא – ולא התרו בה שימתיה
 3 על כך, וללא התראה אינה נהרגת, וסוברת המשנה שבאופן כזה
 4 מלקים אותה משום שעברה על הלאו של אשת איש, וקמיפלגי
 5 בפלוגתא – וחולקים רבי מאיר וחכמים במחלוקת דרבי ישמעאל
 6 ורבינן במשנתנו, דתנן (לעיל ב.) מכות – חיוב מלקות נידון בשלשה
 7 דינים, משום רבי ישמעאל אמרו שנידון בעשרים ושלשה.
 8 הגמרא מביאה ביאור שישי במחלוקת רבי מאיר וחכמים: רבינא
 9 אמר, משנתנו מדברת בגון שהביא הבעל שלשה עדים שזינתה,
 10 ונמצא אחד מן העדים קרוב או פסול לעדות, וקמיפלגי בפלוגתא –
 11 וחולקים רבי מאיר וחכמים במחלוקת דרבי יוסי ורבי, החולקים
 12 אליבא דרבי עקיבא – בשיטת רבי עקיבא, כמבואר להלן. דתנן –
 13 שנינו במסכת מכות (ה), נאמר (דברים יז) 'על פי שנים עדים או
 14 שלשה עדים ימות המת', ומקשה המשנה אם מתקיימת עדות
 15 בשנים מדוע נאמר שלשה, ומשיב תנא קמא שהתורה הקישה
 16 אותם ללמד ששנים יכולים להזים שלשה, ורבי שמעון משיב
 17 שהתורה מקישה אותם ללמד שכשם ששנים אינם נהרגים עד
 18 שיוזמו כולם כך שלשה אינם נהרגים עד שיוזמו שלשתם ורבי
 19 עקיבא אומר, לא קא השלישי – הפסוק 'על פי שנים עדים או
 20 שלשה עדים' לא נצרך כדי ללמדנו ששנים מזימים את השלושה,
 21 וללמד שלא יענשו עד שיוזמו את כולם, אלא ההיקש נאמר כדי
 22 להקמיר עליו – על העד השלישי, לעשות את דינו כיוצא באלו –

אגרות קודש

ב"ה, כ"א תמוז, תשי"ד
 ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"ע עוסק בצ"צ
 מוה"ר מנחם זאב שי' הלוי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת שלשת מכתבי מיו"ד וי"א וי"ז תמוז, ובודאי יודיע מהפעולות הטובות
 לאחרי חזרת התלמידים דמאנטרעאל למקומם. ומ"ש אודות הנסיעה למחנכ, לפלא שהלא בטח ידוע
 לו מאשר נוסעים בימים האלה בשליחות המל"ח, וכמדומה לי שגם - במאנטרעאל הראשי ישיבות
 נמצאים מחוץ לעיר וכי'.

זה מזמן שעניתי להרה"ח מוה"ר יעקב שי' זילברמן בהנוגע לציור אותיות כתב חב"ד ששלח
 לי אז, ובקשתיו אפשר ימצא מקבל איש מפי איש בציור אותיות הני"ל ולא רק ממה שמצא בפרשיות,
 שאז לא תמיד ברור מהו בדיוק ובדוקא ומהו באקראי, או רק לשם הידור. והנה עתה אתא לידי ענין
 שנוגע לי לברר אודות אותיות ח"ית וטי"ת בתפילין, ובמילא נתעוררה אצלי השאלה בכלל, אם יש
 חילוק בין פסק רבינו הזקן בשו"ע בציור האותיות - למנהג סופרי חב"ד, ובציור האותיות ששלח הני"ל
 מכבר, נמצא שם הטי"ת בשני אופנים. כן נוגע לדעת אודות ציור יו"ד הימני של הצדיק. ואפשר יש
 אצל הני"ל איזה מסורה בזה, או אפשר יודע מי שיש תחת ידו מסורה. ואולי יתדבר עם מוה"ר שי'
 זילברמן, ויודיע דעת שניהם, ותי"ח מראש.

בברכה ופי"ש הני"ל.

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף ט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קצג רש"י תוספות

1 דאתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא. דהא ודאי לא מקטלא אלא לוקה
2 דאין לך מיתת בית דין שלא נאמר בה לאו וקסבר לאו שניתן לאזהרת מיתת בית
3 דין לוקן עליו כי אתרו בה מלקות ולא קטלא: משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים
4 ושלשה. טעמא מפרש לקמן (דף י:). אחד מן העדים. והיו שם שלשה או ארבעה
5 שיכולה עדות להתקיים בשאר: הא דרבי
6 עקיבא. במסכת מכות: לא בא שלישי ב'.
7 דמשמע שנאמר (דברים יט) על פי שנים
8 עדים (יקום) כל שכן שלשה למה נאמר או
9 שלשה עדים אלא להחמיר עליו ליתן חומר
10 בעדי שקר ששלישי זה אע"פ שלא היה זה
11 נידון על פניו למיתה שהרי בשנים שהעידו
12 תחלה נמי היה נידון אפילו הכי עשה הכתוב
13 את דינו כיוצא באלו שאם חומר יהרג אף
14 השלישי מפני שניטפל לעוברי עבירה: קל
15 וחומר שישלם שבר וכו'. דקיימא לן מדה
16 טובה מרובה ממתן פורענות הלכך קל
17 וחומר הוא: כמה דברים אמורים. עדותן
18 בטלה: בדיני נפשות. דהחמנא אמר (במדבר
19 לה) והצילו העדה דמהדרין בטר זכותא
20 לבטל עדותו ולא יהרג לא הוא ולא הם:
21 רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני
22 נפשות. שוין בכך עדותן בטלה: ואימתי.
23 בדיני נפשות עדותן בטלה: בזמן שהתרו.
24 הקרוב או הפסול בעוברי עבירה שגילו
25 דעתם שאין הם נעשים עדים והרי הכתוב
26 הקיש שלשה לבטל העדות אם יש קרוב או
27 פסול אבל לא התרו הקרוב והפסול בעוברי
28 עבירה אלא שתקו והכשרים התרו בהן אין
29 בשאר:

דאתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא,
וקמפילגי בפלוהתא דרבי ישמעאל ורפנן. דתנן,
מכות, בשלשה. משום רבי ישמעאל אמרו, בעשרים
ושלשה. רבינא אמר, כגון ששנמצא אחד מן העדים
קרוב או פסול, וקמפילגי בפלוהתא דרבי יוסי ורבי,
אליבא דרבי עקיבא. דתנן רבי עקיבא אומר, לא
בא שלישי אלא להחמיר עליו לעשות דינו כיוצא
באלו, אם כן ענש הקרוב את הניטפל לעוברי
עבירה בעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה שישלם
שקר את הניטפל לעושה מצוה, פעושה מצוה. ומה
שנים, נמצא אחד מהן קרוב או פסול, עדותן בטלה.
אף שלשה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול, עדותן
בטלה. ומניין שאפילו מאה, תלמוד לומר 'עדים'.
אמר רבי יוסי, כמה דברים אמורים, בדיני נפשות.
אבל בדיני ממונות, התקיים עדות בשאר. רבי
אומר, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות. ואימתי,
בזמן שהתרו בהן, אבל בזמן שלא התרו בהן,
מה

1 ביה למלקות. ואתיא כמ"ד (מכות יג) לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקן
2 עליו ואם היינו יכולין לפרש במלקות של מוציא שם רע היה מתיישב והימה
3 דמשמע הכא דסבר ר' מאיר מכות בג' אם כן היה דריש קרא והצדיקו לענין עדים וזממין
4 דלקו כדלקמן (דף י:). ומה היה משני מהא דפרין תיפוק ליה מלא תענה דלא מצי לשנויי
5 כדמשני לקמן משום הדיו לאו שאין בו מעשה
6 מ"מ היה לקי דהא ר' מאיר גמר בפ"ק דמכות
7 (דף ד: ושם) דעדים וזממין לוקין ומשלמין ממון
8 ממוציא שם רע וה"נ דגמר לענין דלוקק דאע"ג
9 הדיו לאו שאין בו מעשה וכו' דהוה משני
10 משום הדיו לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד חרא
11 דאית ליה דלוקק עליו לפי סברת רב אשי ועוד
12 דר"מ אית ליה אזהרה לעדים וזממין מקרא
13 אחרינא בפ"ק דמכות (ג"ו שם) וי"ל דאע"ג
14 דגמר עדים וזממין ממוציא שם רע הי"מ לענין
15 דממוציא שם רע דרשונה להכי אלא וקמנא
16 לה דדרשה אחריתי באלו נערות (כתובות לב)
17 אבל גבי האי אי לאו דגלי קרא דלקי לא היה
18 גמרינן כיון דכתבי לעשות דרשינן מינה באלו
19 הן הלוקין (מכות דף יג) דבעינן לאו שיש בו
20 מעשה אי נמי י"ל דמוציא שם רע גופיה אם
21 נפקא לן דלקי אלא מודהיה אם כן הכות הרשע
22 כדאמר פרק גערה (כתובות דף מז) דלמודו ויסרו
23 מייסרו ויסרו מבין ובין (מבין מודהיה אם כן הכות
24 הרשע:
25 לא בא השלישי להקל עליו אלא להחמיר
26 עליו. אדר"ש קאי דקתני בפ"ק דמכות
27 (דף ה: ושם) לעיל מהך ר"ש אומר מה שנים אין
28 נהרגין עד שיהו שניהם וזממין אף שלשה וכו' ומצי למימר דפליגי אדר"ש וס"ל דנהרגין
29 אע"פ שאין שלשתן וזממין דקסבר דאין להקיש שלשה לשנים לענין זה דכיון דכתבי
30 (דברים יט) ועשייתם לו כאשר זמם הרי זממו שנים שיש כח בידיהם להרוג בפני עצמם
31 ובקונטרס פירש במכות (שם) לא בא השלישי להקל עליו דלהקל עליו לא יצריך קרא דכתבי (שם) והנה ע"ד שקר העד דמשמע כל העדות ואינן נהרגין עד שיוזמו כולן ולא בא
32 הכתוב אלא להחמיר עליו אבל אין לפרש לא בא השלישי להקל עליו ג"כ נהרגין אלא גם להחמיר עליו אע"ג דר"ש מודה דשלשתן נהרגין ה"מ כשבאו בתוך כדי דיבור כדמפרש התם
33 בגמרא אבל רבי עקיבא סבר שנענש אע"ג שבא אח"כ מדנקט נטפל דהא כיון דאית ליה לרבי עקיבא דהקישא דעד שיהו שלשתן וזממין בבא בבת אחת בבאו זה אחר זה נמי יקישם
34 להכי כי היכי דמקיש לענין לענש במוחתם:

נהרגין עד שיהו שניהם וזממין אף שלשה וכו' ומצי למימר דפליגי אדר"ש וס"ל דנהרגין
אע"פ שאין שלשתן וזממין דקסבר דאין להקיש שלשה לשנים לענין זה דכיון דכתבי
(דברים יט) ועשייתם לו כאשר זמם הרי זממו שנים שיש כח בידיהם להרוג בפני עצמם
דא"כ

1 ובקונטרס פירש במכות (שם) לא בא השלישי להקל עליו דלהקל עליו לא יצריך קרא דכתבי (שם) והנה ע"ד שקר העד דמשמע כל העדות ואינן נהרגין עד שיוזמו כולן ולא בא
2 הכתוב אלא להחמיר עליו אבל אין לפרש לא בא השלישי להקל עליו ג"כ נהרגין אלא גם להחמיר עליו אע"ג דר"ש מודה דשלשתן נהרגין ה"מ כשבאו בתוך כדי דיבור כדמפרש התם
3 בגמרא אבל רבי עקיבא סבר שנענש אע"ג שבא אח"כ מדנקט נטפל דהא כיון דאית ליה לרבי עקיבא דהקישא דעד שיהו שלשתן וזממין בבא בבת אחת בבאו זה אחר זה נמי יקישם
4 להכי כי היכי דמקיש לענין לענש במוחתם:
5 **בזמן** שהתרו בהן. מפרש בפ"ק דמכות (דף ו: ושם) הכי אמרינן להו לאסודרי אתיתו או למיחו אתיתו אי אמרי לאסודרי אתיתא נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ואי
6 אמרי למיחו אתיתא מה יעשו שני אחים בו ונראה לר"י דמשום שנתכוונו להעיד לא אמרינן נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אלא שהולכים ומעידים כולן
7 בב"ד אבל משום ראייה לחוד שנתכוונו להעיד לא דאי לא תימא הכי בג' גטישן כשנותנין אותן בפני קרובים או פסולים יהיו פסולים אם יתכוון הא' ולר' יוסי אפילו לא יתכוון והאי
8 דקאמר מה יעשו ב' אחים ודאי יכולין לתקן שלא ילכו שניהם להעיד אבל פעמים שלא ידע זה בזה ועיד האחד אע"פ שהעיד אחרו כבר בב"ד אע"פ שהעיד העיד לאחר כדי דיבור
9 מ"מ עדותן בטלה דשייך שפיר לאקושי להך מילתא שלשה לשנים אפילו בזה אחר זה כיון דבשעת ראייה רואין יחד ומתכווין להעיד לכך עדותן בטלה אפילו העידו זה אחר זה
10 אע"ג דלענין שלשתן וזממין לא הוקשו אלא כשהעידו בתוך כדי דיבור דהתם הומה משעת העדאת עדים קא אתיא ואע"ג דפרין במכות (שם) הרוג יציל אע"פ שאינו הולך להעיד
11 בב"ד דימא מקרא דאבתי לא אע"פ אדעתיה יקום דבר במקמי דבר הכתוב דמרב' אבל לבסוף דמסקי יקום דבר במקמי דבר' לא צריכינן קמאי מעשתי' הרוג והורג נישק
12 דבר דבעינן שילכו לקיים דבר בב"ד וכן (לקמן דף לז) לענין אין עד נעשה דיין נראה לר"י דרוקא בעד המעיד אין עד נעשה דיין אבל במתכוין להעיד לא דהא דטעמא דאין עד
13 נעשה דיין נראה או משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה וכיון שהעדים בעצמם דיין לא ירצו לקבל הומה על עדותן או משום דכתבי (דברים יט) ועמדו שני האנשים וגו' שני
14 האנשים אלו העדים לפני השם אלו הדיינין ובעינן שיעידו העדים לפני הדיינין ולא שיהו בעצמן דיינין והנך טעמא לא שייכי אלא בעד המעיד בפיו ולא במתכוין להעיד ולא כפי
15 רבינו שמואל שפי' בעלמא (ב"ב קיג: ד"ה ג' שנכנסו כו') שנתכוון להעיד אמרינן נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה וכן לענין שאינו נעשה דיין ודוקק מדאמרינן בפרק
16 אחד דיני ממונות (לקמן דף לה) שלשה שנכנסו לבקר את החולה כו' משמע דרוקא שנכנסו לבקר ולא נתכוונו להעיד אמרינן רצו עושיין דין אבל נתכוונו להעיד אין עושיין דין ועוד
17 נראה לר"י לדקוק דלא אמרינן אין עד נעשה דיין אלא עד המעיד דאי לא תימא הכי קשיא דרבי יהודה אורב' חורה דהא בפ"ק דמכות (דף ו: ושם) פסיק רב יהודה הלכה כרבי
18 יוסי דבראייה בעלמא נעשה עד אע"פ שאינו יקום ורבי יהודה קאמר (ב"ב קיג: ד"ה ג') שנכנסו לבקר את החולה וכו' רצו עושיין דין ואמאי הוה בראייה בעלמא נעשה עד
19 ועוד להאי פירוש לית ליה לרבי יוסי לא תהא שמיעה גדולה מראייה לא בעדות החדש (ר"ה דף כה: ושם) בראויה שלשה והן ב"ד ולא בסנהדרין באחד שהרג את הנפש שראוהו
20 אע"פ שראוהו ביום ומיהו נראה לרש"ב דהני לא פרכי נעוה דרבי יוסי על כרחך לית ליה שיעשה עד בראייה ואפי' יעיד לבסוף דהא ר' יוסי הוא דאמר עד שיהו פי שני עדים
21 מתרים בו כדאמר בסמוך וכמו ששנים אין יכולין להעיד אח"כ התרו בו כך שלשה וכו' אלמא אותן יהו חשובין עדים אבל השאר לא וכן נראה הרבנים דאם הומו כולן לא היו
22 נהרגין אותן שלא התרו בו דלא מוזני סהדותיהו בלא סהדותא דאחריתי ולא אמרינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול אלא באותן שהתרו והא דקאמר רבי בזמן שהתרו בהן לאו
23 משום דרבי יוסי לא בעי התרו דאבתי טפי מרבי בעינן דלרבי שנתכוונו להעיד בעלמא סגי כדמוכח במכות (דף ו: ושם) רבי יוסי בעי התראה ממש אלא דיני ממונות אתא לאוסופי והא
24 דמשמע הכא דר' יוסי בראייה בעלמא אמרינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול בו' מוקאמר וקמפילגי בפלוהתא דרבי יוסי והיינו כמה שנחלקו במשנה זו אבל מתוך משנה אחרת
25 יש ללמוד דרבי יוסי התראה ושמו רב יהודה פסק לגמרי כו' יוסי אי נמי לא פסק כותיה אלא במאי דקאמר אבל בדיני ממונות תקיים העדים בשאר גרידא אבל בכונת עדות
26 סבר כרבי והאי דקאמר במכות (שם) היכי אמרינן להו לרבי קאי וכן מוכח דקאמר אי אמרי למיחו אתיתא מה יעשו שני אחים בו וה"פ היכי אמרינן להו דעל כרחך התראה לאו
27 דרוקא דבדיני ממונות לא שייכא התראה אלא ודאי לא בעי אלא שנדע שנתכוונו להעיד והיכי אמרינן להו וכו':

רבי

כללות עניני התורה הוא (בלשונו הידוע) שניתנה לעשות שלום בעולם, היינו, שבאה לתוך עולם כזה שאין בו שלום, ופעולתה בו היא לעשות בו שלום.

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תשד"מ

1 רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהיו פי שני עדי מתרין בו. וא"ת הוא תנן באלו
2 הן הגולק (מכות דף ט) רבי יוסי אומר השונא נהרג מפני שהוא מביע ומותר
3 בפרק קמא דמכות (דף ו) פריך לה ומשני דההוא איהו כרבי יוסי בר יהודה.
4 **כפלונתא** דבן זכאי. תימה דמשמע דקאי אבאי דאמר דכ"ע חוששין ללעז אי"כ
5 לרבי מאיר יהא נמי בב"ג אע"ג

6 דאיתכחיש בבדיקות דהא חישינן שמא יבואו
7 עדים אחרים שזינתה בין לפ"ה בין לפ"ה ר"ל
8 דמידי כגון דאמרי הך סהדי לא היה שם עד
9 אחר וטעמא דרבנן בעשרים ושלושה לפ"ה
10 דאיירי כשהכחישו עדי האב הכחשה גמורה
11 אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ איכא
12 למיחש שמא יום את עדי האב כגון דלא
13 הוכחשו ויצטרך נמי כ"ג אי נמי איירי דיש
14 לבעל שני כתי עדים המוכחשים זו את זו
15 בבדיקות דהו ליכא למיחש לר' מאיר לעדים
16 אחרים דאפילו יבאו יהיו מוכחשים מאלו
17 בבדיקות ולרבנן איכא למיחש לעדים אחרים
18 דהכחשה בבדיקות לא כלום אי נמי דעדי האב
19 לוימו לעדי הבעל דלכובלי עלמא ליכא למיחש
20 לאחריני וטעמא דרבנן דבכ"ג משום כבוד
21 ראשונים אפילו לוימו קודם גמר דין כל שכן
22 לאחר גמר דין דאיתו טפי שפיר דבכ"ג ולרבי
23 מאיר לא שייך כבוד ראשונים דלא היה כאן
24 חיוב מיתה דהוכחשו בבדיקות. עדי האב
25 נהרגין ומשלמין ממונ. תימה דאמאי נהרגין
26 דמצו אמרי לא לחייב עדי הבעל באנו אלא

27 לחייב הבעל ממון קאיתנא ביה שלא התרו בהן דעדים וזמנין לא בעו התראה וכח"ג
28 אמרינן לקמן בפ"ה דין בודקין (דף מא) לזמאן דאמר חבר א"צ התראה עדי נערה
29 המאורסה לקין נהרגין מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו ו"ל דהכא שאני כיון
30 שידעוים דבאים להרוג את האשה יודעים שיהרגו אותן אם יזמו דאי אפשר להיות זה
31 בלא זה אבל התם לא ידעי שהייתה חבירה אי נמי לא ידעי דהבר א"צ התראה והא
32 דפריך התם אלא אשה חבירה דקיימאן (כ"ר) יוסי בר' יהודה דמיקטלא היכי משכחת
33 ליה הוה מצי לשנויי כגון ידיעי שהיא חבירה וידיעי שחבר א"צ התראה: **ממונ** לזה
34 ונפשות לזה. הא דמקשה בפרק כיצד הרגל (ב"ק דף כב) ד"ה בנדי דפטר התם אפילו
35 בגדי דוד ועבדא דהד מפושה במקום אחר: **לרצוננו** רשע הוא. ואע"ג דרבא בעי רשע
36 דחמס בפרק זה בורר (לקמן דף כז). האי כמו רשע דחמס הוא דומיא דאוכל נבילות
37 לתיאבון כיון שעובר להנאות על דעת קונו כמו כן היה עושה בשביל הגאון ממון ומעיד
38 שקר והא דאמר התם (דף כז) החשוד על העריות כשר לעדות פירש בקונטרס לאו
39 דאיכא סהדי שבא על הערה אלא שהוא גס בעריות ומתייחד עמהן והאי דקאמר
40 ארבעים בתפיה וכשר היינו משום דמלקין על ייחוד כל העריות חוץ מאשת איש
41 דמלקין על לא טובה השמועה אי נמי התם כשר משום דיצרו תוקפו כ"כ וחשבו באנטו
42 אבל ארביעה אין יצרו תוקפו כ"כ א"נ ה"נ יצרו תוקפו וכשר לעדות אחרת ולא ארביעה

43 דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו והא דפריך בפ"ק דמכות (דף ו. ו) (ושם) נרבע יציל אין לפרש יציל לפי שהוא פסול מחמת ששונא הרובע שרבעו לאנטו שכך היה נראה לפרש
44 דומיא דהרוג יציל דהכי מוכח דלאנטו כשר ואין שונאו כמו הרוג ועוד דהרוג גופיה נפצינא דפרש דלא מיפסל מחמת שנאה אלא מחמת שהוא טריפה ואינו ראי להעיד ונראה
45 לפרש דהתם מנרבע לרצונו פריך ואע"ג דלרבא כשר התם איירי שיש עדים שנרבע לרצונו דאו אינו ראי להעיד והוי נמצא עד אחד מהן פסול ועדותו בטלה וק"ק כיון דנברבע
46 לרצונו איירי בתנא נקט לבסוף הורג ורובע יציל פירושו יצילו על עצמם מנרבע לרצונו דמיירי ביה היה מצי למיפרך אכתי שיציל את עצמו וי"מ דמהרוג ונרבע כשהם קרובים פריך
47 דיציל וכ"ת ה"נ את כתיב ביה (שמות כא) מכה אביו ואמו וגו' אף על פי שהוא קרוב ונרבע נמי כתיב ערות אביו ואיכא לקמן (דף נד.) ערות אביו ממש.
48 **ואין** אדם משיע עצמו רשע. הקשה ר"ב מרדכי דבבב"ב דבבב"ב דבבב"ב (דף יח: ושם) הניעם שאמרו כתב דינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו נאמנים
49 ואמר רמי בר חמא בגמרא לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אנוסים מחמת ממון אין נאמנים מ"ט אין אדם משיע עצמו רשע ורובא הוא דמסיק התם הכי
50 והשתא אמאי לא פלגינן דיבורא ונהימנינו במאי דקאמרי שדיו אנוסין אבל לא מחמת ממון ונראה דהדיא דכתובות אתיא כמאן דאמר ביש נחלקין (ב"ב דף קלא: ושם) דלא פלגינן
51 דיבורא בחד גופא פ"י בחד גופא כמו גירשתי את אשתי ולא פלגינן דיבורא בחד גופא לומר דלא מהימן לשבער מזהימן להבא וכן אנוסין היינו מחמת ממון שעל עצמו הוא מעיד
52 כן דאי מהימנת ליה שהוא אנוס ניהמניה שהוא מחמת ממון נאנס וכן פלוני רבעו לרצונו אין לפרש דלא מהימן במאי דקאמר לרצונו אלא פלגינן דיבורא לומר שרבעו לאנטו דא"כ
53 הוה פלגינן דיבורא בחד גופא ובמקצת מהימן אתאי גופא ובמקצת לא מהימן אלא פלגינן לומר שרבעו אבל לא שרבעו וכן מוכח מפלוני רבע שורי דאי הוה אמרי' אדם קרוב אצל
54 ממונו היא דמהימן לומר שרבע שור אחר אבל לא שורו דבשור אין שייך לחלק בין אנוס לרצון וכן מוכח דהוה דוד בורר (לקמן דף כה.) דדח אמר לדידי אופין ברבינתא דמהימן
55 שהלוח ברבייתא אבל לא לדידיה ותדע דאם היה כהן נשוי אחרתו והוא ואור מעידין שפלוני בא עליה סברא היא לרבא דמצטרפין להורגו אבל לא להרגה אפילו לאוסרה על בעלה
56 אע"פ שנאסרת באונס ואע"ג דבהדיא דכתובות (דף יח: ושם) פלגינן דמהימנינן להו במאי דאמרי כתב ידיו הוא זה היינו אפי' בלא טעמא דפלגינן ועוד יש לומר דהתם בכתובות
57 כיון דקיום שטרות דרבנן דעדים שחומינן על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותו בב"ד לא פלגינן דיבורא לומר שאנוסין היו מחמת נפשות ואע"ג דאשכחן (גיטין דף ה) פלגינן דיבורא
58 גבי עבד שהביא גטיו וכתבו בו עצמן וכנסי קניין לך דאמר רבא עצמו קנה וכנסי לא קנה לא דמי דהתם כן הוא נהוג בכל שטרות דעלמא דבגט אשה ובגט שחרור הימנודו רבנן
59 על ידי בפני נכתב ובפני נחתם ובשאר שטרות הצריכו כיום:

6 **מה יעשו שני אחים ואחד, שראו באחד שהרג את הנפש. ואיבעית אימא, כגון שהתרו בה אחרים, ולא התרו בה עדים. וקמפילגי בפלונתא דרבי יוסי ורבנן, דתנן רבי יוסי אומר, לעולם אינו נהרג, עד שיהיו פי שני עדי מתרין בו, שנאמר בו, שנאמר על פי שנים עדים. ואיבעית אימא, כגון דאיתכחשו בבדיקות ולא איתכחשו בבדיקות. וקמפילגי בפלונתא דבן זכאי ורבנן. דתנן, מעשה וברך בן זכאי בעוקצי תאנים. אמר רב יוסף, הביא תפיל על עדים שזינתה, ותביא האב עדים והזיומים לעדי הפעל, עדי הפעל נהרגין ואין משלמין ממונ. הורג ותביא הפעל עדים, והזיומים לעדי האב, עדי האב נהרגין, ומשלמין [ממונ] ממונ לזה ונפשות לזה. ואמר רב יוסף, פלוני רבעו לאונסו, הוא ואחר מצטרפין להרגו. לרצוננו, רשע הוא, והתורה אמרה אל תשט רשע עד. רבא אמר, אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משיע עצמו רשע. אמר רבא, פלוני**

שהרי על דין הבעל לא לשלם לאב דכל זמן שלא הביא הבעל עדים שזינתה
תחתיו אינו מתחייב לשלם מאה סלע על ידי עצמו כדאמרינן בכתובות (דף מו.)
דלא קרינא ביה ואם אמת היה וגו' דבלא עדים לא מיקטלא איהו נמי לא
מחייב אלא אם כן הביא עדים שזינתה והחמו: והזיומים לעדי האב. היאך אתם
מזימים את אלו לומר שעמכם היו במקום פלוני והלא אתם עמנו הייתם במקום
פלוני: עדי האב נהרגין. שרצו להרוג עדי הבעל. ומשלמין ממונ. מאה כסף לבעל
שבאו לחייבו כשהזימו את עדיה: ממונ לזה. לבעל: ונפשות לזה. ונהרגין בשביל
העדים דקסבר רב יוסף כי פטר רחמנא מתחייב בנפשו מן התשלומין היכא דמיתהל
וממון משום דח קאטו עליה: פלוני רבעו. בבשכב זכור: לאונסו. על כרחי: הוא
ואחר. הנרבע הזה כשר להעיד עליו ואם יש אחר עמו נהרג הרובע על פייהם: אל
תשט רשע עד. דכתיב (שמות כג) אל תשט ירך וגו': רבא אמר. אין אדם נפסל
לעדות בהודאת פיו דאדם קרוב אצל עצמו הלכך אין אדם יכול לשום עצמו רשע
כלומר על עדות עצמו אינו נעשה רשע שהרי תורה פסלה קרוב לעדות ונהרג
הרובע דפלגינן דיבורא ומזהמינן ליה לגבי חבירה ולא מהימנינן ליה לגבי ידידה
לפסול לעדות:

פלוני
הוא פסול מחמת ששונא הרובע שרבעו לאנטו שכך היה נראה לפרש
דומיא דהרוג יציל דהכי מוכח דלאנטו כשר ואין שונאו כמו הרוג ועוד דהרוג גופיה נפצינא דפרש דלא מיפסל מחמת שנאה אלא מחמת שהוא טריפה ואינו ראי להעיד ונראה
לפרש דהתם מנרבע לרצונו פריך ואע"ג דלרבא כשר התם איירי שיש עדים שנרבע לרצונו דאו אינו ראי להעיד והוי נמצא עד אחד מהן פסול ועדותו בטלה וק"ק כיון דנברבע
לרצונו איירי בתנא נקט לבסוף הורג ורובע יציל פירושו יצילו על עצמם מנרבע לרצונו דמיירי ביה היה מצי למיפרך אכתי שיציל את עצמו וי"מ דמהרוג ונרבע כשהם קרובים פריך
דיציל וכ"ת ה"נ את כתיב ביה (שמות כא) מכה אביו ואמו וגו' אף על פי שהוא קרוב ונרבע נמי כתיב ערות אביו ואיכא לקמן (דף נד.) ערות אביו ממש.
אדם משיע עצמו רשע. הקשה ר"ב מרדכי דבבב"ב דבבב"ב דבבב"ב (דף יח: ושם) הניעם שאמרו כתב דינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו נאמנים
ואמר רמי בר חמא בגמרא לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אנוסים מחמת ממון אין נאמנים מ"ט אין אדם משיע עצמו רשע ורובא הוא דמסיק התם הכי
והשתא אמאי לא פלגינן דיבורא ונהימנינו במאי דקאמרי שדיו אנוסין אבל לא מחמת ממון ונראה דהדיא דכתובות אתיא כמאן דאמר ביש נחלקין (ב"ב דף קלא: ושם) דלא פלגינן
דיבורא בחד גופא פ"י בחד גופא כמו גירשתי את אשתי ולא פלגינן דיבורא בחד גופא לומר דלא מהימן לשבער מזהימן להבא וכן אנוסין היינו מחמת ממון שעל עצמו הוא מעיד
כן דאי מהימנת ליה שהוא אנוס ניהמניה שהוא מחמת ממון נאנס וכן פלוני רבעו לרצונו אין לפרש דלא מהימן במאי דקאמר לרצונו אלא פלגינן דיבורא לומר שרבעו לאנטו דא"כ
הוה פלגינן דיבורא בחד גופא ובמקצת מהימן אתאי גופא ובמקצת לא מהימן אלא פלגינן לומר שרבעו אבל לא שרבעו וכן מוכח מפלוני רבע שורי דאי הוה אמרי' אדם קרוב אצל
ממונו היא דמהימן לומר שרבע שור אחר אבל לא שורו דבשור אין שייך לחלק בין אנוס לרצון וכן מוכח דהוה דוד בורר (לקמן דף כה.) דדח אמר לדידי אופין ברבינתא דמהימן
שהלוח ברבייתא אבל לא לדידיה ותדע דאם היה כהן נשוי אחרתו והוא ואור מעידין שפלוני בא עליה סברא היא לרבא דמצטרפין להורגו אבל לא להרגה אפילו לאוסרה על בעלה
אע"פ שנאסרת באונס ואע"ג דבהדיא דכתובות (דף יח: ושם) פלגינן דמהימנינן להו במאי דאמרי כתב ידיו הוא זה היינו אפי' בלא טעמא דפלגינן ועוד יש לומר דהתם בכתובות
כיון דקיום שטרות דרבנן דעדים שחומינן על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותו בב"ד לא פלגינן דיבורא לומר שאנוסין היו מחמת נפשות ואע"ג דאשכחן (גיטין דף ה) פלגינן דיבורא
גבי עבד שהביא גטיו וכתבו בו עצמן וכנסי קניין לך דאמר רבא עצמו קנה וכנסי לא קנה לא דמי דהתם כן הוא נהוג בכל שטרות דעלמא דבגט אשה ובגט שחרור הימנודו רבנן
על ידי בפני נכתב ובפני נחתם ובשאר שטרות הצריכו כיום:

סנהדרין דף ט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קצה

44 שבחקירות נמצאה עדותם מכוננת, עדותם כשירה, וכמו כן נחלקו
 45 במשנתינו, רבי מאיר סובר שכיון שהעדים הכחישו בבדיקות, אין
 46 כאן דיני נפשות, ודי בשלשה כדי לדון דיני ממונות של הפסד
 47 הכתובה, ורבנן סוברים שאין זו הכחשה, ונידונית על פי עדותם
 48 למיתה בבית דין של עשרים ושלשה.
 49 הגמרא מביאה דין נוסף השייך למוציא שם רע: **אָמַר רב יוֹסֵף,**
 50 **הַכִּיָּא הַפְּעֵל עֲדִים שְׂאִשְׁתּוּ וְזִנְתָה בְּעוּדָה אַרוּסָה, וְהַכִּיָּא הָאֵב עֲדִים**
 51 **וְהוֹיָמוּ לְעֵדֵי הַפְּעֵל, עֲדֵי הַפְּעֵל נִתְרַגְּזוּ שְׁהֵי זְמַמוּ לַחִיִּב אֶת הָאִשָּׁה**
 52 **מִיָּתָה בְּעִדּוּתָם, וְאִין מְשַׁלְּמִין לַאִשָּׁה מְמוֹן כְּנֶגֶד הַכְּתוּבָה שְׂבָאוּ**
 53 **לְהַפְסִידָהּ. שְׂכִיּוֹן שְׁנֵהֲרָגִים, אִין לַחִיִּיבִים גַּם מְמוֹן, כִּיּוֹן שְׁהִדִּין הוּא**
 54 **שְׂאִין מְעִנְשִׁים אָדָם בְּשֵׁי עוֹנָשִׁים עַל מַעֲשֵׂה אַחַד, אֲלֵא נִידוּן**
 55 **בְּעוֹנָשׁ הַחֲמוּר בְּלִבְדּוֹ וְקִים לִיה בְּדַרְבָּה מִיָּנְיָהוּ.**
 56 דין נוסף: **תָּוֵר וְהַכִּיָּא הַפְּעֵל עֲדִים, וְהוֹיָמוּ לְעֵדֵי הָאֵב, וְנִמְצָא**
 57 **שְׁחֹזְרָת עֲדוּת הָרֵאשׁוֹנִים לְמִקּוּמָה, וְעֵדֵי הָאֵב צְרִיכִים לְהִיעָנֵשׁ**
 58 **כְּאִשְׁרֵי זְמַמוּ לַעֲשׂוֹת לְעֵדֵי הַבַּעַל, אִם כֵּן עֲדֵי הָאֵב נִתְרַגְּזוּ, מְשׁוּם**
 59 **זְמַמּוֹ לַחִיִּב מִיָּתָה אֶת עֲדֵי הַבַּעַל, וְשִׁלְּמוּן לְבַעַל [מְמוֹן] מֵאָה**
 60 **סְלָעִים, כְּנֶגֶד הַקֶּנֶס שֶׁהַחִיִּיב לְשַׁלֵּם לַאֲבִיָּה עַל פִּיהֶם, וְהִטְעַם**
 61 **שְׁבִמְקָרָה הַזֶּה מְחַיִּיבִים אוֹתָם גַּם מִיָּתָה וְגַם תְּשׁוּלוּמִים, הוּא מְשׁוּם**
 62 **שֵׁשׁ כֶּאֱן חַיִּיב מְמוֹן לָזֶה – לְבַעַל חַיִּיב נְפֻשׁוֹת לָזֶה – לְעֵדֵי הַבַּעַל,**
 63 **וּבִאֲוֹפֵן שֶׁהַחַיִּיב מְגִיעַ מִחַמַּת שְׁנֵי אֲנָשִׁים סוֹבֵר רַב יוֹסֵף שְׁמַעֲנִישִׁים**
 64 **בְּשֵׁנֵי עוֹנָשִׁים.**
 65 הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רבי יוסף: **וְאָמַר רב יוֹסֵף,** אדם הבא
 66 לבית הדין ואומר שאיש פלוני רָעוּ בְּמִשְׁכַּב וְכוּר לְאִוְנוֹ – בעל
 67 כרחו, הדין בזה, שהוא 'הַנְּרַבֵּעַ' וְאָדָם אַחֵר שָׂבָא לְהַעֲדִיד עִמּוֹ עַל
 68 רביעה זו, מְצַטְרֵפִין בעדותם על מנת לְהַרְגוֹ לְרוֹבַע בְּבֵית דִּין, כְּדִין
 69 הבא על הזכר. אבל אם הנרבע אומר שאיש פלוני רבע אותו
 70 לְרִצּוֹנוֹ, אין הוא כשר להעיד עליו, שהרי רָשָׁע הוּא, שהסכים
 71 מרצונו להרבע, וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה (שמות כג א) אֵל תִּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע
 72 לְהִיֵּת עִד הַמֵּס, דהיינו, שרשע פסול לעדות, ולפיכך אין להאמינו
 73 על כך שפלוני רבע.
 74 **רְבָּא אָמַר,** אין לפסול אדם לעדות על פי הודאת עצמו, שהרי אָרְם
 75 קְרוֹיב הוּא אֲצֵל עֲצָמוֹ, וקרוב פסול לעדות, ולפיכך אין אָדָם מְשִׁים
 76 עֲצָמוֹ רָשָׁע בהודאתו, שהרי אינו נאמן להעיד על עצמו לא לזכות
 77 ולא לחובה.
 78 וסובר רבא, שמאחר ואין הנרבע נאמן להעיד על עצמו יש לחלק
 79 את עדותו לשני חלקים, על החלק האחד שבו הוא מעיד שאיש
 80 פלוני רבע אדם יש להאמינו, ולפיכך מצטרף הוא לעדות עם אדם
 81 אחר להרוג את הרובע בעדותם, אבל על החלק השני שבו הוא
 82 מעיד שהוא עצמו נרבע לרצונו אינו נאמן, ועל כן אינו נפסל
 83 לעדות. ודין זה נקרא בשם 'פְּלִגְנֵי דִּיבּוּרָא', דהיינו שמחלקים את
 84 דיבורו לשני חלקים.
 85 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבא בענין זה: **אָמַר רְבָּא,**

1 אין העדות בטילה, שהרי אם תאמר שבטילה, **מָה יַעֲשׂוּ שְׁנֵי אָחִים**
 2 **וְאָחֵד כְּשֶׁר הִנְמַצָּא עִמָּהֶם, שְׂרָאוּ בְּאָחֵד שְׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְכִי יִפְסְלוּ**
 3 **כּוֹלָם וַיִּנְצֵל הַרוֹצֵחַ מִמִּיתָה מְשׁוּם שְׁנֵי אֲחִים שְׁפֹטוּלִים לְהַעֲדִיד**
 4 **זֶה עִם זֶה, רֵאוּהוּ בִּיחֵד. אֲבָן רַבִּי יוֹסֵי חוֹלֵק עַל כֶּךָ, וְסוֹבֵר שְׂכִיּוֹן**
 5 **שֶׁהָאִחִים רֵאוּ בִּיחֵד, נִפְסְלוּ כּוֹלָם לְעִדּוּת.**
 6 נמצא, שרבינא מעמיד את משנתנו באופן זה שהשלישי שנמצא
 7 קרוב או פסול, ראה שזינתה, ולא התרה, וסובר רבי מאיר, שהוא
 8 מצטרף לפסול את האחרים, ואין כאן דיני נפשות, ולכן די
 9 בשלשה לדון את דיני הממונות של הפסד הכתובה, ורבנן סוברים
 10 שאינו מצטרף לפוסלם, ונידונית על פי עדותם למיתה בבית דין
 11 של עשרים ושלשה.
 12 הגמרא מביאה ביאור שביעי במחלוקת רבי מאיר וחכמים:
 13 **וְאִיִּבְעִית אִימָא, כְּגוֹן שְׁהִתְרוּ בָּהּ אֲנָשִׁים אַחֲרֵיהֶם, וְלֹא הִתְרוּ בָּהּ הָעֲדִים**
 14 **עִצְמָם, וְקָמִיפְלִי בְּפִלּוֹנְתָא – וְחוֹלְקִים רַבִּי מֵאִיר וְחַכְמַיִם בְּמַחְלֻקַּת**
 15 **דְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי הֲרֵגֵן – שְׁשֵׁנִי בְּמִשְׁנָה (מכות ו) רַבִּי יוֹסֵי אָמַר,**
 16 **לְעוֹלָם הִנִּידוּן אֵינוֹ נִתְרַגְּזוּ, עַד שִׁיְהוּ בִּי שְׁנֵי עֲדָיו מִתְרִין בּוֹ – שֶׁהַעֲדִים**
 17 **הַמְעִידִים עַל הַמַּעֲשֵׂה, הֵם עִצְמָם הִתְרוּ בּוֹ שֶׁאִם יַעֲבֹר יִהְרַג,**
 18 **שְׁנֵי אָמַר (ברכות ז) עַל בִּי שְׁנֵים עָרִים וְגו' יוֹמֵת הַמֵּת, וּמְשַׁמַּע שְׂכַל**
 19 **הַצֶּרֶךְ לְהִרְיָתוֹ יֵהֵא עַל פִּי הָעֲדִים, וְרַק אִזּו יוֹמֵת הַמֵּת. וְחַכְמַיִם**
 20 **חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים שְׂאִין הַקִּפְדָּה מִי יִתְרָה בּוֹ, וְהַעִיֵּקֵר שִׁיתֵרוּ בּוֹ**
 21 **כְּדִין. וְכִמוֹן כֵּן נִחְלָקוּ בְּמִשְׁנַתֵּינוּ, רַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר, שְׂכִיּוֹן שֶׁהַעֲדִים**
 22 **לֹא הִתְרוּ בָּהּ, אִין כֵּאֵן דִּינֵי נַפְשׁוֹת, וְדִי בְּשַׁלְשָׁה כְּדִי לְדוֹן דִּינֵי**
 23 **מְמוֹנוֹת שֶׁל הַפֶּסֶד הַכְּתוּבָה, וְרַבִּנָּן וְרַבִּנָּן סוֹבְרִים שֶׁהַעִיֵּקֵר שִׁדְוִיתָה**
 24 **הַתְּרָאָה, וְנִידוּנִית עַל פִּי עִדּוּתָם לְמִיתָה בְּבֵית דִּין שֶׁל עֲשָׂרִים**
 25 **וְשַׁלְשָׁה.**
 26 הגמרא מביאה ביאור שמיני במחלוקת רבי מאיר וחכמים: להלן
 27 מובאת מחלוקת תנאים בדין עדים המכחישים זה את זה בבדיקות,
 28 ולהבנת הענין נקדים: נאמר בתורה לדיינים (ברכות יג טו) וְדַרְשֶׁת
 29 וְחִקְרֶת וְשִׁאֲלֶת הִיטֵב וְהִנֵּה אֶמֶת נְכוֹן הַדָּבָר וְגו' ולמדו מכאן להלן
 30 (ג) שהדיינים מצווים לחקור את העדים שבע חקירות, ומלבד זאת
 31 מצווים עוד לבדוק את העדים בשאלות שונות, ואם העדים
 32 הכחישו זה את זה בחקירות, או שאמרו שאינם יודעים, בטלה
 33 עדותם, ובבדיקות אם אמרו שאינם יודעים, עדותם קיימת, ואם
 34 הכחישו זה את זה, נחלקו בכך תנאים, כדלהלן.
 35 **וְאִיִּבְעִית אִימָא –** ואם תרצה תוכל לבאר כך, שמשנתנו מדברת
 36 **כְּגוֹן דְּאִיתְּבַחְשׁוּ בְּבִדְיוֹת –** שהעדים שהביא הבעל שזינתה,
 37 הכחישו זה את זה בבדיקות, **לֹא אִיתְּבַחְשׁוּ בְּחִקְיוֹת –** ולא
 38 הוכחשו בחקירות, **וְקָמִיפְלִי בְּפִלּוֹנְתָא –** וחולקים רבי מאיר
 39 וחכמים במחלוקת דְּכֵן וְכֵן אִי וְרַבִּי הֲרֵגֵן, דהיינו – ששנינו במשנה (להלן מ)
 40 שהיה מְעַשֶׂה וְהַעֲדִידוּ בְּאֵחָד שֶׁהָרַג אָדָם תַּחַת עֵץ תֹּאנָה, וְרַבִּי כֵן
 41 וְכֵן אֶת הָעֲדִים כְּעִיקְצֵי תַּאֲנִים, דהיינו ששאל אותם האם מקום
 42 חיבור הפרי לאילן, היה עבה או דק, והכחישו בזה אחד את השני,
 43 ופסל את עדותם. וחכמים חולקים עליו, וסוברים שכיון

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' א

9 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֹמְרָם, הָרֵשׁ – עֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה יוֹם. ויש להקשות,
 10 כיצד אמר רבן שמעון בן גמליאל בברייתא שהוסיף שלשים יום.
 11 מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פְּסָא,** דבר זה ברצון בית הדין הוא תלוי,
 12 אם רָצוּ מוֹסִיפִים רַק הָרֵשׁ – עֲשָׂרִים וְתִשְׁעָה יוֹם, ואם רָצוּ מוֹסִיפִים
 13 שְׁלִשִׁים יוֹם.
 14 הגמרא תמדה על ההבדל שיש בין דברי רבן שמעון בן גמליאל
 15 שהזכירו לעיל, לדברי רבן גמליאל הזקן המובאים להלן בברייתא:
 16 **תָּא חַוִּי –** בוא וראה, **מָאִי אִיכָא בֵּין**

1 האביב, כלומר, שלא נתבשלה התבואה כל צרכה, וּשְׁפָרַת מִלְּתָא
 2 בְּאַנְפָּא – והוטב הדבר בעיני, וְאוֹסִיפִית עַל שְׂתָא דָא תִּלְתִּין יוֹמִין
 3 – והוספתי על שנה זו שלשים יום. ומבואר, שאף שאין מעברים
 4 את השנה על הטלאים והגוזלים, מכל מקום מצרפים אותם בתור
 5 סויע, ו
 6 הגמרא מקשה על הנזכר בברייתא שחודש העיבור הוא שלשים
 7 יום: מִיָּתִיבֵי, שנינו בברייתא כְּמָה הוּא עִיבּוֹר הַשָּׁנָה, כלומר, מה
 8 אורכו של חודש העיבור, שְׁלִשִׁים יוֹם, זו היא דעת חכמים. רַבִּין

לענין פלגינ דבורא, ולפיכך, מתוך שנאמן על הרובע נאמן גם
על שורה, והשור יסקל.
שנינו במשנה: מפות בשלשה כו'.
מבררת הגמרא: מנהיג מילי - מניין לומדים דין זה. אמר רב הונא,
אמר קרא (דברים כה א) כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט
ושפטום והצדיק את הצדיק והרשעו את הרשע, ובפסוק
שלאחריו נאמר והיה אם בן הכות הרשע והפילו השפט והקחו
לפניו, דהיינו, שמשפט זה עוסק בחיוב מלכות, ומאחר ונקט
הכתוב וישפטום לשון רבים, הרי מיעוט רבים שנינו, ומכיון שאין
עושים בית דין שמשפט הדיינים שבו שקול - דהיינו מספר שיכול
להתחלק לשנים, לכן מוסיפין עליהם עוד דיון אחר, הרי כאן שלשה
דיינים לענין חיוב מלכות.
שואלת הגמרא: אלא מעתה - מאחר ויש לדרוש את תיבת
'ושפטום' לענין מספר הדיינים, אם כן יש להוסיף ולדרוש מתיבת
'הצדיק את הצדיק' שנאמר באותו הפסוק, להוסיף עוד שנים -
שני דיינים, שהרי אף תיבה זו נאמרה בלשון רבים, וכן מתיבת
'הרשעו את הרשע' להוסיף עוד שנים, ובסך הכל הרי כאן שבעה
דיינים.
משיבה הגמרא: ההוא - תיבות אלו, מיביעי ליה כדעולא - נצרכות
הן לדרשתו של עולא. דאמר עולא, רמז לדין עדים וזממין מן
התורה מניין, שואלת הגמרא: האם יש רק רמז בתורה לדין עדים
וזממין, והא כתיב במפורש (שם טו טז) ועשיתם לו כאשר זכם לעשות
לאחריו. אלא כוננת עולא כך היא, רמז לדין עדים וזממין שזקוק מן
התורה מניין, כלומר, ישנם אופנים שבהם אי אפשר לקיים בעדים
וזממים את מצות התורה ועשיתם לו כאשר זכם, ובאופנים אלו
יש להלקותם מלקות ארבעים, ועל כך תמה עולא היכן יש רמז
בתורה לדין זה. והוא משיב, דכתיב (שם כה א) והצדיק את הצדיק
והרשעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע וגו', ולכאורה יש
לתמוה, האם משום דבית דין הצדיק את הצדיק והרשעו את
הרשע לפיכך והיה אם בן הכות הרשע, הרי אין הרשע על חוק אלא
משום רשעתו, ולא משום צדקת הצדיק, ואם כן מדוע הוזכרה
במקרא זה גם צדקתו של הצדיק. אלא המקרא עוסק באופן שבאו
עדים וזממים שהרשעו את הצדיק בשקר, ולאחר מכן אהו עדי
אחייני - באו עדים אחרים והצדיק את הצדיק דמעיקרא - הצדיקו
את אותו אדם שהיה באמת צדיק מתחילתו. ושנייהו להקנין רשעים
- ועשו את אותם עדים הראשונים לרשעים, בזה הדין הוא
שבאופן שאי אפשר לקיים בהם 'כאשר זכם', אזי והיה אם בן
הכות הרשע' - יש להלקותם.
שואלת הגמרא: מדוע הוצרך עולא ללמוד משם שלעיתים יש
מלקות בעדים וזממים, ותפוסק ליה - הרי יכול היה להוציא דין זה
ממה שעברו על לאו שבתורה (שמות כ ב) לא תענה ברעך עד שקר,
וכל אזהרת לאו יש עמה עונש מלקות. משיבה הגמרא: משום
דהנה ליה לאו שאין בו מעשה - לאו זה של לא תענה אין בו
עשיית מעשה, מאחר שדיבור אינו נחשב כמעשה, וכלל הוא
בידינו שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ולפיכך הוצרך
עולא ללמדנו שמכל מקום לוקים משום שנאמר והיה אם בן
הכות הרשע.
שנינו במשנה: משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה.
מבררת הגמרא: מאי מעמא דרבי ישמעאל הסובר שאין מחייבים
מלקות אלא בבית דין של עשרים ושלשה. אמר אבי, אתאי
בגזירה שוה של התיבות 'ישע רשע' מחייבי מיתות בית דין. כתיב
הכא לענין חיוב מלקות והיה אם בן הכות הרשע, וכתיב הנהם
לגבי חייבי מיתות בית דין (במדבר לה לא) אשר הוא רשע למות, מה
להקין לגבי חייבי מיתות צריך לדונם בבית דין של עשרים ושלשה,
אף כאן לגבי חייבי מלקות צריך לדונם בעשרים ושלשה. רבא
אמר, מלקות במקום מיתה עומדת. דהיינו, מסברא יש להצריך
עשרים ושלשה דיינים לגבי חיוב מלקות, מאחר שנתנית המלקות
היא במקום מיתות בית דין, שהרי אדם זה שעבר על אזהרת
הבורא ראוי היה למות במיתות בית דין, אלא שחסה עליו התורה

אדם הבא לבית דין ואומר, איש פלוני בא על אשתי מרצונה, הוא
[הבעל] ואדם אחר שבא להעיד עמו על מעשה זה, מצטרפין
בעדותם להורגו לבעול בבית דין, כדון הבא על אשת איש, אבל
לא מצטרפים בעדותם להורגה לאשה, מאחר שבעלה קרוב שלה
ואינו נאמן להעיד עליה.
דהיינו, שגם בענין זה יש לומר 'פלגינ דבורא', ומאמינים את בעל
האשה על החלק הראשון של דבריו שאיש פלוני בא על אשת
איש, אך אין מאמינים לו על החלק השני, שאותה אשת איש
היתה אשתו.
שואלת הגמרא: מאי קא משמע לן רבא בדין זה, דמפלגינן דרבורא
- שמחלקים את דיבורו, היינו תק - הרי זה ממש כמו הדין שאמר
לעיל לגבי פלוני רבעני לרצוני, ומדוע הוצרך להשמיע זאת גם
באופן כזה. משיבה הגמרא: מהו דתימא - שמא תאמר, שאדם
קרוב אצל עצמו אמרין, ולפיכך יש לחלק את דיבורו ולהאמינו
על הרובע ולא על עצמו, אבל אדם קרוב אצל אשתו לא אמרין
לענין זה של 'פלגינ דבורא', ועל כן מאחר שהוא נאמן על
הבעול יש להאמינו גם לגבי אשתו, קא משמע לן רבא שאין הדין
כן, אלא כשם שאינו נאמן על עצמו כך אינו נאמן על אשתו, ועל
כן בהכרח יש לחלק את דבריו ולהאמינו רק על הבעול.
הגמרא מביאה דיינים נוספים שאמר רבא: ואמר רבא, עדים
שאמרו איש פלוני בא על נערה המאורסה, ולא העידו מי הנערה,
ולאחר מכן הווינו העדים, הדין הוא שהם נהרגין על מה שרצו
לחייב מיתה לאותו פלוני, ואין משלמין ממון לאיש, שהרי לא רצו
להפסיד ממון לאבי הנערה, מאחר שלא העידו מי היא. אבל אם
אמרו העדים שפלוגי בא על בתו של פלוני שהיא נערה המאורסה,
ולאחר מכן הווינו העדים, בזה הדין הוא שהם גם נהרגין על כך
שרצו להרוג את אותו אדם ואת הנערה, וגם משלמין ממון על כך
שרצו להפסיד לאבי הנערה, ואת שוויה של כותבת בתו, שהרי
אשה שזינתה אין לה כותבה. ואין לתמוה כיצד הנערים נהרגים
ומשלמים, הרי כלל הוא בידינו שאדם שנחייב בשני עונשים אינו
מקבל אלא את החמור שבהם ונפטר מן הקל, מאחר שכאן יש
חיוב ממון לזה - על כך שרצו להפסיד את אבי הנערה, וחיוב
נפשות לזה - על כך שרצו להרוג לאותו פלוני ולנערה,
וכשהיוצאים לאנשים שונים, אין העדים נפטרים מעונש הקל.
ואמר רבא, עדים שבאו לבית הדין ואמרו, איש פלוני רבע את
השורה, ולא פירשו איזה שורה, ולאחר מכן הווינו העדים, הרי הם
נהרגין על כך שרצו לחייב מיתה לאותו פלוני, ואין משלמין ממון,
שהרי לא רצו להפסיד ממון לאיש, מאחר שלא העידו מי הוא
השור הנרבע. אבל אם אמרו שאיש פלוני רבע את שורו של פלוני,
ולאחר מכן הווינו, הרי הם נהרגין וגם משלמין ממון, מאחר שיש
כאן חיוב ממון לזה - לבעל השור שרצו לחייב את שורו וסקילה,
וחיוב נפשות לזה - לאותו פלוני שהעידו עליו שרבע את השור
ורצו לחייבו מיתות בית דין, ומאחר שיש כאן שני חיובים לשני
אנשים אין פוטרים אותם מהעונש הקל. שואלת הגמרא: הא תו
למה לי - מדוע הוצרך רבא להוסיף ולומר דין זה, היינו תק - הרי
זה ממש כמו הדין הראשון. משיבה הגמרא: משום דקא בעי בעיא
עליוה - רבא נקט דין זה פעם נוספת, משום שרצה להוסיף ספק
לגבי דין זה. דבעי רבא, מה יהא הדין באדם שבא עם עד נוסף
לבית הדין, ואומר איש פלוני רבע את שורי, מהו - מהו דין השור,
האם ניתן לקבל את עדות בעל השור על שורו או לא. וצדדי
הספק כך הם, מי אמרין לענין 'פלגינ דבורא' שאדם קרוב רק
אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו, ולפיכך מתוך מקבלים אנו
את עדותו על פלוני שרבע מקבלים אנו את עדותו גם על שורו
שנרבע, ואין מחלקים את דיבורו, או דילמא אמרין שאדם קרוב
אצל ממונו, ולפיכך אין מקבלים את עדותו על שורו, אלא אומרים
בזה 'פלגינ דבורא', ומקבלים רק את עדותו על איש פלוני
שרבע, ולא את עדותו על השור שנרבע.
בתר דבעיא תר פשטא - לאחר שנסתפק רבא, הוא פשט את
הספק, ואמר שאדם קרוב רק אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף י עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצו רש"י תוספות

1 פלוני בא על אשתו אבל לא להורגה. לפי שקרוב הוא אצלה ואע"ג דמהימנינן
2 ליה בהאי סהדותא לגבי חבריה לא מהימנינן ליה לגבי אשתו והיינו פלגינן
3 דיבורא דהא חד דיבורא הוא ולגבי האי מהימן ולא מהימן לגבי האי: אצל אשתו
4 לא אמרינן. אדם קרוב לענין פלגינן דיבורא והואיל ומהימן אהווא דיבורא
5 למיקטליה לחבריה לקטלוה נמי ליהיה

6 קמ"ל: נהרגין. משום פלוני: ואין משלמין
7 ממון. טובת הנאת כתובתה שרצו להפסידה
8 מאי טעמא שררי לא הזכירו שם האשה
9 ולמאן מפסדי: בא על בתו של פלוני נהרגין.
10 משום שניהם שבאו להרוג אותו ואותה:
11 ומשלמין ממון. שבאו להפסידה כתובתה מן
12 האירוסין ומשלמין טובת הנאת כתובה כדן
13 כן זוממי כתובה ולא פליגא דרבא אדרב
14 יוסף דאמר לעיל עדי הכובל נהרגין ואין
15 משלמין ממון דהתם כיון דניסת התן
16 תשלומין דכתובה ידידה בעו מיהו וכיון
17 דעלה מקטלי לא משלמי לה ממון אבל
18 היבא דלא ניסת התן תשלומין דהתמה דאב
19 נינהו דכל שבח נעוריה לאביה הוה ליה
20 ממון לזה לאב ונפשות לזה משום דבועל
21 ונערה מיקטלי: רבע שוור. ולא הזכירו שם
22 של מי: ואין משלמין. דמי השור דלא ידעינן
23 מנה ממון לזה. לבעל השור: ונפשות. בשביל
24 פלוני הרובע: פלוני רבע שוור. הוא ואחר
25 מצטרף עמו: מהו. פלוני דאי מיקטיל אלא
26 שור מי מיקטיל: מי אמרינן אדם קרוב אצל
27 ממונו. ופלגינן דבורא להימוני אהבריה ואל
28 אשור או דילמא לא אמרינן לענין פלגי
29 דיבורא אדם קרוב אצל ממונו אע"פ דפלגינן
30 ליה לעיל אצל עצמו: הדר פשטה. לא
31 אמרינן אדם קרוב אצל ממונו לענין פלגי
32 דיבורא והשור יסקל וכי אמרינן בתמורה
33 (דף כח.) רובע או נרבע על פי הבעלים אסור
34 לגובה ומותר להדיוש דאינו נסקל הני מילי
35 היבא דלא העידו הבעלים על הרובע מי
36 הוא או העידו ולא היה עדי שני עמהם אבל
37 הכא דגברא מיקטיל על פי בעל השור לא
38 פלגינן דיבורא משום ממון: ושפסומם. גבי
39 מלקות כתיב: רמו לעדים זוממין שלוקין.
40 היבא דאין הבעלים יכולה להחתיים בהם כן
41 מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה
42 ונמצאו זוממין והרי הם כהנים אין אומרים
43 יעשה זה בן גרושה תחתיו אלא סופג את
44 הארבעים מנלן: משום. דביד הצדיק את
45 הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן
46 הכות את הרשע צדקת צדיק למה הזכירה
47 כאן וכי משום צדקת צדיק מתחייב רשע
48 מלקות אלא דאי עדים (זוממין) רמידי הכא
49 דאעדים קאי האי והיה אם בן הכות והכי
50 קאמר עדים שהרשיעו צדיק והזוממו והצדיקו
51 עדים אחרונים את הצדיק והרי נעשו
52 רשעים אלו העדים הראשונים וילקו ואם
53 אינו ענין לעדות ממון דהא אין לוקין
54 ומשלמין נהיה ענין לבן גרושה וכיצא בה:
55 לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. מאם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו' באלו הן הלוקין (מכות דף ג): מלקות במקום מיתה עומדת. דכיון דעבר
56 על אזהרת בוראו ראוי הוא למות ומיתה זו קנס עליו הכתוב והרי הוא כאחת מן המיתות וכי היכי דסקילה בפני עצמה ושריפה בפני עצמה והרג בפני עצמה הוי נמי
57 מלקות כאחת מן המיתות: אי הכי. דהוא גופיה מיתה הוא: אומדנא למה לי. לקנתי באלו הן הלוקין (שם דף כב.) דאומדן אותו אם אינו יכול לקבל ארבעים מלקין
58 אותו לפי מה שיכול לקבל: ונקלה. בשעת שלוקה היא אחיך שיכה את החי ולא את המת וכיון דמית ליה פבלגא כי מחי על אידך פלגא לאו על החי הוא: אמדוהו
59 לקבל עשרים. וראו שאין יכול לקבל עשרים ואחת ואם יכורו עשרים ואחת ימות בה: אין מכין אותו אלא. שמונה עשרה דמכות הראיות להשתלשל לשלושה חלקים
60 בענין שמכה שתי ידות מאחוריו ושליש מלפניו ומקרא נפקא לן באלו הן הלוקין (שם דף ג).

1 אצלו אשתו לא אמרינן. אע"ג דמתני' היא בזה בורר (דף כז) דבעל כאשתו לענין
2 עדות ס"ד וזכא דמחמת מגו דמהימן להורגו מהימן להורגה.
3 משום דהוי לאו שאין בו מעשה. וה"ה דה"מ למימר משום דהוי לאו שניתן לאזהרת
4 מיתה ב"ד ואפ"ה גלי לן ויהי אם בן הכות הרשע דלקי ובלבד שלא יוכל לבא
5 ליהי חיוב מיתה אבל אם אפשר לו לבא ליהי
6 חיוב מיתה לא לקי כדאמר במרובה (בבא קמא
7 דף עז: ושם) תסתים דרבי אלעזר דאמר
8 הוכחשו בנפש ולבסוף הוזמו אין נהרגין א"ר
9 אלעזר עדים שהוכחשו בנפש לוקין ואי ס"ד
10 הוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין הוה ליה לאו
11 שניתן לאזהרת מיתה ב"ד ואם תאמר דהבא
12 משמע דלוקין אלא דלא תענה משום דגלי לן
13 קרא ודויהא אם בן הכות וכן בפ"ק דמכות (דף
14 ו) ושם) גבי מעידים אנו באיש פלוני שהוא
15 גרושה משמע דלכ"ע לקי ובמעידין אנו באיש
16 פלוני שחייב לחבירו מתאים זו (שם ד.) הוה
17 נמי לקי לכ"ע אי לאו משום כדי רשעתו ובפ"ק
18 דמכות (שם) גבי מעידים אנו באיש פלוני שחייב
19 מלקות מ' ונמצאו זוממין קאמרי רבנן דאין
20 לוקין אלא מ' אמרינן בגמרא (שם) האי לא
21 תענה רבנן מאי עבדי ליה מיבעי ליה לאזהרת
22 עדים זוממין ו"ל דהתם ודאי כיון דלקי מ'
23 מכאשר זמם ואי אפשר להלקותם בלא אזהרה
24 דלא ענש הכתוב אאי"כ הוהו והיינו מלא
25 תענה ונמצא דך דלקי מכאשר זמם הוי משום
26 אזהרה דלא תענה ולכן אי אפשר להלקותו פ'
27 על לאו אחד אבל כן בן גרושה או בן חלוצה
28 שפיר לקי מלא תענה וכן גבי מתאים זו אי לאו
29 כדי רשעתו הוי לקי מלא תענה דממון לא בעי
30 אזהרה:
31 ובל' לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. אפי'
32 להבי יהודה דאית ליה בכל דוכתא לוקין
33 עליו אתי האי שיניא דהא מעדים זוממין וילף
34 לה לר' יהודה בפ"ק דמכות (דף ד) ואי לאו
35 ויהי אם בן הכות הרשע דגלי לן בעדים זוממין
36 ה"א בכל דוכתא לאו שאין בו מעשה אין לוקין
37 עליו:
38 רבא אמר מלקות תחת מיתה עומדת. משמע
39 דלית ליה ג"ש דרשעו רשע ובמקום אחד
40 מפרש (למקן דף לג: ושם ד"ה אתיא).
41 מלקות תחת מיתה עומדת. י"מ משום דבני
42 נח אזהרתן זו היא מיתתן וניתנת
43 לישראל מלקות על אזהרתן תחת מיתה דבני
44 נח ועוד ו"ל משום דזוממין מתים ע"י מלקות
45 כדתנן באלו הן הגולין (מכות דף ח) ומת זה
46 תחת ידו ופטור וקשה לשני הפירושים הללו
47 דמאי פריך אי הכי אומדנא למה לי ופי'
48 הקונטרס עיקר:
49 שכבר
50 אהא בריה דרבא לרב אשי, אי הכי, אומדנא למה לי. למחיה, ויא מאית לימות. אמר
51 ליה, אמר קרא ונקלה אחיך לעניוד, כי מחיה, אנפא דמי מחיה. אלא, הא דתניא,
52 אמדוהו לקבל עשרים, אין מכין אותו אלא מכות הראיות להשתלשל, ונקמה הן תמיני סרי.
53 למחיה

שכבר קידשוהו בשמים. י"מ רב"ד של מעלה מקדשין אותו לעולם בשעת המולד ואין נראה דאם כן בזמנו נמי כבר קדשו בשמים אלא נראה כפירוש הקונטרס בפ"ב דר"ה דביום שלשים ממתנים ב"ד של מעלה לב"ד של מטה שמא יעברו אבל יום שלשים ואחד שאי אפשר שלא קדשו היום מקדשין אותו בשמים מן השחר והא דאמר בירושלמי רבא רב בר אבא בשם רב טעמא דר' אלעזר בר' צדוק בותה שביד שלמעלה רואין שאין מקדשין אותה מקדשין הן יש ליישוב כפירוש הקונטרס דהכי פירש בשעה שביד שלמעלה רואין שאין מקדשין אותו מלמטה ביום ל' מקדשין אותו הן מן הבוקר ביום ל"א דאין כאן ספק דודאי יקבע היום:

ואיירי דתנא עיבור שנה. פירש בקונטרס דהתם לא סגי ולא תני עיבור דאמירה בעי שקדשו אדר השני לשם אדר דאי שתקי ממילא מיקבע לשם ניסן מה שפירש שקדשו אדר השני לשם אדר לא דק לדשון קידוש אין להוכיח להאי תנא ולא בעי קידוש לא מלא ולא חסר ואין אומר בו מקדש מקדש והיה לו לומר שקובעין אותו לשם אדר ומה שזמנמו מתוך פי' דביום שלשים קובעין אותו לשם אדר שאין נראה דאמרינן לקמן (דף יב.) אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל והואי לקובעו ניסן אלא צריך לומר דאמירה של עיבור היינו בשעה שגוממין השבעה שתהא השנה מעוברת קודם שלשים של אדר ובשעה שבאו עדים שראו את החדש אפילו יקבעו אותו סתם לית לן בה וממילא הוי אדר השני: **חישוב** חדש אין קידוש חדש לא מני ר"א. תימה א"כ תיקשי דר' מאיר אדר' מאיר דבמזני קתני עיבור החדש בשלושה ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ולעיל קתני בכרייתא קידוש החדש ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ואין לומר דברי ר"מ דמתניתין אעיבור שנה קאי ולא אעיבור החדש מרקאמר דאיירי דהוי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש משמע דחד תנא תני תרווייהו.

שבעה רואי פני מלך. פירש בקונטרס דאאחשורוש קאי ואין נראה שתקנו כנגד שרי הגוים ומפרש ר"ת דהם שרי ישראל דאשכחן הלכות מלכים (בה) דהגולה נבחרואן ג' שומרי הסף וד' רואי פני המלך ובסוף ירימה (נב) כתיב ושבעה אנשים מרואי פני המלך וכן מוכח בירושלמי ומונה אותן גבי סנהדרין גדולה ודכי איתא התם אית תנא תני ע"א שנאמר ויקח רב הטבחים את שלשה שומרי הסף הרי שלשה ושבעה אנשים מרואי פני המלך הרי עשר וששים איש מעם הארץ הרי שבעים ומן העיר לקח טריס אחד אשר הוא פקד על אנשי המלחמה הרי שבעים ואחד ולמה קרא אותו טריס שיושב ומטרס בהלכה כתוב אחד אומר ה' וכתוב אחד אומר שבעה לחבאי שני סופרי הדיינין:

ב' **מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך.** אמר ליה אבוי לרב יוסף, עד האידנא, מאי מעמא לא פריש לן מר הכי. אמר להו, לא הוה ידענא דצריכותו. מי פעיתו מנאי מילתא ולא אמרי לכו: זמן, נשיא, צריך, גדי, סימן: תנו רבנן, אין מעברין את השנה אלא

למחיה עשרים ותרא. דהא אכתי חי הוא ואבנא דחיי מחי: חישוב לא קתני. דנימא שצריך שלשה לחשב אם יעברו את החדש דבחושבנא תליא א"ע"פ שצריך לעברו כגון משום ירקיא ומשום מתיא אפילו הכי חושבנא בעי כדתנן במסכת ערכין (דף תז:) אין פוחתין מארבעה חדשים ומעוברין בשנה ולא נראה לעבר יותר על שמנה אבל תשעה מעוברין לא עבדינן דאם כן קדים ואתי סיהרא תלתא יומי ומחוי שיקרא הלכך צריך לחשב תולדות הלבנה אם תקדום שלשה ימים או שנים לקביעות החדש לא מעברין ליה דתמיהי בה אינשי: קידוש לא קתני. דנימא דצריך ג' לקבל עדות החדש מפי העדים ולומר מקודש החדש: אלא עיבור החדש. משמע שצריך שלשה לומר מעובר החדש אמירה זו למה: לא ליקדשה ביום שלשים. וממילא כי מקדשין ליה לאחר מיעבר החדש שעבר דיום שלשים בתריה שדיה ליה: תני קידוש. ועל כל חדשי השנה קאי: והא עיבור קתני. דרך תנא טועה בגירסא לחסר תיבה על ידי שכחה באית אין נחלף לתנא בין גירסת קידוש לגירסת עיבור: ביום עיבור. יום עיבור הוא יום שלשים שזמנו נעשה השנה מעובר כשרוצין לעברו: קידוש ביום עיבור. כגון בחדש חסר שעבר צריך שלשה לקדש ראש חדש הבא ביום ל' לחדש שעבר: לאחר עיבור. אם עשו חודש שעבר מלא וקבעו ר"ח ביום ל' ואחד אין אומרין בו מקדוש מקודש: בזמנו. ביום ל' דתולדותו ביום ל' הוא דאין חדש לבנה פחות מבי"ט יום ומחצה ותשיג' חלקים: שכבר קידשוהו בשמים. ב"ד שלמעלה מאתמול: פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו. שא"צ לעשות חיוב לדבר שהרי בזמנו בא: חישוב דעבור. לחשב אם יעברוהו דאילו קידוש סבר תנא דיון דלא צריך לקדושי לא מלא ולא חסר וכו"א בר' שמעון לקמן ואיירי דתני עיבור השנה דהוי נמי חישוב דעיבור השנה והתם לא סגי דלא הני עיבור דאמירה בעי שקדשו אדר השני לשם אדר דאי שתקי ממילא לשם ניסן מיקבע תנא נמי גבי חדש עיבור החדש וקרייהו נמי לחישוב עיבור ואשמענן דחישוב בעינן אבל קידוש לא בעינן לא למלא ולא לחסר כר"א: שנים אתה מקדש. שנת של כל יובל ויובל מקדשין ב"ד לשם יובל: א' אומר לישב. א' מן השלשה אומר צריך לישב ולענין אם צריכה לעבר שנה זו מפני האביב או התקופות או פירות האילנות כדלקמן (דף יא:): ושנים אומרים. אינו צריך להושיב ב"ד על כך שאין כאן ספק דודאי אינה צריכה לעבר: כפלי יודו במיעוטו. ולא ישבו התעשה עוד לעיין בדב"ה: שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב. והלכך אחר השנים יושבין לישא וליתן אם צריכה לעבר א לא ומשא ומתן של עיבור צריך חמשה לפיכך מוסיפין עוד שנים ולקמן מפרש שלשה וחמשה ושבעה כנגד מי: שנים אומרים צריכה. לעבר ושלשה אומרים אין צריכה בטלו שנים במיעוטן ועומדין והולכין ליה: שנים אומרים אינה צריכה ושלשה

למחיה עשרים ותרא, וכי מייית פהך הדרא לימות, דהא פי מחית, אנבא דחייא קא מחית. אמר ליה, אמר קרא ונגלה אחיד לעניד, אחר שלקה, אחיד בעינא ולקיא: עיבור החדש בשלושה: חישוב לא קתני, קידוש לא קתני, אלא עיבור. לא ליקדשא וממילא לעבר. אמר אבוי, תני קידוש החדש. תניא נמי הכי, קידוש החדש ועיבור השנה בשלושה, דברי רבי מאיר. אמר רבא, והא עיבור קתני. אלא אמר רבא, קידוש ביום עיבור בשלושה, אחר עיבור ליפא קידוש. ומני רבי אלעזר [גרבי] צדוק היא, דתנן רבי אלעזר [גרבי] צדוק אומר, אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו, שפכר קידשוהו בשמים. רב נחמן אמר, קידוש אחר עיבור, בשלושה. ביום עיבור ליפא קידוש. ומני פלימו היא, דתניא פלימו אומר, בזמנו אין מקדשין אותו, שלא בזמנו מקדשין אותו. רב אשי אמר, לעולם חישוב קתני, ומאי עיבור, חישוב דעיבור. ואיירי דקבעי למיתני עיבור שנה, תנא נמי עיבור חודש. חישוב חודש אין, קידוש חודש לא, מני רבי אלעזר היא, דתניא רבי אלעזר אומר, בין בזמנו בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו, שצאמר יקדשתם את שנת החמשים שנה, שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים: רבן שמעון בן גמליאל אומר בשלושה כו': תניא, ביצה, אמר רבן שמעון בן גמליאל בשלושה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה, אחד אומר לישב ושנים אומרים שלא לישב, בטל יחד במיעוטו. שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב, מוסיפין עליהם עוד שנים, ונושאין ונותנין בדרך. שנים אומרים צריכה ושלשה אומרים אינה צריכה, בטלו שנים במיעוטן. שלשה אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה, מוסיפין עליהם עוד שנים, שאין המנין פחות משבעה. תני שלשה חמשה ושבעה, כנגד מי. פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעימיה, ומנו רבי שמעון בן פוי. ואמרי לה רבי שמעון בן פוי וחד דעימיה, ומנו רבי יצחק בר נחמני. חד אמר, כנגד פרפת פתנים. וחד אמר, שלשה כנגד שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך. תני רב יוסף, תני שלשה ושמשה ושבעה, שלשה פנגד שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך. אמר ליה אבוי לרב יוסף, עד האידנא, מאי מעמא לא פריש לן מר הכי. אמר להו, לא הוה ידענא דצריכותו. מי פעיתו מנאי מילתא ולא אמרי לכו: זמן, נשיא, צריך, גדי, סימן: תנו רבנן, אין מעברין את השנה אלא

אומרים צריכה. הלכך אחד הרוב ומוסיפין עוד שנים להשלמת החדש ומעברין: כנגד ברבת הכנים. בפסוק ראשון ג' תיבות והשני ד' תיבות: שלשה כנגד שומרי הסף כו'. כלומר אשכחנא דמלכותא דארעא שלשה ממונין וחמשה ממונין ושבעה ממונין ג' כנגד שומרי הסף בצדיקוהו (מלכים ב) גבי גלות נבחרואן והתם נמי משכחת חמשה מרואי פני המלך ובאחשורוש (ססתר א) אשכחן שבעה שרי פרס ומדי ועיבור שנה מטכסיסי מלכות שמים הוא ליישב סדר השנים על מכונין כמזומנן

אין – התנא סובר שצריך שלשה רק כדי לחשב אם לעבר את
 החדוש, אבל קידוש החדש לא – התנא סובר שאין צריך לקדש את
 החדוש כלל, לא בחודש חסר ולא בחודש מלא, מני – כשיטת מי
 הוא סובר כן, כשיטת רבי אליעזר היא, דתנאי, רבי אליעזר אומר,
 בין אם נראה החדש בזמנו ביום השלושים, ובין אם נראה שלא
 בזמנו אלא ביום השלושים ואחד, אין בית דין מקדשין אותו,
 שנאמר (ויקרא כה ט) במקרא העוסק לגבי קידוש שנת היובל בבית
 דין, וקדשתם את שנת החמשים שנה, ויש לדרוש המקרא כן,
 שנים אתה מקדש – את שני היובל צריך לקדש בבית דין לשם
 יובל, ואי אתה מקדש חדשים – אך אין בית דין צריכים לקדש כל
 חודש וחודש.
 שנינו במשנה: רבן שמעון בן גמליאל אומר בשלשה כו' מתחילין
 ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה.
 תניא, כיצד – באיזה אופן אומר רבן שמעון בן גמליאל שבשלשה
 דינים מתחילין את עיבור השנה, ובחמשה דינים נושאין ונותנין
 בענין זה, וגומרין בשבעה, כך הוא סדר הדברים, מתחילה היו
 יושבים שלשה דינים כדי לדון האם בכלל יש צורך לישב ולעין
 אם לעבר את השנה, או שפשוט הדבר שאין צריך לעברה. אם
 היה אחר מן הדינים אומר שצריך לישב ולעין בדבר, ושנים
 אומרים שלא לישב – שאין צריך לעין בזה כלל, שודאי אין השנה
 צריכה להתעבר, כמל יחיד במיעוטו ואין דנים יותר בענין זה. אבל
 אם שנים אומרים שצריך לישב ולעין, ואחד אומר שלא לישב, יש
 לילך אחר הכרעת הרוב, ומאחר שצריך חמשה דינים למשא
 ומתן של עיבור שנה, לפיכך מוסיפין עליהם – על שלושת הדינים
 עוד שנים, עד שיהיו חמשה דינים, ונשאין ונותנין בדרך האם
 צריכה השנה להתעבר. אם שנים מהם אומרים שהשנה צריכה
 להתעבר ושלשה אומרים שאינה צריכה, כמלו השנים במיעוטן ואין
 מעברים השנה, ואם שלשה אומרים שהשנה צריכה להתעבר,
 ושנים אומרים שאינה צריכה, אזי מוסיפין עליהם עוד שנים, עד
 שיהיו שבעה דינים, ומעברים את השנה, שאין המנין של עיבור
 השנה פחות משבעה דינים.
 הגמרא מבררת מדוע צריך בדווקא שלשה חמשה ושבעה: הני –
 אלו שלשה המתחילים לדון, והחמשה הנושאים ונותנים, והשבעה
 הגומרים את עיבור השנה, כנגד מי הם, פליגי בה – הנחלקו בענין
 זה רבי יצחק בר נחמני וחד דעמימה – ואחד שהיה עמו, ומני – ומי
 הוא שנחלק עמו, רבי שמעון בן שון, ואמר לה – ויש השונים זאת
 לחיפך, שנחלקו בזה רבי שמעון בן שון וחד דעמימה – ואדם אחד
 שהיה עמו, ומני – ומי הוא, רבי יצחק בר נחמני. חד אמר – אחד
 מהם סובר, ששלשה חמשה ושבעה הם כנגד התיבות שבברכת
 ביהנים, הנחלקת לשלשה פסוקים, האחד יש בו שלש תיבות, השני
 חמש, והשלישי שבע. וחד אמר – ואחד מהם סובר, שהשלשה
 המתחילים הם כנגד שלשה שומרי הפס שמצינו לגבי מלכות
 צדקיהו (מלכים ב' כה יח). החמשה נושאים ונותנים הם כנגד חמשה מראי
 שני המלך הנזכרים שם (פסוק יט), והשבעה המסיימים הם כנגד
 שבעה רואי שני המלך שמצינו במלכות אחשוורוש (אסתר א' יד).
 דהיינו, מאחר ועיבור שנה הוא מטכסיסי מלכות שמים, לפיכך יש
 לנהוג בזה כפי הנהוג במלכות הארץ, ומאחר שבמלכות הארץ
 מצינו שלשה ממונים וכן חמשה ושבעה, לפיכך גם לגבי עיבור
 השנה יש לנהוג באופן זה.
 הגמרא מביאה ברייתא כשיטה זו: הני רב יוסף – שנה רב יוסף
 ברייתא, הני שלשה וחמשה ושבעה שבעיבור השנה, שלשה כנגד
 שומרי הפס חמשה מראי שני המלך שבעה רואי שני המלך. אמר
 לה אבוי לרב יוסף, עד האידנא מא מעמא לא פריש לן מר הכי –
 עד עתה מדוע לא פירש לנו רבינו זאת. אמר להו רב יוסף, לא הנהו
 ידענא דצריכותו – לא ידעתי שצריכים אתם לפירוש זה ואינכם
 יודעים אותו, מי בעיתו מנאי מילתא ולא אמרי לבו – וכי שאלתם
 ממני פעם איזה דבר ולא אמרתי לכם.
 זמן נשיא, צירי, גדי, סוכן.
 תני רבנן, אין מעברין את השנה אלא

למחיה עשרים וחדא – שיכוהו עשרים ואחת מלקות, ארבע עשרה
 מאחוריו ושבע מלפניו, וכי מית בכה הדיא לימות – ואם ימות
 במכה העשרים ואחת אין בכך כלום, דהיא פי מחית אנבא דתיא
 קא מחית – שהרי מכל מקום המכות כולן ניתנו על גבו של אדם
 חי, ונתקיים המקרא 'ונקלה אחיך', ואף שמת לאחר מכן ראוי הוא
 לכך, שהרי מעיקר הדין חייב הוא מיתה.
 אמר ליה רב אשי לרב אחא, אי אפשר לעשות כן, משום דאמר
 קרא (שם) 'ונקלה אחיך לעיניך', ויש ללמוד מן המקרא שאחר שלקה
 אחיך בעיניך וליפא – שאף לאחר שגמר ללקות יהא עליו שם
 'אחיך', כלומר, שישאר בחיים, ואם ימות במכה העשרים ואחת
 לא יתקיים מקרא זה. ולפיכך אדם שיכול לקבל רק עשרים
 מלקות, אין מלקים אותו אלא שמונה עשרה.
 שנינו במשנה: עיבור החדש בשלשה.
 מייקת הגמרא: חישוב החדש לא קתני – לא שנה התנא שצריך
 שלשה כדי לחשב האם צריך לעבר את החדש, וכמו כן קידוש
 החדש לא קתני – לא שנה התנא שצריך שלשה כדי לקבל את
 עדות החדש ולומר 'מקודש', אלא שנה התנא עיבור החדש,
 דהיינו, שצריך שלשה כדי לומר 'מעובר החדש', ועל כך יש
 לתמוה, מה צורך יש בדבר זה, לא ליכדשא ומפילא לעבר – הרי
 אם בית הדין לא יקדשו את החדש ביום שלשים לחדש שער,
 אלא ביום השלושים ואחד, ממילא יהיה החדש הקודם מעובר,
 מאחר שיום השלושים יהיה המשכו של החדש הקודם.
 משיבה הגמרא: אמר אבוי, תני – אכן יש לשנות בדברי המשנה
 קידוש החדש, וכוונת התנא היא, שצריך בכל חודש מחדשי השנה
 שישבו שלשה דינים שיקבלו את עדות החדש ויאמרו 'מקודש'.
 תניא נמי הכי, קידוש החדש ועיבור השנה בשלשה, דברי רבי מאיר.
 רבא מקשה על דברי אבוי: אמר רבא, והא עיבור קתני – הרי
 במשנה שנינו 'עיבור החדש בשלשה' ולא 'קידוש החדש'
 בשלשה, ואין דרך התנא לטעות באופן כזה, ולשנות 'עיבור'
 במקום 'קידוש'.
 אלא אמר רבא, כוונת התנא כך היא, קידוש החדש החל ביום
 עיבור החדש, בשלשה, כלומר, אם חל ראש חודש ביום השלושים
 לחדש שער, ונעשה החדש שער חסר, צריכים בית דין לקדש
 את החדש בשלשה, אבל אחר עיבור ליבא קידוש – אם חל ראש
 חודש ביום השלושים ואחד, שהוא לאחר יום העיבור, ונעשה
 החדש שער מלא, בזה אין בית דין מקדשים את החדש כלל,
 ומני – וכשיטת מי סובר התנא של המשנה, כשיטת רבי אליעזר (ב)
 [ברבי] ידוק היא, דתנן (יריה דב). רבי אליעזר (ב) [ברבי] ידוק אומר,
 אם לא נראה החדש בזמנו – ביום השלושים, אין בית דין מקדשין
 אותו ביום השלושים ואחד, שפכר קידושוהו בשמים מאתמול.
 הגמרא מביאה דעה נוספת בביאור דברי המשנה: רב נחמן אמר,
 כוונת התנא כך היא, קידוש החדש החל אחר יום העיבור,
 בשלשה, כלומר, אם חל ראש חודש ביום שלשים ואחד לחדש
 שער, ונעשה החדש שער מלא, בזה צריך לקדש בפני שלשה,
 אבל ביום עיבור היא ליבא קידוש – אם חל ראש חודש ביום עיבורו,
 דהיינו ביום השלושים לחדש הקודם, ונעשה החדש שער חסר,
 בזה אין מקדשים את החדש כלל. ומני – וכשיטת מי סובר התנא
 של המשנה, כשיטת פלימו היא, דתנאי – שכך שנינו בברייתא,
 פלימו אומר, החדש שנראה בזמנו – ביום השלושים, אין בית דין
 מקדשין אותו, שאין צריך לעשות חיזוק לדבר, שהרי בזמנו הוא
 בא, ואם נראה שלא בזמנו אלא ביום השלושים ואחד, בית דין
 מקדשין אותו.
 הגמרא מביאה ביאור נוסף בדברי המשנה: רב אשי אמר, לעולם
 חישוב קתני, ומאי עיבור חישוב עיבור – כוונת התנא באומרו
 'עיבור החדש בשלשה' היינו שצריך שלשה כדי לחשב אם צריך
 לעבר את החדש, ואיני דקבעי למיתני – ואגב שרצה התנא
 לשנות בהמשך המשנה עיבור השנה בשלשה, שבזה צריך בנוסף
 לחישוב גם אמירה בפה, לפיכך תנא נמי – שנה גם כן לגבי חודש
 בלשון זה עיבור חודש, אף ששם די בחישוב בלא אמירה בפה.
 וממשיך רב אשי ומבאר את החידוש בדברי המשנה: חישוב חודש

במוזמנין לה – בדיינים שהוזמנו לכך על ידי הנשיא מאתמול,
ומעשה היה פרנן גמליאל שאמר השבימו לי מחר בבוקר שבעה
דיינים לעלייה – עליית גג המיוחדת למושב בית הדין, כדי לעבר
את השנה, השכים רבן גמליאל לעלייה ומצא בה שמונה, אמר, מי
הוא שעלה לעלייה שלא ברשות, שדר. עמד שמואל הקטן ואמר,
אני הוא שעליתי שלא ברשות, ולא על מנת להצטרף ולעבר את
השנה עמכם עליתי, אלא כדי ללמוד מכם הלכה למעשה כיצד
מעברים את השנה הוצרכתי. אמר לו רבן גמליאל, שב בני שב,
ראויות הן כל השנים בולן להתעבר על דרך, אלא שכך אמרו חכמים,
שאין מעברין את השנה אלא בדיינים המוזמנין לה מאתמול.
מוסיפה הגמרא: ולא שמואל הקטן הוה זה שעלה שלא ברשות,
אלא איניש אחרניא – אדם אחר היה, ומקמת ביפוסא הוא דעבר –
ושמואל הקטן עשה כן כדי שלא יכירו מי הוא שעלה שלא
ברשות, ויתלבנו פניו.
הגמרא מביאה מעשה נוסף כענין זה: כי הא – כמו המעשה שהיה
בדיינים רבי יגאל דריש – שישב רבי ודרש בבית המדרש, וחריה ריה
של שום, והפריע לו ריח זה באמירת השיעור, אמר רבי, מי שאכל
שום שיצא מבית המדרש. עמד רבי וריא ממקומו ויצא לחוץ, אף
שלא אכל שום, כדי שלא לבייש את האוכל, עמדו בולן – כל
התלמידים, ויצאו אף הם אחר רבי חייא. בשחר – למחרת, מצאו
רבי שמעון ברבי – בנו של רבי לרבי חייא, אמר ליה אתה הוא
שציערת לאבא בכך שאכלת את השום ונדף הריח. אמר ליה רבי
חייא, חס ושלום שאוכל שום בבואי לבית המדרש, אלא לא רבי
בזאת בישראל, להלבין את פניו של אוכל השום, ועל כן יצאתי
כדי שיצאו הכל עמי, ולא יכירו מי הוא האוכל.
מבררת הגמרא: ורבי חייא מהיבא גמיר לה – מנין למד לעשות כן,
לתלות את האשם בו ובלבד שלא יתביישו אחרים. מבאר
הגמרא: שלמד כן מרבי מאיר, דתניא, מעשה היה פאשה אחת
שפאתה לבית מדרשו של רבי מאיר ואמרה לו, רבי, אהר מכב –
דיושבים כאן בבית המדרש, קרשני בבואי, והפצה אני שיכנסו
אותי לו לאשה, או שיפטרני בגט. וקידושי ביאה מעשה של
פריצות הוא. עמד רבי מאיר וכתב לה לאותה אשה גט פריצות
ונתן לה, אף שלא היה זה הוא שקידשה בבואה, כדי שלא לבייש
את המקדש, ועל ידי כן עמדו וכתבו בולם גט ונתנו לה.
שבה הגמרא ומבררת: ורבי מאיר מהיבא גמיר לה – מנין למד
לנהוג כן. ומבאר הגמרא: שלמד כן משמואל הקטן, שתלה
האשם בעצמו, כמו שנתבאר לעיל. ושמואל הקטן מהיבא גמיר
לה, משקניה בן חיאל שהיה בימי עזרא. דבתיב (עזרא יא) ויען שפניה
בן חיאל מגני עולם ויאמר לעזרא, אנהנו מעלנו באלהינו ונשוב
נשים נבריות מעמי הארץ, ועתה יש מקוה לישראל על זאת! כלומר,
שכניה בן חיאל התוודה בפני עזרא על אשר נשאו בני ישראל
נשים נבריות, ואמר לו שיש תקוה ותשובה על כך שיוציאו הנשים
והבנים הנולדים מהן, וכלל שכניה את עצמו בתוך החוטאים
באומר 'אנהנו מעלנו', על אף שהוא עצמו צדיק היה ולא נשא
נברית מעולם, כדי שלא להלבין את פניהם של אלו שנשאו
נבריות.
שבה הגמרא ומבררת: ושכניה בן חיאל מהיבא גמיר לה. ומבאר
הגמרא: שלמד כן מדבריו של הקדוש ברוך ליהושע, דבתיב (יהושע
יא) ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך, חטא
ישראל. דהיינו, בשעה שניגפו בני ישראל במלחמתם לפני אנשי
העי, נפל יהושע על פניו והתפלל, ואמר לו הקדוש ברוך שסיבת
הדבר היא שחטאו ישראל ומעלו בחרם וריחו. אמר ליה יהושע,
דבנו של עולם, מי מבני ישראל חטא ומעל בחרם. אמר לו הקדוש
ברוך הוא. ובי דילמוד (יהולך רכיל) אני, לך הטל גזלות ועל ידי
כן תמצא את החוטא. ויש ללמוד מכאן, שלא רצה הקדוש ברוך
הוא לגלות מי החוטא ולביישו, אלא כלל את כל ישראל
כחוטאים, באומר 'חטא ישראל', ומשם למד שכניה בן חיאל
לכלול עצמו עם החוטאים.
ואיפיעית אמיא, הוא למד זאת מדבריו של הקדוש ברוך הוא

למשה, דבתיב (שמות טו כח) עד אנה מאנתם, דהיינו, שצויה הקדוש
ברוך את משה לומר לבני ישראל שילקטו מן ביום השישי ליומיים,
מכיון שלא ירד המן ביום השבת, ואף על פי כן היו מעטים מבני
ישראל שיצאו ללקט מן ביום השבת, ועל כך אמר הקדוש ברוך
הוא לחוטה 'עד אנה מאנתם בי, וכלל את כל בני ישראל עם
מיעוט החוטאים.
הגמרא מביאה מעשה נוסף שהיה עם שמואל הקטן: תנו רבנן,
משפתו נביאים האחרונים שהם חגי וזכריה וזלכאי נסתלקה רוח
הקדוש – רוח נבואה מישראל, ואף על פי כן עדיין היו משתמשין
בבת קול, דהיינו, שהיו שומעים קול מן השמים. פעם אחת היו
החכמים מסובין בעליית בית גוריה ושם אדם פיריה, ונתנה
עליהם בת קול מן השמים ואמרה, יש כאן אדם אחד שראוי שתשרה
עליו שכניה (במשה רבינו), אלא שאין דודו זכאי לכה, ונתנה חכמים
את עיניהם בהלל תהון והסכימו שהוא אדם הראוי שתשרה
עליו שכניה, וכשפת הלל הזקן, אמרו עליו בהספדו הי חסיד הי
עניו, תלמידו של עזרא.
שוב פעם אחת היו מסובין בעליית ביבנה, ונתנה עליהם בת קול מן
השמים ואמרה יש כאן אדם אחד שראוי שתשרה עליו שכניה אלא
שאין דודו זכאי לכה, ונתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן,
שהוא הראוי להשראת השכינה, וכשפת אמרו עליו בהספדו הי
חסיד הי עניו תלמידו של הלל. אף הוא ושמאל הקטן אמר בשעת
מיתתו דברי נבואה, והוכיח סופו על תחילתו ששרתה עליו
שכינה וכך אמר, רבן שמעון בן גמליאל הנשיא, ורבי ישמעאל
אלישע כהן גדול, לחכמה – יומתו על ידי המלכות בחרם, והכריזו
לקמלא – וחבריהם יומתו בשאר מיתות משונות, ושאר עמא לבייא
– ושאר העם יהיו לביזה, ועקן סניא עתידין למיתו על קמלא –
וצרות מרובות עתידות לבוא על העולם. ואף על רבי יהודה בן
בבא בקשו לומר בן – הספד זה, הי חסיד הי עניו, אלא שנתפרה
ונתערבבהו השעה, ולא היו יכולים לעשות כן, לפי שאין מספידין
על חיינו מלכות מפני ריאת המלך.
הגמרא מביאה כמה ברייתות העוסקות בדיני עיבור השנה: תנו
רבנן, אין מעברין את השנה אלא אם כן ירצה הנשיא בכך, ומעשה
היה פרנן גמליאל שהלך ליפול רשות – לעסוק בצרכי ציבור, אצל
שלמון ושרן אחד ששבויריא, ושקה – נתעכב מלבא, וישבו בית
הדין ועיברו את השנה על מנת שירצה בכך רבן גמליאל, וכשאב רבן
גמליאל מסוריא ואמר רוצה אני בעיבור זה, נמצאת השנה מעוברת
למפרע.
תנו רבנן, אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה לכך מפני
הדרכים ומפני הגשמים – שנתלקלו בימות החורף, ואין הזמן
מספיק לתקנם עד הרגל, וכן מעברים את השנה מפני תנוגי פסחים
– אם נטרטבו התנורים שבהם צולים את קרבנות הפסח, ואין סיפק
בידם להתייבש עד הפסח, וכן מעברים השנה מפני גזלות ישראל
המתגוררים בחוץ לארץ, שנשמע הקול בבית דין ששכר געקרו
ממקומו כדי לעלות לרגל בחג הפסח, ועדיין לא הגיעו, ואף אין
סיפק בידם להגיע אם לא יעברו את השנה. אכל אין מעברים את
השנה לא מפני השלג היורד, ולא מפני הצינה – הקור, שאין אנשים
נמנעים לעלות לרגל משום כך, ולא מפני גזלות ישראל שעדיין לא
עקרו ממקומן לעלות לרגל.
תנו רבנן, אין מעברין את השנה לא מפני הנדיים ולא מפני הטלאים
שעדיין לא גדלו כל צרכם, מאחר שאף כשהם קטנים ראוים הם
לקרבן פסח, ולא מפני הגזלות שלא פירחו – שעדיין אינם גדולים
ויודעים לפרוח, אף שצריכים לעפות בשביל קניי זבים וזבות
ויולדות, מאחר שיכולים להביא קנין מני יונה הכשרים כשהם
קטנים, אבל עושים אותן סעד לשנה – ומכל מקום יש לצרפם בתור
סיעו כאשר נצרכים לעבר את השנה מסיבות אחרות, כיצד, רבי
יצא אמר משום רבן שמעון בן גמליאל, כך היה הנשיא שולח
להרדיע על העיבור, מהוועין אנתא לבון – מודיעים אנו לכם,
הגזולא רביבין – שהגזולים רבים, ואימריא דערקין – והטלאים
דקים, ובנוסף לכך וימנא דאיבבא לא מטא – עדיין לא הגיע זמן

במומנין לה. שהזמין הנשיא מבערב: השכימו לי. מחר ז' עלייה המיוחדת לישב
בה בית דין: ולא לעבר שנה עלית. להצטרף עמכם עכשיו: אלא ללמוד. תורה
מכם היאך תעשו: מהמת כיסופא הוא דעבר. שלא יכירו מי היה העולה שלא
ברשות וילבינו פניו: שציערת לאבא. שאבלת השום ונדף הריח: חם ושלום.

שאל להלבין פניו של אוכל השום יצאתי
כדי שיצאו כולם ולא יבינו מי הוא: משמואל
הקטן, בדארמן; אנהנו מעלנו. הוא לא נשא
גויה והכניס עצמו בכלל שלא להלבין
פניהם: מיהושע. ממעשה דיהושע שלא רצה
הקדוש ברוך הוא לגלות לו מי הוא החוטא
והכניס את כולן בכלל שנאמר חטא ישראל
במעשה דעקב: דילטור. רבלי: מאנתם. כולן
בכלל והרי כולן לא יצאו ללקוט אלא
מקצת דהרי שמת (טו) יצאו מן העם
ללקוט וגו': משמתו נביאים כו'. משום
שמואל הקטן נקט לה הכא: אף הוא. הוכיח
סופו ששררה עליו שכניה שנתבא בשעת
מיתתו: שמעון וישמעאל לחרבא רשב"ג
הנשיא ורבי שמעאל בן אלשע כ"ג יהרגו
בהרב: וחבירי. כגון ר' ורבי חנניא בן
תרדיון: לקמלא. לשאר מיתות ר"ע
במסרקות של ברזל בפרק הרואה (ברכות
דף סא:) ר' חנניא שריפה במסכת ע"ז (דף
יח): לומר כן. אותו הספר: אלא שאין
מספידין על הרוני מלכות. מפני יראת
המלך מיהרו לקבורו: ליטול רשות. להרב
על עסקי ציבור: מפני הדרבים. שנתקלקלו
בימות החורף ומפני הגשמים ועדיין לא
נתקנו ולא יוכלו עולי רגל לבא: תגורו
פסחים. שצולץ בהם פסחיהם ונמוקו בגשמי
החורף וצריכין חמה להתייבש: ומפני גליות
ישראל. בני הגולה הרחוקים ונשמע לבית
דין שנעקרו ממקומן לעלות לרגל לעשות
פסחיהם ועדיין לא הגיעו שאם לא יעברוה
לא ירגילו לבא בפסח: לא מפני השלג. שלא
יחדלו בכך מלבווא: גדיים ושלמין. שזן דקן
אין מעברין עליהן כדי שיגדלו ויעשו מהם
פסחים שהרי יכול להקריב קטנים: גזולות.
שצריכין לקני יולדות שבכל א"י וכן זבין
חבות שכולן משחין קניניהם עד עלותן לרגל
אעפ"כ אין מעברין על כך שיכולין להביא
בני יונה שכשרים כשהם קטנים: אבל עושין
אותן סער. ייג' וסמך לדבריהם לעבר את
השנה אם צריכה לעבר מפני א' מן הדברים
שמעברין עליהן כגון על האביב ועל פירות
האילן והמרי: לקמן על שנים מהן מעברין
ועל א' מהן אין מעברין הללו גדיים וטלאים
וגזולות נעשו סעד ומצטרפין לאחד מהן
ומעברין: ווימנא דאביבא לא מטא. הוא
אחד מן הסמינים שמעברין עליהם כדלקמן.
חדש. כ"ט ימים:

ב"ת קול יש אומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול ויצא
קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרוק ואותו
קול היו שומעין לכך קורין אותו ב"ת קול: מפני הדרכים והגשרים. והאי דלא חשיב ג'
סימנין דלקמן משום דעל שנים מהן מעברין אבל הני אפילו אחד מהני מעברין וברבייתא
דבסמך גבי גדיים וטלאים וגזולות שלא פירו
נמי לא חשיב להו משום דאדחך דבסמך אפי
אשנים מהם אין מעברין עליו אלא שנתוך
אותו סעד עם אחד מג' סימנים: ומפני גליות
ישראל שנעקרו ממקומן. משום דהך דיתבי
בא"י אין צריך לעבר דאפי' האחרון יכול להגיע
מרח"ט יסן עד פסח כדתיא פ"ק דתענית (דף י.)
גבי שאלת גשמים ט"ו יום אחר חגג כדי שיעי
האחרון שבישראל לנהר פרת:

רשב"ג אמר חדש. בכא משמע וחדש סתם
הוא חדש חסר וכן בפרק המדיד
(כתובות דף עא.) גבי חדש מלא וחדש חסר
איכא ביניהו וקשה דבסוף החולץ (כתובות דף
מה: ושם) אמרינן יחד שלשים ימים שלשים וכן
בפרק קמא דנידר (ה. ושם) פריך ואימא שלשים
כדכתיב עד חדש ימים וי"ל דלשון תורה לחד
ולשון חכמים לחדש א"ל הכא ובהמרי דקאמר
ת"ק שלשים מוכחא מילתא דאיך תנא חדש
חסר: (וע"ע תוס' כתובות עא. ד"ה רבי.)
ממעטני

בביאא, עמוד רבי מאיר וכתב לה גט פריהו ונתן לה, עמרו פתבו פולם ונתנו לה.
ורבי מאיר מהיבא גמיר לה, משמואל הקטן. ושמואל הקטן מהיבא גמיר לה, משכניה
בן יהואל, דכתיב ויען שכניה בן יהואל מבני עולם ויאמר לעזרא, אנהנו מעלנו באלהינו
ונושב נשים נכריות מעמי הארץ, ועתה יש מקוה לישראל על זאת! ושכניה בן יהואל
מהיבא גמיר לה, מיהושע, דכתיב ויאמר אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על
פניך, הטא ישראל! אמר לפניו, רבנו של עולם, מי הטא. אמר לו, וכי דילטור אני,
לך הטל גזרות. ואיבעית אימא, ממשא, דכתיב עד אנה מואנתם! תנו רבנן, משמתו
נביאים האחרונים, חגי וזכריה ומלאכי, נסתלקה רוח הקודש מישראל, ואף על פי כן היו
משמתשין בבת קול. פעם אחת, היו מסובין בעליית בית גזריה ביריחו, ונתנה עליהם פת
קול מן השמים, יש פאן אהד שראוי שתשרה עליו שכניה (במשא רבינו), אלא שאין
דורו ופאי לך, נתנו חכמים את עיניהם בהלל הנקן, ובשפות, אמרו עליו הי חסיד הי
עניו, תלמידו של עזרא. שוב פעם אחת, היו מסובין בעליה ביבנה, ונתנה עליהם פת
קול מן השמים, יש פאן אהד שראוי שתשרה עליו שכניה אלא שאין דורו ופאי לך,
נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן, ובשפות, אמרו עליו הי חסיד הי עניו, תלמידו
של הלל. אף הוא אמר בשעת מיתתו, שמעון וישמעאל לחרבא רשב"ג, ושאר
עמא לביזא, ועקן סגינא עתידן למיית על עלקא, ועל יהודה בן בבא בקשו לומר בן אלא
שנזרפה שעה, שאין מספידין על הרוני מלכות. תנו רבנן, אין מעברין את השנה אלא
אם בן ירצה נשיא. ומעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות אצל שלמון אהד שבסוריא,
ושהה לבא, ועיברו את השנה על מנת שירצה רבן גמליאל, ובשבא רבן גמליאל ואמר
רוצה אני, נמצאת שנה מעוברת. תנו רבנן, אין מעברין את השנה אלא אם בן היתה
צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים, ומפני תגורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו
ממקומן ועדיין לא הגיעו. אבל לא מפני השלג ולא מפני הצניגה, ולא מפני גליות ישראל

שלא עקרו ממקומן. תנו רבנן, אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים, ולא מפני הגזולות שלא פרוה,
אבל עושין אותן סעד לשנה. פיצד, רבי ינאי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל, מהודעין אנהנא לכון דגזוליא רפיכין,
ואימריא דערקין, ווימנא דאביבא לא מטא, ושפרת מילתא באנפאי ואוספית על שתא דא תלתין יומין. מיתביב, פמה עיבור
השנה, שלשים יום. רבן שמעון בן גמליאל אומר, חדש. רצו, חדש. רצו, שלשים יום. תא חזי, מאי איכא בין
תקפאי

ממעמני

1 דיתא. מה שהקשתי על פירוש הקונטרס בסוף כירה (שבת מז. ד"ה
 2 בגלילא) המוציא יין (שם עה) מפרש שם: **מן** עומרי שיכליא. והא
 3 דתניא בפרק בתרא דמעשר שני (מ"ח) אמר ר' יהודה בראשונה היו שולחין אצל בעלי
 4 הבתים שבמדינות מהרו והתקינו פירותיכם עד שלא הגיע שעת ביעור עד שבא ר'
 5 עקיבא ולימד כל פירות שלא באו לעונת
 6 מעשרות פטורים מן הביעור הכא ר"ג קודם
 7 לרבי עקיבא היה:
 8 **בתר** דעברוהו. פירוש והיה לו חבר לו אלעזר
 9 בן עזריה שהיה נשיא עמו לכך אמר
 10 באנפי חברא: **או** דילמא מעברין. פירש
 11 בקונטרס משום דתקופה דאורייתא כדכתיב
 12 (שמות לד) זה האסף תקופת השנה וקשה
 13 דאביב נמי דאורייתא כדכתיב (דברים טז) שמור
 14 את חרש האביב וכן פירות האילן (שמות כג)
 15 והז הקציר כבורי מעשיר נוראה דהיינו טעמא
 16 דתקופה משום דאי אפשר לטעות בה אבל
 17 בפירות האילן ובאביב עבדי דטעו בה:
 18 **אין** מעברין השנה אלא ביהודה. והא דר'
 19 עקיבא עיבר השנה בנהרדעא בריש פרק
 20 האשה שלום (יבמות דף קטו. ושם) ונהרדעא
 21 מחוצה לארץ שאני רבי עקיבא שלא הניח
 22 כמותו בארץ ישראל כדאמרין בסוף ברכות (דף
 23 ג.) וא"ת והא אמרין בזה בורר (לקמן דף כו.
 24 ושם) ר' חייא בר רונקי ור"ש בן יהוצקד הוו
 25 קאזלי לעבר השנה בעסאי ועסאי חוצה לארץ
 26 כדמוכח בחוקת הבתים (כ"ב דף מז. שם) דאמר
 27 כל שהראה הקב"ה למשה חייב במעשר
 28 למעוטי עדרסקים עסאי ואספמאי ואין לומר
 29 דלא הניחו כמותם דהא ר"ל קרי ליה רועי בקר
 30 ויש לומר דעיבורא דהתם היינו חישוב בעלמא
 31 כמו ועיבר ג' שנים זו אחר זו דרבי עקיבא לקמן
 32 (דף יב.) דחורו ב"ד וישבו וקבעו בארץ ישראל
 33 תדע דהתם שנה שביעית היתה ותניא לקמן
 34 דאין מעברין בשביעית וא"ל דר' עקיבא
 35 חושבנא בעלמא עבד בנהרדעא אלא דאדריב
 36 עקיבא שלא הניח כמותו סמכו ואדר"ש בן
 37 יהוצקד לא סמכו והדור עבוד חושבנא
 38 דבברכות (דף סג.) משמע מעובדא דהנחה
 39 דקביעות ממש עבד ובירושלמי אמרין בהדיא
 40 דכשאין יכולין לעבר אותה בארץ ישראל
 41 מעברין אותה בחוצה לארץ רימיה יחוקאל
 42 ברוך בן נריה עיבר בחוץ לארץ והדר מייט
 43 עובד' דתנניה וקשה קצת דבברכות (שם) נפקא
 44 לן מדכתיב כי מציון תצא תורה וגו' והכא מייתי
 45 מלשכנו תדרשה

ראויה

1 **תקפאי קדמאי לעינוותני בתראי. דתניא, מעשה**
 2 **ברבן גמליאל שתייה וישב על גב מעלה בהר**
 3 **הבית, והיה יוחנן סופר הלוי עומד לפניו, ושלש**
 4 **איגרות חתוכות לפניו מנחות. אמר לו, טול איגרתא**
 5 **חדא, וכתוב לאתנא בני גלילאה עליה ואתנא**
 6 **בני גלילאה תתאה, שלומכון יסגא. מהודעין אתנא**
 7 **לכון דזמן ביעורא מטא, לאפרושי מעשרא ממעמנא**
 8 **דזיתא. וטול איגרתא חדא, וכתוב לאתנא בני**
 9 **דרומא, שלומכון יסגא. מהודעין אתנא לכון דזמן**
 10 **ביעורא מטא, לאפרושי מעשרא מעומרי שיכליא.**
 11 **וטול איגרתא חדא, וכתוב לאתנא בני גלילאה כבכל**
 12 **ולאתנא דבמדי ולשאר כל גלותא דישראל, שלומכון**
 13 **יסגא לעלם. מהודעין אתנא לכון דגלילאי רפיכין**
 14 **ואימריא עדקדון וזמנא דאיביבא לא מטא, ושארא**
 15 **מיתא באנפאי ובאנפי חבירי ואוספיית על שתא**
 16 **דא יומין תלתין. דילמא, בתר דעברוהו: תנו רבנן,**
 17 **על שלשה דברים מעברין את השנה. על האביב,**
 18 **ועל פירות האילן, ועל התקופה. על שנים מהן**
 19 **מעברין, ועל אחד מהן אין מעברין, ובזמן שאביב**
 20 **אחד מהן, הכל שמוחין. רבי שמעון בן גמליאל אומר,**
 21 **על התקופה. איבעיא להו, על התקופה שמוחין, או**
 22 **על התקופה מעברין. תיקו: תנו רבנן, על שלש**
 23 **ארצות מעברין את השנה. יהודה, ועבר הירדן,**
 24 **והגליל. על שתיים מהן מעברין, ועל אחת מהן אין**
 25 **מעברין. ובזמן שהודה אחת מהן, הכל שמוחין, שאין**
 26 **עומר בא אלא מיהודה. תנו רבנן, אין מעברין את**
 27 **השנים אלא ביהודה, ואם עיברה בגליל, מעוברת.**
 28 **העיר חנניה איש אונו, אם עיברה בגליל, אינה**
 29 **מעוברת. אמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פוי,**
 30 **מאי מעמא דחנניה איש אונו, אמר קרא לישכנו**
 31 **תדרשו וכתבת שמה, כל דרישה שאתה דורש, לא**
 32 **יהיו אלא בשכנו של מקום. תנו רבנן, אין מעברין**
 33 **את השנה אלא ביום, ואם עיברה בגליל, אינה**
 34 **מעוברת. ואין מקדשין את החדש אלא ביום, ואם קדשוהו בגליל, אינו מקדוש.**
 35 **אמר רבי אבא, מאי קרא לתקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, איזוהו חג שהחדש**
 36 **מתכסה בו, הוי אומר זה ראש השנה, וכתבי פי חוק לישראל הוא משפט יאלתי**
 37 **יעקב, מה משפט ביום, אף קדוש החדש ביום. תנו רבנן, אין מעברין את השנה**
 בשני

1 תקיפי קמאי. רבן גמליאל שהיה נוהג שררה חוזק מורא בתלמידים כדאשכחן
 2 בכבורות (דף לו.) ובברכות (דף כז.) ובראש השנה (דף כה.) דציעיה לר' יהושע
 3 ואפי"ה קתני ביה ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חבראי ורבין שמעון בריה דהוה
 4 מעינוותני בתראי כדאמרין בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה.) לא אמר באנפי
 5 חבראי: דזמן ביעורא מטא. שנה שלישית או
 6 ששית לשמיטה כל מי שהיה מעשרותיו
 7 של שנה ראשונה ושניה חייב לבער עכשיו
 8 תרומה ניתן לכהן ומעשר ראשון ללוי
 9 ומעשר עני לעני ומעשר שני מתבטל כ"מ
 10 שהוא שאם לא העלהו לירושלים קודם
 11 פסח היה מבערו ערב פסח ומתודה בערתי
 12 הקודש: ממעמני ויתא. מקום קיבוץ הזיתים
 13 להתחמם זה על זה בגליל היו זיתים מרובין
 14 ובדרום חטים מרובין גליל ודרום מא"י חן
 15 ואין צריך להודיען על העיבור שרופים חן
 16 לב"ד אבל לפני גולה שרוחקים מא"י צריך
 17 להודיעם על העיבור שלא יאכלו חמץ
 18 בפסח: דילמא בתר דעברוהו. לרבן גמליאל
 19 מנשיאותו נעשה עניו: על האביב. אם לא
 20 בישלה התבואה מעברין דקרא כתיב (שמות
 21 יג) בחדש האביב ואת דמפרשים על שאין
 22 להם מהדין להקריב העומר וקשה לי
 23 דאמרין לקמן על שלש ארצות מעברין את
 24 השנה על שתיים מהן מעברין ואם בישלה
 25 תבואה ביהודה ולא בישלה בעבר הירדן
 26 ובגליל מעברין השנה ואי טעמא משום
 27 עומר הוא היה בישלה התבואה ביהודה:
 28 ועל פירות האילן. אם מתאחר בישולם יותר
 29 ממונן העצרת מעברין שעצרת זמן הבאת
 30 ביכורים דכתיב (במדבר כה) וביום הביכורים
 31 ואם לא יביאם בבואו לרגל צריך לטרוח
 32 ולעלות פעם אחרת: ועל התקופה. בין על
 33 תקופת תמוז שמתעכבת ונמשכת שאין
 34 תקופת תשרי נופלת עד עבור החג מעברין
 35 דנפקא לן לקמן מקרא בין על תקופת טבת
 36 שנמשך זמנה עד ט"ז בניסן שהבאת העומר
 37 דילה בתוך תקופת טבת מעברין לדחות את
 38 המעודות כדלקמן (דף יג.) ובזמן שאביב
 39 אחד. מן השנים שמתעברת שנה עליהן הכל
 40 שמחין שאין חוששין בדחיתא הפסח לאפי
 41 שאין התבואה ארויה ואין איסור חדש נאריך
 42 עליהם אבל כשאביב ראוי ליקצר והשנה
 43 מתעברת על הפירות והתקופות עציבין
 44 זמנן איסור חדש נאריך עליהן: ה"ג רשב"י
 45 אומר על התקופה ול"ג אף: איבעיא להו על
 46 התקופה שמוחין. שאם התקופה נופלת
 47 בתקונה בתחלת תשרי והם מעברין השנה
 48 בשביל דברים אחרים ודוחין את החג בתוך
 49 ימות החורף חודש נמצאו עולי רגלים
 50 מצטערין בגשמים לפי שהעיתים הולכין
 51 אחר תקופת החמה לפיכך כשהיא צריכה
 52 לעבר על פירות האילן והז מצטרף עמו היו
 53 שמחין או דילמא על התקופה לחודה
 54 זמן ביטול פירות האילן מעברין שלשתן
 55 מא"י הו: על שתיים מהן, אפילו על עבר הירדן והגליל מעברין דהואיל וברובא דא"י לא מטא אביב לא קרינן ביה חדש האביב ועל אחת מהן אין מעברין אפילו לא
 56 הגיע ביהודה והגיע בעבר הירדן והגליל אין מעברין דהואיל ומביאין עומר מעבר הירדן או מגליל דתנו במנחות (דף סד.) כרמל רך ומלא בעינן מיכן אמרו אין מביאין
 57 עומר אלא מן הקרוב לירושלים דהיינו יהודה לא ביכר הקרוב לירושלים מביאין אותו ממקום רחוק ומעשה שבא עומר מגנות צריפין כו' ושתי הלחם מבקעת עין סוכה:
 58 ובזמן שיהודה אחד. מן המנחות הכל שמחין לפי שאין עומר בא להיות מצוה מן המובחר אלא מיהודה הלכך אם בישל ביהודה ועיברה בשביל השתיים כשמגיע
 59 זמן העומר כבר יכשו תבואות שביהודה ואנו רך ומלא בעינן וצריך להביאו משאר ארצות ועוד שאם ביכר יהודה ורואין ציבור שראוי להביא העומר רבי"ד מעברין
 60 בשני השנים מאריבין עליהם זמן איסור חדש קשה להם הדבר אבל בשלל ביכר יהודה ובאחת מהשתים חן קשה להם א"פ שראוי להביא מהג' לפי שמצותו להביא
 61 מיהודה: אין מעברין את השנה אלא. כ"ב"ד תקופה ביהודה: שכנו של מקום. וירושלים והוא ביהודה שהחדש מתכסה בו. שחלבה אינה נראית בעליל לכל העולם
 62 דכתיב חן בנסה: הוי אומר זה ראש השנה. שחנה בראש חדש הוא אבל שאר חגים באמצע החדש והכתיב כי חק כלומר חק ישראל עושין באותו חג דהיינו
 63 קידוש החדש הרי הוא כמשפט ומשפט ביום דכתיב ביום הנוחלו את בניו כדררשין באחד דיני ממונות (לקמן דף לד.)

53 רבי שמעון בן גמליאל אומר, על התקופה, ולא פירש דבריו. ועל כן
 54 איבער לאו – נסתפק בני הישיבה בביאור כוונתו, האם נתכוין
 55 לומר שאף על התקופה שמחין, דהיינו, שאף באופן שהתקופה היא
 56 אחת משתי הסיבות שמעברים עליהם את השנה היו הכל שמחים,
 57 מאחר שאם התקופה נופלת כתיקונה ומעברים את השנה בשביל
 58 התבואה והפירות, נדחה חג הסוכות בתוך ימי החורף, והיו עלי
 59 הרגל מצטערים בגשמים, שהרי עונות השנה הולכות כפי תקופת
 60 החמה, אך אם מעברים בשביל התקופה שנופלת שלא בזמנה,
 61 נמצא שאף לאחר העיבור לא ידחה חג הסוכות מזמנו הרגיל, ולא
 62 ירדו בו גשמים. או שמא כוונת רבי שמעון בן גמליאל לומר שעל
 63 התקופה לבדה מעברין, ואין צריך טעם נוסף שיצטרף עמה, מאחר
 64 שמן התורה יש לעבר את השנה על התקופה. בעוד שעל האביב
 65 ופירות האילן אין מעברים אלא מדברי סופרים. תיקו – תעמוד
 66 שאלה זו בספק, שלא נתבאר לפני הישיבה מה היתה כוונתו של
 67 רבי שמעון בן גמליאל.
 68 תנו רבנן, על שלש ארצות – מחוזות שבתוך ארץ ישראל, שלא
 69 נתבשלה תבואתם או פירות אילנותיהם, היו בית דין מעברין את
 70 השנה, ואלו הן הארצות, יהודה, ועבר הירדן, והגליל. על שתיים מהן
 71 מעברין, ועל אחת מהן אין מעברין, כגון, אם לא נתבשלו התבואה
 72 והאילנות בארץ יהודה, אבל נתבשלו בגליל ובעבר הירדן לא היו
 73 מעברים, אבל אם לא נתבשלו בגליל ובעבר הירדן ונתבשלו
 74 ביהודה, היו מעברים. ובזמן שארץ יהודה היתה אחת מהן – מן שתי
 75 הארצות שלא נתבשלו בהן התבואה והפירות, היו הכל שמחין,
 76 משום שאין מנחת העומר פא לכתחילה אלא מיהודה, ולפיכך, אם
 77 עיברו בית דין את השנה על שלא נתבשלה התבואה ביהודה,
 78 יכולים היו להביא משם את מנחת העומר לאחר שתבשל
 79 התבואה, אבל אם נתבשלה התבואה ביהודה כל צרכה, ועיברו
 80 השנה על שלא נתבשלה בעבר הירדן והגליל, לא היו יכולים
 81 להביא את העומר מיהודה, מאחר שעד שעת הבאת העומר כבר
 82 נתיבשו התבואות שבארץ יהודה, ואינן ראויות למנחת העומר,
 83 וצריכים היו להביא מן הגליל או מעבר הירדן.
 84 תנו רבנן, אין מעברין את השנים אלא בבית הדין הקבוע שביהודה,
 85 ואם עיברה פגליל הרי היא מעוברת בדיעבד. זו היא דעת חכמים.
 86 אבל העיד הנביא איש אונו, שאם עיברה פגליל אינה מעוברת
 87 אפילו בדיעבד. אמר רבי יהודה גריה רבי שמעון בן פזי, מאי
 88 מעמא – מה הטעם דהנביא איש אונו, משום דאמר קרא (דברים יב ה)
 89 'לשכנו תדרשו ובאת שמה', ויש לדרוש במקרא כך, קל דרשה
 90 שאתה דרש, כלומר, כל אספות בית הדין בעיבור השנה, לא יהיו
 91 אלא בשכנו של מקום – בשכנות לבית המקדש. דהיינו בירושלים
 92 שבארץ יהודה.
 93 תנו רבנן, אין מעברין את השנה אלא ביום, ואם עיברה פגליל אינה
 94 מעוברת, וכן אין מקדישין את החודש אלא ביום, ואם קידשוהו פגליל
 95 אינו מקדש. אמר רבי אבהו, מאי קרא – מאי קרא – מאיזה מקרא יש ללמוד
 96 דינים אלו, ממקרא זה (תהלים ד א) 'תקעו בחדש שופר בכסה ליום
 97 חגנו', דהיינו, שיש לתקוע בשופר בחג שחל בזמן שהלבנה
 98 מתכסה, ואינה חג שהחודש מתכסה בו, הוי אומר זה ראש השנה,
 99 שהוא המועד היחיד החל בתחילת החודש בזמן שהלבנה
 100 מתכסה, וכתב (ש) 'כי חוק לישראל הוא משפט אלתי עקב',
 101 דהיינו, החוק שבני ישראל עושים באותו חג, שהוא קידוש
 102 החודש, דינו כמשפט, מה משפט אין דנים אלא ביום, אף קידוש
 103 החודש אין מקדשים אלא ביום.
 104 תנו רבנן, אין מעברין את השנה

1 תקופת קדמי – את ההבדל שיש בין דברי רבן גמליאל הזקן
 2 שהיה מן הנשיאים הראשונים, שאף שהיה תקיף בהנהגת
 3 הנשיאות, מכל מקום דיבר בעניויות, לעניויותי בתראי – לדברי בנו
 4 רבן שמעון בן גמליאל, שהיה נשיא בתקופה מאוחרת יותר, והיה
 5 עניו ביותר ומכל מקום לא דיבר בעניויות כאביו. דתניא בברייתא,
 6 מעשה ברבן גמליאל הזקן שהיה יושב על גב מעלה ומדריגהו פה
 7 הפית, והיה יוחנן סופר הלוי (הזה) עומד לפניו, ושלוש איגרות
 8 התוכות – גליונות נייר חתוכים, המוכנים לכתיבת איגרת, לפניו
 9 מונחות. אמר לו רבן גמליאל ליוחנן הסופר, מול איגרתא קדא –
 10 טול איגרת אחת מאלו, וכתוב בה כך, לאתנא בני גלילא עליה –
 11 לאחינו בני הגליל העליון, ולאחנא בני גלילא תתאה – ולאחינו
 12 בני הגליל התחתון, שלומכון ופנא – יתרבה שלומכם, מהודיעין
 13 אנתנא לבזן דזמן ביעורא מאא – מודיעים אנתנו לכם שזמן ביעור
 14 מעשרות הגיע, וצריכים אתם לאפרישי מעשרא ממעמנא דיותא –
 15 להפריש את כל המעשרות שנתעכבו עד עתה, מן המקום שבו
 16 היתיים מקובצים. והמשיך רבן גמליאל לומר ליוחנן הסופר, ומול
 17 איגרתא קדא – טול איגרת נוספת, וכתוב בה כך, לאתנא בני דרומא
 18 – לאחינו יושבי הדרום, שלומכון ופנא – יתרבה שלומכם, מהודיעין
 19 אנתנא לבזן דזמן ביעורא מאא – מודיעים אנתנו לכם שזמן ביעור
 20 מעשרות הגיע, ועליכם לאפרישי מעשרא מעומרי שבגלילא –
 21 להפריש מעשרות מן עומרי השיבולים. עוד המשיך רבן גמליאל
 22 לומר ליוחנן, ומול איגרתא קדא – טול את האיגרת השלישית,
 23 וכתוב בה כך, לאתנא בני גלילא ובלבד – לא אחינו יושבי גלות בבל,
 24 ולאחנא דבבלי – ולאחינו יושבי מדי, ולשאר כל גלותא דישאאל –
 25 ולשאר כל גלות ישראל, שלומכון ופנא ועלם – יתרבה שלומכם
 26 לעולם, מהודיעין אנתנא לבזן – מודיעים אנו לכם, דגזוליא רביבין
 27 – שהגזולים רבים, ואימריא דעקרון – והכבשים הקטנים עדיין
 28 דקים, ובנוסף לכך זמנא דאיבויא לא מאא – לא הגיע זמן האביב,
 29 דהיינו, עדיין לא נתבשלה התבואה כל צרכה, ושפירא מילתא
 30 בנאפאי ונאנפי תבירי – והוטב הדבר בעיני חברי לעבר
 31 השנה, ואופיית על שתא דא יומין תלתין – והוספתי על שנה זו
 32 שלוש יום.
 33 ומבואר מדברי הברייתא, שרבן גמליאל הזקן על אף תקיפותו
 34 כתב שהוטב הדבר בעיניו ובעיני חבריו, ואילו רבן שמעון בן
 35 גמליאל על אף ענוותנותו לא כתב אלא שהוטב הדבר בעיניו.
 36 נדחה הגמרא: דילמא פתך דעברוהו – שמא לא כתב רבן גמליאל
 37 הזקן כן אלא לאחר שהעבירוהו מנשיאותו, שאז נעשה עניו ביותר
 38 והוסיף לכתוב 'בפני חברי'.
 39 הגמרא מביאה כמה ברייתות העוסקות בניני עיבור השנה: תנו
 40 רבנן, על שלשה דברים בית דין מעברין את השנה, על האביב – אם
 41 לא הגיע האביב, כלומר, שלא נתבשלה התבואה עדיין כל צרכה,
 42 ועל פירות האילן שלא יתבשלו עד חג העצרת, ועל התקופה של
 43 החמה שאינה נופלת בזמנה כפי חודשי הלבנה.
 44 על שנים מהן – אם יש שני דברים מתוך השלושה, מעברין את
 45 השנה, ועל אחד מהן אין מעברין, שאם רק אחד מן השלושה אינו
 46 בא כתיקונה, אין מעברים על כך את השנה. ובזמן שהאביב הוא
 47 אחד מהן – מן שני הדברים שמעברים עליהם את השנה, הפל
 48 שמחין, שמאחר ועדיין לא נתבשלה התבואה כל צרכה אין הם
 49 נפטרים מן עיבור השנה, אך אם התבואה כבר ראויה להיקצר
 50 ומעברים את השנה בשביל הפירות והתקופה הכל עצבים,
 51 שמתארך עליהם זמן איסור אכילת התבואה החדשה, עד להבאת
 52 קרבן העומר.

וירד ה' על הר סיני. ירידה זו פעלה פעולה ניכרת בגשמיות ההר כמו שכתוב והר סיני עשן כולו, דעניין העשן מורה שהייתה כאן התלבשות בתוך גשמיות ההר ושבירת המגד כו'.

מבררת הגמרא: מאי משמע דהאי נציב לישנא דירקא הוא – כיצד
 משתמע מלשון 'נציב' שהכוונה היא 'חודש', שכך רמזו לו חכמים
 לרבא באיגרתם. ומבארת הגמרא, דכתוב (מלכים א' ד טו) 'וְלִשְׁלֹמֹה
 שָׁנִים עֶשֶׂר נִצְבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וּלְכַלּוֹ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת (אנשיו)
 [ביתו] חֹדֶשׁ בְּשָׁנָה', דהיינו, שהיו למלך שלמה שנים עשר ממונים
 על שנים עשר מחוזות, אשר כל אחד מהם היה ממונה לגבות מכוני
 אותו המחוז את הסכום הדרוש לצורך כלכלת המלך וביתו חודש
 אחד בשנה. ומאחר ו'נציבים' אלו היו ממונים כל אחד על חודש
 אחד, לפיכך כשהוצרכו חכמים לשלוח דבריהם ברמזיה, כינו
 ל'חודש' בשם 'נציב'.
 שואלת הגמרא: והקב"ה (שם ד טז) 'וְנִצְבִים אֶחָד [אֶשֶׁר] בְּאַרְצוֹ'. ומאחר
 והיו שנים עשר נציבים הממונים על שנים עשר החודשים, מה היה
 תפקידו של נציב נוסף זה. משיבה הגמרא: שנחלקו בענין זה רב
 יהודה ורב נחמן, חד אמר שנציב אֶחָד זה היה ממונה על כולם –
 על כל הנציבים. וחד אמר, שנציב זה היה ממונה בְּכָל הַחֹדֶשׁ הַעֵיבוֹר,
 דהיינו, בשנה מעוברת היה הוא ממונה לכלכל את בית המלך
 בחודש העיבור.
 תנו רבנן, אין מעבירין את השנה לא משנה להקרתה, כלומר, אם
 יודעים בית דין שיוצרכו לעבר את השנה הבאה, אין להם לעבר
 שנה זו במקומה, אלא יעברו את השנה הצריכה לכך. ולא שלש
 שנים זו אחר זו – אין עושים שלש שנים מעוברות ברציפות, מאחר
 שעל ידי כן משתנות השנים מתיקונן, ויגיע ניה של השנה
 השלישית באמצע הקיץ. אמר רבי שמעון, מעשה היה ברבי עקיבא
 שהיה תבוס בבית האסורים, ועיבר שלש שנים זו אחר זו. ואם כן, יש
 להוכיח מכך שהוא מתיר לעשות שלש שנים מעוברות ברציפות.
 אמרו לו חכמים לרבי שמעון, האם משם חפץ אתה להביא ראיה,
 הרי אין להוכיח משם כלל, מאחר שבית דין יצבו וקבעו אחת אחת
 בנפשה, דהיינו, שלא קבעו שלש שנים מעוברות בזו אחר זו, אלא
 מלכת ודיה רבי עקיבא חכם גדול ובקי בעיבור השנה, ועמדה
 מאחור הרשעה להרוגו, באו בית דין וישבו עמו לעיין איומן
 השנים הבאות צריכות להתעבר, וקבעו את עיבוריהם של שלש
 שנים, אך לא שנים רצופות היו.
 תנו רבנן, אין מעבירין את השנה לא בשנה השביעית, מאחר
 שמאריכים בכך את איסור עבודת הקרקע בחודש נוסף, ולא
 במוצאי שביעית – בשנה השמינית, מאחר שכבר כלתה התבואה
 הישנה משמנת השישית, וצריכים לאכול מתבואת השמינית, ואם
 יעברו בית דין את השנה יארכו עליהם את איסור אכילת 'חדש'.
 אייתי – באיו שנה היו בית דין רגילין לעבר, בערב שביעית – בשנה
 השישית, כדי להוסיף עוד חודש של עבודת קרקע כהכנה לשנה
 השביעית. אמנם התלמידים של בית רבן גמליאל היו מעבירין את
 השנה אף במוצאי שביעית, ולא היו חוששים מכך שמאריכים את
 איסור החדש, מאחר שסברו שמותר להביא לארץ ישראל ירקות
 ותבואה מחוץ לארץ, מיבול השנה השביעית, שהותר באכילה על
 ידי הבאת העומר של שנת השביעית, ואם כן יכולים הם לאכול
 מירקות אלו. ואילו החכמים האוסרים לעבר את השנה בשמינית,
 סוברים שאסור להביא ירקות ותבואה מחוץ לארץ, ולפיכך אין
 לעבר שנה זו כדי לא להאריך עליהם את איסור 'חדש'.
 ובפלוניא דתני תנאי – ובמחלוקת זו נחלקו גם תנאים אחרים,
 דתנאי בברייתא, אין מביאין ירק מחוצה לארץ, ורבותינו התירו
 להביא. מאי בינייהו – במה נחלקו. אמר רבי ירמיה, חוששין לגושיהן
 איקא בינייהו – נחלקו האם יש לחשוש שיביא יחד עם הירק גם
 גושי עפר מחוץ לארץ, שגורו עליו חכמים טומאה משום ספק
 קברים, ועל ידי כן יטמא טהרות של ארץ ישראל. תנא קמא סובר
 שיש לחשוש לכך, ועל כן אסור הוא להביא ירק מחוץ לארץ,
 ורבותינו אינם חוששים לזה.
 תנו רבנן, אין מעבירין את השנה מפני הטומאה. כלומר, אם רואים
 בית דין שרוב הציבור יהיו טמאים בשעת הקרבת קרבן פסח, ולא
 ידא סיפק בידם להטהר, אין להם לעבר את השנה כדי שיוכלו
 לטהר עצמם, אלא יעשו את הפסח בטומאה. אלו דברי תנא קמא.

בשני רבנן – בשנים בהם יש רעב בעולם, מאחר שכלתה התבואה
 הישנה וצריכים לאכול מיבול השנה החדשה, ואם יעברו את
 השנה תיאסר אכילת התבואה החדשה משום איסור 'חדש' למשך
 חודש נוסף.
 הגמרא מביאה ברייתא שבה מפורש מנין למדים דין זה: תנאי, רבי
 אומר, נאמר בכתוב (מלכים ב' ד מב) 'וְאִישׁ כָּאֵל מִכְּעַל שְׁלִישָׁה, וְנָבֵא
 לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בְּפוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׁעוּרִים' וגו'. דהיינו, הגיע
 אדם ממקום ששמו בעל שלשה, והביא לאלישע ותלמידיו
 עשרים ככרות לחם, העשוי מן השעורים שביכרו באותו הזמן.
 ואין לך קלה בקל ארץ ישראל לבשל פירותיה – אין בכל ארץ
 ישראל מקום שבו מתבשלים הפירות מזה יותר מן המקום ששמו
 בעל שלשה, ואף על פי כן לא בקרה – לא נתבשל בה באותה
 השעה אלא מין אֶחָד של תבואה. שפא תאמר שמין זה חטים היה,
 שהן מאחרות להבשיל. תלמוד אומר 'לחם שעורים', שהן ממהרות
 להבשיל מן החטים, ושפא תאמר שאותו הזמן לפני הקרבת העומר
 היה, ולפיכך לא בישלו השעורים עד עתה, תלמוד אומר (שם) 'תָּגַן
 לָעֵם וַיֵּאבְלוּ', שאמר אלישע למשרתו שיתן מן השעורים
 לתלמידים שהיו לפניו, ובהכרח שאחר הקרבת העומר היה,
 ולפיכך הותרו השעורים באכילה, ואף על פי שהיה לאחר העומר
 עדיין לא הבשילו החטים. אמור מעתה, ראוייה היתה אותה שנה
 שנתעבר על האביב, שהרי רוב התבואה לא נתבשלה עד לחודש
 ניסן, ומפני מה לא עיברה אלישע, מאחר ששנת בצורת היתה אותה
 השנה, והיו הכל רצין לבית הגרנון כדי לאכול מן התבואה
 החדשה, ולפיכך לא רצה לעבר את השנה ולהאריך עליה את
 איסור אכילת 'חדש'.
 הגמרא מביאה כמה ברייתות העוסקות בדנין עיבור השנה: תנו
 רבנן, אין מעבירין את השנה לפני ראש השנה, כלומר, אין בית דין
 יושבים לפני ראש השנה לעיין ולקבוע שהשנה הקרובה תהא
 מעוברת, מאחר שיש לחשוש שישתכח הדבר עד לחודש אדר,
 ויבואו לזולל באיסור חמץ בפסח, ואף אם כבר עיבירה אותה
 מעוברת, אבל מפני דחוק כשיש לחשוש שמא לא יוכלו בית דין
 לדרון בעיבור השנה סמוך לחודש אדר, מעבירין אותה לאחר ראש
 השנה מיד, ואף על פי כן – אף בשעת הדחק כזו, אין בית דין
 מעבירין אלא את חודש אדר, לעשות שני אדרים, אך אין מעברים
 אותה בשני חודשים אחרים.
 הגמרא מקשה על הדין שנתבאר בברייתא: איני – וכי כך הוא
 הדין שאין מעבירין את השנה קודם ראש השנה, והא שלחו ליה
 חכמים איגרת לרבא, וכתבו בה ברמזים כדי שלא יבינו אנשים
 רשעים את תוכן הדברים וילשינו למלכות, וכך כתבו בה, וזו –
 שני תלמידי חכמים, בא מרקת – מטבריה, ותפשו נשר – ותפשו
 חזל הפרסיים, ויבדקו של התלמידי חכמים היו דברים [הנעשה]
 [הנעשים] במקום ששמו לוי, ומבארת הגמרא, ומאי ניהו – ומה הם
 דברים אלו, תבולת לציצית, תבולת בעל הרקמים ותבולתם של
 אותם תלמידי חכמים, יצאו בשלום מידם של חיילי המלכות. ועוד
 כתבו חכמים לרבא ענין אחר, ועמוסי ירכי נחשוני – הנשיא
 שבארץ ישראל, שהוא מורע נחשון בן עמינדב שהיה ראשון
 לנשיאים, בקשו לקבוע נציב אחר – בקש להוסיף חודש על השנה,
 דהיינו לעבר את השנה, ולא הניחו אדומי הלוי – ולא הניחתם
 מלכות אדום הרשעה לעשות כן, מאחר שגורה שמד עליהם, אבל
 אף על פי כן בעלי אסופות – תלמידי חכמים, נאספו וקבעו לו נציב
 אחר – קבעו להוסיף חודש אחד על השנה, ואסיפתם היתה קרה
 [בחודש] שמת בו אהרן בן הקהן שהוא חודש אב. ויש להוכיח
 מאיגרת זאת, שבשעת הדחק רשאים בית דין לעבר את השנה
 אפילו קודם ראש השנה, שהרי במעשה זה עיברה כבר בחודש
 אב.
 מתרצת הגמרא: השוכי משוכי – רשאים בית דין לחשב בענין עיבור
 השנה קודם ראש השנה, אבל גלווי לא מגלו – אין להם לגלות
 לציבור אלא לאחר ראש השנה, כדי שלא ישתכח הדבר ויבואו
 לידי מכשול.

כהן גדול ביום הכפורים יוכיח. משאר קרבנות לא מצי למידק דתמיד היה על מצחו כדמשמע בפ' האומר (קדושין טו.) הקם להם ציץ שבץ עניך משמע שהיה על מצחו אפי' שלא בשעת העבודה.

שמומאה הותרה בציבור. אין הדבר תלוי בציבור כדאמרין בפ' הוציא לו (יומא דף ג.) שהרי פר יזה"כ וחביתי

כהן גדול ופסח דקרבן יחיד הוא ודחוקן שבת וטומאה ופר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז וחגיגה דקרבן ציבור הם ואין דחוקן אלא נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה ואפילו דיחיד וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה ואפילו דציבור.

ונשים משלימות לטהורים ועודפין עליהן. תימה דבפ' כיצד צולין (פסחים דף עט. ושם) פליגי בשדו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאין דרב אמר הללו עושין לעצמן ההללו עושין לעצמן ורב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאין עושין את השני ואיכא דאמר רב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני והשתא סוגיא דהכא כמאן אי רב א כלישנא בתרא דרב כהנא למה לי משלימות בעדיפות סגי ואי כלישנא קמא דרב כהנא למה לי עדיפות במשלימות סגי ו"ל דנקט משלימות ועדיפות והשתא לכולהו ליטני עשה שלא כתורה ולכך ביקש רחמים על עצמו וה"מ לשנוי דלכסוף סבר נשים בראשון חובה ובשני רשות ולכך ביקש דלאו שפיר עבד דעביד פסח שני אלא בלתיב אר"ש קיימנן דאית ליה בפ' האשה (שם צא.) דנשים בראשון רשות: **מכרי** מפוריא לפסחא כו' אמתי' דעדיות (פ"ו מ"ז) דמייית' בפרק הנהניקין לקמן דף פז. ושם) הם העידו שמעברין את השנה כל אדר הוה מצי לאקשויה.

רבי **הטומאה** לכתחילה. **רבי שמעון** אומר מעברין אלא מפני מה בקש רחמים על עצמו שאין מעברין אלא אדר, והוא עיבר ניסן בניסן. אמר מר, שאין מעברין אלא אדר, והוא עיבר ניסן בניסן. וליה לחזקה 'החדש הזה לכם', זה ניסן ואין אחר ניסן, מעה כשמואל. דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר, הואיל וראוי לקובעו ניסן. ואיתו סבר, הואיל וראוי לא אמרין. תניא נמי הכי, אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן: **רבי שמעון** אומר משום **רבי שמעון**, מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני. היכי דמי, אמר רב אשי, פגון שהיו ישראל מחצה ממיא ומחצה טהורים, ונשים משלימות לטהורים ועודפות עליהם. מעיקרא סבר, נשים בראשון חובה, דהוה מיעוטן ממיא ומיעוטן מידחו לפסח שני. ולכסוף סבר, נשים בראשון רשות, דהוה להו ממיא רובא, ורובא לא מידחו לפסח שני: גופא, אמר שמואל, אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר, הואיל וראוי לקובעו ניסן. עיבורה, מאי. אמר עולא, אין מקדשין את החדש, קידשו, מאי. אמר רבא, בטל העיבור. רב נחמן אמר, מעובר ומקודש. אמר ליה רבא לרב נחמן, מקדי מפוריא לפיסחא תלתין יומין הוה, ומפוריא דרשין בתלכות הפסח, דתניא, שואלין בתלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום. רבן שמעון בן גמליאל אומר, שתי שבתות. וכי מטי ריש ירחא מרחקין ליה, אתי לזולתי בחמיין. אמר ליה מידע ודיעי דשתא מעברתא בחושבנא תליא מילתא. אמרי, חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד השתא. אמר רב יהודה אמר שמואל, אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה תקופה חסירה רובו של חודש. וכמה רובו של חודש, ששה עשר יום, דברי רבי יהודה. רבי

כי אכלו את הפסח בלא ככתוב. שעיבר את השנה מפני הטומאה שלא כרת: ניסן בניסן. לאחר שקידשו לשם ניסן חור ונמלך ועשאו אדר השני: ר"ש בן יהודה אומר. לא עיברה אלא השיאן לפסח שני שלא כדך לפיכך ביקש רחמים על עצמה: דהויה בציבור. כלומר בקושי הותרה טומאה בציבור וכל כמה דאפשר להדורי לעשותו בטרה מהדרין ולכך מעברין כדי

זיעשו בטרה: ציץ מרצה על טומאת זבחים לעלות לרצון: בין שישנו על מצח כזן גדול בשעת טומאה בין שאינו על מצחו מרצה: כזן גדול. בבואו לפני לפני ביום הכיפורים יוכיח שאינו לובש בגדי זהב ואם אירע' טומאה בקדשים מרצה הציץ: אמר לו. הנח ליום הכיפורים שכולו עבודת ציבור הוא וטומאה הותרה בקרבן ציבור כטהרה גמורה ואין צריך רבי לרצות אלא לטמא הויה גמור הוא: רבי יהודה אומר אינה מעברת. לפי שהטומאה היתה היא בציבור ושלא לצורך עיבורה: לכתחילה א"כ. דת"ק קאמר אין מעברין לכתחילה ולרבי שמעון מעברין לכתחילה ואידי דקאמר רבי יהודה אינה מעוברת אמר איהו מעוברת והוא הדין לכתחילה: ואין אחר ניסן, משקבעתו זה ניסן אין אתה יכול לעשות זה אדר והאחר ניסן: ביום שלשים של אדר. אם לא ישבו עד הנה בעיבור שנה לא יעברו עד הואיל הוים ראו לקבוע ניסן אם היה אדר חסר: ואיתו. מעיקרא סבר הואיל וראוי לא אמרין ועיברה ולכסוף הורה לשמואל וביקש רחמים על עצמו: היכי דמי. דמיעוטא השיא ולכסוף חור בה: מחצה. לאו דווקא אלא כדמפרש ואילך שהזכרים היו טמאים יותר מן הטהורים ונשים היו רובן טהורות עד שהנשים טהורות משלימות את מחצה טהורים ועודפות עליהן שכשאתה מונה אנשים ונשים כאתה בטמאים ובטהורים נמצאו טהורים יתירים ופולגתא בפרק האשה (פסחים דף צא.) דאיכא למאן דאמר נשים חובה בהבאת הפסח ראשון ואיכא למאן דאמר נשים רשות וחזקה מעיקרא סבר נשים בפסח ראשון חובה ומיצטרפו הלכך הוה טמאים מיעוטא מיעוטא ומידחו ולכסוף סבר נשים בפסח ראשון רשות ואין מיצטרפי והוה להו טמאים רובא ואיש נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין: אין מקדשין את החדש. לומר מקודש הוא לאדר השני דכיון דראוי לקבוע ניסן קרינא ביה זה ניסן ואין אחר ניסן אלא שתקי וכי מטי ריש ירחא אחרינא מקדשי ליה לניסן: ומפוריא דרשין בתלכות הפסח. וכיון דלא עיבורה קודם הפורים ושמעו דרשה של הלכות הפסח כי הדר מעברי בית דין לשתא ומודעי לעלמא לא מהימני להו לשלוחי ב"ד ומולולי בחמיין: בחושבנא תליא מילתא. שהקץ והחורף לפי חשבון תקופת החמה הם מתגלגלין וכשרבין ימי שנות החמה על שנות הלבנה יותר מדי מתאחר האביב אחר הפסח שהמועדוהו אנו קובעין אחר תולדות הלבנה: אין מעברין את השנה. על התקופה אאי"כ הישבו ומצאו שתקופת תמוז חסירה

מהשלמת תשעים וא' יום שלה רובו של חדש תשרי: ששה עשר יום. ותקופת תשרי נופלת ב"ז אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בשה עשר אין מעברין ולקמיה יליף טעמא:

60 המשיך רבי יהודה והביא הוכחה לשיטתו, מן המעשה שהיה
 61 בחזקיה המלך, שעיבר את השנה מפני הטומאה, ולאחר מכן ביקש
 62 רחמים על עצמו, מאחר שנתברר לו שעשה שלא כדין.
 63 שואלת הגמרא: אי הכי, כיצד יתבאר המשך דברי הברייתא, רבי
 64 שמעון אומר, אם מפני הטומאה עיברה הרי היא מעוברת, דיינו,
 65 שלכתחילה אין מעברין מפני הטומאה, אך בדיעבד חל העיבור,
 66 ולפי המתבאר בתירוץ הגמרא היינו תנא קמא – הרי זה ממש
 67 כשיטת תנא קמא, הסובר שאין מעברין את השנה לכתחילה מפני
 68 הטומאה, ואם עיברה הרי היא מעוברת.
 69 משיבה הגמרא: אומר רבא, לכתחילה איכא בנייהו – נחלקו תנא
 70 קמא ורבי שמעון האם מותר לעבר השנה לכתחילה מפני
 71 הטומאה, לדעת תנא קמא אין מעברין לכתחילה, ואילו לדעת רבי
 72 שמעון מעברים, ואף שנקט בדבריו בלשון דיעבד 'אם מפני
 73 הטומאה עיברה מעוברת', נקט כן אגב דברי רבי יהודה שאמר
 74 'אינה מעוברת' ולפיכך אמר הוא 'מעוברת', אך מתיר הוא לעברה
 75 אף לכתחילה.
 76 הגמרא מביאה ראייה מברייתא שאכן בזה נחלקו תנא קמא ורבי
 77 שמעון: תניא נמי הכי – אכן שנינו כך בברייתא, אין מעברין את
 78 השנה מפני הטומאה לכתחילה, אלו דברי תנא קמא. רבי שמעון
 79 אומר מעברין אפילו לכתחילה, ואלא מפני מה בקש חזקיהו רחמים
 80 על עצמו, הרי רשאי היה לעבר השנה, לא משום שעיברה מפני
 81 הטומאה, אלא מפני שאין מעברין אלא את חודש אדר, והוא עיבר
 82 את חודש ניסן בניסן, דיינו, שעברו לאחר שכבר החל חודש
 83 ניסן.
 84 עתה מבארת הגמרא את דברי רבי שמעון: אומר רב – שנינו לעיל
 85 בברייתא, שסובר רבי שמעון שהעם שביקש חזקיהו רחמים על
 86 עצמו, הוא משום שאין מעברין אלא את חודש אדר, והוא עיבר ניסן
 87 בניסן – לאחר שכבר נכנס חודש ניסן. מקשה הגמרא: וכי לית ליה
 88 לחזקה? האם אין הוא סובר את דרשת חזקיהו על המקרא (שמות
 89 יב א) 'החודש הזה לכם', זה ניסן ואין אחר ניסן, כלומר, אותו
 90 שקבעתם את החודש לניסן, אם אתם רשאים לעבר השנה
 91 ולקרוא חודש זה אדר, ולאחר מכן לקרוא לחודש שלאחריו ניסן,
 92 ואם כן, כיצד טעה חזקיהו בדבר כזה.
 93 מתרצת הגמרא: לא טעה חזקיהו בדין זה, אלא טעה בדשמואל –
 94 דינו של שמואל, האמר שמואל, אין מעברין את השנה ביום
 95 השליש של חודש אדר, והיה יום זה ראוי כבר לקבועו
 96 לחודש ניסן, אם היה חודש אדר חסר, ואינו – חזקיהו סבר
 97 מתחילה שהראוי לקבוע ניסן לראשון, אין אומרים דין
 98 זה, אלא כל זמן שלא נכנס חודש ניסן רשאים עדיין לעבר השנה,
 99 ולפיכך עיברה ביום שלושים של אדר, ולבסוף חזר בו הוודה לדינו
 100 של שמואל, ונתברר לו שעשה שלא כהוגן, וביקש רחמים על
 101 עצמו.
 102 הגמרא מביאה ברייתא כדברי שמואל: תניא נמי הכי – אכן כך
 103 שנינו בברייתא, אין מעברין את השנה ביום שלישי של אדר הואיל
 104 ויום זה ראוי כבר לקבועו ניסן.
 105 הגמרא ממשיכה לבאר את מחלוקת התנאים בברייתא לעיל לגבי
 106 חטאו של חזקיהו: שנינו לעיל, רבי שמעון בן יהודה אומר משום
 107 רבי שמעון, לא עיבר חזקיהו את השנה כלל, אלא מפני מה ביקש
 108 רחמים על עצמו מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני שלא
 109 כדן, שהיה עליהם לעשות פסח ראשון, וטעה חזקיהו בהוראתו
 110 זו. מבררת הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן היתה טעותו של
 111 חזקיה, שמתחילה השיאם לעשות פסח שני ולבסוף חזר בו.
 112 מבארת הגמרא, אומר רב אשי, כגון שהיו ישראל באותה השנה
 113 מקצה סמאים ומקצה טהורים, ונשים היו משלימות לטהורים
 114 ועודפות עליהם. כלומר, הגברים היו רובם טמאים, ואילו הנשים
 115 היו רובן טהורות, כך שהשלימו הנשים את הגברים למנין מחצה
 116 טהורים, ועוד היו עודפות עליהן עד שנעשו הטהורים יתירים על
 117 הטמאים, ונמצא שאם מונים את הגברים לבדם, יש להם לעשות
 118 פסח ראשון בטומאה ולא להידחות לפסח שני, מאחר שרובם

1 כי אכלו את הפסח בלא כתיב, כי התפלל [ו]חזקיהו עליהם לאמר
 2 ה' הטוב יכפר בעד'. דיינו, מאחר והיו רוב העם טמאים עיבר
 3 חזקיהו את השנה, אך לאחר מכן נוכח שהיה עיבור זה שלא
 4 כהלכה, ונמצא שאכלו את הפסח שלא בזמנו, ועל כן ביקש
 5 רחמים שיתכפר לו העון.
 6 רבי שמעון אומר, אם מפני הטומאה עיברה, הרי היא מעוברת, ולא
 7 היה בכך עון, אלא מפני מה ביקש חזקיהו רחמים על עצמו, מפני
 8 שאין מעברין אלא את חודש אדר, והוא עיבר ניסן בניסן, דיינו,
 9 לאחר שכבר קידש את החודש לשם ניסן חזר בו ועשאו אדר שני,
 10 ובאופן כזה אין עיבור השנה חל, ונמצא שעשו הפסח שלא בזמנו,
 11 ועל כך ביקש רחמים שיתכפר לו העון.
 12 רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, לא עיבר חזקיהו את
 13 השנה כלל, ומפני מה ביקש רחמים על עצמו, מפני שהשיא את
 14 ישראל לעשות פסח שני, ובוה עשה שלא כדן, שמאחר ורוב
 15 העיבור טמאים היו היה עליהם לעשות פסח ראשון בטומאה ולא
 16 להידחות לפסח שני, ועל כן ביקש רחמים שיתכפר לו העון.
 17 עתה מבארת הגמרא את כל דברי הברייתא: אומר רב, רבי יהודה
 18 אומר מעברין את השנה מפני הטומאה. אלא – יש להוכיח מכך,
 19 דאית ליה לרבי יהודה – שרבי יהודה סובר שטומאה דחיה היא
 20 בציבור, דיינו, אף שהותר לציבור להקריב בטומאה אין לעשות
 21 כן לכתחילה, אלא יש לחזר בכל האפשר להקריב בטהרה,
 22 ולפיכך סובר רבי יהודה שצריך לעבר את השנה כדי שיוכלו
 23 לעשות הפסח בטהרה. ולכאורה יש להקשות בזה סתירה בדברי
 24 רבי יהודה, והא תניא בברייתא, שהציץ של הכהן הגדול, המכפר
 25 על קרבנות שנטמאו שיעלו לרצון, בין שישינו על מצחו של הכהן
 26 הגדול, בין שאינו על מצחו הרי הוא מרצה. אלו דברי רבי שמעון.
 27 רבי יהודה אומר, עוול – כל עוד שהוא מונח על מצחו של הכהן
 28 הגדול, הרי הוא מרצה, אך אם אין עוול מונח על מצחו אינו מרצה.
 29 אומר לו רבי שמעון לרבי יהודה, כיצד סבר אתה שאם אין הציץ
 30 מונח על מצחו של הכהן אינו מרצה, והרי כן מויל בשעת כניסתו
 31 לקודש הקדשים ביום הכיפורים יוכיח, שאינו על מצחו – שאין
 32 הציץ על מצחו, מאחר שלבוש היה בבגדי לבן, ואף על פי כן הרי
 33 הוא מרצה אם אירעה טומאה באחד הקרבנות. אומר לו רבי יהודה,
 34 הנה ליום הכיפורים שכל הקרבנות הקריבים בו קרבנות ציבור הם,
 35 והדין הוא שטומאה הותרה בקרבנות ציבור לגמרי, ונמצא שאין
 36 צריך כלל לכפרת הציץ, אבל קרבן יחיד שצריך לכפרה, אכן אין
 37 הציץ מרצה אלא כשהוא על מצח הכהן הגדול.
 38 ויש ללמוד מדברי רבי יהודה בברייתא, שהוא סובר שטומאה
 39 הותרה בציבור, כלומר, שאין צריך לחזר אחר עשייתה בטהרה,
 40 שאם כן עדיין היה צריך ביום הכיפורים לריצוי הציץ, אלא ודאי
 41 סובר הוא שהטומאה הותרה לגמרי בציבור, והרי זה סותר לדבריו
 42 בברייתא לעיל, שיש לעבר את השנה כדי לעשות את קרבן הפסח
 43 בטהרה.
 44 שבה הגמרא ומקשה על דברי המקשן עצמו: וליטעמך –
 45 ולשיטתך, שסובר אתה שאמר רבי יהודה שיש לעבר את השנה
 46 מפני הטומאה, ולפיכך מקשה אתה סתירה מדבריו לגבי ציץ, אם
 47 כן תיקני לך היא גופה – היה לך להקשות סתירה בברייתא עצמה,
 48 שהרי נאמר שם שרבי יהודה אומר שמעברין את השנה מפני
 49 הטומאה, ולאחר מכן ממשיכה הברייתא ואומרת, אומר רבי יהודה,
 50 מעשה בחזקיהו מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה, וביקש
 51 רחמים על עצמו על שעשה שלא כהוגן, ומדוע היה לו לבקש
 52 רחמים, הרי לשיטת רבי יהודה אין מעברים את השנה מפני
 53 הטומאה, ונמצא שעשה חזקיהו כדן. אלא בהכרח צריך לומר
 54 דחפזי מקפרא – שיש חסרון בלשון הברייתא, והכי קתני – וכך
 55 יש לשנות דברי הברייתא, אין מעברין את השנה מפני הטומאה,
 56 ואם עיברה הרי היא מעוברת בדיעבד, אלו דברי תנא קמא. רבי
 57 יהודה אומר, אף אם עיברה אינה מעוברת, מאחר שהטומאה
 58 הותרה לגמרי בציבור, ונמצא שעיברה שלא לצורך כלל, ולא חל
 59 העיבור. ואמר רבי יהודה מעשה בחזקיהו וכו', כלומר, ועל כך

60 הוא רובו של הַרְשָׁה, שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי יוֹם, דהיינו, שאם חלה התקופה
 61 החדשה ב"ז לחדש תשרי יש לעבר על כך את השנה. אלו דברי
 62 תנא קמא. רבי יהודה אומר, אין מעברים את השנה על התקופה,
 63 אלא אם כן היתה תקופת תמוז חסירה שְׁתֵּי יוֹת וְשֵׁנִי חֲלָקִים,
 64 דהיינו שני שלישי] בְּחוֹדֶשׁ תשרי, וְכִמְהָ הֵן שְׁתֵּי יוֹת בְּהַרְשָׁה, עֶשְׂרִים
 65 יוֹם, שאם נופלת התקופה בכ"א לחדש תשרי יש לעבר על כך את
 66 השנה. רבי יוסי אומר, מְחַשְׁבִּין – יש לחשב מקצת מימי חול המועד
 67 מתאחרת, שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי לְפָנֵי הַפְּסַח מְעַבְרִין – אם התקופה טבת
 68 מתאחרת ששה עשר יום לתוך חודש ניסן, ותקופת ניסן מתחילה
 69 ב"ז לחדש, אזי יש לעבר על כך את השנה, מאחר שלפי חשבון
 70 זה עתידה תקופת תשרי לחול בכ"ב לחדש תשרי, ונמצא שלא
 71 יהיו אפילו מקצת מימי חול המועד בתקופה החדשה. שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי
 72 לְפָנֵי הַחֵג אֵין מְעַבְרִין – אבל אם תקופת תמוז מתאחרת ששה עשר
 73 יום לתוך תשרי, ונופלת תקופת תשרי ב"ז לחדש, אין מעברים
 74 על כך את השנה, מאחר שדי בכך שיחולו מקצת מימי חול המועד
 75 בתקופת תשרי. רבי שמעון אומר, אִף שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי לְפָנֵי הַחֵג מְעַבְרִין
 76 – אף אם תקופת תמוז מתאחרת ששה עשר יום ותקופת תשרי
 77 חלה ב"ז לחדש יש לעבר את השנה, מאחר שהוא סובר שצריך
 78 שיהיו כל ימי חול המועד בתקופה החדשה. אַתְּרִים אֹמְרִים, אפילו
 79 אם אין התקופה חסירה אלא מֵיעוּזוֹ של חודש, מעברים עליה את
 80 השנה, וְכִמְהָ הוּא מֵיעוּזוֹ של חודש, אֲרִבְעָה עֶשְׂרִי יוֹם, דהיינו, שאם
 81 התקופה החדשה נופלת בט"ו לחדש, מעברים את השנה.
 82 מבואר מדברי הברייתא, שלששת רבי יהודה די בכך שיחולו מקצת
 83 מימי חול המועד בתקופה החדשה, ושלא כדברי שמואל הסובר
 84 שלדברי רבי יהודה צריך שיהיו כל ימי חול המועד בתקופת
 85 תשרי.
 86 מסקנת הגמרא: קְשָׁא – אכן דברי שמואל מוקשים הם.
 87 הגמרא מבארת את דברי הברייתא, אֶמַר מַר, רְבִי יְהוּדָה אֹמֵר,
 88 שאין מעברים השנה אלא אם כן היתה תקופת תמוז חסירה שְׁתֵּי
 89 יוֹת בְּחוֹדֶשׁ תשרי, שהם עֶשְׂרִים יוֹם. רבי יוסי אומר, מְחַשְׁבִּין, אם
 90 מתאחרת תקופת טבת שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי יוֹם לְפָנֵי הַפְּסַח, מְעַבְרִין על כך
 91 את השנה, מאחר שעתידיה תקופת תמוז להימשך עד כ"א תשרי.
 92 שואלת הגמרא: הֵינֵן רְבִי יְהוּדָה – לכאורה דברי רבי יהודה ורבי
 93 יוסי שוים הם, שלדעת שניהם די שיחולו מקצת מימי חול המועד
 94 בתקופה החדשה.
 95 משיבה הגמרא: יוֹם תְּקוּפָה גוֹמֵר יוֹם תְּקוּפָה מִתְחִיל אֵינָא בִּינְיְהוּ
 96 – נחלקו האם היום שבו חלה התקופה נידון כגמר התקופה הישנה
 97 או בתחילת התקופה החדשה. לדעת רבי יהודה הוא נידון כסיום
 98 התקופה הישנה, ולפיכך אם נופלת התקופה ביום כ"א לחדש
 99 תשרי מעברים את השנה, מאחר שאין אפילו יום אחד מחול
 100 המועד בתקופה החדשה, אך לדעת רבי יוסי הוא נידון בתחילת
 101 התקופה החדשה, ולפיכך אם נופלת התקופה בכ"א לחדש נמצא
 102 שחל יום אחד מן החג בתקופה החדשה ואין מעברים את השנה.
 103 הגמרא מבררת את דברי רבי יוסי בברייתא: אֶמַר מַר – שנינו לעיל
 104 בברייתא, שלדברי רבי יוסי אם נמשכת תקופת תמוז עד שְׁשֵׁה
 105 עֶשְׂרִי לְפָנֵי הַחֵג, אֵין מְעַבְרִין על כך את השנה. מקשה הגמרא: אֵינָא
 106 לְדַבְרֵי רְבִי יוֹסִי שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי לְפָנֵי הַחֵג הוּא דִּלְא – רק באופן שנמשכת
 107 התקופה עד ט"ז תשרי אין מעברים השנה, הָא שִׁיבְרִי וְתַמְנִינְסִי
 108 מְעַבְרִין – אבל אם היא נמשכת עד י"ז או י"ח מעברים, וְהָאֵמַר
 109 שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי לְפָנֵי הַפְּסַח אֵין בְּצִיר לֹא – והרי הוא אמר שרק באופן
 110 שנמשכת תקופת טבת עד ט"ז בניסן מעברים, מאחר שעתידיה
 111 תקופת תשרי לחול בכ"ב לחדש, אבל בפחות מכך אין מעברים,
 112 דהיינו, שאם תימשך תקופת תמוז עד עשרים לחדש אין מעברים
 113 על כך את השנה, ומדוע נקט בדבריו רק 'ששה עשר לפני החג'.
 114 מתרצת הגמרא: לֹא, אֵינִי וְאֵינִי [בוזה ובוזה] אֵין מְעַבְרִין, שאף אם
 115 נמשכת תקופת תשרי עד י"ז או י"ח לחדש אין מעברים את השנה,
 116 וְאֵינִי – ואגב דְּתַנָּא בְּרִינָא 'שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי לְפָנֵי הַפְּסַח' מעברים, תַּנָּא
 117 נְמִי בְּסִיפָא 'שְׁשֵׁה עֶשְׂרִי לְפָנֵי הַחֵג' אין מעברים, אך כן הוא הדין אף
 118 בעשרים לפני החג שאין מעברים השנה.

1 רְבִי יוֹסִי אֹמֵר, אין מעברים את השנה על התקופה, אלא אם כן
 2 היתה תקופת תמוז חסירה אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם מחודש תשרי, ונופלת
 3 תקופת תשרי בכ"ב תשרי, אבל אם אינה חסירה אלא עשרים יום,
 4 ונופלת התקופה החדשה בכ"א תשרי, אין מעברים על כך את
 5 השנה.
 6 הגמרא מבארת את סברות המחלוקת: וְשִׁנְיָה – בין רבי יהודה
 7 ובין רבי יוסי, מְקַרָּא אֶחָד דְּרִשּׁוּ – נחלקו בדרשת אותו הפסוק,
 8 שנאמר לגבי חג הסוכות (שמות לד כב) 'חֵג הַמִּסֵּף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה'.
 9 דהיינו, שצריך שיחול חג הסוכות שהוא זמן איסוף התבואה
 10 בתקופת השנה החדשה, כלומר, בתקופת תשרי, ולא בתקופת
 11 תמוז שהיא מן השנה שעברה. אמנם אין כוונת הכתוב ליום החג
 12 עצמו, שהרי אסור לאסוף בו את התבואה, אלא הכוונה לימי חול
 13 המועד שהותר בהם האיסוף לצורך מלאכת דבר האבד. ונחלקו
 14 התנאים, כמה ימים מחול המועד צריכים לחול בתקופה החדשה.
 15 מַר וְרַבִּי יְהוּדָה קָבַר, כְּפִילִיָּה חֵג בְּעֵינֵן בְּתְּקוּפָה הַרְשָׁה – צריך שכל
 16 החג, דהיינו כל ימי חול המועד, יחולו בתוך תקופת תשרי, ולפיכך
 17 אם רואים בית דין שעתידיה תקופת תמוז להימשך עד ט"ז תשרי,
 18 ותקופת תשרי תתחיל רק ב"ז בתשרי, צריכים הם לעבר על כך
 19 את השנה, שהרי יום אחד מחול המועד יחול בתקופה הישנה,
 20 אבל אם אין תקופת תמוז עתידה להימשך אלא עד ט"ו בתשרי,
 21 התקופה החדשה תתחיל בט"ז בתשרי, אין מעברים על כך את
 22 השנה, שהרי כל ימי חול המועד יחולו בתקופת תשרי. וְמַר וְרַבִּי
 23 יוֹסִי קָבַר, מְקַצֵּת חֵג בְּעֵינֵן בְּתְּקוּפָה הַרְשָׁה – די בכך שיהיו מקצת
 24 מימי חול המועד חלים בתקופה החדשה, ולפיכך אם תימשך
 25 תקופת תמוז עד כ"א תשרי, ותקופת תשרי תתחיל בכ"ב תשרי, יש
 26 לעבר על כך את השנה, שהרי אין אפילו יום אחד מחול המועד
 27 בתקופה החדשה, אבל אם תקופת תשרי תתחיל בכ"א בתשרי אין
 28 מעברים את השנה, מאחר שמקצת מימי חול המועד יחולו
 29 בתקופה החדשה.
 30 מבררת הגמרא: מַאי קָא קְבַרִי רְבִי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסִי, כיצד יש לדון
 31 את היום שבו נופלת התקופה, אֵי קְבַרִי יוֹם תְּקוּפָה גוֹמֵר – שהיום
 32 שבו נופלת התקופה נידון עדיין כגמר התקופה הישנה, ואינו מן
 33 התקופה החדשה, אם כן בְּלֹא הֵבִי נְמִי – אף אם אין תקופת תמוז
 34 חסירה כל כך יש לעבר את השנה, שהרי לֹא לְמַאן דְּאָמַר כְּפִילִיָּה
 35 חֵג אֵינָא – לדעת רבי יהודה הסובר שצריך שכל ימי חול המועד
 36 יחולו בתקופה חדשה, אזי אפילו אם תקופת תשרי נופלת בט"ז
 37 לחדש, עדיין אין חלים כל ימי החג בתקופה החדשה, מאחר
 38 שהיום שבו נופלת התקופה נידון כגמר התקופה הישנה, וְלֹא לְמַאן
 39 דְּאָמַר מְקַצֵּת חֵג אֵינָא – וכן לדעת רבי יוסי הסובר שדי בכך
 40 שיחולו מקצת מימי חול המועד בתקופה החדשה, אזי אפילו אם
 41 תקופת תשרי תחול בכ"א לחדש אין כאן מקצת חג בתקופת
 42 תשרי, מאחר שהיום שבו נופלת התקופה הוא גמר תקופת תמוז.
 43 מבארת הגמרא: אֵלְאִי בַּחֲרַח צְרִיךְ לוֹמַר, דְּקָבַרִי יוֹם תְּקוּפָה
 44 מִתְחִיל – ששניהם סוברים שהיום שבו נופלת התקופה נידון
 45 בתחילת התקופה החדשה, ולפיכך לדעת רבי יהודה אם נופלת
 46 התקופה בט"ז לחדש תשרי, נמצא שכל ימי חול המועד הינם
 47 בתקופה החדשה, וכן לרבי יוסי אם נופלת התקופה בכ"א לחדש
 48 תשרי, נמצא שישנו יום אחד מחול המועד בתקופה החדשה, ועל
 49 כן אין מעברים על כך את השנה.
 50 הגמרא מקשה על דברי שמואל: מִיִּתִּיב, שנינו בברייתא, יום שבו
 51 חלה התקופה הרי הוא גוֹמֵר את התקופה הישנה, אלו דְּבַרִי רְבִי
 52 יְהוּדָה. רְבִי יוֹסִי אֹמֵר, יום שבו חלה התקופה הרי הוא מִתְחִיל רְבִי
 53 התקופה החדשה, מבואר מדברי הברייתא שרבי יהודה סובר
 54 שהיום שבו חלה התקופה נידון כסיום התקופה הישנה, ושלא
 55 כדברי שמואל שביאר שלדעת הכל יום תקופה מתחיל.
 56 הגמרא מוסיפה להקשות על שמואל מברייתא אחרת: וְעוּד תַּנָּא
 57 – עוד שנינו בברייתא המונה כמה שיטות תנאים בענין עיבור
 58 החדש על התקופה. אֵין מְעַבְרִין אֵת הַשָּׁנָה על התקופה, אֵלְאִי אִם
 59 כֵּן הֵיְתָה תְּקוּפָה וְתִקּוּפַת תְּמוּזָה חֲסִירָה רִבּוּיָּהּ שְׁל חוֹדֶשׁ תשרי, וְכִמְהָ

סנהדרין. דיני ממונות בשלושה – פרק ראשון דף יג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רט תוספות רש"י

1 רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום. אם צריך להשלים כ"א יום מחודש תשרי על
2 תקופת תמוז שתקופת תשרי נופלת בכ"ב מעברין ומוסיפין חודש אחד ורוחזין את
3 המועדות כדי שתקדים תקופת תשרי לחג אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת
4 בכ"א הדיינו יום אחד בתוך חולו של מועד אין מעברין. חג האסיף. זמן האסיף
5 שבחג ההיינו חולו של חג שיכול לאסוף בו
6 דבר האבד השמר שיהא בתקופת שנה
7 הנגבסת ולא בתוך תקופת תמוז שיהא
8 משנה שעברה ר' יהודה סבר כולו חג בעיני
9 כלומר כל חולו של מועד בעיני בתקופה
10 חדשה הלכך כשתקופת תמוז חסירה ששה
11 עשר הרי יום אחד מחולו של מועד נמשך
12 לתוכה דחמשה עשר יום טוב ויום ששה
13 עשר חולו של מועד אבל אם היתה תקופת
14 תשרי נופלת ביום ט"ז הרי כל חולו של
15 מועד בתקופה חדשה ואין מעברין ר' יוסי
16 אומר מקצת חולו של מועד בעיני בתקופה
17 חדשה הלכך כשתקופת תשרי נופלת ביום
18 כ"ב שהוא יום טוב האחרון מעברין את
19 השנה ורוחזין את המועדות כדי להקדים
20 תקופה לחג אבל אם רואין בית דין בארד
21 שתפול תקופת תשרי ביום כ"א שהוא שביעי
22 של ערבה דאיכא מקצת חולו של מועד
23 בתקופה חדשה אין מעברין ולמיעבריה
24 לאלול ולידחיה למועד חד יומא ואיכא לר'
25 יהודה כוליה חג ולרבי יוסי מקצת חג
26 כדפרכינן לקמן גבי תקופת ניסן ליעבריה
27 לאדר לא אפשר משום דלא מיקלע לן
28 תשרי ביומא דחזיא אי מיעברין לאלול
29 דהא מעיקרא מסדרין לירחא דסיתוא כי
30 היכי דלא ליקלע תשרי באד"ו משום דאתו
31 תרי שבי בהדיא ומשום שביעי של ערבה
32 דלא ליקלע בשבת וכדאמרין התם (ר"ה דף
33 יט) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול
34 מעובר דלא איצטרך דמעיקרא סדרין
35 לירחי דלא ליקלע באד"ו ואי ניצטרך
36 לעבורי מיקלקלא ראש השנה כדאמרין
37 בראש השנה (שם) ובמסכת סוכה (דף מג)
38 נמי גבי שביעי של ערבה אמרין לא מיקלע
39 אלול בשבת אלמא אנון הוא דמעיינין
40 במילתא מעיקרא ומסדרין לירחי כי היכי

1 רבי יוסי אומר, אחד ועשרים יום. ושניהם מקרא
2 אָהָד דְרִישׁוּ חַג הָאֲסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה. מִר סָבַר,
3 פּוֹלְיָה חַג בְּעֵינֵי בְּתֻקְפָּה חֲדָשָׁה. וְגַם סָבַר, מִקְצַת
4 חַג בְּעֵינֵי בְּתֻקְפָּה חֲדָשָׁה. מִזֵּי קָא סָבְרִי, אִי קָסְבְּרִי
5 יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר, בְּלֵאוּ הֵכִי נָמִי, לֹא לְמֵאֵן דְּאָמַר
6 פּוֹלְיָה חַג אִיכָא, וְלֹא לְמֵאֵן דְּאָמַר מִקְצַת חַג אִיכָא.
7 אֶלָּא, קָסְבְּרִי יוֹם תְּקוּפָה מִתְחִיל. מִיְתִיבִי, יוֹם תְּקוּפָה
8 גּוֹמֵר, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אֹמְרִי, יוֹם תְּקוּפָה
9 מִתְחִיל. וְעוֹד תִּנְיָא, אִין מַעְבְּרִין אֶת הַשָּׁנָה אֶלָּא אִם
10 בְּן הַיְתָה תְּקוּפָה חֲסִירָה רּוֹבּוּ שֶׁל חוֹדֶשׁ. וְכַמְּה רּוֹבּוּ
11 שֶׁל חֲדָשׁ, שְׁשָׁה עָשָׂר יוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרִי, שְׁתֵּי
12 יְדוֹת בְּחוֹדֶשׁ. וְכַמְּה שְׁתֵּי יְדוֹת בְּחֲדָשׁ, עָשָׂרִים יוֹם.
13 רַבִּי יוֹסִי אֹמְרִי, מִחֻשְׁבִּין, שְׁשָׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַפֶּסַח,
14 מַעְבְּרִין. שְׁשָׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַחֹג, אִין מַעְבְּרִין. רַבִּי
15 שְׁמַעוֹן אֹמְרִי, אֶף שְׁשָׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַחֹג, מַעְבְּרִין.
16 אֲחֵרִים אֹמְרִים, מֵיעוּטוֹ. וְכַמְּה מֵיעוּטוֹ, אֶרְבַּעַה עָשָׂר
17 יוֹם. קְשִׁיָּא. אָמַר מִר, רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרִי, שְׁתֵּי יְדוֹת
18 בְּחוֹדֶשׁ, עָשָׂרִים יוֹם. רַבִּי יוֹסִי אֹמְרִי, מִחֻשְׁבִּין, שְׁשָׁה
19 עָשָׂר יוֹם לִפְנֵי הַפֶּסַח, מַעְבְּרִין. הֵינִי רַבִּי יְהוּדָה?
20 יוֹם תְּקוּפָה גּוֹמֵר וְיוֹם תְּקוּפָה מִתְחִיל, אִיכָא בִּינְיָהוּ.
21 אָמַר מִר, שְׁשָׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַחֹג, אִין מַעְבְּרִין. אֶלָּא
22 לְרַבִּי יוֹסִי, שְׁשָׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַחֹג, הוּא דְלֵא. הָא
23 שִׁבְסָר וְתַמְנוּסָר, מַעְבְּרִין. וְהָאֵמַר שְׁשָׁה עָשָׂר לִפְנֵי
24 הַפֶּסַח, אִין, בְּצִיר, לֵא. לֹא, אִידִי וְאִידִי אִין מַעְבְּרִין,
25 וְאִידִי דִתְנֵא רִישָׁא שְׁשָׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַפֶּסַח, תִּנְא
26 נָמִי שְׁשָׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַחֹג. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִי, אֶף
27 שְׁשָׁה עָשָׂר לִפְנֵי הַחֹג, מַעְבְּרִין. הֵינִי תִנְא קְמָא?

איכא איכא

1 ורבי יוסי סבר מקצת חג בעיני. פי' בקונטרס דליכא למיפרך וליעבריה לאלול דא"כ
2 מיקלע תשרי באד"ו ודוקא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן הוא דפריך לקמן
3 וליעבריה לאדר משום דמצינן בקייטא לחסר חד ירחא טפי מנסדרן ויחזור תשרי
4 לדוכתיה ביום הגון ור"ת פורש דלקמן פריך לכולהו תנאי דאשכחנא כמה תנאי ולא
5 חיישי לאד"ו כי הויא דס"פ אלו קשרים (שבת
6 דף קיג). דחלבי שבת קריבים ביום הכפרים
7 דפליגי בה רבי (שמעון) ור"ע וכי מלמעלה
8 למטה קא חשיבי ה"ה נמי לכולהו תנאי ת"ק ורבי
9 יהודה ור' יוסי ור"ש וקשה דלא יתכן לפרש כן
10 מילתא דר' יוסי דקתני ט"ז לפני הפסח מעברין
11 ט"ז לפני החג אין מעברין ועוד דבס"פ החליל
12 (סוכה דף נד.) לא אשכח תנא דאתאי כוותיה
13 מתניתין דחלבי שבת קריבים ביום הכפרים
14 אלא אחרים ועוד דרבינא דמשני לעולם אחרים
15 בתשרי קיימי משמע דאתא לשוני דלא תיקשי
16 וליעברו לאדר ולא צריכחו למימר מלמעלה
17 למטה קחשיב ומיזו וגו' לפירוש הקונטרס צ"ל
18 ע"כ דרבינא לא תירץ כלום מוקשיא דליעבריה
19 לאדר דהא אליבא דאחרים קיימא דלא חיישי
20 לאד"ו וצריך נמי לומר לירידי דמלמטה
21 למטה קחשיב ומיזו טעמא נמי בתנא דחק
22 בקונטרס לפרש דמעברין לאדר שפיר משום
23 דאפשר לתקוני תשרי בחד מירוד קייטא דלא
24 צריך טעמא זה כיון דאליבא דאחרים קיימי ואין
25 להקשות הדשתא נמי כי נעבר חדש שלם
26 מיקלע תשרי באד"ו למאן דאמר הודש
27 העיבור כ"ט יום דהא אפשר לתקוני מחד ירחי
28 קייטא למלאות חד טפי ממכסדרן וכן למאן דאמר
29 ל' יום לחסר חד מירוד קייטא.
30 מ"ז לפני הפסח מעברין. פירוש ט"ז ונופלת
31 ב"ז משום תשרי דתקופה נופלת בכ"ב
32 וליכא אפילו מקצת החג ואפילו נופלת תקופת
33 ניסן בט"ז בניסן או בתחילת היום או בשש
34 שעות ביום מיקלע נמי תקופת תשרי בכ"ב
35 שהרי יש בין תקופה לתקופה צ"א יום ו' שעות
36 ומחצה אלא דכי נפלה תקופת ניסן ב"ז פסיקא
37 ליה דלעולם מעברין אבל בט"ז אם בתחילת
38 הלילה נופלת או בחצי הלילה אין מעברין
39 ומשמ ואלך מעברין.
איכא

1 דלא מיקלע באד"ו הלכך כיון דיום שלשים של אלול מיקלע בשלושה או בה' או בו' אי דחית ליה חד יומא בין על ידי עיבור אלול בין על ידי עיבור חדש אחר מיקלע
2 ראש השנה באד"ו ואי מיקלע בשני בשבת דאפשר למידיחיה למחר הואיל וברוב השנים לא שכיה לא פרכינן ליה ולעבורי תרי ירחי ולדחיה תרי יומי לא אפשר דקיימא
3 לן במס' ערכין (דף ה) דלא נראה לחכמים לעבר שמנה חדשים בשנה אלא אם כן היתה שנה שלפניה מעוברת וכיון דבסדר החדשים אחד מלא ואחד חסר מיקלע לן
4 תקופה ביום י"ז לרבי יהודה או בכ"ב לרבי יוסי אי מעברין עוד תרי ירחי הוו להו שמנה מעוברין הלכך מעברין את השנה: אי קסברי יום תקופה גומר. יום שהתקופה
5 נופלת בו הוא גמר תקופה שעברה ואינה מתקופה חדשה למה לי לרבי יהודה שער חסירה ולרבי יוסי כ"א בלאו הכי אפילו לא חסרה לא חמשה עשר לר'
6 יהודה ותפול חדשה בששה עשר או עשרים ולרבי יוסי ותפול באחד ועשרים לא לר' יהודה איכא כוליה חג ולא לר' יוסי איכא מקצת חג ודא יום שביעי של ערבה
7 שנופלת בו תקופה מאותה שעברה הוא ולר' יהודה נמי יום ט"ז מתקופה שעברה וליכא כוליה חג: פתחיל. הוא ראשון לימי תקופה הבאה הלכך לר' יהודה אם תפול
8 בששה עשר שהוא ראשון לחולו של מועד איכא כוליה חג ולר' יוסי אם תפול בשביעי של ערבה איכא מקצת: מיתבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה. וכיון דיום
9 תקופה גומר למה לי חסירה ששה עשר: ועוד תניא. לר' יהודה עשרים דשמעינן מינה דר' יהודה מקצת חג הוא דבעי וקשיא לשמואל בתרתי: ששה עשר. ונופלת
10 בשבעה עשר: עשרים. ונופלת בכ"א ואע"ג דהוא יום אחרון לחולו של מועד ליכא מקצת חג ולר' יהודה יום תקופה גומר ואינו מן החדשה: ששה עשר לפני הפסח
11 מעברין. אם תקופה שלפני הפסח הדיינו תקופת טבת חסירה ששה עשר בניסן ותקופה נופלת בשבעה עשר מעברין את השנה שכשאתה מונה משבעה עשר בניסן צ"א
12 יום לתקופת ניסן וצ"א יום לשל תמוז הרי הם כלים בכ"א בתשרי ותקופה נופלת בכ"ב ואע"ג דלרבי יוסי מיום תקופה מתחיל ליכא מקצת חג בתקופה חדשה כיצד טול
13 יום דניסן שהוא מלא ואייר וסיון נ"ט ותמוז ואב נ"ט הרי קל"ב ואלול כ"ט שהוא חסר הרי קס"א וכ"א דתשרי הרי קפ"ב ימי שתי תקופות ושל תשרי נופלת בכ"ב משום
14 הכי מעברין אבל נפלה תקופת תשרי ביום כ"א אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא יום אחד מחולו של מועד בתקופה חדשה: ששה עשר לפני החג. אם חסרה תקופת
15 תמוז שהוא לפני החג ששה עשר מימי תשרי ונפלה של תשרי ב"ז אין מעברין דאיכא מחולו של מועד בתקופה חדשה טובא ולקמן פריך אמאי אמר שיתסר אפילו
16 חסרה שיבסר ותמיסר וי"ט ועשרים קאמר נמי ר' יוסי דאין מעברין דהא ששה עשר לפני הפסח הוא דמעברין הדיינו משום דמטיית תקופת תשרי בכ"ב: אף ששה עשר
17 לפני החג מעברין. דקסבר כוליה חג בעינן ולקמן פריך היינו תנא קמא: אחרים. מפרש טעמייהו לקמן: היינו ר' יהודה. דתרווייהו מקצת חג בעי:

איכא

מתן תורה היה דווקא באופן של וירד ה' על הר סיני ולא שהעלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לשמי השמים.

ממאמר שבת פרשת דברים ה'תש"מ

59 שנינו במשנה: סמיכת זקנים בשלשה דברי רבי שמעון, רבי יהודה
 60 אומר בחמשה. תנו רבנן, נאמר (ויקרא ד טו), 'וסמכו זקני העדה את
 61 ידיהם על ראש הפר', ומבאר הבריייתא, 'וסמכו זקני', 'ובול זקני
 62 השוק – שמא כונת הכתוב שסימכו על הפר זקנים מן השוק,
 63 כלומר, תלמידי חכמים שאינם יושבים בסנהדרין, תלמוד לומר
 64 'עדה', ואין עדה אלא סנהדרין. ועדיין יש לומר, 'אי עדה יכול קמני
 65 עדה' – שמא די לזה בזקנים מן סנהדרין קטנה, תלמוד לומר 'עדה'
 66 בה"א הידיעה, כלומר, המיורין שבעדה, שהם סנהדרין גדולה.
 67 זקמה הן הזקנים הצריכים לסמוך, יש ללמוד זאת ממה שנאמר
 68 'וסמכו' לשון רבים, ומיעוט רבים שנים, וכמו כן נאמר 'זקני' בלשון
 69 רבים ומיעוטם שנים, נמצא שצריך ארבעה זקנים, ומאחר שאין
 70 עושים בית דין שקול וזוגות, כדי שאם יחלקו יוכלו להכריע אחר
 71 הרוב, לפיכך מוסיפין עליהם – על ארבעת הזקנים עוד אחד, והרי
 72 כאן חמשה זקנים. אלו דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר, נאמר
 73 בכתוב 'זקני', ומיעוט רבים שנים, ומאחר שאין עושים בית דין
 74 שקול מוסיפין עליהן עוד אחד, הרי כאן שלשה זקנים לסמיכת הפר.
 75
 76 שואלת הגמרא: ורבי שמעון הפתיח 'וסמכו' – מה דורש רבי שמעון
 77 מתיבת זסמכו. ומשיבה: הוהא מיפגי ליה לנפיה – תיבה זו לגופה
 78 היא נצרכת, ללמד שהזקנים סומכים את ידיהם על הפר, ואין היא
 79 מיותרת לדרשה, ולפיכך אין ללמוד ממנה להוסיף על מספר
 80 הזקנים. שואלת הגמרא: ורבי יהודה – מה יענה על טענת רבי
 81 שמעון שתיבה זו נצרכת לגופה. ומשיבה: לגופיה לא צריך קרא,
 82 דאם כן ולא אתי 'וסמכו' לדרשה – שאם אין תיבה זו באה לדרוש
 83 הימנה, לכתוב בפסוק 'זקני העדה ידיהם על ראש הפר', ללא תיבת
 84 זסמכו, ונמצא, שבהכרח היא באה להוסיף על מספר הזקנים.
 85 ומבאר הגמרא: ורבי שמעון סובר שלא היה ניתן לכתוב המקרא
 86 ללא תיבה זו, משום דאי פתיח הוי זקני העדה ידיהם על ראש
 87 הפר, הוה אמיתא מא' על' כסמוך – היה מקום לומר שפירוש תיבת
 88 'על' הוא 'בסמוך', דהיינו, שידיהם יהיו בסמוך לפר, ואינם צריכים
 89 להניחם על ראשו ממש, ולפיכך הוצרך הכתוב לומר 'וסמכו',
 90 ללמדנו שיש להם לסמוך את ידיהם ממש על ראש הפר, ונמצא,
 91 שאין תיבה זו מיותרת לדרשה.
 92 תשובת רבי יהודה: ורבי יהודה – סובר שאי אפשר היה לומר
 93 שכוונת התורה שיניחו את ידיהם בסמוך לראש הפר, משום דגמר
 94 ראש ראש מעולה – הוא לומד גזירה שוה 'ראש ראש' מקרבן
 95 עולה, שלגבי קרבן עולה נאמר (ויקרא א ד) 'וסמך ידו על ראש
 96 העולה, ובפר העלם דבר של ציבור נאמר (שם ד טו) 'וסמכו זקני
 97 העדה את ידיהם על ראש הפר', ולומדים את דין פר העלם דבר
 98 של ציבור בגזירה שוה מדין קרבן עולה, שכשם ששם יש לסמוך
 99 על ראש הקרבן ממש, כמו כן בפר העלם דבר של ציבור, ולפיכך
 100 לא נצרכה כאן תיבת 'וסמכו', ואפשר לדרשה לענין מנין הזקנים.
 101
 102 ורבי שמעון לא גמר ראש ראש מעולה – אמנם רבי שמעון לא קיבל
 103 מרבו גזירה שוה זו, ולפיכך הוא סובר שאין לדרוש תיבת 'וסמכו'
 104 לענין מנין הסומכים, מאחר שצריכה היא ללמד שסומכים את
 105 ידיהם על ראש הפר ממש.
 106 הגמרא מבאר כמה דינים בעניני סמיכת חכמים: תנא, סמיכה
 107 וסמיכת זקנים יש לעשותם בשלשה אנשים. מבררת הגמרא: מא'
 108 סמיכה ופאי סמיכת זקנים, כלומר, במשנה שנינו דין סמיכת זקנים
 109 על ראש פר העלם דבר של ציבור, אך מה היא הסמיכה הנוכרת
 110 בבריייתא. אמר רבי יוחנן, סמיכה זו היא מיסמך סבי – סמיכת
 111 החכמים, שיקרא מעתה בשם רבי. וסמיכה זו בשלשה תלמידי
 112 חכמים היא נעשית.
 113 אמר ליה אבין רב יוסף, מיסמך סבי בשלשה מגלן – מנין לומדים
 114 שסמיכת החכמים היא בשלשה, ואילימא מדכתוב לגבי סמיכת
 115 משה ליהושע (במדבר כו כג) 'ויסמוך את ידיו עלי', אי הכי תסגי כהר
 116 – אם כן יש ללמוד משם שדי באחד הסומך, שהרי משה רבינו

1 מבאר הגמרא: איכא בינייהו יום תקופה מתחיל יום תקופה גומר
 2 – תנא קמא ורבי שמעון נחלקו אם יום התקופה מתחיל את
 3 התקופה החדשה או גומר את הישנה, שאם היום שבו נופלת
 4 התקופה הוא מן התקופה החדשה, אין מעברים את השנה אם
 5 נופלת תקופת תשרי בט"ז לחודש, שהרי כל ימי חול המועד חלים
 6 בתקופה החדשה, ואם היום שבו נופלת התקופה הוא מהתקופה
 7 הישנה, נמצא שאם נופלת תקופת תשרי בט"ז לחודש אין כל ימי
 8 חול המועד חלים בתקופה החדשה, ויש לעבר את השנה. ומוסיפה
 9 הגמרא: ולא מסיימי – אין סימן איזה מן התנאים סובר כך ואיזה
 10 כך, שהרי שניהם נקטו 'ששה עשר יום', ואין אנו יודעים מי נתכוין
 11 לומר לשון זה על 'חסרון התקופה', ומי על 'נפילת התקופה'.
 12 הגמרא מבררת את שיטת אחרים שהובאה לעיל: שנינו בבריייתא,
 13 אחרים אומרים שיש לעבר את השנה אפילו כשתקופת תמוז
 14 נמשכת רק למיעוטו של חודש תשרי, זקמה הוא מיעוטו, ארבעה
 15 עשר יום. דהיינו, שאף אם נופלת התקופה החדשה בט"ז לחודש
 16 יש לעבר את השנה.
 17 מקשה הגמרא: מאי קסברי אחרים, הרי אפילו אי קסברי יום
 18 תקופה גומר, וכמו כן הם סוברים דבוליה חג בעינן בתקופה
 19 החדשה, האיכא – הרי כל ימי חול המועד הינם בתקופה החדשה.
 20 מתרצת הגמרא: אמר רב שמואל בר רב יצחק, אחרים בתקופת
 21 ניסן קיימי – בתקופת ניסן המתאחרת לבוא הם עוסקים, ולא
 22 בתקופת תמוז הנמשכת לתוך תשרי. דכתביב (דברים טו א) 'שמור את
 23 חגך האביב, ודרשו חכמים, שמור אביב של תקופה – תשמור את
 24 האביב שהוא תקופת ניסן של שנת החמה, שיהא בחגך ניסן של
 25 לבנה, דהיינו, שתחול תקופת ניסן עוד בזמן חידושה של לבנה,
 26 וחידוש הלבנה הוא עד י"ד לחודש, נמצא, שאם חל יום התקופה
 27 בט"ו לחודש ניסן אין מתקיים המקרא 'שמור את חודש האביב',
 28 מאחר שאין האביב חל בזמן חידוש הלבנה, ויש לעבר את השנה.
 29 שואלת הגמרא: וליעבריה לאדר – הרי ניתן לעבר את חודש אדר,
 30 שיהיה מלא, וכך תחול התקופה החדשה בי"ד לחודש, ויתקיים
 31 המקרא 'שמור את חודש האביב'.
 32 משיבה הגמרא: אמר רב אחא בר יעקב, אכן כאשר חלה התקופה
 33 בט"ו לחודש מעברים את חודש אדר ולא את השנה, ורק כאשר
 34 חלה התקופה בט"ז לחודש או הכרח הוא לעבר השנה, ותנא
 35 דאחרים שנקט בדבריו 'ארבעה עשר יום' מלמעלה למטה קתיב
 36 – הוא מונה מן המנין הגבוה לנמוך, והכי קאמר, אם יחסרו
 37 מתקופת שבת שבעה עשר יום, או ששה עשר או חמשה עשר, עד
 38 מיעוטו של החודש, מעברין את השנה, זקמה הוא מיעוטו של חודש
 39 ארבעה עשר יום. דהיינו, אם נופלת התקופה בט"ז לחודש, אזי
 40 בהכרח צריך לעבר על כך את השנה, אבל אם חסר מן התקופה
 41 רק ארבעה עשר יום ונופלת התקופה בט"ו לחודש, מעברים את
 42 חודש אדר, ונמצא שהתקופה החדשה חלה בי"ד לחודש, שהוא
 43 עדיין בזמן חידוש הלבנה.
 44 שיטה אחרת בביאור דברי רבינא אמר, לעולם אחרים
 45 בתקופת תשרי קיימי ולא בניסן, ואף על פי כן סוברים הם שאם
 46 חסרה תקופת תמוז ארבעה עשר יום ונופלת התקופה החדשה
 47 בט"ו לחודש, מעברים את השנה, וקסברי אחרים בוליה חג בעינן
 48 ויום טוב ראשון – צריך שיהא כל חג הסוכות בתקופה החדשה, אף
 49 יום טוב הראשון, ומאחר וסוברים הם שיום התקופה הוא גמר
 50 התקופה הישנה, נמצא שאם נופלת התקופה בט"ו לחודש, אין יום
 51 טוב הראשון חל בתקופה החדשה, וצריך לעבר את השנה.
 52 מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שצריך שיהא יום טוב ראשון
 53 בתקופה החדשה, הרי במקרא 'חג האסיף' פתיח, דהיינו, הזמן שבו
 54 מותר לאסוף תבואה ופירות בתוך החג, שהוא חול המועד
 55 שהותרה בו מלאכה לצורך דבר האבד, אבל ביום טוב אסור
 56 לאסוף. מתרצת הגמרא: אחרים סוברים שאין הכוונה לאיסוף
 57 ממש, אלא לחג תנא קאמרי, דהיינו, חג הסוכות, שהוא בא
 58 בזמן איסוף התבואה, ואף יום טוב ראשון בכלל.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יד. אם רוצה לסעד תכף להבדלה צריך לזוהר שלא יביאו לחם לשלחן קדם הבדלה כ"ח ואם הביאו צריך
2 לכסותו במפה עד אחר ההבדלה שלא יראה הפת בושטו⁶¹ שהרי מן הדין היה צריך להקדים ברכת
3 הלחם לברכת הנין פשרוצה לאכל מיד כ"ט לפי שהוא מקדם לנין בשבב ארץ ישראל בפסוק ארץ חטה
4 ושעורה וגו'⁶³ אלא שעכשו אינו יכל להקדימו והרי זה בזיון לו לכן יש לכסותו אבל אם אינו רוצה לסעד
5 מיד אינו צריך לכסותו:

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ושלא לשתות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל טע"ף יד

ביאורי הלכה

בחן קודם הבדלה - והוא הדין למיני מזונות שדעתו [בט] לאכול מיד - אבל כשאינו רוצה לאוכלה מיד - לאוכלם מיד לאחר הבדלה⁶⁰. אין הפת קודמת⁶².

ציונים והוספות

- 61 עד"ז בסי' תעג סמ"ד (בעניין ליל הסדר): יש לזוהר שעמדה).
62 ראה סדר ברכת הנהנין פ"י ה"ב.
63 דברים ת, ח: ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש.
- 61 עד"ז בסי' תעג סמ"ד (בעניין ליל הסדר): יש לזוהר שתהא המצה מגולה קצת עד שיגיע ללפיכך שאז נוהגין להגביה כל אחד כוסו ולאחוזו בידו עד שחותם גאל ישראל ולפיכך נכון לכסות המצות שלא יראה הפת בושטו כשנוטלין הכוס (וראה שם שכן הוא כשאומר והיא

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

- ט וכן אם נזכר לאחר שהתחיל לגמור ההלל יגמור ההלל
1 וההגדה וישתה הכוס ואח"כ יטול ידיו ויאכל האפיקומן
2 ויברך ברכת המזון בלא כוס.
3 ומי שמחמיר על עצמו כל ימות השנה ונוהר שלא לברך
4 ברכת המזון בלא כוס אם נזכר קודם שהזכיר את השם
5 בחתימה שלאחר ההלל (דהיינו ברוך אתה ה' מלך מהולל
6 כו' או ברוך אתה ה' אל מלך גדול כו' כמו שיתבאר בסימן
7 ת"פ) יפסיק במקום שנזכר ויטול ידיו ויאכל האפיקומן
8 ויברך ברכת המזון על כוס זה ולא ישתנו מיד לאחר ברכת
9 המזון אלא יחזור ויתחיל לא לנו ויגמור ההלל וההגדה
10 וישתה הכוס ואף על פי שאין עושים שתי מצות על כוס
11 אחד, מכל-מקום כיון שעכשיו נתפשט המנהג כהאומרים
12 ברכת המזון אינה טעונה כוס אם כן אינו עושה על כוס זה
13 כ"אם מצוה אחת מעיקר הדין דהיינו גמר ההלל וההגדה.
14 אבל אם לא נזכר עד לאחר שהזכיר את השם שבחתימה
15 יגמור את החתימה וישתה הכוס ואח"כ יטול ידיו ויאכל
16 האפיקומן ויברך ברכת המזון בלא כוס שלא להוסיף על
17 מנין הכוסות ואף שהוא מחמיר על עצמו כל ימות השנה
18 שלא לברך ברכת המזון בלא כוס, מכל-מקום עכשיו אי
19 אפשר לו לעשות בענין אחר אם לא שלא יאכל האפיקומן
20 כלל ומוטב שנייה זהירות וינהג כמנהג הפשוט לברך ברכת
21 המזון בלא כוס ממה שלא יאכל אפיקומן כלל.
22 שאי אפשר לו לאכול האפיקומן קודם שתיית כוס רביעי
- לפי שלהאומרים ברכת המזון אינה טעונה כוס הרי הוא
24 עושה איסור במה שמפסיק הרבה בין גמר ההלל וההגדה
25 לשתיית הכוס באכילת האפיקומן וברכת המזון ואינו שותה
26 מיד לאחר חתימת ההלל כתקנת חכמים והאומרים שברכת
27 המזון טעונה כוס הרי הוא עושה איסור במה שהוא אומר
28 ב' מצות על כוס אחד וגם במה שמפסיק באכילת האפיקומן
29 בין חתימת ההלל לשתיית הכוס שלאחר ברכת המזון (אבל
30 ברכת המזון אינה חשובה הפסק להאומרים שאף היא
31 טעונה כוס שהרי אומרים יקנה"ז על כוס אחד) וגם אי
32 אפשר לו לחזור ולומר גמר ההלל וההגדה עם החתימה
33 אחר ברכת המזון על כוס שלא יברך ברכה לבטלה דהיינו
34 ברכת החתימה שכבר אמרה פעם אחת:
35
- י אם נאבד האפיקומן אם יש לו מצת מצוה אחרת בין
36 שלימה בין שבורה יאכל ממנה (ואם אין לו עוד מצת
37 מצוה יאכל ממצוה אחרת שהיא שמורה מחימוץ משעת
38 קצירה או משעת לישתה ואילך וכל המצות שלנו הן
39 שמורות משעת לישתה ואילך וכשרות לאפיקומן שאף שיש
40 לחוש שמה נעשו ע"י חרש שוטה וקטן שאין בהן דעת
41 לשמור מחימוץ לשם מצת מצוה, מכל-מקום כל ספק דברי
42 סופרים להקל ואם יש לו ג' מצות מצוה לליל ב' ישבור
43 חתיכה מהאמצעית ויאכל בליל א') (עיין סי' תנ"ח):
44
- יא הנוהגין לנקוב חתיכת אפיקומן ולתלותה אין בזה
45

עליו ברכת המזון ואף להאומרים שברכת המזון אינה
טעונה כוס, מכל-מקום הואיל ותקנו חכמים לשתות ד'
כוסות בלילה זה יש לעשות מצוה בכל אחד ואחד ועל
השלישי יברך על מזונו (ואם לא עשה כן לא יצא ידי חובת
ד' כוסות כמו שנתבאר בסי' תע"ב):

ב כוס זה צריך לדקדק בו אם הוא נקי משירי כוסות
דהיינו שירי יין ששרה בו פת שאם אינו נקי צריך
שטיפה והדחה או לקנחו יפה כמו שנתבאר בסי' קפ"ג ואף
מי שאינו נזהר בזה כל השנה (לפי שברכת המזון אין צריך
כוס מעיקר הדין) מכל-מקום בלילה זה צריך לזוהר:

ג אחר שתהה כוס זה אסור לשתות יין או שאר משקה
המשכר עד כוס הרביעי שמא ישתכר וישן וימנע
מקריאת גמר ההלל ואף ממשקה שאינו משכר יש למנוע
מטעם שנתבאר בסי' תע"ח חוץ ממים וכיוצא בהם כמו
שיתבאר בסי' תפ"א:

ד אבל כוס זה השלישי יכול לשתותו כולו אפילו מחזיק
הרבה יותר מרביעית ואפילו מפסיק הרבה פעמים
באמצע שתיית הכוס אף על פי כן הכל נחשב לכוס אחד
אפילו שוהה מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה
אחרונה יותר מכדי אכילת פרס ומכל-מקום אם הכוס מחזיק
הרבה יותר מדאי לא ישתנו כולו שלא ישתכר:

ה ואפילו בכוס קטן אם שתה ממנו רוב רביעית או יותר
והיה בדעתו שלא לשתות עוד ממנו ואחר כך נמלך
לחזור ולשתות עוד ממנו כיון שצריך לברך ברכה ראשונה
על מה שרוצה לשתות אסור לו לשתות ממנו (או מכוס
אחר) אפילו אינו יין אלא שאר משקה שהוא חמר מדינה
מפני שנראה כמסויף על הכוסות שתקנו חכמים כמו
שנתבאר בסי' תע"ג:

ו מצוה לחזור אחר זימון לאמירת ההלל כדי לומר הודו
בשלושה דהיינו שהאחד יאמר לשנים שעמו הודו לה'
וגו' והם יענו אחריו הודו לה' וגו' וכן באנא ה' וגו' כמו
שנתבאר בסי' תכ"ב עיין שם הטעם, והגדול שבהן הוא
אומר הודו והשנים הקטנים ממנו עונים אחריו ויכול הגדול
ליתן רשות לקטן ואפילו אם אותן השנים אכלו בבית אחר
וכבר קראו את ההלל לעצמן מצטרפין לזימון להלל.

ומכל-מקום מי שאין שנים אוכלין עמו בבית אין צריך
לחזור אחר שלשה אנשים מבית אחר אלא די באשתו ובניו
שהגיעו לחינוך שיענו אחריו ואף שלכתחלה מצוה מן
המובחר לומר הודו ואנא בגו' אנשים שהגיעו לכלל מצות,
מכל-מקום אין צריך להקפיד כל כך בשביל זה לטרוח
אחריהם ולהביאם מבית אחר אלא די באשתו ובניו שהגיעו
לחינוך.

ויכול ליתן רשות לקטן לומר אנא וגו' והוא יענה אחריו
אבל הודו לא יענה אחר הקטן אלא יתחיל הוא בעצמו
והקטן יענה אחריו לפי שהודו הוא תחלת הפרק וכשהקטן
מתחיל והוא עונה אחריו נראה כאילו הקטן הוא שלוחו,
ותבא לו מארה שמבזה את קונו לעשות לו שלוחים כאלו.
ומכל-מקום יאמר נא ישראל ויאמרו נא בית אהרן ויאמרו

1 איסור משום נוקב ביו"ט לפי שאיסור עשיית נקב אפילו
2 בשבת אינו שייך באוכלין אלא בעצים ואבנים ומתכות
3 וכיוצא בהם (משאר דברים הראוים לעשות מהן כלים, עיין
4 סי' שי"ד):

חלק ג סימן תעו דיני אכילת האפיקומן:

א אחר אכילת אפיקומן אסור לאכול שום מאכל בעולם
6 חוץ ממצה שמורה משעת קצירה או משעת לישיה כדי
7 שלא יעבור מפיו טעם מצה שמורה של האפיקומן על ידי
8 טעם אותו מאכל כמו שנתבאר בסי' תע"ו.

9 אבל מותר לשתות כל המשקין שאינן משכרין (אבל משקין
10 המשכרין אסור לשתות מטעם שיתבאר בסי' תפ"א) לפי
11 שטעם השתיה אינו מעביר את טעם האכילה מפיו.

12 ויש חולקין על זה ואומרים שטעם כל המשקין מבטל מפיו
13 את טעם מצה שמורה של אפיקומן חוץ ממים וכיוצא בהם
14 כמו שיתבאר בסי' תפ"א ויש לחוש לדבריהם אם לא לצורך
15 גדול:

ב לא יאכל האפיקומן בשני מקומות ואפילו בחדר אחד
17 לא יאכלנו בבי' שולחנות מקצתו בשולחן זה ומקצתו
18 בשולחן זה לפי שהאפיקומן הוא זכר לפסח ואסור לאכול
19 מן הפסח בשני מקומות שנאמר בבית אחד יאכל:

ג מי שישן באמצע אכילת האפיקומן וניעור משנתו אסור
21 לו לחזור ולאכול עוד מן האפיקומן אפילו לא אכל
22 עדיין כזית לפי שהשינה חשובה הפסק בין אכילה לאכילה
23 וכשאוכל אחר השינה הרי הוא כאוכל במקום אחר שלא
24 במקום הראשון ואסור לאכול האפיקומן בשני מקומות:

ד במה דברים אמורים כשמיסב בלבד אבל בני החבורה
26 המסובין וישנו מקצתן באמצע אכילת האפיקומן וניעורו
27 יכולין לחזור ולאכול עוד אפילו אכלו כבר כזית שאין
28 שינתם חשובה הפסק כיון שמקצת חבורתם נשאר בלא
29 שינה אבל אם ישנו כל בני החבורה וניעורו אינן חוזרין
30 לאכול עוד:

ה וכל זה כשנרדמו בשינה אבל אם נתנמנו בלבד וניעורו
32 וכן יחיד שמיסב ונתנמנו וניעור יכולין לחזור ולאכול
33 ואיזהו מתנמנם ישן ואינו ישן ניעור ואינו ניעור כגון שאם
34 קורין אותו והוא עונה ואינו יודע להשיב דבר שצריך
35 להרהר קודם שישב וכשמזכירין אותו הוא נזכר כגון
36 ששואלין אותו באיזה מקום הנחת חפץ פלוני ואינו יודע
37 להרהר ולזכור בעורו מתנמנם באיזה מקום הנחתו
38 וכשמזכירין אותו ואומרים לו הנחת במקום פלוני הוא נזכר
39 ואומר הן או לאו וכיוצא בזה:

ו וכל זה כשישן לאחר שהתחיל לאכול האפיקומן אבל
41 אם ישן קודם לכן וניעור יכול לחזור ולאכול כמה
42 שירצה ולאכול האפיקומן אח"כ וכן יכול לאכול סעודתו
43 בבית ולילך לאכול האפיקומן בבית אחר:

חלק ג סימן תעח שלא לאכול אחר אכילת אפיקומן:

א אחר אכילת האפיקומן צריך למזוג כוס שלישי לברך

46 אל ואינו חותם ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות מאחר
47 שעתידי לחתום אחר ישתבח ברוך אתה ה' אל מלך גדול
48 (ומהולל) בתשבחות ולמה יחתום ב' פעמים בענין אחד ואם
49 שכח וחתם ביהללוך לא יחתום ברוך אתה ה' בישתבח
50 ואח"כ אומרים הלל הגדול ואח"כ נשמת כו' ישתבח כו'
51 וחותם ברוך אתה ה' כו' הבוחר כו'.

52 ויש נוהגין שלא לומר יהללוך מיד לאחר גמר הלל אלא
53 אומרים הלל הגדול מיד לאחר גמר ההלל ואח"כ נשמת
54 וישתבח עד ועד עולם (אתה אל) ואינו חותם בחתימת
55 ישתבח אלא אומר יהללוך כולו עד סופו עם החתימה של
56 יהללוך ואם שכח וחתם בישתבח יאמר אחר כך יהללוך
57 בלא חתימה:

58 **ב** אין צריך לגמור הלל במקום הסעודה אלא יכול לגמרה
59 אף בבית אחר ואף שאינו שותה הדי' כוסות במקום אחד
60 אין בכך כלום:

61 **ג** יש אומרים שצריך לשתות הכוס מיד לאחר חתימת
62 ישתבח או יהללוך שלאחר ישתבח קודם אמירת הפיוטים
63 שנוהגין לומר שהרי תקנת חכמים היתה לגמור ההלל וברכת
64 השיר על כוס ד' וא"כ אין להפסיק ביניהם בפיוטים שאינן
65 מתקנה כלל אבל אין נוהגין כן במדינות אלו:

66 **ד** נוהגין לומר שפוך חמתך וגו' קודם שמתחיל לא לנו
67 ופוחזין הדלת כדי לזכור שהוא ליל שימורים ואין
68 מתייראין משום דבר ובזכות אמונה זו יבא משיח וישפוך
69 הקב"ה את חמתו על הגוים:

70 **ה** ובקצת מקומות נוהגין שלא לנעול החדרים שישינים שם
71 בליל פסח כי הוא ליל שמורים לכל בני ישראל
72 לדורותם להוציאם מגלות הזה ואם יבא אליהו ימצא פתח
73 פתוח ונצא לקראתו במהרה ואנו מאמינים בזה ויש באמונה
74 זו שכר גדול ובמקומות שמצויין גנבים אין לסמוך על הנס
75 כמו שנתבאר בס"ת ל"ג.

76 ונוהגין במדינות אלו למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין
77 אותו כוס של אליהו הנביא:

חלק ג סימן תפ סדר כוס רביעי:

א אחר ד' כוסות נהגו כל ישראל מדורות הראשונים שלא
לשתות יין או שאר משקה המשכר לפי שחייב אדם
לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר
בניסים ונפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד
שתחטפנו שינה ואם יהא מותר לו לשתות יש לחוש שמא
ישתכר ולא יעסוק ויספר כלל אבל לאחר שחטפתו שינה
מותר לו לשתות.

ויש חולקין על זה ואומרים שמעיקר הדין אסור לשתות כל
משקה כדי שלא יעבור מפיו טעם מצה של האפיקומן חוץ
ממים וכיוצא בהם כגון מי זנגביל (שקורין אינגבר וואשר)
ומי שורש (שקורין לאקריץ) ומי תפוחים (שקורין עפיל
טראנק) שמבשלים מים עם תפוחים אבל עפיל טראנק
שעושין באשכנז שכותשין התפוחים בבית הכבד ויש לו טעם
גדול אינו כמים ואסור לשתות.

1 נא יראי ה' אם אמרם הקטן והוא עונה אחריו הודו לה' וגו'
2 אף בדיעבד לא יצא ידי חובתו אלא אם כן חזר ואמר גם
3 כן בפני עצמו יאמר נא וגו' אבל אינו יוצא במה ששמע
4 מהקטן כיון שהקטן הוא פטור מכל המצות שבתורה ואינו
5 חייב בהם אלא (מדברי סופרים) כדי לחנכו במצות:

6 **ז** אבל יכול ליתן רשות לאשתו לומר הודו ויאמר נא
7 ויאמרו נא והוא יענה אחריה הודו ויצא ידי חובתו במה
8 ששומע ממנה יאמר נא ויאמרו נא וגו' שאף שהנשים
9 פטורות מכל הלל כמו שנתבאר בס"ת תכ"ב, בהלל זה הן
10 חייבות ואין שום חילוק ביניהן לאנשים בכל מה שנוהג
11 בלילה זה כמו שנתבאר בסימן תע"ב:

12 **ח** וכל זה בהודו שבהלל זה אבל להודו שבהלל הגדול
13 אין צריך זימון כלל וכן לברכת המזון אין צריך לחזור
14 אחר זימון והנוהגין לצאת מבתיהם לבית חבריהם לברך שם
15 ברכת המזון בזימון הוא מנהג בורות וגם יש איסור בדבר
16 אם יוצאין מבתיהן אחר אכילת אפיקומן שאסור להם
17 לטעום כלום בבית שהלכו לשם ואם כן האיך יברכו שם
18 ברכת המזון הלא ברכת המזון צריך לברך במקום גמר
19 האכילה ואי אפשר להם לחזור ולאכול האפיקומן בבית
20 שהלכו לשם שאין אוכלין אפיקומן בב' מקומות אפילו לא
21 אכל במקום הראשון כזית אלא אם הם רוצים ילכו לשם
22 קודם אכילת אפיקומן ויאכלו שם האפיקומן ויברכו שם
23 ברכת המזון והלל בזימון או יאכלו האפיקומן ויברכו ברכת
24 המזון בביתם ואח"כ ילכו לשם אם ירצו לומר הלל בזימון
25 שלשה אנשים:

26 **ט** נהגו שבעל הבית האומר ההגדה הוא מברך ברכת
27 המזון בלילה זה אף אם יש שם אורח שנאמר וטוב עין
28 הוא יבורך חסר וא"ו כלומר יברך ולמדו חכמים מכאן שאין
29 נותנין לברך ברכת המזון אלא למי שהוא טוב עין ובלילה
30 זה נקרא בעל הבית האומר ההגדה טוב עין שאומר כל
31 דכפין ייתי ויכול.

32 ומכל-מקום יכול ליתן רשות לברך לאחר:

חלק ג סימן תעט ברכת המזון על כוס שלישי:

33 **א** אחר ששתה כוס של ברכת המזון צריך למזוג כוס רביעי
34 לגמור עליו ההלל וההגדה ומתחיל מלא לנו בלא ברכה
35 עד סוף ההלל.

36 ואחר כך אומר עליו ברכת השיר יש מפרשים דהיינו יהללוך
37 וחותם ברוך אתה ה' מלך כו' ויש אומרים דהיינו נשמת כל
38 חי כו' ישתבח כו' וחותם ברוך אתה ה' כו' הבוחר כו'
39 ומנהג העולם כשני הפירושים וכמו שיתבאר.

40 וצריך לומר עליו גם כן הלל הגדול דהיינו מהודו לה' כי
41 טוב עד על נהרות בבל שהם כ"ו כי לעולם חסדו ולא יאמר
42 רננו צדיקים (ויש אומרים דהיינו מהללויה הללו את שם ה'
43 עד על נהרות בבל וכן נהגו עכשיו).

44 ומנהג העולם במדינות אלו לומר הלל הגדול באמצע ברכת
45 השיר דהיינו שמיד אחר גמר הלל אומרים יהללוך עד אתה

13 אדם את עצמו מן הכלל.
 14 אבל בשאר הדברים הנוהגין בלילה זה אין חילוק בין ליל
 15 א' לליל ב' בשום ענין:
 16 ב נהגין שלא לקרות על מטתו רק ברכת המפיל ופרשת
 17 שמע שפרשה זו מוזכרת בגמרא אבל לא שאר דברים
 18 שנוהגין לקרות בשאר לילות כדי להגן כי לילה זה לילה
 19 המשומרת היא מן המזיקין, ומכל-מקום אם כשקרא קריאת
 20 שמע בבית הכנסת לא היה עדיין לילה ממש צריך לחזור
 21 ולקרות כל הג' פרשיות על מטתו כמו שנתבאר בס"ר רל"ה
 22 עיין שם:
 חלק ג סימן תפא שלא לשתות אחר ארבע כוסות:

1 ויש לחוש לדבריהם אם לא לצורך הרבה כגון שהוא
 2 איסטניס או שתאב הרבה לשתות יש לסמוך על סברא
 3 הראשונה להתיר לו לשתות שאר המשקין שאינן משכרין
 4 ואם אין לו שאר משקין רק יין יש להתיר לו לשתות כוס
 5 חמישי ולומר עליו הלל הגדול ונשמת וישתבח עד החתימה
 6 והוא שלא יאמרם על כוס רביעי.
 7 ובליל ב' יש לסמוך על סברא הראשונה לשתות כל המשקין
 8 שאינן משכרין אף שלא לצורך הרבה לפי שמעיקר הדין אין
 9 איסור לאכול ולשתות בליל ב' אחר כוס שלישי ואחר כוס
 10 רביעי אלא שהמהדרין נוהגין ליל ב' כליל א' והאוכל
 11 והשותה אין עליו כלום אלא שנמצא מוציא עצמו מכלל
 12 המהדרין ועובר על דברי חכמים שאמרו לעולם אל יוציא

ל'קוטי תורה' פרשת דברים - הפרשה החסידית

ציון במשפט תפדה

23 מאין,
 24 עד נפחתה בי - התלבשות הנשמה בתוכיות הגוף
 25 להחיותו.
 26 ואתה משמרה - שלא תצא מהגוף, והוא בבחינת
 27 מקיף.
 28 וכך אור אין-סוף ברוך-הוא - 'סובב כל עלמין',
 29 ו'ממלא כל עלמין'. ולא שסובב מלמעלה, רק שבכל
 30 אתר ופנה הוא ממלא - כהתלבשות החיות בהנבדא,
 31 וסובב מלמעלה - בבחינת שמירה שלא יפסוק החיות
 32 ויצא כו'.
 33 והנה 'כל זמן שהנשמה בקרבי, מודה אני' - שכל
 34 אחד ואחד יכול להודות לה'. אבל אחר כך צריך להיות
 35 "ברוך אתה ה'" - הוא מדרגה גבוה יותר מבחינת
 36 ההודאה.
 37 ולהבין זה, ומהו "הודאה"? כי "מודים חכמים לרבי
 38 מאיר" - לפי שמחולקים תחלה, ואיך שייר לומר בן נגדו
 39 יתברך?
 40 אף כי אנו שוכני מטה אומרים שהבריאה הוא יש
 41 מאין: ששמים וארץ ו'ושמי השמים' - דבר היש הנראה
 42 לעינינו, ומה שלמעלה - הוא האין. אבל אצלו יתברך
 43 הוא בהיפך מן מה שנראה לעינינו, כי 'כולא קמיה בלא
 44 ממש חשיב'. וכל מה שלמטה הוא יותר בלא וכאין,
 45 והוא יתברך הוא היש האמיתי.³

1 "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה"¹ (ישעיהו א, כז):
 2 הנה כתיב (דברים ג, ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי
 3 מצוך היום, פירוש: קאי על כל יום, כי בכל יום יהיו
 4 בעיניך פחדשים". אף איך יבא לזה שיהיה בן?
 5 ויובן בהקדים:
 6 כי הנה תכלית ירידת הנשמות מלמעלה, שהיו שם
 7 מקודם ששת ימי בראשית. כי המלאכים שנתהוו
 8 במעשה בראשית ב'רוח פיו'² יתברך - יש אומרים בשני,
 9 ויש אומרים בחמישי - 'ועוף יעופף כו' (בראשית א, כ) -
 10 'ועוף זה מיכאל כו'. אבל הנשמות שנמשכו מבחינת
 11 מחשבה, היו קודם ששת ימי בראשית. וכמאמר רז"ל:
 12 "במי נמלך? בנשמותיהן של צדיקים". ולא צדיקים לבה,
 13 אלא בדתביב (ישעיהו ס, כא): "ועמך כולם צדיקים". וירידתן
 14 בגוף הוא צורך עלייה.
 15 ולהבין ענין העלייה, מאחר שגם בלאו הכי עלו
 16 במחשבה, הנה יש לבאר פירוש נשמה שנתת בי
 17 טהורה היא כו'. והוא תחלת התפלה, גם קודם ל'אשר
 18 יצר', כמו שכתוב בגמרא פרק בתרא דברכות, דף ס', עמוד ב'
 19 : "כי מתער משנתיה אומר: אלקי, נשמה שנתת בי
 20 טהורה היא כו'. פירוש:
 21 "טהורה היא" - מבחינת טהירו-עליאה.
 22 ואחר כך אתה בראתה" פירוש "בריאה" - היינו יש

3. ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "לבבתי אחתי".
 4. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "בשעה שהקדימו ישראל
 נעשה". וסוף דבור המתחיל "כי תשמע בקולי".

1. (עין רבות משפטים, פרשה ל'. ובפרשה עקב, גבי 'ושמר כו
 החסד').
 2. ו'בבר ה' שמים נעשו. וברוח פיו כל צבאם" (תהלים ג, ו).

36 ולכן נקרא הבריאה יש מאין, כי התהוות הנבראים
 37 הוא מבחינה שהוא כאין ואפס, שאינו רק בחינת זיו
 38 והארה ממנו יתברך, והוא בחינת ומדת מלכותו יתברך.⁷
 39 וגם זאת אינה מתלבשת בתוכיותם, רק עומד עליהם
 40 מלמעלה בבחינת מקיף.⁸ וכמשל המלך אשר שמו נקרא
 41 עליהם.
 42 אף הנה, כל זה הוא מצד סדר השתלשלות והתהוות
 43 העולמות עליונים. אבל בעולם הזה, על ידי תשובה
 44 ומעשים טובים יוכל להמשיך גילוי עצמות אין-סוף
 45 ברוך הוא ממש.
 46 ועוד זאת ישם אל לבו:
 47 שבעולם הבא אי אפשר לעלות רק בהדרגה: כפי
 48 הקלע, וגיהנם, גן עדן תחתו, נהר דינור, גן עדן עליון
 49 כו' - במשפט הראוי. לפי שהוא מבחינת ממלא. אבל
 50 בעולם הזה יכול להשתנות מן הקצה אל הקצה מיד
 51 פרגע. עד שלדינא: "המקדש את האשה על מנת שהוא
 52 צדיק גמור - מקודשת, אפילו הוא רשע גמור, שמא
 53 הרחר תשובה כו'". והיינו מפני שיש הארת ה'סובב'.
 54 ומטעם זה אמרו רז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה
 55 ומעשים טובים בעולם הזה כו'⁹.
 56 וזהו "מרב פל" (דברים כח, מז), פירושו: למעלה מעולם
 57 הבא הנקרא "פל"¹⁰. ולכן יהיה "ואהבתו" בכל נפשך"
 58 (דברים ו, ה), במסירת נפש, ולא מסירת הגוף בלבד.
 59 והתכלית - להמשיך אין-סוף ברוך הוא ה'סובב' -
 60 למטה. והיינו על ידי תורה ומצוות.
 61 וזהו שכתוב: "והיו הדברים האלה אשר אנכי - מי
 62 שאנכי" - עצמותו יתברך,
 63 "מצוה" - לשון התקשרות, ולא מבחינת "שם כבוד
 64 מלכותו" יתברך.
 65 "היום" - דוקא, ולא "למחר בעולם הבא", שאינו רק
 66 "לקבל שכרם".
 67 ובהתבוננו בזה, "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים
 68 ממש", כיון ש"היום", בעולם הזה - הוא שיכול להמשיך
 69 מבחינת עצמותו ומדותו יתברך. מה שאין כן "למחר
 70 בעולם הבא" כו'¹¹. ולכן נקראו המצוות "רמ"ח אברים",

1 ועל זה אנו אומרים "מודים אנחנו":
 2 שאנו מודים שהאמת הוא כמו שהוא בידעתו
 3 יתברך. וכל אחד ואחד מישראל יש בו בחינת הודאה
 4 זו. אף עם כל זה, ההודאה הוא מרחוק. דהיינו שבעצמו
 5 אינו אצל וסמוך לזה שמודה, אלא בבחינת אמונה
 6 שהיא בחינת עטרה ומקיף. ולכן "גנבא אפום מחתרתא
 7 - רחמנא קריא". הרי שמאמין ביכולת רבונו של עולם
 8 כו'.
 9 אבל ברכה הוא גילוי. וכמו: "ישמעאל בני, ברכני".
 10 וכך "ברוך ה' [..] מן העולם ועד העולם כו'" (תהלים קו, מח),
 11 שנמשך מן העולם דאכתפסאי עד העולם דאתגלייא.
 12 והיינו על ידי "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה
 13 היום כו'" (דברים ו, ה), שעל ידי מצוות ותורה ממשיכים גילוי
 14 בנפש. (וכמו שכתוב בספרי: "שמתוך כך אתה מכיר את מי
 15 שאמר - והיה העולם"). ומתחלה צריך להיות "ואהבת
 16 כו'", שעל ידי זה אחר כך בשמונה עשרה ברכות
 17 והמשכות "ברוך אתה ה' כו'", היינו שבין בחינת הודאה
 18 לבחינת ברכה הוא בחינת אהבה כו'.
 19 ב והנה כדי שיבוא לבחינת "ואהבת", הוא על ידי
 20 התבוננות "שמע ישראל", ו"ברוך שם כבוד מלכותו
 21 לעולם ועד".
 22 פירושו:
 23 כי הנה הבריאה הוא יש מאין, פירושו: כמו שכתוב
 24 "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". שבחינת מלכותו
 25 מה שנקרא "מלך" עליהם, שאינו בחינת עצמיות - הוא
 26 המחיה כל עולמות עליונים. "וממשלתך" (תהלים קמה, יג),
 27 הוא למטה מבחינת המלוכה, שהוא מושל בעל-כרחן
 28 שלא בטובתן, והוא חיצוניות מדת מלכותו יתברך - הוא
 29 "בכל דור ודור" (שם), שיש דורות שהיו רשעים כמו דור
 30 המבול כו', שלא קבלו עול מלכותו ברצון, ואף על פי כן
 31 נמשך להם חיות רב מבחינת "ממשלתך" כו'.
 32 והנה כל העולמות עליונים - גן עדן תחתו שהוא
 33 תענוג נפלא מעולם הזה, עד שאמרו רז"ל: "מוטב
 34 דלידידיניה כו'", וגן עדן עליון, ויש עוד עליות לאין-קץ -
 35 כולם נתהוו רק מבחינת מלכותו יתברך.

5. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ודעת היום והשבות", מענין
 "באמנתו יתה".

7. ועיין בפרשה ראה, על פסוק "אחריו".

8. עין בפרשה בלק על פסוק "מי מנה".

9. "מקל חיי העולם הבא".

10. (עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מנורת זהב").

11. ועיין בפרשת פינחס על פסוק "צו את כו'".

6. (ועיין מה שנתבאר בענין "ברכה", בדבור המתחיל "ראה
 אנכי נתן לפניכם היום ברכה" (דברים יא, כו), שהוא בחינת
 ראה, בחינת ביטול כו'. עיין שם.

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "היום השמיני יצרת",
 בענין לבא, מבחינת פריעה לבחינת השתחואה, והשתחואה
 הוא בחינת ביטול, והוא בחינת שמונה עשרה כמו שנתבאר

27 (בראשית מ, יג) "במשפט הראשון" – "בהלכתא קדמייתא".
 28 והיינו במה שאמרו רז"ל: "אין הגליות מתכנשות אלא
 29 בזכות המשניות, שנאמר (דושע ח, י): 'גם כי יתנו בגוים
 30 כו'". כי ה"תורה – אור" 17 (משלי ו, כג).
 31 "ושביה" – ב' חללי הלב, שהם שבוים ממש. כי
 32 המרירות שהיתה ראויה להיות על ריחוקו מה', עתה
 33 נהפוך הוא על חסרוני העולם הזה; וכן השמחה שהיתה
 34 ראויה להיות מן המצות – היא מתאוות עולם הזה, והרי
 35 זה כשבוים ממש. מה שאין בן בחינת "ציון" שאין בחינה
 36 זו בלעומתה 18.
 37 והמה יפרו "בצדקה" – רחמנות על העני, ומדה כנגד
 38 מדה: "רחם עלינו, ותן בלבנו בינה" ו"בינה – לבא כו" 19.
 39 והנה, בבחינת "ציון" כתיב: "כי שם צנה ה' את
 40 הברכה" (בתלים סימן קל"ג, ג) 20. הרי שבחינת ומדרגת
 41 ברכה הנ"ל, והוא פנימית-הלב שלמעלה מבחינת
 42 אהבה – זהו בחינת "ציון" 21.
 43 ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לבבתי", בפירוש
 44 "ברוך" – שיש בו שני פירושים כו. וב' פירושים ההם זהו
 45 ענין ברוך, וענין ברכה.
 46 והנה, "אורייתא מחכמה נפקת" הוא בחינת "ברוך".
 47 לכן "ציון" שהוא בחינת ברכה – "במשפט הפדה", דהיינו
 48 על ידי הלכות התורה כו.
 49 ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "דני ושמיח" בענין מה
 50 שכתוב גבי יוסף "ויקראו לפניו אברך" (בראשית מא, מג) –
 51 שהוא גם בן בחינת "ברוך", ו"ברכה" – מבואר ב"לקוטי
 52 תורה" (להארי"ל) פרשת ויצא: ציון גימטריא יוסף כו 22.

1 רמ"ח המשכות החיות מהרצון-העליון, כמשל האבר
 2 שיש בו גיד מהמוח שמתלבש בו הרצון להטותו כפי
 3 שרוצה כו.
 4 וזהו ו"אהבת" להיות "הוי"ה אלקיך – גילוי אלקות
 5 בשני חללי לב: חלל השמאלי – מרירות על שהוא
 6 משוקע בעניני עולם-הזה וריחוקו מה', וחלל הימני
 7 – "שמחה של מצוה" כו, "ישמח ישראל בעושו" (תהלים
 8 קמט, ב) – הן המצות שנתלבשו בעשיה 12.
 9 וכל שתהיה המרירות יותר מההעד, אזי יהיה אחר
 10 כף יתרון השמחה מהגילוי אור אין-סוף שעל ידי
 11 המצות 13.
 12 ואף שאין הגילוי עתה, לעתיד יהיה הגילוי. וזה
 13 שכתוב: "זורע צדקות ומצמיח ישועות"; "וישע ה'"
 14 (בראשית ד, ה) – שע"ה נהורין. והרי זה כמו אדם שיש לו
 15 תיבה מלאה אבנים טובות ומרגליות, שהוא שמח מאד
 16 בהם אף שאינו רואה אותם כי הם סגורים בתיבה:
 17 ג אף כל זה הוא כפי שצריך להיות, אבל כשאנו בן,
 18 והמרירות הוא מעניני עולם-הזה בהעדרו ב"בני, חי,
 19 מוזני", וכן השמחה היא משלימותו בהם, זהו בחינת
 20 גלות הניצוץ אלהי בתוך נפש-הבהמית, "כרחל לפני
 21 גוזיה כו" 14 (ישעיהו נג, ז).
 22 ועל זה כתיב "ציון במשפט תפדה":
 23 "ציון" – לשון סימן, "אנא סימנא כו" 15. והיינו בחינת
 24 פנימית-הלב, ואהבה הטבעיות, ואהבה פנימיות
 25 המסתרת בלב איש ישראל 16. וגם היא בגלות.
 26 ו"תפדה במשפט" היינו הלכות. כתרגומו על פסוק

ובפרשת צו (דף ל"א, א').

12. ועיין ב"ספר של בינונים", סוף פרק ל"ד.

21. ועיין מה שנתבאר מענין "פנימית-הלב", בדבור המתחיל
 "ביום השמיני שלח", שעל זה נאמר (תהלים קלט, ה): "וְקָרַם
 צַרְתָּנִי". ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "אחת היא יונתי", בענין
 "בכל מאדך". וכן פירש הארי"ל, והוא בספר "זהר הרקיע" (דף
 קכ"ב, א'): "שבחינת ציון הוא בחינת "ממעמקים קראתיך כו"
 (תהלים קל, א). והוא דבריו בספר "הדרת מלך" סימן קנ"ו.

22. ועיין בפרשת בשלח (דף נ"ה, עמוד ב') על פסוק "בשוב ה' ציון"
 (ישעיהו נב, ח). ובפירוש הרמ"ז שם. ובפרשה בפנדב (דף ק"ח, א'),
 על פסוק (תהלים קכח, ה) "ברכך ה' מציון".

וענין "ושביה בצדקה": יש לומר, על פי מה שנתבאר בדבור המתחיל
 "ושמיח כדכד", בענין ו"צדקה תרומם גוי" (משלי יד, לד). ועל פי מה
 שנתבאר סוף דבור המתחיל "ועתה יגדל נא כח כו", גבי "בחסד ואמת
 יכופר עון כו". עיין שם. ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ועש
 דוד שם" – ב"אגרת הקדש".

13. ועיין בדבור המתחיל "אסרי לגפן". ובדבור המתחיל "בהעלותך".
 ובדבור המתחיל "מנורת זֶהב הנ"ל).

14. (ענין לעיל על פסוק "אלה מסעי").

15. ורבי שמעון בר יוחאי אמר זה חלק א, רביה, א': "אנא סימנא
 בענקמא" ואני סימן בעולם).

16. ועיין בדבור המתחיל "כי תצא". ועל פסוק "דני ושמיח בת ציון
 כו").

17. (ועיין על פסוק (שמות כא, א): "ואלה המשפטים כו' לפניהם"
 – לְבַחֲבִיחַת פְּנִימְיוֹתָם כו. עיין שם).

18. (ועיין על פסוק (חלקיל").

19. ועיין ב"אגרת הקדש" על פסוק "זורע צדקות". ועל פסוק "והיה
 מעשה הצדקה שלום".

20. וכמו שכתוב באדרא זוטא (דף רצ"ו, ב'). ודף רצ"ג סוף עמוד ב').

1 וְעֵינַי מִהַ שְׁנַתְבָּאָר סוּף דְבוּר הַמִּתְחִיל "מִי מְנָה", בְּעֵינַי
 2 מְעַלְתַּת הַמְשֻׁכָּה שְׁעַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה, וּמִשֵּׁם יוֹבֵן גַּם בֵּין
 3 עֵינַי "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט" דּוֹקָא "תְּפִדָּה" – שְׁהוּא עֶסֶק הַתּוֹרָה,
 4 "וְשָׁבִיָּה – בְּצִדְקָה" – יְעִינַי שָׁמִי: 23.

נַתַּן לְהוֹרִיד אֶת כָּל הַדְּרוּשִׁים בְּ"תוֹרַת־אֹזֶר" וְ"לְקוּמֵי־תוֹרָה" לְפָרְשֵׁת הַשְּׁבוּעַ הַחֲסִידוּת
 מְנַקְדִים, מְפַסְקִים וְעַם פְּתִיחַת רְאִשֵׁי הַתִּיבוֹת בְּפִתּוּקָתָּ: docs.com/LikutayTorah

23. וְעֵינַי מִהַ שְׁנַתְבָּאָר דְבוּר הַמִּתְחִיל "מִה טוּבוֹ", גְּבִי "וְהַתְּשׁוּבָה הַשְּׁלִישִׁית וְהוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה כו"

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

1 (יב) כִּי בְרַבִּים כּו' הִנֵּה זֶהוּ נִתְיַנֵּט טַעַם גְּדוֹל עַל תַּחֲלַת
 2 דְבוּרֵי שְׁאֵמֵר פְּדָה בְּשִׁלּוּם נַפְשֵׁי וּמְפָרֵשׁ וְאוֹזִיל
 3 וְאֵמֵר מִפְּנֵי מַה פְּדָה בְּשִׁלּוּם וְלֹא בְּמַלְחָמָה כִּי בְרַבִּים
 4 כּו' פִּי בְרַבִּים בְּתוֹךְ רַבִּים בְּחֵי הַמְקִיף דִּיחִידָה שֶׁנֶּק'
 5 מְקִיף כִּלְלִי שְׁכוּלָל לְכָל מְקִיפִים פְּרֻטִי כּו' וּפִי בְרַבִּים
 6 מַה שֶּׁנִּגְזַר וְנִעְלַם בְּתוֹךְ רַבִּים שֶׁהוּא בְּחֵי הַיּוֹתֵר כִּלְלִי
 7 שֶׁמְקִיף עַל כָּל כְּלָלוֹתָם בְּשׁוּה וְלֹא בְּדֶרֶךְ פְּרֻט שִׁיחִיָּה
 8 חִילוּק מְדִרְיָנוֹת כְּמוֹ בְּמִ"ת דְּכַתִּי וַיִּחַן יִשְׂרָאֵל לְשׁוֹן
 9 יַחִיד וְכֵן בְּרַכְנוּ כּוֹלְנוּ כֹּא' כּו' וְהוּא בְּחֵי גִלְגַּלְתָּא בְּחֵי
 10 גִּר' כַּח"ב שְׁכוּלָל כָּל פְּרֻטִי פְּרֻטוֹת נִשְׁ"י שֶׁהֵן בְּצִיּוֹר
 11 קוּמָה שְׁלִימָ' וְהָאֵר' זֶה מְאִיר בְּכָל יַחֲדֵי סְגוּלָה שֶׁבְּכָל
 12 דוֹר וְדוֹר כּו' שֶׁזֶהוּ בְּחֵי מִשֵּׁה שְׁאֵמֵ' ת"ר אֶלְפֵי רַגְלֵי
 13 הַעַם אֲשֶׁר אֲנִי בְּקִרְבוֹ כּו' ס"ר דְּעוֹת כָּל אֶחָד לְפִי
 14 הַשְּׁגָתוֹ וְכַפִּי רְצוֹנוֹ הַמְאִיר מִבְּחֵי חֵי וְאֵהָבָה דְּבַכָּל
 15 נַפְשָׁךְ אַבֵּל בְּבַחֵי יַחֲדָה מְקִיף לְמְקִיף כּוֹלֵם שׁוֹיִם וְנֶק'
 16 אִישׁ אֶחָד וְכַמ"ש וַיִּחַן יִשְׂרָאֵל בְּחֵי גִלְגַּלְתָּא כּו' שֶׁהוּא
 17 לְמַעַלָּה מִבְּחֵי רְצוֹן לְגַמְרֵי שֶׁלְּכַךְ אִמְרוּ נַעֲשֵׂה וְאֶח"כ'
 18 וְנִשְׁמַע כּו' כְּנ"ל וְבוּזָה לֹא שִׁייךְ בְּחֵי מַלְחָמָה כִּלְלִי כְּנ"ל
 19 וְלִזָּה אִמֵּר הַטַּעַם כִּי בְרַבִּים הַכוּלָּל כָּל ס' רְבוּאָה הִי
 20 עַמְדִי שֶׁהוּא בְּחֵי הָאֵרֶת עַצְמִי אֶ"ס ב"ה שֶׁבְּגִלְגַּלְתָּא
 21 שֶׁנֶּק' כְּתוּר הַכִּלְלִי ע"כ פְּדָה בְּשִׁלּוּם נַפְשֵׁי דְכִלְלוֹת נִשְׁ"י
 22 שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְמַלְחָמָה כִּלְלִי וְד"ל. אֶךְ לְכַאוּרָה סוֹתֵר
 23 סִפְיָא לְרִישָׁא דְּבְרַבִּים בְּתוֹךְ רַבִּים דּוֹקָא וְהִי עַמְדִי
 24 לְשׁוֹן יַחֲדֵי דּוֹקָא וְעוֹד דְּבְרַבִּים מַה שֶּׁנִּגְזַר בְּהַעֲלָם בְּבַחֵי
 25 מְקִיף וְהִי עַמְדִי בְּבַחֵי גִילוּי אֶךְ הַעֵינַי הוּא מִשׁוּם
 26 דְּאוֹתָהּ הָאֵרֶה הַכִּלְלִי דְּבַחֵי יַחֲדָה שְׁכוּלָּל כָּל נִשְׁמוֹת
 27 יִשְׂרָאֵל דְּקוּמַת הַמֵּל' (בְּבַחֵי צ' דְּצֵלֶם הַנִּל') מְאִיר
 28 בְּיַחֲדֵי סְגוּלָה שֶׁבְּכָל דוֹר שֶׁנֶּק' רְאִשֵׁי אֶלְפֵי כּו' בְּחֵי
 29 כִּלְלִי לְפְרֻטִי נִשְׁ"י וְלִזְאֵת לֹא נִמְצָא מַעַלָּה וּמְדִרְיָגָה
 30 גְּבוּהָ כְּזֹאת דְּמִס"נ בְּעַצְם הַנִּל' רַק בְּעֵינֵי הַעֲדָה
 31 (כַּעֲשֵׂרָה הַרוּגִי מְלוּכָה הַנִּל') שֶׁהֵן כִּלְלִים שֶׁל כָּל פְּרֻטִי
 32 ס"ר דְּעוֹת שֶׁמְבַרְכִין עֲלֵיהֶם בְּרוּךְ חֲכַם הַרוּי' וְכַה"ג לְפִי

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

22 מצומצם מאוד מאוד וגם היניקה הוא ממותרי מוחין
 23 כידוע שהשערות הם מותרות ומגלחין אותם) והראי'
 24 כשמגלחין השערות אין שום כאב אבל כשתולשין
 25 השערות יש כאב מעט, והטעם הוא מחמת שהיניקה
 26 הוא מצומצם מאוד וגם הוא ממותרי מוחין מחמת זה
 27 אין שום כאב כשמגלחין אבל אעפ"כ יש להם מעט
 28 יניקה מחמת זה כשתולשין יש כאב מעט, וזהו היוד
 29 למעלה זהו בחי' צמצום בחי' יו"ד כמו השערות שזהו
 30 בחי' צמצום וכמ"ש והחכ' מאין תמצא בבחי' יש, כי
 31 בחי' חכ' הוא ראשית ההשתלשלות וכמ"ש ראשית חכ'
 32 והוא מבחי' אין שהוא רק הארה בעלמא ולא מבחי'
 33 עצמותו (כי אין ערוך אליו כלל אפי' עולמות עליונים
 34 אפי' בחי' חכ' וכמ"ש כולם בחכ' עשית כי אפי' חכ'
 35 היא כעשי' גשמי' לגבי עצמותו) וזהו יו"ד של השם
 36 הוי' בחי' צמצום, ואח"כ הוא ה"א בחי' התפשטות,
 37 וכמ"ש אני הוי' הוא שמי שהוא רק בחי' שם, וכידוע
 38 המשל באדם שהשם הוא רק חיצוניות ואינו צריך לשם
 39 כלל בפ"ע רק לזולתו שקורא אותו בשמו וכך הוא
 40 הנמשל למעלה שנק' שם הוי' שהוא רק בחי' שם ואינו
 41 נוגע לעצמותו רק כשקוראין קוראין בשם וזהו מורה רק
 42 על בחי' יש מאין שהוא רק הארה בעלמא.

וידבר ג' החודש הזה לכם

1 אך צ"ל עוד ענין א' מהו שם הוי', הלא כל השמות
 2 יש להם פירוש כמו שם אלקים הוא לשון כח כמו
 3 ואת אילי הארץ לקח, שם אדני הוא לשון אדון, אבל
 4 שם הוי' ככתבו אין לו שום פירוש. אך הענין הוא כי
 5 שם הוי' אין לו שום פירוש רק הוא מורה על התהוות
 6 יש מאין, כי יו"ד הוא צימצום ה"א התפשטות וא"ו
 7 המשכה כידוע, וכך הוא ההתהוות עולמות מתחילה
 8 יו"ד הוא רק נקודה שהוא מורה על צמצום עצמותו,
 9 כי באמת אין ערוך אליו ואיך הוא שמעצמותו יהי'
 10 בריאות עולמות, אך זהו ע"י צמצום עצמותו וזהו יוד
 11 בחי' רק נקודא חדא.

12 ולהבין ענין הצמצום המשל הוא כמו באדם יש ב'
 13 מיני המשכות א' המשכה ע"י האברים
 14 שהחיות הנפש הוא בא בהאברים והמשכה הוא המשכה
 15 גליה ומפנימיות הנפש (וכידוע שדם הוא הנפש כמ"ש
 16 כי הדם הוא הנפש ומתפשט בכל האברים הדם ודם
 17 חיות הנפש), וזה שאנו רואים כשיחתוך את האבר אזי
 18 הכאב הוא גדול מאוד, אבל יש עוד המשכה כמו
 19 השערות שג"כ יונקי' ממוח אבל זהו המשכה נעלמת
 20 ומצומצמת (כמו שאנו רואים בגשמיות שהשערה הוא
 21 דק מאד והנקב שבה שהוא החלל שבשערה הוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

שהייתי עולה לרגל ג"פ בשנה שנא' שלש פעמים
 בשנה יראה כל זכורך, א"ל הקב"ה בעוה"ז הי' שלש
 פעמים, אבל לעתיד בכל חדש וחדש שנא' והי' מדי
 חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו. ומקשי' האיך אפשר
 שיבואו בכל שבת, אך ע"ז נא' מי אלה כעב תעופינה
 וכיונים אל ארובותיהם (ישעי' ס' פסוק ח') שהעננים
 יביאום כו' כמ"ש בילקוט ישעי' רמז שס"ג, גם משמע
 שם שזהו כענין ענין יונים והיינו שכמו שדרך היונים
 להוליד גוזלות זכר ונקבה בכל חדש, כך יעלו ישראל
 לראות פני השכינה בכל חדש, ולשון ענין הוא כמו
 אראה פני אלקי' כו', וכמשארו"ל כדרך שבא לראות
 כך בא ליראות כו'.

שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו', שז"ע מצות
 ראי' ברגלי' שהיא מדריגה גבוה מאד וכמארו"ל
 כדרך שבא לראות כך בא ליראות, ולכאוי' צ"ל הלא
 שבת גבוה מיו"ט ששבת הוא בחי' קדש, וכמ"ש
 ושמרתם את השבת כי קדש היא, ויו"ט הוא רק מקרא
 קדש כמ"ש מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם,
 וגם שבת הוא בחי' מוחין דאבא, ויו"ט הוא בחי' מוחין
 דאימא, ומדוע לא ניתן מצות ראי' בשבת כמו ברגלי'.
 והענין הוא דהנה כתי' צמאה נפשי לאלקי' לאל חי
 מתי אבוא ואראה פני אלקי' וארו"ל בילקוט
 בשם מדת"ל, ובמ"א כ' בשם פסיקתא רבתא אמרה
 כנס"י לפני הקב"ה מתי תחזור לי הכבוד הראשון

ד"ה שלוש פעמים בשנה

בס"ד. (ש"ש מפטיס, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

ובחינת ההשערה ככה ששם כבר יש התגלות פרטים
 הוא בחינת חיה שבנפש וכנודע דבחינת חיה הוא שיש
 לזה שייכות אל הפנימי בו. כלומר, אמנם בחינת חיה,
 היא כח מקיף בנפש (בניגוד לנפש רוח נשמה שהם
 הכוחות הפנימיים), מכל-מקום, הרי זה כח מקיף שיש
 לו כבר איזו שייכות לכוחות הפנימיים. וכן הוא בחינת
 ההשערה, שאמנם היא השערה לפני הצמצום (הנקראת
 סובב ביחס לאחר הצמצום), אך כבר יש בה התגלות
 הפרטים ושייכות אליהם.
 וכמו בבחינת בתי דאצילות בפרט - כפי היחס בסדר
 ההשתלשלות הכללי החל מאור-אין-סוף לפני הצמצום,
 כן הוא היחס בסדר ההשתלשלות הפרטי של העולמות
 אצילות בריאה יצירה עשיה. שבחינת הכתר, הוא הכח
 המקיף, ובו עצמו יש ב' מדריגות - חיצוניות הכתר
 השייך אל הפנימי, ופנימיות הכתר הנעתק מהם.
 ובחינת חיה שהיא המקיף הקרוב שבנשמה זהו בחינת
 חיצוניות הכתר - בחינת אריך - שנקרא ריש (ראש)
 ומקור לנאצלים למרות שהוא למעלה מהם, הרי הוא
 כבר ראש ומקור אליהם, ויש שם - בתוך חיצוניות
 הכתר - התכללות העשר ספירות (על-דרך שיש
 בהשערה לפני הצמצום את כל הפרטים) וכידוע בענין
 מה שנתבאר¹⁶² על הפסוק¹⁶³ ויהיו חיי שנה מאה שנה
 בו, שדרגת ה'מאה' היא בבחינת חיצוניות הכתר, דיש
 שם עשר הספירות איך שכל אחת מהן כלולה מעשר.
 אך הספירות דשם הן בבחינת חקיקה בו' - ההבדל בין
 כתיבה לחקיקה, שבכתיבה האותיות הם כדבר נוסף,
 ואילו בחקיקה הם חלק ממש מהדבר בו הם חקוקים.
 וכן הספירות באצילות הם בדוגמת ענין הכתיבה, שיש
 התחלקות של אור וכלי, ואילו הספירות כפי שהם
 בכתר, הם בבחינת חקיקה, שהאורות והכלים מאוחדים
 שם לגמרי. וכמו שנתבאר בלקוטי תורה בהביאור דאם
 בחקותי ובהביאור דזאת חקת התורה. - שם נתבאר
 באריכות ההבדל בין כתיבה וחקיקה, והקשר לספירות
 העליונות, אלא שזה עצמו שיש שם חלוקה של ספירות,
 הוא כי בדרגת חיצוניות הכתר יש כבר שייכות אל האור
 הפנימי ואל הנאצלים.
 ובחינת בריאה יצירה עשיה הן ג' מדריגות נפש רוח

עא. 1
 תוכן הפרק: סיכום ה' המדריגות והקשר לנרנח"י,
 עבודת האדם להאיר את העולם ולהביאו לתכלית
 בריאתו, וזהו העבודה דר"ה.
 בפרק הקודם נתבאר ה' דרגות כלליות בהמשכת אור
 בריאת העולם, שהם כנגד ה' "ברוך" בברכת "ברוך
 שאמר". בפרק זה מסכם הרבי נ"ע את ה' מדריגות אלו,
 ומקביל אותם לדרגות נוספות באופנים שונים:
 נמצא שיש כאן בסך הכל ה' מדריגות -
 מדריגה א' - בחינת הרצון הפשוט שזהו ענין מה שאומר
 הזוהר בריש הורמנותא דמלבא (בתחילת רשות ורצון
 המלך) שבמדריגה זו מודגש רק הרצון בכללותו ולא יש
 עדיין פרטים כלל - למרות - כפי שנתבאר בפרק הקודם
 - בכל גילוי של רצון יש בו גם פרטים, אבל הפרטים
 שם הם בעולם מוחלט גם לא בבחינת גילוי לעצמו בו,
 מדריגה ב' - ומה שממשיך בוזהר, שלאחר עליית הרצון
 גליף גליפו במהירו עילאה (חקק חקיקה בטוהר העליון),
 שהיא דרגת ההשערה, מה ששיער ככה (עוד לפני
 הצמצום) כל מה שיתהווה אחר כך בפועל, הוא בבחינת
 התגלות הפרטים אבל אין זה התגלות לזולת כביכול
 אלא הוא לעצמו עדיין בו, והוא באור-אין-סוף שלפני
 הצמצום בו, שלכן זה נחשב התגלות לעצמו, כיון
 שכללות המדריגות לפני הצמצום, הרי הם בעצמותו.
 ואחר כך ג' מדריגות לאחר הצמצום והן בחינת בריאה
 יצירה עשיה הכללים בו. מדריגה הג' - בריאה הכללי,
 והיא עולם 'אדם קדמון'. מדריגה הד' - יצירה הכללי
 והוא עולם העקורים. מדריגה הה' - העשיה הכללי,
 שהוא עולם האצילות, בו מאירה ספירת החכמה,
 הנחשבת כעשיה אצלו יתברך.
 ובדרך כלל זהו בחינת נפש רוח נשמה חיה יחידה -
 כלומר ה' מדריגות אלו, הם כנגד חמשת הדרגות
 הכלליות של הנפש.
 דבחינת הרצון הפשוט, להיות שאין בו מדריגות פרטים
 גם לעצמו זהו בחינת יחידה בו, כפי שדרגת היחידה
 שבנפש, היא רצון פשוט לה' לבדו, כך בסדר
 ההשתלשלות הכללי התגלות הרצון הפשוט הוא כנגד
 בחינת היחידה.

ספר המאמרים תקס"ו עמוד נ ואילך. ד"ה תחת אשר לא עבדת
 גו' לאדמו"ר אמצעי סעיף ט (מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים
 ח"ב ע' תשא).

163. בראשית כג, א.

162. ראה בארוכה ביאורי הזוהר לאדמו"ר האמצעי ולצמח
 צדק' ואור התורה ריש פרשת חיי שרה. ביאורי הזוהר לאדמו"ר
 האמצעי בהוספות קלא, סוף ע"ב ואילך. תורת חיים ד"ה ויהיו
 חיי שרה סעיף א' (קכא, א). שם סעיף כ"א ואילך (קכו, ב ואילך).

ממש), אלא כפי שמבואר במקומות אחרים¹⁶⁵, בחינת
 היחידה היא 'ניצוץ נברא', שבה מתלבש 'ניצוץ בורא',
 וכידוע הדיוק על מאמר המדרש¹⁶⁶ "ה' שמות נקראו
 לה", שיש את עצם הנשמה ממש שלמעלה מכל שם
 וגדר, וכל ה' דרגות כולל דרגת היחידה, הם מה'
 שמות שלה - היינו ה' אופני גילויים].
 וכיון שהעצמות הוא למעלה מהמשכת הרצון הפשוט,
 הרי על זה אומר ברוך שאמר בו' להיות המשכת
 האמירה והרצון הפשוט בו' דהיינו שמבחינת עצמות אין
 סוף ברוך הוא שקדוש ומובדל לגמרי מגדר עולמות,
 שמצד עצמו אין בו התפשטות והמשכה, יהיה המשכת
 בחינת הרצון הפשוט וההמשכה מההעלם בו'.
 והענין הוא - מה הסיבה שבכל דרגה צריך להיות ענין
 של 'המשכה':
 דהנה תחלת הבריאה היה מצד עצמו ללא התעוררות
 התחתון, שהרי בתחילת הבריאה לא היו כלל נבראים,
 אלא רק מצד כי חפץ חסד הוא¹⁶⁷ ואחר כך - אחרי
 שנברא האדם - באתערותא דלתתא תליא מלתא¹⁶⁸
 (בהתעוררות של התחתון, של האדם, תלוי הדבר), ועל
 זה אומר ברוך שאמר להיות המשכת הרצון בו'. -
 כלומר על-ידי עבודת האדם למטה, נמשך הרצון העליון
 לעולמות, וזהו ענין "ברוך" - ההמשכה שהאדם פועל
 בעבודתו.

נשמה בו'. - בעולם הבריאה מאירה ספירת הבינה, והוא
 כנגד בחינת הנשמה. בעולם היצירה מאיר הזעיר אנפין
 - המידות העליונות, והוא כנגד בחינת הרוח. ובעולם
 העשיה מתגלה בעיקר ספירת המלכות, והוא כנגד
 בחינת הנפש.
 ובכל אחד מה' מדרגות הללו הרמוזות ב"ברוך
 שאמר" אומר תיבת ברוך שהוא ענין ה"ברוך" בחינת
 ההמשכה, על דרך המשנה¹⁶⁴ "המבריק את הגפן". וענין
 ההמשכה צריך להיות גם בדרגה העליונה ביותר של
 התגלות הרצון הפשוט, והסיבה - להיות דבחינת
 העצמות הוא למעלה גם מבחינת הרצון הפשוט שהוא
 בחינת הארה לבד בו' - שהרי העצמות מצד עצמו לא
 מוכרח בשום דבר, וכפי שביכולתו לרצות כך ביכולתו
 שלא לרצות, ולכן מה שנמשך מהעצמות בחינת הרצון
 הפשוט, הרי זה המשכת הארה בלבד, (וכמו שנתבאר
 לעיל פרק ס"ט), שכל ענין סדר ההמשכה - שמדבר
 אחד נמשך דבר שני, כל זה מתחיל מדרגות האור
 והגילויים, אך העצמות הוא למעלה מזה, ולכן
 ההמשכה מהעצמות אינה באופן של סיבה ומסובב אלא
 באופן של רשות ובחירה.
 [ועל דרך זה, גם בה' הבחינות בנפש, שבחינת היחידה,
 שהיא הרצון העצמי של הנשמה, אין זה עצמות הנשמה
 ממש, (כפי שדרגת הרצון הפשוט אין זה העצמות

זה היום תחילת מעשיך

ליל ב' דר"ה, תער"ג

167. מיכה ז, יח.

168. ראה גם לקוטי תורה נצבים מז, ב.

164. כלאים ריש פרק ז. וראה תורה אור מקץ לז, ג. ובכ"מ.

165. ראה שיחת פ' תולדות התשנ"ב סעיף ז.

166. בראשית רבא פרק י"ד, ט.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ש"ת

שם הוי' - מקור האורות, שם אלקים - מקור הכלים. סדר העבודה - תחלה אתכפיא
 בקבלת עול, אזמרה לאלקי בעודי - עבודה שמצד הגוף, כדי להגיע לאהללה הוי' בחיי
 - עבודה שמצד הנשמה ע"י אתהפכא. ואז נעשה יום אחד - גילוי בחינת אחד

מְזַכֵּיר שֵׁם הַנְּיָן וּבְיָעוֹדִי שֶׁהוּא הַגּוֹף מְזַכֵּיר שֵׁם
 אֱלֹקִים. אִךְ הַעֲנֵן הוּא, דְּשֵׁנֵי הַשְּׁמוֹת הַנְּיָן וְאֱלֹקִים הֵם
 מְקוֹר הָאוֹרוֹת וְכֵלִים, דְּשֵׁם הַנְּיָן מְקוֹר הָאוֹרוֹת וְשֵׁם
 אֱלֹקִים מְקוֹר הַכֵּלִים, וְגוֹף הַנְּשֵׁמָה הֵם אוֹר וְכֵלִי, לְכֵן

"אֶהְלֵלָה * הַנְּיָן בְּחַיֵּי אֲזַמְרָה לְאֱלֹקֵי יְעוֹדִי"¹, פְּרוּשׁ
 בְּחַיֵּי - הִיא הַנְּשֵׁמָה, וּבְעוֹדִי - הוּא הַגּוֹף,
 שֶׁהַגּוֹף הוּא רַק עוֹדִי, שֶׁהוּא טָפֵל לְבַד. וְצָרִיף לְהַבִּין
 לְמָה מַחְלָק בֵּין הַגּוֹף לְהַנְּשֵׁמָה, דְּבְחַיֵּי" שֶׁהוּא הַנְּשֵׁמָה

1) תהלים קמו, ב. וראה שער היחוד והאמונה פרק ו.

(* נדפס בספר המאמרים ש"ת עמוד 143 ואילך.

27 העבודה דאתפפא, תחלה בקבלת על ואחר-כך הנה
 28 הרגל נעשה טבע לכפות את הגוף שלא יהיה נמשך
 29 אחרי התמריית, ובכל הענינים הגשמיים יהיה רק כפי
 30 מה שמכרח לו, וגם בזה שמכרח לו יעשה זאת שלא
 31 בלב ולב, אלא כמו שעושיין דכר שמכרחים לעשותו.
 32 ונקראת עבודה זו "זמרה", דההפך בין שיר לזמר
 33 הוא, ששיר הוא בפה וזמר הוא בקלי, והגוף הוא כלי
 34 אל הנשמה, לכן הנה העבודה של הגוף נקראת זמרה.
 35 ועוד זאת, כי זמרה ענינו פרייה, כמו שכתוב³ "וכרמך
 36 לא תזמר", וכתוב (ישעיה יח) "וכרת הזוללים
 37 במזמרות", דמזמרות הוא כלי שכוותים בו הזמורות,
 38 ועבודת הגוף נקראת "זמרה", שענינה להכרית תאוות
 39 הגוף ורגילותיו הרעים, ומהאי טעמא נקראת התפלה
 40 מ"ברוך שאמר" עד ברכות קריאת שמע בשם "פסוקי
 41 דזמרה", שהוא לזמר עריצים, דכאשר מתבונן בכל
 42 האמור שם בהעמקת הדעת, הנה זה פועל כריתת
 43 תשוקות תאוות הגוף. "אהלה הו' בחיי" דעבודה
 44 הנשמה נקראת "הלול", שהוא כמו⁴ "בהלו גרו עלי
 45 ראשי" שהוא גלוי אור הנשמה, וסדר העבודה הוא
 46 שתחלה צריך להיות העבודה באתפפא, ואחר כך היא
 47 העבודה באור הנשמה שהוא בכחינת אתהפכא, וזהו
 48 דכתיב⁵ "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", דתכלית
 49 העבודה ועקרה הוא ליחדו יתברך, וזהו "יום אחד",
 50 שיהיה גלוי בחינת "אחד", והוא על ידי העבודה דערב
 51 ובקר שהוא עבודת הגוף והנשמה בשני אפני עבודה
 52 דאתפפא ואתהפכא.

שבת פרשת פנחס. בסעודה. ש"ת

1 הנה הנשמה שהיא אור מזכיר בה שם הו' והגוף
 2 שהוא כלי מזכיר בו שם אלקים. וענינם בעבודה בנפש
 3 האדם הוא, דהנה יש שני אפני עבודה, הראשון עבודה
 4 מצד הגוף, והשני עבודה מצד הנשמה, דהעבודה מצד
 5 הגוף הוא הלב-נשבר הבא ממרירות רחוקו מאלקות,
 6 דהגם שמשגי השגה אלקית ולפעמים מרגיש גם הרגש
 7 אלקי, עס איז ניט נאר וואס ער פארשטייט
 8 געטליכקייט, נאר אויף וואס ער פילט געטליכקייט,
 9 ובכל זה אינו מנח אצלו בהנחה עצמית כמו ההשפלות
 10 בעניני גופו וצרכיו שמתעצמים עמו, ומזה הוא
 11 מתממר בנפשו מאד ובוכה במר נפשו, ועל ידי
 12 המרירות והלב-נשבר מתבטל התמרייות ונדדך
 13 הגשמיות, והעבודה שמצד הנשמה הוא ההבנה
 14 בהשגת אלקות ובהתעוררות אהבה ויראה, ועולה
 15 בעבודתו זאת מדרגא לדרגא בעלוי אחר עלוי, עד כי
 16 בא למדרגה היותר עליונה שמתעצם עם האלקות
 17 שבהשגה, וסדר העבודה הוא שתחלה צריך להיות
 18 בטול הגוף, ואחר כך התגלות האהבה, אם כן הנה ליה
 19 למימר "אזמרה לאלקי בעודי" תחלה, ואחר כך
 20 "אהלה הו' בחיי", ומפני מה מקדים "חיי" שהיא
 21 העבודה דנשמה ל"עודי" שהוא העבודה דגוף. אף
 22 הענין הוא, דפרוש הכתוב הוא, שתכלית הכונה הוא
 23 "אהלה הו' בחיי", ולהגיע לזה הוא על ידי "אזמרה
 24 לאלקי בעודי". דהנה "אהלה הו' בחיי אזמרה
 25 לאלקי בעודי" הם שני אפני עבודה, עבודה דאתפפא
 26 ועבודה דאתהפכא, ד"אזמרה לאלקי בעודי" היא

- (2) ראה לקוטי תורה סוף פרשת ברכה [מאמר] דיבור המתחיל
 מזמור שיר (השני).
 (3) ויקרא כה, ד.
 (4) איוב כט, ג. וראה גם כן [מאמר] דיבור המתחיל ענין הלל

א. זה לא רק שהוא מבין (ומשיג) אלקות, אלא הוא גם מרגיש אלקות. ב. היה לו לומר. ג. כפיפת (כניעת) הנפש הבהמית.
 ד. הפיכת הנפש הבהמית. ה. ומטעם זה.

ספר השיחות - ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

8 בכלל. ולכל הפעולות הללו נעשו על פי הוראותיו של
 9 הרבי נ"ע.
 10 חסידים אלה לא רק שהצילו את עצמם, כי-אם
 11 שעל-ידיהם נוסף כוח חדש-ישן של "חיילים" ועל
 12 ידיהם התאפשרה התרחבות הפעולות לטובת
 13 היהדות בכלל וחינוך בפרט בכל הקיבוצים היהודיים
 14 החדשים והישנים.

1 יהודים אלה נדדו בדרך הרחוקה של כל פליטי
 2 המלחמה היהודיים, בין מדינות מזרח אירופה
 3 ומחנות ה"די.פי" בגרמניה ואוסטריה, ומשם למערב
 4 או לארץ ישראל. ובכל מקום בואם אם במחנות
 5 ה"די.פי" או במלוני פריז - היו הם בבחינת שם דבר,
 6 מרכז של יהדות ויסוד ישיבות, תלמודי תורה, בתי
 7 חינוך לנערות ולא רק לילדיהם הם כי-אם ליהודים

42 ידי זה שפעולותיו הן בר קיימא וצומחות גם לאחריו.
 43 וכן כל הפעולות שיצר ופעל כ"ק אדמו"ר צוקללה"ה
 44 נבג"מ זי"ע בכל מקצועות החינוך הכשר, החזקת
 45 התורה והיהדות, עסקנות ציבורית וכו', לא רק
 46 שנמשכות בכל תקפן והיקפן, אלא ככל דבר חי
 47 שסימן חיותו בצמיחתו וגידולו, הולכות הן ומתרחבות
 48 תחת נשיאותו של כ"ק אדמו"ר הרבי מנחם מענדל
 49 שליט"א שניאורסאהן, חתנו של כ"ק אדמו"ר נ"ע
 50 דודר שביעי לאדמו"ר הזקן בעל התניא ושו"ע, מייסד
 51 שיטת חב"ד.

52 כ"ק אדמו"ר הרב מנחם מענדל שליט"א
 53 שניאורסאהן מנהל באופן אישי את סניפי העבודה
 54 והוא הכוח המניע את הגלגל הגדול של תנועת
 55 ליובאוויטש ועבודתה הרחבה לטובת הכלל והפרט.
 56 ביותר הצליחה ופרחה עבודת החינוך בצפונה של
 57 אפריקה, במדינת מרוקו, שם הוקמה רשת רחבה של
 58 מוסדות "אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש". במוסדות
 59 אלו לומדים כעת כארבעת אלפים תלמידים, כ"י,
 60 החל מגיל תינוקות של בית רבן ועד תלמידים
 61 קשישים היושבים על התורה והעבודה בישיבות ובתי
 62 המדרש למורים, ישיבות, תלמודי תורה, בתי ספר
 63 לנערות, שיעורי ערב וכו' ונמצאים בכמה ערים
 64 וכפרים במרוקו, ומספרם עולה על שבעים.

65 באה"ק ת"ו הנה רשת "אהלי יוסף יצחק
 66 ליובאוויטש" גם כן הולכת ומתרחבת, הן במספר
 67 המוסדות והן במספר התלמידים, מלבד הישיבות
 68 דליובאוויטש אשר מכבר, ובתי ספר לנערות. פעולות
 69 אגודת חב"ד, צעירי חב"ד ונשי ובנות חב"ד קנו להן
 70 שם גדול בארצנו הקדושה לתפארת הישוב.
 71 והוא הדבר במדינת צרפת ואנגליה, אוסטרליה
 72 וקנדה, ובכל מקום אשר יד ליובאוויטש מגעת.

73 ובמרכז העבודה, בארצות הברית, רבה התכונה
 74 בהוצאה לאור שלל ספרי חינוך (בלשון הקודש,
 75 אידיש, אנגלית, צרפתית וכו'), ספרי חסידות, הלכה
 76 וכו'. בהפרכת הישיבות דליובאוויטש: בתי ספר
 77 לנערות (בית רבקה ובית שרה), שיעורי דת לתלמידי
 78 בתי הספר העממיים: מוסדות צדקה וגמילות חסדים
 79 (ביקור חולים, הכנסת כלה וכו'), עזרה לפליטים
 80 וסידורים וכו' וכו', מוסדות העומדים ברום העולם
 81 היהודי, אשר השפעתם ניכרת בכל רחבי המדינה
 82 ומחוצה לה, ואשר תכליתם ומטרתם - חיוזק הדת
 83 והפצת התורה והיהדות, הרמת קרן ישראל סבא, עד
 84 כי יקויים היעוד המקווה, אשר כולם ידעו את הוי'
 85 למקטנם ועד גדולם ומלאה הארץ דעה את הוי'.

1 לפי הוראות הרבי נ"ע ובעזרת ה"עזרת פליטים"
 2 נסעה קבוצה גדולה של חסידים אלה והתיישבו בארץ
 3 ישראל וברובם במושבים "כפר חב"ד" הנמצא
 4 בסביבות העיר לוד, וגם במקומות שונים בארץ.
 5 חסידים-עולים אלה לבד שסימלו את חיי היהדות
 6 על טהרת הקודש, התחילו בפעולות נרחבות בעניני
 7 חינוך ויהדות בכל ארץ ישראל, יסדו בתי חינוך
 8 לנערים ולנערות בכל רחבי הארץ ובפרט בין העולים
 9 החדשים מארצות המזרח.

* * *

10
 11 זמן קצר לפני הסתלקותו, נתן הרבי נ"ע הוראות
 12 למקורביו בדבר פעולות לטובת היהדות בצפון
 13 אפריקה, ובפרט במרוקו מקום שם נמצא קיבוץ גדול
 14 של יהודים הנצרכים במאד למורים ומדריכים. - מיד
 15 אחרי הסתלקותו התחילו השליחים בפעולות נרחבות
 16 לטובת היהדות בצפון אפריקה ויסדו שורה שלימה
 17 של מוסדות שנקראו על שם הרבי "אהלי יוסף
 18 יצחק".

19 כמו כן התחילו על פי הוראותיו בפעולות לטובת
 20 היהדות במדינות שונות באוסטרליה מצד אחד
 21 ובאנגליה מצד שני.

* * *

22
 23 רשימת מאמרי חסידות שאמרם או כתבם בזמן
 24 נשיאותו ובתוכם גם ספריו, שיחותיו, רשימותיו
 25 וכדומה, נמצא עכשיו בדפוס. הרשימה כוללת יותר
 26 מאלף מאמרים - חלק מהם נדפס בצורה של
 27 קונטרסים (למעלה ממאה קונטרסים) וספרים -
 28 וכרכים רבים של שיחות, מכתבים, זכרונות וכדומה.

* * *

29
 30 יו"ד שבט, תש"י, עשר שנים מעת בואו
 31 לאמריקה, שלשים שנה מזמן קבלת הנשיאות
 32 החב"דית, נסתלק הרבי נ"ע.

33 הידיעה על הסתלקותו הרעישה את כל העולם
 34 היהודי. וגדול היה האבל בכל החוגים. בהליותו
 35 השתתפו עשרות אלפי איש.

36 אך, כאמור "אין עושין נפשות לצדיקים, מעשיהם
 37 הם זכרונם". פעולותיו הגדולות והנרחבות שהרבי
 38 נ"ע בנשמתו הכללית פעל בשביל כלל ישראל -
 39 נמשכות גם עתה, והוא הזכרון החי לעולמי עולמים.

* * *

40
 41 גדלות האדם בתור מנהיג ואיש כללי מודגשת על

אגרות קודש

ב"ה, יום ב' י"ד כסליו תרס"ב לפ"ק

כבוד ידידי עוז הגביר הנכבד ומרומם
ווי"ח אי"א נדיב לב אוה"ת כ"ש מו"ה
שמואל מיכיל שי טריינין, פט"ב

1 אחדשה"ט!

2 את כבודו הסליחה אשר אני דופק אותם במכתבים,
3 כי ההכרח יאלציני, כי מאוד נחוצים אנחנו למעות אין די
4 באר, ומפני איחור שילוח המעות אז מכריחים אותי
5 לשלם צינזון, והולך בלי סדרים, וכאשר עתה מגיע מאת
6 כבודו סך 410 ר"כ, בקשתי שטוחה כי יואילו נא להטיב

7 חסדם ולהחיש בשילוח המגיע כנ"ל כפי החשבון שאבאר
8 מטה. וע"ד הטאלאנץ אזכיר את כבודו כי ייטיבו נא
9 להודיעני כמה נימכר אצלם, והנתקבל אצלם ייטיבו
10 לשלוח מחירים בצירוף האדרעסין של הקונים, ויתאמצו
11 נא במכירתם, וד' הטוב המלמד תורה לעמ"י יהא בעזרם,
12 ובזכות תמכם בעץ החיים יאשר ה' חילם ופועל ידם ירצה
13 ה' הטוב ויכוון עד העולם.

14 ויקבל החיוה"ש מאדה"ש כאו"נ ונפש ידידם עוז
15 הדו"ש באה"ר כה"י, מכבדו כרום ערכו הנעלה

16 יוסף יצחק שניאורסאהן

אג"ק מוהר"י צ' כרך טז

אגרות קודש

ב"ה, כ' תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מייג תמוז, ולפלא שאין מזכיר בכל מכתבו שזהו יום גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל אשר נתקבל בתפוצות ישראל ליום התעוררות והתחזקות בהפצת היהדות בכלל ותורת החסידות הדרכותי ומנהגי בפרט אשר ע"ז נאסר אז ומסר נפשו משך ימי חייו עלי אדמות.

בו כותב אשר רוצה להתקשר וכו' ומבקש ברכה בלימוד התורה וכו',

הנה בידו הדבר וכמבואר אופני ההתקשרות בכמה מקומות וכללותם הוא לימוד תורת החסידות והליכה והנהגה בהדרכותי ומנהגי ולהשפיע על חבריו וסביבתו בכלל בכיוון זה כיון שאהבת ישראל היא הכלי לואהבת את ה' אלקיך שהיא היסוד כל התורה, ולא המדרש עיקר אלא המעשה לקבוע מכאן ולהבא שיעורים בכל יום בלימוד תורת החסידות - ומהן קודם התפלה - ובפרט בש"ק ולהדר בקיום המצות וכמבואר בספרי החסידות ובמאמרים באריכות וכבר פסקו רז"ל לא יגעת ומצאת אל תאמין יגעת ומצאת תאמין.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. קווינט

מזכיר

נ.ב. לכאורה אינו מובן, כיון שאביו הוא מחניכי ישיבת תורת אמת ומתנהג במנהגי חב"ד - כמו שכותב במכתבו, והוא רוצה להתקשר ואעפ"כ אינו לומד באחת משיבות חב"ד אשר באה"ק ת"ו.

פרק ד הלכה א

אֲבָן הָיְתָה בְּקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים בְּמַעְרְבוֹ, וְעֲלֶיהָ הָיָה הָאֲרוֹן מְנַח, וּלְפָנָיו צִנְצֻנֵת הַמֶּן וּמִטָּה אַהֲרֹן. וּבָעֵת שֶׁבָנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת, וַיִּדַע שְׁסוּפוֹ לְחֶרֶב, בָּנָה מְקוֹם לְגִזּוֹ בּוֹ הָאֲרוֹן לְמִטָּה, בְּמַטְמוֹנֵיּוֹת עֲמֻקּוֹת וְעַקְלָקְלוֹת; וַיֹּאשִׁיחֵהוּ הַמֶּלֶךְ צֹוֹת, וַיִּגְזַז אוֹתוֹ בְּמְקוֹם שֶׁבָנָה שְׁלֹמֹה, שְׁנַאמֵר: "וַיֹּאמֶר לְלוֹיִם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לְה': תִּגְזְזוּ אֶת אֲרוֹן הַקִּדְשׁ בְּבַיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אִין לְכֶם מִשָּׂא בְּפִתְחָ. עֲתָה עֲבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" וְגו'. וַיִּגְזְזוּ עִמּוֹ מִטָּה אַהֲרֹן וְצִנְצֻנֵת הַמֶּן וְשִׁמֵן הַמִּשְׁחָה; וְכָל אֵלוֹ לֹא חִזְרוּ בְּבַיִת שְׁנִי. וְאַף אוֹרִים וְתַמִּים שֶׁהָיוּ בְּבַיִת שְׁנִי - לֹא הָיוּ מְשִׁיבֵינ פְּרוּחַ הַקִּדְשׁ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בָּתָן, שְׁנַאמֵר: "עַד עַמֵּד בְּהֵן לְאוֹרִים וְ[ל]תַמִּים"; וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא כְּרִי לְהַשְׁלִים בְּהֵן שְׁמוֹנָה בְּגָדִים לְבָתָן גְּדוֹל, כְּרִי שְׁלֹא יִהְיֶה מְחַסֵּר בְּגָדִים.

נקודות משיחות קודש

מביא הרמב"ם את כל האריכות לגבי גניזת הארון, שלפי זה יובן שאף בבית שני לא היה חסר בבניין הבית.

ביאור העניין: מלכתחילה נקבע בבנין הבית שלארון יהיו שני מקומות בבית המקדש: א) מקום גלוי, על אבן השתיה. ב) מקום לגונזו "למטה" מקודש הקדשים - ואף מקום זה הוא לכתחילה חלק ממבנה הבית. וזהו פירוש דברי הרמב"ם "ובעת שבנה שלמה ... וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום": לא ששלמה בנה את המקום מדעת עצמו ח"ו, אלא שבעת בניינו היה צריך לדעת שיחרב ונצטווה ובנה בו את מקום הגניזה. ממילא הוא קידשו בתור מקום לארון, וממילא הוא חלק מקודש הקדשים.

גניזת הארון לא היתה בזמן החורבן, אלא בשעה שבית המקדש לא היה בסכנה כלל - כידוע תוקף ישראל בזמן יאשיהו. יתירה מזו: ההכנסה היתה מעין הכנסת הארון לקדש הקדשים על-ידי שלמה. לכן מדייק הכתוב "תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה וכו'", שאין זו פעולה של סילוק ונטילת הארון ממקומו, אלא אדרבא זהו עניין של נתינה בבית.

על-פי זה יתווסף עומק בהקישור בין ג' בתי המקדש: אין זה שישנם ג' בתי מקדש נפרדים, אלא בעיקר הם בית אחד. כבר בבניינו של הבית הראשון נקבע עניין שהוא לשעתו ולעתיד לבא. מקום הארון הוא ה"עצם" של בית המקדש, שבו לא שייך שום חורבן והפסד, וממנו נבנה המקדש השני והשלישי.

(לקוטי שיחות חלק כ"א, שיחה ב לפ"ר תרומה)

בנוגע לדברי הרמב"ם על גניזת ארון הברית צריך להבין: למאי נפקא-מינה להלכה כל אריכות וסיפור הדברים, היכן ועל-ידי מי נגנז הארון? והרי דברי הרמב"ם בספרו 'יד החזקה' אמורים רק לענינים הנוגעים להלכה. יתירה מזו: עניין זה (איך והיכן נגנז הארון) "במחלוקת שנייה" (יומא נג, ע"ב), ואם כן לשם מה מכריע הרמב"ם כדברי האחד, מאחר שלכאורה אין עניין זה נוגע לדינא?

גם צריך להבין: מפשטות לשון הרמב"ם משמע ששלמה בנה את ה"מקום" בבית המקדש מדעת עצמו (לפי "שידע שסופו ליחרב"). ותמוה: הרי כל חלקי ופרטי הבית ניבנו על-פי ציווי ד' - "הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל" - ואם כן איך בנה שלמה "מקום" בבית המקדש מדעת עצמו?

יש להקדים דיוק בדברי הרמב"ם: הרי הרמב"ם מפרט בפרקים ב' וג' של הל' בית הבחירה את צורת כלי המקדש, ואילו בפרק ד' את צורת הבית. לפי זה צריך ביאור: הרי הארון שייך לכאורה לכלי המקדש, ומדוע עניין גניזת הארון מופיע בפרק העוסק בצורת הבית? מזה משמע שהארון העומד בקדש הקדשים הוא (לדעת הרמב"ם) פרט בצורת הבית, והוא אינו רק כלי שמצוי בקדש הקדשים, אלא הוא חלק מבנין קדש הקדשים עצמו. זאת כיוון שהארון עושה את בית המקדש לבית לד', כמו שנאמר "ונועדתי לך שם".

אלא שעל פי זה מתעוררת תמיהה גדולה: בבית שני, בו לא היה הארון במקומו, לא היה קודש הקדשים בשלימותו שהרי היה חסר אחד הדברים שהם "עיקר בבנין הבית"?! כדי להסיר תמיהה זו

פרק ג משנה יז

רבי אלעזר בן עזריה אומר, אם אין תורה, אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה, אין יראה. אם אין יראה, אין חכמה. אם אין דעת, אין בינה. אם אין בינה, אין דעת. אם אין קמת, אין תורה. אם אין תורה, אין קמת. הוא היה אומר, כל שהכמתו מרפה ממעשיו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מרבין ושרשיו מעטים, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר: והיה בערער בערבה ולא יראה פי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרבין מהכמתו, למה הוא דומה, לאילן שענפיו מעטים ושרשיו מרבין, שאפלו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מוזין אותו ממקומו, שנאמר: והיה כעין שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה פי יבא הם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי:

נקודות משיחות קודש

להבנת הענין יש להביא את דברי הגמרא³, "שורש זו הנשמה וענף זה הגוף". ויש לעיין, כיצד משווים ענף ושורשים לגוף ונשמה; שכן, בעוד הענפים צומחים מן השורשים, הגוף אינו נברא מן הנשמה (אלא הם נבראים שונים שחברו יחדיו)? ההסבר הוא: באומרה "ענף זה הגוף", אין כוונת הגמרא לגוף הגשמי, אלא לחלק מן הנשמה (עצמה) היורד ו"מתלבש" בתוך הגוף⁴. את החלק הזה בנשמה משווה הגמרא ל"ענף", כי אמנם השורש של חלק זה הוא באותו חלק עיקרי של הנשמה, שכידוע⁵ אינו יורד למטה להתלבש בגוף.

ההבדל בין שני חלקי הנשמה מתבטא בהשפעתם על גוף האדם: החלק בנשמה ש"מתלבש" בגוף הגשמי, הוא מוגבל (בהתאם למגבלות הגוף) ועל-כן גם השפעתו על הגוף מוגבלת. לעומת זאת אותו חלק בנשמה שאינו "מתלבש" בגוף, הוא למעלה ממגבלות הגוף וממילא גם השפעתו עליו - בדרך של "מקיף" - היא בלתי מוגבלת.

על-דרך זה הוא בעבודת האדם: ההשפעה שיש לאותו חלק בנשמה המתלבש בגוף, על האדם, היא השפעה מוגבלת ש"על-פי טעם ודעת". לעומת זאת עיקר הנפש, שאינו מתלבש בגוף מביא את האדם לביטול ולהתמסרות לקב"ה באופן מוחלט, ללא כל מגבלות, למעלה מטעם ודעת.

דרגת ביטול זו, שמקורה בעיקר הנשמה (שכאמור, אינה מוגבלת) מתבטאת במיוחד בעבודת ה' בדרך של "קבלת עול". עבודה כזאת מסמלת ביטול והתמסרות לקב"ה באופן שלמעלה מטעם ודעת ולמעלה מכל מדידה והגבלה שזה מסמל את ענין המעשה.

לפי זה מובנים דברי המשנה, המשווה חכמה לענפים, ומעשה - לשורשים:

עבודת ה' המבוססת על שכל האדם - "חכמתו" - מקורה באותו חלק הנשמה (ה"מתלבש" בגוף הגשמי) ומשול ל"ענף" הנמשך מעיקר הנשמה. לעומת זאת עבודת המעשה = קבלת עול - מקורה בעיקר הנשמה (שאינו "מתלבש" בגוף הגשמי) המשול ל"שורשים".

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1210)

בלשון המשנה קיים לכאורה סתירה, כקושיית המפרשים: כי באמרו אם אין תורה אין דרך ארץ, נראה שאי אפשר לקנות הדרך ארץ אם לא שקדמה אליה קניית התורה מקודם, ואחר כך אומר אם אין דרך ארץ אין תורה, שאי אפשר לקנות התורה אם לא שקדם אליה מתחילה דרך ארץ!?

יש שתייצו, שאמנם אין מדובר בקדימה ואיחור, אלא שצריכים את שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה². ומה שבחרה המשנה להתחיל בתורה דוקא, הוא משום שרוב בני ישראל שייכים לדרך ארץ יותר מאשר לתורה, ומכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן תחילה מדברת המשנה לאלו ה"בעלי דרך ארץ" שידעו, שאם אין תורה אין דרך ארץ! ואח"כ מדברת המשנה ל"בעלי תורה" שהם המיעוט, שידעו שאם אין דרך ארץ אין תורה.

אלא שלפי זה לא מובן סוף המשנה "אם אין קמת אין תורה אם אין תורה אין קמת", שגם כאן צריך לומר שאין זה קדימה ואיחור, כי אם שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה. אבל היאך אפשר להסביר טעם להקדמת קמת לתורה, שהרי על פי פירוש הנ"ל צריך לפרש כך:

מכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן ראשית מדברים לרוב בני ישראל ה"בעלי תורה" שאם אין קמת - אין תורה, ואח"כ למיעוט ה"בעלי קמת" שאם אין תורה אין קמת. והרי לדאבונו אי אפשר לומר שהרוב הם בעלי תורה שצריך להזהיר אותם שאם אין קמת אין תורה.

ועל כן נראה לפרש להיפך, שהעיקר וההתחלה היא בתורה, כהסדר במשנה, וכוונת המשנה לומר שבלי תורה אין שום דבר ולכן "אם אין תורה, אין דרך ארץ" אלא כדי שלא נאמר שיש להסתפק בתורה לבד, לכן מבהירה המשנה ש"אם אין דרך ארץ, אין תורה" ולכן צריך גם דרך ארץ. אבל הוא צריך להיות מושתת ומיוסד על התורה.

(שיחות קודש תשל"א - פרשת אחר"ק)

התנא משווה חכמה לענפים, ומעשים לשורשים. לכאורה, ההשוואה היתה צריכה להיות הפוכה בדיוק - שהרי החכמה היא המקור והשורש לכל המעשים שבאים רק לאחר מכן; לפי זה ראוי היה להשוות חכמה לשורשים ומעשים לענפים!?

(1 מדרש שמואל. 2) עיין תוספות יו"ט. 3) סנהדרין קי, ב. 4) "עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף" (שער היחוד והאמונה פ"ז). 5) לקוטי-תורה שלח מ, ב.

פרשת דברים

א « אלה הדברים אשר דבר משה אל־כל־ ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה לול סוף בין־פארן ובין־תפל ולכן וחצרת ודי זהב: אחד עשר יום מחרב דרך הר־שעיר עד קדש ברנע: ויהי בארבעים שנה בעשתי־עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל־בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו אלהם: (ל) ד אחרי הכתו את סיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר־יושב בעשתרת באדעני: בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את־התורה הזאת לאמר: יהוה אלהינו דבר אלינו בחרב לאמר רב־לכם שבת בהר הזה: פנו וסעו לכם וכאו הר האמרי ואל־כל־ שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפנעני והלבנון עד־הנהר הגדל נהר־פרת: (ישראל) ח ראה נתתי לפניכם את־הארץ באו ורשו את־הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולורעם אחריהם: וואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא־אוכל לבדי שאת אתכם: יהוה אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב: * י יהוה אלהי אבותכם יסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 12 עמ' 42)

חמש דברים

17"ל אמרו שאת הספרים הראשונים אמר משה "מפי הגבורה", וספר דברים "מפי עצמו". פרוש: מפי הגבורה - ה' שם את דבריו בפיו והוא העתיק אותן בכתב, באפן שלא התערבה דעתו והשגתו במסירת הדברים. מפי עצמו - דברי ה' נתלכשו בדעתו, הוא דבר מעצמו את דברי ה' שהשיג בדעתו, ולכן מסרם לבני ישראל כאלו "מפי עצמו".

שני י איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם: י הכו לכם אנשים חכמים ונבנים

וידעים לשבטיכם ואשים בראשיכם: ד ותענו אתי ותאמרו טוב־הדבר אשר־דברת לעשות: וואקח את־ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרת ושמרים לשבטיכם: וואצוה את־שבטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין־אחיכם ושפטתם צדק בין־איש ובין־אחיו ובין־גרו: י לא־תכירו פנים במשפט פקטן בגדל תשמעון לא תגורו מפני־איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתי: י וואצוה אתכם בעת ההוא את כל־הדברים אשר תעשון: י ונפע מחרב וצלך את כל־המדבר הגדול והגזרא הוא אשר ראיתם דרך הר האמרי כאשר צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע: וואמר אלכם באתם עד־הר האמרי אשר־יהוה אלהינו נתן לנו: כ ראה נתן יהוה אלהיך לפניך את־הארץ עלה רש כאשר דבר יהוה אלהי אבתיך לך אל־תירא ואל־תחת:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 10 עמ' 209)

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלבש בשכלו. לפי זה יש לבאר מדוע תלה משה בפרשתנו את מנוי השופטים בעצמו, לא ביהוה, שכן גם מצד בחינת משה נרשש שצריכים שופטים.

שלישי י ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את־הארץ וישבו אתנו דבר את־הדרך אשר נעלה־בה ואת הערים אשר נבא אליהן: כ וייטב בעיני הדבר וואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט: כ ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד־נחל אשבל וירגלו אתה: כ ויקחו בידם מפרי הארץ

* יש המפסיקים לראשון כאן, כדי שלא להתחיל לשני בפסוק "איכה" (ספר המנהגים ע' 31).

לקאות ואזנים לשמוע", ובלשון רז"ל: "ארבעין שנין . . קאי איניש אדעמיה דרביה".

רביעי ^א וטפכם אשר אמרתם לבו יהיה וכניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם אתננה והם יירשוה: ^ב ואתם פנו לכם וסעו המדברה דרך ים-סוף: ^ג ותענו | ותאמרו אלי חטאנו ליהוה אנחנו נעלה ונלחמנו בכל אשר-צונו יהוה אלהינו ותחגרו איש את-פלי מלחמתו ותהינו לעלת ההרה: ^ד ויאמר יהוה אלי אמור להם לא תעלו ולא תלחמו כי אני בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם: ^ה ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו את-פי יהוה ותזדו ותעלו ההרה: ^ו ויצא האמרי הישב בהר ההוא לקראתכם וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדברים ויפתו אתכם בשעיר עדר-חרמה: ^ז ותשבו ותכפו לפני יהוה ולא שמע יהוה בקלכם ולא האזין אליכם: ^ח ותשבו בקדש ימים רבים פנים פנים אשר ישבתם: ^ט ונפן ונסע המדברה דרך ים-סוף כאשר דבר יהוה אלי ונסב את-הר-שעיר ימים רבים: ^י

~ נקודות משיחות קודש ~ (220 קוטי שיחות יש עמ' 42)

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלבש בשכלו. לפי זה יש לבאר מה שאמרו רז"ל ש'אפילו מאן דלא דריש סמוכים, כמשנה תורה דריש", וכתבו ראשונים, "דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מקדם ומאחר, אבל משה, שסדר משנה תורה פרשה אחר פרשה, לא סדר אלא להדרש". כי בספר דברים השיג משה את סדר הדברים בשכלו, ובהכרח שסדר הפרשיות מובן ומשג.

חמישי ^ב ויאמר יהוה אלי לאמר: ^ג רב-לכם סב את-ההר הזה פנו לכם צפנה: ^ד ואת-העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני-עשו הישבים בשעיר וייראו מפם ונשמרתם מאד: ^ה אל-תתגרו כם כי לא-אתן לכם מארצם עד

ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר-יהוה אלהינו נתן לנו: ^ו ולא אביתם לעלת ותמרו את-פי יהוה אלהיכם: ^ז ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו: ^ח אנה | אנחנו עלים אחינו המסו את-לבבנו לאמר עם גדול ורם מפנו ערים גדלת ובצורת בשמים וגם-בני ענקים ראינו שם: ^ט ואמר אלכם לא-תערצון ולא תיראון מהם: ^י יהוה אלהיכם החליד לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים לעיניכם: ^{יא} ובמדבר אשר ראית אשר נשאף יהוה אלהיך כאשר ישא איש את-בגו בכל-הדרך אשר הלכתם עד-באתם עד-המקום הזה: ^{יב} ובדבר הזה אינכם מאמינם ביהוה אלהיכם: ^{יג} החליד לפניכם בדרך לתור לכם מקום לחנתכם באש | לילה לראתכם בדרך אשר תלכו-כה ובענן יומם: ^{יד} וישמע יהוה את-קול דבריכם ויקצף וישבע לאמר: ^{טו} אם-יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ הטובה אשר נשבעתי לתת לאבותיכם: ^{טז} וזולתי כלב בן-יפנה הוא יראנה ולו-אתן את-הארץ אשר דרך-כה ולבנו יען אשר מלא אחרי יהוה: ^{יז} גם-בי התאנף יהוה בגללכם לאמר גם-אתה לא-תבא שם: ^{יח} יהושע בן-נון העמד לפניך הוא יבא שמה אתו חזק ביהוה וינחלה את-ישראל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (190 השיחות תש"נ א עמ' 250)

חמש דברים

את ספר דברים אמר משה "מפי עצמו", היינו שדבר ה' נתלבש בשכלו. לפי זה יש לבאר מה שספר זה נאמר בשנת הארבעים, שכן התגלות התורה כפי שנתלבשה בדעתו ובהשגתו של משה פעלה שנקלטו כל עניני מתן תורה ברעם ובהשגתם של ישראל, בכחינת "לב לדעת ועינים

וַיִּרְשָׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם: ^א כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשָׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ^ב וְהַעֲוִים הַיֹּשְׁבִים בְּחֻצִּים עַד־עֲזָה כַּפְתָּרִים הִיִּצְאִים מִכַּפְתָּר הַשְּׂמִידָם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם: ^ג קוֹמוּ סֵעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נְתַתִּי בְיַדְךָ אֶת־סִיחֹן מִלֶּדֶת־חֻשְׁבֹּן הָאֲמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הַחֵל רֹשׁ וְהַתְּגַר בּוֹ מִלְחָמָה: ^ד הַיּוֹם הַזֶּה אֲחַל תֵּת פַּחַדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשְּׂמִים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֶךָ וְרָגְזוּ וַחֲלוּ מִפְּנֵיךָ: ^ה וְאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדָמוֹת אֶל־סִיחֹן מִלֶּדֶת חֻשְׁבֹּן דְּבַרִי שְׁלוֹם לֵאמֹר: ^ו אֲעַבְרָה בְּאַרְצְךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֲלֶיךָ לֹא אֶסּוּר יָמִין וּשְׂמֹאל: ^ז אֲכַל בַּכֶּסֶף תִּשְׁבְּרֵנִי וְאֲכַלְתִּי וּמִים בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשִׁתִּיתִי רַק אֲעַבְרָה בְּרַגְלִי: ^ח כַּאֲשֶׁר עָשׂוֹלִי בְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעַר עַד אֲשֶׁר־אֲעַבֵּר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ: ^ט וְלֹא אָבָה סִיחֹן מִלֶּדֶת חֻשְׁבֹּן הַעֲבְרָנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאָמַן אֶת־לִבּוֹ לְמַעַן תִּתֶּן בְּיַדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: ^י

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 18)

שַׁבַּת חֲזוֹן

הרה"ק מברדיטשוב אמר, שב"ש שבת חזון מראין לכל אדם ואדם מישראל המקדש דלעתיד מרחוק" (חזון' מלשון מתנה). ויש לבאר, שהוא על־דרך הפרזים השונים שמכרזים למעלה, שהנשמה למעלה שומעת אותם, וזה משפיע גם על הנשמה שבגוף, כמאמר "מזליהו חזון". ואף כאן: המזל של הנשמה רואה את המקדש, וראיה זו פועלת על האדם למטה.

שישי ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הֲחִלְתִּי תֵת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הַחֵל רֹשׁ לְרִשֵׁת אֶת־אַרְצוֹ: ^ב וַיִּצֵא סִיחֹן לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה וַהֲצָה: ^ג וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנִּבֶּד אֹתוֹ

מִדְרֹךְ כַּפְרֵי־רַגֵּל כִּי־יִרְשָׁה לַעֲשׂוֹ נְתַתִּי אֶת־הָר שַׁעֲרֵי: ^א וְאֲכַל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֵתֶם בַּכֶּסֶף וְאֲכַלְתֶּם וְגַם־מִים תִּכְרוּ מֵאֵתֶם בַּכֶּסֶף וְשִׁתִּיתֶם: ^ב כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יִדַע לְכַתֹּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה | אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עָמָד לֹא חָסְרָת דְּבַר: ^ג וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ כְּנִי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי מִדְרֹךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמַעֲצֵין גָּבַר וַנִּפֹן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב: ^ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל־תִּצַּר אֶת־מוֹאָב וְאֶל־תִּתְּנֶנּוּ בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֵתָּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יִרְשָׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט נְתַתִּי אֶת־עַר יִרְשָׁה: ^ה הָאֲמִים לְפָנִים יֵשְׁבוּ בְּהַ עַם גָּדוֹל וְרַב וְרַם כַּעֲנֻקִים: ^ו רְפָאִים יִחְשְׁבוּ אֶף־הֵם כַּעֲנֻקִים וְהַמּוֹאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֲמִים: ^ז וּבְשַׁעֲרֵי יֵשְׁבוּ הַחֲרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשָׂו יִירְשׁוּם וַיִּשְׁמִדוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ יִרְשָׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם: ^ח עַתָּה קָמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרַד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרַד: ^ט וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הִלְכְנוּ | מִקִּדְשׁ בְּרַנֵּעַ עַד אֲשֶׁר־עֲבַרְנוּ אֶת־נַחַל זָרַד שְׁלִשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֶּם כֹּל־הַדּוֹר אֲנִישֵׁי הַמְּלָחָמָה מִקְרַב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם: ^י וְגַם יִדְיְהוָה הִיְתָה בָּם לְהַמָּם מִקְרַב הַמַּחֲנֶה עַד תָּמָם: ^{יא} וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תָּמוּ כָּל־אֲנִישֵׁי הַמְּלָחָמָה לָמוֹת מִקְרַב הָעַם: ^{יב} וַיִּדְבַּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ^{יג} אֵתָּה עִבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עַר: ^{יד} וְקִרְבַּת מוֹל בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־תִּצַּרְם וְאֶל־תִּתְּנֶנּוּ בָּם כִּי לֹא־אֵתָּן מֵאַרְץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יִרְשָׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יִרְשָׁה: ^{טו} אֶרֶץ־רְפָאִים תִּחְשַׁב אֶף־הוּא רְפָאִים יֵשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהַעֲמָנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זְמוּמִים: ^{טז} עַם גָּדוֹל וְרַב וְרַם כַּעֲנֻקִים וַיִּשְׁמִדֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם

אֲמוֹת רַחֲבָה בְּאֶמֶת אִישׁ: ^ב וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשֵׁנוּ בְּעֵת הַהוּא מֵעֲרֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אֲרָנָן וְחֲצֵי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי: ^ג וְיֵתֵר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבֶּשֶׂן מִמְּלֶכֶת עֹוג נָתַתִּי לַחֲצֵי שִׁבְט מְנַשֶּׁה כָּל חֶבֶל הָאֲרָגָב לְכָל־הַבֶּשֶׂן הַהוּא יִקְרָא אֲרֶץ רְפָאִים: ^ד יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב עַד־גְּבוּל הַגִּשּׁוּרִי וְהַמְעַכְתִּי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־הַבֶּשֶׂן חֹת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 612)
שְׁבַת חֲזוֹן

הרה"ק מברדיטשוב אמר, ש'שְׁבַת חֲזוֹן' מראים לכל יהודי את הבית השלישי. ויש לומר, שזה נתגלה על ידו בדקא משום שעבודתו הייתה לפעל את הגאולה, וכפי שנתקמו גם בשמו: לוי יצחק - שני השמות הם בחינת גבורה, שהיא שרש הגלות. אבל בגבורה מתלבש חסד נסתר, שלמעלה מחסד גלוי, וכך נעשה לוי - התחברות עם הקב"ה, ויצחק - צחוק ושמחה הבאה מאתהפכא תשוכא לנהורא.

שְׁבִיעִי ^א וְלִמְכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד: ^ב וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אֲרָנָן תּוֹךְ הַנַּחַל וְגַבֵּל וְעַד יַבֵּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: ^ג וְהָעֲרֵבָה וְהַיַּרְדֵּן וְגַבֵּל מִכְזָרַת וְעַד יַם הָעֲרֵבָה יַם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֶׁר־תִּפְסָגָה מִזְרַחָה: ^ד וְאֶצֶן אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חִלּוּצִים תַּעֲבְרוּ לַפְּנֵי אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חֵיל: ^ה רַק גְּשִׁיכֶם וְטַפְכֶם וּמְקַנְכֶם יִדְעֵתִי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: ^ו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה לְאַחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: ^ז וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הֲרֵאת אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְשָׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה בְּנֵי־יַעֲשָׂה יְהוָה לְכָל־הַמְּמַלְכוֹת

כתיב ואת־כנו קרי ואת־בְּנָיו ואת־כָּל־עַמּוֹ: ^א וְנִלְכַד אֶת־כָּל־עָרָיו בְּעֵת הַהוּא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מֵתָם וְהַנְּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאֲרֵנוּ שְׂרִיד: ^ב רַק הַבְּהֵמָה בְּזוּגוֹ לָנוּ וְשַׁלַּל הָעָרִים אֲשֶׁר לְכַדְנוּ: ^ג מֵעֲרֵר אֲשֶׁר עַל־שְׁפַת־נַחַל אֲרָנָן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הִיְתָה קְרִיָּה אֲשֶׁר שׁוּבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכָּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לַפְּנֵינוּ: ^ד רַק אֶל־אֲרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קִרְבַּת כָּל־יַד נַחַל יַבֵּק וְעָרֵי הַהָר וְכָל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^ה וַנִּפְּץ וְנַעַל דֶּרֶךְ הַבֶּשֶׂן וַיֵּצֵא עֹוג מִלְּךְ־הַבֶּשֶׂן לִקְרֹאתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדַרְעִי: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֲלֵתִירָא אֹתוֹ כִּי כִידָךְ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אֲרָצוֹ וְעִשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מִלְּךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן: ^ז וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַם אֶת־עֹוג מִלְּךְ־הַבֶּשֶׂן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנִּפְּחֵהוּ עַד־בְּלַתִּי הִשְׁאִירֵלּוּ שְׂרִיד: ^ח וְנִלְכַד אֶת־כָּל־עָרָיו בְּעֵת הַהוּא לֹא הִיְתָה קְרִיָּה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאֹתָם שְׂשִׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב מִמְּלֶכֶת עֹוג בְּכַשְׂשׁוֹן: ^ט כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצִרַת חוּמָה גְּבִיחָה וְדַלְתִּים וְכַרְיִים לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרִזִּי הַרְבֵּה מְאֹד: ^י וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מִלְּךְ חִשְׁבוֹן הַחֲרָם כָּל־עִיר מֵתָם הַנְּשִׁים וְהַטָּף: ^{יא} וְכָל־הַבְּהֵמָה וְשַׁלַּל הָעָרִים בְּזוּגוֹ לָנוּ: ^{יב} וַנִּקָּח בְּעֵת הַהוּא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שִׁנִּי מֶלֶךְ־הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אֲרָנָן עַד־הָרַחֲמֹן: ^{יג} צִדְיָנִים יִקְרָאוּ לְחֲרָמוֹן שְׂרִיָּן וְהָאֲמֹרִי יִקְרָאוּ־לּוֹ שְׁנִיר: ^{יד} כָּל אֶרֶץ הַמִּישֵׁר וְכָל־הַגִּלְעָד וְכָל־הַבֶּשֶׂן עַד־סֻלְכָה וְאֲדַרְעִי עָרֵי מִמְּלֶכֶת עֹוג בְּכַשְׂשׁוֹן: ^{טו} כִּי רַק־עֹוג מִלְּךְ הַבֶּשֶׂן נִשְׁאָר מֵיְתֵר הָרְפָאִים הֵנָּה עָרְשׁוֹ עָרְשׁ בְּרוּל הִלָּה הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּשַׁע אֲמוֹת אֲרָפָה וְאַרְבַּע

אברהם, ולשבעות, שפנגד וצחק. פסח - היא השבת שלפני תשעה באב, שחל תמיד באותו יום שבו חל היום הראשון של פסח. שבועות - החג שלפניה הוא שבועות, והרי השפעת כל חג נמשכת עד לחג הבא.

אֲשֶׁר אֶתָּה עִבְרַ שְׁמָה: כִּי לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: ססס

ק"ה פסוקים, מלכ"ה סימן.

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן כתיבון וכיזמיכון ובחני דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קרוב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 30)

שבת חזון

בשבת חזון מראים לכל יהודי את הבית השלישי. והנה הבית השלישי, שפנגד וצקב, בא אחרי הראשון והשני, שפנגד אברהם ויצחק, ואף שבת חזון קשורה לפסח, שפנגד

מפטיר כ'עד אשר יניח יהוה | לאחיכם פכם וירשו גם הם את הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן להם בעבר הירדן ושבתם איש לירשתו אשר נתתי לכם: כ" ואת יהושוע צויתי בעת ההוא לאמר עיניך הראת את כל אשר עשה יהוה אלהיכם לשני המלכים האלה כן יעשה יהוה לכל הממלכות אשר אתה עבר שמה: כ" לא תיראוים כי יהוה אלהיכם הוא הנלחם לכם: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 17)

שבת חזון

שבת זו נקראת 'שבת חזון' על שם התחלת ההפטרה, "חזון ושעיהו", שמדברת במלי דפורענותא. לאידך, בשבת זו מראים לכל יהודי את הבית השלישי. ויש לומר, שאין כאן שני דברים הפסיים, שכן בחרבן עצמו 'רואים' כבר את הבית השלישי, שהרי חרבן הוא 'על מנת לתקן', לעבור מ'בינא דבר נש' ל'בינא דקודשא-בריה-הוא'; ונמצא אפוא, שהוא עצמו בגדר בנין.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עֲיִחִים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימניה, בשמאלה עשר וכבוד. יי הפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנֵה עֲבָדָיו וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א חוֹזֵן מֵרֵאשִׁית הַנְּבוּאָה שֶׁל יִשְׁעֵיהוּ בֶן־אֲמוּיָן (אֲמוּיָן וְאֲמִיעָה אֲחִים הָיוּ) אֲשֶׁר חָזַח אֶזְרָא עַל־יְהוּדָה וַיְרוּשָׁלַיִם בְּמֵרָאה הַנְּבוּאָה בַיּוֹם עֲזִיבָהּ וְיֹתָם אָחִיו יְחֻזְקִיהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה בַּיּוֹם אֲרַבְעַת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה נִבְּאָה עַד שְׁעֵמֶד מִנְשֵׁה וְהִרְטוּ: ב שְׁמֵעוּ שְׁמוֹם, מַה שְׁאֵנִי מִתְרַעַם עַל יִשְׂרָאֵל וְהֵאֱזִינִי אֲרִיז

כי יהוה דבר ולא מלאי אני אומר
בנים גדלתי ורוממתי על כל
האומות הקדמונים והם פשעו כי
ולא השיבו פנמולי: ג הלא ידע מפור
שור קנהו את בעליו וחמור אבוס של בעליו
ביותר ידע מקום אבוס של בעליו
וישראל לא ידע לא אבו לדעת
אותי, אף שהמה עמי ואני בעורחם,
עם כל זה לא התבונן לא יתבוננו
לדעת מה טוב להם: ד הוי א תבאי
מתאנח וקובל על ישראל שהיו מאז גוי
קדוש איד נהפכו להיות גוי חמא
עם כבוד עון זרע מרעים בנים
משחיתים את דרכם אשר עובו
את יהוה נאצו הרגו את קדוש
ישראל נזרו פרשו ללכת אחר
לאחוריהם מאצל המקום: ה עלמה
תבו עוד מאחר שעדן תוסיפו
מוסיפים סרה לסור מאחרי המקום,
הלא כבר פלראש מושוון לחלי

תְּבוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה פְּלִרְאֵשׁ לַחֲלִי וְכָל־לֵבָב דְּוִי:

כבר ידע בו ומפור ושמע אליו. אבל חמור אמום הוא, ואינו מפור את בעליו אלא את האבוס שהוא המקום הקודם למאכלו והולך שמה להנאתו. ישראל לא ידע, לא רצו לדעת אותי להיות נשמעים לי. עמי לא התבונן, אף על פי שהם עמי ואני בעורחם, עם כל זה אינם נוהגים לב להתבונן בזה. ה הוי גוי חמא, יש לזקק על עם קדוש שנהפך להיות חמא. עם כבוד עון, ועם שגאמר בו "פי עם קדוש אתה" (דברים 10), נהפך להיות עם כבוד עון, שענותיו רבים וכבדים. ידע מרעים, הם היו "ידע בך ה'" (ישעיה 48), ונהפכו להיות רשעים. בנים משחיתים, הם היו נקראים "בנים אתם לה' אלתיכם" (דברים 10), ונהפכו להיות משחיתים את דרכם. נאצו, הרגו אחר, פרשו מה' ללכת לאחור, כאדם ששמאן לשמע דברי המדבר אליו. ה על מה תבו עוד תוסיפו סרה, על אותה עברה בעצמה שלקחתם עליה, על העברה החיה בעצמה תוסיפו עוד לעשות סרה לסור מאחרי הקב"ה ובתוספת אפור. ואינם מתבוננים

שי למורא

א חוֹזֵן, עָנַן רֵאשִׁית בְּמֵרָאה הַנְּבוּאָה. בֶּן אֲמוּיָן, אָמַר רַבִּי לִוִי, דְּבַר זֶה מִסְתָּר בְּרִבְנֵי מַאֲבֹתֵינוּ, אֲמוּיָן וְאֲמִיעָה מִלֶּךְ יְהוּדָה אֲחִים הָיוּ. אֲשֶׁר חָזַח, אֲשֶׁר רָאָה בְּמֵרָאה הַנְּבוּאָה. מַלְכֵי יְהוּדָה, בַּיּוֹם הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה הָיָה מִתְנַפֵּא. (וּמִנְשֵׁה מִלֶּךְ יְהוּדָה הִרְטוּ.) ב שְׁמֵעוּ שְׁמוֹם, שְׁמֵעוּ מַה שְׁאֵנִי מִתְרַעַם עַל יִשְׂרָאֵל.

ואמר "שמעו" בלשון רבים, על שם
ששבעה ידועים הם. והאזיני, והפי
אין לשמעו. (ואמר ישעיהו לשונו בהפך
ממה שאמר משה רבנו בפרשת האזינו
"האזינו השמעים... ותשמע הארץ"
(דברים 10.28). ואמר "ול" בזה כמה
דרשות, ואחת מהן לפי שהיה משה
קרב לשמים, לפיכך אמר "האזינו
השמים", ולפי שהיה רחוק מן הארץ
לפיכך אמר "ותשמע הארץ". אבל
ישעיהו אמר "שמעו שמים" לפי שהיה
רחוק מן השמים, ואמר "האזיני ארץ"
לפי שהיה קרב לארץ. כי ה' דבר,
כלומר לא מעצמי אני אומר, אלא דבר
ה' בפי והוא שלחני לומר לכם מה
שאמר להלן. בנים גדלתי
ורוממתי, גדלתי אותם ורוממתי
מעל כל עם. (גדלתים בלשון תורת
להם, ורוממתי בהשגחת שכינת
בתוכם). פשעו כי, מרדו ב'. ידע
שור קנהו ונזרו, השור ידע ומפור
את בעליו אשר קנהו ומתקנו בחרישה
ביום, ומאחר שהרגילו בכך, הרי הוא

הפטרה לפרשת דברים לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ישעיה פרק א

א א חוֹזֵן יִשְׁעֵיהוּ בֶן־אֲמוּיָן אֲשֶׁר חָזַח עַל־יְהוּדָה וַיְרוּשָׁלַיִם בַּיּוֹם עֲזִיבָהּ וְיֹתָם אָחִיו יְחֻזְקִיהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ב שְׁמֵעוּ שְׁמוֹם וְהֵאֱזִינִי אֲרִיז כִּי יְהוָה דִּבֶּר בְּנִים גְּדֹלְתִי וְרוֹמְמֹתִי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִּי: ג יָדַע שׁוֹר קָנָהוּ וְחִמּוֹר אָבוֹס בְּעַלְיוֹ יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנֵן: ד הוֹי א גוֹי חִמָּא עִם כְּבֹד עוֹן זֶרַע מְרִיעִים בְּנִים מִשְׁחִיתִים עֹזְבוֹ אֶת־יְהוָה נֹאצוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נִזְרוּ אַחֲוֹר: ה עַל־מָה תְּבוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה פְּלִרְאֵשׁ לַחֲלִי וְכָל־לֵבָב דְּוִי:

כבר ידע בו ומפור ושמע אליו. אבל חמור אמום הוא, ואינו מפור את בעליו אלא את האבוס שהוא המקום הקודם למאכלו והולך שמה להנאתו. ישראל לא ידע, לא רצו לדעת אותי להיות נשמעים לי. עמי לא התבונן, אף על פי שהם עמי ואני בעורחם, עם כל זה אינם נוהגים לב להתבונן בזה. ה הוי גוי חמא, יש לזקק על עם קדוש שנהפך להיות חמא. עם כבוד עון, ועם שגאמר בו "פי עם קדוש אתה" (דברים 10), נהפך להיות עם כבוד עון, שענותיו רבים וכבדים. ידע מרעים, הם היו "ידע בך ה'" (ישעיה 48), ונהפכו להיות רשעים. בנים משחיתים, הם היו נקראים "בנים אתם לה' אלתיכם" (דברים 10), ונהפכו להיות משחיתים את דרכם. נאצו, הרגו אחר, פרשו מה' ללכת לאחור, כאדם ששמאן לשמע דברי המדבר אליו. ה על מה תבו עוד תוסיפו סרה, על אותה עברה בעצמה שלקחתם עליה, על העברה החיה בעצמה תוסיפו עוד לעשות סרה לסור מאחרי הקב"ה ובתוספת אפור. ואינם מתבוננים

עטרת מרים

שי למורא

לחשב הלא בשבילה לקינו. כל ראש לחלי וכל לבב דני, הלא על ידי ההקאה נהיה כל הראש חולה, וכל הלכ במכאוב. (1) אין זו מתם, אין זו תמימות ושלמות. פצע וגו', במקום אשר חד פצע שהיא מופת חרב, ובמקום אחר חבורה וכו'. ומכה מריה, מכה שהיא לחה תמיד. לא זרו, לא יועיל להם שום פזיר של אבקות מרפאות.

כלומר, לא נרפאו לשוב בתשובה שלמה. ולא חבשו, ולא שמו תחבושות. ולא רככה בשמן, ולא רפיד על ידי שמנים. כלומר, אפלו צד התירו תשובה אין בהם. (2) ארצכם שמימה, לכן תהיה ארצכם שמימה. אדמתכם, פרי אדמתכם. כמהפכת זרים, פארן אשר יבואו אליה אויבים זרים ורחוקים, שהם מהפכים ומרחיבים את הכל. (ח) כספה בכרם, כמו ספה שעושים בכרם לשמרו עד עת הציור, ואחר הציור מניחים אותה ריקנית. כמלונה כמקשה, כמו מהסה שעושים ללנת השומר בשדה הקשואים, כי את הקשואים שומרים בעקר בלילה מפני הנגיבים ולא מפני העופות כי קשים הם לאכילת העופות. אכל הכרם שומרים גם ביום מפני העופות. כעיר נצורה, כעיר שצרו עליה ועשו סבות סביב לה בשביל החלום שמסתתרים בהם, וכשמסתלקים משם הרי הם מניחים את הסבות והולכים. (ט) לולי ח' צבאות הותיר לנו שריר כמעט, אם לא היה הקב"ה משאיר לנו בחסרו שארית כחשבון המעט. כסדם היינו וגו', היינו ראוים להיות כלים כסדם ועמורה מפלי שארית. (י) קציני סדם, שרים שמעשים כסדם. (יא) למה לי רב זבחיכם, כי לא צויתו אתכם עליהם אלא כדי שתזכירנו ותעלונו על לכבבם תמיד ולא תחטאו. מריאים, בהמות

וכל'לכב דני ולמה לא תבינו: ומפריגל ועדראש אינבו מתם מקום שלם מאין מכה, אלא יש פצע מכה פתוחה במקום אחר וחבורה חבלה במקום אחר ומכה מריה לחה ורטובה תמיד עוד במקום אחר, הנענים האלה לא יזרו לא פזיר עליהם סמנים המרפאים ולא חבשו במטלות ולא

ומפריגל ועדראש אינבו מתם פצע וחבורה ומכה מריה לא-זרו ולא חבשו ולא רככה בשמן: ז ארצכם שמימה עריכם שרפות אש פרי אדמתכם לנגדכם זרים אכלים אתה ושמימה תהיה הארץ כמהפכת אויבים זרים שאין חוששים להחריב הארץ: ח וגותרה בתציון רקנית מישביה כספה בכרם שהשומר אינו יושב בה בעת הציור כמלונה ספה ללילה כמקשה בשדה קשאים לשמדם מפני הנגיבים, כעיר נצורה מאויבים וכשמסתלקים מעליה נשארים הסבות ריקן: ט לולי אם לא היה יהוה צבאות הותיר משאיר לנו שריר שארית כמעט מעט, כסדם היינו כלנו כלים לעמרה דמינו מפלי שארית מה: (פ) השלים הענין, ומתחיל ענין חדש, תוכחת מנולה אודות הקרבנות והמעשים הנרצים אצל ה', איכות התשובה ועובדת החטא, (ומשך עד פסוק כ"א) 'שמעו דבר יהוה קציני שרים הדומים לשרי סדם האוינו תורת אלהינו עם עמרה: יא הואיל ואינכם שבים למה לי רבזבחיכם יאמר יהוה שבעתי אני קץ בהם עלות אילים וחלב מריאים צאן פטומות ודם פרים וכבשים ועתודים הוברים מן העוים לא חפצתי הואיל ואינכם שבים: יב כי תבאו לראות פני ברגל, אז אומר לכם מירבקש זאת מנדכם רמס לרוד חצרי: יג מתרה אני בהם לא תוסיפו

רקכה בשמן לרככה: ז לכן תהיה ארצכם שמימה עריכם שרפות אש פרי אדמתכם לנגדכם בעיניכם תראו איך זרים אכלים אתה ושמימה תהיה הארץ כמהפכת אויבים זרים שאין חוששים להחריב הארץ: ח וגותרה בתציון רקנית מישביה כספה בכרם שהשומר אינו יושב בה בעת הציור כמלונה ספה ללילה כמקשה בשדה קשאים לשמדם מפני הנגיבים, כעיר נצורה מאויבים וכשמסתלקים מעליה נשארים הסבות ריקן: ט לולי אם לא היה יהוה צבאות הותיר משאיר לנו שריר שארית כמעט מעט, כסדם היינו כלנו כלים לעמרה דמינו מפלי שארית מה: (פ) השלים הענין, ומתחיל ענין חדש, תוכחת מנולה אודות הקרבנות והמעשים הנרצים אצל ה', איכות התשובה ועובדת החטא, (ומשך עד פסוק כ"א) 'שמעו דבר יהוה קציני שרים הדומים לשרי סדם האוינו תורת אלהינו עם עמרה: יא הואיל ואינכם שבים למה לי רבזבחיכם יאמר יהוה שבעתי אני קץ בהם עלות אילים וחלב מריאים צאן פטומות ודם פרים וכבשים ועתודים הוברים מן העוים לא חפצתי הואיל ואינכם שבים: יב כי תבאו לראות פני ברגל, אז אומר לכם מירבקש זאת מנדכם רמס לרוד חצרי: יג מתרה אני בהם לא תוסיפו

פטומות ושמימות. ועתודים, עוים וזרים. לא חפצתי, הואיל ואינכם שבים אלו. (יב) לראות פני, בעליהם לנגל. רמס חצרי, לרוד ברגליכם כאלו ברמיסה. (יג) מנחת שוא, כי הואיל ואינה לי לרצון, הרי היא מנחת שוא, כי אין בה תועלת. קמרת תועבה, הקמרת קמץ מן המנחה נחשבת לי בתועבת ה' שבת קרא מקרא, בין בראש חודש בין בשבת בין בימי המועד אשר תקראו מקרא קדש ואתם נעצרים לפני בהקאת קרבנות. לא אוכל און

הביא מנחת-שוא שאין בה תועלת כי קמרת העלאת עשן על המזבח תועבה היא לי בין בחודש ושבת בין בימי המועד אשר קרא מקרא אשר תקראו מקרא קדש, ואתם נעצרים לפני בהקאת קרבנות לא-אוכל לסבול האון ועצרה עקבה שאתם נעצרים לפני: יד זבחי חרשיכם ומזעדיכם שנתה נפשי היו עלי למרח ליניעה בלאתי אני ערה נשא לסבול אותם: ועצרה, לא אוכל לסבול האון שבלבכם לעבודה ורה בחדר עם העצרה שאתם מתאספים לפני. (יד) חרשיכם ומזעדיכם, כלומר, זבחי חרשיכם וזבחי

טו ובפרשכם כפיכם בעת התפלה אעלים עיני מכם גם כיתרבו תפלה אינני שמע לפי שדיכם דמים נקים מלאו: טו רחצו הסירו בתמי העז בתשובה הנזכו הרבו וכות הסירו רע מעלליכם מנגד עיני לפי שרוע מעללי גבר עומדים מול ה' לקבוצת עליו חדרלו מנעו הרע מהלרע

איש לאחיו: זי למדו היטב להטיב מעשיכם דרשו חקרו המשפט לדעת הדיון עם מי, אשרו ישו חמוץ את הנזול, שפטו משפט יתום ריבו אלמנה כי הם העשוקים ברוב: מדוע אינכם שבים אל ה' פאשר הוריתכם? יח לכו ורוו נא אתכם ונכחה לדעת מי סרח על מי ומדוע תדאנו ויתראו לשוב בתשובה יאמר יהוה, הלא גם אם יהיו חטאיכם כשנים כחטים בצבע אדום פשלג ילבינו אותם, גם אם עונותיכם יאדימו בתולע השני שבו צובעים צבע אדום חזק בצמר יהוה: יט אם תאבו תרצו ושמעתם בקולי, או טוב הארץ תאכלו: כ ואם תמאנו אם תהיו מקאנים לשמוע אמרו ומריתם ותמרו פי, כחרב תאכלו כי פי יהוה דבר: כא הנביא מתאונן לימר איכה היתה לזונה המשקרת כבעלה קריה נאמנה וירושלים עיר אמונה מלאתי מעולם היתה מלאה משפט צדק ילן ביה התמיד ביה ועתה נהפטי אנשים להיות מרצחים: כב כספך של כסף היה לסינים לתערוכת נחשת בכסף להונות בהם, סבאך המשקה שעקר הנאתו לשפרון מהול מוזג במים: כג שרוד סוררים ונזבים ומעותים תשר וחקרו ויתחברו עם גנבים כי הנבים חולקים עמהם לפיך לא יסרו אותם, כלל כלל השרים אהב לקבל שחד ומיטם המשפט ודרה שלמנים תשלומו,

כגון תופני ברני ואשלים לך בדיקך יתום לא ישפטו מן העשוקים אותו וריב אלמנה לא יבוא אליהם כי ידעת שלא תועיל: כד לכן נאם הארון יהוה צבאות אביר חזק של ישראל הוי שם קריאה אנתם מצרי על הפעם שהכעסתי במעשיהם ואנקמה מאויבי: כה ואשיבה ידי עליך לתבותך פעם אחר פעם עד ואצרך אסיר ואכלה מופך כפר כבורית המנקה הנגר מפתמיו סיגוד הפושעים שהם הסיו מתערוכת עם

מועריכם. לטרה, כאלו היו משא כבד וטרחה לשאת אותם. גלאיתי, כמו "ינעתי". טו) ובפרשכם כפיכם, לשון תפלה הוא, כמו "אפרש את פפי אל ה'" (שמות ט.כט). דמים, רציחה. טו) רחצו וגו', עשר אוהרות של לשון תשובה יש פאן (רחצו, תזכו, הסירו, חדרלו, למדו, דרשו, אשרו, שפטו, ריבו,

לכו). כנגד עשרת ימי התשובה, וכנגד עשרה פסוקי מלכות, ועשרה פסוקי זכרונות, ועשרה פסוקי שופרות. רחצו, כלומר, הסירו בתמי העז בתשובה. ז) למדו היטב, למדו להטיב מעשיכם. דרשו משפט, לדרש עד שיצא משפט אמת. אשרו חמוץ, ישרו גזול, כלומר, להשיב הנזלה. שפטו יתום, דינו משפט יתום, שאין לו עוזר. ריבו אלמנה, שאם בא לפגוד משפט אלמנה והוצאתו לאמתו, עדון לא נצאת ידי חובד עד שתריב בעדה לבעל הדיון שכנגדה ותוציא מתחת ידו את שהוא חייב לה. יח) לכו נא ונכחה, בואו ברויות לשוב אל ה' ותברר לנו פמה תקוה גדולה נתן לנו כשנים, כאדם חוט השני. בתולע, מין גרענים שצובעים בהם צבע אדום, ויש תולעת ככל גרעין. בצמר, כמו צמר לכן ונקי. יט) אם תאבו ושמעתם, אם תרצו להיות נקנעים לי לשמע בקולי. תאכלו, כלומר, ולא תרם האויבים. כ) חרב תאכלו, תהיו נאכלים על ידי החרב. כא) לזונה, תועה מעל אליה. קריה נאמנה וגו', ירושלים שהיתה קריה נאמנה לה' אליה, והיתה מלאה משפט צדק, ועתה נהפטי אנשיה להיות מרצחים. כב) לסינים, פסלת של כסף נתנו במקום כסף סבאך, ינך ומשקום משפרים שלך. מהול במים, מערב במים להטעות הכריות. כג) סוררים, סרים מתרוד הטובה. וחקרו גנבים, ויתחברו עם גנבים, כלו, כלם פאחד. ודרה שלמנים,

האחר מהם אומר לחברו, הצידיקני תיום ברני, ולמחר אצדיקך בדיקך. הרי שכלם רודפים תשלום גמולים. יתום לא ישפטו, לא ישפטו להצילו מן העשוקים אותו. וריב אלמנה לא יבוא אליהם, כשאלמנה פונשת יתום שוצא מהשפט ולא הועיל כלום, הרי היא חוזרת לאחוריה, ואומרת, ומה זה שהוא איש לא הועיל כלום, אני לא כלשפן. כד) אביר ישראל, תקפו של ישראל. הוי, לשון קריאה ותקווה. כה) ואשיבה ידי

עלי לטרה גלאיתי נשא: טו ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כיתרבו תפלה אינני שמע ידיכם דמים מלאו: טו רחצו תזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדרלו הרע: זי למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה: יח לכו נא ונכחה יאמר יהוה אם יהיו חטאיכם כשנים פשלג ילבינו אם יאדימו בתולע יהיו: יט אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו: כ ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו כי פי יהוה דבר: כא איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילן ביה ועתה מרצחים: כב כספך היה לסינים סבאך מהול במים: כג שרוד סוררים ונזבים כלו אהב שחד ודרה שלמנים יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם: כד לכן נאם הארון יהוה צבאות אביר ישראל הוי אנתם מצרי ואנקמה מאויבי: כה ואשיבה ידי עליך

עטרת מרים

שי למורא

הפשרים ואסירה כל־בדילוף גדיל המערב בכסף, כלומר הרשעים שגדף:
 כו ואשיבה אנמיד עלוף שפטיוף פשרים בין אדם לחברו כבראשונה
 כמו שהיה מאז ויעצוף בדברים שבין אדם למקום כבתחלה אחר־כֵן
 יקרא לוף עיר הצדק בין אדם לחברו קריה נאמנה בדברים שבין אדם
 למקום: כו ציון במשפט שגששו
 ישראל תפדה מענותיה ושביה
 עושי תשובה בצדקה על ידי שיצדקו
 מעשיהם נגד קונם ובוראם:

עליוף, אשיב להבות מכה אחר מכה עד כלות הפושעים. ואצרוף ככר
 סינוף, אסיר מנף את הסוגים כמו שמסורים פתמו הנגר על ידי ברית.
 ואסירה כל גדילוף, ואפירד את הגדיל המערב בכסף, כלומר, הרשעים
 שגדף. כו במשפט תפדה, על ידי שיהיו בה עושי משפט צדק, תפדה
 מענותיה. ושביה בצדקה, השבים
 שישבו אל ציון כון המקומות אשר
 נפוצו שמה, ויהיה בכות שישבו להיות
 אנשי אמת וצדקה.

ואצרוף ככר סינוף ואסירה כל־
 בדילוף: כו ואשיבה שפטיוף

כבראשונה ויעצוף כבתחלה אחר־כֵן יקרא לוף עיר הצדק קריה נאמנה: כו ציון
 במשפט תפדה ושביה בצדקה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
 האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק:
 נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא
 ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל
 דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
 בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
 במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
 אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכפה נרו לעולם ועד:
 ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
 אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
 מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
 אתה יי, מקדש השבת:

בכל עבודת ישראל ישנם ב' העניינים הכלליים . . א' ציון במשפט תפדה, ב' ושביה בצדקה.

יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם: ^ב לֹא תִסְפוּ
עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ
מִמֶּנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם: ^ג עֵינֵיכֶם הִרְאוּ אֶת
אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעֹר כִּי כָל־הָאִישׁ
אֲשֶׁר הִלָּךְ אַחֲרָיו בְּעַל־פְּעֹר הַשְּׂמִידוֹ יְהוָה
אֱלֹהֵיךָ מִקְרַבְךָ: ^ד וְאַתֶּם הַדְּבָקִים בַּיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם: (ישׂראל) ^ה הִרְאָה א
לְמַדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוִּי
יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם
בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ^ו וּשְׂמַרְתֶּם וְעָשִׂיתֶם כִּי
הוּא חֻכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר
יִשְׁמְעוּן אֶת פְּלִי־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק
עַם־חֻקִּים וְנִבְּוֹן חֻקֵּי הַגְּדֹל הַזֶּה: ^ז כִּי מִי־גֹי
גְּדֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו בַּיהוָה
אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קְרָאֵנוּ אֵלָיו: ^ח וּמִי גֹי גְּדֹל
אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּל־הַתּוֹרָה
הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם:

קְרִיאת הַתּוֹרָה לְמִנַּחַת שַׁבַּת קוֹדֶשׁ
^ט וְאַתְחַנֵּן אֶל־יְהוָה בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר: ^י אֲדַנִּי
יְהוָה אַתָּה הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־
גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת־יְדֹד הַחֻזְקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם
וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ וְכַגְּבוּרָתְךָ:
^{יא} אֶעֱבְרֶה־נָא וְאִרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהַר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנִן: (ל"ב)
^{יב} וַיַּתְעֵבֶר יְהוָה כִּי לִמְעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אֶל־תּוֹסֵף דְּבַר אֵלַי
עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה: ^{יג} עֲלֶה א רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֹׂא
עֵינֶיךָ יַמָּה וְצַפְנָה וְתִמְנָה וּמִזְרַחָה וּרְאֵה
בְּעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: ^{יד} וַצֹּ
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחֻזְקוֹ וְאַמְצָהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לְפָנַי
הָעַם הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּרְאֶה: ^{טו} וַיָּשָׁב בְּנִיָּא מוֹל בֵּית פְּעוֹר: פ
ד ׀ וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שָׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־
הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת
לְמַעַן תַּחֲיוּ וּבְאַתֶּם וּרְשַׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר

תחילת זמן קידוש לבנה מוצאי שבת קודש, אך "מנהג ישראל לקדש דווקא במוצאי
תשעה באב" (ממכתב מוצאי ת"ב ה'תשד"מ. נדפס לעיל עמ' קפב)

אגרות קודש

[ד' מנ"א, תשי"א]

...ומה ששואל באשה שלפ"ד הרופאים סכנה לה שתתעבר, אם מותרת האשה לעשות תחבולות

בוה:

הנה רבותינו נשיאינו ז"ל המה המקילים, והתירו באופנים ידועים בשעת תשמיש או לאח"ז.

ראה שו"ת צ"צ אהע"ז סי' פ"ט שמתיר, ויש ג"כ גוף כ"י"ק מבנו מהרי"י להתיר.

(שוב מצאתי גם כן שאלות ותשובות הרש"ם ח"א סי' נח שדעתו ג"כ להתיר) ודלא כרבני וכו'

המחמירים בזה (הובא בשדי חמד אסיפת דינים מערכת אישות ס"ק א' ובפאת השדה שם). ואנו אין

לנו אלא הוראת רבותינו נשיאינו, ושמעתי ג"כ בשם כ"ק מו"ח אדמו"ר שבאיזה אופנים התיר. ויפנה

אל רב מזקני אנ"ש בעל הוראה היודע איך נוהגים בזה. וכמובן כל תחבולות הנ"ל המה במה שהאשה

עושה ולא בהבעל.

לוח זמנים לשבת פרשת דברים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמוה"ז				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
20:18	19:19	20:07	20:11	19:39	19:42	10:30	10:29	09:19	09:18	08:41	08:39	05:56	05:52	באר שבע (ק)
20:21	19:15	20:10	20:14	19:44	19:48	10:28	10:27	09:17	09:15	08:38	08:35	05:52	05:48	חיפה (ק)
20:18	19:04	20:06	20:11	19:43	19:47	10:28	10:27	09:17	09:15	08:38	08:36	05:53	05:49	ירושלים (ק)
20:20	19:21	20:09	20:13	19:40	19:44	10:29	10:28	09:19	09:17	08:40	08:37	05:54	05:50	תל אביב (ק)
21:31	20:18	21:15	21:23	20:35	20:43	10:29	10:27	09:11	09:08	08:12	08:05	05:26	05:19	אוסטריה, וינה (ק)
18:12	17:13	18:00	17:56	17:32	17:27	10:46	10:47	09:53	09:55	09:15	09:17	07:23	07:28	אוסטרליה, מלבורן (ח)
21:25	20:15	21:10	21:18	20:32	20:39	10:34	10:31	09:17	09:13	08:21	08:15	05:34	05:28	אוקראינה, אודסה (ק)
21:05	19:52	20:48	20:57	20:09	20:16	10:04	10:01	08:46	08:42	07:47	07:40	05:01	04:54	אוקראינה, דונייצק (ק)
21:18	20:05	21:01	21:10	20:21	20:29	10:14	10:12	08:56	08:53	07:56	07:49	05:11	05:03	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ק)
21:53	20:37	21:35	21:45	20:53	21:01	10:37	10:35	09:18	09:14	08:12	08:04	05:30	05:21	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
21:47	20:30	21:29	21:39	20:47	20:55	10:30	10:27	09:11	09:07	08:04	07:55	05:21	05:13	אוקראינה, קייב (ק)
21:47	20:41	21:32	21:39	20:57	21:04	11:01	10:59	09:45	09:41	08:51	08:45	06:04	05:57	איטליה, מילאנו (ק)
18:56	18:06	18:47	18:47	18:24	18:24	10:19	10:19	09:17	09:17	08:47	08:47	06:17	06:17	אקוודור, קיטו (ח)
18:51	17:53	18:40	18:36	18:12	18:08	11:17	11:18	10:23	10:25	09:46	09:48	07:50	07:54	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
19:32	18:30	19:20	19:15	18:48	18:43	12:13	12:15	11:22	11:24	10:41	10:43	08:55	09:01	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
21:06	20:04	20:53	20:59	20:21	20:27	10:50	10:48	09:36	09:34	08:51	08:48	06:04	05:59	ארה"ב, בולטימור (ק)
21:00	19:57	20:47	20:53	20:14	20:20	10:38	10:36	09:24	09:21	08:37	08:33	05:50	05:44	ארה"ב, ברוקלין (ק)
21:01	19:58	20:48	20:54	20:15	20:20	10:38	10:37	09:24	09:22	08:38	08:34	05:50	05:45	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)
21:43	20:38	21:29	21:35	20:55	21:01	11:13	11:11	09:58	09:55	09:10	09:05	06:22	06:16	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:55	20:00	20:44	20:48	20:17	20:21	11:11	11:10	10:01	10:00	09:24	09:22	06:39	06:36	ארה"ב, האוסטון (ק)
20:36	19:37	20:24	20:29	19:55	19:59	10:39	10:38	09:28	09:26	08:48	08:45	06:02	05:58	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:46	19:51	20:35	20:38	20:09	20:12	11:13	11:12	10:05	10:03	09:29	09:27	06:46	06:43	ארה"ב, מיאמי (ק)
20:59	19:55	20:45	20:51	20:11	20:17	10:33	10:31	09:19	09:16	08:32	08:28	05:44	05:39	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
21:24	20:21	21:10	21:17	20:38	20:43	11:02	11:01	09:48	09:46	09:02	08:58	06:15	06:09	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
20:59	19:55	20:46	20:52	20:12	20:18	10:32	10:30	09:17	09:14	08:29	08:25	05:42	05:36	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:54	18:02	18:44	18:43	18:20	18:18	10:45	10:46	09:47	09:48	09:16	09:16	06:58	07:00	בוליביה, לה-פס (ח)
22:36	21:17	22:17	22:27	21:34	21:42	11:13	11:10	09:54	09:49	08:44	08:34	06:03	05:54	בלגיה, אנטוורפן (ק)
22:34	21:16	22:16	22:25	21:33	21:41	11:14	11:11	09:55	09:50	08:46	08:37	06:05	05:56	בלגיה, בריסל (ק)
18:19	17:29	18:09	18:06	17:48	17:45	10:23	10:24	09:26	09:28	08:54	08:55	06:43	06:46	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:08	17:14	17:58	17:55	17:33	17:30	10:11	10:12	09:14	09:15	08:41	08:42	06:30	06:33	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
21:56	20:41	21:37	21:47	20:55	21:04	10:31	10:28	09:11	09:07	08:00	07:50	05:20	05:11	בריטניה, לונדון (ק)
22:18	20:57	21:57	22:09	21:10	21:19	10:37	10:33	09:15	09:11	07:53	07:34	05:20	05:10	בריטניה, מנצ'סטר (ק)
22:09	20:48	21:49	22:00	21:05	21:14	10:36	10:33	09:15	09:11	07:59	07:46	05:22	05:13	גרמניה, ברלין (ק)
22:12	20:56	21:55	22:04	21:13	21:21	10:58	10:55	09:39	09:35	08:33	08:25	05:50	05:42	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:16	17:28	18:05	18:03	17:46	17:43	10:25	10:26	09:29	09:31	08:56	08:57	06:48	06:51	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:50	18:58	19:40	19:43	19:15	19:18	10:35	10:34	09:28	09:27	08:55	08:53	06:14	06:12	הודו, מומבאי (ח)
19:45	18:53	19:36	19:38	19:11	19:13	10:31	10:30	09:24	09:23	08:51	08:50	06:11	06:09	הודו, פונה (ח)
21:17	20:05	21:01	21:09	20:22	20:29	10:19	10:17	09:02	08:58	08:04	07:57	05:18	05:11	הונגריה, בודפשט (ק)
21:07	20:03	20:53	20:59	20:20	20:25	10:42	10:40	09:28	09:25	08:41	08:37	05:53	05:48	טורקיה, איסטנבול (ק)
21:21	20:20	21:08	21:14	20:37	20:42	11:09	11:08	09:56	09:54	09:13	09:09	06:26	06:21	יוון, אתונה (ק)
21:36	20:24	21:20	21:28	20:41	20:48	10:41	10:38	09:23	09:20	08:26	08:20	05:40	05:33	מולדובה, קישינב (ק)

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:48	18:56	19:38	19:41	19:13	19:15	10:32	10:31	09:25	09:24	08:52	08:50	06:11	06:09	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
18:08	17:01	17:55	17:49	17:21	17:14	11:01	11:03	10:12	10:15	09:28	09:31	07:52	07:58	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)
19:33	18:38	19:22	19:26	18:55	18:58	09:55	09:54	08:46	08:44	08:09	08:07	05:25	05:22	נפאל, קטמנדו (ח)
19:49	18:58	19:40	19:40	19:16	19:17	11:09	11:09	10:06	10:06	09:36	09:36	07:06	07:06	סינגפור, סינגפור (ח)
21:36	20:15	21:17	21:28	20:32	20:41	10:05	10:02	08:45	08:41	07:30	07:18	04:52	04:43	פולין, ורשא (ק)
18:35	17:44	18:26	18:25	18:02	18:01	10:19	10:19	09:19	09:20	08:49	08:49	06:28	06:29	פרו, לימה (ח)
22:06	20:56	21:50	21:58	21:13	21:20	11:18	11:16	10:02	09:58	09:07	09:02	06:20	06:14	צרפת, ליאון (ק)
22:31	21:19	22:14	22:23	21:35	21:43	11:24	11:22	10:06	10:03	09:05	08:57	06:20	06:12	צרפת, פריז (ק)
18:45	17:55	18:36	18:37	18:13	18:13	10:00	09:59	08:56	08:56	08:26	08:25	05:53	05:52	קולומביה, בוגוטה (ח)
21:33	20:30	21:19	21:26	20:46	20:53	10:57	10:55	09:42	09:39	08:51	08:46	06:04	05:58	קנדה, טורונטו (ק)
21:18	20:10	21:03	21:10	20:27	20:34	10:32	10:30	09:16	09:12	08:22	08:16	05:35	05:28	קנדה, מונטריאול (ק)
20:32	19:33	20:20	20:25	19:51	19:55	10:32	10:31	09:20	09:18	08:39	08:36	05:53	05:48	קפריסין, לרנקה (ק)
22:16	20:47	21:54	22:06	21:04	21:14	10:22	10:18	08:59	08:54	07:20	07:03	05:01	04:51	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
21:58	20:29	21:34	21:47	20:45	20:56	09:53	09:50	08:30	08:25	06:36	06:36	04:29	04:19	רוסיה, מוסקבה (ח)
20:53	19:42	20:37	20:45	19:58	20:06	09:57	09:55	08:40	08:36	07:42	07:36	04:56	04:49	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
21:58	20:52	21:42	21:50	21:08	21:16	11:01	10:59	09:44	09:41	08:46	08:40	06:00	05:53	שוויץ, ציריך (ק)
19:21	18:29	19:11	19:13	18:47	18:49	10:17	10:17	09:11	09:11	08:40	08:39	06:02	06:01	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משוחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוזו הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיית רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולהסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00588
23/07/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

